Amerika. Van kolonie tot wereldmacht. De geschiedenis van de Verenigde Staten

J. Presser

bron
J. Presser, *Amerika. Van kolonie tot wereldmacht. De geschiedenis van de Verenigde Staten*. Elsevier, Amsterdam / Brussel 1949

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/pres003amer01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

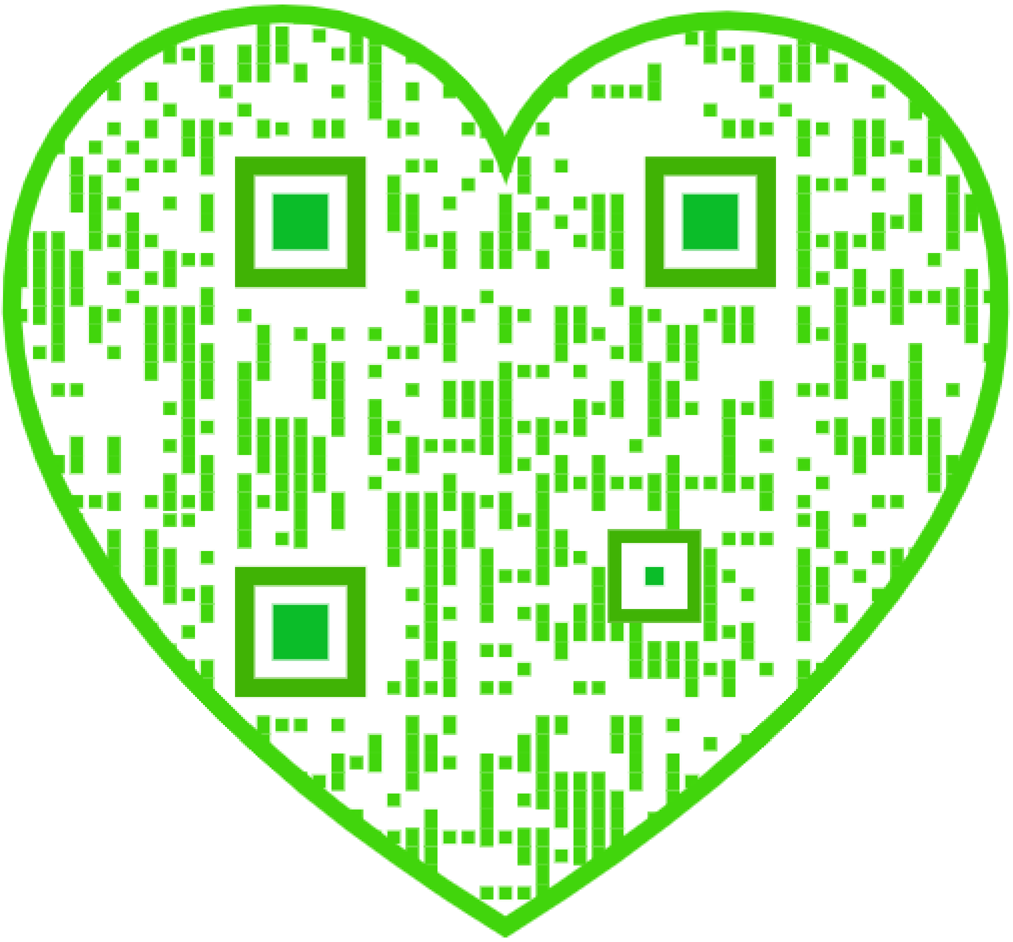

FRANKLIN DELANO ROOSEVELT
Tekening van S.J. Woolf

V

C'est certainement le nouveau monde qui est le meilleur des univers possibles
VOLTAIRE, *Candide*

Voorbericht

Tussen het eerste ontwerp van dit boek, gereedgekomen in 1943, en zijn definitieve tekst ligt méér dan alleen een half dozijn jaren aanvullende studie. Dit eerste ontwerp immers was een product van bezet Nederland, afgestemd op het 'Luctor et Submergo', dat het devies van de schrijver wel moest zijn in die periode; bij een nachtelijke overval is het handschrift zelfs enige uren lang in Duitse handen geweest, die er wel in hebben gebladerd, maar het niet hebben vernietigd. In bevrijd Nederland heeft echter een volledige omwerking plaats gevonden, waarvan het resultaat thans het licht ziet.

De oude Goethe - hij was net tachtig - moest zich eens aan het bezoek van een tweetal vreemdelingen onderwerpen, die de gebruikelijke pelgrimstocht naar Weimar hadden ondernomen, maar, eenmaal gezeten tegenover de patriarch, geen woord spraken en hem onophoudelijk bleven aanstaren... 'Das ennuyierte mich; weshalb ich denn anfing das tollste Zeug hin- und herzuschwatzen, so wie es mir gerade in den Kopf fuhr. Ich glaube, ich hatte die Vereinigten Staaten von Nordamerika mir zum Thema genommen, das ich auf die leichtsinnigste Weise behandelte und davon sagte was ich wuszte und was ich nicht wuszte, immer gerade in den Tag hinein. Das schien aber meinen beiden Fremden eben recht zu sein, denn sie verlieszen mich dem Anscheine nach durchaus nicht unzufrieden'.

Ook hier zijn de Verenigde Staten 'zum Thema genommen', maar de schrijver, lang geen Goethe, is er maar van uitgegaan, dat zijn lezers spoedig op hem uitgekeken zouden zijn en heeft, alle lichtzinnigheid afleggend, een uitvoerige en zorgvuldige documentatie aan zijn werk toegevoegd; boekenlijst en voetnoten mogen voor hem spreken. Hij stelt er prijs op, te verklaren, dat hij de gewone critiek en protestliteratuur weliswaar niet verwaarloosd heeft, maar dat hij meent haar te hebben gehanteerd met die behoedzaamheid, die een eerste eis is van wellevendheid en wetenschappelijkheid. 'Pays sans chats'... 'The American Vacuum'... 'Die Untergängster des Abendlandes' zal men in zijn boek

niet aantreffen. Een van de ergste zondaars is wel Keyserling, die men het best leert kennen uit zo'n zinnetje over de Amerikanen: 'Beinahe alle ihre Probleme sehen sie bis heute falsch'. Waarom niet korter gezegd: 'Ik, Keyserling, zie ze alle goed'?

Ten slotte zij een woord van dank gebracht aan de heer L. van der Land, candidaat in de Politieke en Sociale Wetenschappen te Amsterdam, van wiens hand o.m. het overgrote deel der vertalingen is, en aan de heer P.A.L. Oppenheimer voor velerlei assistentie. Enkele hier niet genoemden, verzorgers en helpers uit de oorlogsjaren, mogen zich overtuigd houden van de gevoelens van eerbied en erkentelijkheid van

De Schrijver
Zomer 1949

aant. *Cathay en Eldorado*

And the country that should have been Cathay
Decided to be
The U.S.A.
OGDEN NASH (Look what you did, Christopher!)

DE oude Spaanse geschiedschrijver Gómara[1], tijdgenoot van Karel V, moet de ontdekking van Amerika op één lijn gesteld hebben met de schepping der wereld en met de geboorte van Jezus Christus. Zo diep is de indruk van deze gebeurtenis lang niet overal geweest[2]; pas in de achttiende eeuw werd 1492 voorgoed een van de waterscheidingen tussen Middeleeuwen en Nieuwe Geschiedenis, zo bij Adam Smith in diens ‘Wealth of Nations’ van 1776. Ik zal dan ook dit jaartal als punt van uitgang voor mijn verhaal handhaven, ten eerste uit eerbied voor de traditie, vervolgens, omdat ik mij minder germanophiel voel dan mijn oudere collega John Fiske (1842-1901), voor wie de Amerikaanse geschiedenis een ononderbroken ontwikkeling toonde ‘van de dagen dat de dappere Arminius in de Noordduitse wouden met goed gevolg de macht van het keizerlijke Rome braveerde’ en ten slotte, omdat ik een zwak koester voor die historische kijk, welke de ‘pelgrimstocht der mensheid’ herleidt tot een som van migraties. Binnen zodanige visie krijgt de ontdekking van een vacuum van zo enorme afmetingen en zo sterke aantrekkingskracht voldoende reliëf om er een nieuwe periode mee te beginnen. Een volkomen onbekende wereld immers ‘sprong bliksemend open’, mengvat van realiteiten en illusies. ‘De ontdekking van Amerika’, mokt onze William Saroyan, ‘liep uit, dat weten wij thans, op Lincoln, Tom Sawyer, Hollywood, The Katzenjammer Kids, Hearst en de N.R.A.’ Niet onverdienstelijk, moet de historicus erkennen, maar wat naïef en onvolledig. Er is meer en vooral: het is niet zo eenvoudig.

Daar is b.v. die simpele waarheid uit de desolate boedel onzer school-

1 H.E. Barnes, A History of Historical Writing (1937), blz. 140. *Zie voor Fiske*: t.a.p. blz. 234.
2 James F. Hunnewell, Illustrated Americana, 1493-1889 (1890), blz. 4.

kennis: Columbus hééft op 12 October 1492 Amerika ontdekt. Nietwaar? Men vindt het in de boekjes, die ons doorgaans al er bij verklappen, dat de goede man zich in Indië waande en ook dat het met de prioriteit van die ontdekking maar zo zo staat. Daarmee hebben we dus eigenlijk al in de noodlottige appel gebeten. En dan komt een geleerde Chileen ons vertellen, een paar jaar geleden pas, dat we ons allemaal een hele dag hebben vergist: het was de dertiende October[1]. En zo is het hek van de dam, want dan willen we méér weten: wie was die Columbus toch? Het was geen Amerika, het was geen ontdekking, het was niet de twaalfde en het blijkt ten slotte ook niet Columbus, althans ònze Columbus te zijn. Ziedaar.

'De legende heeft de figuur van de ontdekker zo groot gemaakt en zo stijf in het gouden staatsiegewaad van de roem gezet dat de man Columbus een raadsel is geworden met een geschiedenis vol verborgenheden.' Hetgeen wil zeggen dat de bronnen, vol tegenspraken en anachronismen, ons in de steek laten: niets komt uit; het is een warboel, waaruit iedereen kan opdiepen, wat hij van node heeft[2]. 'Der Don Quixote des Ozeans' beslist b.v. Jakob Wassermann; anderen weer 'weten', dat 'Colom' niemand anders is dan de Deen 'Scolvus', wiens naam dan als 'Kolonus' misspeld moet zijn - zo iets kan allicht gebeuren. Nu dan, deze Scolvus heeft in 1477 Amerika ontdekt, zodat 1492 op zijn best tweede voorstelling is[3]. Het is niet zo lang geleden, dat de Pontevedra-documenten het wettig en overtuigend bewijs leverden, dat de grote zeevaarder een Galicische Spanjaard was geweest; de vervoering, waarin deze unieke vondst zijn landgenoten stortte, is alweer geluwd, sinds men ze in 1928 als een jammerlijke vervalsing heeft ontmaskerd. Géén Spanjaard dus? In datzelfde jaar 1928 heeft een commissie van veertien geleerden uit Genua, onder voorzitterschap van de burgemeester zelf, de bewijsstukken geleverd voor de Grote-Zóón; ze zijn vervat in een boekwerk, waarvan de Engels-Amerikaanse uitgave ongeveer vier kilo weegt. Gelukkig maar dat de andere Italiaanse geboorteplaatsen dit voorbeeld niet hebben gevolgd, want dat zijn er zo enige, minstens twaalf, zoetvloeiende namen, en dat zou vijftig kilo

1 American Historical Review (voortaan afgekort: A.H.R.), 1934/5, blz. 613/4.

2 Arthur van Schendel, Avonturiers (1936), blz. 109. Ook: Charles M. Andrews, The Colonial Period of American History (1934) dl I, blz. 12. *Allerlei details betreffende Columbus:* Ch.E. Nowell, The Columbus Question, A.H.R. 1938/9, blz. 802-822; *Zijn Genuese geboorte:* A.H.R. 1932/3, blz. 733. *Voorts:* S.E. Morison, Columbus (1942); S. de Madariaga, Vida del muy magnífico señor Don Cristóbal Colón (1947). *Voor wie schik heeft in werkelijk fantastische nonsens:* Jennings C. Wise, The Mystery of Columbus (1947).

3 S. Günther, Das Zeitalter der Entdeckungen, (z.j.); Georg Friederici, Der Charakter der Entdeckung und Eroberung Amerikas durch die Europaeer, 3 dln, Oncken-serie, I (1925), II (1936), III (1936). *Ook:* Justin Winsor, Narrative and Critical History of America, deel I (1889).

bedrukt papier geworden zijn, zodat ik met dit boek niet eens ware begonnen. Behalve Spanjaard, Italiaan, Corsicaan is onze man bovendien nog Majorcaan, Portugees, Griek, Noord-Germaan, Fransman, Zwitser, Engelsman, Armeniër en Jood; dit laatste heet 'bewezen' o.m. door zijn adelaarsneus. Het is maar jammer, dat het vroegste ons overgeleverde portret van zeventig jaar na zijn dood is, zodat ik met die neus ook niet veel kan aanvangen; betere, maar niet afdoende, bewijzen vindt men bij De Madariaga. Is het, alles welbeschouwd, wel zo dwaas, dat men in Amerika er over gedacht heeft, Columbus posthuum te naturaliseren? Dan was men meteen van de onuitstaanbare gedachte verlost, door een buitenlander ontdekt te zijn... Het is toch al zo moeilijk te begrijpen, dat de man, eenmaal in de 'States' aangekomen, ooit naar Europa terug heeft gewild...

Alle dwaasheid terzijde: men weet niets met zekerheid van zijn opvoeding, van zijn wetenschappelijke voorbereiding; zelfs zijn gebeente intrigeert ons nog, omdat het volgens J. Russell Smith in drie stel aanwezig is: in San Domingo 'his best bones', in Sevilla 'his official bones' en in Genua 'his native son bones'[1]. Veertien wiegen, drie graven dus. En naarmate de vloed der bronnen hoger stijgt, zakt de eb onzer kennis dieper; Ch.E. Nowell schreef nog in 1939, dat een goede behandeling van dit vraagstuk een oppergeleerde vereiste, een Humboldt b.v. En dan zou die van zijn geboorte af er aan moeten werken, misschien kwam er dàn eens een algemeen aanvaarde theorie van de ontdekking van Amerika. Zou het?

En toch is het jammer van het prachtige verhaal, dat tot op onze tijd toe immers de verbeelding heeft bevleugeld en dichters geïnspireerd, hier te lande natuurlijk Slauerhoff b.v. Moge nimmer de dag komen, dat de schoolmeester de luister dezer illusie dooft en de kinderen de harde steen der ontgoocheling biedt voor het brood der mythe! Columbus blijve hun de zoon van de lakenwever, nog schoner: wolkammer Domenico Colombo en Suzanna Fontanarossa in het Genuese geboorte-huis-dat-er-nog-staat; hij bezoeke er de gildeschool en... Neen, ik geef het woord aan de oude brave J.H. Campe, die als tijdgenoot van Van Alphen beter wist wat kinderen toekomt: '...hy beminde geenszins de trage rust en 't gemak, welke ons verwyfd maken; hy versmaadde reeds vroeg alle lekkernyen, welke de tong wel kittelen, maar tevens de gezondheid verzwakken; hij was een vyand van alle lediggang, en van alle kinderachtige zotternyen welke niets nuts bedoelen; en 't was zyne aangenaamste bezigheid iets te leeren, waardoor hy voor zynen evenmensch in het toekomende van nut kon weezen'. Zo'n man moest Amerika wel ontdekken. Maar binnen de enge kromming der toen-

1 J. Russell Smith, North America (1924), blz. 717.

aant.

malige horizonten doolt onze Argonaut jarenlang rond, vindt een gade in Portugal, een geliefde in Sevilla; intussen rijpt in hem het denkbeeld, naar het Oosten te varen door het Westen heen, dus niet zozeer een nieuwe wereld te zoeken als wel een nieuwe weg naar een oude. Als idee al ouder, wordt deze gedachte voor hem een idée-fixe, totdat deze slaapwandelaar op weg naar Azië over Amerika struikelt en niet eens wakker wordt...

> 'Weit über die Jahrtausende hinaus schimmert zu uns das Bild einer wunderbaren Insel herüber, die Homer mit allena Glanze seiner unsterblichen Poesie verklärt hat - es ist die Insel Scheria. Wo liegt dieses wunderbare Eiland? Man hat geglaubt, es in der Insel Korkyra oder Korfu entdeckt zu haben; allein Scheria gehört dem Traumleben des Mythos, gehört einer und derselben wunderbaren Traumgeographie an, in der die Phantasie aller Zeiten von jeher stark zu Hause war. Insolchen Regionen weilt ja die Phantasie so gerne, und darum entstehen auch diese Fabelländer sozusagen von selber.' J. Burckhardt.

En de leraar bij Aart van der Leeuw stopt een voor een de atlassen en aardrijkskundeboeken in de snorrende vulkachel; zulke landen immers staan er niet in. Ook de Middeleeuwen kenden die zucht naar de verte, die trek naar het onbekende, aangewakkerd door verhalen van pelgrims, van kooplieden en kruisvaarders, door studie van de Bijbel. Vooral het 'Oosten' trok de fantasie aan, wekte 'dit roekeloos verlangen naar de lusten van het avontuur, altijd weer die ontembare zwerflust der droomers-van-de-daad naar het wonder der verte, waardoor de menschheid zich macht en rijkdom, noodlot en grootheid, bestemming en schoonheid schiep' (W. Arondéus).

De geographie, nog niet verzakelijkt tot de meedogenloze precisie onzer eeuw, liet ruimte voor een Aards Paradijs, voor eilanden van gelukzaligheid, 'an Elysium hidden in the bosom of the Ocean', Avalon, het Kymrische 'Ynys Afallach', waar Arthur, door een fee van zijn dodelijke wonden genezen, wachtte op zijn terugkeer naar Brittannië, Ogygia met de viooltjesgrot van de nimf Calypso, machteloze mededingster van Penelope, het eiland van Sint Brandaen, Antilia, waar twee aartsbisschoppen en vijf bisschoppen de zeven steden hadden gesticht - met weemoed bedenkt men, dat de dichter Mörike een eeuw geleden nog maar zingen kon van 'Orplid, mein Land das ferne leuchtet':

> Ein weiszer Glanz ruht über Land und Meer
> Und duftend schwebt der Äther ohne Wolken.
>
> GOETHE.

Toen was de illusie al eigenlijk opgetrokken; een nog wijzer poëet had trouwens al op zijn specerijdoorgeurd Bermuda-eiland naast Ariël een Caliban geplaatst. Maar in de Middeleeuwen zweefde zij nog over de hele wereld. Toen omvatte de droomgeographie b.v. de verre lan-

aant.

den, door Heer Jan van Mandeville beschreven in een boek, niet ten onrechte 'Livre des Merveilles' geheten: het raadselvolle Atlantis, India, Zipangu, Cathay:

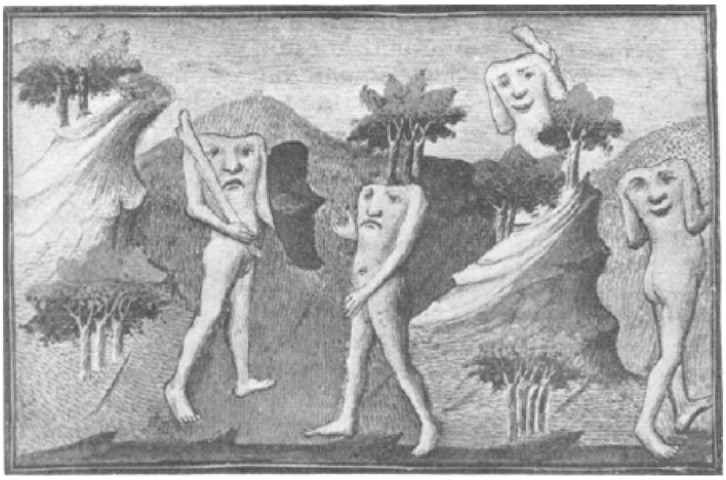

Uit middeleeuwse reisverhalen: bewoners van vreemde landen

In Xanadu did Kubla Khan
A stately pleasure dome decree
Where Alph, the sacred river, ran
Through caverns measureless to man
Down to a sunless sea.

COLERIDGE.

En daarmee komen wij op het verhaal van Marco Polo, door hem in gevangenschap gedicteerd 'per passar il tempo e la melancholia', hem een afleiding, het nageslacht een kostelijk bezit. En daarin kunnen wij lezen, hoe de jonge Venetiaan kort voor 1300 naar het hof van Cathay toog, waar de machtige Koeblai Khan de scepter voerde en hoe hij pas na vijfentwintig jaar terugkwam, als Odysseus op Ithaca door niemand herkend. Niemand heeft Venetië, de 'Beverrepubliek', groter schade toegebracht dan deze Marco Milioni, zoals hij voortaan heten zou; zijn vaardige stift immers moest wel de onstilbare begeerte oproepen naar een weg, desnoods niet over Venetië, een weg, die leiden zou naar de imposante paleizen en sprookjesachtige tuinen, waar de keizer feestte met zijn rijksgroten en vrouwen, in zijden gewaden, glinsterend van juwelen en goud. Niet minder dan duizend wagens met zijde reden elke dag de hoofdstad Kambaloek binnen en dank zij het gebruik van steenkool konden de burgers er wel drie dagen per week een bad nemen. Broeder Odoric van Pordenone, een andere veelgelezene, zou vooral de

aant.

vrouwen prijzen ‘met wangen vol als de maan’, die met haar ‘zoet gezang’ zijn der wereld afgestorven hart sneller deden kloppen: een zwerver verliefd? Maar vooral in Zipangu, zegt Marco Polo weer, bevond zich goud in overstelpende overvloed, uit onuitputtelijke bronnen: ‘Het hele dak van het koninklijk paleis is er met goudplaten bedekt, zoals wij huizen, of beter kerken, met lood bedekken. De zolderingen van de zalen zijn van hetzelfde kostbare metaal; vele vertrekken bevatten tafeltjes van puur goud in behoorlijke dikte en de vensters hebben eveneens gouden versierselen. Zo geweldig zijn de rijkdommen van dit paleis, dat het niet mogelijk is, er een denkbeeld van te krijgen. Op dit eiland vindt men eveneens parels, van een rose kleur, rond van vorm en van grote afmetingen...’ Hoeveel lezers zouden zich rekenschap hebben gegeven van zijn waarschuwing dat hij er zelf niet was geweest? Niet gering waren de gevaren van de weg, vooral van die door de Lop-woestijn:

Uit middeleeuwse reisverhalen: De Grote Khan (van Cathay) geeft geld van boomschors uit

> ‘Het wordt als een welbekend feit vermeld, dat deze woestijn de woonplaats is van vele boze geesten, die reizigers tot hun eigen ondergang foppen met zeer uitzonderlijke begoochelingen. Indien overdag mensen op weg achterblijven... tot de karavaan over een heuvel is getrokken en niet langer in het gezicht is, horen zij zich onverwacht bij name roepen en op een toon, waarmee zij vertrouwd zijn. Menend dat die kreet van hun metgezellen komt, laten zij zich van de rechte weg aflokken en, niet wetend in welke richting voort te gaan, moeten zij omkomen. 's Nachts wordt hun gesuggereerd, dat zij een ruiterstoet horen naast de weg... zij richten hun schreden daarheen, waar het geluid vandaan schijnt te komen, maar bij het aanbreken van de dag zien zij in dat zij misleid zijn en terechtgekomen in een gevaarlijke situatie. Soms zelfs nemen die geesten overdag het uiterlijk van hun reisgezellen aan, die hen bij hun naam aanspreken en pogen, hen van de rechte weg af te lokken... Wonderlijk

> inderdaad en haast ongelofelijk zijn de verhalen van deze woestijngeesten, die soms de lucht heten te vervullen met geluiden van allerlei muzikale instrumenten en ook van wapengekletter, op deze wijze de reizigers nopend, hun marslinie in te perken en in meer gedrongen opstelling voort te trekken...'

Het kan, het moet ook anders. En dan wordt de ontdekking van Amerika, dan wordt zijn kolonisatie een bijproduct van het ontbindingsproces der Middeleeuwse feodale maatschappij, uit elkaar gespleten a.h.w. door de groei van het handelskapitalisme, de motorische kracht in een formidabel proces, dat de hele Europese economie nieuw zou richten en millioenen levens een weg zou opdrijven, vanwaar geen terug meer zou zijn. Wat de alchimisten nog steeds niet uit hun ovens hadden getoverd, ging men jagen in verre gewesten: waarom zoeken naar de Steen der Wijzen, wanneer een kloeke zeevaart naar Ophir en Golconda kon voeren? Daartoe had men van node èn avontuurlijke verbeelding èn verstandelijke berekening. Het was echter niet alleen goud[1], dat men zocht. Minstens even heet was de jacht op specerijen in een wereld, die toch ook wel niet gediend zal zijn geweest van onwelriekende spijzen, om van andere kwalijke luchtjes maar te zwijgen; voor de Middeleeuwer kwamen ze dan ook uit het Paradijs en wel langs de rivieren de Ganges, de Euphraat, de Tigris en de Nijl. Er is nòg een reden, maar dat laat ik liever de Amerikaanse wijsgeer Durant vertellen: Om hun dieet een beetje prikkelender te maken en misschien om Aphrodite een handje te helpen, hadden de Hindoes een ongewone overvloed van kerrie, kruidnagelen, gember en kaneel gekweekt; wie weet of Amerika niet ontdekt is 'for the sake of love'? Het wondergeloof en de ritus benijdden elkaar de flonkering van robijnen en smaragden; hoofse edelvrouwen lieten zich vleien met het geschenk ener welriekende zalf en Lady Macbeth trachtte vergeefs met 'the perfumes of Arabia' haar handen te reinigen, bedekt met het bloed van de edele Duncan. Nobele houtsoorten, verven voor de inkten der miniaturen, katoen licht als weefsel van wind, brokaat, satijn, metalen spangen, amuletten en relieken - welk een belasting voor de avondlandse betalingsbalans! Ten slotte was er toch goud nodig, goud, goud! De veroveraars lijken er soms van bezeten; de geschiedschrijver Oviedo[2] vermeldt ergens op twee en een halve bladzijde druks vijfenveertig maal het woord 'oro' of 'dorado' en toen Cortés op Hispaniola een landgoed werd aangeboden, sprak deze minachtend: 'Ik ben niet hier gekomen, om te werken op het land als een boer, maar om goud te zoeken.'[3].

Een derde drijfveer staat in apologie en motivering meestal voorop:

1 G. Friederici, Der Charakter der Entdeckung enz., dl. I, blz. 305.
2 T.a.p. blz. 402.
3 Ernest Ludlow Bogart, Economic History of the American People (1930), blz. 3. (Voortaan afgekort: Bogart).

men wilde de godsdienst uitbreiden of verdedigen. Van de twaalfde eeuw af, toen Bisschop Christiaan van Mainz een brief van de Oosterse Christenvorst 'Priester Johannes' fabriekte, bestemd voor de Keizer van Byzantium, tot 1490, toen Pedro de Covilham hem inderdaad 'vond' in Abessynië, speelt men met de illusie, samen met 'Paep Jan' de Islam te vangen in een worgende omklemming tussen Oost en West. Men zou aan de blinde heidenen de zegen schenken van een edeler en rijker, want enig waar geloof. Geen leuze is nadrukkelijker aangeheven dan juist deze: een tweede maal schalt het 'Deus lo volt' over Europa. De ontdekking was nog geen tien jaar oud, of het spel was al begonnen met de naam des ontdekkers: Christophorus, de drager van Christus, Columbus, de duif, de brenger van de Heilige Geest[1]. Niet kwaad voor een reiziger, die, waardoor of waarom ook, niet eens een geestelijke aan boord had meegenomen, om van die adelaarsneus nog maar te zwijgen...

Onze schoolboeken leggen er nog wel eens de nadruk op dat de Turkse interferentie in de Levanthandel het zoeken van de onbelemmerde zeeweg heeft in de hand gewerkt. Maar geleerden als H.U. Faulkner en Ch.M. Andrews ontkennen dit en schrijven de achteruitgang in die Levanthandel toe aan de ontdekkingen![2] Iets zekerder van mijn zaak voel ik mij, wanneer ik melding maak van de verbeteringen, welke ook die eeuw aanbracht in het scheepstype: de invoering van het karveel, ongeveer honderd ton metend, een schip, geschikt genoemd voor verre reizen. De toepassing van het kompas en van de laveerkunst hadden de bezeilbare ruimte vergroot. Het ontbrak ook niet aan kaarten, waarop de fantasie van geleerden als de in dit verband meestal geprezen Florentijn Toscanelli zich kon uitleven, niet geremd door een teveel aan exacte kennis. Zeekaarten van erkende autoriteiten bevatten buitenwereldse landen, bevolkt door elfen en fantomen, door gestaarte mannen, Amazonen, menseneters, Centauren en kobolden. Het gezag van de alwijze Aristoteles scheen een tocht overzee naar Indië te dekken: '...die lieden, die de streek bij de Zuilen van Hercules met die naar Indië toe verbinden en beweren, dat op deze wijze de zee één is, zeggen geen zeer onwaarschijnlijke dingen.' En dan is men allang de waarschuwing van een andere, grotere Florentijn vergeten:

> dat nauwe keelgat,
> Waar Hercules zijn grensstenen heeft neergezet,
> Opdat de mens niet verder zich begeve...

1 The Pageant of America (voortaan afgekort: Pageant), dl X, blz. 1.

2 H.U. Faulkner, A Short History of the American People (1938; voortaan afgekort: Faulkner SH.), blz. 3. Charles M. Andrews, The Colonial Period of American History (1934; voortaan afgekort: Andrews), dl I, blz. 6; A.H. Lybyer, The Ottoman Turks and the Routes of Oriental Trade, Eng. Hist. Rev. XXX (1915), blz. 577-588.

Waarom ook niet trouwens? De zee zelf schonk de bewijzen, dat zij 'één was': aan de Europese Westkust kwamen herhaaldelijk vreemdsoortige voorwerpen aandrijven; strandvonders raapten tropische plantenresten langs de Noordelijke kusten, daarheen gevoerd door de Golfstroom, zo b.v. de zaden van de West-indische Entada Gigas, een klimplant, met haar kleine, gele bloemen niet ongelijk aan de mimosa en in deze streken onbekend.

Kende Columbus al deze bewijzen en hulpmiddelen? Kende hij zijn eigen drijfveren? Nog in zijn laatste jaren moet hij verzekerd hebben dat de aarde geen bol was, maar de vorm had van een peer of van een vrouwenboezem. In elk geval wist hij een aantal personen warm te krijgen voor zijn plan. Daaronder de Spaanse koningin Isabella, die dan wel niet haar juwelen heeft verpand voor deze onderneming, maar de straatarme gelukzoeker de nodige middelen en een klinkend contract verschafte. Veel medewerking ondervond de ontdekker van verschillende Marranen, die geld, kaarten en instrumenten leverden; niet voor niets zond Columbus op 15 Februari 1493 het eerste bericht over de nieuwe wereld aan twee hunner toe.[1] In Palos, de afvaarthaven, voegden de gebroeders Pinzon zich bij hem, wakkere zeelieden, al heeft de Spaanse eigenliefde wel wat veel ophef gemaakt van deze in elk geval wasechte landskinderen. Op Vrijdag, de klassieke dag voor het aanvangen van een grote zeereis, op 3 Augustus 1492, had het vertrek plaats; de Santa Maria, het grootste schip, natuurlijk onder de admiraal, de Pinta en de Niña onder de Pinzons; aan boord een zeer bonte bemanning, volgens niet geheel geloofwaardige verhalen nogal wat geboefte, in volle zee pas van zijn kluisters verlost. Op 6 September verliet men de Canarische eilanden; op het Westelijkste der Azoren zagen de zeelieden een groot ruiterstandbeeld, dat met uitgestrekte arm het 'Mare Tenebrosum', de Zee der Duisternis, inwees. Men zag toen meer dan tegenwoordig.

De tocht was een strijd misschien meer tegen de mensen dan tegen de elementen. Daar is het dubbel gevoerde journaal, de volhardende vlootvoogd, het ontmoedigde volk - och, wij kennen die verhalen van kindsbeen af. En dan verschijnen begin October de bewijzen dat men het land nadert: de drijvende voorwerpen, de onbekende vogels en ook het aroma van de verte, dat vreemde zoete mengsel van geologische en botanische geuren, dat o.m. aan Verrazzano de Delaware-bocht, aan Lescarbot Acadië zou verraden: men rook het land voordat men het zag. Maar dan komt het toch, met helaas als eerste handeling het onrecht gepleegd aan de matroos, die het bij het opkomen der maan het eerst had gezien, maar wie het uitgeloofde jaargeld werd onthouden. Het heet dat hij uit walging van dit bedrog zijn geboorteland verliet en Mohammedaan

1 Fritz Heymann, Der Chevalier von Geldern (1937), blz. 104 vgg.

werd, zodat de zending in het nieuwe land a.h.w. met een nadelig saldo begon. In de vroege morgen van 12 (of 13) October 1492 betraden de admiraal, de beide Pinzons en nog twee mannen het eiland Guanahaní, weldra San Salvador genoemd, waarschijnlijk het tegenwoordige Caicos, hoewel men op Watling een gedenkteken heeft gezet[1]. Een van de twee andere metgezellen van Columbus was de Marraan Rodrigo Sanchez: zo betrad Ahasverus al direct de Amerikaanse bodem. Spoedig daarna vond men Cuba en Hispaniola, en, al was men dan nog niet in het goudland Cathay, men trof toch genoeg van het edele metaal aan, om de hoop op meer levend te houden. Op 16 Januari 1493 aanvaardde Columbus de terugreis.

Columbus landt op Guanahaní, hier 'Insula Hyspana' geheten. Oude houtsnede

Het verdere verloop staat, met het befaamde Ei, keurig opgesteld in het panopticum der historie: de tweede tocht, de derde, de catastrofe, de vorstelijke ondankbaarheid en ten slotte de vierde poging, verhaal van wanhoop en ondergang. Nergens de sprookjessteden, Kinsai en Kambaloek; een archipel van tropische gloed en felle orkanen, waarachter, als in een gouden nevel, het land van Cathay, het hevig begeerde, schuil ging en steeds verder week achter verraderlijke einders. In ongeschokt geloof echter is Columbus in 1506 gestorven, maar het land draagt de naam van de reiziger Amerigo Vespucci, een fout, in 1507 begaan en nimmer meer goed te maken[2]. Men heeft andere namen geprobeerd, maar zelfs 'Atlantis' heeft het niet kunnen winnen, laat staan het even gangbare 'Terra dos Papagaios', dat overigens aan Heine's grapje van 'Papagoyim' wat meer diepte had kunnen verlenen...

En zo begon, wat men niet de Grote, maar de Grootste Volksverhui-

1 P. Verhoog, Guanahaní Again (1947).
2 F.J. Pohl, Amerigo Vespucci, Pilot Major, (1944); Stefan Zweig, Amerigo, Die Geschichte eines historischen Irrtums, (1944).

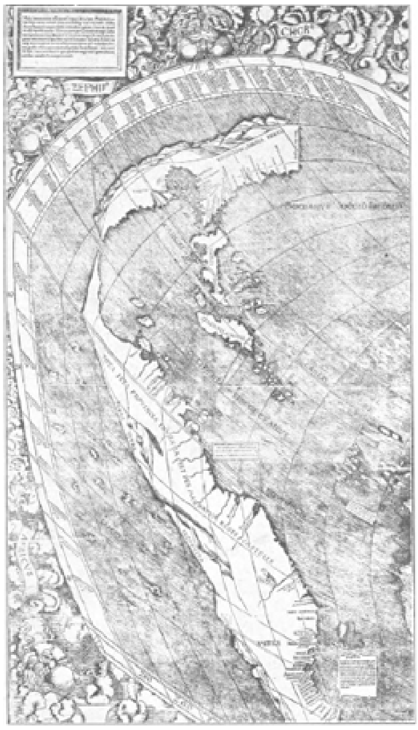

Gedeelte van de wereldkaart van Waldseemüller, waarop voor het eerst de naam ‘America’ voorkomt

aant.

zing zou mogen noemen; van Spanje uit aangevangen plant de trek naar Amerika zich voort over West-Europa en mondt in de negentiende eeuw in het Noorden en Oosten van ons werelddeel uit. De eerste faze is de meest bewogene, de tijd van verovering en gezagsplanting. In een zijner somberste passages laat de grimmige oude Jonathan Swift zijn alter ego Gulliver uiteen zetten, hoe zulk een proces verloopt:

> '...Een rot zeerovers wordt door een storm voortgedreven, ze weten zelf niet waarheen; ten slotte ontdekt een scheepsjongen land uit het topje van de mast; ze betreden de kust om te roven en te plunderen; ze zien een onschuldig volk; worden op vriendelijke wijze onthaald; ze geven het land een nieuwe naam; ze nemen het formeel in bezit voor hun koning; ze stellen er een steen of een verrotte plank op tot een gedenkteken; ze vermoorden twee of drie dozijn van de inboorlingen; slepen er een paar weg met geweld als monsters; keren huiswaarts en krijgen vergiffenis. Zo begint een nieuwe heerschappij, verworven met een rechtstitel bij de gratie Gods. Met de eerste gelegenheid worden er schepen heengestuurd; de inboorlingen worden uitgedreven en uitgeroeid, hun vorsten gemarteld om te ontdekken, waar hun goud is; een vrijbrief gegeven aan alle daden van onmenselijkheid en boze driften, zodat de aarde rookt van het bloed der bewoners: en deze verdoemenswaardige troep slachters, gebruikt op een zo godsvruchtige expeditie, is een moderne kolonie, gezonden om een afgodisch en barbaars volk te bekeren en te beschaven!'

Kan men dit nu helemaal afdoen als de giftige uitval van een mensenhater? Helaas niet; als een Westindische inboorling de schrijfkunst ware machtig geweest, dan zou hij zich zo wel ongeveer hebben geuit. Want hij zou kwalijk waardering hebben gekoesterd voor wat wij nog positief kunnen eren: de zelfopoffering, de moed, de volharding, de devotie van de ontdekkers, die voor de bewoners dier streken aanvankelijk wel baarlijke duivels zijn geweest, ook de besten onder hen: hebzuchtig, meinedig, bloeddorstig, goddeloos, losbandig, een horde, bezeten van barbaarse instincten, gehoor gevend aan elke opwelling en gril. Het is heel wat gemakkelijker zo iets eeuwen later in historisch perspectief te begrijpen dan in de tijd zelf...

Wij zullen enkele dier conquistadores op hun stoutmoedige tochten begeleiden[1]. De eerste in tijdsvolgorde is Balboa, op 6 September 1513 met een troep Spanjaarden en inboorlingen vertrokken voor een expeditie door de landengte van Panama. Geen grote afstand, ruim zeventig km, maar de natuurlijke belemmeringen waren ongelofelijk zwaar: rivieren, moerassen, oerwoud, ontzaglijk, donker en van een ondoordringbaar struweel; overal weelderige planten, glanzende vogels, talloze krijsende apen en gevaarlijke reptielen. Eindelijk naderde hij de hoogten, vanwaar hij de onmetelijke oceaan, hem door de Indianen voorgetoverd, zou kunnen zien; hij liet zijn gevolg achter en ging alleen verder, tot hij de

1 I.B. Richman, The Spanish Conquerors (1919).

aant.

top bereikte. Hier staarde hij lang over de wateren en verzonk in gebed; ten slotte wenkte hij zijn mannen naderbij:

Waterkruik in rood en zwart, Coclé-cultuur (Panama; voorhistorisch)

when with eagle eyes
He stared at the Pacific - and all his men
Looked at each other with a wild surmise -
Silent, upon a peak in Darien.

Ten onrechte geeft de dichter, John Keats, de eer aan 'stout Cortez', die wij dadelijk zullen ontmoeten. En onder de eersten die na Balboa hun blikken lieten wijden over de blauwe watervlakte van de Pacific bevond zich ook een magere Spanjaard met een hard, ja, wreed gezicht; Francisco Pizarro. Hij luisterde scherp, toen de inlandse gids Tumaso sprak van een volk, ver in het Zuiden, fabelachtig rijk en gewoon de zee met schepen te bevaren en lastdieren te gebruiken; uit klei boet-

seerde hij de figuur van een llama, die een soort kameel leek. Zo kreeg Pizarro de eerste aanduiding van het bestaan van Peru.

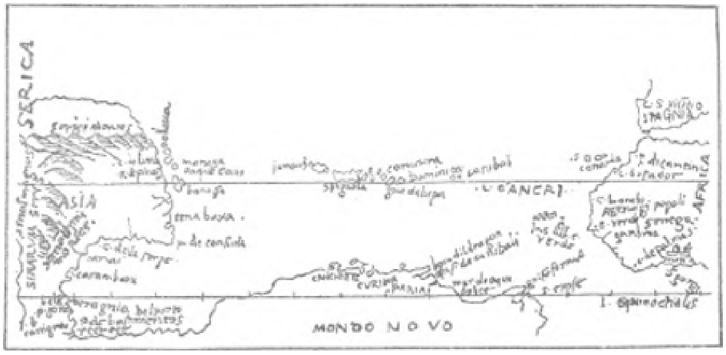

Het Nieuwe land in het Westen; tekening van Bartolomeus Columbus

Op 29 September, vier dagen later, schreed Balboa met getrokken zwaard en geheven banier tot borsthoogte het zeewater in en nam deze ‘Mar del Sur’, Zuidzee, met al haar kustgebieden, dus eigenlijk van Noord- tot Zuidpool, in bezit voor zijn souverein, de onverwinlijke koning van Spanje. Het door hem doorgetrokken land met de aangrenzende streken kreeg de naam van ‘Castillo del Oro’, het gouden Kastielje, en met recht. Gelukkig hebben de roofzieke avonturiers niet alles gevonden; het prachtige aardewerk van de Coclé-expeditie, afkomstig uit de voorhistorische graven van Panama, openbaart ons een even onvermoede als indrukwekkende schoonheid van ceramiek, getuigend van een beschaving, welker vernietiging wij alleen maar kunnen betreuren.

Met de ontdekking van deze zee rees meer en meer de twijfel, of men inderdaad aan de poorten van Marco Polo's Cathay stond. Zekerheid schonk pas de tocht van Magelhaes, die in 1520 de naar hem genoemde straat tussen het Zuidamerikaanse continent en Vuurland doorzeilde. Het is de stoutmoedigste lijn, die de historische globe ons te zien geeft, de streep over de ‘Stille’ Zuidzee van Vuurland naar de Ladronen en Philippijnen; na Magelhaes' dood bereikten zijn metgezellen via de Molukken en de Kaap weer Europa; één van de vijf schepen, de Victoria, achttien, later nog zeventien van de tweehonderdvijfendertig man onder Juan Sebastian el Cano, die als wapen een aardglobe koos met een lint, waarop het trotse devies: ‘Primus Circumdedisti Me’ of wel: ‘Gij zijt als eerste om mij heen gevaren’. Merkwaardig is,

dat de baten, behaald op de meegebrachte kruidnagelen, in ruime mate bleken op te wegen tegen de verliezen, de stoffelijke dan. De rondheid der aarde was nu wel voorgoed bewezen en men kreeg gaandeweg enig idee van haar werkelijke gedaante en grootte: wie kon toen de gevolgen peilen, die dit gehad heeft voor ons aller geloofs-, gevoels-, gedachteleven? Zij waren even onafzienbaar als de nieuwe zee, langs welker kusten de Spanjaarden hun felle jacht op goud en specerijen onvermoeid voortzetten.

Hernan Cortés.

En nu de grote, de eigenlijke veroveraars, de Conquistadores bij uitstek, Cortés in Mexico, Pizarro in Peru. Deze verhalen evenaren dat van Columbus in bekendheid en zijn in het algemeen geloofwaardiger. Beide mannen imponeren ons, beter gezegd: slaan ons met verbazing door hun verregaand zelfvertrouwen en ontembare moed. Het is voor mij nog steeds iets, waar ik niet helemaal bij kan: hoe èn Cortés èn Pizarro het gewaagd hebben, met een handjevol soldaten een goed georganiseerd rijk binnen te trekken, naar het centrum te marcheren en door het verlammen van het centraal gezag een bevolking te onderwerpen, enige duizenden malen zo groot als de invallersbende, die ze alleen al door haar kwantiteit tegen de wand had kunnen drukken. In elk geval heeft ze het niet gedaan: een raadsel.

Over de verovering van Mexico bestaat een uitgebreide literatuur[1], waarin de eerste plaats innemen de naar Spanje gezonden rapporten van Cortés zelf, die door Fueter met Caesar's Commentarii vergeleken zijn. De Amerikaanse archaeologie heeft een rijk arbeidsveld gevonden in dit Midden-Amerika en verder onze kennis verrijkt met een aantal vragen, waar voorlopig wel geen antwoord op zal komen. Dit geldt dan wel vooral van de Maya-cultuur, maar het weinige, te weinige, dat wij er van weten, vervult ons met bewondering. Haar basis moet de ‘uitvinding’ van de maïsbouw geweest zijn, een van de werkelijk eersterangs prestaties in de geschiedenis der mensheid. Daarmee immers

1 E. Schulze, Ferdinando Cortez, die Eroberung von Mexico (1907); W.H. Prescott, History of the Conquest of Mexico, 3 dln (1843).

was de mogelijkheid geschapen, een volk te doen bestaan en groeien, en de tijd, althans de arbeidskracht, vrijgekomen om grote bouwwerken op te richten en publieke werken uit te voeren op een ontzaglijke schaal. Met deze maïsbouw hangt natuurlijk weer samen de cultus van de maïsgod, van een heel pantheon van regengoden, windgoden en zonnegoden; uit deze cultus weer kwam voort de wetenschap der wiskunde, der astronomie, de tijdrekenkunde en nog veel meer, alsmede een primitieve techniek, die b.v. het ijzer niet gebruikte, het wiel, het rad niet toepaste, geen trekdieren aanspande, die de hoogbouw evenmin kende als de pottenbakkersschijf. Sinds haar eigenlijke ontdekking, of herontdekking, ruim een eeuw geleden, door John Lloyd Stephens, staan wij voor het tartende raadsel van deze, thans in de oerwouden verdwenen civilisatie, in zoveel opzichten overeenkomend met die van het Middellandse Zeegebied, dat men naar ontbrekende schakels of overbrengers heeft gezocht. Zouden die er zijn geweest? Of mag men aannemen, dat de mens zich met allerlei samenlevingsproblemen, met bespiegelingen over de aard van het heelal (waar immers de wetenschap, de wijsbegeerte en de godsdienst uit voortkomen) overal en te allen tijde even ‘vanzelfsprekend’ heeft beziggehouden als hij ademt en eet? Hier hebben wij een volk tegenover ons, dat deze vraagstukken op zijn eigen wijze heeft overdacht en opgelost, en het is hun kunst, hun vakmanschap al evenzeer als hun systemen van maatschappij en wetenschap, waarmee deze Maya's ons thans nog weten te boeien en te imponeren. Hoe merkwaardig doet ons niet hun kalender aan, preciezer dan die van de Egyptische Ptolemaeën, waarmee ze zonsverduisteringen (ook niet waarneembare!) voorspelden; het heet zelfs dat de correctie van deze kalender voor wat betreft de ware beweging van zon, maan en Venus in accuraatheid die van de Gregoriaanse moet hebben overtroffen... Daarbij een rekensysteem, dat de nul gebruikte, anderhalf duizend jaar voordat de Arabieren de Europeanen leerden er mee om te gaan... En weer daarbij hun hiëroglyphenschrift, ten dele nog onontcijferd! Vreemd èn vertrouwd doet ons hun geloof of bijgeloof aan, hun vertrouwen b.v. in voortekenen; vreemd alleen hun voorliefde voor schele ogen: zij hingen zelfs snoeren van harskralen voor de ogen van hun kinderen, om ze scheel te krijgen. Al eeuwen vóór de komst van de Spanjaarden moet die cultuur zijn ingestort, waardoor dit geschiedde, kan men slechts vermoeden en het ontbreekt niet aan vernuftige hypothesen, ten dele berustend op die drie handschriften, welke de Spanjaarden verzuimd hebben te vernietigen. Thans staan in de oerwouden hun tempels en pyramiden (waarvan één tweemaal de basislijn van die van Cheops meet!), overwoekerd door slingerplanten in de ontzaglijke stilte, waar doorheen tot ons van onnaspeurbaar ver de echo doorklinkt van die vreemde stedennamen: Tikal,

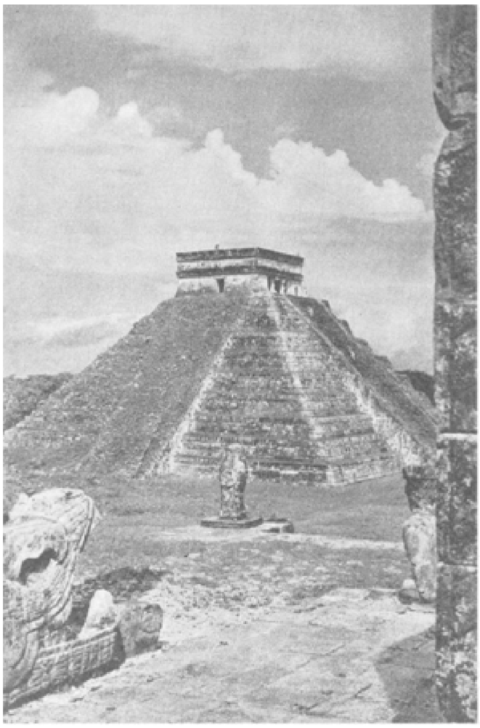

Maya-tempel (ca. 1250)

Copan, Chichen Itzá, Uxmal, Mayapan, thans gruis, leegte, zwijgen...[1].

In November 1518 was dan Cortés, veroveraar van landen en vrouwen, zoeker van avontuur, duellist, strateeg en diplomaat, van Cuba uit vertrokken naar wat de bewoners zelf 'Anahuac' noemden. Met 508 man en 16 paarden (deze laatste in het verhaal der expeditie stuk voor stuk beschreven!) rukte hij het binnenland in, nadat hij zijn schepen achter zich had laten zinken. Een zeldzame samenval van gunstige factoren kwam hem ten goede. Vele stammen, ontevreden over de onderdrukking door het Azteken-hoofdvolk, sloten zich bij hem aan; aan het hoofd van dit volk stond de priester-krijgsman Montezuma, bij Prescott tot 'keizer' omgefabeld, misschien een Hamlet, waar een Fortinbras op zijn plaats was, zeer onder de indruk van de verhalen omtrent de paarden en vuurwapenen, die de opgedoken Centauren met zich voerden: mensen of goden? Een inval van maanbewoners op deze planeet zou ons niet erger doen sidderen, want deze, de Spaanse in Mexico, heette voorspeld. Juist voor dat jaar immers waren er vele tekenen geweest: een komeet, een springvloed, een tempelbrand en nog het een en ander, dat aannemelijk maakte, dat de langvoorzegde terugkeer van de god Quetzalcoatl ophanden was. Deze god, of cultuurheros, was destijds beschaamd overzee weggetrokken, toen hij, in een strijd gewikkeld met een boze god, in dronkenschap zijn kuisheid had verloren, maar zou terugkomen[2]. Hij genoot een grote verering (heel merkwaardig: zonder mensenoffers) en moet de patroon geweest zijn van kunsten en wetenschappen, die hij zijn volk had geleerd, Prometheus en Herakles tegelijk, een figuur, omrankt door allerlei schone en lieflijke mythen; zo is er een ander verhaal, waarin zijn hart, opgebrand in een oven dichtbij de zee, was ten hemel gestegen en veranderd in de morgenster, 'die vreugde brengt in de woningen der mensen'. In het licht van de latere gebeurtenissen echter heeft het meeste reliëf gekregen een sage (of mythe) die hem, blank en gebaard, scheep laat gaan naar het Oosten met de belofte, in een bepaald jaar terug te keren. Cortés, spoedig thuis in zijn pose van blanke heiland, rukte op naar Tenochtitlan, de hoofdstad, aangevuurd door wat hij onderweg vernam omtrent de rijkdommen van Montezuma. De vorst kwam hem tegemoet, aarzelend, onthutst; het is een roerend trekje, dat hij de overweldiger een tuil rozen aanbood! Op 8 November 1519 betrad Cortés de stad, waar zich schielijk de verwikkelingen voordeden, welke leidden tot de gevangenneming van Montezuma en tot een strijd, waarin de Spanjaarden, na aanvankelijke tegenspoed, Tenochtitlan

1 C. Wissler, The American Indian (1922), blz. 133 vgg.; A.J. Toynbee, A Study of History (1934), dl I, blz. 126 en dl II, blz. 413 vgg.; A.H.R., Oct. 1943, blz. 133; S.G. Morley, The Ancient Maya (1946). *Zie ook:* Life van 10 November 1947.

2 J.B. Brebner, The Explorers of North America (1937), blz. 46.

volkomen verwoestten; talloze kunstwerken in verenmozaïek en goud moeten toen zijn ondergegaan.

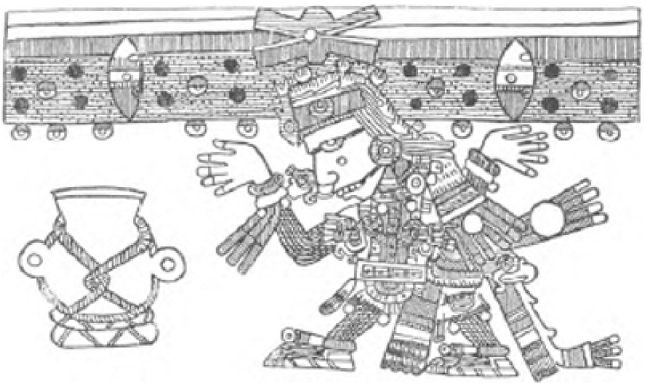

De god Huitzilopochtli, naar een Azteekse tekening

Het was de Spanjaarden niet in de eerste plaats te doen geweest om rozen of kunstwerken. Er is een bekend verhaal, door Dryden in zijn treurspel 'The Indian Emperor' van 1665 gebruikt, waarin Guatemozin, Montezuma's mannelijker opvolger, mèt zijn ministers gevangen genomen en op een vuur langzaam geroosterd werd, ten einde uit hem te krijgen, waar de schatten der Azteken zich bevonden. Een van die ministers, dol van pijn, smeekte de vorst te spreken, waarop het antwoord luidde: 'Lig ik soms in een verkwikkend bad?' Men mag aannemen dat de veroveraars het een en ander is ontgaan; wat zij nog vonden, moet hen echter aangenaam hebben verrast. Door handel, schatting en roof waren zo grote rijkdommen naar de hoofdstad gevloeid, dat de beschrijving der keizerlijke kluizen ons aan de Duizend-en-Een-Nacht herinnert. De geschiedschrijver Bernal Diaz vergezelde Cortés, toen deze binnendrong in de verzegelde schatkamer van Axayacatl, vader van Montezuma; zij zagen zoveel juwelen, staven en platen van goud en kleinodiën van jade, dat zij in vervoering geraakten tegenover zulk een weelde: 'Toen ik dat zag, stond ik versteld en aangezien ik toen nog jong was en nooit zulke rijkdommen gezien had in mijn leven, leek het mij onmogelijk, dat er ergens ter wereld zoveel schatten lagen opgestapeld'[1].

Bijna alles ging verloren en daarmee een uiterst merkwaardige en veelzijdige cultuur. Wanneer Lope de Vega in zijn 'El nuevo Mundo' de Mexicanen hymnen aan Phoebus en Diana laat zingen, wordt het

1 J. Romein c.s., Nieuwe Geïll. Wereldgeschiedenis (voortaan afgekort: J.R.W.G.), blz. 3373.

ons wel duidelijk, dat in Spanje voor die cultuur veelal het juiste begrip ontbrak[1]. Wij kunnen overigens wel de afkeer navoelen, die men daar koesteren moest van de mensenoffers en kunnen kwalijk veel inzicht vergen in de magie en de symboliek - en daarmee in de 'onschuld' - van dergelijke riten, die immers het sterven en herrijzen van de godheid moesten dramatiseren. Wij kunnen ons verplaatsen in de afschuw van de veroveraars, wanneer zij 'een welgemanierde Azteek met aristocratische ingetogenheid in kostbaar eetgerei zorgvuldig opgediende mensenvleespasteitjes zagen nuttigen': in het sacramentele eten van dergelijke offerspijs konden zij door het kannibalisme heen nergens het sacrament onderkennen. Uit de brieven van Cortés echter blijft het beeld van een zeer levendige handelsbeweging, van een vaardige industrie, van een doeltreffende sociale organisatie, zorgvuldig beoefende landbouw, kortom, van een maatschappij, welke binnen het kader harer mogelijkheden behoorlijk functionneerde en dan hoeven wij voor onze bewondering niet eens zo ver te gaan als een modern onderzoeker, die zijn Azteken laat vliegen op vleugels van reigerveren en, inheemse vogels tot voorbeeld nemend, in de valleien van hun land neerstrijken, gewapend met een stofbril enz. Het is alles vergaan, verloren, als door een aardbeving ondersteboven gekeerd en verstoven in de eeuwigheid.

Dit is ook het lot geweest van de tweede grote verovering, van Peru[2]. Hierboven noemde ik al Pizarro, man van geringer formaat dan Cortés en gesteld tegenover nog groter moeilijkheden. Het moge dan wezen, dat de veroveraars in ruimere mate door inheemse 'collaborateurs' gesteund werden dan de Spaanse geschiedschrijving erkennen wilde, het was toch maar een nietig hoopje menselijke insecten, dat optornde tegen de formidabele barrière der Andes, 'met hun sneeuwkammen glinsterend hoog in de hemelen zulk een wilde chaos van grootsheid en pracht vertonend als geen ander bergpanorama in de wereld'. Het waren al met al een honderdzeventig man, waarvan nog niet de helft bereden, die moeizaam omhoogklommen, de paarden aan de teugel, boven hun hoofden de aasgieren, gereed toe te schieten bij elke misstap. Eindelijk kwamen ze, dicht bij het hoogste gedeelte, op de heerweg tussen Cuzco en Quito, een afstand van Calais naar Konstantinopel, en rukten zuidwaarts naar Caxamarca, waar de Inca Atahualpa zich bevond; op 15 November 1532 troffen zij hem daar aan, 'waar een witte wolk van tenten de grond bedekte dicht als sneeuwvlokken'; hier bestond Pizarro het, met zijn troepje de vorst te midden van zijn grote krijgsmacht a.h.w. in te rekenen, het stoutste stukje van de hele Conquista. En

1 B. Bissell, The American Indian in the Eng. Lit. of the 18th Century (1925), blz. 31.
2 W.H. Prescott, History of the Conquest of Peru, 3 dln (1847); H. Cunow, Geschichte und Kultur des Inkareiches (1937).

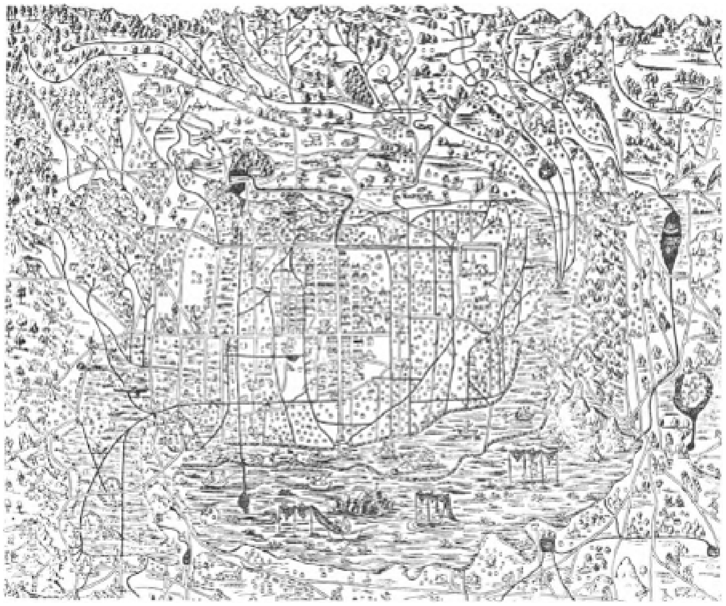

Spaanse kaart van Tenochtitlan met omgeving (ca. 1550)

daarmee was het centrale zenuwstelsel van het reuzenrijk verlamd, schijnt het; de rest was liquidatie.

Er wachtte de veroveraar echter nog een verrassing, die in juiste verhouding stond tot de stoutheid van zijn stuk: Atahualpa bood nl. aan, een hele kamer te vullen met goud, zo hoog als zijn hand op de muur kon reiken, alsmede een andere kamer, maar dan dubbel, met zilver. De enige voorwaarde, die hij stelde, was, dat de kostbaarheden niet zouden worden omgesmolten en dat hij twee maanden zou krijgen tot vervulling van zijn belofte. Aladdin had niet meer kunnen doen. Uit alle hoeken des rijks snelden dragers aan - men bedenke nog eens: een beschaving zonder wiel! - en leverden allerlei voorwerpen in, de sieraden van de tempels, de luxe der paleizen. Zo grillig kan de fantasie het niet uitdenken, of daar was het realiteit: hele tuinen b.v. met bomen en planten 'in goud en zilver, met hun bladeren, bloemen en vruchten, sommige pas ontluikend, andere half opgeschoten, weer andere in hun volheid. Zij smeedden maïsvelden met bladeren, stelen, wortels en bloemen, alles nauwkeurig nagemaakt. De baard van de maïskolf was van goud, de rest van zilver'. En: '...zo fonkelend waren de lange rijen van kruiers onder hun gouden vrachten, dat zij uit de verte gezien leken op echte draden van goud hier en daar door het landschap geweven'. Negen voet hoog moest de Inca komen in een kamer van zeventien bij twee en twintig; de schatten van Ophir verbleekten daartegen. Toen de instroming dreigde af te ebben, zond Pizarro zelf boden uit en uit de opslagplaatsen van Pachacamac en vooral van Cuzco stortte zich een tweede goudstroom naar de schatkamers: alleen al zevenhonderd gouden platen van de zonnetempel van Cuzco, elke plaat van ongeveer twee tot zes kilo zwaar... In Juni 1533 ging het goud toch in de smeltkroes en Pizarro zond zijn broeder Ferdinand naar Spanje, om de Kroon het haar toekomende vijfde deel te brengen. Nog nimmer had het volk van Sevilla zo iets aanschouwd. Nauwelijks één eeuw later echter werd naar Vondel's woord 'heel Peru' afgewogen, niet op het douanekantoor aan de Guadalquivir, maar op de Wisselbank te Amsterdam...

Het verdere verloop van de Peruaanse verovering is geen mooi verhaal: ondanks het betaalde losgeld, het hoogste dat de geschiedenis kent, moest de Inca sterven, omdat hij een heiden was en er concubines op na hield; van de brandstapel redde hem zijn tijdige bekering tot het Christendom, waarna hij deskundig werd gewurgd. Eind 1533 rukte Pizarro de heilige stad Cuzco binnen na een tocht langs peilloze afgronden en neerschietende bergstromen, over de steilste klippen; weer is het onbegrijpelijk, dat men hem niet heeft tegengehouden of vernietigd en dat hij met nog geen vijfhonderd man de cyclopische citadel van Sacsahuaman heeft kunnen innemen, de 'Bergvalk', overgebleven uit de prae-Inca-

periode, door Garcilaso de la Vega in zijn ‘Comentarios Reales’ beschreven en waarvan de resten, ontsnapt aan de stelselmatige verwoesting door de indringers, ons thans nog met respect vervullen voor dit ‘wonderbaarlijkste monument uit de oude tijd der beide Amerika's’.

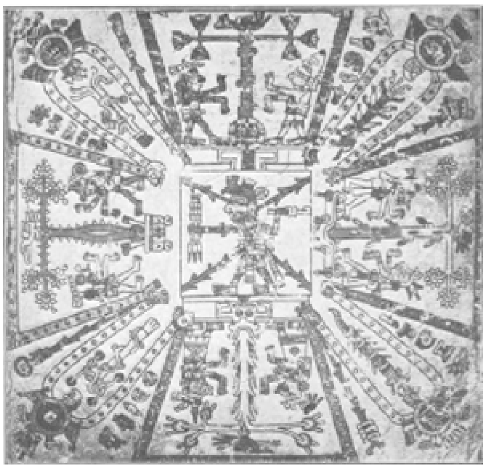

Wereldvoorstelling der Azteken; Mexico in het midden

Diezelfde schrijver, een mesties, d.w.z. de zoon van een inheemse prinses, heeft in het eerste deel van zijn werk een wel zeer fantastisch beeld gegeven van de beschaving zijner voorouders, een beeld, dat de bewondering gevangen zou houden van de achttiende-eeuwse salons, die toch al vooringenomen waren met de nobele wilde en hun ideale mensen in dergelijke evangeliën wilden terugvinden[1]. ‘Wahrheit und Dichtung’ zegt de wetenschap van onze tijd en als zo vaak is de waarheid te gebruiken, vooral daar waar de spade corrigeren kan. Tot in de laatste jaren hebben nieuwe, schitterende vondsten onze eerbied voor deze, in haar soort ongeëvenaarde, cultuur verdiept. Zo b.v. die van Illimo in 1938 nog, afkomstig van het daar eens wonende Chimu-volk. Men trof daar ‘slechts’ gouden en zilveren voorwerpen aan, maar zelfs een oppervlakkige kennis van het Peruaanse weefwerk, waaronder borduursels, kledingstukken en priestergewaden van bijna tweeduizend jaar in onvergankelijke luister glanzen, kan ons er van overtuigen, dat de kunstzinnigheid van dit volk aan de hoogste standaard beantwoordde.

En ook hier weer die verbluffende organisatie, gespeend van voor ons elementaire hulpmiddelen: een cultuur zonder eigenlijk schrift b.v.! Men kent nochtans haar grondslagen vrij goed met haar arbeidsplicht, huwelijksdwang, vroeg intredende ouderdomsverzorging (60 jaar), vegetarisme (niet volstrekt overigens), begunstiging van kinderrijkdom, belastingbetaling in de vorm van arbeid enz. Men is thans wel teruggekomen van de achttiende-eeuwse socialistische volksweldoeners, waar-

1 F. Brie, Die Anfänge des Amerikanismus, Hist. Jahrbuch (1939), blz. 375.

toe men de Inca's had gefatsoeneerd, maar kan daartegenover nochtans zeer veel goeds in de sociale structuur van het rijk erkennen.

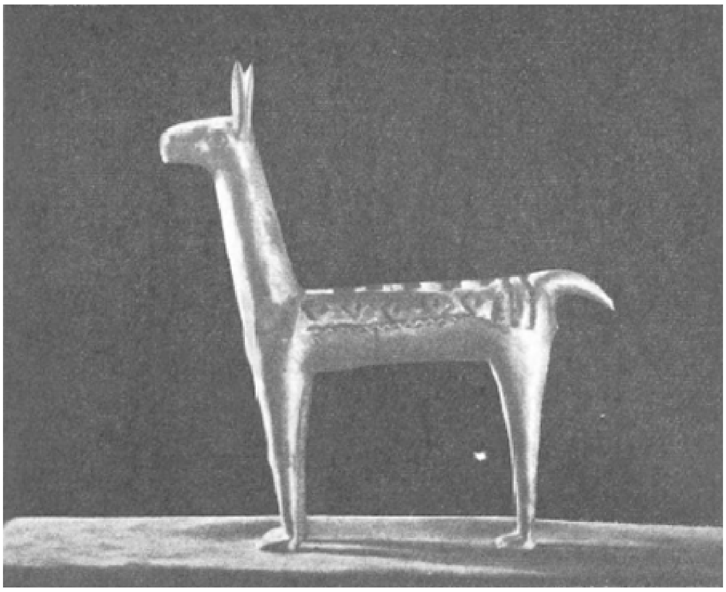

Zilveren llama uit Peru

Er was een streng gezag over de bevolking, als zo vaak geheven in de sfeer der godgewildheid; er was een hoogst merkwaardige zonnecultus en een diepzinnige cosmogonie. Een doeltreffende administratie vereiste goede verkeerswegen; hierlangs stonden op vaste afstanden posthuizen, bevolkt door misschien vierduizend staatsboden, die mondelinge berichten doorgaven, of ook wel bundels geknoopte koorden, die bij gebrek aan enig schrift de ontvanger op primitieve wijze konden inlichten; geel had betrekking op maïsberichten, bruin op die betreffende aardappels; zonder mondelinge toelichting konden echter ook de Inca's voor wie deze ‘post’ gereserveerd was er niet uit wijs, maar het systeem werkte en zelfs vlug: Quito-Cuzco in acht dagen is fantastisch snel eigenlijk. Een merkwaardige maatschappij, dit alles bij elkaar en men heeft wel eens verondersteld, dat Thomas More van landen als dit berichten moet hebben gehad van reizigers, wier verhalen hem tot zijn Utopia zouden hebben geïnspireerd, waarbij dan aangenomen is, dat men al eigenlijk veel meer van die verre landen wist dan men vroeger veronderstelde, want

aant.

deze Utopia is tenslotte van 1516, dus lang vóór Pizarro's verovering geschreven. Het voorbeeld is thans even onwerkelijk als More's fantasie, puin en bouwval, en er ligt voor de denkende mens stof tot overpeinzing in de wetenschap, hoe de werktuigen tot deze vernieling, de beulen en slopers, na een paar jaar van woeste orgiën, elkaar vernietigd hebben in veten, die de herinnering oproepen aan de diadochen van Alexander of de nazaten van Clovis, de Merovingenkoning.

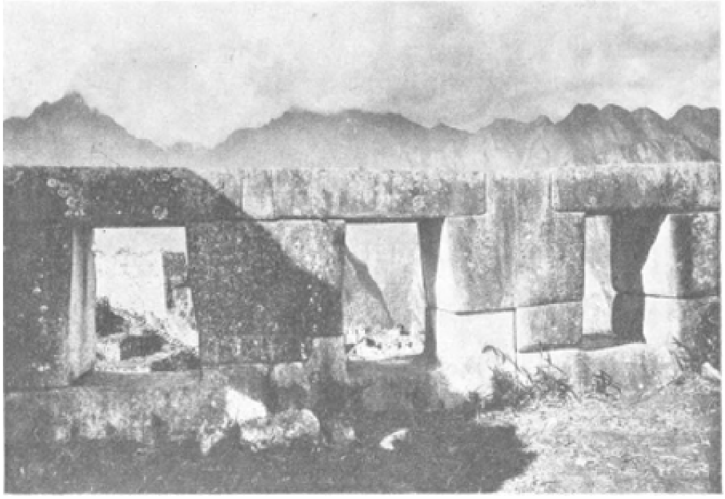

Inca-bouwkunst. Tempel van de 'Drie Ramen', (ca. 1300)

Er is nog heel veel meer. Ik herinner aan de bezetting van de Braziliaanse kust door Cabral voor Portugal en verder aan het werk van de Duitsers, dat tegen de grote yeesten der Conquista wel wat in de schaduw is gebleven. Het machtige handelshuis der Welser treffen wij aan in het hallali achter het goud, en het vond, als zo velen, troost in de directe voordelen, onderweg opgeraapt, b.v. de slavenhandel. 'Het met roven en moorden doorstraasde Venezuela' was hun bijzonder domein, vanwaar talloze vluchtelingen naar Curaçao uitweken; het moeten wel kloeke lieden geweest zijn, die Ph. von Hutten en G. Hohermuth (nomen est omen), die in 1536 door de oerwouden van Guyana tot in het stroomgebied van de Amazone doordrongen; in 1539 vinden wij de Duitser Federmann in Columbia. Enig blijvend resultaat heeft dit alles nauwelijks opgeleverd[1].

1 Hermann Lufft, Geschichte Südamerikas (1912), dl I, blz. 50.

Atahualpa laat goud bijeenbrengen (uit oude reisbeschrijving)

De bekende bisschop Las Casas, in zoveel opzichten zijn tijd vooruit, moet in de Spaanse verovering een viertal stadia onderscheiden hebben. Het eerste dat van ‘conquistar y pacificar’ (G. Friederici, een Duits historicus, vertaalt dit deskundig met ‘uitmoorden en plunderen’), een stadium, waarop veelal het meeste licht valt. Het tweede is dat van exploitatie en bekering, het derde dat van de gruwelijke verarming, door de combinatie van de beide vorige teweeggebracht en het vierde dat van de hellevaart van allen, die in dit proces gezondigd hebben, de bekroning a.h.w. van het geheel. Ik zal, als te dezer zake niet voldoende bevoegd, mij onthouden van enige behandeling van de laatste etappe, maar een enkel woord over de andere wil ik mij toch veroorloven.

Voor de meeste mensen van toen lagen de ondernemingen in Amerika a.h.w. in het verlengde van de kruistochten en zo moet men begrijpen, dat de Spaanse verovering bij de inrichting van het koloniale bestuur zich inspireerde op de sociaal-economische structuur van het op de Moren heroverde Iberië: een feudaal-aristocratische opbouw, waarvoor de inheemse bevolking de arbeidskrachten zou leveren: het systeem van repartimientos en encomiendas. De Indianen werden, tot bevordering van hun bekering en opvoeding, de verschillende kolonisten ‘toebedeeld’ (repartir) en ‘onder hun bescherming gesteld’ (encomendar). Hoe moet men nu het Spaanse bestuur daarginds beoordelen? Terecht

heeft men de laatste jaren een andere kijk hierop gekregen en protest aangetekend tegen de ‘leyenda negra’, de zwarte legende, die dit bewind schilderde als een voortdurende terreur; vooral de Angelsaksische geschiedschrijving heeft hier wel heel donkere toetsen aangezet, uit Spaanse minderwaardigheid Engels-Amerikaanse voortreffelijkheid afleidend.

Dertien voorgangers van de Inca Atahualpa, naar een oud boek. De gelijkenis is weinig waarschijnlijk, hun bestaan op zijn minst zeer twijfelachtig

Dat er wreedheden zijn gepleegd, onderdrukking is geweest, zal niemand ontkennen; nog kent men de namen van vele bloedhonden, waarmee gevluchte inboorlingen zijn gepakt, ja, aan wie men inboorlingen tot voedsel heeft verstrekt. Onze eeuw is echter wel voorzichtiger geworden in haar oordeel over vroegere onmenselijkheid. In vele opzichten was het Spaanse bestuurssysteem verlicht, patriarchaal, progressief; het is nog maar twijfelachtig, of de verovering een zo grote achteruitgang in bevolking heeft teweeggebracht als men vroeger veronderstelde en op velerlei gebied was er economische vooruitgang. Ten slotte was de heerschappij van de Azteken ook niet bepaald ideaal geweest: van Tenochtitlan uit had een oligarchie van edelen, priesters, belastingheffers e.d. het volk uitgezogen in zulk een mate, dat het bestuur van Cortés en zijn opvolgers mogelijk in menig opzicht verlichting heeft betekend. En dan de Kerk. Hier past een belangrijke rechtzetting. De Inquisitie, in 1569 in Amerika door Philips II ingevoerd, trad met grote gematigdheid op en ontzag zelfs heidense gebruiken met een behoedzaamheid, die haar tot eer strekt; wanneer men daarbij in aanmerking neemt, hoeveel mensen in het Europa van toen als heksen werden verbrand, dan valt het aantal terechtstellingen om den gelove, een vijftigtal

in bijna drie eeuwen tijds, wel heel erg mee. De Kerk kwam tenminste op voor de gelijkheid van alle mensen voor God en het is nog maar zeer de vraag, of het de inheemsen zo goed bekomen is, toen de radicale plutocratie van de negentiende eeuw de conservatieve monarchale heerschappij van daarvóór verving. En ook, of zij het slechter hadden dan onder de Angelsaksen in het Noorden, die deze inheemsen uitroeiden. De Spanjaard, zegt De Madariaga, regeerde de Nieuwe Wereld als een vorst, de Engelsman als een kapitalist; de Spanjaard streefde opwaarts, de Engelsman voorwaarts. Inderdaad[1].

Maar dan is er nog altijd de neger[2]. Men weet, dat mede op advies van Las Casas de neger in het zware werk de Indiaan kwam vervangen en dat betekende zowel de negerslavernij als de slavenhandel; in de laatste, het eigenlijk vuile werk, komt men de Spanjaard maar zeer zelden tegen en veel meer de Engelsman, Portugees en Hollander, zoals wij nog zullen zien. Men mag ook verder bedenken, dat deze ingrijpende verandering zich voltrok juist in dezelfde tijd, dat het onrustige en afmattende goudbejag meer en meer plaats maakte voor een systematische beoefening van landbouw en veeteelt; de neger bleek tegen dat werk inderdaad beter opgewassen, misschien doordat zijn Afrikaanse achtergrond hem geschikter had gemaakt voor de gedisciplineerde arbeid op de plantage. De productie van edele metalen bleef echter zeer aanzienlijk; naar Europa gevoerd, veroorzaakte die bandjir van naar schatting anderhalf milliard dollars (voor de eerste eeuw) een sociaal-economische omwenteling van grote draagwijdte. Op de fantasie van latere geslachten hebben vooral de retourvloten gewerkt, waaronder ‘de’ Zilvervloot de Hollandse lezer nog altoos zeer na aan het hart ligt. De zilvergroeven schonken menig Laureion; vijftig jaar na Columbus werden de ongelofelijk rijke aderen van Potosí ontdekt, definitieve logenstraffing van de naïeve overtuiging van de veroveraars, dat goud in warme, zilver in koude landen voorkwam... Het was in het jaar des Heren 1545, hetzelfde jaar, waarin Francis Drake werd geboren, die later voor dit edele metaal een grote, zij het ietwat opdringerige belangstelling aan de dag zou leggen...

Twee werelden komen met elkaar in contact, twee beschavingen ontmoeten elkaar, een proces van uitwisseling, van geven en nemen begint, waarbinnen Columbus' gestalte a.h.w. een dimensie rijker wordt, als inleider van een beweging van transculturatie: dat hij suiker meenam

1 Salvador de Madariaga, The Rise of the Spanish American Empire (1947); A.E. Sayous, Les débuts du commerce de l'Espagne avec l'Amérique, 1503-1518. Revue Historique (1934); B.W. Diffie, Latin American Civilization, Colonial Period (1945); J.A. Crow, The Epic of Latin America (1946); E.J. Hamilton, American Treasure and the Price Revolution in Spain, 1501-1650 (1935).

2 M.J. Herskovits, The Myth of the Negro Past (1941), blz. 90.

aant.

naar, tabak meebracht uit de Nieuwe Wereld, dat heeft het aangezicht van onze planeet veranderd.

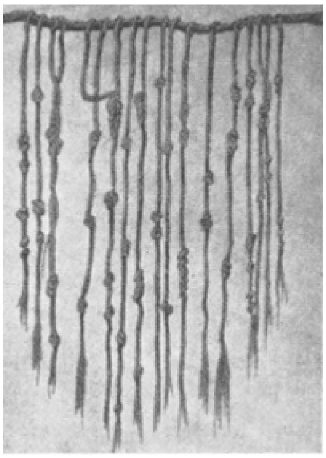

Koorden, in gebruik voor het z.g. knopenschrift

Verder ontvingen wij van ginds o.m. de aardappel, ‘duivelsappel’ genoemd, omdat hij onder de grond groeide... ‘Luther erschütterte Deutschland, aber Franz Drake beruhigte es wieder: er gab uns die Kartoffel’ spot Heine; aan het hof van Montezuma leerden de Spanjaarden reeds de ‘chocolatl’ kennen en Linnaeus gal aan de cacaoboom niet ten onrechte de naam ‘theobroma’: godenspijs. Op de maïs, deze Amerikaan onder de granen, en andere gewassen kom ik nog terug; aan het eind van dit stukje ethnobotanie wijs ik er op, dat de agave en bepaalde cacteeën zo ingeburgerd zijn in het gebied der Oude Wereldzee dat Preller ze argeloos een plaats in zijn Homerische Landschappen heeft ingeruimd. Een zeer onwelkome morgengave van Amerika aan Europa is misschien de syphilis geweest[1]; kenners van Voltaire hebben haar weg teruggevonden in het vierde hoofdstuk van diens ‘Candide’, een niet onverdachte bron. Daartegenover staat, dat wij weer vermoedelijk de tuberculose, mazelen, pokken en roodvonk hebben meegebracht, ziekten, die bij de geringe immuunheid van de bewoners, heel wat slachtoffers moeten hebben gemaakt; het kan ook zijn, dat de verandering in kledij, de vervanging van lendenschort door hemd en broek de hygiëne weinig ten goede is gekomen. Er zijn ook andere klanken. Columbus' aankomst betekende een ‘orkaan van cultuur’; toen kwamen in één wervelstorm: buskruit, paard, wiel, zeil, kompas, geld, loonstelsel, schrift, drukpers, boek, koningschap, kerk, bankwezen enz. enz. enz. tegelijk ongeveer in dit ongehoord grote vacuum terecht met alle gevolgen van dien. Behalve zeer vele gewassen dankt Amerika aan de Oude Wereld vele huisdieren; een koninklijk bevel van 1532 schreef voor, dat geen schip de Spaanse havens mocht verlaten zonder zaden, planten en dieren mee te nemen naar de overkant. Het paard, ontdaan van de bovennatuurlijke associaties, die het in Cortés' tijd had opgeroepen, revolutionneerde hele landstreken; koe, geit,

1 Eug. Holländer, Aeskulap und Venus (1928), blz. 33.

aant.

schaap en varken konden er gedijen, hoe welig, leren ons enkele cijfers: een os kostte in Argentinië omstreeks 1700 ongeveer één dollar, een merrie tien cents, een schaap vier; de Spaanse kat beëindigde de onbeschaamde heerschappij over de landbouw van de alom tegenwoordige rat. Daartegenover zou men weer uit Amerika drie mussenpaartjes naar Europa hebben gevoerd, ook dit niet zonder enig succes.

Indianen verkiezen zelfmoord boven het juk der Spanjaarden

De Spanjaarden waren nog niet tevreden echter. Vage geruchten immers gingen rond omtrent het bestaan van een grote stad, waarin de Man van Goud, de 'Vergulde', El Dorado, moest wonen; hem te vinden, werd de fantastische droom van aller landen avonturiers tot diezelfde Candide toe. Wat ten grondslag ligt aan dit verhaal, is mogelijk de mare omtrent een inlands hoofd ergens in Columbia, die zich met goudstof placht te poederen of iets dergelijks. Tot in het Noorden strekte men de voelhorens uit naar die 'Goudkoning' en aangezien zich daar het eigenlijke terrein van ons verhaal bevindt, nodig ik, in ouderwetse trant, de lezer uit, mij daarheen te volgen.

'Ihr geologisches Altertum geht uns nichts an,' bromt de oude Hegel

over de Amerikaanse voorgeschiedenis. Moet ik er dan lang bij stil staan, dat in 1937 opgravers de fossiele beenderen ontdekten[1] van een nijlpaardachtig zoogdier, dat in Colorado vijfenveertig millioen jaar geleden leefde, in een tijd dat het Rotsgebergte nog effen grasland was? Liever verwijs ik de lezer naar het werk van de Amerikaanse palaeontoloog Othniël Marsh, een zo verwoed verzamelaar, dat hij nimmer heeft willen trouwen omdat hij met niets minder dan met een ‘verzameling’ van vrouwen zou hebben genoegen genomen. Dit voert mij vanzelf naar de Heilige Boeken der Mormonen, die rijke bron voor de Amerikaanse voorgeschiedenis.[2] Tijdens een openbaring, welke men op het jaar 1837 mag stellen, gewerd hun profeet, de vereerde Joseph Smith, de zekerheid, dat Adam, ons aller vader, drie jaar voor zijn dood in een vallei in Missouri, Adam-ondi-Ahman geheten, zijn zegen had geschonken aan zijn hier bijeengeroepen zonen Seth, Enos, Cainan, Mahalaleël, Jared, Enoch en Methusalem. In de Mormoonse Bijbel varen de afstammelingen van Jared reeds met een kompas over de Oceaan (Alma XXXXVII:38); in Centraal Amerika vindt Nephi (I, XVIII:25) zowaar al koe, os, ezel en paard, hetgeen aanleiding heeft gegeven, bij niet-Mormonen dan, te veronderstellen, dat onder deze beesten een noodlottige pest moet zijn uitgebroken aangezien geen een veroveraar er een exemplaar van is tegengekomen. Moroni (Ether IX:18, 19) treft in Amerika schapen en varkens aan, alsmede ‘cureloms’ en ‘cumoms’, omtrent welke fauna de profeet ons verder niet heeft ingelicht en de archaeologie ons in de steek laat. Vooral na de Babylonische spraakverwarring moet er een sterke trek naar Amerika zijn geweest; reeds vóór Smith had James Adair de afstamming van de Indianen van de Tien Stammen aangetoond;[3] waarom zij niet, zou men willen vragen. Friederici vermeldt het voorkomen van de besnijdenis onder enkele Indiaanse stammen; voegt men daar een ‘Joodse trek’ in hun gezicht aan toe, dan kan niemand klagen over gebrek aan bewijzen. Bovendien ‘verraden’ de plechtigheden van Inca's en Maya's, alsmede vele hunner instellingen en plaatsnamen een Joodse, althans Phoenicische oorsprong; droeg Quetzalcoatl niet een volle zwarte baard en een plat hoedje, dat hij nooit afzette? Een rabbijn vermoedelijk, minstens een schriftgeleerde. En wie dit alles te Semietisch is, kan nog altoos terecht in het onvolprezen ‘Oera Linda Bok’, waarin ‘Inka’, een schout bij nacht in het aloude Friesland, vierduizend jaar geleden over de Oceaan gaat, op zoek naar ‘Atland’; hiermee is dan

1 Ch.A. en M.R. Beard, America in Midpassage, derde deel van ‘The Rise of American Civilization’ (voortaan afgekort: Beards), (1939), blz. 823.

2 E.H. Anderson, A brief History of the Church of Jesus Christ of the Latter Day Saints (1924[4]), blz. 73; W.A. Linn, The Story of the Mormons (1902), blz. 97; Ed. Meyer, Ursprung und Geschichte der Mormonen (1912), blz. 39.

3 C.L. Skinner, Pioneers of the Old South West (1918), blz. 60; A.H.R. 1930/1, blz. 451.

aant.

het ‘nordische’ karakter van de Peruaanse Kultur afdoende bewezen.

Oude Scandinavische kaart van Groenland en van de Amerikaanse kust; Skraelingeland: Indianenland; Helleland: Labrador

Voor de met fantasie begaafde historicus zijn de prae-columbische ontdekkingen binnen onze jaartelling een heerlijk jachtterrein, waar men altijd wel wat schiet, al is het maar een bok.

Ontdekkingen door Chinezen, Moslemin, Afrikanen, Basken, Denen, Venetianen, Portugezen; men leze er Richard Hennig[1] maar op na. Ten onrechte vergat ik de Ieren: daar is immers het verhaal van Sint Brandaen, een abt uit de zesde eeuw, die wegens zijn ongeloof aan de bijbelse wonderen negen jaar moest rondzwalken en daarbij zoveel ongelofelijks waarnam, dat de vrome reiziger alle twijfelzucht verging. Och ja, men moet het maar goed lezen... Nu ik mij toch aan de Middelnederlandse letterkunde heb gewaagd, kom ik ook in de buurt van ‘Willem die Madoc maecte’ en moet ik even over deze Madoc spreken, die volgens Prof. Muller de held is van een verloren gegaan verhaal in de trant van de ‘Brandaen’ of van een Arthur-roman[2]. Ik heb er een ontmoet die omstreeks 1200 als zoon van Koning Gwynnedd van Wales naar het Westen was gevaren en nimmer teruggekeerd; kan hij de held van dat zoekgeraakte epos zijn geweest? Volgens sommigen is hij en niemand anders de ontdekker van Amerika; hij is toch immers niet teruggekomen: ‘where else could he

1 R. Hennig, Von rätselhaften Ländern (1929).

2 Van den Vos Reinaerde, ed. J.W. Muller (1939^3), blz. 118.

aant.

have gone?' vroeg alreeds een spotter in de vorige eeuw. Van Engelse zijde heeft men wel eens op deze ontdekking zijn 'recht' op Noord-Amerika gebaseerd; er zijn wel zwakkere rechtstitels in de geschiedenis. Er heten van Madoc natuurlijk nog sporen gevonden; de taal van de Mandanen van Dakota moet op het Welsh hebben geleken, maar aangezien geen mens, zelfs geen papegaai deze taal meer spreekt, kan ik daar niet zoveel mee aanvangen. Misschien brengt een gelukkige vondst Willem's proefstuk nog eens voor de dag[1)].

De enige vóór-columbische ontdekking die overweging verdient, is die van de Noormannen. In 1642 publiceerde Hugo de Groot zijn 'Dissertatio de Origine Gentium Americarum', waarin hij vrijwel alle volken van Noord-Amerika via Groenland en IJsland uit Noorwegen laat komen[2)]; verder de bewoners van Yucatan uit Aethiopië en de Peruanen uit China; de Mexicaanse uitgang 'tlan' zou wijzen op het Germaanse 'land'. In 1837 wekten de door Christian Rafn te Kopenhagen uitgegeven 'Antiquitates Americanae' opschudding door haar onthulling van het geheim ener Noorse nederzetting 'Winland', door 'Ari de Geleerde' te boek gesteld[3)]. Leif de Fortuinlijke, zoon van Erik de Rode, zou in het jaar duizend uit Groenland terechtgekomen zijn aan een kust, die een beetje aan die van Massachusetts doet denken. Er zouden vijf tochten hebben plaatsgevonden, zelfs wordt de naam genoemd van de eerste Yankee, daar geboren, Snorri Thorfinnson, maar de nederzetting heet opgegeven wegens de onaangename houding van de inboorlingen. In elk geval verdween Winland uit de geschiedenis en ik zou mij niet gaarne tot scheidsrechter opwerpen tussen de verdedigers en de ontkenners van haar bestaan. Iets minder bescheiden zou ik willen wezen tegenover de 'runensteen van Minnesota' van het jaar 1362, in 1898 gevonden en in 1909 ontcijferd. Een dertig Noren zouden onder Paul Knutson doorgedrongen zijn tot voorbij de Grote Meren en de geleerde Hjalmar Holand, die volgens Prof. Hennig: 'der Lösung des Rätsels des Runensteins seine Lebensaufgabe gewidmet hat' houdt hem voor echt; een ruïne in Newport (R.I.), de z.g. 'Old Stone Mill', is door dezelfde Holand bevorderd tot hun 'citadel'. Ik moge hier niet zonder vrijmoedigheid aan toevoegen dat ik door Holand's levenswerk nog niet afdoende overtuigd ben. Evenmin trouwens als door het levenswerk van twee bijdehante jongelieden, die in 1868 in de staat New York 'een praehistorische mens' opgroeven, d.w.z. lieten opgraven, nadat zij hem er eerst in de grond hadden gestopt; hij woog drieduizend pond en zij

1) M.K. Armstrong, The Early Empire Builders of the Great West (1901), blz. 6; Dr Herman F.C. ten Kate, De Indiaan in de Letterkunde, De Gids 1919, III, blz 63-128.
2) C.C. Uhlenbeck, Hugo de Groot en de Oorsprong der oude bevolking van Amerika, Med. Kon. Ac. v. Wet., 72, ser. B., blz. 53 vgg.
3) Zeitschrift für Erdkunde (1912), blz. 41 vgg.; E. Haugen, Voyages to Vinland, 1942.

aant.

verdienden er een fortuin mee, voordat een spelbreker er een spijker in sloeg en aantoonde dat deze voorvader van gips was. Daarmee was de 'Cardiff-mens' helaas van de baan.

Pas in 1492 komen wij werkelijk op historische bodem met de ontdekking, die kwam 'like a thunderbolt from a clear sky'. Thans enkele notities over de volken waartussen zij insloeg.

Over gebrek aan gegevens kan ik niet klagen; van 1492 af, zegt een kenner dezer materie, mogen de Indianen het meest bestudeerde volk heten. Dikwijls is de vraag naar hun aantal gesteld, in een recent werk vond ik dit geschat op 8½ millioen ongeveer, waaronder in Peru 3 millioen en ten Noorden van Mexico 900.000, deze laatsten door het Bureau voor Ethnologie in 59 families ingedeeld: de 'Sixty Families' van toen! Voor een geheel werelddeel is dit totaal wel verbazend gering[1]. Als oorzaken hiervoor vond ik opgegeven o.m. het ontbreken van alle huisdieren (de herdersperiode hebben deze stammen niet gekend) en van geschikte werktuigen, waardoor de landbouw in zijn ontwikkeling werd geremd, verder het overwegend beoefenen van jacht en visserij. Dezelfde grote gordel van Ohio tot Nebraska, die thans een reusachtige maïsoogst oplevert, in deze tijd van machines, huisdieren, transportmogelijkheden en maatschappelijke organisatie, kon toen in dezelfde natuurlijke omgeving een slechts schaarse bevolking onderhouden. De maïs zelf is natuurlijk heel belangrijk; niet voor niets heet ze nog 'corn' en de Indianen hadden al een heel systeem van bemesting, bodemindeling, bescherming van zaden en jonge planten, oogsten, opslag, malen en koken in verband met deze cultuur. De landbouw omvatte ook bonen (geen erwten), in alle soorten, zoete aardappelen, allerlei meloenen, pompoenen, artisjokken, zonnebloemen, waarvan men het zaad voor brood en olie gebruikte, tomaten, 'gardenpeppers', aardnoten; de aardappel, uit Zuid-Amerika naar Europa gevoerd, moet van daaruit weer het Noorden hebben veroverd. G. Mason meent dat de Indiaan aan de wereld vijf zevende van al haar voedingsgewassen heeft geschonken; de Indiaan is, buiten de boeken van Aimard en Karl May dan, de eerste Amerikaanse boer, al waren er ook andere bezigheden, zalmvisserij, het zoeken van eikels, bessen en noten, de bisonjacht enz.[2].

Van al deze stammen bezitten wij rijk gevarieerde, maar in sommige hoofdtrekken vaak overeenstemmende resten van beschaving; zo werd overal, van Acadië tot Chili toe, kunstmatige visbemesting toegepast. Vele stammen kenden de kunst van conservering van vlees, groente en fruit door droging in vuur of in de zon, van bessen en noten door ver-

1 A.L. Kroeber, Cultural and Natural Areas of Native North America (1939), blz. 166.
2 Bogart, blz. 78; H.U. Faulkner, American Economic History (19de druk van 1929; voortaan afgekort: Faulkner E.H.), blz. 57.

menging met honing en stroop. De eerste bevloeiingswerken in het Verre Westen zijn van hen afkomstig. Op vele plaatsen werden de doden met grote piëteit behandeld en rijk voorzien ter aarde besteld, een buitenkansje, als overal, voor blanke geleerden of grafschenders; nog in 1944 moet een opperhoofd naar de Eeuwige Jachtvelden gezonden zijn met een schaal met vruchten, een kruik met helder water en zijn levensmiddelenbons. De wreedheid van de Indianen buiten de prairies is vaak sterk overdreven en zij hebben in elk geval nimmer stamgenoten om geloofskwesties uitgebannen, laat staan verbrand. Hun godsdienst toont een animistisch karakter; onder de prairiestammen vereerde men vooral de geest van de bison. Het woord ‘Manitou’, de ‘Grote Geest’, schijnt ten onrechte de gedachte te wekken aan een monotheïstisch systeem. Nellie Barnes heeft treffende specimina van hun dichtkunst uitgegeven, bekorend door beeldenrijkdom en natuurmystiek; de anthropologie en de psychiatrie hebben onze inzichten de laatste decennia aanzienlijk verruimd. De mandencultuur van Californië geldt voor de schoonste van de wereld; wat de vaardigheid en kunstzinnigheid van de Noordwestelijke stammen ons hebben geschonken, staat daar nauwelijks bij achter; de dansmaskers in het Museum te Victoria weerspiegelen een superieure en virtuoze techniek. De bisonjagers hebben ons in hun sieraden en ceremoniële voorwerpen heel wat beters nagelaten dan het halssnoer van menselijke vingertoppen, waarmee men de bezoekers van het New Yorkse Indianenmuseum laat griezelen. Tot de bekendste overblijfselen behoren verder de pueblo's van de Z.W. maïs-Indianen, waaruit het prachtigste aardewerk is voortgekomen. En last not least de kano, de kleine ranke boot, in schoonheid en bruikbaarheid nimmer overtroffen. Het woord is in Europa bekend geworden met enkele andere: maïs, moccassin, opossum, squaw, tabak, tomahawk, totem, wigwam enz.[1].

De Indianen zijn wel de eerste ontdekkers van Amerika; zij zijn van Azië uit in verschillende trekken over de Beringstraat gekomen tussen 20.000 en 10.000 v. Chr.; in Zuid-Amerika bevindt zich weer wat praehistorische immigratie uit Pacifische streken, zeer waarschijnlijk uit het Z.W. Hier zijn echter nog heel wat vragen te beantwoorden[2].

De voorgaande alinea's hebben zich vooral beziggehouden met Noord-Amerika. Het Angelsaksische karakter van zijn tegenwoordige beschaving zou er toe kunnen leiden, voorbij te gaan aan de betekenis van de Spaanse expansie benoorden het tegenwoordige Mexico en te vergeten dat die zich over een groot deel van de V.S. heeft bewogen; de namen van tien-

1 J.S. Bassett, A Short History of the United States (1920), blz. 19; Nellie Barnes, American Indian Verse (1922); W.H. Clark, Railroads and Rivers (1939), blz. 5.
2 H.Th. Fischer, Van Verre Volken, (1946), blz. 8 vgg.

aant.

tallen rivieren en steden bewaren de heugenis daaraan[1]; nog in de loop van de zestiende eeuw plantte Spanje olijven, vijgen, sinaasappelen, perziken en meloenen op de kust van Georgië: de eerste boomgaarden in de 'States'. In diezelfde zestiende eeuw deed het pogingen, zijn papieren aanspraken op dit gebied om te zetten in werkelijke bezettingsverhoudingen, maar toen juist verschenen kapers op de kust, de politieke constellatie in Europa was niet helemaal gunstig, men vond er geen goud, dat duizendvoud de kosten der bezetting goedmaakte en de weerstand van de prairie-Indianen, de Schoschonen, Apachen en Comanchen was heel wat krachtiger dan die van de spoedig murw geslagen Azteken en Peruanen. Niettemin waren de Spanjaarden reeds vóór 1600 meester van de bovenloop van de Rio Grande en bezaten zij daar een aantal militaire posten, zoals Sante Fé, alsook missies van de Franciscanen.

Clio heeft een zwak voor de overwinnaars; de Herostraten van Mexico en Peru zijn onsterfelijk geworden, alleen doordat in het dobbelspel om een waanzinnig hoge inzet de stenen de goede kant zijn uitgerold; de verliezers zijn vergeten en dat terwijl zij ziekte en ontbering hebben getrotseerd, ja, het leven hebben gelaten in hun pogingen, het onuitvoerbare uit te voeren. In dit bestek vermelden wij slechts enkelen:

> Seltsam! Aus des Wunderglaubens
> Wunderzeit klingt mir im Sinne
> Heut beständig die Geschichte
> Von Don Juan Ponce de Leon,
>
> Welcher Florida entdeckte,
> Aber jahrelang vergebens
> Aufgesucht die Wunderinsel
> Seiner Sehnsucht: Bimini!
>
> HEINE

Arme Ponce de Leon, veroordeeld in een oven-hete wildernis, voortgejaagd door mensen en insecten, te zoeken naar het toverland, dat de bron van eeuwige jeugd zou bevatten! Zou het waar zijn, dat zijn manschappen in elke kreek van dat vreemde gebied doken, in de hoop als Odysseus door Athene's toedoen met stralende jeugd en onverwoestbare kracht eruit op te rijzen? Op Palmpasen (Pascua Florida) 1512 bereikte men een onbekende kust, die de naam Florida ontving; de tweede tocht, in 1521 met zeshonderd man ondernomen, liep uit op een ramp; Ponce de Leon was een der weinigen, die naar Cuba terugkwam en dan om er spoedig te sterven: 'Niet de beek der eeuwige jeugd, niet het droomland van goud en geluk had hij gevonden', maar in het stille land de Lethe, voortvlietend onder de cypressen:

1 H.E. Bolton, The Spanish Borderlands (1921) passim.

aant.

> Gutes Wasser! Gutes Land!
> Wer dort angelangt, verläßt es
> Nimmermehr - denn dieses Land
> Ist das wahre Bimini.'

Even slecht liep het af met de expeditie van Panfilo de Narvaez in 1528, welke vrijwel geheel in de Mississippi-delta verongelukte. Hij had het kunnen weten: toen hij het binnenland introk, had een 'Moor' voorspeld dat het verkeerd zou gaan en de achtergelaten vrouwen hadden maar meteen nieuwe mannen genomen: zeker is zeker. Slechts vier van de honderden deelnemers bereikten in 1536 na onvoorstelbare ontberingen Nieuw-Mexico; Cabeza de Vaca, één van de vier, beschrijft dat hij en zijn makkers zo lang naakt hadden rondgelopen, dat ze geen kleren meer konden velen, 'evenmin konden we ergens anders slapen dan op de grond'. Zijn dagboek heeft helaas door zijn overdrijvingen en voorspiegelingen de reeds dovende lust tot het zoeken van fabelsteden als 'Tusayan' en 'Quivira' aangewakkerd. Hij en de zijnen mogen er echter aanspraak op maken, de 'Vader der Wateren', de Mississippi dus, te hebben ontdekt.

Het bekendste slachtoffer van deze goudkoorts is Hernan de Soto. Het bericht van zijn plan werkte in Spanje als een boodschap van Peter van Amiëns; in Henry de Montherlant's 'Maître de Santiago', een 'auto sacramentale' van 1947, kunnen wij een echo beluisteren van de enorme beroering, welke dergelijke ondernemingen in het Spaanse volk opriepen. Een heel leger bood zich aan; rijke edelen verkochten hun goederen, wijngaarden, olijfvelden en juwelen in de hoop op meer en beter. De Soto las eveneens zeshonderd man bijeen, waarmee hij in 1539 in Florida landde. Rusteloos dwaalde hij drie jaar rond, Eldorado zoekend in een gebied, ongeveer dertig maal zo groot als Nederland, dit in onophoudelijke gevechten met de Indianen, waarbij zijn legertje wegsmolt tot een hoop armetierige vagebonden. Op 8 Mei 1541 bereikte hij niet ver van het tegenwoordige Memphis de Mississippi, die hij met grote moeite met eigengebouwde sloepen overstak, trok vandaar naar de bovenloop van de White River en daarna naar de Red River. Nergens voelt men zo sterk de onweerstaanbare macht van de illusie, welke deze mensen in de onmetelijke wouden en prairiën deed dolen als verdoemden. Eindelijk gaf De Soto de dolle jacht op, maar hij stierf op de terugweg; zijn manschappen lieten zijn lijk, in huiden gewikkeld, in de Mississippi zinken. In huiden gewikkeld... Arme mensen, die zich blind staarden op het goud, maar die de bontschatten om hen heen, werkelijk voor het oprapen, niet waardeerden! Na vergeefse pogingen het dichtbij gewaande Nieuw-Mexico te bereiken keerden zij naar de rivier terug, die zij met hun gebrekkige vaartuigen afvoeren naar de Golf van Mexico,

vanwaar een schier eindeloze mars de driehonderd overlevenden naar de eerste Spaanse nederzetting bracht.

De dooltocht van De Soto

Men kan het alleen betreuren dat deze Anabasis geen Xenophon heeft gehad. En nog was het niet genoeg. Enkele overlevenden ‘wisten’ van de steden, de Zeven Steden in het Noordwesten, waar zich hele straten met goudsmeden bevonden en de deuren met turkooizen ingelegd waren, allemaal sprookjes van de Indianen, die ze maar al te graag vertelden aan de aandachtig luisterende bleekgezichten... In 1541 zou Juan Vasquez de Coronado het toch nog eens proberen. De kaart alleen kan enig idee geven van zijn ontzaglijke prestatie, die hem met zijn driehonderd man tot in Colorado, Kansas en Nebraska voerde; hij heeft als eerste blanke het wonder van de Grote Canyon aanschouwd. Om hem heen zoemden de geruchten van ‘Quivira’ en ‘Cibola’, waar geweldige rivieren moesten zijn met vissen, groot als paarden, kano's met gouden boegen; de heer des lands sliep in de namiddag onder een boom, waaraan duizenden belletjes

aant.

hingen, van goud natuurlijk; de zefier murmelde hier een slaapliedje doorheen. De gewoonste mensen behielpen zich met gouden vaatwerk: goud, goud, goud... Het enige, wat hij vond, waren de steden met de vele verdiepingen: de nederige nederzettingen van de pueblo-Indianen, welke het aanzijn hadden geschonken aan de fabeltjes die hem de verte in hadden gelokt. Goud noch zilver wachtten hem hier echter en zo moest ook hij de tocht opgeven; met honderd man kwam hij, a sadder and a wiser man, in de prozaïsche werkelijkheid terug.

In 1510 had een zekere Montalvo de roman ‘Esplandian’ uitgegeven, een ‘best seller’ van toen: ‘Weet dat aan de rechterzijde van de Indiën een eiland zich uitstrekt, Californië genaamd, zeer dicht bij de grens van het Aardse Paradijs, bewoond door zwarte vrouwen, zonder enige man onder haar, want zij leefden in Amazonentrant. Zij bezaten sterke en stevige lichamen, stralende moed en grote kracht. Haar eiland met zijn steile klippen en rotsige kusten was het sterkste ter wereld. Haar wapenen waren helemaal van goud, evenals het tuig van de door haar getemde wilde dieren, want op het hele eiland was geen ander metaal dan goud.’ Karel V verbood ten slotte deze en soortgelijke romans over de Indiën, maar de opium had haar werk al gedaan: Francisco de Ulloa, door Cortés uitgezonden, ontdekte het land, waaraan zijn patroon, lezer van Montalvo, de naam Californië gaf. Nog meermalen heeft het toverland Eldorado Spaanse gelukzoekers gelokt over de Llano Estacado, woestijn van dood en verderf. Er trokken ook anderen heen, voortgedreven door nobeler dorst, zo de Jezuïetenpater Kino, die omstreeks 1700 vierentwintig jaar in die streken werkte en er wel vijftig reizen maakte tussen honderd en duizend mijlen lang: een held[1].

Dit alles moet wel de indruk gewekt hebben, alsof alleen de Iberiërs vatbaar waren voor de goudkoorts, die toen door Europa joeg. Dit is onjuist. Mochten dan krachtens de ‘dialectiek van de vooruitgang’[2] Venetië en andere Italiaanse koopsteden door haar concentratie op het Oosten het roer niet zo gemakkelijk omwerpen naar het Westen, dan was daar nog altoos de maagdelijke scheepvaart van Frankrijk en Engeland, welke landen eindelijk een zekere mate van nationale eenheid hadden bereikt, waardoor een deel van de zich opstuwende activiteit zich naar buiten kon richten. De ‘beati possidentes’ bezaten echter een rechtsgrond, waarop zij de aanslag op hun heiligste goederen zouden kunnen afweren: Reeds spoedig na Columbus' eerste tocht had Paus Alexander VI de Westelijke wereld verdeeld volgens een lijn, die in het

1 Merle Curti, The Growth of American Thought (1943), blz. 17.
2 ‘De Dialectiek van de Vooruitgang’ is de titel van een studie van prof. dr J.M. Romein in zijn bundel ‘Het Onvoltooid Verleden’ (1937).

aant.

verdrag van Tordesillas (1494) werd getrokken op 370 mijl ten Westen van de Kaapverdische eilanden, welke lijn, na de definitieve vaststelling van de bolvorm der aarde, bij het verdrag van Saragossa (1529) werd verlengd over de Stille Zuidzee heen. Met deze 'Iberische Monroeleer voor Amerika' werden Spanje en Portugal enige rechthebbenden op de bepaalde invloedssferen en de rest van de wereld dieven en zeerovers. Dat stak hen uiteraard en Frans I van Frankrijk vroeg dan ook Karel V, of Vader Adam de Spaanse en Portugese souvereinen tot enige erfgenamen had verklaard? Zo ja, dan zou hij wel eens het testament van die patriarch willen zien. Dat was milde ironie, maar inmiddels hadden zijn zeelieden in aloude trant alreeds het staal getrokken tegen het perkament[1].

Zo stelde Jan Mostaert zich Amerika voor (± 1520). Strijd met de inboorlingen. Dit schilderij is misschien geïnspireerd op het verhaal van Coronado

De contractanten van Tordesillas bleven in de vaart; in het Noorden verkenden de beide Cortereals de kusten, waarbij Gaspar Newfoundland ontdekte. Steeds meer wordt de queste naar Cathay het zoeken van een Noordwestelijke doorvaart, de weg naar China en Indië. Deze Cortereals zijn ook de eersten geweest, die, doodgevroren in de Arctische woestijnen van het Noorden, de tol huns levens betaalden op deze onherbergzame wegen. Nog de jonge Chateaubriand (zijn Engelse pupillen zeiden 'Shatterbrain') zou tegen Washington opscheppen over zijn plan tot het vinden van die doorvaart: hij had gemeend dat men van New York regelrecht naar de Noordpool kon zoals van Parijs naar Pontoise[2]; toen dat wat

1 J. Fiske, New France and New England (1902), blz. 8.
2 Van Wyck Brooks, The World of Washington Irving (1944; voortaan afgekort: Brooks), blz. 5.

aant.

tegenviel, concentreerde hij al zijn krachten maar op het zoeken van de 'onbekende sylphe', de ideale vrouw. Die vond hij natuurlijk.

En toch zegt hij het mooi, onvergetelijk: 'La France possédoit autrefois, dans l'Amérique septentrionale, un vaste empire, qui s'étendoit depuis le Labrador jusqu'aux Florides, et depuis les rivages de l'Atlantique jusqu'aux lacs les plus reculés du haut Canada'. De inzet van het altijd weer bekoorlijke 'Atala', duidelijk in de toonaard van 'er was ereis'. Inderdaad, het machtige rijk, dat zich al aftekende, is droom gebleven, materiaal voor literatuur en herdenkingsfeesten; de realiteit is vergaan.

Kort na 1500 reeds komen de eerste betrouwbare berichten van vissers uit Dieppe en Honfleur, die aan de vangst op de kusten van Newfoundland deel nemen; van daaruit bezoeken zij het vasteland, waaraan nog b.v. Kaap Breton herinnert. De Franse regering zendt in 1524 Giovanni de Verrazzano van Florida uit in Noordelijke richting; hij vaart o.m. de Chesapeake-baai in, waarachter hij de doorvaart naar Cathay vermoedt. Een tiental jaren later volgt hem zijn tochtgenoot Jacques Cartier[1] van Saint-Malo uit met twee schepen en eenenzestig man; op 10 Augustus 1534, de dag van Sint Laurens, ontdekt hij de naar deze heilige genoemde baai en vaart eveneens lustig landinwaarts de weg naar Cathay op, maar het zoete water werkt ras ontnuchterend. Hij bereikt dan al de plaats van het tegenwoordige Quebec en verderop de Indianen-nederzetting Hochelaga, het latere Montreal. Op zijn vraag, waar hij zich bevindt, zouden zijn Mohawkse gidsen 'Canada' gezegd hebben, hun woord voor dorp. De overwintering kost hem vele manschappen, maar hij voert het volgende jaar een lading terug, waaronder niet alleen het eerste pelswerk, maar ook een hoop kostbare steentjes; de teleurstelling na de thuiskomst leeft nog voort in de uitdrukking: 'C'est un diamant de Canada'.

Een jaar later hervat Cartier zijn tocht; in 1541 gaat hij weer, nu onder het bevel van Roberval. Veel richt deze expeditie niet uit, maar wij worden wel schadeloos gesteld door het verhaal van de schone Marguérite, de nicht van de admiraal. Wanneer deze jongedochter zich aan boord blijkt vergeten te hebben met een edelman, zet haar oom haar mèt haar vertrouwde min op een eilandje af, met wat vuurwapenen en voedsel; als het schip doorzeilt, springt de minnaar overboord en bereikt met grote inspanning de kust, waar in 1542 de eerste blanke Canadees het levenslicht ziet. De enige die het avontuur navertelt is Marguérite, die het twee jaar volhoudt, zelfs bij gelegenheid een 'witte beer' schiet en ten slotte, door een vissersvaartuig opgepikt, terugkeert naar haar heerlijk land van Périgord. Haar eiland, eerst 'Isle of Demons' geheten, wordt later het 'Isle of the Damsel' en

1 A.R.M. Lower, Colony to Nation. A History of Canada (1946), blz. 7.

haar ballingschap heeft de stof geboden voor het zevenenzestigste verhaal in de Heptameron van een andere Marguérite, nu van Navarre; het echte vind ik mooier. Meer, oneindig veel meer aandacht verdient een andere 'vraye historie ende waer', enigszins geïnspireerd door de tocht van Roberval: Pantagruel's Reis naar de Goddelijke Fles, dat onovertrefifelijke voorbeeld van wijze boert en bevrijdende jolijt, waar zowaar óók al de tocht op zoek naar de Noordwestelijke doorvaart in is verborgen[1].

Na dit hemelhoge juichen een triestig slot: in de beginjaren van de Franse godsdienstoorlogen organiseert De Coligny aan de kust van 'Franciscana' (Amerika!) een toevluchtsoord voor Hugenoten, de 'Arx Carolina'; de kolonisten zijn enthousiast over hun nieuwe vaderland: een hunner ontmoet zèlf mensen die uit de eeuwige jeugdbron hadden gedronken en al hun eerste kwart van duizend jaar achter de rug hadden. De Psalmen Davids zingend bouwen zij hun fort. Maar de boze Philips II, vertoornd over deze inbreuk op zijn heiligste, althans geheiligde, rechten, laat de nederzetting volledig uitmoorden: een auto-da-fé meer... Door de godsdiensttwisten verlamd, treedt Frankrijk op de achtergrond; spoedig echter verschijnt in deze streken een nieuwe mededinger: Engeland! Maar daarover in het volgende hoofdstuk.

1 Friederici, dl. II, t.a.p., blz. 376.

aant. *Amerikanaän achter de Einders*

BESCHOUWEN wij op een globe van de twintigste eeuw het Britse wereldrijk, die enorme schepping, die het Imperium Romanum tot het formaat ener provincie neerdrukt, dan valt het moeilijk, ons in een tijd terug te verplaatsen, waarin de bakermat van die grootheid, wel verre van de baren te regeren, een besloten gebied vormde, van waaruit slechts enkele reders en vissers op hun bescheiden tochten plachten uit te varen. De impulsen plachten er van buiten af te komen, van Phoeniciërs, Romeinen, Angelsaksen, Scandinaviërs en Hanzeaten; pas met het begin der Nieuwe Geschiedenis kan men van een Engelse scheepvaart, een Engelse zeemacht spreken.

Op 15 Juni 1480 moet reeds een zekere John Lloyd van Bristol zijn vertrokken op zoek naar een westelijk eiland, 'Brazylle' geheten, maar na negen weken heet hij teruggekomen van een reis tussen wolken en water; de eerste die (in 1497) daarachter land heeft ontdekt was Giovanni of 'Zuari' Caboto, een echte Italiaan deze, met één geboortestad, die al jong in de specerijenhandel op Mekka zich de vraag zou hebben gesteld, waar deze kostbare waren toch vandaan kwamen. Met achttien moedige mannen voer hij de Oceaan over en men mag erkennen dat het hem toekwam, wat Hendrik VII, de eerste Tudor, in zijn rekeningboek schreef: 'To Hym that founde the new Isle - £10'. Zijn terugkeer verwekte een grote opschudding: 'Hij gaat in zijde gekleed en deze Engelsen lopen als gekken achter hem aan,' had een buitenlandse waarnemer al genoteerd. Heel veel meer weten wij niet van de man, noch van zijn zoon Sebastiaan, noch van hun tochten, eveneens gericht op Cathay en de specerij-eilanden, maar óók al afgestuit op dat ondoorvaarbare Amerikaanse continent[1].

Het begin was er echter. Onder Hendrik VII en zijn zoon is er op het gebied van de scheepsbouw, geschutgieterij en maritieme organisatie in Engeland zoveel verbeterd, dat de vrijbuiterij, de 'vrije nering', die

1 William Wood, Elizabethan Sea-Dogs (1919), blz. 8; J.B. Brebner, The Explorers of North America (1937), blz. 110.

aant.

belangwekkende vroeg-kapitalistische bedrijfsvorm, zich in snel tempo ontwikkelde, tot de hoogte die ze onder Elisabeth zou bereiken. Onder Elisabeth, de 'Virgin Queen', de Maagd en Koningin, als Koningin de draagster eener roemruchte Britse traditie. In het begin was men, net als hier te lande, nog wat huiverig, om de Iberische zeegoden in de voor hen besproken oceanen te trotseren; men probeerde het om de Noord, met al even weinig resultaat. Naarmate het tussen Philips en zijn koninklijk schoonzusje, Elisabeth dus, minder boterde, groeide de lust, het ook eens om de Zuid te proberen; in 1580 verklaarde voornoemd zusje, dat de 'Spaanse aanspraken tegen de natuurlijke rechten der naties indruisten en dat ieder mens hetzelfde recht had, de wijde oceaan te bevaren als de aan allen gemene lucht in te ademen', hetgeen Shakespeare een zijner figuren uit de 'Merry Wives' heel wat korter laat zeggen, wanneer deze verkondigt dat de wereld 'zijn oester is, die hij met het zwaard zal openen'[1]. Van deze tochten zal ik maar een enkele vermelden, niet zonder even gewag te maken van Richard Hakluyt, niet alleen een vlijtig verzamelaar van reisverhalen maar ook 'de krachtigste voorstander van de koloniale gedachtenschool, die maatschappelijke verbeteringen nastreefde niet alleen door de uitbreiding van de handel, maar ook door het stichten van nieuwe levensmogelijkheden voor de hongerigen en misdeelden over zee'. Koloniale expansie was hem een godsdienstig leerstuk[2]; een theogeograaf of geotheoloog, zo men wil, een vroege voorloper van Cecil Rhodes... Naar diens hart moet zeker geweest zijn Francis, na afloop Sir Francis, Drake; van zijn tochten vermeld ik slechts die dóór Straat Magelhaens tot aan Californië, door hem Nieuw Albion genoemd, waar hij zelfs tot 'Great Hioh' werd 'gekroond' door de Indianen. In 1936 werd dicht bij de baai van San Francisco een bronzen plaat gevonden, bedekt, nu eens niet met runen, maar met leesbare, al te leesbare letters, waarmee de plaats van deze zinvolle plechtigheid voortaan bepaald is voor wie in de echtheid dezer vondst geloven; wel zeker is, dat hij uit Amerika gehaald heeft 'het gouden vlies dat elk jaar de schatkist van de oude Philips verrijkt', zoals het in Marlowe's 'Faustus' heet. Vooral dat gouden vlies wekte in Engeland grote eerbied voor deze 'Champion of Israel sent forth to spoil the Philistines'; mochten Burleigh en Sussex geschenken uit deze roof weigeren, de Maagd op de Troon was er geenszins vies van. Geen wonder dat Londen uitliep, toen Drake er weer eens op uit toog; misschien bevond zich onder de menigte wel een jongeman, William Shakespeare genaamd, die immers later tot tweemaal toe zou

1 M. Savelle, The Foundations of American Civilization (1942), blz. 68.
2 E. Lynam (ed.), Richard Hakluyt and his Successors (1947). L.B. Wright, The Atlantic Frontier, Colonial American Civilization, 1607-1763 (1947).

zinspelen op de ‘Tiger’, Drake's vlaggeschip (in ‘Macbeth’ en in ‘Twelfth Night’)[1].

Er waren nog andere kampioenen van Israël. De eigenlijke Britse pionier van de kolonisatie van Amerika is Sir Humphrey Gilbert, die blijkens een in 1574 verschenen geschrift een grondige studie van het doorvaartprobleem had gemaakt en in 1583 de Britse vlag op Newfoundland plantte. Tegenspoed dwong hem terug te keren en ten Noorden van de Azoren kapseisde zijn scheepje in een hevige orkaan. ‘Wij zijn op zee even dicht bij de hemel als te land,’ zijn laatste woorden, karakteristiek voor de vrome en onverschrokken zeeheld. Zijn halfbroer Sir Walter Raleigh is een minder doorzichtige figuur: historicus, dichter, wijsgeer, schrijver, hoveling, patriot, staatsman, admiraal, kaper, scheepsbouwer, chemicus, kolonisator, parlementslid, magistraat, maecenas, intrigant en martelaar, welke verzameling in 1584 het plan opvatte tot een nederzetting aan de Atlantische kust van Noord-Amerika. De pioniers keerden onverrichterzake terug, maar hun schildering van het land was zo bekoorlijk dat de maagdelijke koningin voornoemd het de naam Virginië schonk. In 1585 volgde de tweede tocht, maar het meegegane gezelschap deugde niet voor een onderneming als deze en het grootste deel keerde terug; wat achterbleef is op raadselachtige wijze zoekgeraakt op Roanoke Island, waar thans nog deze vroege episode uit de Amerikaanse historie - met Virginia Dare is hier b.v. het eerste Britse Amerikaantje geboren - elk jaar herdacht wordt in een soort ‘Nieuwe Wereld-Oberammergau’[2]. Raleigh concentreerde voortaan zijn krachten op het zoeken naar Eldorado, dat hij aan de Orinoco vermoedde; achter de oerwouden en moerassen van Guyana zou het Aardse Paradijs liggen[3]. Tweemaal is hij erop af gegaan; op een prachtig gekleurde kaart van die tijd zien wij het voor ons: het fabelmeer ‘Parine’, aan de oevers waarvan ‘Manoa’, de gouden stad moest staan, enzovoorts. Arme Raleigh! Hij verloor er zijn zoon door en, in Engeland teruggekeerd, zijn leven; alleen de hoofdstad van Noord-Carolina draagt zijn naam nog. De enige vrucht van zijn mislukking plukten anderen: het inzicht dat een onderneming als deze de krachten van de enkeling te boven ging; de nieuwe eeuw zou zijn fout vermijden en daardoor slagen.

Overzien wij de tweehonderd jaar, gelegen tussen Raleigh's initiatief en de vrijwording der koloniën, dan treft ons het sterkst de instroming van Europese pioniers, uitwijkelingen, fortuinzoekers, ballingen, landverhuizers, kortom, van allerlei soorten van vrijwillige en onvrijwillige

1 A.H.R. 1931/2, blz. 450; id. 1927/8, blz. 410; id. 1936/7, blz. 863; id. 1938/9, blz. 879 vgg.
2 B. Jaffe, Men of Science in America (1944), blz. 6.
3 Beards I, blz. 35.

aant.

migranten. De historische beeldvorming heeft de laatste groep lange tijd verwaarloosd, ten onrechte, want om te beginnen bestond naar schatting de helft van de landverhuizers uit de z.g. 'indentured servants', de contractslaven. Men zou hen misschien het best 'onvrijwillige vrijwilligers' kunnen noemen; zij verkochten zich nl. bij gebrek aan reisgeld voor een bepaalde tijd aan een geldschieter. Deze plaatste dan de lijfeigene met, of heel vaak zonder, zijn familie ergens in het nieuwe land, waar een grote behoefte aan werkkrachten bestond; de familie werd vaak volkomen uiteengerukt. De toestand van vele dezer slaven moet wel beklagenswaardig zijn geweest; mishandeling was heel gewoon en overtredingen werden niet zelden met verlenging van slavernij gestraft. Men maakt melding van meesters, die er uit haalden wat er in zat en de slaaf zo afbeulden, dat hij als gebroken 'vrij' man het huis verliet. Wanneer een meester een slavin verleidde, kreeg het meisje geselstraf en dikwijls verlenging van diensttijd, voor de andere partij dus een premie op zijn laakbaar gedrag. Pogingen tot ontsnapping leidden tot verlenging van diensttijd met zeven jaar. Gelukkig kan men ook op lichtere kanten wijzen: daar is Benjamin Franklin's grootmoeder, door zijn grootvader voor twintig pond gekocht en daarna getrouwd; vele contractslaven hebben zich in de koloniale maatschappij tot volwaardige burgers omhooggewerkt, niet zelden met steun van hun voormalige meesters. Het gebruik heeft lang bestaan; de 'Gazette' van 4 Sept. 1738 kondigde in Wallstreet een veiling aan van 'Engelsen, Cheshire kaas, negers en een paar Welshmen' en in 1783 schafte George Washington zich nog blanke slaven aan als de gewoonste zaak ter wereld[1].

Deze lieden, deze zede zijn een product van de Reformatie-periode 'een ketel, ziedend van economische beroering en maatschappelijke hartstochten'[2]. De lezer van het hiervoor genoemde 'Utopia', een verhaal, afkomstig van 'een reisgenoot van Amerigo Vespucci', weet hoe 'de schapen de mensen opaten', m.a.w. hij kent de opkomst van het z.g. 'enclosure systeem', de omheining van het gemene land, die talloze vrije boeren de arbeidsmarkt opjoeg:

> The Law doth punish man or woman
> That steals the goose from off the common,

1 Bogart, blz. 129; W.W. Jennings, A History of Economic Progress in the United States (1925), blz. 16; Käthe Spiegel, Kulturgeschichtliche Grundlagen der amerikanischen Revolution (1931), blz. 161; W.E. Woodward, A New American History (1938), blz. 85; V.L. Parrington, Main Currents in American Thought (1927-1930), (voortaan afgekort: Parrington), dl I, blz. 134; C. Van Doren, Benjamin Franklin (1938), blz. 3; Morris Zucker, The Philosophy of American History, Periods in American History (1945; voortaan afgekort: Zucker Periods), blz. 163 en 185; A.H.R. 1926, blz. 500.

2 R.H. Tawney, Religion and the Rise of Capitalism (1926 1ste ed.; Pelican ed. 1938), blz. 309.

But lets the greater felon loose,
That steals the common from the goose.

Het versje is van jongere datum, maar de toestand van oudere... Die ‘enclosures’ zijn echter slechts een enkel van de symptomen van maatschappelijke ontwrichting, zo karakteristiek voor de eeuwen van het opkomend kapitalisme. De prijsstijgingen, gepaard met de devaluatie van het geld, de opheffing van de kloosters, zij droegen bij tot de gruwelijke armoede, die o.m. aangrijpend is geschilderd in een van de beste werken van Mark Twain: Prins en Bedelknaap. Met harde wetten ging men haar te keer, met galg en rad bestreed men haar méér dan met aalmoezen, laat staan met constructieve hulpverlening. Wij kunnen ons wel voorstellen, dat die tijd zich nauwelijks tegen problemen van deze draagwijdte opgewassen voelde, maar mogen onze ogen er niet voor sluiten, dat ‘de schoonheid en cultuur, die zozeer onze bewondering wekken, tijdens Elisabeth bloeiden als exotische planten boven een moeras van maatschappelijke ellende’. Aldus Prof. Black, die tevens Greene aanhaalt: ‘Een arme man zal aan de deur eens rijken eer zijn nek dan zijn vasten breken’ en Stubbs: ‘De armen liggen, zo zij ze hebben, in de straten op strozakken, anders in de modder. Want een dak boven hun hoofd bezitten zij evenmin als een kleed tegen de kou of ter bedekking van hun schaamte. Zij mogen sterven langs de weg als de dieren des velds, zonder dat iemand hun enig medelijden betoont’[1]. Als de dieren des velds - een beeld dat aan Tiberius Gracchus herinnert. Maar geen volkstribuun wees hun de weg ter bevrijding in hun geboorteland zelve, dat zich voor overbevolkt hield. Wie nog wat moed kon opbrengen, stelde de kans op beter daarginds boven de zekere ontbering thuis: zeven jaar slaaf was niet zo ondraaglijk als levenslang arm: de ‘indentured servants’.

In één adem met hen noem ik een grote groep van blanke emigranten, die als slachtoffers van mensenroof naar de koloniën werden gesleept. Dit ‘spiriting’ (de daders heetten ‘spirits’) of ‘kidnapping’ rendeerde beter dan de slavenhandel; op klaarlichte dag werden de ongelukkigen opgepakt, aan boord gebracht en op de Amerikaanse boerderijen rondgevent. Op deze wijze verdwenen duizenden per jaar soms, alsof ze nimmer bestaan hadden; in het jaar 1680 schatte men het totaal op tienduizend; vooral jonge kinderen stonden aan dit gevaar bloot. Onwillige voogden kwamen op soortgelijke wijze wel eens van hun pupillen af: in 1627 reeds werden een vijftienhonderd hulpeloze wezen naar Virginië weggewerkt[2].

De Engelse wetten waren hard, ze waren barbaars. ‘Wij Engelsen

1 J.R.G.W., blz. 3594.
2 Beards, History of the United States, a Study in American Civilization (1942), blz. 39.

aant.

zijn een natie van bruten en behoorden te worden uitgeroeid tot de laatste man,' sprak John Bright eens, terugziend op tweehonderd jaar rechtspraak, waarbij de doodstraf al werd toegepast voor een diefstal van een paar shilling. Er waren wel driehonderd misdaden, waar deze straf op stond en zelfs een Cromwell kon daar niets aan veranderen; gelukkig deinsden verstandige magistraten er voor terug, deze draconische wetten toe te passen, zodat menigeen tot verbanning naar de koloniën werd veroordeeld. In de achttiende eeuw kon krachtens een wet de terdoodveroordeelde worden begenadigd met veertien jaar contractslavernij; brandmerk of geseling kon men met zeven jaar afkopen. De koloniën snakten immers naar mensen? De eerste moordenaar, uit Engeland in Virginië aangekomen, kon daar meteen aan de slag; een verbannen dief werd er hoofd-officier van justitie; in Maryland was de meerderheid van het onderwijzend personeel in 1773 verbannen misdadigers. Niet iedereen was hier gesticht over: Benjamin Franklin stelde eens voor, een lading ratelslangen 'ter verbetering' naar Engeland te zenden. Daniël Defoe laat in 'Moll Flanders' iemand zeggen dat de halve kolonie Virginië uit de Newgate-gevangenis (Londen) afkomstig was en dat er hooggeplaatste ambtenaren woonden, rechters, officieren enz., met een brandmerk in de handpalm...[1]

Het ergste van het erge waren wel de gevangenistoestanden in 'Merry Old England'; de rijken kwamen dan nog in de 'Tower', maar de armen? 'Op één hoop, mannen, vrouwen en kinderen, in een vies vertrek, vochtig, overlopend van ongedierte, gespeend van alle sanitair, zonder vuur in de winter en zonder voedsel, behalve wat ze zelf kochten of de liefdadigheid schonk; zonder van kleren te kunnen wisselen; ongedekt liggend op vochtig stro, gekocht van een hebzuchtig cipier; het enige wonder is, dat ooit iemand te voorschijn kwam uit deze levende grafkelders.' Een nationale schande, die zich tot in de jaren dertig van de vorige eeuw heeft gehandhaafd en bij velen de lust in de vrijheid overzee wel zal hebben aangewakkerd. Als ze de kans kregen staken lieden, tot deze hel voorbestemd of er aan ontsnapt, gaarne als vrijwilligers de Oceaan over.

Er waren gelukkig ook anderen. Ik denk b.v. aan de stoutmoedige zeewolven, aan de visserszoons van Yarmouth en Devon 'die als het moest van rottende pinguins en ruimwater leefden', aan scheepsjongens, die er van droomden kapitein of tabakshaler te worden: op en door de zee werd men wat: rijk, volwassen, machtig! Menige onmaatschappelijke

1 H. Paul, Queen Anne (2de dr. 1912), blz. 261 vgg.; E. Channing, A History of the United States, dl I (1905), blz. 184 en 530; A.N.J. den Hollander, De landelijke arme Blanken in het Zuiden der Vereenigde Staten (1933), blz. 153; D. Campbell, The Puritan in Holland, England and America (1899), dl II, blz. 191.

Kaart van Virginia van 1612, die zich bevindt in het handschrift van William Strachey, vandaar teruggekomen in 1611. Zie blz. 51

aant.

kon zich daar rehabiliteren en in een nieuwe omgeving een nieuwe Adam aantrekken. Waarom ging John Winthrop naar Amerika? Hij was de kleinzoon van een advocaat, van goede familie en hij hoefde niet weg. In zijn aan boord geschreven 'Modell of Christian Charity' ontvouwt hij het motief van zijn vertrek: Niet om winst te behalen, of om het Britse kroongebied uit te breiden gaat hij, maar om een plek te vinden waar hij onder redelijk bestuur naar eigen inzichten zou kunnen leven, in een gemeenschap, die het algemene belang zou stellen boven het eigene. In de springvloed der Britse emigratie, vooral naar Massachusetts, vinden wij vele welgestelden, ook, in verband met het eerstgeboorterecht, jongere zoons van adellijke families en leden van de 'small gentry'. Zij waren het, die mèt de vrije boeren, de 'yeomen', daarginds veelal leiding gaven: het was een zegen voor het nieuwe land èn voor hen zelven, dat hun vrouwen en dochters meegingen en men kan haar aandeel in de opbouw kwalijk te hoog aanslaan: op boerderijen, in zaken, in het handwerk waren ze eenvoudig onmisbaar en daarbij droegen zij, vaak in de moeilijkste omstandigheden, de vele, zeer vele kinderen[1].

Tom Paine moet ergens gezegd hebben, dat de ontdekking van Amerika aan de Hervorming was voorafgegaan alsof God in Zijn genade een toevlucht voor de vervolgden had willen scheppen. Anders dan Lodewijk XIV b.v. liet de Engelse koning de vele en veelsoortige dissenters van zijn rijk in de koloniën toe. Afgescheidenen van allerlei slag verlieten het land, waar hen gevangenis of doodstraf dreigde; Katholieken kozen vaak dezelfde weg. In de historie dragen de uitwijkelingen om den gelove gewoonlijk een stralend aureool: de vraag is echter gesteld, of die onderscheiding niet veeleer de achtergeblevenen toekomt, die soms de bittere strijd tot het martelaarschap toe doorstreden. Petrus aan het kruishout is nog altijd een schoner symbool dan de vluchteling op de Via Appia, hoe menselijk nabij ons de laatste moge zijn. Het godsdienstige motief omvat, evenals in Spanje, de heidenzending; Sir Humphrey Gilbert hoopte niet alleen de werklozen te helpen door de verlevendiging van handel, scheepvaart en industrie - welk een zegen voor de Britse nijverheid zou de 'Christelijke kleding' van de naakte wilden niet meebrengen! - maar ook deze wilden te brengen tot het Evangelie en daarmede: 'van leugen tot waarheid, van duisternis tot licht, van de brede baan des doods tot het pad des levens, van bijgelovige afgodendienaars tot oprecht Christendom, van de Duivel tot Christus, van de hel tot de hemel.' Wanneer ze voor alles, wat ze zouden leveren, alléén de zegening des Christendoms ontvingen, dan waren ze al meer dan ten

1 Andrews, dl IV, blz. 1 vgg.; K. Spiegel, t.a.p. blz. 36; Beards, History of the United States, blz. 19.

volle beloond...[1]. Bovendien: 'die met schepen ter zee afvaren, handel doende op grote wateren, die zien de werken des Heren', zegt de Psalmist.

Deze woelende, kolkende krachten worden vooral gericht door de middenklasse, die zich, tijdens de Reformatie en gedekt door haar ideologie, in het bezit had gesteld van de kerkgoederen en zich had genesteld op de plaats van de door de Rozenoorlogen geteisterde adelstand. Een welgeleide buitenlandse politiek, die zich van de vroegere, engere doelstellingen had losgemaakt en meer het oog richtte op de Oceaan, paste in haar program, evenals een propaganda, die leuzen en beloften wist te vinden: gewetensvrijheid, lage belastingen, land, autonomie, huwelijkskansen voor vrouwen enz. Hakluyt behandelt in zijn 'Discourse of Western Planting' enige motieven van kolonisatie overzee: de aanval op de Spaanse monarchie, de handel op Indië, de jacht op edele metalen, de contrôle van grondstoffen zoals hout en vis, de winsthonger op beleggingen, het afvloeien van overbevolking, de zending. Er was vraag naar kolonisten, die hun leven hiervoor in de waagschaal wilden stellen; wat verder nodig was, dat was geld. Want wij moeten niet vergeten, dat niet alleen het Bijbel-, maar ook het koopmansboek aan dergelijke ondernemingen te pas kwam: een 'Plantation', een kolonie, was vaak een onderneming, gefinancierd door geldschieters, in wier handen het kapitaal was geaccumuleerd, dat de stichting pas mogelijk maakte; zij, en niet de pioniers, heetten de 'adventurers'; zonder het kapitaal van de Britse middenklasse, die schepen, uitrusting enz. leverde, was een heilige tocht als die der Pilgrimfathers achterwege gebleven. De Kroon bemoeide zich er weinig mee, gaf een vrijbrief en haar zegen en liet de rest over aan de 'adventurers'. In 1606 gaf b.v. Jacobus I dergelijke charters aan de Virginia en aan de Plymouth Company[2].

'Koloniën worden gesticht, maar op de beenderen van de kolonisten', dat gaat voor Virginië zeker op. De voornaamste fouten lagen in de onvoldoende voorbereiding; zo zond men er de verkeerde mensen heen, vele goudsmeden, maar geen boeren of handwerkslieden, ook vele leeglopers, het 'schuim van het land'. Honger en ziekte teisterden de pioniers en het zou een kleinigheid zijn geweest voor de Indianen, hen uit te roeien; zij schonken echter brood, vis, maïs en vlees en hielden hun toekomstige verdelgers daarmee in het leven. Nochtans waren in de winter van 1609/10 maar zestig man over van de vijfhonderd; in deze 'starving-time' at men de dode kameraden, ja, groef men zelfs de lijken

1 F. Brie, t.a.p. blz. 365; P. Smith, The Age of the Reformation (1920); E.L. Bogart en C.M. Thompson, Readings in the Economic History of the United States (1916), blz. 6-7; Tawney, t.a.p. passim.

2 M. Savelle, t.a.p., blz. 63 en 83; Beards, History of the United States, blz. 22; E. Channing, t.a.p., dl I, blz. 178.

aant.

van Indianen op; een wanhopige wierp zijn Bijbel in het vuur: ‘Er is geen God in de hemel!’ De laatsten wilden net Jamestown, hun ‘plantation’, in brand steken en zee kiezen, toen er hulp kwam. Uit het moederland voerden voortdurend schepen kolonisten en levensmiddelen aan, maar toch was er na twintig jaar slechts één vijfde van de immigranten over en dat in een natuur, die de kostelijkste gaven bood aan wie er oog voor had en ze wist te gebruiken. Een herinnering aan die tijd is weer bovengekomen toen kort voor de oorlog het handschrift opdook van William Strachey, die in 1611 het verhaal vertelt van de schipbreuk van de ‘Sea-Venture’ en o.m. het St Elmsvuur beschrijft in een storm bij de ‘still-vexed Bermoothes’. Mogelijk bevat Shakespeare's ‘Tempest’ hier een echo van, wanneer hij Ariël laat zeggen:

> ‘Now on the beak,
> Now in the waist, the deck, in every cabin, I flam'd amazement.’

De exodus van 1618 onder Blackwell liep al evenzeer op een ramp uit: van de 180 deelnemers stierven er onderweg 130. Intussen poogden enige hardhandige gouverneurs in de kolonie orde op zaken te stellen; onwilligen werden tot de brandstapel, kleine dieven tot de galg veroordeeld; vloeken alsmede twijfel aan de Drieëenheid kostten eveneens het leven; op nieuw aangekomenen rustte de verplichting, de predikant van hun rechtzinnigheid te overtuigen; bij nalatigheid volgde geselstraf totdat beterschap intrad. De eerste afwezigheid van de godsdienstoefening betekende geen eten, de tweede de zweep, de derde zes maanden galeien. Geen idylle blijkbaar, al ontbrak het idyllische niet helemaal, willen wij het verhaal geloven van John Smith (1624), die vertelt van de schone Indiaanse prinses Pocahontas, met een jonge Engelsman gehuwd, mogelijk een reeds bij Vader Herodotus voorkomende zwerfanecdote; J.F. Jameson zegt ten minste van Smith' werk: ‘Wat er historisch in is, is niet van hem, wat er wel van hem is, niet historisch.’

En toch was er romantiek, echte dan: in 1619 kwamen er negentig jonge vrouwen aan, wier overtocht door de aspirant-echtgenoten in tabak was betaald, ongeveer honderdtwintig pond per stuk. Het was in datzelfde jaar 1619 dat er ook de eerste lading negerslaven aankwam, hetgeen ook iets met de tabak uit te staan kreeg, maar op heel andere wijze, zoals zal blijken[1].

De mythologie der Creeks bevat het aardige verhaal van een liefdesscène tussen een jonge man en een meisje, die, tijdens een jachtpartij verdwaald, zich onder een boom te rusten hadden gelegd[2]. Toen later die jonge man op deze plek terugkwam, stond daar de tabaksplant en

1 H.E. Barnes, t.a.p., blz. 143.
2 J.R. Swanton, Myths and Tales of the Southeastern Indians (1929), blz. 19.

zijn stam besloot er de naam aan te geven van ‘haisa’ (quum coimus). Deze plant nu stelde de kolonisten schadeloos voor het niet gevonden goud. Raleigh had er al met geestdrift over geschreven en Harriot, een van de mannen, die van Roanoke-eiland terugkwamen, was de eerste grote ‘publicity agent’ voor dit wonderbaarlijke kruid; zo prees hij zijn enorme geneeskracht, want het ‘opent alle poriën en doorgangen van het lichaam en heelt vele zware ziekten, die ons in Engeland plegen te teisteren’. Met een minimum aan arbeid en kapitaal kon men de tabak kweken, zodat zelfs de wegen en de markt van Jamestown er in 1617 mee vol stonden en de uitvoer snel steeg: in 1619 20.000 pond, in 1622 60.000, in 1627 500.000, in 1700 28 millioen en in 1775 85 millioen[1]! Geen nieuwe godsdienst heeft zich zo gauw verbreid als de rookgewoonte, heeft men wel eens gezegd. En dat ondanks vele weerstanden: Jacobus I, deze ‘wijste gek der Christenheid’, schreef er tegen en zijn zoon Karel I had er zulk een afkeer van, dat de soldaten hem na zijn veroordeling ter dood rook in het gezicht bliezen en hun pijpen voor de voeten gooiden. In de zeventiende eeuw bleef de boerderij het normale bedrijf, maar gaandeweg beoefende men de cultuur op landerijen met negerslaven; die plantages lagen met het oog op de verscheping van het product doorgaans aan een van de vele bevaarbare rivieren, kreken of inhammen, vanwaar het naar de kust en verder overzee werd verzonden zonder verder intermediair: voor steden hier was dus bij deze tabaksteelt geen functie. Zo bepaalde de aard van het voornaamste gewas in belangrijke mate het stelsel van landbezit, het arbeidssysteem en de stedenvorming; steeds meer betrokken de planters van allerlei, dat zij thuis konden vervaardigen of verwerven, uit hetzelfde Engeland, waar zij de tabak heen verscheepten, een niet onbedenkelijke zaak.

In de achttiende eeuw trachtten die planters hun gaandeweg aristocratisch geworden levenshouding te schragen met een, overigens legendarische, afstamming van een z.g. ‘Cavalier Exodus’ in de tijd van de Engelse Burgeroorlog; zo ontstonden de ‘F.F.V.’, de ‘First Families of Virginia’, een kaste, wier hooggestemde code van eer en moraal een zin voor zaken doen niet buitensloot, getuige George Washington, het type van zulk een gentleman, achter wiens plechtige en deftige levenshouding een businessman schuil ging die met het Amsterdamse woord ‘link’ minder slecht is getypeerd dan men op grond van de vele heiligenlegenden om zijn persoon zou vermoeden; dank zij zijn gedurfde speculaties stierf hij als een van de rijkste mannen van zijn tijd. Een ander gevaar ten slotte, aan de tabakscultuur verbonden, was de bodemuitputting in

1 N.S. Shaler, Nature and Man in America (1916), blz. 201; Andrews, t.a.p., dl IV, blz. 12; Pageant, dl XIII, blz. 41; W.W. Jennings, t.a.p.; B. Jaffe, t.a.p., blz. 5; Zucker Periods, blz. 180.

aant.

een systeem zonder oogstwisseling en voldoende bemesting, hetgeen zou leiden tot het in gebruik nemen van steeds nieuw land, een feit van hoogst belangrijk gevolg voor de geschiedenis, de economische zowel als de politieke, van Amerika[1].

De vrome Cotton Mather, terugziend op de eerste tijd van Massachusetts, vond alleszins stof de Heer te danken, die in zijn ‘wonderbaarlijke voorzienigheid’ de Indianen, die in 1605 nog in vele dorpen langs de kust hadden gewoond, met pest en pokken had geslagen, zodat ‘de wouden waren gezuiverd van deze verderflijke schepsels om plaats te maken voor gezonder groei’. In deze mening stond de waardige zieleherder niet alleen; ook van andere zijde onderkende men ‘de hand des Heren in het uitdunnen van de Indianen om de weg vrij te maken voor de Engelsen’. De historicus, die begrip kan opbrengen voor dit standpunt, kan slechts constateren, dat de hand Gods gelukkig ook nog enige Indianen had overgelaten om hun opvolgers wegwijs te maken in de moeilijkheden van ontginning en maïsbouw.

En hiermede zijn wij dan beland in een van de merkwaardigste en meest vereerde hoofdstukken van de Amerikaanse geschiedenis, de exodus van de Pilgrims, die de vleespotten van Nederland en Engeland achter zich lieten op zoek naar een overzees Kanaän, voorhoede van een Puriteinse Uittocht[2]. De Pilgrims waren echter juist géén Puriteinen, maar Afgescheidenen, in drie opzichten zelfs: van andere Christenen door Gods uitverkiezing, van de superstities van de Engelse Kerk en ten slotte van de dingen dezer wereld. Overtuigd er van dat de hel borrelde onder de voeten van het menselijke geslacht en in het bijzonder dat Engeland of de Engelse Kerk haar voorportaal was, had een groot aantal hunner, naar een hunner meest vereerde voorgangers Brownists of Bruinisten geheten, zich naar de Nederlanden begeven. Wij vinden deze Bruinisten in Amsterdam; hier herinnert aan hun verblijf nog de Bruinistengang (waarheen schrijver dezes een, zij het ook kortstondige, bedevaart heeft pogen te maken). Wat Willison van hen verhaalt, laat niet na te bevreemden en doet wel heel sterk denken aan wat Charles Dickens in zijn onsterflijke ‘Pickwick’ van broeder Stiggins opdist, met dat verschil, dat Dickens in een preutser eeuw schreef. Een andere groep vinden wij in Leiden, ‘a fair and bewtifull citie’, o.m. in de Stinck-

1 S.E. Morison, The Oxford History of the United States 1783-1917 (1927), dl I, blz. 29; Faulkner S.H., blz. 49; Parrington, blz. 6/7; H. Ver Loren van Themaat, Een studie over het grondbezit in de Ver. St. van Noord-Amerika (1912).
2 Ch.M. Andrews, The Fathers of New England (1919), blz. 7; E. Channing, t.a.p., dl I, blz. 296; D. Plooy, The Pilgrimfathers from a Dutch point of view (1932), passim; Campbell, t.a.p., dl II, blz. 248; Pageant, dl I, blz. 405; G.F. Willison, Saints and Strangers (1946), passim.

aant.

steeg. Het beviel hun daar niet; zij zelf en hun kinderen moesten er veel te hard werken en zij vreesden voor de opslorping van hun eigen aard in het machtige geestelijke leven van de jonge omhoogstrevende Republiek. Jacobus I liet ten slotte niet na door zijn gezant pressie uit te oefenen op de Nederlandse overheid, om hun pers te muilbanden; zo gezien kan men de Pilgrims zelfs eren als kampioenen voor de persvrijheid! Wat de diepste oorzaak was van hun wil tot vertrek is niet meer na te gaan, maar zij zochten contact met de London Company, die hun overigens het vel over de oren haalde; zij verbonden zich voor zeven jaar onder voorwaarden, die hen in het nieuwe land zeer zwaar zouden drukken. Op 6 September 1620, heel laat in het seizoen dus, voeren zij af. Dit is natuurlijk de vermaarde 'Mayflower', met zijn 180 ton het bekendste schip uit de Amerikaanse geschiedenis; aan boord bevond zich een honderdtal passagiers, waarvan slechts de minderheid 'Pilgrims' en de meerderheid 'Strangers', leden van de Engelse Kerk e.d., waren; dit gaf wel eens aanleiding tot wrijving; onderweg zijn er twee Pilgrimfathers bijgekomen, die respectievelijk Oceanus Hopkins en Peregrine White werden gedoopt. Uitgezonden naar Virginië, kwamen zij in December echter in de buurt van de door John Smith reeds eerder verkende kust van Plymouth:

> Ay, call it holy ground,
> The soil where they first trod;
> They have left unstained what there they found, -
> Freedom to worship God.
>
> FELICIA D. HEMANS

In het gezicht van dit land ondertekenden zij een protocol, een 'Compact', dat wel eens op romantische wijze is geprezen als het eerste charter der Amerikaanse vrijheid, maar meer bedoeld was, om de contractslaven, de dienaren en kwaadwillige 'Strangers' onder de duim te houden, zoals door Willison is aangetoond[1]. Even legendarisch is de 'landing' op de 'Plymouth Rock', nog altoos op de 'Forefathers' Day' herdacht (21 December). Men is nl. heel verstandig slechts geleidelijk aan wal gegaan, omdat men in het schip een hospitaal en een toevluchtsoord had in de barre winter, die in April 1621 nog maar vijftig mensen in het leven had gelaten: slechts vier van de ongeveer twintig vrouwen! En ook hier de eerste tijd die honger tussen een overdaad van vis en wild; ze hadden nauwelijks vistuig bij zich, maar staarden zich blind op de landbouw, hoewel ze twaalf jaar na aankomst nog geen ploeg bezaten; ze hadden verzuimd zaaikoren mee te brengen voor het eerste jaar... Zonder de Indiaan Squanto, die zich bij hen voegde, en zonder de hulp van zijn rasgenoten, waren zij zeker allen omgekomen.

1 H.S. Commager, Documents of American History, 2 dln (1940), dl I, blz. 15.

aant.

De 'Pilgrims' landen op de rots. Voorstelling uit de negentiende eeuw

Deze Pilgrims stellen ons tegenover een historisch probleem. Merkwaardig genoeg is hun saga eigenlijk heel jong nog, voor een groot deel negentiende-eeuws maakwerk, maar eenmaal in de Amerikaanse folklore opgenomen, op een ongelofelijke wijze uitgedijd, alle critiek jarenlang overwoekerend en verstikkend. Dat is nu wel voorbij, althans in de wetenschap. De verering van vroeger heeft plaats gemaakt voor nuchtere weging, voor schamperheid vaak: zo las ik ergens de verzuchting, dat het jammer was, dat de Pilgrims op de Rots en niet de Rots op de Pilgrims was terechtgekomen. Gezaghebbende schrijvers verzekeren ons, dat er eigenlijk niets is uitgegaan van hen naar de Amerikaanse beschaving; zij waren volgens Andrews, waarlijk geen 'debunker', 'een negatieve factor' in het latere leven van Nieuw-Engeland; geen groot leider, geen werk van betekenis geeft hun aanspraak op onsterflijkheid; zij waren niet de eersten geweest, zij waren nauwelijks om het geloof vervolgd; men kan hen alleen eren als 'emblem of virtue', wat al met al niet veel mag heten[1]. Te meer omdat die hele legende, zoals Willison haar voor ons doet herleven, in haar negentiende-eeuwse phase toch eigenlijk het toppunt van smakeloosheid is, met als summum wel het gesol met diezelfde 'Plymouth Rock'.

Ik noemde hen de voorhoede van de Puriteinse Exodus, een uittocht welke vooral tussen 1630 en 1643 geweldige afmetingen aannam en tot ongeveer 1670 voortduurde[2] hoewel na 1640 een sterke eb intrad,

1 Andrews, The Fathers of New England (1919), blz. 19.
2 Beards, dl I, blz. 50 vgg.; Bogart, blz. 86; *remigratie:* zie A.H.R. 1947-'48, blz. 251-278.

die een tijdlang ten gevolge had, dat er meer terugkeerden dan aankwamen. Hier waren velen die om den gelove gingen, maar er waren bij deze veelal deftige middenstanders en edellieden ook wel andere motieven aanwezig. De bekendste uitwijkeling is de meergenoemde John Winthrop die in 1630 overstak met elf schepen en negenhonderd kolonisten en de stichter werd van Boston. De Massachusetts Bay Company vestigde zich spoedig in de kolonie zelf, waardoor het gevoel van zelfstandigheid, toch al in velen aanwezig, ten zeerste versterkt werd; men mag dit schijnbaar zo onbeduidende feit meer betekenis toekennen dan aan het hele 'Mayflower Compact'. Immers, eenmaal in Amerika vulde deze corporatie haar bestuur uiteraard meer en meer met kolonisten aan, waarmee een van het moederland vrijwel onafhankelijk gemenebest ontstond, een 'Puritan Commonwealth', niet in de eerste plaats, als andere ondernemingen, bedacht op winst, maar op de verwezenlijking van een godsdienstige en staatsrechtelijke conceptie binnen het raam dezer nieuwe verhoudingen. Hier ontstonden gemeenten, als Germaanse marken anno Tacitus uitgebouwd in het oerwoud; de lange winters, de stenige velden, de gevarieerde oogsten maakten de eigenerfde boeren afkerig van de hier nauwelijks productieve slavernij; de aard van de gewassen en de duurte der arbeidskrachten hielden de boerderijen klein. Gaandeweg groeiden hier stadjes, zo karakteristiek voor de maatschappij van Nieuw-Engeland.

Daar ik de godsdienstige problemen van deze gemeenschappen later behandel, maak ik voorlopig slechts vluchtig melding van de stichting van Rhode Island, het werk van twee schismatische Protestanten, van Roger Williams en Anne Hutchinson, grondvesters resp. van Providence (1636) en Portsmouth (1638). Pas in 1663 kreeg dit gewest zijn charter. In overeenstemming met de geest van de stichters vormde zich hier a.h.w. een gemeenschap zonder gemeenschappelijkheid, waarin eigengereidheid en individualisme leidden tot een locaal patriotisme, dat in het koloniale tijdperk zelfs geen hoofdstad duldde. Omstreeks 1700 was deze bakermat der ware vrijheid hèt centrum van de slavenhandel...[1].

Daarentegen kan men Connecticut niet zien als een product van godsdienstige zelfstandigheidsdrang, maar meer als een gevolg van de expansie, waartoe de zich uitbreidende bevolking van Massachusetts scheen te dwingen; het Charter van Karel II gaf als westgrens aan... de Grote Oceaan! In zijn beginperiode valt een oorlog tegen onwillige Indianen, met behulp van gewillige (die later aan de beurt kwamen) gevoerd; het was een gruwelijke krijg, die tot de ondergang van de stam der

1 M. Savelle, t.a.p., blz. 385

Pequods leidde en waar men maar niet al te lang bij moet blijven stil staan...[1].

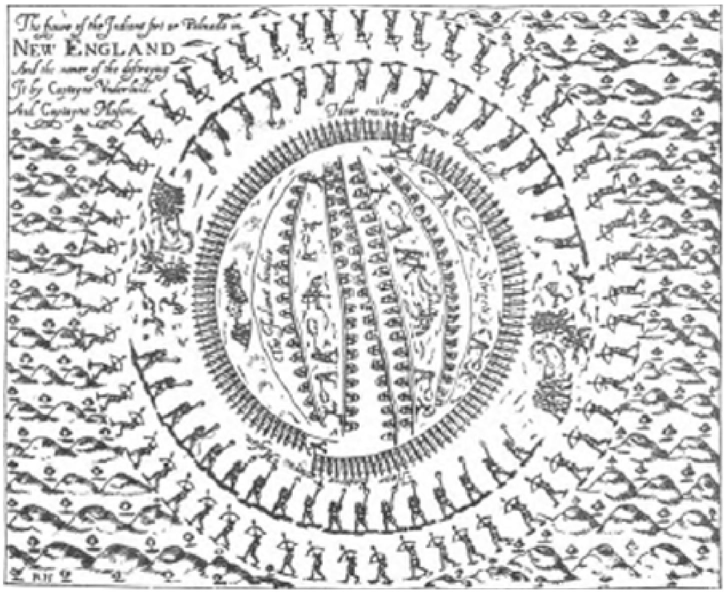

Het fort van de Pequods; tekening uit die tijd

'Somerdaeghs komen alhier op de vlacke stranden schoone Krabben, seer goet van smaeck, haer Schaeren zijn van coleur als onse Princevlagge, zijn Orangie, blanck en blau, soo dat de Krabben genoegh verthoonen dat wij behooren dat land te peupeleren ende ons toekomt.' De lezer heeft reeds begrepen dat deze gevolgtrekking slaat op Nieuw-Nederland. In 1609 was 'Heyndrick Hoitsen' van de Amsterdamse Schreierstoren uitgevaren, met zestien man op het scheepje 'De Halve Maen'; zijn instructie luidde 'passagie te soecken door 't noorden benoorden Nova-Sembla om'. IJsgang bracht hem er toe, de steven westwaarts te wenden en de Noordwestelijke doorvaart te verkennen. Hierbij kwam hij de rivier op, die Verrazzano als eerste gezien had en die de Engelsman aanvankelijk 'Mauritius' noemde: onze Hudson. De Delawaren, menend dat de Grote Geest zelf verschenen was, haastten zich hun afgodsbeelden op te poetsen en te repareren[2]. Het kwam tussen goden en mensen tot een symposion:

1 Andrews, dl II, blz. 82; J.G. Bassett, t.a.p., blz. 70.
2 J.W. Hoefman, Oudste Nederlandse Nederzettingen in Noord-Amerika (z.j.), passim; M.W. Goodwin, Dutch and English at the Hudson (1919), passim; D. Pzn. de Vries, Korte Historiael ende Journaels, herdrukt in de Werken van de Linschoten vereniging, dl III (1911); H. Brouwer, The Foundation of New York (1945).

Eenvoude kinderen der natuur
Die argeloos den beker dronken,
Aan Hudsons boord hier ingeschonken
Met strelend gif, met vloeiend vuur.

POTGIETER

De eenvoude natuurkinderen hadden overigens al ten tijde van Verrazzano met die beker kennis gemaakt (1524) en de naam ‘Manhattan’ zou ook van die tijd dateren; een mooiere lezing is wel, dat zij hun eiland ‘Mannahattanik’ gedoopt hadden: ‘de plaats waar wij allen dronken waren’; dat er al een stam van ‘Manhatos’ woonde, is spelbrekerij dus. Zelfs de slingerloop der rivier zouden die e.n. voortaan toeschrijven aan dronkenschap van dezelve, veroorzaakt door een sindsdien vlijtig gezochte ‘vuurwaterbron’. Andere, ietwat slimmere, Indianen merkten toen al op, dat Hudson en de zijnen ‘van haer boghen vervaert waren’ en wierpen ter geruststelling hun pijlen in het vuur. Gaandeweg ontstonden hier wat nederzettingen en na de oprichting van de Westindische Compagnie (1621) kwam er spoedig een volksplanting. De in 1910 op sensationele wijze te voorschijn gekomen Van Rappard-documenten hebben de stichtingsdatum van Nieuw-Amsterdam gefixeerd op Juli 1625, door Willem Verhulst en Pierre Minuit. Was dit eiland Manhattan duur? Zestig gulden, 10 hemden, 80 paar kousen, 10 geweren, 30 kogels, 30 pond kruit, 30 bijlen, 30 ketels en een koperen braadpan. ‘Kom daar nou 'reis om,’ zei men vroeger...[1]

De kolonie groeide langzaam. Wij mogen niet al te veel betekenis hechten aan het omen, gelegen in de naam van het eerstgeboren kind: een dochter van Jan Joris Rapaelje. Er was enige handel in bont en sterke drank en de ‘Swannekens’ (Hollanders) verkochten ook wel wapenen aan de Indianen. Na vijftien jaar telde men er nog pas een dozijn boerderijen. Wel stroomden er mensen heen uit alle landen; Nieuw-Amsterdam lijkt dan al een kleine smeltkroes, waar twintig jaar na de stichting reeds achttien verschillende talen worden gesproken. De ongeschikte gouverneur Willem Kieft ontketende een afschuwelijke grensoorlog tegen de Algonkins; het door hem in 1643 aangerichte bloedbad is berucht: ‘Heeft Duc d'Alba in de Nederlanden wel meer quaets aangerecht?’ vraagt De Vries verontwaardigd. De laatste Nederlandse gezaghebber was Pieter Stuyvesant, een ruw heerschap met zijn houten been, met zilveren banden en spijkers versierd; het spook van de oude heer heet nog steeds elke nacht rond te strompelen door de kooromgang van de St. Mark's bij de plaats, waar zijn gebeente rust: vermoedelijk het enige nog functionnerende spook in New York.

Nieuw-Nederland is naar bekend in 1664 door de Engelsen veroverd

1 F.C. Wieder, De Stichting van New York in Juli 1625 (1925).

en werd een twintig jaar later een koninklijke provincie. De Knickerbocker-traditie en een paar namen als Brooklyn, Harlem en Wallstreet herinneren aan wat had kunnen zijn. In de achttiende eeuw verschenen nog meer dan vijftig Nederlandse boeken in New York en omstreeks 1800 moeten oude dames aldaar Jacob Cats hebben aangehaald; in de kerk en op de markt kon men de taal nog vernemen; langs de Hudson handhaafden zich nog lang allerlei Nederlandse legenden, alles bijeen een aardig stuk folklore. Niet alleen 'Braziel' is in onze historie 'verzuimd'... De Engelse oorlog heeft tevens het einde betekend van het belangwekkende experiment van de Zeeuw Plockhoy; deze had zich omstreeks 1660 tot het Nederlandse publiek gewend met een plan dat min of meer vooruitliep op het utopisme van Fourier, twee eeuwen later. Met een grote 'familie' van Kwakers en Labadisten was hij de Oceaan overgestoken en had een nederzetting gesticht, waarin woorden als 'knecht' en 'dienstmaagd' o.m. taboe waren; door de Engelsen werd deze kolonie echter vernield, de gezellen werden verstrooid en als slaven naar Virginië verkocht; Quack vermeldt dat Plockhoy als oude blinde man een toevlucht heeft gevonden in het later gestichte Pennsylvanië.

De Westindische Compagnie had grote moeite gehad met het bevolken van haar bezitting, hetgeen geleid had tot het ontstaan van een vorm van grondbezit, die men met enig voorbehoud (er was immers erfrecht!) met het anachronisme 'feodaal' mag bestempelen: ieder die binnen vier jaar op eigen kosten vijftig volwassenen invoerde, zou uitgebreide bezits- en bestuursrechten ontvangen in een streek lands, een 'patroonschap'. Het is een boeiend schouwspel, hoe een enkele uit het veen getogen, boerse Nederlander in snel tempo de gedaanteverwisseling doormaakte tot grand seigneur van de Hudson, niet helemaal ongelijk aan de Wassenaars en de Brederodes van vroeger. Het bestaan van dit grootgrondbezit heeft een niet te onderschatten invloed gehad op de ontwikkeling van de staat New York; in de negentiende eeuw heeft het hier niet aan ernstige conflicten ontbroken over deze kwestie en de laatste sporen van het feodalisme zijn er pas verdwenen in 1938, niet eerder. Dergelijke resten hebben een taai leven[1].

In 1632 schonk Karel I aan zijn Katholiek geworden gunsteling Lord Baltimore een groot gebied, dat naar koningin Henriette Maria de naam van Maryland ontving. Baltimore werd als eigenaar de drager van de administratieve, rechterlijke en militaire functies; zijn charter verplichtte hem elk jaar als teken van zijn trouw twee Indiaanse pijlen te zenden aan

1 Brooks, blz. 25-26 en 37-39; J. van Hinte, Nederlanders in Amerika, dl I (1928), blz. 21; Quack, De Socialisten, dl I (1923), blz. 161 vgg.; Morris Zucker, The Philosophy of American History, the historical Field Theory (1945; voortaan afgekort: Zucker Field), blz. 72.

aant.

zijn koning. Deze enige niet-Protestant onder de volksplanters gaf allen een voorbeeld van verdraagzaamheid met de Toleration-Act van 1649, waarbij dan nog wel de doodstraf werd gesteld op de loochening van bepaalde leerstukken en boete of geseling op b.v. Sabbath-ontheiliging, maar die toch Maryland een uitstekende naam gaf. Mogelijk hebben de Baltimores - en dat is ook een verdienste - beseft, dat fanatisme de velen zou kunnen afschrikken zonder wier komst het koninklijk geschenk renteloos zou blijven. Het ging aanvankelijk heel goed; Maryland heeft zelfs de 'starving-time' van zoveel andere nederzettingen mogen overslaan. Ook dit gebied ontwikkelde zich in overeenstemming met zijn aardrijkskundige mogelijkheden tot een staat van tabakstelers, zij het ook meer in klein grondbezit. Dat de eigenaar ondanks alle onvermijdelijke verdrietelijkheden wel profiteerde van de kolonie worde bewezen door het fraaie verhaal van de Baltimore, die in 1757 met acht schone vrouwen door de wereld trok, een gevolg, bewaakt door twee herculische Moren en drie artsen; daar Maria Theresia hem in Wenen door haar politie liet uithoren, wie van de acht zijn gade was, verliet hij dit oord en begaf zich naar Rome, waar men dan niet minder nieuwsgierig, maar in elk geval minder bemoeiziek was[1]. Toen was de idylle allang verstoord; men had uit verdraagzaamheid zoveel Puriteinen in Maryland binnengelaten, dat deze lieden na verloop van tijd de Katholieken van hun stemrecht beroofden; dezen werden er zelfs zwaar vervolgd. Aan de naam van de stichter herinnert natuurlijk nog de grote stad, vermaard door haar burgers: de financier-filantroop Johns Hopkins, de man van de universiteit, de dichter Edgar Poe en ten slotte Mrs. Wallis Simpson, in 't vervolg hertogin van Windsor, welke laatste iedereen kent.

Heeft Cromwell, de forse Lord Protector, zijn merk op de Verenigde Staten gezet? De ironie der geschiedenis heeft gewild, dat de Britse machtsuitbreiding over de wereld minder aan hem schijnt te danken te hebben dan aan zijn niet helemaal geslaagde opvolger, aan de 'Vrolijke Koning', die bij de verschijning van de Hollandse schepen op de Medway met zijn hofdames een motvlinder najoeg, zoals men ons al op de H.B.S. leert. Zijn herstel op de troon in 1660 had zijn land overgeleverd aan een select groepje, welks karakter wij uit de onwaardeerlijke Pepys maar al te goed kennen en dat zich, behalve met motvlinders en hofdames, ook bezig hield met b.v. de Oostindische Compagnie, de slavenhandel en vrijwel alle politieke en economische aangelegenheden des lands. Een achttal hunner dwong Karel II hun onder het mom ener edelmoedige gift een enorm landbezit af te staan, 'Carolina' geheten, dat zich evenals Connecticut tot de Grote Oceaan zou uitstrekken,

1 F. Heymann, Der Chevalier von Geldern (1937), blz. 291.

waarvan niemand trouwens vermoedde, waar hij lag.

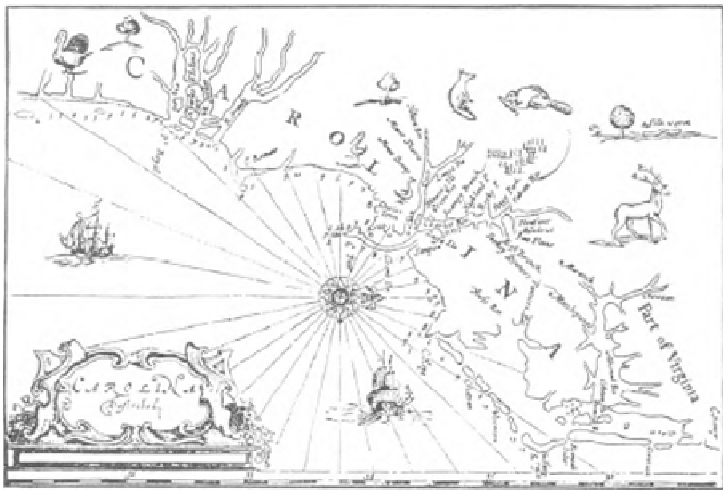

Vroegste kaart van ‘Carolina’, 1666

Hun charter schreef hun o.m. voor, het Evangelie te verbreiden onder de rode heidenen, maar de eerste geestelijke betrad Noord-Carolina pas veertig jaar later en ik vrees, dat er toen bij de heersende kolonisatie-methoden niet zo heel veel heidenen over waren. Onder de acht deelhebbers bevond zich de ook hier te lande niet onbekende Ashley Cooper, graaf van Shaftesbury, die bij John Locke een constitutie voor Carolina bestelde. Het resultaat was een fantastisch brouwsel: de acht eigenaars zouden de schoonste titels krijgen: paltsheer, opperrechter e.d.; er was voorzien in een compleet leenstelsel met een stand van eigenerfde boeren alsmede pachters, welke laatsten verondersteld werden pacht te betalen tot de Dag des Oordeels toe; de ontwerper wachtte als welverdiende beloning de titel van landgraaf plus 48000 acres grondbezit; er mankeerde alleen een luchtkasteel aan. Maar één ding had Locke niet gedaan: aan te geven hoe men de materiële basis voor het Europese feudalisme naar de Nieuwe Wereld zou overplanten; ondanks een hevige propaganda voor het schone Carolina (zelfs prees men het berenvet van die streek wegens zijn goede invloed op de menselijke haargroei!) bleven de kolonisten weg en die er waren, lustten Locke's adelstand niet; zij verdwenen bij de minste dwang meteen in de open wildernis en grijnsden van daaruit minachtend over landgraven en opperrechters. In 1670 werd Charleston gesticht, daar, waar ‘de Ashley en de Cooper (twee riviertjes) zich

aant.

verenigen tot de vorming van de Atlantische Oceaan', dit een beetje bluf van de bewoners natuurlijk. Charleston werd spoedig een toevluchtsoord voor de Westindische boekaniers, waaraan de bijnaam 'Rogue's Harbor' (Boevenhaven) nog herinnert. Om de stad heen lagen vele plantages, welker eigenaars er binnen woonden, evenals de vele Hugenoten, die zich daar hadden gevestigd. Dit alles schonk Zuid-Carolina tussen de omringende staten een eigen karakter. In de achttiende eeuw gaven de eigenaars het op en verkochten zij hun rechten maar weer aan de Kroon[1].

De merkwaardigste eigenaarskolonie is de derde, naar haar stichter, althans naar diens vader, Pennsylvanië geheten; Penn Jr had overigens Sylvanië alleen al genoeg gevonden. Een van de merkwaardigste figuren uit de koloniale geschiedenis, wiens loopbaan een wonderlijke verstrengeling vertoont van 'prison and palace, pomp and penury'. Karel II schonk hem in 1681, ter afdoening van een schuld aan zijn vader, de admiraal, waar Pepys zo genoeglijk op roddelt, een domein haast zo groot als Engeland en Wales, voor £16.000 geen slechte ruil, althans voor de directe waarde van een zodanig bedrag van zulk een dubieuze debiteur! Deze schenking kwam ten goede aan de Quakers, van welke sekte Penn overigens pas een aanhanger was geworden, toen ze al over haar fanatieke stadium heen was. Toen Penn landde in Delaware, een gebied, van de hertog van York voor tien shilling gekocht - thans 'Uncle Sam's pocket handkerchief' - boden de inwoners hem een schaal met water, een graszode en een twijg aan, een symboliek, die aan de Ouden doet denken. Volgens de traditie zou bij die begroeting het Indianenhoofd Tamanund aanwezig zijn geweest, dezelfde, die als 'Tammany', ja, als 'Saint Tammany', zou voortleven in New York. Spoedig stichtte Penn Philadelphia, de stad der broederliefde (het kan ook de naam van een Engelse juffrouw geweest zijn, zegt Channing), de eerste geplande stad van Amerika met haar rechte straten en vele tuinen; zeventig jaar later was zij de tweede in grootte van het hele Empire. Een klassiek verhaal is Penn's houding tegenover de Indianen, met wie hij op behoorlijke grondslag verdragen sloot; de traditie wees lange tijd de 'Verdragsiep' aan, waaronder het vermaarde tractaat van 1683 was tot stand gekomen. Penn zou zelfs aan de hardloop- en springwedstrijden der roodhuiden deelgenomen en gewonnen hebben; bekijkt men zijn portret, dan vreest men dat het voor dit buikje toch ook wel warm en ver moet zijn geweest; hij heeft tenminste niets van de snelvoetige Achilles, zoon van Peleus. Het treft, dat deze Quaker, lid van

1 Zucker Field, blz. 72; B. Bissell, The American Indian in the English Literature of the Eighteenth Century (1925), blz. 181; L.B. Wright, The Atlantic Frontier, Colonial American Civilization 1607-1763 (1947), blz. 264.

aant.

een sekte, die overal werd uitgebannen en hier en daar uitgemoord, een grote verdraagzaamheid aan de dag legde en alleen al daarom zou men willen instemmen met het oordeel van William James over die godsdienst als ‘something which it is impossible to overpraise’, want deze logica ging en gaat helaas niet altijd op[1].

William Penn en de Indianen. Schilderij van Benjamin West

Van heinde en ver kwamen de vredezoekers naar deze ‘best-geadverteerde kolonie’: ‘Afrika is niet voller van monsters dan Pennsylvanië van sekten,’ sprak een Anglicaans geestelijke misprijzend. Die advertenties zijn wel eens aardig; een aanbeveling van 1698 geeft eventuele reflectanten een idee van de Indianentaal: ‘Hodi hita nee huska a peechi, nee, machi Pensilvania huska dogwachi, keshow a peechi, Nowa, huska hayly, Chetena koon peo,’ hetgeen betekent: ‘Vaarwel vriend, ik zal zeer spoedig gaan naar Pennsylvanië, zeer koude maan zal dra komen en zeer grote harde vorsten zullen dra komen.’ Ik weet niet hoe de kolonisten het vonden, maar zij stroomden naar ‘Quakerdal’, de ‘New Mooners’, de ‘Mountain Men’, de ‘River Brethren’; de hoofdsekte zelf, met haar afkeer van titels, van hoedafnemen, met haar tutoyeren (zelfs de koning was jij en jou) doet ons nog aan als de gewoonste, maar tot heden aan toe hebben zich groeperingen gehandhaafd, waarin de ‘mijding’

1 Savelle, t.a.p., blz. 255-261; W.L. Sperry, Religion in America (1945), blz. 30; National Geographical Magazine (voortaan afgekort: N.G.M.), Juli 1935, blz. 4 en Mei 1935, blz. 367; S.G. Fisher, The Quaker Colonies (1919), passim; A.F. Pollard, Factors in Modern History (1919), hfdst. X; A.H.R. 1934/5, blz. 219; F. Lundberg, America's 60 Families (1937; voortaan afgekort: Lundberg), blz. 30; E. Channing, A Century of Colonial History 1660-1760 (1910); L.M. Hacker, The Shaping of the American Tradition (1947), blz. 93.

wel heel sterk voortleeft, zo b.v. de ‘Amish’, die o.m. geen auto's gebruiken, allerlei mechanische vervoermiddelen enz. verwerpen, muzikale instrumenten schuwen en boeken in het algemeen voorbijgaan, de Bijbel natuurlijk uitgezonderd. Vrij spoedig na Philadelphia verrees Germantown, waar een aantal Rijnlanders, onderdanen van de Prins van Oranje, een woonstee vond; of die ‘Pennsylvania Dutch’ Duitsers dan wel Nederlanders moeten heten, kan ons na twee en een halve eeuw niet meer opwinden; interessant echter is hun volkskunst[1]. De immigranten kregen stukken land van in doorsnee 500 acres; ook hier zou de afdracht plaats hebben tot aan de Jongste Dag toe. Zeventig jaar later trokken Penn's erfgenamen £30.000 per jaar, hetgeen als rente op £16.000 niet slecht mag heten. Dat dit niet tot de Jongste Dag is doorgegaan is o.m. toe te schrijven aan de Amerikaanse Vrijheidsoorlog; toen werden de Penns voor £130.000 afgekocht. De wetten van de stichter ademden een humane geest; op twee vergrijpen slechts, op verraad en moord, stond de doodstraf; de gevangenissen waren voor toen modern. Vooral na Penn's terugkeer naar Engeland en zijn vervanging door niet altoos even bekwame gouverneurs rezen er vaak moeilijkheden, kwamen er botsingen tussen verschillende krachten, vooral tussen de vrijwel Middeleeuwse voorrechten van de eigenaar, die zelfs zo nodig de hele kolonie verpandde, de eisen van de Engelse koloniale politiek en de menselijke opvattingen en neigingen der kolonisten; hierdoor is Penn vermoedelijk diep ontgoocheld; nog vóór het einde dier eeuw moest hij toegeven, dat in zijn stad van broederliefde ‘dingen plaats vonden tegen alle wet en deugd in, dingen zo afschuwelijk, dat de simpele zedigheid mij er van weerhoudt, ze te noemen’[2].

In het geheel der koloniale geschiedenis hebben de kleine kolonies New Hampshire, New Jersey (van New Caesarea) en Delaware voor een boek als dit te weinig betekend; ik ga dan ook maar over tot de behandeling van de laatste in de rij, van Georgië.

Evenals bij William Penn is hier het begin een schone belofte. De edele James Oglethorpe, een weldoener van onkreukbaar karakter, opperde het plan, een toevlucht te stichten voor vervolgden om den gelove en voor schuldgevangenen; dit had Hakluyt al voor de geest gestaan. Het viel in Engeland allerwegen in goede aarde; vele liefdadigheidsinstellingen stortten aanzienlijke sommen voor dit doel en de Engelse regering sprong bij uitzondering ook eens bij in een koloniale onderneming; men

1 F. Lichten, The Folk Arts of Rural Pennsylvania (1946); W.I. Hull, William Penn and the Dutch Quaker-migration to Pennsylvania (1935); J.B. Shenk en Ch.S. Rice, Meet the Amish (1947).

2 Mr H. Ver Loren van Themaat, Een studie over het grondbezit in de Verenigde Staten van Noord-Amerika (1912), blz. 49; Zucker Periods, blz. 154; J.M. Beck, The Constitution of the United States (1927), blz. 157.

aant.

hoopte verder, dat dit nieuwe gewest een geschikte grensmark zou vormen tegen de Spanjaarden van Florida, terwijl anderen verwachtten, dat in Georgië de zijdeworm zou kunnen aarden, hetgeen de Britse betalingsbalans een half millioen pond sterling per jaar zou schelen. Oglethorpe koos met zorg zijn toekomstige kolonisten uit de gijzelaars in Engelse gevangenissen; een groots opgezette reclame-campagne prees het land zo uitbundig, dat ook hier de vervolgden toestroomden, o.a. de Hernhutters (de Rooms-Katholieken waren echter buitengesloten); het klimaat heette er zo gunstig, dat er een Indiaan van driehonderd jaar woonde, die nog zijn vader bezat. Bij de stichting van 1732 werden uitdrukkelijk de slavenhandel en de rum verboden, als ook de zending. Geen van drieën bleek op de duur buiten Georgië te houden; de slavernij zou naar het oordeel der geestelijken de zending vergemakkelijken en wie nam slaven anders dan met het doel, ze tot het Evangelie te brengen? Het was ook dwaasheid: vlak bij lag Zuid-Carolina met zijn plantages en negers; de Westindische planters wensten het prachtige hout van Georgië te kopen tegen... rum; het regende klachten: planters zonder slaven zijn lieden, die met aan elkaar gebonden benen moeten lopen, heette het. Hoe kon het ook anders? Het Aardse Paradijs van Oglethorpe, begonnen in 1733 met het opzetten van vier tenten op de plaats, waar het latere Savannah zou verrijzen en geprojecteerd, ook dit, tot de Stille Oceaan toe, was twintig jaar later al een doodgewone kroonkolonie, met slaven en rum, met het plantagesysteem van de andere Zuidelijke staten, waarbinnen de tijd voor het verspreiden van het Evangelie maar krap was toegemeten...[1].

Het officiële zegel van Florida toont ons een Indiaan op het strand met uitgestrekte handen, de blanken uitnodigend, het land met hem te delen[2]. Nu, de blanken lieten zich niet te lang bidden en:

First they fell on their knees
And then on the Aborigines.

Zo is het, driewerf helaas, wel ongeveer geweest. De eerstaangekomenen werden door de inboorlingen bijna altoos gastvrij ontvangen en voortgeholpen en wat was hun dank? Luister naar de Indianen van Nieuw-Nederland: ‘Sy hadden die Luyden bewaert als het Appel van haer Oogh, ja hadden haer haer Dochters gelanght om bij te slapen, daerse kinderen bij geteelt hadden, ende daer liep menigh wildt, die van een Swanneken toegestelt was ende waren nu soo schelmachtigh en

1 M. Johnston, Pioneers of the Old South (1918) passim; J.L. Hermans, Het aandeel van Engeland aan de vorming van het Staatswezen der Noordamerikaanse Unie (1941), blz. 400; Beards, dl I, blz. 77; E. Williams, Capitalism and Slavery (1945), blz. 5; Savelle, t.a.p., blz. 523-533.

2 G.E.C. Lindquist, The Red Man in the United States (1923), blz. 30.

smeten ons eyghen bloedt doodt.' Inderdaad; de blanke kolonisatie drong de Indiaan overal terug: 'Het eerste werk van een kolonist is het land te zuiveren van wilde dieren en het schadelijkste wilde dier is de wilde,' zo dachten velen er over, de besten en de slechtsten[1]. Het is een beetje simplistisch, wanneer Haebler beweert, dat de Spanjaard de Indiaan voor de wet als een broeder, de Fransman als een vriend, de Engelsman als een vreemdeling beschouwde, maar een kern van waarheid zit er in. In Latijns Amerika kwam de Indiaan ten slotte te passen in het op hem gebouwde systeem, de Franse pelshandelaar ontzag de Indiaanse pelsjager, maar de Engelse boer en planter beroofden de roodhuid van zijn voedselbasis; zij rooiden hem a.h.w. zoals zij bomen rooiden. Er is dus geen enkele reden, hier met zwaar geschut te gaan werken en een heldhaftige, ten ondergang gedoemde inboorling te stellen tegenover een harteloze, hebzuchtige veroveraar. Het heeft zo weinig zin, op te merken dat de rode man zich wel aan zijn moraal, de blanke zich niet aan de zijne heeft gehouden; welke bruikbaarheid bezaten de Bergrede en de Tien Geboden in de wildernis? Die toepasselijkheid kon alleen maar begrensd zijn; men begeerde dan niet zijns naasten vrouw, maar wel diens land. Lees hoe de eerste kolonisten van Connecticut er toe zouden zijn gekomen, na lang gebed en raadpleging van de Schrift, de Indianen hun gebied af te nemen: '1. De aarde is des Heren. 2. De Heer kan de aarde geven aan zijn heiligen. 3. Wij zijn zijn heiligen.' Men ziet, hoe gemakkelijk men een dergelijke 'hiërosis' toepast en zijn emotionele voorkeuren heiligt in de veronderstelling dat men zijn particuliere gevoelens heeft weten uit te heffen boven elk subjectief en relatief niveau; de geschiedenis der mensheid is er vol van. De ethiek had zich te buigen onder het juk der omstandigheden[2].

Het is niet sentimenteel, vast te stellen dat de Indianen heel wat onnodig leed is toegebracht; de Amerikaanse historiographie heeft het erkend. Natuurlijk kochten de kolonisten heel vaak de grond van de inboorlingen, maar wat was voor de laatsten die verkoop? 'Land verkopen? Waarom niet de lucht, de wolken en de grote zee?' vroeg eens een Indianenhoofdman. Een dergelijke overdracht begrepen zij niet; zij erkenden alleen het recht tot medegebruik. Waarbij komt, dat de blanken maar al te vaak de gesloten verdragen verbraken; Voltaire had niet helemaal ongelijk, toen hij van Penn's tractaten zeide, dat deze de enige waren, die niet met eden waren bekrachtigd en de enige die... gehouden waren. En evenals de Galliërs in Caesar's tijd lieten de roden zich ver-

1 R. Hofstadter, Social Darwinism in American Thought (1945), blz. 70; zie ook: C. Wissler, Indians of the United States (1940), passim; Helmholt's Wereldgeschiedenis (Ned. vert.), blz. 401 van het deel 'Amerika'.

2 Lord Elton, Imperial Commonwealth (1945); H.A. Wyndham, The Atlantic and Slavery (1935), blz. 100.

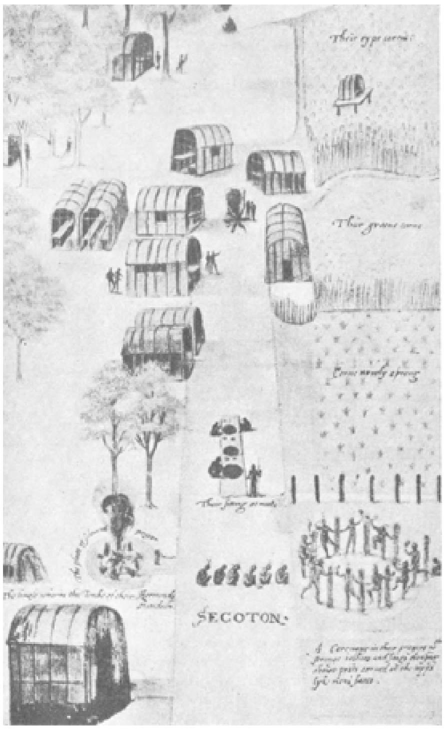

Het Indiaanse dorp Secoton (ten Zuiden van Roanoke); tekening van John White (1585). Men onderscheidt de rijpe, de onrijpe, de pas opgekomen maïs, de maaltijd, de rituele dans, het gebed en het graf

aant.

delen en beheersen, zodat zij de blanken maar al te vaak tegen elkaar dienden; de Narragansetts b.v. werkten mede aan de uitroeiing van de Pequods en waren daarna zelf aan de beurt. Een van de jammerlijkste collaborateurs is Uncas, de rode Segestes, niet Cooper's held, maar een naamgenoot, die zijn eigen volk verraden heeft door de bleekgezichten hand- en spandiensten te leveren. En hun veel te leren[1].

Indianen maken ahornsuiker. De blanken moesten dit van hen leren

Want dat is elk eerste bedrijf in deze tragedie: de onwetende, ondeskundige landverhuizer moest eenvoudig in de leer bij de rode inboorling. De argeloze Pilgrims zochten in het struikgewas van Plymouth naar specerijen en dachten dat de wilde dieren, die zij hoorden 'leeuwen' waren (Nevins-Commager); zij moesten van de Indianen de rooimethoden, de aanplant van onbekende gewassen, de verduurzaming van voedsel, de constructie van de kano, de opmars in de 'Indian file' en verder het geheel van levensgewoonten overnemen, zonder welke zij de strijd tegen de natuur niet hadden volgehouden. Uiteraard zogen zij ook veel verkeerdheden in, allerlei vreemde en wrede zeden, bijgeloof enz.; sommigen, vooral in Frans-Amerika, verindiaanden geheel; van blanke gevangenen wordt verteld, dat zij bij hun stam bleven en er weer heen-

1 *Grondkoop:* Channing, dl I, t.a.p., blz. 337; K. Spiegel, t.a.p., blz. 13 en 21; Ferguson en McHenry, The American System of Government (1947, voortaan afgekort: Ferguson), blz. 15; L.B. Wright, t.a.p., blz. 218. *Uncas*: F. von Gagern, Das Grenzerbuch (31ste! druk, 1927), blz. 50.

vluchtten, wanneer men ze had bevrijd. Er kwamen ook huwelijken tot stand en zij waren zeer vruchtbaar met aanzienlijke mestizering als gevolg.

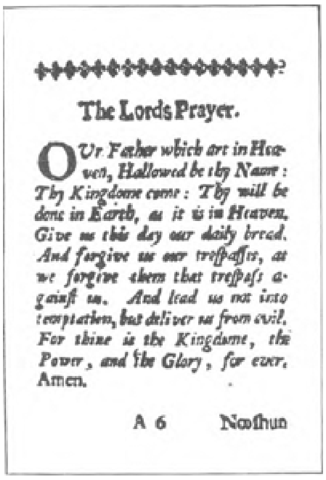
The Lords Prayer.

Our Father which art in Heaven, Hallowed be thy Name: Thy Kingdome come: Thy will be done in Earth, as it is in Heaven. Give us this day our daily bread. And forgive us our trespasses, as we forgive them that trespass against us. And lead us not into temptation, but deliver us from evil. For thine is the Kingdome, the Power, and the Glory, for ever. Amen.

A 6 Nooshun

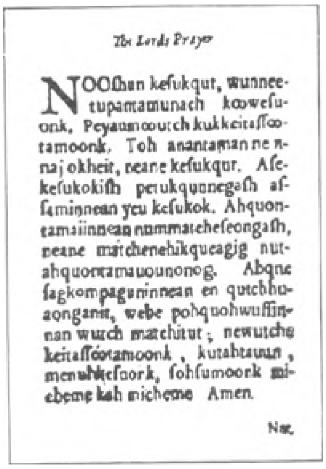
The Lords Prayer

Nooshun kesukqut, wunneetupantamunach koowesuonk. Peyaumoouutch kukkeitasstamoonk. Toh anantaman ne n-naj okheit, neane kesukqut. Asekesukokish petukqunnegash assaminneau yeu kesukok. Ahquontamaiinneau nummatcheseongash, neane matchenehikqueagig nutahquontamauounonog. Ahque sagkompagunaiinnean en qutchhuaonganit, webe pohquohwussinnan wutch matchitut; newutche keitassootamoonk, kutahtauun, menuhkesuonk, sohsumoonk micheme kah micheme. Amen.

Noo.

Het ‘Onze Vader’ voor Indianen door John Eliot, 1669

Tot ditzelfde eerste bedrijf mag men ook de tegenprestatie van de blanke indringers rekenen, waarvan velen de rode broeder inderdaad het beste wilden schenken, dat ze bezaten: hun geloof. Men miskent de goede wil van de zendelingen niet, wanneer men vaststelt, dat zij beter hun activiteit op die blanken hadden kunnen richten. De bekeringen gingen vaak maar vingerdiep: de novieten bewezen maar al te dikwijls de uitwerking van de nieuwe godsdienst door met tomahawk en scalpeermes op nog ongekerstende rasgenoten los te trekken, bij wijze van kruistocht schijnt het. De zendeling Eliot vertaalde de Bijbel in een Indiaans dat niemand meer leest, omdat de taal mèt het volk verdwenen is; toen hij een groep oude roodhuiden vroeg, of ze Jezus als hun verlosser wilden aanvaarden, antwoordden deze verstokten: ‘Neen! Wij hebben de meeste van onze akkers verloren, maar de dienaren van de blanke man worden we nooit!’ Een van de weinige bekeerden sprak tot Eliot: ‘Voordat ik God kende, dacht ik dat ik goed was, maar sinds ik God en de zonde ken, bevind ik mijn hart vol zonde en zondiger dan het ooit tevoren was en dit is voor mij een groot verdriet.’ Een andere geest spreekt uit de vraag: ‘Wij kennen die God niet, wie en waar Hij is en zo gijlieden Hem kent en vreest gelijk gij zegt, hoe komt het dan,

aant.

dat er zoveel hoeren, dieven, dronkaards en andere kwaaddoeners onder Ulieden zijn?'[1]

Hannah Dustin, naar een standbeeld

De meeste keren bemerkten de Indianen echter dat het de blanke meer te doen was om zijn scalp dan om zijn ziel. De Indianenoorlogen zijn met onuitsprekelijke verbittering gevoerd: een strijd, waarin beide partijen zich als met de rug tegen de muur voelden. Men vergete niet, welk een gruwelverhalen onder de pioniers de ronde deden. Wil men enkele staaltjes? '...zij sloegen een bijl in de schedel van de jongen, zo diep, dat zij die los moesten wrikken... hij lag badend in zijn bloed... hele porties van zijn hersens liepen er van tijd tot tijd uit... maar toch werd de knaap beter en is thans een levend monument van Gods macht en goedertierenheid...' Of: '...Een Indiaan, afschuwelijk geverfd, stormde wild op Cornelia af (die bij die aanblik bewusteloos op een stoel nederzonk) en kloofde haar blanke voorhoofd diep met zijn strijdbijl. Hare schone azuren ogen gingen nog even open en dan, voor altoos ze sluitend, zonk ze levenloos aan zijn voeten neder. Zijne bloeddorstige ziel was echter nog niet verzadigd; hij verminkte haar lieflijke lichaam met diepe houwen en, haar ongeboren zuigling uit haar schoot rukkend, sloeg hij die in stukken tegen de stenen muur, met vele bijkomstige omstandigheden van helse wreedheid.'[2] Wie daarmee is opgevoed, zal al gauw het doden van een Indiaan evenmin als een misdaad beschouwen als 'het knappen van een luis'; een oom van Abraham Lincoln vond het b.v. nog de gewoonste zaak ter wereld, op iedere Indiaan, die hij zag, te schieten: een neger had dan nog waarde, maar een Indiaan was schadelijk[3]. Van de kansel werd gescholden op de 'bloody villains', de 'brutish Injuns', wier graven men op zoek naar schatten doorwoelde; in de oorlog tegen de Pequods verbrandde men er vijfhonderd levend en dankte de Voorzienigheid, die deze boosdoeners in de handen van het volk Gods had gegeven.

Een triestige geschiedenis[4] is de z.g. 'King Philip's war'; deze was de jongste van de twee zoons van een opperhoofd, wegens hun 'Macedonische dapperheid' Alexander en Philip genoemd. Alexander stierf

1 J. Fiske, New France and New England (1902) passim; L. Lewisohn, The Story of American Literature (1939; voortaan afgekort: Lewisohn), blz. 13; Friederici, t.a.p., dl III, blz. 28; G.F. Willison, t.a.p., blz. 339.
2 B. Bissell, t.a.p., blz. III, 8 en 10.
3 F.A. Ogg, The Old North West (1919), blz. 133.
4 Washington Irving, The Sketch Book of Geoffrey Crayon, Gent.: Philip of Pokanoket.

aant.

jong, Philip groeide niet al te best op, willen wij Eliot geloven; zo greep hij een keer de zendeling bij een knoop van zijn jas en voegde hem toe: ‘Ik maal om je hele Evangelie niet meer dan om dit!’ Een oorlog moest wel uitbreken, welke aanvankelijk niet meeliep, hetgeen de meergemelde Eliot een straf Gods noemde, omdat de Pilgrims pruiken waren gaan dragen. Philip hield echter de ongelijke strijd niet vol en sneuvelde; zijn lichaam werd gevierendeeld, zijn hoofd op een piek gezet, zijn handen naar Boston gezonden en zijn zoontje als slaaf naar Jamaïca verkocht (ong. 1675)[1]. ‘To kill and to scalp all, big and little!’ was het wachtwoord; in de Pequod-oorlog loofde men scalppremies uit voor de koppen der Ammonieten, welke beloningen tot £100 konden gaan. Men denkt aan de inlevering van rattenstaarten in Europese landen. Een expeditie, die een tiental Indianen slapend aan een vuur aantrof, had in een oogwenk duizend pond verdiend; hele balladen zijn op dergelijke tochten gemaakt:

> ‘Our worthy Captain Lovewell among them did die,
> They killed Lieutenant Robbins, and wounded good young Frye
> Who was our English chaplain; he many Indians slew,
> And some of them he scalped, when bullets round him flew.’

Een van de heldinnen van deze grensoorlogen is Hannah Dustin, een boerin, die, door de Algonkins meegesleept, op een nacht haar bewakers met hun families vermoordde en scalpeerde, waarna ze de honderdzestig km door het woud naar huis terug aflegde. Voor de tien ingeleverde scalpen ontving deze Kenau maar vijftig pond, omdat er zes van kinderen bij waren. Omstreeks 1750 deed iedereen aan die sport mee; Tom Hutter en Harry March gelden in Cooper's werk als betere portretten dan Lederkous; verschillende van deze ‘Indian-fighters’ staan in de nissen der Amerikaanse folklore opgesteld. Als een blanke jager was gestorven, dan gaf men hem vaak zijn scalpen in zijn graf mee. Tot in de verkiezingen van 1856 vinden wij vermeld, dat politieke tegenstanders elkaar scalpeerden en in de kerk van Santa Fe hingen de schedelhuiden als offer aan de heiligen... Tijdens de Zevenjarige Oorlog overwoog men ernstig, de Indianen te verdelgen met pokken, door hun besmette dekens in handen te spelen; deze ziekte, de ‘doodsengel der Roodhuiden’, ging a.h.w. voor de pioniers uit, om het terrein voor hen te effenen. Hoeden wij ons er echter voor onze voorouders hard te vallen, zolang onze kranten nog over ‘bacterie-oorlogen’ kunnen schrijven...[2].

En toch mag men zich afvragen of het vreedzame contact, de ruilhandel b.v., niet verderflijker voor de Indiaan is geweest. Kreeg hij voor zijn

1 Von Gagern, t.a.p., blz. 45; G.F. Willison, t.a.p., blz. 342-348.
2 A.J. Toynbee, A Study of History, dl I, blz. 466/7.

aant.

pelzen waardeloze snuisterijen, dan was hij nog maar het best af; erger was het, wanneer men hem de vuurwapenen in de handen speelde, waarmee hij zijn rode broeder het leven kon nemen; het ergst echter de sterke dranken, de Franse brandewijn en de Engelse rum. Robert Rogers schildert in zijn 'Ponteach' een koopman in de wildernis:

> A thousand opportunities present
> To take Advantage of their Ignorance;
> But the Great Engine I employ is Rum.

Het begroetingsfeestje van Hudson herhaalde zich steeds; vergeefs boden de hoofden nog vaak weerstand, maar het volk offerde alles op voor het vuurwater, zelfs door William Penn in ruil voor land kwistig geschonken. Verbodsbepalingen richtten niets uit; de Puriteinen van Nieuw-Engeland lieten in 1644 de handel in sterke drank vrij, omdat het niet rechtvaardig was 'hen te beroven van welke geoorloofde verkwikking ook, die God de mensen toestaat'. Bij transacties werd de Indiaan dan ook verkwikt, eerst met de drank, dan met de rekening: 'for your being drunk, 10 shilling'. God, zo redeneerde men, had nu eenmaal de roodhuid die onlesbare dorst ingeboezemd om zijn ondergang te bespoedigen. Honderden hectoliters werden als betaalmiddel in de wildernis geschonken; de reiziger Volney beschrijft kort vóór 1800 hoe mannen en vrouwen voor de rum alles en alles opofferden, zich gedroegen als dieren en zich leenden tot het afgrijselijkste. Aan beide kanten is gezondigd: de Fransen verzetten zich tegen een verbod van brandewijn met het argument, dat de roden zich dan om rum tot de Protestantse opkopers zouden wenden en wat zou er dan van hun onsterflijke ziel terechtkomen?[1].

Het is dus geen in alle opzichten opgewekt hoofdstuk, het verhaal van de blanke opmars in Westelijke richting. Maar hij werd door niets gestuit; steeds nieuwe immigranten betraden de Amerikaanse bodem, waaronder ook vreemdelingen als de reeds genoemde Hugenoten. Een zeer aparte groep vormden de vooral uit Ulster afkomstige Schots-Ieren, door ondraaglijke economische omstandigheden uitgedreven. Getraind in de ruwe leerschool der Ierse grensoorlogen, was dit volkje, dat trouwens de Amerikaanse kuststreken bezet vond, wel zeer geschikt voor de 'frontier'; hun nederzettingen werden de blanke franje aan de wildernis. 'Zij hielden de Sabbath en al het andere, waar ze de hand op konden leggen,' zulk een uitspraak verraadt geen onverdeelde sympathie; het waren stoere werkers, sober en onafhankelijk; de huisvlijt hunner vrouwen bedreigde de Engelse invoer in de koloniën op gevoelige wijze. Kwantitatief was deze immigratie al evenzeer belangrijk, want tegen het

1 W.B. Munro, Crusaders of New France (1918), blz. 123.

aant.

eind van de koloniale periode schatte men hun aantal op een zesde van de hele bevolking[1]. Anders van aard waren de velen, die, meestal in kleine groepen, de geweldige plas overvoeren om in het vrije land vrij te kunnen leven naar eigen godsdienstige overtuiging. Tegen de grote bewegingen der negentiende eeuw zijn het er maar weinige, maar er zijn belangwekkende proefnemingen onder, waarvan ik hierboven al een enkele heb vermeld. Als een soort religieuze communisten vond ik het kuddeken Labadisten genoemd, dat zich onder leiding van Peter Sluyter in 1684 naar Delaware begaf; de gewiekste voorganger verwierf zich in snel tempo een groot vermogen als tabaksplanter en slavenhandelaar...[2]. Een tiental jaren later verscheen in Pennsylvanië de groep van Jacob Zimmermann, een wiskundige en astronoom, die voor de herfst van 1694 de komst van het Duizendjarig Rijk had berekend; hij zelf stierf in Rotterdam, maar zijn lammeren gingen niettemin in grote afwachting naar de overkant; ook van hen horen we later weinig vriendelijks. Onder de Duitse immigratie vinden wij aantrekkelijke elementen, zo het gezelschap Doopsgezinden, dat zich onder J.C. Beissel in Lancaster County (Pa) neerzette, de vermaarde Ephrata-gemeenschap, wier eerste, anonieme gezangbundels door Franklin gedrukt zijn:

Handel tussen Engelsen en Irokezen: ruil van bont en sterke drank

> Der tiefe Fried aus Gottes reinem Wesen
> Nimmt unser Hertz und gantze Sinnen ein -
> Und weil wir also sind in Gott genesen:
> So werden wir auch ewig bei ihm sein.'

Terecht heeft men het tragisch genoemd, dat juist van deze traditie zo weinig in de Amerikaanse ziel is bezonken; al spoedig zijn de echo's van deze muziek door het oorverdovend lawaai van potigheid en rusteloosheid bedolven, een onherstelbaar verlies.

1 Beards, History of the United States, blz. 42/3.
2 S.P. Orth, Our Foreigners (1920), blz. 68.

aant. Mèt het binnenkomen van deze, door Engeland veelal verachte, elementen werd de zoute bodem steeds meer ontzult en nam het anglophobe ingrediënt in de smeltkroes in kracht toe; het gevolg was, dat de homo sapiens americanus, dat vreemde amalgama van zoveel mengsels, zich in steeds afnemende mate verbonden ging voelen met het 'old country' daarginds. Een feit, niet zonder betekenis voor de komende Vrijheidsoorlog. Er is een vaak aangehaalde brief van de Fransman Crèvecoeur, die in de achttiende eeuw een familie kon aanwijzen, 'wier grootvader een Engelsman was, getrouwd met een Hollandse, wiens zoon met een Franse huwde en wiens vier zonen weer nu echtgenoten hebben van vier verschillende naties... What then is the American, the new man?'

Er waren echter ook immigranten, die aan dat proces niet konden of mochten deelnemen. Ik noem dan in de eerste plaats de Joden. Reeds in de zeventiende eeuw vinden wij ze in de Engelse kolonies, al dadelijk in Nieuw-Amsterdam; de eerste synagoge in de staat New York is van 1728; in Rhode Island ontmoet men ze van 1658 af, in Richmond (Va) in 1719, in Savannah (Ga) in 1733; de Joodse groep van vijftig mensen, door hun geloofsgenoten daarheen uitgezonden, werd de kern van een gemeenschap, die in het Zuidelijke leven een niet te onderschatten rol heeft gespeeld[1]. Maar ook in het Noorden waren zij een belangrijk element; een van de weinig werkelijk meeslepende gedichten van Longfellow is gewijd aan 'Het Joodse Kerkhof te Newport', een dode stad in Rhode Island:

How strange it seems! These Hebrews in their graves,
Close by the street of this fair seaport town,
Silent beside the never-silent waves,
At rest in all this moving up and down.

Want:

Closed are the portals of their Synagogue,
No Psalms of David now the silence break,
No Rabbi reads the ancient Decalogue
In the grand dialect the Prophets spake.

Er is echter één niet-assimileerbare, althans niet-geassimileerde, groep, die in deze geschiedenis der V.S. een zeer uitvoerige behandeling zal moeten ontvangen: de negers. Niet zonder veel schroom ga ik daartoe over. Ik behoef maar te bladeren in het magistrale werk van Gunnar Myrdal, 'An American Dilemma', ik moet mij slechts rekenschap geven van de afmetingen van dat éne boek (bijna 1500 blz.), van zijn literatuurlijst (ruim twee vel druks), van de staf van medewerkers, die Myrdal

1 Zucker Periods, blz. 159; W.L. Sperry, t.a.p., blz. 280/1; L.M. Friedman, Early American Jews (1934); P. Wiernik, History of the Jews in America (1931).

aant.

terzijde hebben gestaan in de opbouw van deze wolkenkrabber (tientallen geleerden van de eerste rang), van de duizenden titels, die Myrdal niet noemen kan noch wil, van mijn eigen zeer beperkte noties van toch onmisbare hulpwetenschappen als de anthropologie, de psychologie enz. enz., om met de grootste bescheidenheid dit onderwerp aan te vatten. Waarbij komt het remmende besef van de onmogelijkheid, zich zonder affect uit te spreken over een thema, dat zo sterk aan ons gevoel appelleert, het inzicht in de onontkoombaarheid van een subjectieve behandeling, wanneer men, zoals schrijver dezes, dit vraagstuk wil zien in samenhang met andere van sociaal-economische aard, welker oplossing natuurlijk gezocht wordt in een richting bepaald door zijn wereldbeschouwing. Ik geloof echter dat een andere behandeling, een 'objectieve' dus, bij kwesties als deze eenvoudig onmogelijk is; de lezer is dus 'gewaarschuwd'[1].

Het begin zal ik maar niet plaatsen bij de toorn van de goddelijke Achilles over het hem ontnomen slavinnetje, zonder welke de hele Ilias niet - of dan toch anders - geschreven ware. Niettemin is enig historisch perspectief wel nodig; ten slotte is de mythe van het negerverleden een van de voornaamste grondslagen van het rassenvooroordeel in de V.S.; zij rationalieert de discriminatie in het contact van alledag tussen negers en blanken, bepaalt mede de politiek, die men ten opzichte van de neger volgt en beïnvloedt het standpunt der wetenschap (Herskovits). Jarenlang was er een veelvoudige mythe gangbaar, waarin de neger voorkwam als een mens zonder een verleden, die zijn eigen Afrikaanse beschaving voor de hogere Amerikaanse zonder weerstand had prijsgegeven en zich gedwee en gelukkig aan onbevredigende maatschappelijke toestanden had aangepast. In welke mate deze kijk thans nog te handhaven is, zal in het verloop van dit boek wel blijken; voorlopig zij er aan herinnerd, dat dergelijke mythen een functie van betekenis hebben gehad en nog bezitten. In de Indiaanse beeldhouwkunst en godsdienst van vóór Columbus heeft men sporen van negerinvloed menen te ontdekken[2]; wij zouden de Afrikaan dus als de oudste Amerikaanse adel mogen beschouwen, ware het niet, dat hij van 1500 af vrijwel overal als slaaf voorkomt. Het zou een Nederlands schip zijn geweest, 'a Dutch man of warre that sold us twenty negars', dat eind Augustus 1619 de eerste lading menselijk ebbenhout op de kust van Virginië zou hebben neergeworpen. Dit waren dus de eerste tabaksslaven, die men gebruikte in afwachting van de toeneming der blanke kolonisatie, welke hen overbodig zou maken. Hun aantal nam dan ook zeer langzaam toe; in 1642 waren er in heel

1 G. Myrdal, An American Dilemma (1944; voortaan afgekort: Myrdal), blz. X-XII, 27, 1144, 1183 en 1186.
2 W.E. Burghardt DuBois, The Gift of Black Folk (1924; voortaan afgekort: Gift), blz. 35.

Virginië een 250, in 1680 een 3000[1]; pas in de achttiende eeuw wordt het een zwarte vloedgolf, door de slavenhandel hoog opgestuwd en dan nog door de planters niet helemaal zonder bedenkingen opgevangen: een teveel aan kleurlingen riep allerlei problemen op, welke zelfs tot wettelijke maatregelen tegen deze ongebreidelde aanvoer leidden; deze werden echter door de Engelse koning met zijn veto getroffen. Twee producten deden de vraag verder stijgen; in 1694 kwam de rijst uit Madagascar, die vooral in Zuid-Carolina bleek te gedijen, terwijl de plantersdochter Eliza Lucas, op haar zeventiende jaar al leidster van haar vader's plantages (en stammoeder van een bekend geslacht van staatslieden, de Pinckney's) omstreeks 1740 na veel proefnemingen een goede verf uit indigo wist te bereiden; zo groeide de behoefte aan arbeiders, geschikt voor routine-arbeid in een voor blanken gevaarlijk geacht klimaat. Het Zuiden der koloniën kon nu enige oogsten aanbieden, waar de wereld voor betalen wilde en die geschikt leken voor extensieve productie op het land, dat in voldoende mate aanwezig was en alleen werkkrachten van node had, om rijke winsten te waarborgen. De blanke arbeider had de vrijheid, weg te trekken naar de grens, wanneer het hem goeddacht; de kleurling was aan de bodem geketend; het ene feit was niet zonder invloed op het andere. Er was verder wel enig verschil tussen de tabaks- en de rijstslaven (de indigo hield het niet langer dan een halve eeuw): de eersten profiteerden van het meer patriarchale karakter dat een bedrijf lijden kon, waarin de meester zich dag-in, dag-uit tussen zijn volk bewoog; de laatsten droegen al de ellende van het absenteïsme hunner eigenaars, werden in het ongezonde klimaat opgebruikt en waren dan ook voortdurend tot rebellie geneigd, wat hun toestand ook weer niet ten goede kwam[2].

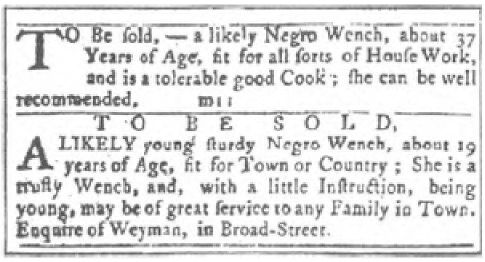

TO Be ſold, — a likely Negro Wench, about 37 Years of Age, fit for all ſorts of Houſe Work, and is a tolerable good Cook; ſhe can be well recommended. m11

TO BE SOLD,

A LIKELY young ſturdy Negro Wench, about 19 years of Age, fit for Town or Country; She is a truſty Wench, and, with a little Inſtruction, being young, may be of great ſervice to any Family in Town. Enquire of Weyman, in Broad-Street.

Advertenties van 1765

Er was natuurlijk spoedig behoefte aan een nieuwe ideologie of theorie om slavenhandel en slavernij te rechtvaardigen en meer en meer zou dat worden die van de 'blanke superioriteit'. Geen enkel feit bewijst dat rassenvooroordeel 'inhaerent' is aan de menselijke historie; het kreeg zijn plaats in de maatschappelijke organisatie, welke een dergelijke ratio-

1 Beards, History of the United States, blz. 40; M. Savelle, t.a.p., blz. 100.
2 Ch.S. Johnson, The Negro in American Civilization (1931), blz. 6; A.H.R. 1927/8, blz. 804-828.

aant.

nalisering van node had. Oorspronkelijk berustte het verschil tussen vrijen en slaven op de tegenstelling tussen Christenen en heidenen; de consequentie hiervan was natuurlijk de emancipatie na de bekering. Men begrijpt dat vele planters in de eerste plaats het nadeel onderkenden, dat een Christelijke opvoeding hunner slaven betekende: dat is menselijk. Ook hier won de opvatting veld, dat de Christen met goed geweten slaven houden mag, mits verworven na een rechtmatige oorlog of behoorlijke koopprijs, maar tegelijkertijd kwam het tot besluiten als in Virginië in 1667, waarbij werd uitgesproken: 'Doop verandert niets aan de positie van een persoon met betrekking tot slavernij en vrijheid, opdat de meesters, bevrijd van twijfel hieromtrent, met meer ijver de prediking van het Christendom kunnen ter hand nemen.' Die ijver trad echter niet overal op; de 'Society for the Propagation of the Gospel', als zoveel van dergelijke philanthropische instituten ten warmste gesteund door het slavenhandelkapitaal, verbood n.b. het godsdienstonderwijs aan haar eigen slaven op Barbados. Waar dit onderwijs wel plaats vond, leende het er zich maar al te vaak toe, de neger gehoorzaamheid bij te brengen: hij was b.v. vervloekt als afstammeling van Kaïn of anders van de slang die Eva verleid had, maar 'in werkelijkheid' de neger was; de theologen gingen hand in hand met de ethnologen, de historici, om de neger zijn minderwaardigheid in te prenten, om hem te onderwijzen in gedweeheid, vooral tegenover de hem toegediende 'correctie', het mooie woord voor zweepslagen; was de meester wreed, dan was dat een zaak des Heren, aan Wie hij de bestraffing van die hardhandige maar moest overlaten. Wie mij verdenkt van een caricatuur, wil ik geruststellen met de hieronder staande preek, in de achttiende en negentiende eeuw als model in zwang:

> 'Er is één omstandigheid, waar ik thans over spreken wil, een omstandigheid, die verdrietig zou kunnen lijken: die der CORRECTIE. Nu, wanneer u *correctie* wordt toegediend, dan zijn er twee mogelijkheden: òf gij verdient ze, òf gij verdient ze niet. Maar of ge ze verdient of niet, het is uw plicht, en de Almachtige God verlangt dat, dat ge ze geduldig draagt. Ge moogt dit voor een harde leer houden, maar als ge er goed over nadenkt, dan zult ge er wel anders over denken. Veronderstel dus, dat ge correctie verdient; dan moet ge erkennen dat het rechtvaardig is dat ge ze ook krijgt. Veronderstel, dat ge ze niet verdient, of dat ge niet zoveel voor uw misslag verdient, dan zijt ge misschien toch aan een heleboel méér ontsnapt... Of veronderstel dat ge helemaal onschuldig zijt aan wat u ten laste wordt gelegd, en in deze ene zaak ten onrechte lijdt: is het niet mogelijk dat ge iets anders verkeerds kunt hebben gedaan, dat nooit ontdekt was en dat de Almachtige God, Die zag dat gij het deed, u toch op een goede keer niet heeft laten ontsnappen zonder straf? En zoudt ge dan niet Hem moeten eren hiervoor en dankbaar er voor wezen, dat Hij u in dit leven er voor heeft willen laten straffen liever dan uw zielen vernietigen in het volgende? Maar veronderstel dat dat óók niet het geval was, - men kan het zich haast niet voorstellen - en dat ge in geen enkel opzicht, bekend of onbekend, de correctie ver-

diende die ge ondergingt, dan is er een grote voldoening in, dat ge haar geduldig hebt gedragen en uw zaak in de handen Gods steldet; Hij zal u er voor in de hemel belonen en de straf die ge hier ten onrechte lijden moest, zal Hij verkeren in uw allergrootste glorie in het hiernamaals.'

Hielp dit afdoende? Men mag het betwijfelen; de grote slavenopstand in Zuid-Carolina van 1739 leidde tot een verscherping in de voorschriften: Alleen het met boos opzet doden van een neger werd voortaan bestraft; deze kon niet getuigen tegen een vrije, mocht zich niet buiten zijn werk begeven zonder schriftelijk verlof en geen wapens dragen. Samenkomsten van negers werden beperkt; voor lichte vergrijpen kreeg hij negenendertig zweepslagen 'correctie'; op het geven van onderwijs aan negers stond een boete van £100. Ook elders werden deze wetten in allerlei variaties ingevoerd; 'betrouwbare' slaven deden dienst als spionnen en werden bij het uitbrengen van samenzweringen e.d. met geld of met vrijheid beloond; een fijn doordacht en goed werkend mechanisme van contrôle beheerste het leven op de plantage. Het is niet veel minder dan een wonder, dat de neger nog zoveel gekund en gekend heeft. De vele advertenties, waarin men hem te koop aanbiedt, bewijzen dat hij niet de onwetende wilde is geweest, die een bevooroordeelde geschiedschrijving van hem heeft gemaakt; jaren, eeuwen lang heeft hij o.m. het zware handwerk, de grondslag van alle beschaving, in de V.S. verricht en een groot aandeel in de totstandkoming van de Amerikaanse cultuur gehad[1].

Zijn lot was niet te benijden, ook zijn haters moeten dat toegeven. Rechteloosheid, willekeur, mishandeling, vernedering - zij zijn niet te ontkennen en men ontkent ze ook niet meer. Ik mag echter twee omstandigheden niet verzwijgen, die op een toch al verwerpelijk stelsel een verderflijke invloed hebben uitgeoefend. Het kind van een slavin werd weer slaaf, al ware de vader van adel. 'Partus sequitur ventrem', het kind volgt de schoot; dit was al regel bij de oude Romeinen; ''t is een hond, wat van een hond komt', spraken de Portugezen. Nu bedenke men, dat nimmer een heersende kaste de eerbaarheid van de geëxploiteerde vrouwen heeft ontzien en dat zeker het lichaam ener slavin te allen tijde het bezit van haar meester is geweest; men herinnere zich slechts het voorschrift van de Atheense wijze Solon, 'dat men slavinnen in de stad brenge om elke aanslag op de eerbaarheid der andere vrouwen te vermijden'; hetzelfde middel werd in het plantagegebied toegepast. Geen wonder dat de negers van onze tijd met ontzaglijke bitterheid

1 H. Aptheker, American Negro Slave Revolts (1943), blz. 53-61; O. Cromwell Cox, Caste, Class and Race (1948); E. Williams, t.a.p., blz. 42; W. White, Rope and Faggot (1929), blz. 45; E. Beins, Die Wirtschaftsethik der calvinistischen Kirche der Niederlande 1565-1650 (1931), blz. 24; S. Graham, Children of the Slaves (1920), blz. 11.

aant.

schrijven over de vernederingen, hun rasgenoten in die periode aangedaan; vergeten wij niet, dat blanke vaders niet zelden hun eigen halfbloed-kinderen in de veiling brachten, blanke meesters hun halfbroers en -zusters verkochten! Deze speciale slavenhandel, die men gaarne zou willen ontkennen, heeft zich tot in de negentiende eeuw gehandhaafd, met alle verruwing, welke hij wel moest meebrengen: men sprak over het fokken van slaven alsof het paarden en muilezels gold en zelfs de kerk zag dit door de vingers; het was voor een neger ten slotte belangrijker te weten wie zijn meester dan wie zijn vader was. Er bestaat een fraai ‘plantation-song’ dat scherp de sexuele verhoudingen belicht: ‘Twenty-four black girls can't make one mulatto boy by themselves’. Alles kan DuBois nog het Zuiden vergeven, slavernij, rassenhoogmoed, maar nimmer de prostituering van de negervrouw, die hij diep vereert: ‘Geen ken ik er fijner vrouwelijk, van onverbrekelijker trouw, van wanhopiger ernst en van instinctiever reinheid in lichaam en ziel dan de dochters mijner zwarte moeders’[1].

Slavenfokkerij, een hard woord. Nog harder is wel de slavenhandel. Zelfs een negerhater als R.W. Shufeldt, die het lynchen zo goed ‘begrijpt’ - en de neger er voor verantwoordelijk stelt - noemt deze negotie: ‘een verhaal van het schreeuwendste onrecht, van de lafste moorden, de onuitsprekelijke martelingen, van duivelse wreedheden, manslag, ontgoochelingen, ongetemde lusten, onderdrukking - inderdaad, elke misdaad, licht of zwaar, die ons brein kan bevatten of die mensenhand ooit heeft begaan’[2].

Het Zuiden had de meeste slaven, het Noorden de meeste slavenhandel. Op de Westindische plantages bleef nl. als schijnbaar waardeloos afvalproduct van de suiker de melasse over, die de Yankees tegen lage prijs kochten, om er rum van te stoken. Deze rum zond men voor een groot deel van Nieuw-Engeland naar West-Afrika in ruil voor slaven en met een deel van dit nieuwe ‘artikel’ betaalde men in West-Indië de melasse weer; in deze handelsdriehoek, een uit vele overigens, was de neger de onmisbare zijde, om niet te zeggen de basis. De Puriteinen waren in hun strijd met de Indianen met de mensenhandel vertrouwd geraakt; in hun ‘defensieve’ oorlogen tegen de roodhuiden waren de vrouwen en kinderen veelal een welkome buit en vergoeding, ondanks de protesten van b.v. John Eliot: ‘zielen te verkopen voor geld lijkt me een gevaarlijke handel’; vele geestelijken zagen er niet zoveel gevaar in helaas... Vergeten wij niet, dat men niet veel goeds voor zich zag: hoe-

1 L.C. Vrijman, Slavenhalers en Slavenhandel (1937), blz. 12; Myrdal, blz. 1202; P. Blanshard, Democracy and Empire in the Caribbean (1947), blz. 60.

2 R.W. Shufeldt, America's Greatest Problem; The Negro (1915), blz. 61; H.A. Wyndham, t.a.p., passim; Elizabeth Donnan, Documents illustrative of the History of the Slave Trade to America, dl I, 1441-1700 (1930).

veel blanken zijn niet alleen al om hun geloof tijdens de Engelse burgeroorlogen van de zeventiende eeuw als slaven verkocht! Wat heeft Cromwell met tienduizenden Ieren gedaan? Van de aanhangers van Monmouth werden 'bosjes' (zo heet het) ter beschikking gesteld van hovelingen, om te verhandelen; zelfs de koningin deelde in de winsten![1].

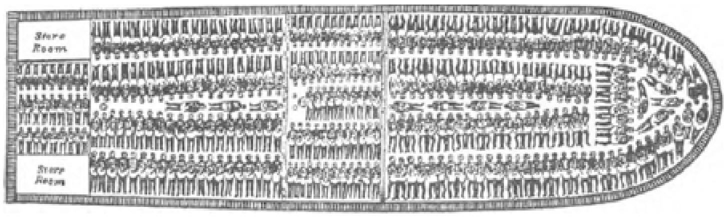

Stuwplan van een slavenschip (1786) met plaats (in theorie) voor 421 'stuks' (woord van die tijd). Het schip vervoerde er 700

Een wel heel donkere bladzijde uit de 'martelgang der mensheid' is het verhaal van de 'Middle Passage', het traject tussen Afrika en West-Indië, waarop de arme zwarten het zwaar te verduren hadden, wanneer dat tenminste de juiste samenvatting is van een epos van vervuiling, mishandeling, miskraam, ziekte, waanzin en dood. Williams, die de gruwelen dezer overtocht overdreven noemt, maakt toch melding van het feit, dat de mensen er twee aan twee geketend in het ruim lagen, waarbij elke persoon 'minder ruimte had dan in een doodkist'; het werd helemaal erg, toen het z.g. 'Asiento-verdrag' van 1713 de Engelsen een groter aandeel in deze handel toestond. Van dit jaar tot 1780 kwamen er ongeveer 20.000 slaven per jaar overzee. 'De stenen van jullie huizen zijn gemetseld met mensenbloed,' heeft men wel eens de bevolking van Liverpool toegevoegd, de stad, die in 1795 vijf achtste van de Britse slavenhandel beheerste en drie zevende van de hele Europese. De winkels in scheepsbehoeften daar bevatten speciale etalages van handboeien, voetketens, ijzerkragen, korte en lange kettingen enz.; de deftige jongelieden van deze stad verkochten elkaar jonge negermeisjes... De behaalde winsten droegen in sterke mate bij tot de kapitaalsaccumulatie, die de industrie van Lancashire zou financieren en bijdragen tot de Industriële Revolutie, welke op haar beurt de slavernij en daarmee de slavenhandel zou vernietigen. Het was nog niet zo ver echter. In Bristol, in Londen, in Liverpool, maar ook in Holland, in Frankrijk werd de slavenhandel op puur kapitalistische basis gedreven; geen enkel

1 B. Brawley, A social History of the American Negro (1921), blz. 19 vgg.; Parrington, dl. I, blz. 27-30; E. Williams, t.a.p., passim.

grote reder in Nantes b.v. die in de achttiende eeuw daar niet aan deel nam: ‘zoveel kapitaal was er in belegd, zoveel van de menselijke lading moest worden vervoerd in verkoopbare toestand, zo hoog was de prijs, die men moest maken, zo groot was de winst boven de kosten uit en de afschrijving op schepen, dokken, kettingen en niet te vergeten het verlies op de menselijke lading, die gedurende de moeilijke reis moest worden overboord geworpen’. De ‘guinea’, de Engelse gouden munt, herinnert nog altijd aan de kust, waar er zoveel werden verdiend; na de opheffing van het monopolie van de Royal African Company in 1698 was het een geweldig bedrijf, dat zich b.v. in het Congo-gebied wel 200 km diep in het binnenland vertakte[1].

Wij staan voor het feit, dat deze handel algemeen was en door de beste mensen werd gedreven of gefinancierd, zelfs door Quakers (er was n.b. een slavenschip, geheten ‘The Willing Quaker’); John Locke had zijn geld in deze negotie belegd en de grote humane prediker Whitefield besteedde de inkomsten uit een plantage voor het weeshuis te Savannah. Men behielp zich daarbij veelal met de gedachte, dat de negers het als slaven beter zouden hebben dan in hun natuurlijk heidendom; Peter Faneuil, een bekende godsvruchtige Bostonse slavenhaler, dankte elke keer God, dat hij weer het nederig instrument had mogen zijn, om zovele heidenen de weg des heils te wijzen. Geen wonder dat wij melding gemaakt vinden van een slavenschip uit die buurt, geheten ‘The jolly Bachelor’. Het schip van de bekende Britse slavenhaler John Hawkins droeg de naam van ‘Jesus’ en kwam, als medegedeeld, ‘met Gods hulp’ thuis met zestig percent dividend; tot ridder geslagen, moet hij zelfs in zijn adellijk wapen een aan een boom geketende neger hebben opgenomen. ‘Good Queen Bess’ zelf was de hoofdaandeelhoudster in zijn tweede reis, waarin zij trouwens die ‘Jesus’ voor haar aandeel had ingebracht en waardeerde 's mans zalvende taal zozeer, dat zij dankbaar sprak: ‘Deze gek ging weg als soldaat en kwam terug als dominee’. Nu waren de winsten wel aanlokkelijk: slaven die in 1776 drie £ kostten, leverden op Jamaïca zeventien op; tussen 1783 en 1793 maakte de handel van Liverpool meer dan twaalf millioen dollars winst. De beste families, de hoogstgeplaatste personen, waren rechtstreeks of zijdelings bij dit bedrijf betrokken; onder de Engelse slavenhandelaars van de achttiende eeuw ontbreekt het geenszins aan leidende philanthropen. De traditie wil dat de Zuidelijke slavenhandelaar een maatschappelijke leproos was, zoals in Europa vroeger de beul, maar dat is niet waar; Henry Laurens b.v. was de grootste slavenhandelaar van Charleston, waar tussen 1732 en 1765 53 Gambia- en 29 Goudkust-

1 R.W. Shufeldt, t.a.p., blz. 65; Zucker Periods, blz. 463.

aant.

ladingen als de gewoonste zaak ter wereld werden geveild, en een uitermate achtbaar patriciër[1].

En toch openbaarde zich al in diezelfde periode een beweging tegen dit misbruik. Spaanse Jezuïeten hadden zich er al in de zeventiende eeuw tegen verzet, al werd ook het boekje van één hunner door het Heilig Officie der Mexicaanse Inquisitie verboden. In Engeland nam in de de achttiende eeuw de afkeer in vele kringen toe, getuige b.v. de bekende brief van Horace Walpole (1750):

> 'Wij hebben deze veertien dagen over de Afrikaanse Compagnie vergaderd: wij, de Britse Senaat, die tempel der vrijheid en dat bolwerk van Protestants Christendom, hebben deze veertien dagen methoden zitten uitdenken om die afgrijselijke negerhandel te bevorderen. Het is ons gebleken dat zesenveertig duizend van deze stumpers elk jaar alleen al op onze plantages worden verkocht! Het doet iemands bloed stollen! Ik zou er beslist niet voor willen stemmen, voor het hele vasteland van Amerika niet!'

Een vermaard arrest van de Britse opperrechter Lord Mansfield verklaarde in 1772 de slaaf vrij, die de voet op Engelse bodem had gezet; de dichter Cowper gaf uiting aan zijn gevoelens in de regels:

> 'Slaves cannot breathe in England; if their lungs
> Receive our air, that moment they are free;
> They touch our country, and their shackles fall.'

Ook in Amerika kwam iets van deze stemming; in Nieuw-Engeland had de slavernij nimmer willen aarden, niet zozeer door de volmaaktheid der Puriteinen als wel door de onvolmaaktheid van de geografische omstandigheden; het moraliseren over de zondigheid van deze misstand kwam op de natuurlijkste wijze als bijproduct van deze afkeer te voorschijn: van de theologie van Jonathan Edwards loopt een rechte lijn naar het Abolitionisme[2]. Ook in Virginië ging men opmerken hoe onvoordelig de combinatie van uitgeputte landerijen en slavernij was en zich bezinnen op de schaduwzijde van dit systeem. De verdere behandeling hiervan laat ik voor een volgend hoofdstuk.

In de voorafgaande bladzijden heb ik meer dan eens een term moeten bezigen, die ik tot nu toe vrijwel onverklaard heb gelaten: de Puriteinen. Het Puritanisme is echter een probleem met te veel kanten, om er niet een aparte beschouwing aan te wijden.

'Universeel en ononderbroken is de noodzakelijkheid voor de mensen, zich aan te passen aan de voorwaarden des levens; aan de natuurlijke omgeving zoals die haar uitdrukking vindt in zee, land of klimaat; aan de

1 F. Tannenbaum, Slave and Citizen (1946); A.H.R. 1930/1, blz. 65; *Locke:* H. Kantorowicz, Der Geist der englischen Politik und das Gespenst der Einkreisung Deutschlands (1929), blz. 146; *Faneuil:* L.B. Wright, t.a.p., blz. 14; *Laurens:* A.H.R. 1927/8, blz. 811.

2 H.B. Parkes, The American Experience (1947), blz. 84.

aant.

sociale omgeving zoals die haar uitdrukking vindt in het contact tussen naties of andere groepen van mensen; aan de bi-sexualiteit van het ras, zoals die haar uitdrukking vindt in de instellingen van het huwelijk of van de familie. Deze drie echter omvatten niet alle levensvoorwaarden, die aanpassing vereisen. Buiten de horizon der menselijke kennis strekt zich een eindeloos mysterie uit, dat de primitieven over de hele wereld hebben bevolkt met geesten en spoken. Aan deze onzichtbare mysterieuze omgeving heeft de mens zich sinds het begin der geschiedenis van zijn ras pogen aan te passen. Daarin heeft de onbeschaafde mens de verklaringen gevonden voor de zomerregen en de winterkou, voor ziekte en ongeluk, voor de moed van de krijgsman en de wijsheid van het stamhoofd. De beschaafde mens heeft er antwoorden in gevonden op die eeuwenoude vragen: Waar kwam hij vandaan, waarom is hij hier, waar gaat hij heen?... De kleine Mayflower bracht van Europa naar de troosteloze kust van Massachusetts een sublieme conceptie van de onzichtbare omgeving...'[1].

Met dit lange citaat heb ik de lezer willen plaatsen op het niveau, waarop men m.i. dit vraagstuk moet pogen te benaderen. Het Puritanisme is de Engelse Reformatie, waartoe de afscheiding van Hendrik VIII slechts een inleiding had gevormd, de geweldige revolutie in het gevoelsleven en in de ideeënwereld van de Engelse mens, de grootse bezinning in religieuze vormen op de grondproblemen van het menselijke bestaan, zoals die in de drie korte vragen hierboven tot eenvoudige formules zijn herleid. Het Puritanisme is gedragen en vertolkt door geweldenaars, die in hun diepe ernst en hoge waardigheid de Mozes van Michelangelo voor ons oproepen: Bunyan, Fox, Cromwell, Milton, profeten, tegenover wie wij allen met gebogen hoofd staan, beseffend de waarheid van Tawney's woorden, dat er afgronden van licht en duisternis in hen zijn, die het nageslacht kan peilen met eerbied of met afschuw, maar welke zijn korte dieplood niet meten kan[2]. 'De grootste morele en politieke kracht van de nieuwe tijd,' zegt Campbell.

Hoe moeilijk al deze dingen liggen wordt bewezen door het licht, hierop geworpen door het boek van T.C. Hall, 'The religious background of American Culture' (1930). Hij keert zich daarin tegen de nogal verbreide opvatting, dat dit Puritanisme de grondslag is geweest van de Amerikaanse maatschappelijke structuur en ziet deze veeleer in de oude dissenter-tradities, die teruggaan op John Wyclif en de Lollards; hij beweert zelfs dat men in de toekomst in 99 van de 100 gevallen in plaats van 'Puritan' zal zeggen, 'The Anglo-American Dissenting Mind'. Het kan zijn; voor dit boek is het voldoende, vast te stellen

1 Pageant, dl. X, blz. 1 vgg.
2 Tawney, t.a.p., blz. 180.

aant.

dat die geest, van Anglo-Amerikaans of van Puriteins merk, een van de belangrijkste elementen is geweest in de opbouw van de Amerikaanse cultuur. Het is dit zestiende-eeuwse individualisme, dat zich gekeerd heeft tegen feudalisme, absolutisme en staatskerk en dat als middenstandsbeweging zijn eigen burgerlijke deugden heeft omkleed met de wijding ener godgewildheid. Het moge dan gefaald hebben in zijn doelstelling, een theocratisch utopia te vestigen in de nieuwe wereld, maar het heeft dan toch in deze poging de intellectuele cultuur dezer middenklasse weten over te planten in Amerikaanse bodem met als onwaardeerlijke vruchten ‘het verlangen naar en het respect voor kennis, de gewoonte te lezen en gedachten in woorden in te kleden, een opleidingssysteem dat uitging van de opperste betekenis van de Schrift en de Klassieken’ enz. Er is nog meer: dit individualisme doorzultte ook de idealen van sociale vrijheid dier tijden, geboren in de strijd tegen de machten van het verleden en noch theologische dwang, noch klassebeperkingen hebben hun dat progressieve karakter kunnen ontnemen. De ‘Town Hall’ van de stadjes in Nieuw-Engeland was in de aanvang dan een plaats voor gemeenschappelijk gebed, zij werd daarom niet minder een middelpunt van locaal leven, waar behalve gebeden ook gediscussieerd en besloten werd, ja, bestuurd ten slotte; daar vinden wij dan ook de oorsprong van die merkwaardige decentralisatie, welke geen dictatuur velen wou, van de staat al evenmin als van welke kerk[1]. Verder heeft de tragische conceptie van het leven, die het Puritanisme kenmerkt, de literaire kunst diep beïnvloed en niet ten onrechte heeft men het fantastische element in Poe, Hawthorne en Melville in verband gebracht met de Puriteinse demonologie; wie weet, hoeveel weer daarvan terug gevonden wordt in het moderne surrealisme! Anderzijds heeft het weer doorgewerkt met zijn opwekking tot zelfinkeer, zijn waardering van het innerlijke leven, van een zeker intimisme; het heeft hier en daar zelfs kunnen uitmonden in een eigenaardige natuurmystiek, waarbinnen de diepe en ernstige meditaties over de grote vragen hierboven haar uitdrukking vinden in een eenvoudige en niet zelden warme en humorvolle wijsheid, zoals die uit Emerson en Thoreau spreekt. Het is de sfeer, waarin de oude vrouw leeft, de titelheldin van Bertha Damon's te weinig bekend ‘Grandma called it carnal’, de sfeer van het kleine North Stonefield in Connecticut, met zijn aanbidding van de Almachtige God en de almachtige dollar, waartussen Grootma, gevoed met het leeuwenmerg van het Oude Testament, tussen Jezus en Thoreau in rechtopgaand haar levensweg bewandelt.

1 Handbuch der Amerikakunde (1931), blz. 181/2; A.H.R. 1938/9, blz. 856; Lewis Corey, The Decline of American Capitalism (1935), blz. 541; Régis Michaud, Le roman américain d'aujourd'hui (1926), blz. 7; P. Miller, The Puritans (1938), passim; Zucker Periods, blz. 145, 147.

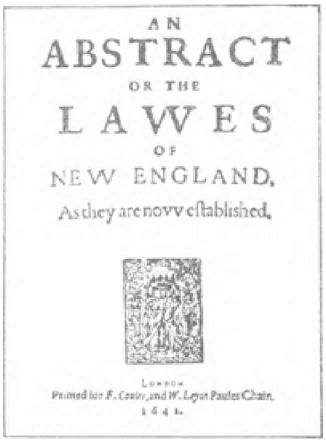
AN
ABSTRACT
OF THE
LAWES
OF
NEW ENGLAND,
As they are novv established.

LONDON
Printed for F. Coules, and W. Ley at Paules Chain,
1641.

(10)

Chap. VII.
Of Crimes.

2 Idolatry to be punished with death.
3 Witchcraft which is fellowship by covenant with a familiar Spirit to be punished with death.

Wetboek van Nieuw Engeland van John Cotton, 1641

Een beweging als deze moet kunnen bogen op een eerbiedwaardige theologische traditie en theorie, dus op theologen. Daar is de heel merkwaardige Mather-dynastie, welker stamvader, John Cotton (1585-1652) bij Longfellow paraisseert als ‘een brandend en een stralend licht in deze wildernis’, waaruit ik zo vrij ben op te maken, dat de dichter hem wel niet zal hebben gelezen; de rest van de familie moge in dezelfde vrede rusten. Iets meer heeft ons thans nog te zeggen Jonathan Edwards (1703-1758), een wonderkind als onze Delftse Huig, die al op zijn tiende jaar philosophisch-theologische verhandelingen schreef en op zijn veertiende, in plaats van met tollen en hoepels, zich bezig hield met studies over ‘The Mind’ en ‘Natural Science’. Men heeft dit vroegrijpe knaapje in de achttiende eeuw al bijna geheel in het Nederlands vertaald, ja, zelfs later ten dele in het Arabisch. Edwards is op één lijn gesteld met Augustinus, Calvijn, Knox; God was hem absoluut souverein en heilig, de mens volkomen zondig en afhankelijk: de ‘sultanische’ opvatting van God, die doorbreekt in preken, ‘als zwarte en gestolde lava’[1]. ‘Mijn hart hijgde naar één ding: mij neer te werpen voor God, als in het stof, opdat ik niets zou mogen zijn en God alles’; niet voor

1 J. Ridderbos, De Theologie van Jonathan Edwards (1907); Tj. de Boer, Amerikaanse Denkers (1934), blz. 27; Bliss Perry, The American Spirit in Literature (1918); J.G. Geelkerken, De Empirische Godsdienstpsychologie (1909), blz. 136; W.L. Sperry, t.a.p., blz. 144; Merle Curti, t.a.p., blz. 60.

aant.

niets staat op een gedenkteken: 'Dei cultor mystici amantissimus'. Aan een man als deze heeft Tawney wel gedacht toen hij de Puritein vergeleek met 'een stalen veer, door een innerlijke kracht samengedrukt, die elke belemmering vernietigt bij haar ontspanning; soms is de spanning te hevig en, wanneer haar opgestuwde energie wordt vrijgelaten, vernietigt zij zichzelf'. De preken van de man doen ons soms pathologisch aan: 'God houdt de zondaar boven de helse vuurgloed aan een dunne draad, waar de vlammen des toorns omheen kringelen; elk ogenblik kunnen ze de draad verzengen en verbranden. En die toorn is eeuwig. Het ware ontzettend, deze toorn Gods maar één ogenblik te ondergaan, maar de zondaar moet hem voor altijd dragen, eindeloos; millioenen en millioenen eeuwen zal hij met Gods genadeloze wraak worstelen en wanneer ze doorleefd zijn, zal hij weten dat alles maar een ogenblik was vergeleken met wat overblijft.' De toehoorders, de eenvoudige boeren uit die omgeving, moeten zich, evenals het gehoor van Savonarola, aan de kerkbanken hebben vastgeklampt en luidkeels om genade hebben geroepen. Wij zijn hiermee al helemaal in de sfeer van het 'Great Awakening' gekomen, waarin één blik van de voorganger James Davenport de mensen deed neervallen en men de grootste moeite had, toen één zondaar zich maar alvast de hals afsneed, de anderen te weerhouden, anderen die de stemmen hóórden, welke hun deze navolging dringend aanbevalen...

Dit 'Grote Ontwaken' van 1730 is de eerste grote interkoloniale beweging geweest, een reactie op de verstarring des geloofs, welke het tot een kille en onbevredigende vormendienst had verlaagd, een individualistische doorbraak in de kluisterwal van groepsdwang en conformisme, een beklemtoning verder van het mystieke element, dat de persoonlijke godsdienstige ervaring centraal in het geloofsleven stelde, ten slotte een klassebeweging van nogal radicaal karakter, waarin het volk, door de heersende kerken verwaarloosd, gretig de revolutionnaire theorie van de natuurlijke rechten der politiek onterfden opzoog. De preken van Jonathan Edwards in Northampton moeten deze beweging hebben ingeluid, welke spoedig als een prairiebrand door de gewesten joeg, tot in het diepste Zuiden. Het is de grote tijd van de prediker George Whitefield, die zijn gehoor al tot tranen wist te roeren alleen al door de manier, waarop hij het woord 'Mesopotamia' uitsprak; David Garrick, de vermaardste Britse toneelspeler van zijn tijd, zei dat hij er honderd guineas voor over had als hij Whitefield's 'Oh!' met hetzelfde emotionele accent kon nadoen. Toen Franklin hem in zijn jonge jaren in Philadelphia hoorde, gaf hij eerst al zijn kopergeld, toen zijn zilver en ten slotte alles, wat hij bij zich had, voor het kerkezakje - de man moet een ongelofelijke indruk op zijn gehoor hebben gemaakt. De psychologische en kerkelijke

gevolgen van het ‘Grote Ontwaken’ moeten niet overal even gunstig zijn geweest; zo vond ik twisten, zenuwstoringen en godsdienstige verslapping vermeld; in 1748 werd Edwards door zijn eigen gemeente uitgebannen! Een duidelijk waarneembare winst is in elk geval dat de mindere man was wakker geschud en wakker is gebleven - tot de Vrijheidsoorlog toe[1].

Het beeld dat de Puriteinse practijk biedt is op het eerste gezicht weinig aantrekkelijk: een maatschappij, waar dwang en onderdrukking genadeloos konden heersen. Campbell, die een werk van meer dan duizend bladzijden aan deze lieden heeft gewijd en hun goed gezind is, laat reeds in zijn inleiding een ongenoemde gewagen van hun ‘wilde ruwheid’, van ‘meedogenloze en beginselloze tyrannen’, van ‘de meest zinneloze en willekeurige vervolgers’ enz.; Macaulay, minder vriendschappelijk, noemt de echte Puritein te herkennen aan zijn loop, zijn dos, zijn sluik haar, de zure plechtstatigheid van zijn gezicht, de verdraaiing zijner ogen, de neustoon waarmee hij sprak en zijn eigenaardige taal, vol met beelden en voorbeelden uit de Schrift. ‘Een Puritein is een man, die oprecht berouw heeft over andermans zonden’, heet het elders. Zij als enigen in Amerika brachten heksen ter dood en van hun optreden tegen de Indianen heb ik al hierboven gesproken; voor een vrijzinnig man als Roger Williams was de Katholieke kerk nog altijd ‘de Roomse wolf die zich met het bloed der heiligen voldronk’ en ook hij, zelfs hij, schreef tegen de Quakers. In Massachusetts werd de laatste sekte vervolgd als ‘dwazen, krankzinnigen en bezetenen’; aangezien ze wisten, dat hen de doodstraf dreigde, mocht men hen als ‘felones de se’, als zelfmoordenaars, behandelen, zodra ze te dicht in de buurt kwamen; men hing ze dan ook op en een der slachtoffers, Mary Dyer, moet nog spoken in dat Christelijke Sparta, gekleed in het eenvoudige grijze gewaad, dat ze aan de galg droeg. Toch lokte dit optreden wat protesten uit; op een Zondagochtend moet dan ook een aantrekkelijke jonge vrouw spiernaakt de kerk zijn binnengetreden, ‘om het volk de naaktheid van zijn voorgangers te openbaren’ - zou het waar zijn? Toen twee opgepakte Quakers tot een boete werden veroordeeld en zij deze niet konden betalen, verkocht men hun kinderen in slavernij... De Vaderen van Massachusetts zijn dan ook niet altoos even vriendelijk door het nageslacht beoordeeld; Ludwig Lewisohn, gewapend met het ontleedmes der Freudiaanse psychologie, besluit tot een ‘hysterische godsdienstigheid zonder liefde of zachtheid, verveling afwisselend met platte en vulgaire genoegens, onverdraagzaamheid, die elk moreel anders zijn stempelt als de lelijkheid der ondeugd en elke rationele uitbreiding

1 K. Spiegel, t.a.p., passim; G.F. Willison, t.a.p., blz. 419; L.B. Wright, t.a.p., blz. 330; M. Savelle, t.a.p., blz. 259.

der menselijke ervaring met het verwijt der ontucht - al deze verschijnselen vloeien a.h.w. noodzakelijkerwijs uit de leer voort, dat er in Gods huis maar één smalle woning is en dat het gehele gebied der natuur verdorven en verdoemd is'. Er bestaat een wrede opmerking van Artemus Ward over deze heiligen, 'die vluchtten uit de onverdraagzaamheid van hun geboortestreek naar een nieuw land, waar ze in vrede genieten konden van hun eigen godsdienst en anderen hinderen in het genot van de hunne'[1].

Het Puritanisme heet verantwoordelijk voor de onloochenbare onverdraagzaamheid van Nieuw-Engeland, ook bij hen, die geneigd zijn in die onverdraagzaamheid zelf het stuk beginselvastheid en wetsgetrouwheid te waarderen, dat er in steekt. Het individualisme, dat de pionier op zoveel gebieden des levens tot deugd strekt, openbaart hier zijn andere kanten, van vrees en wantrouwen; ultra-conformistische en dwingerige neurotici moeten hier maar al te vaak hun kans hebben gekregen hun dwingelandij in godsdienstige vormen uit te leven en hun taboes en phobieën te lozen in religieuze ceremoniën waar bij ze hun medemensen naar hartelust konden vervolgen en kwellen. Dit is van alle tijden; heet de Duivel van vroeger thans niet b.v. sport, film, tabak, kortom, elke vorm van genot of genoegen?[2].

Niettemin moeten wij scherper trachten te zien. Was het niet nodig in die pioniersgemeenschappen, zo los geslagen van vroegere normen veelal, tot in het dagelijks doen klemmende regels aan te leggen? Het beginnende Virginië, de vroege gouddelversmaatschappij, zij grepen allemaal naar hetzelfde middel, nauwelijks vermijdbaar in een pas gevormde gemeenschap die zich handhaven wil. Men moet ook een beetje door de Puritein heenkijken; op de Sabbath klaagde hij zich inderdaad van alle zonden aan, maar wie hem deze Maandag en de rest van de week had verweten, zou slecht af zijn geweest; dan openbaarde zich in die zelfde verdoemde zondaar een veelal pittige, optimistische werker, vol zelfvertrouwen en niet geheel afgewend van de dingen dezer boze wereld...

Er zijn nog wel meer correcties aan te brengen. Men ontmoet vaak, b.v. bij J.T. Adams nog, de voorstelling van een bigotte geestelijkheid, die een verschrikkelijke terreur uitoefent totdat het volk, de vervolgingen van Quakers en heksen moede, de theocratie opruimt. Deze generalisering is onhoudbaar; in vele, zeer vele gevallen immers heeft de menigte het bloed vergoten en het leed aangericht, terwijl de 'dominocratie'

1 D. Campbell, The Puritans in Holland, England and America, 2 dln (1899); G.F. Willison, t.a.p., blz. 328-331; L.B. Wright, t.a.p., blz. 129; W.L. Sperry, t.a.p., blz. 91 en 203.
2 Civilization in the United States (ed. H.E. Stearns), 1922, blz. 439.

aant.

trachtte te remmen en te lenigen, niet zonder risico, zoals het nimmer gevaarloos is, wanneer men zich voor de beschaving opstelt tot haar verdediging tegen de wilde instincten, die haar bedreigen. Onze eigen tijd moge ons ten aanzien èn van de geestelijkheid èn van het volk van Nieuw-Engeland de nodige bescheidenheid bijbrengen[1].

Idealisering is natuurlijk niet nodig; ook hier geen 'leyenda blanca' tegenover een 'leyenda negra'. Men hing er toch maar Quakers op en ze werden beschouwd als of gelijkgesteld met 'vagebonden', met muzikanten in herbergen en dergelijk slecht volk. Muzikanten waren er dus niet geliefd, evenmin als muziek, het gepatenteerde lokmiddel van Belzebub; men zag nog niet de dieper gelegen verbinding van rhythme en efficiency, zegt Calhoun droogjes. Men placht er niet te gekscheren met spel en sport; wanneer op de Vuurtorenheuvel van Boston gekegeld wordt, gaat de politie er op af, om deze zonde voor het aangezicht des Heren af te wissen en strikte Puriteinen spreken dan ook van Mount Whoredom, een woord, dat de lezer maar in zijn lexicon opzoeken moet. Het is geen grapje, dat kapitein Kimble, van een zeereis van drie jaar teruggekomen, zijn vrouw kuste op de drempel zijner woning en deswege twee uur in het blok werd gesloten om zijn 'onbehoorlijk gedrag'. Er is dan ook het verhaal van een meisje, dat voor het eerst door haar vrijer werd gekust en dadelijk daarop een ongelofelijke huilbui kreeg, klagend: 'Dit moet een afschuwelijke zonde zijn, John! Een afschuwelijke zonde! Ik vind het zo lekker!' Wie 'vloekte', die werd de tong met een gloeiend ijzer doorboord. Over vrouwen dacht men vaak heel somber; toen men in gesprek met Koningin Victoria eens het woord 'prostitute' bezigde, sprak deze vorstin: 'In my realms there are no such women'; de vraag is of de Puriteinen ze niet overal vonden. Cotton Mather en de zijnen zagen overal de staart van Belial kwispelen: 'Zitten wij aan tafel? Er zullen duivels zijn, om ons tot zinnelijkheid te verleiden. Liggen wij in bed? Er zullen duivels zijn om ons tot vleselijkheid te verleiden. Ik ben er diep van overtuigd, dat er maar heel weinig menselijke zaken zijn, waar de duivels niet binnensluipen'[2].

De Puriteinse familieverhoudingen waren dan ook streng. Een bruiloftstoast mocht dan constateren: 'Liefde is de suiker die elke toestand in het huwelijk verzoet,' maar - en ik geef weer het woord aan Calhoun - 'het is te vrezen, dat er geen overdaad aan suiker in het Puriteinse huishouden aanwezig was.' Zeer streng was men ten opzichte van sexueel verkeer vóór het huwelijk; men bepaalde in Plymouth de con-

1 W.L. Sperry, t.a.p., blz. 15 en 252; L.B. Wright, t.a.p., blz. 130; Zucker Periods, blz. 218; A.H.R. 1934/5, blz. 460; M.L. Hansen, The Immigrant in American History (1942), blz. 97.
2 Arthur W. Calhoun, A social History of the American Family (1917), dl I, blz. 40; M. Savelle, t.a.p., blz. 54 en 313-327.

ceptie op negen maanden voor de geboorte, dus zevende-maandskinderen waren een catastrofe. Nog erger was het daar heersende geloof dat de weekdag, waarop het kind geboren werd, de dag van de conceptie verried; een Zondagskind was dus een ongeluk, want op de Sabbath geconcipieerd... Er is een bekend verhaal van een predikant, die over dat onderwerp nogal eens had ‘gedonderd’, totdat zijn vrouw hem op de dag des Heren met een tweeling verraste en dat nog wel vlak na de ochtenddienst, waarop het de gewoonte was geweest van de herder om zich terug te trekken voor wat de kudde altoos voor rust en meditatie had gehouden... Ik kan hier meteen vermelden, dat de kinderrijkdom zeer groot was, hetgeen te meer treft, wanneer men bedenkt, dat zelfs een zo zachtmoedig man als Jonathan Edwards placht te spreken van ‘jonge adders’; des te sterker verrast de lustigheid, waarmee de gemiddelde Amerikaan voortging het land met deze adders te bevolken, zo zelfs dat de bevolking zich er alle kwart eeuw zowat heeft verdubbeld; in dit verband komt men altijd het mooie verhaal tegen van Maria Hazard, de in 1739 gestorven honderdjarige met haar vijfhonderd afstammelingen, waaronder een kleindochter die zelf al vijftien jaar grootmoeder was - ik heb het maar niet nagerekend[1]. Benjamin Franklin heeft met een aardig, hem typerend argument deze grote gezinnen verdedigd: er waren toch al zoveel kleurlingen op de wereld, dat Amerika gerust een beetje blanker mocht worden, dan zou deze zijde van onze planeet aan Mars en Venus wat lichter toeschijnen... Er zijn ook wel schaduwzijden, zoals de afgrijselijke sterfte, zowel onder de aldoor dragende vrouwen als onder de kinderen; in de slecht verwarmde huizen, onder het Spartaanse regime en vooral met het koloniale dieet kan dat nauwelijks verwonderen. Van Cotton Mather's vijftien kinderen overleefden hem maar twee. En op de gezondheid van het sexuele leven, schijnbaar zo veilig gesteld door deze genadeloze inquisitie, valt wel wat af te dingen; de moraal was te mooi om waar te zijn en ze was ook niet waar, zegt een schrijver. Het is nog betrekkelijk onschuldig, wanneer de eerwaarde Nathaniël Ward het eerst zwavel liet regenen over een paar naar zijn smaak te wulps geklede dochteren Zions en daarna timide erkende: ‘Als ik ze toevallig eens zie, kan ik een maand lang mijn geest niet van ze bevrijden. Ik ben al twaalf jaar een eenzame weduwnaar.’ Noch draconische wetten, noch kerkelijke voorschriften, noch vroege huwelijken konden echter de sexuele misdadigheid voorkomen; de ruwe zinnelijkheid, het moeizame leven zonder natuurlijke ontspanning en vooral ook de ziekelijke openbaarheid, aan de behandeling van dit soort misdrijven gegeven, dit alles werkte haar in de hand. Sodomie en paederastie kwamen voor, mogelijk in verband met het tekort aan

1 W.L. Sperry, t.a.p., blz. 16; W.E. Woodward, t.a.p., blz. 93.

vrouwen. Wel onooglijk moesten de maagd of weduwe zijn, die onaangezocht in deze staat verbleven; wij vernemen tenminste dat ds Pooley al drie dagen na de dood haars mans een weduwe ten huwelijk vroeg. Een typisch verschijnsel in dit verband is het z.g. 'bundling', het gekleed samenslapen van personen van verschillende sekse, in Europa ook niet helemaal onbekend: een economisch verschijnsel volgens Calhoun: 'Harde economische toestanden lieten geen gelegenheid voor een meer betamelijke hofmakerij en schonken slechts zeer onvoldoende mogelijkheden, om huizen warm te houden;' bovendien hoefde de vrijer niet door de koude nachtlucht naar huis; het gebrek aan logeerruimte verklaart misschien de rest. De welvoeglijkheid zorgde er wel voor, dat de jongelui onder de dekens niettemin door een plank waren gescheiden en bracht in de deur een kijkgaatje aan voor onrustige of belangstellende ouders. 'Een zware druk op de menselijke natuur' heet het ergens, zeker in een gemeenschap, waar de zonde alleen al door haar onophoudelijke veroordeling toch al min of meer geadverteerd werd.

En toch, en toch... Zowel naar het gemoedelijke als naar het tragische wil ik nog één trekje aanbrengen. Daar is immers de gemiddelde dominee in Nieuw-Engeland omstreeks 1700[1]. Hij leeft in een gemeenschap van boeren, is getrouwd met een vrouw van achttien, die hem elke anderhalf jaar een kind schenkt; zijn kleren worden in huis vervaardigd door deze gade, maar op Zondag en bij begrafenissen draagt hij het zwarte pak, dat de Bostonse kleermaker heeft geleverd, en waar hij het zijn hele leven mee doen moet. Hij draagt natuurlijk een pruik. Zijn jaarsalaris is tachtig pond en wat hout; voor het werk op zijn land heeft hij een negerslaaf; hij bezit een paard met een bijzadel voor zijn vrouw, omdat hij geen rijtuig kan betalen. Hij kent bij name de mannen, vrouwen en kinderen en de meeste honden in zijn parochie van vele honderden zielen, die bij hem terechtkomen voor doktershulp en juridisch advies en verder voor alles en nog wat. Tweemaal per Zondag preekt hij, in zijn preken is hij nogal menselijk. Zijn bibliotheek telt tweehonderd delen, waaruit Horatius en Ovidius haast kapotgelezen zijn; zijn vrouw weer is de ziel van de naaikrans ('quilting-bee'), waarvan het fraaie handwerk ons thans nog met eerbied vervult voor zoveel vlijt en smaak[2].

Een heel andere indruk dan uit deze ouderwets aandoende physiologie krijgt men uit vele schrijvers, die in dit Nieuw-Engeland de stof voor hun werk hebben gevonden. Zo heb ik een zwak voor 'Haven's End' van J.P. Marquand, zo koester ik een diepe bewondering voor 'The Scarlet Letter' van Nathaniël Hawthorne, voor mij een van de schoonste

1 Dictionary of American History (5 dln, 1942; voortaan afgekort: Dictionary), dl I, blz. 253 en dl V, blz. 61.
2 A.H.R. 1936/7, blz. 351.

werken uit de Amerikaanse literatuur[1]. Het doet in zijn schrijftrant, vooral in zijn dialoog, aan Bosboom-Toussaint denken, maar ik vind het fijner en dieper. De overspelige Hester Prynne heeft een kind van een onbekende vader, die later na een aangrijpend louteringsproces de predikant Arthur Dimmesdale blijkt te zijn; de rol van de Satan in de driehoeksverhouding speelt hier de wettige echtgenoot. De zondares moet na de geboorte van haar dochtertje, overigens een prachtige figuur in de roman, een scharlakenrode letter dragen, de 'A' van 'adultery', overspel, welk woord, hoezeer het feit zich ook opdringt, op geen enkele bladzijde voorkomt - een fijn trekje; het is net of de zonde zelf iets van haar volstrektheid verliest, wanneer men haar niet noemt. Het is overigens een zware straf, hoewel de schone Hester nog blij mocht wezen, dat men haar de letter niet in het voorhoofd had gebrand of haar met stokslagen de wildernis had ingejaagd, zoals wel meer geschiedde. De historicus past de erkenning dat hier een fijnzinnig kunstenaar met de magie van zijn taal, de scherpte van zijn intuïtie en de beeldende kracht van een sobere en krachtige woordkeus een stuk verleden heeft doen leven met middelen, die hem zelf ontzegd zijn. Rest verder vast te stellen, dat het beeld lijkt, zoals een schilderij dat doet, in zijn weergave van de werkelijkheid tevens een persoonlijkheid weerspiegelend van een boeiend en aantrekkelijk karakter, van een verfijning, die in het geestelijke klimaat van Emerson en Henry Adams geenszins verwondert en een heel andere wereld voor ons oproept dan de boerenkermis die het Amerika van honderd jaar geleden ons wel eens toeschijnt te zijn geweest.

Ten slotte moet men zich wel ernstig hoeden voor de generalisatie van een streng, godzalig Nieuw-Engeland en een luchtig, joyeus voortlevend Zuiden: 'Vleselijke genoegens en geloofstwijfel, zelfs de zwakste, werden met even grote strengheid in Virginië als in Massachusetts verboden,' zeggen de Beards, die er aan herinneren dat de vrije denker Franklin een kind van Boston en Stonewall Jackson, die elke veldslag met gebed opende, een Zuiderling was. En toch, er is verschil. Ik denk dan nog niet eens aan het verhaal van die Virginische dominee, die op een keer zijn hele kerkeraad knock out sloeg en de week daarop preekte op de tekst van Nehemia 13:25 ('Zo twistte ik met hen, en vloekte hen, en sloeg sommige mannen van hen, en plukte hun het haar uit')[2]. Het is echter wel zo, dat het toenemende grootgrondbezit in Virginië bij de hoogste lagen een daarbij aangepaste levensstijl schiep, een heel andere, naar de ridderromantiek zwemende vormencode moest baren en een kaste van grands seigneurs het aanzijn gaf, die dan soms, als in

1 Van Wyck Brooks, The Flowering of New England (1936), hoofdstuk XI.
2 W.E. Woodward, t.a.p., blz. 100.

het geval van Robert Lee, niet rookten, dronken of vloekten, maar niettemin wat meer geestelijke armslag hadden dan hun meer benepen landgenoten enige breedtegraden hoger in het Noorden, waar de wind guurder en de bodem steenachtiger was.

Tegen de donkere achtergrond der zeventiende-eeuwse maatschappij van andersdenkenden verheffen zich enkele gestalten van... andersdenkenden, waar ik een korte beschouwing aan moet wijden. Het zijn maar enkele van de ongetwijfeld velen, die, de inspraak van hun geweten of de neiging van hun hart volgend, zich hebben verzet tegen het ondraaglijke conformisme van Nieuw-Engeland. Het moeten er wel velen zijn geweest, omdat maar al te vaak zoekers van gewetensvrijheid de Oceaan zijn overgestoken in de hoop, haar in het maagdelijke gebied van het nieuwe Albion deelachtig te worden. Maar hun namen zijn ons niet overgeleverd en men moet aannemen dat verscheidenen zijn ondergegaan in een wel zeer ongelijke strijd.

Want ontzaglijk waren de krachten, waartegen zij ook hier moesten optornen. Een theocratie, althans een poging daartoe, die de wetten van Mozes tot richtsnoer nam en de Bijbel hanteerde bij de oplossing van administratief-technische vraagstukken en verder de zekerheid bezat te wonen in wat een latere tijd ‘God's own country’ zou heten. Zij was het zout der aarde: ‘wie in Boston geboren was, behoefde niet weder geboren te worden,’ heette het; aan de zondvloed waren zij al in een eigen boot ontkomen. Nog in 1837 zou een Puritein Jezus Christus president van de Verenigde Staten noemen. Ongehoorzaamheid aan het wettige gezag dekte zich volkomen met inbreuk op de geboden Gods; anderzijds vielen heterodoxie en wetsovertreding samen. De staat moest de enige ware godsdienst beschermen, dus de andersdenkenden uitroeien: geen kwaad is erger dan de vrijheid te dwalen, sprak al Augustinus. De aanwezigheid van de zondaar reeds was een smet op de gemeenschap der uitverkorenen en dezen dienden dan ook een nauwlettend toezicht en vooral onderlinge contrôle uit te oefenen. Alleen deze uitverkorenen mochten aanspraak maken op politieke rechten; wij zullen nog zien, dat welvaart als een duidelijk bewijs van uitverkoren zijn gold, zodat het gezag zich hier en daar als vanzelf in de handen bevond ener elite die de Waarheid bezat, maar verder ook niet helemaal gespeend was van Contanten. Men geloofde dat God de armen dan wel beminde, maar Hij bewonderde de rijken. Anderzijds speelde afkomst hier een geringere rol dan in Europa, veel minder althans dan vlijt en maatschappelijke bruikbaarheid. Franklin schreef eens: ‘De mensen hier zeggen dat God zelf een werkman is, de grootste in het heelal, en Hij wordt meer geëerbiedigd en bewonderd om de veelzijdigheid, schranderheid en nut van Zijn handwerk dan om de oudheid van Zijn familie.’ Met de term

'Puriteinse democratie' moet men wel voorzichtig zijn, met 'democratie' in alle tijden trouwens, maar in de steden van Nieuw-Engeland bestond zij in een wel zeer aantrekkelijke vorm, waar ik hiervóór al even op doelde, toen ik het had over de 'Town Hall' in die gemeenschappen; het was een vorm, die diep bezonken is in de affecties van het Amerikaanse volk en tot heden toe levend is gebleven[1].

Hiervoor heb ik al eens gewag gemaakt van Roger Williams en Anne Hutchinson. De eerste, beschermeling van de vermaarde jurist Sir Edward Coke, was na een schitterende loopbaan in Cambridge in 1631 predikant in Salem geworden. Spoedig kwam hij in conflict met de vromen van Nieuw-Engeland; een man, die het bestond uit te spreken, dat 'de leer van vervolging om redenen van geweten op zeer duidelijke en betreurenswaardige wijze in tegenspraak is met die van Jezus' prikkelde tot vervolging; zijn vriendschappelijke gezindheid jegens de Indianen maakte hem verdacht. Wanneer hij inderdaad als 'transcendental mystic' een voorloper is geweest van Emerson, als politiek denker van Paine, dan moeten John Cotton en hij elkaar wederzijds wel als anachronismen hebben beschouwd; ik verwijs voor zijn denkbeelden verder naar Parrington. Williams werd verbannen, maar ontsnapte in een afschuwelijke winter dank zij de Narragansett Indianen aan het hem toegedachte lot en stichtte met vijf metgezellen in 1636 Providence aan de Narragansett Baai, waar later de eerste Amerikaanse Baptistengemeente ontstond met twaalf leden. Spoedig lokte Providence allerlei afgescheidenen aan, ook Quakers en verder de zonderlingste zoekers, zoals de mysticus Samuel Gorton, die in de gemeente der Pilgrims in moeilijkheden was geraakt, doordat zijn dienstbode in de kerk had geglimlacht; hij was hun dan ook: 'een grove en halfgare denker, een boosaardige en pestilente verleider'. Niet iedereen had het op de nieuwe kolonie begrepen: ''t Roode eylant is een eylant, daar allerley gespuys woont ende is niet anders dan een latrina van Nieuw-Englant; alle banditen van Nieuw-Englant retereeren derwaarts...'[2].

Nog meer ergernis gaf Anne Hutchinson, een zeer intelligente en godsdienstige vrouw uit de beste kringen van Boston, moeder van veertien kinderen. Zij beweerde, dat zij onmiddellijke openbaringen deelachtig was geworden: 'Als God sprak tot Abraham, waarom zou Hij dan niet spreken tot Mevrouw Hutchinson?' Zij leerde o.m. dat in ieder mens de Heilige Geest woont en dat Christus zich binnen iedereen verwezenlijkt; niet de uiterlijke observantie, maar het innerlijke licht

1 D.W. Brogan, The American Political System (1933), blz. 40; Foster R. Dulles, Twentieth Century American (1945), blz. 15; H.B. Parkes, t.a.p., blz. 47; *Theocratie:* P. Kecskemeti, Political Thought in America in Political Thought, the European Tradition by P. Mayer (1939), blz. 368.

2 Parrington, dl I, blz. 62; G.F. Willison, t.a.p., blz. 308; Tj. de Boer, t.a.p., blz. 13-14.

waarborgde de verlossing. Het ergerde de mannenbroeders ongemeen dat deze verstokte haar ideeën omtrent God niet wenste af te leiden 'uit de contemplatie van de voortreffelijkheden van haar echtgenoot'. Tot in de hoogste kringen toe moet zij aanhang gehad hebben; na een bitter proces werd ook zij de wildernis ingejaagd, maar, minder gelukkig dan Williams, werd zij met haar familie door de Indianen vermoord. Winthrop, die de rechtzitting geleid had, constateerde hierin Gods hand; het nageslacht heeft het verbanningsdecreet herroepen en haar met een standbeeld in Boston geëerd[1].

Vooral daar schuilde het gevaar, waar opgewektheid en onschuldig - of niet onschuldig - vermaak heerste. Macaulay, die deze lieden niet erg mag, zegt dat zij het berenbijten verboden, niet omdat het de beer pijn deed, maar omdat het de toeschouwer amuseerde. Hoezeer moest men zich dan wel ergeren aan een goedlachse, levenslustige zondaar, aan Thomas Morton, een uit Engeland overgewaaid stukje Renaissance, een Rabelaisiaanse figuur van leven en laten leven, een geval dat wel zeer stinken moest in de neusgaten der Pilgrims! Morton dan had zich ingericht op het door hem zo genoemde Merrymount, misschien Mare-mount, berg bij de zee. De pen van William Bradford, de kroniekschrijver der Pilgrims, waagt zich nauwelijks aan een schildering van dit Babel. De ongelovige Thomas leefde er met een paar dienaren op voet van volkomen gelijkheid en bovendien in de Elisabethaanse sfeer van bier, jolijt en brandy; hij richtte, geen vijfentwintig mijl van de uitverkorenen vandaan, bacchanalia aan, schreef versjes, vierde feesten ter ere van de godin Flora en tortelde met Indiaanse vrouwen - het heet dat hij en zijn makkers het met deze natuurkinderen heel wat beter konden vinden dan de zedenmeesters verder op. Hij bestudeerde verder de Indiaanse talen en moet de roodhuiden voor de zoekgeraakte Trojanen hebben gehouden, omdat hij Latijnse en Griekse woorden in hun taal vond; verder was hij de Pilgrims een grote concurrent in de pelshandel en aangezien hij tegen de mindere man altoos vriendelijk was, dreigde hij vele jongeren de weg des verderfs op te lokken. Ten slotte dreef deze 'Lord of Misrule' het zo ver dat hij in 1625 op Merrymount een Meiboom plantte; dit onhoudbare symbool ontketende een kruistocht tegen de Saraceen, waarbij men van de zeven afgodendienaars slechts twee aantrof, doordat de rest op jacht was. De heilige stoet drong zegevierend binnen, voorop John Endicott met een copie van het charter in een langwerpige doos, die de verharde Morton veinsde voor een ingepakt muziekinstrument te houden; toen de ernst van het geval tot hem doordrong, vluchtte hij de bossen in. De Meiboom werd deskundig omgehakt en Merrymount

1 Andrews, dl I, blz. 477; W.E. Woodward, t.a.p., blz. 57; Th.J. Wertenbaker, The Puritan Oligarchy (1947), passim.

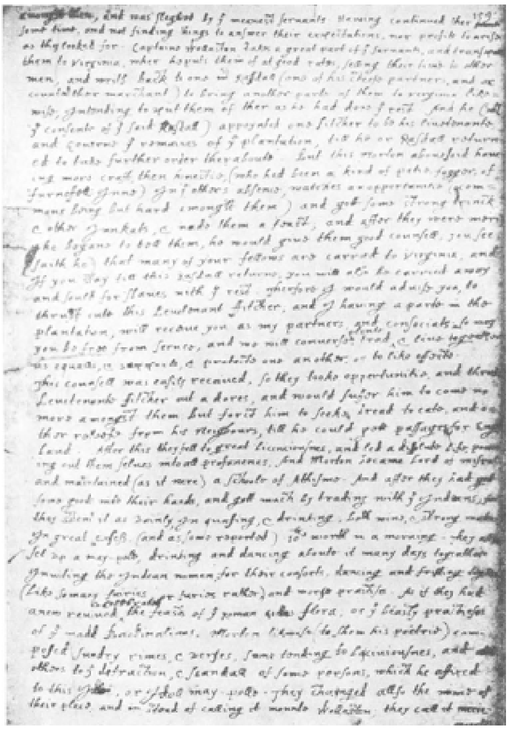

Facsimile uit William Bradford's ‘History of Plimoth Plantation’. Regel 14 v.o. de ‘Lord of misrule’, regel 9 de meiboom en daaronder wordt het nog erger...

aant.

heette voortaan Mount Dagon, de plaats der Philistijnse afgoderij. Morton vlood naar Engeland en publiceerde daar zijn ‘New English Canaan’, wat het aardigste boek van die tijd heet te zijn: ‘That infamous and scurrilous Booke’, dat nog schijnt te pochen op de ‘good liquor’ van de schrijver... Met Morton is het slecht afgelopen; als oud man in Amerika teruggekomen, was hij zo arm dat ‘hij blij was, dat hij water kon drinken’; hij kreeg een jaar gevangenisstraf en honderd pond boete. De Puriteinen waren geen gemakkelijke opvoeders, zoals men ziet[1].

En toch waren de dagen van hun absolute heerschappij geteld. Zelfs een Cotton Mather heeft haar helpen ondermijnen, toen hij van een hem geschonken Afrikaanse negerslaaf het inenten tegen pokken leerde en dat middel in toepassing bracht. Zij werd mede ondermijnd door de nederige Polly Baker, die voor de vijfde maal terecht stond wegens het baren van een bastaardkind en voor de rechtbank dit ongehuwde moederschap verdedigde, met een pleidooi dat ons thans nog imponeert, vooral het slot, waarin zij als haar ‘nederige oordeel’ uitsprak, dat ze, wel verre van zweepslagen, een standbeeld had verdiend, omdat zij ‘vijf welgeschapen kinderen had toegevoegd aan Z.M.'s onderdanen in een nieuw land dat zulk een gebrek aan mensen had’. Dat standbeeld heeft Polly niet gekregen, maar een van de rechters trouwde haar de dag na de zitting en ze schonk hem er nog vijftien onderdanen van Z.M. bij... Wij zijn hiermede al een heel eind van de ‘Scharlaken Letter’ af en in het begin van de achttiende eeuw, niet ver van de tijd, waarin met het ‘Grote Ontwaken’ het Puritanisme nog een van zijn schoonste triomfen scheen behaald te hebben. In diezelfde tijd rijpte de jonge man, wiens leven, bijna de hele eeuw omvattend, een weerspiegeling zou wezen van de ommekeer in de Amerikaanse cultuur; ik bedoel natuurlijk Benjamin Franklin, de ‘Vader aller Yankees’, de ‘Eerste Amerikaan’, wiens naam door meer dan zestig steden in de V.S. wordt gedragen. Hij was als jongste van zestien kinderen in bescheiden omstandigheden in Boston geboren. Woutertje Pieterse verkwanselde de Bijbel van zijn moeder, Benjamin Franklin de ‘Pilgrim's Progress’, Bunyan's handleiding voor Puriteinen, al even jong; door de lectuur van Locke en Shaftesbury vervreemdde hij vrij snel van geloof en bijgeloof in zijn omgeving. Deze schrijvers appelleerden vooral aan zijn ‘victorious common sense’, welke zich zo aardig openbaart in zijn literaire werk. Zo b.v. in zijn ‘Poor Richard's Almanack’, een handboek van practische wijsheid, in 1733 begonnen en weldra een enorm succes: tienduizenden exemplaren verbreidden nuttige weetbaarheden als daar zijn, dat schuldeisers betere geheugens

1 Channing, t.a.p., dl I, blz. 358 vgg.; Pageant, dl XI, blz. 13; Andrews, dl I, blz. 332 vgg.; G.F. Willison, t.a.p., blz. 240-242; M. Savelle, t.a.p., blz. 130-131.

aant.

hebben dan schuldenaars, dat drie verhuizingen gelijk staan met één brand, dat een klein lek een groot schip doet zinken, meer moralisatie dan wijsbegeerte, sterk riekend naar de scheurkalender of naar de bladvulling die vroeger de jongste redacteur binnenland onder het hoofd ‘Arabische Wijsheid’ in ons Zaterdagavondblad mocht zetten; wie wat verder wil rondplassen in deze ondiepten zij verwezen naar Carl van Doren's lezenswaardige biographie. Een moralist, geen wijsgeer dus. Men vergelijke eens de vlucht van Emerson's gedachten met die van Franklin: ‘Let us be silent - so we may hear the whisper of the gods’ of ‘Hitch your wagon to a star’; er is inderdaad iets te weinig van sterren en stilte in deze Franklin; hij is niet door een donkere poort in dat helle zonlicht getreden en dat verraadt zijn betoog voortdurend. Het verwondert niet dat hij Dante noch Shakespeare kent. Dat wil niet zeggen dat hij geen belangwekkende persoonlijkheid is geweest; zijn autobiographie kan van het tegendeel overtuigen; Kafka moet haar gelezen en herlezen hebben en er zit in deze weerspiegeling van de ‘Grand Old Extravert’ wel iets dat erg imponeert, hoewel men er niet zo gauw toe komt hem lief te hebben; dit is altoos gemakkelijker bij Don Quichote dan bij Sancho Panza. Wat het ‘nihil alienum’ betreft, berust ik in het citaat van een oordeel, zeven jaar na zijn dood door een stadgenoot geveld: ‘die uitgeslapen, ondeugende oude veinzaard, wiens standbeeld nog ontuchtige blikken schijnt te werpen op de jonge meisjes die er langs lopen...’ Voor preutse lieden bevindt zich in 's mans correspondentie wel het een en ander, dat dit vonnis meer dan bevestigt[1].

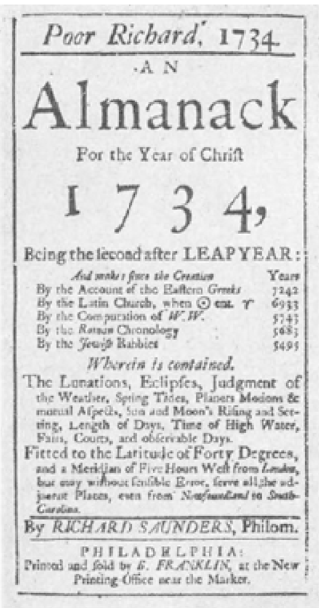
Poor Richard, 1734

AN

Almanack

For the Year of Christ

1 7 3 4,

Being the second after LEAPYEAR:

The Lunations, Eclipses, Judgment of the Weather, Spring Tides, Planets Motions & mutual Aspects, Sun and Moon's Rising and Setting, Length of Days, Time of High Water, Fairs, Courts, and observable Days.

Fitted to the Latitude of Forty Degrees, and a Meridian of Five Hours West from London, but may without sensible Error, serve all the adjacent Places, even from Newfoundland to South-Carolina.

By RICHARD SAUNDERS, Philom.

PHILADELPHIA:
Printed and sold by B. FRANKLIN, at the New Printing-Office near the Market.

Tweede Jaargang uit de serie van vierendertig almanakken, uitgegeven door Benjamin Franklin

Een veelzijdig man. In het Amerika van de achttiende eeuw komt

1 L.B. Wright, t.a.p., blz. 159; Parrington, dl I, blz. 165 en 178; *zie ook:* C. van Doren, Benjamin Franklin, Overseas Ed. blz. 93/4 en 163; Benjamin Franklin's Autobiographical Writings, selected and edited by C. van Doren, J.G. Crowther, Famous American Men of Science, Pelican Books (1944), dl I, blz. 11-129; C.J. Wijnaendts Francken, Benjamin Franklin (z.j.), passim; Bliss Perry, t.a.p., blz. 54 vgg.; F. Brie, Die Anfänge des Amerikanismus in Hist. Jabrbuch, 1939, blz. 352-387.

aant.

men hem steeds tegen als een toren, die in het perspectief van vele straten staat: in de politiek, de boekdrukkunst, de natuurkunde, de financiën, de literatuur, de godsdienst, in wat niet al? Het treft wel, hoe sterk in deze man de irrationele inslag van het Christelijk zondebesef vervluchtigd is, terwijl het Calvinistische godsvertrouwen hier helemaal is omgebogen naar een burgerlijk, om niet te zeggen middenstandsoptimisme, dat meer belang stelde in de organisatie van een deugdelijke brandweer hier op aarde dan in de brandende zielen in het hiernamaals; ijver, activiteit zijn hier de kardinale deugden, die succes waarborgen, grondslagen ener op zichzelf idealistische moraal, die echter gemakkelijk naar een lager niveau kan afglijden. Er is verder een soberheid, die de goede dingen des levens geenszins veracht; er staat op Franklin's naam een drinkliedje, waarin:

'Twas honest old Noah first planted the Vine,
And mended his morals by drinking its Wine,
He justly the drinking of Water decry'd,
For he knew that all Mankind, by drinking it, dy'd.

Dit komt bedenkelijk dicht in de buurt van de poëzie van de heer van Merrymount hierboven genoemd... In elk geval, in Franklin's eeuw kon zijn ‘free play of thought, science, literature in the image of common sense’ ongemeen populair worden; er moeten zelfs Chinese afbeeldingen van hem bestaan met amandelvormige ogen en zijn levensgeschiedenis is in het Hindostani vertaald. De Beards zeggen van hem: ‘He almost divined the drift of the twentieth century’. Het type van de Amerikaanse bourgeois, in de tijd, waarin de bourgeoisie een revolutionnaire klasse was en zakenlieden de strijders voor vooruitgang en democratie, zich verbindend met de onterfden en armen tegen de machten van het verleden.

Franklin is het type van de gangmaker, de man van de gelukkige initiatieven. Hij zaait, waar hij komt en overal schiet het hoog op. Reeds in 1727 vormt zich in Philadelphia (waar hij jong heen was getrokken) onder zijn leiding een kring van belangstellenden, niet zozeer in de menselijke ontoereikendheid als wel in de grote mogelijkheden van wetenschap en techniek. Hij maakt propaganda voor een Amerikaanse academie en sticht in 1769 de American Philosophical Society, die als buitenlandse leden o.m. Linnaeus, Buffon, Condorcet, Raynal en Lavoisier zal tellen; hij richt het eerste hospitaal op in Philadelphia en komt voor de dag met practische vindingen op het gebied der electriciteit; hiervan is de bliksemafleider iedere schooljongen bekend: ‘Eripuit coelo fulmen, sceptrumque tyrannis’; Kant noemde hem de nieuwe Prometheus, die ten tweeden male het vuur van de hemel had gestolen;

aant.

Schiller laat er in zijn ‘Wallenstein’ Piccolomini van spreken een eeuw voordat hij was uitgevonden. Een andere John Winthrop, achterkleinzoon van de Puritein, kwetste de geloofsgenoten van zijn overgrootvader door als sterrenkundige van de Harvard-Universiteit te verkondigen dat aardbevingen en kometen natuurlijke oorzaken hadden en niet konden worden afgedaan als manifestaties van Gods toorn. De Philosophical Society hield zich met natuurwetenschappelijke vraagstukken bezig, vooral van de experimentele zijde, maar koesterde ook een grote belangstelling voor economische problemen. Zo werd Philadelphia de meest wereldse stad in de koloniën, centrum tevens van wetenschap en verlichting. De Quakers, apostelen van verdraagzaamheid, weldoeners en kapitaalbezitters, telden er niet meer dan één zesde van de bevolking omstreeks het midden der achttiende eeuw, dit vooral door de immigratie van vele andersdenkenden; niettemin hadden zij niet alleen de politieke leiding, maar doortrok hun geest de hele wereld van deze kolonie in zulk een mate dat zij naar buiten nog steeds de idealen van Penn scheen uit te dragen. Ik heb er op gewezen, dat daar in Penn's eigen tijd al wat aan had ontbroken, maar de verwording (of zo men wil: aanpassing) was wel ver voortgeschreden; zij mochten dan zelf alle wapenen hebben afgezworen, maar onder hun z.g. ‘Quakergeschenken’ aan de Indianen mengden zich onder het etiket ‘levensbenodigdheden’ steeds meer geweren en munitie, voor de roodhuid niet veel minder dan vergif. Ook hier hadden de uit Europa, uit een andere wereld, een andere maatschappij, afkomstige idealen het zwaar te verantwoorden in een zo volkomen nieuwe omgeving en ook de Quakers waren niet altoos opgewassen tegen de menselijke neiging, zich te behelpen met concessies, uitvluchten en mooie woorden[1].

Het is bijna comisch, welk een onzinnige verering deze maatschappij in Frankrijk genoot, een opgang, die men in samenhang mag zien met de hele vogue van het exotisme. Daarbinnen genoot een ruime plaats de nobele wilde, zoals die b.v. was gepredikt in reisverhalen als dat van Lahontan: de edele wilde Adario, wandelend orakel van moraal en rede, van invloed op Leibnitz, Addison, Steele, Swift, Montesquieu, Voltaire, Diderot en Chateaubriand[2]. Leert men thans nog op school Schiller's ‘Nadowessiers Totenlied’ uit zijn hoofd? Goethe en mijn Duitse leraar vonden dat een van de mooiste verzen van die dichter:

> ‘Mit den Geistern speist er droben,
> Ließ uns hier allein,
> Daß wir seine Taten loben
> Und ihn scharren ein.’

1 A.H.R. 1930/1, blz. 1 vgg.

2 Chateaubriand, Atala met een inleiding van Gilbert Chinard, de schrijver van ‘l'Exotisme américain dans la littérature française du XVI siècle’ (1911); *zie ook:* A.H.R. 1932/3, blz. 167; ten Kate, t.a.p., blz. 63.

aant. Dank zij dergelijke uitstortingen deelde Pennsylvanië met de Nadowessiers (wij zeggen thans Sioux) de eer ener kwalijk voorstelbare aanbidding; Penn's schepping gold voor een modelstaat vol modelburgers; Beethoven moet zelfs met het plan hebben rondgelopen, een symphonie te schrijven 'De Stichting van Pennsylvanië', met een slotkoor van Quakers misschien. Voltaire, hemelbestormer als weinigen, sprak van een 'Gouden Eeuw' en zag hier voor zich een gelukkig, vroom, verdraagzaam en redelijk volk van nijvere lieden, die als de te laat wijs geworden Candide, hun tuin bewerkten, een moreel en sociaal Utopia, dat hij - daar was hij Voltaire voor - uitspeelde tegen Kerk en absolutisme. Ook hij voert ons een 'wilde' voor ogen (en wel in zijn 'l'Ingénu'); het is een Huron, die in Frankrijk komt; een van de eerste vragen, welke een jongedame hem stelt, is... hoe men in het land der Hurons minnekoosde. Veel gelezen werd het werk van Abbé Raynal, 'Histoire Philosophique et Politique des Etablissements et du Commerce Européens dans les deux Indes' waarin de Quaker de grote deugdzame is, spaarzaam, ordelijk, zindelijk, wars van weelde, de drager ener grote toekomst voor zijn land en voor de wereld[1]; de vrouwen heten er nog wat zij behoren te wezen: lief, bescheiden, vol medegevoel en hulpbetoon. Men heeft dit boek meer invloed op de Franse Revolutie toegeschreven dan Rousseau's 'Contrat Social'! Wie een andere kijk opdiste of een desillusie opbiechtte, vond nauwelijks gehoor. Een invloedrijk propagandist van deze fictie is verder de bekende Girondijnenleider Brissot geweest, die veel in Amerika heeft gereisd en ook al is thuisgekomen met de humane Quaker, met de man van vrijheid-engelijkheid, zoals die Revolutie hem wilde verwezenlijken. Is het wonder, dat Jefferson, de latere gezant, geloof vond met zijn verhaal van Amerikaanse boeren, die Homerus lazen? Een farmer had op deze wijze een nieuw soort wiel uitgevonden, of eigenlijk een oud, met een band uit één stuk, zoals inderdaad al in de Odyssee voorkomt - het kon haast niet anders: beschaafde lectuur loont altijd[2].

Het is niet mogelijk, in dit korte bestek iets meer te geven dan enkele aantekeningen omtrent het cultuurleven in de koloniale maatschappij. De Beards wijzen op de zeer sterke Engelse inslag: klassenindeling, wet, godsdienst, theologie, onderwijs, ontspanning, woninginrichting, mode, kunst, huiselijk leven, bovenal taal en letterkunde, zijn Brits van oorsprong, dus ontleend[3]. Zo vernemen wij, dat er in 1638 zoveel lezingen in Nieuw-Engeland werden gehouden, dat de overheid zich er tegen

1 F. Brie, t.a.p., blz. 357; H. Kohn, The Idea of Nationalism (1945), blz. 267.
2 O. Vossler, Die Amerikanischen Revolutionsideale in ihrem Verhältnis zu den europäischen (1929), blz. 124/5; Brooks, blz. 2.
3 Beards, dl I, blz. 124.

aant.

moest keren; een zeventig jaar later klinkt echter de klacht op over een zekere cultuurarmoede, wat men heeft willen verklaren uit de zware druk, die het pioniersbestaan op de mensen legde. Een rapport van Sir William Berkeley, gouverneur van Virginië, brengt met nadruk dank aan God, omdat er in dit gewest geen scholen waren en geen boekdrukkerijen 'en ik hoop dat we ze in geen eeuw zullen hebben, want de geleerdheid heeft maar ongehoorzaamheid, ketterij en sekten in de wereld gebracht en de boekdrukkunst heeft ze verspreid en gaat in tegen de beste regering. God beware ons voor beide!' In die tijd was Noord-Carolina een woestijn van barbaarsheid met zijn landbouw op de primitiefste trap, met een verwilderde veestapel, een baaierd van onzindelijkheid en ongezelligheid, een haard van allerlei ziekten; men werkte er niet ('The Carolinian felicity of having nothing to do'); het was er een toevlucht voor allerlei onmaatschappelijken, die er dronken en dobbelden, zonder daartegenover de deugden hunner Germaanse voorouders toe te passen; zo verkochten zij hun vrouwen. In de hoger staande beschaving van Nieuw-Engeland treffen ons buitensporigheden, welke ons uit het Europa van toen maar al te bekend zijn. Amerika heeft zijn heksenprocessen gehad, waaruit het beruchtste dat van Salem is, waarbij een twintigtal lieden dan niet werden verbrand, maar toch opgehangen. Dat was in 1692, één jaar voor de verschijning van het boek van Balthasar Bekker, dat de schrijver in het verlichte Nederland nog zijn ambt kostte. In de theologische sfeer van Massachusetts bloeide het bijgeloof; Winthrop betwijfelde niet, dat er een kalf was geboren met één hoofd, drie bekken, drie neuzen en zes ogen. Hierboven wees ik er al op, hoe grif de kolonisten de 'Indiaense superstitiën' overnamen[1].

Het treft echter weer, dat alle drie aanvoerders van de 'Mayflower', de geestelijke, wereldlijke en militaire, boekenliefhebbers waren. De predikant Brewster had er vierhonderd, waaronder Bacon, Raleigh, Hakluyt en Machiavelli, de gouverneur Bradford, tevens de geschiedschrijver van 'Plimouth', tachtig en de militair Miles Standish toch nog altijd vijftig, waaronder de onmisbare Caesar. In de achttiende eeuw leest men in Amerika veel 'Europees'; John Adams vermeldt in zijn dagboek o.m. Milton, Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Machiavelli; de beschaafde Zuiderling nam Young, Pope en Shakespeare ter hand en de koopman in New York Milton, Grotius en Locke; reeds vóór 1700 waren er twee openbare bibliotheken, in Boston en in Annapolis (Maryland); Zuid-Carolina vaardigde de eerste bibliotheekwet uit.

In diezelfde tijd ontstond een eigen toneel met literatuur; in Charleston en Philadelphia een muziekcultuur, die weldra een hoge vlucht nam,

1 H. Münsterberg, Die Amerikaner, 2 dln (4de ed. 1912), dl II, blz. 48; Ch.M. Andrews, Colonial Folkways (1919), passim; Bogart-Thompson, t.a.p., blz. 80.

wat des te sterker spreekt, wanneer men bedenkt, dat in de achttiende eeuw noch een vorst noch de R.K. kerk haar konden bevorderen, terwijl het Puriteinse Noorden zich er lang tegen te weer stelde. Koorzang en kamermuziek vonden niettemin overal ingang; nog thans is Amerika het land van voortreffelijke zangverenigingen. Maar ook de opera werd er populair, in 1751 geniet New York de Amerikaanse première van de befaamde Beggar's Opera; in 1755 komt Philadelphia aan de beurt. Aanvankelijk importeert men in de koloniën muziekinstrumenten, maar gaandeweg maakt men ze zelf; Franklin, de duivelskunstenaar, heeft een verbeterde glasharmonica gebouwd, waar zelfs Mozart en Beethoven werken voor hebben geschreven. Een zeer geliefde componist was er Händel.

De schilderkunst bleef niet achter. Van de eerste koloniale schilders weet men al heel weinig, maar zij hebben een groot aantal harde, bittere portretten nagelaten, vooral die van Nieuw-Engeland; in Nieuw-Nederland was tenminste wat meer kleur en schakering; men meent thans dat er ook veel landschappen moeten hebben bestaan, die dan met minder zorg zouden bewaard zijn dan de familieportretten - alsof de Puritein ooit iets weg gooide! Als de kundigste schilder wordt J.S. Copley geprezen, maar toen die naar Europa vertrok, om daar een groot kunstenaar te worden, was het met hem gedaan. Beroemder in elk geval is Benjamin West, een kind van de grens, dat geboren was in een kring van Quakers, die niet veel van ‘beelden’ moesten hebben, hoewel zijn moeder hem al indigo had gegeven en een paar Indianen hem bijbrachten, hoe hij de verf kon maken, waarmee zij hun tronies geel en rood kleurden; nimmer vergat hij de grote iep, onder de schaduw waarvan Penn zijn verdrag met de roodhuiden had gesloten, maar toch verliet ook hij de wildernis om in Rome de grote kunst te bestuderen; de Apollo van Belvedere ontlokte hem de uitroep: ‘Net een krijgsman van de Mohawks!’ De ‘Amerikaanse Raphael’ viel zeer in de smaak, ook van een Londense jongedame, die hij wegens de tegenstand harer ouders moest schaken; ze ontsnapte langs een touwladder en de behulpzame hand bij dit avontuur kwam van Franklin, die ik hierboven al als veelzijdig heb geprezen. West kwam in hoge gunst bij het hof; de koning zelf las hem Livius voor om hem onderwerpen te suggereren voor zijn machtige schilderijen (‘ten-acre pictures’); na Reynolds' dood werd hij zelfs president van de Royal Academy en later werd hij in de St. Paul begraven. Men ziet: toen zocht een Amerikaan nog zijn carrière in de Oude Wereld...[1].

1 E.B. Greene, The Revolutionary Generation (1943), blz. 117, 152 en 425; Brooks, blz. 121; M. Savelle, t.a.p., blz. 325; H.B. Parkes, t.a.p., blz. 58; A. Nevins en H.S. Commager, The Pocket History of the United States (1942, Overseas Ed. voortaan afgekort: Nev. Com.), blz. 18; Dictionary, dl V, blz. 483; J.T. Flexner, American Painting, First Flowers of our Wilderness (1947).

Amerikaans huis, in Annapolis (Maryland), opgetrokken in de ‘Georgian Style’ (1770)

De architectuur, voor zover men daarvan spreken kan, wortelde in de Engelse kleinburgerlijke traditie; men gebruikte in deze woudrijke gebieden uiteraard heel veel hout. Tegen 1700 raakte de baksteen hier en daar meer in zwang; men vond eigen vormen en vooral in de achttiende eeuw kwamen in het Zuiden een aantal schilderachtige huizingen tot stand, wooncomplexen voor de planters, welke echter altijd weer een nuance soberder bleven dan de gelijktijdige Europese woningen voor dezelfde klassen. In Nieuw-Engeland handhaafde die soberheid zich natuurlijk helemaal, ook al ging men de woningen ietwat fleuriger inrichten met, vooral ook geimporteerde, meubels, textiel en ceramiek; het leven werd iets behaaglijker, wat menselijker en, naarmate men meer het niveau van Europa benaderde, wat meer Amerikaans.

Hoe stond het met het onderwijs, die grondslag van alle beschaving? Dat een inwoner die niet lezen kon er even zeldzaam was als een komeet of een aardbeving zal beminnelijk optimisme van John Adams geweest zijn, maar iets zegt het toch wel. In het Noorden moest al vroeg de staat er voor zorgen en de ouders hadden de plicht, hun kinderen daarvan te laten profiteren; de eerste kolonisten in Massachusetts, zelf lieden van ontwikkeling, wensten natuurlijk hun cultuurbezit over te dragen aan hun kroost en dwongen in een belangwekkende wetgeving de steden tot het oprichten van scholen. Ook hier trad in de achttiende eeuw een zekere ontvoogding uit de Puriteinse overheersing op; het ‘Grote Ontwaken’ verdiepte in velen de begeerte naar ontwikkeling en heeft de scholen in sterke mate en gunstig beïnvloed. In het Zuiden, met zijn verspreide bevolking, kwam veel privaat-onderwijs voor; de leraren waren er vaak contractslaven en er waren voortreffelijke onder.

Reeds in 1635 telde Boston een ‘Grammar-School’, een soort gymnasium of H.B.S., welke veel navolging vond; in de achttiende eeuw verschenen daarnaast handelscholen, met als vakken o.m. wiskunde, aardrijkskunde, zeevaartkunde en boekhouden. Merkwaardig is dan al bij het grote publiek de sterke belangstelling voor genealogie; Franklin bezat

een volledige stamboom van twee eeuwen en ook anderen, van hun voorouders zo sterk ruimtelijk gescheiden, trachtten het verband althans tijdelijk in ere te houden; pioniers-voorouders werden een toets voor aristocratie, welke adellijke geboorte hier niet verstrekken kon; de invoering van de negerslavernij wakkerde de neiging aan, de blankheid dier voorouders te beklemtonen. Deze historische studiën heten weer niet zonder invloed te zijn geweest op de beoefening van de wetenschap der erfelijkheid.

Mount Vernon, in 1743 in koloniaal-classicistische stijl opgetrokken, in 1773 in de ‘country-house’ trant vernieuwd

De heersers van Massachusetts stichtten ook hun eerste ‘college’, genoemd naar John Harvard, die aan deze opleiding voor predikanten een rijke schenking had doen toekomen; de eerste opleider, de theoloog Nathaniël Eaton, schijnt niet voldaan te hebben: hij hongerde de studenten uit, verduisterde collegegelden, sloeg zijn assistent met een knuppel en liep naar Virginië weg. Daar zal hij zich wel op zijn gemak hebben gevoeld, want te oordelen naar de vele klachten uit die tijd was de geestelijkheid aldaar ‘een stel schandalige kerels’, die zich overgaven aan ‘drinken, vloeken en vechten’[1]; in 1693 werd William and Mary gesticht, om hieraan een eind te maken, maar het voldeed niet erg. Elihu Yale, een voormalig Bostoner, ambtenaar van de Oostindische

1 A.H.R. 1936/7, blz. 348; L.B. Wright, t.a.p., blz. 150-155; Nev. Com., blz. 18.

Compagnie, zond op verzoek van Cotton Mather in 1718 naar de Nieuwe Wereld drie balen goederen uit Indië, enige boeken alsmede een portret van Z.M. George I; de balen werden voor £500 verkocht, hetgeen het grondkapitaal werd voor Yale College in New Haven. Dit derde college werd in dezelfde eeuw nog gevolgd door Princeton in New Jersey en door King's College, de wieg van de Columbia-Universiteit van New York. De colleges openden spoedig leergangen in de vakken der wijsbegeerte, der rechtswetenschappen en der medicijnen; in dit laatste vak leraarde de grote Benjamin Rush nog dat tering niet besmettelijk was en bloedspuwen een gunstig symptoom; hierboven noemde ik echter al Cotton Mather als de voorvechter der inenting, die hij zelfs tegen de fanatieke menigte in verdedigde; men wierp n.b. een soort bom in zijn studeerkamer, maar hij ging onvervaard door en preekte zelfs over de microscoop! De zonen der Zuidelijke planters gingen vaak in Engeland studeren. Van de vierenvijftig ondertekenaars van de Onafhankelijkheidsverklaring van 1776 waren er achttien minstens universitair gevormd. Harvard bezat ook een afdeling voor Indianen, die niet erg floreerde; in de hele zeventiende eeuw waren er maar vijf ingeschrevenen en de enige gegradueerde, Caleb Cheeshahteaumuck, stierf één jaar na het behalen van zijn candidaatsbul aan tuberculose. In deze eeuw bracht iedere student vier boeken mee naar het College: de Bijbel, een Latijns lexicon, Cicero en de Colloquia van Erasmus. In de lagere inrichtingen ging men reeds in de zeventiende eeuw zijn eigen leerboek gebruiken en tegen 1690 ontstond de ‘New England Primer’, dat de geestelijke stromingen dier periode weerspiegelt.: aanvankelijk puriteins, ja, ascetisch van geest, drong er in de achttiende eeuw een meer menselijke toon in door. De theoretische en paedagogische literatuur biedt hetzelfde beeld; ook hier is de invloed van Franklin te bespeuren[1].

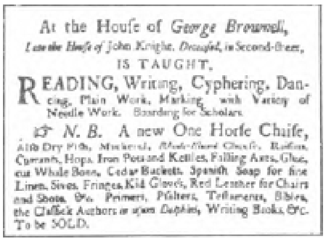
At the House of George Brownell,
IS TAUGHT,
READING, Writing, Cyphering, Dancing, Plain Work, Marking with Variety of Needle Work. Boarding for Scholars.
N. B. A new One Horse Chaise,
To be SOLD.

Schoolmeestersadvertentie anno 1709

Een van de eerste boeken, in de koloniën verschenen, kwam uit in 1640, in een oplaag van 1700 exemplaren, een psalmboek, uitgegeven door Richard Mather, die er een inleiding over Hebreeuwse poëzie aan had toegevoegd. In het Noorden was van 1640 tot 1763 bijna de helft van de boekenproductie aan theologie gewijd, in de middenkoloniën slechts een kwart, in het Zuiden een negende. Het meest populaire werk, een echte best-seller, was ‘The Day of Doom’ van Michael Wigglesworth (1662), waarin deze dag in gruwelijke kleuren geschilderd wordt; generaties van kinderen werden er in gedrild, hele stukken van deze

1 Dictionary, dl V, blz. 328; B. Jaffe, t.a.p., blz. 12-13.

narigheid op te zeggen - ik geloof niet, dat de moderne opvoedkunde vrede met deze methode zou hebben. Dank zij de vele en goede scholen was er een belangstellend lezerspubliek dat door een strenge censuur beschermd werd tegen uitspattingen van schrijvers en uitgevers; deze kreeg echter een dodelijke slag met de vrijspraak van Peter Zenger (New York, 1734). De eerste krant, de 'Boston News Letter', een weekblad, is van 1704; de 'New England Courant' van 1721 telde onder haar medewerkers alweer Benjamin Franklin, het fraaiste bewijs dat de journalistiek tot alles leidt, mits men er maar uitloopt. Hij voerde in zijn blad een levendige propaganda voor de Europese boekenproductie en gaf zelf uit; aangezien het klimaat in Philadelphia meer het dragen van linnen veroorloofde dan dat van Boston, was de eerste stad een betere lompenbasis en bijgevolg een grotere leverancier van het voor zijn bedrijf onmisbare papier. Gaandeweg zette hij echter zijn zaak in een boekhandel om; reeds vóór 1740 kondigde hij de volgende schrijvers aan: Bacon, Locke, Milton, Swift, Defoe, Addison, Steele, Rabelais, Seneca, Ovidius; later Cervantes, Shaftesbury en Voltaire. In diezelfde tijd verscheen ook het oudste 'magazine'; het eerste Amerikaanse dagblad was pas van 1783 (30 Mei), de Pennsylvania Evening Post. Ook hier was Franklin baanbrekend, omdat hij aan de Amerikaanse nieuwsberichten een grotere plaats placht in te ruimen dan aan de overzeese uit het moederland. De betekenis van de pers in de voorgeschiedenis van de Amerikaanse revolutie kan men niet hoog genoeg aanslaan[1].

THE
VVHOLE
BOOKE OF PSALMES
Faithfully
TRANSLATED into ENGLISH
Metre.
Whereunto is prefixed a discourse declaring not only the lawfullnes, but also the necessity of the heavenly Ordinance of singing scripture Psalmes in the Churches of God.
Coll. III.
Let the word of God dwell plenteously in you, in all wisdome, teaching and exhorting one another in Psalmes, Himnes, and spirituall Songs, singing to the Lord with grace in your hearts.
Iames V.
If any be afflicted, let him pray, and if any be merry let him sing psalmes.
Imprinted
1640

Het 'Bay Psalm Book', het eerste boek, in N.-Amerika gedrukt (1640)

Ik keer nog eenmaal tot de vroegste kolonisten terug. Wat vooral van hen gevraagd werd, zeker in de aanvang, was een ontzaglijke aanpassing aan geheel nieuwe levensvoorwaarden, op vrijwel alle gebieden van het

1 H. Lehmann-Haupt, Das Amerikanische Buchwesen (1937), blz. 8; M.J. Herskovits, t.a.p., blz. 115.

aant.

menselijk bestaan zo geheel anders dan die, welke zij achter zich hadden gelaten. Dat aanpassingsproces heeft geleid tot het ontstaan van allerlei nieuwe vormen en instellingen, welke op hun beurt weer ten sterkste hun leven en dat van de geslachten na hen hebben beïnvloed[1]. Aanpassing betekende echter differentiatie, zowel van de koloniën in haar geheel ten opzichte van het moederland als ook van de vestigingen onderling, waarbinnen immers de maatschappelijke bezigheden gewoonlijk de lijn van de geringste weerstand volgden en bepaald werden door bodem, klimaat, natuurlijke gesteldheid enz.

Advertentie in de Newport Mercury van 1765: kustvaart

Over het geheel gezien was het gebied geen paradijs - zo was het klimaat van het Noorden 'een mengsel van Nova Zembla en Madras' - maar het bezat toch overstelpend grote natuurlijke rijkdommen: het lag aan zee, de bodem was er onder verschillende klimaten te gebruiken voor de teelt van de meest uiteenlopende gewassen, er waren grote wouden, een onuitputtelijk lijkende wildstand en rivieren, zo gevuld met vis 'dat men over hun ruggen drooggeschoeid de overkant kon bereiken'. Het aanpassingsproces verliep niet vlot; in Nieuw-Engeland faalde b.v. de aanplant van hennep, indigo, rijst en katoen, in het Zuiden die van wijn, vijgen, zijde, sinaasappelen en olijven; veelal hielpen, als gezegd, de Indianen de indringers door de eerste moeilijke tijd heen. De natuurlijke rijkdom van het Noorden geeft men aan met de drie f's: 'fish, fur, forest'. 'Onze voorouders kwamen hier niet om de godsdienst. Hun hoofddoel was de visvangst.' Een typerend citaat bij alle overdrijving. Vooral de kabeljauw rendeerde: de goede soort ging als Vrijdagsvis naar de R.K. landen van Europa, de middensoort naar Madeira, de Canarische eilanden, Jamaïca of bleef voor eigen consumptie en de slechte was voor de slaven, vooral in West-Indië. Een heel apart bedrijf werd de walvisvaart, die o.m. de olie leverde voor de lampen in de boerderijen en daarmee de mogelijkheid in stand hield door lezen en andere bezigheden een zeker peil van beschaving te handhaven. Deze visserijen vormden de basis van een aantal handelsdriehoeken, die zeer veel bijdroegen tot de welvaart zowel van de koloniën als van het moederland. De rederij joeg de zonen van Nieuw-Engeland over de wereldzeeën en wikkelde hen, weggezogen achter verre einders, los uit de gemeenschap

1 M. Savelle, t.a.p., blz. 2 en 311.

thuis; hoe kon het anders in die kustplaatsen, waar iedereen binnen wandelafstand van de haven woonde? Zij was nog wel eens een toevlucht voor wie het daar te nauw, te benepen vond; daar is het verhaal van de man, die uit Engeland was weggetrokken om de 'Lord Bishops' en uit Boston om de 'Lord Brethren'. En wie thuis bleef? Parkes zegt het zo aardig: 'De welvarende reder verdeelde nog wel de mensen in geredden en verdoemden, maar werd steeds meer geneigd, zichzelf bij de geredden te plaatsen.' Want men verdiende, rijkelijk vaak, ondanks de grote risico's. Evenmin als in onze Vaderlandse geschiedenis hoeft men hierbij te verzwijgen, dat 'Puriteinen en Piraten' in Massachusetts méér betekende dan een wèl allitererende boektitel; dat de 'Pirate Laureate', de vermaarde Captain Kidd, in 1701 is opgehangen, bewijst nog niet dat de anderen het ook werden; het zegt ook wel iets dat hij Irving, Cooper, Stevenson en Poe heeft kunnen inspireren; deze beoefenaar der 'vrije nering' is opgegaan in de Amerikaanse folklore[1].

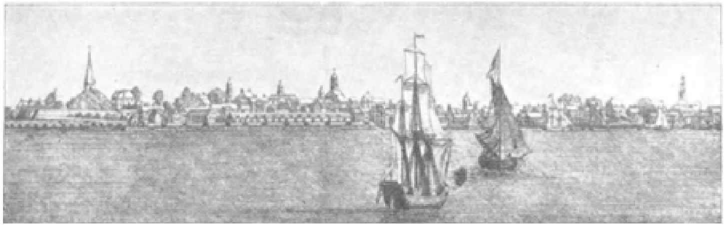

'Skyline' van New York in de achttiende eeuw

De tweede f? Op de pelshandel, berustend op de overrijke fauna, kom ik nog in ander verband terug; wel treft ons de grote betekenis van het leer in de koloniale economie; tot dekens toe vervaardigde men hieruit. In het woud, de derde f, wortelden vier grote industrieën, timmerhout, scheepsbouw, scheepsbenodigdheden en potas, dit laatste b.v. noodzakelijk bij de zeepbereiding. Het zegt toch wat dat nergens ter wereld in de achttiende eeuw zo fraaie schepen werden gebouwd als in Nieuw-Engeland! Men maakte ook vele landbouwwerktuigen van hout, huishoudelijke artikelen en ten slotte de huizen zelf, die men weer met hout verwarmde. Een belangrijke nijverheid was verder die van de vaten voor de Westindische melasse. In Engeland zelf bestond een grote vraag naar masten; de bomen, daarvoor geschikt, werden gemerkt en het omkappen daarvan verboden op een boete van £100; in Portsmouth aangevoerd bracht zo'n mast wel 3000 dollar op! De Britse ijzersmelterij

1 Beards, dl I, blz. 147; W. Hallam Bonner, Pirate Laureate, The Life and Legends of Captain Kidd (1947).

verslond ook al veel hout, terwijl men eikenschors nodig had voor het looien[1].

Drieledig was de taak, waar de kolonisten voor stonden: zij moesten in hun onderhoud voorzien, hun levenspeil verhogen en kapitaal vormen. Zij begonnen natuurlijk met die bezigheden, welke weinig kapitaal en arbeid vergden: vooral de maïsbouw was hiervoor geschikt, verder wat veeteelt, visvangst en pelsjacht; van lieverlede konden zij overgaan op de scheepsbouw en allerlei nijverheid en naar de handel in hun producten; terwijl zij, moeizaam en met veel vallen en opstaan, deze materiële basis voor hun bestaan legden, moesten zij andere behoeften bevredigen en impulsen volgen; zij moesten organen vormen, die de betrekkingen tussen de individuen hunner groepen regelden, zij bleven vervuld van de menselijke drift, het heelal te begrijpen en een zinrijke oplossing te vinden voor het probleem van 's mensen bestemming binnen dit heelal; zij waren niet minder dan wij gedreven door de drang, in letteren, kunst, muziek tastbare, zichtbare, hoorbare vormen te schenken aan die aspecten van het universum, die zij schoon vonden. Een wonderlijk gekrioel, een haast onbegrijpelijk intens en veelzijdig bestaan, dat zich vlak naast een wildernis handhaven wil en dat nimmer zou hebben gekund zonder grote geestkracht, diep geloof en technische bekwaamheid. Wat dat laatste betreft: wat was het niet een groot geluk voor de koloniën, dat zij gesticht waren in een tijd, waarin het Europese handwerk op hoog peil stond![2].

Reeds vóór 1700 werd in Pennsylvanië en in Massachusetts ijzer verwerkt, tot ontstemming van het moederland, dat tevens met lede ogen de fabricage van touw, glas en papier aanzag; de groei van de koloniale textielindustrie deed een gouverneur van New York de profetische verzuchting slaken dat lieden die zich zonder Engelse hulp behoorlijk konden kleden ook spoedig zichzelf zouden willen regeren. Er is niet alleen een grote mate van vakbekwaamheid, maar ook van veelzijdigheid, zoals dat in pioniersmaatschappijen meer voorkomt: van de boer Joshua Hampstead heet het dat hij in zijn woonplaats New London bovendien huizenbouwer was, timmerman, schrijnwerker, scheepsbouwer, schoenlapper, doodkistenmaker, grafsteengriffer; hij nam ook verschillende ambten waar, schout, lijkschouwer, vrederechter; ten slotte was hij ouderling, luitenant bij de schutterij en landmeter, terwijl hij zo nodig optrad als notaris. Nu was er voor de meeste ambten niet veel scholing nodig; met gezond verstand en met de Bijbel kwam men een heel eind. De opperrechter van Rhode Island was nog in 1818 een smid; van de tien opper-

1 E.B. Greene, t.a.p., blz. 268; Journal of Econ. History, Nov. 1941, blz. 225; M. Savelle, t.a.p., blz. 148; H.B. Parkes, t.a.p., blz. 70.

2 Pageant, dl V, blz. 2.

rechters van Massachusetts tussen 1692 en 1775 waren er maar drie juristen geweest.

Er bestaat een stuk van Benjamin Franklin van 1760, waarin hij aspirant-kolonisten van advies dient. Hierin schildert hij Amerika als een land van weinig armoede en weinig rijkdom, waar geboorte niets betekende, alleen bekwaamheid, waar men werken moest; geen luilekkerland, maar een gebied, waar de grond goedkoop, het klimaat gezond was, waar handwerkslieden aan de slag konden gaan en lieden met grote gezinnen goede vooruitzichten hadden[1]. Toch ontbrak het binnen deze idylle niet aan spanningen; hierin stonden de werklieden sterker dan in de Oude Wereld, omdat ze een toevlucht hadden in het boerenbedrijf. Zou het zo eenvoudig zijn geweest? De weggetrokkenen kwamen immers niet te leven in een lege ruimte; er bleef een verhouding tussen hen en de maatschappij die ze hadden verlaten, er drongen zich toch allerlei aanvankelijk verwaarloosbare problemen op, die de kiemen in zich droegen van grote conflicten, zoals de Baconopstand in Virginië, gegroeid uit de gaandeweg onhoudbaar geworden schuldverhoudingen daar[2]. Ik vermeld voorlopig dat er heel wat kinderarbeid bestond; de aanvoer van jeugdige werkkrachten in Virginië begon al vroeg en men moet zich maar niet afvragen, hoeveel van deze kinderen de reis overleefden[3].

Ik herinner er aan dat enkele Zuidelijke gewesten dreven op de tabak, waarmee ze hun import en de studie van de planterszoons in Engeland betaalden; tabak was er anderhalve eeuw lang geld en men komt dan ook z.g. ‘tabaksbiljetten’ tegen, die hiervoor dienden. Een voor later belangrijk verschijnsel in samenhang met deze cultuur is de vorming ener aparte klasse, die der ‘poor whites’, blanken, voor wie geen economische functie overbleef, waar het handwerk, door de negers verricht, beneden hun waardigheid zonk en de aankoop van slaven boven hun middelen reikte, terwijl zij als eigenerfden niet of kwalijk slaagden. Naarmate de tabak minder rendeerde, een proces dat zich van de tweede helft van de zeventiende eeuw al aftekent, ging men wat meer aandacht besteden aan de andere mogelijkheden, die woud, weideland en bodemschatten beloofden. Over de rijst en indigo sprak ik reeds[4].

In tegenstelling tot dit Zuiden was de landbouw in het Noorden en in de middenkoloniën ongeveer autarkisch; men had eigen vlees, zuivel, brood, groenten, fruit, ahornsuiker, cider, whisky, kledij en schoenen. Er was nogal wat ruilhandel, ook in het verkeer met de Indianen; er is een aardig prijslijstje uit die tijd over:

1 Bogart-Thompson, t.a.p., blz. 20.
2 Faulkner, E.H., blz. 132.
3 A.W. Calhoun, t.a.p., dl I, blz. 285.
4 H.A. Wyndham, t.a.p., blz. 288.

aant.

1 witte deken	: 1 boksvel
1 blauwe deken	: 5 boksvellen
60 kogels	: 2 boksvellen
1 bijl	: 1 boksvel
1 w. hemd	: 2 boksvellen
1 pistool	: 5 boksvellen
1 mes	: 1 hindevel
1 kl. bijl	: 1 boksvel
1 geweer	: 10 boksvellen
2 maten kruit	: 1 boksvel
1 schoffel	: 2 boksvellen
18 vuurstenen	: 1 boksvel
1 pond koperen knopen	: 1 boksvel.

Maar er was ook ander 'geld', het z.g. 'wampoen-geld', zwarte en witte kralenrijgsels of schelpen ('zeewan'), die ook in de tekentaal en in onderhandelingen dienst deden. De eenheidsketen van 360 witte kralen deed 60 pence; het was een wettig betaalmiddel; zo kon men er zijn belasting en het schoolgeld in Harvard mee voldoen. Reeds in 1621 had men in Jamestown een werkplaats voor zulke glaskralen; later kwamen zij door de vele namaak in onbruik, al moeten ze tot 1850 toe vervaardigd zijn. In 1690 bleek het in Massachusetts nodig, papiergeld uit te geven, dat de bekende weg opging en waarvan de voortgaande devaluatie toestanden schiep, die bij de verarmde middenstand en de kleine boeren de ontvankelijkheid voor het 'Grote Ontwaken' moet hebben verhoogd[1].

Ondanks de vrijwel autarkische economie in de Noordelijke en middenkoloniën was er vrij veel binnenlands verkeer. Hierin vervulde de marskramer, de man van de pakpaardhandel, een onmisbare functie[2]. Deze 'dubbel-gedestilleerde Hebreeën', zoals men deze vrome lieden wel eens genoemd heeft, waren robuuste zakenlui, die 'naar de hemel verlangden, maar de aarde daartussendoor niet vergaten'; P.T. Barnum kende nog uit zijn jeugd het verhaal van zulk een kleinhandelaar tevens ouderling in zijn parochie; deze vroeg op een ochtend aan zijn bediende:

> 'John, heb je water in de rum gegooid?'
> 'Ja, meneer.'
> 'En zand in de suiker?'
> 'Ja, meneer.'
> 'En stof in de peper?'
> 'Ja, meneer.'

1 Pageant, dl IV, nr 685; B. Jaffe, t.a.p., blz. 73.
2 G. Friederici, dl III, blz. 225.

'Best, kom dan maar gauw bidden.'

In het handelsverkeer maakte men ook veel gebruik van de kano; op moeilijk terrein, bij bodemverheffingen b.v., was het vaak nodig de goederen te dragen; de 'portages' spelen een grote rol in de koloniale geschiedenis; op de laagste wegen over waterscheidingen ontstonden vaak forten en daaruit weer steden; bij stroomversnellingen al evenzo. Maar het was lang niet zeldzaam, dat lieden hun hele leven lang hun woonplaats niet verlieten; de verkeerstechnische afstand tussen

Boston en Charleston was aan het eind van de koloniale periode veel groter dan thans tussen New York en Europa.

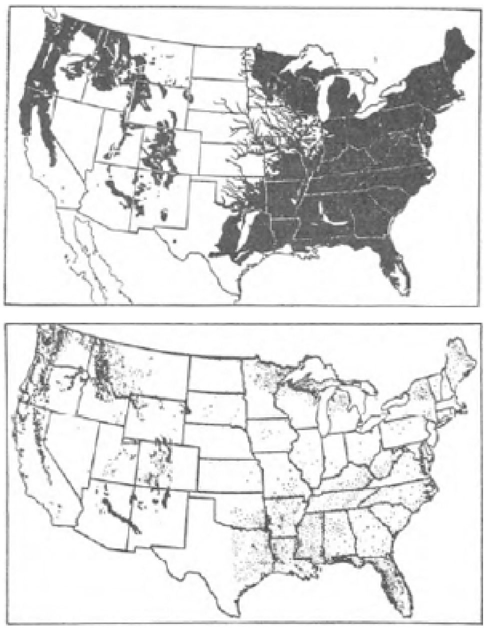

Het Amerikaanse woud in 1620 en in 1926

In de achttiende eeuw kwam er ook een geregelde post en Benjamin Franklin alweer werd in 1753 Postmaster-General. Op één bepaald ongunstig verschijnsel moet ik de aandacht vestigen, nl. op de wijze, waarop de nieuw aangekomenen zijn omgesprongen met de rijke natuurschatten, welke zij vonden[1]. Niet allen overigens; in deze tijd, waarin men van de vroegere dwaling terugkomt, ontdekt men voorlopers, die wild, woud en akker ontzagen; demeesten echter verspilden ze roekeloos. Men kan er zich geen voorstelling van maken, hoe in Nieuw-Engeland en in Pennsylvanië het hout werd verkwist; had men de spijkers nodig, die in een oud huis staken, dan liet men het af branden en zocht men ze in de as. Het rooien ging al heel slordig toe; het was een heel zwaar werk, dat men zonder aanzien des booms verrichtte. Men verstookte lustig de edelste houtsoorten: er was toch genoeg. 'De zonden die de Amerikanen aan de natuur van hun land hebben begaan schreeuwen ten hemel,' zegt Lamprecht en dan had hij nog maar alleen het vernietigde woud voor ogen, hoewel dat, zeker om zijn gevolgen in deze eeuw, in de eerste plaats moet worden genoemd. De verspilling van de fauna stond daar nauwelijks bij achter; op de bever, het belangrijkste pelsdier, vond een afschuwelijke roofbouw plaats, die onder de druk van de Europese hoedenmakers de 'bevergrens' in snel tempo naar het Westen drong; het wildbraad werd in Maryland in zulk een overdaad op tafel gebracht, dat 'het onze eetlust en magen zeeziek maakte'; de vis werd op dezelfde wijze verspild. Aan herstel van het uitgeputte land werd nauwelijks gedacht; de bodem

1 Ferguson, blz. 732; K. Lamprecht, Americana (1906), blz. 29; J.B. Brebner, t.a.p., blz. 142.

immers was de goedkoopste, de arbeid de duurste productiefactor. Dit precies het omgekeerde van wat de Europeaan als normaal voor ogen stond; het ontbreekt ook niet aan reizigers, die zich geschokt afwendden van een 'landafslachting' welke de toekomst aan het heden opofferde. Deze methoden hebben zeer diepe en waarneembare sporen achtergelaten in de Amerikaanse volkspsyche en problemen geschapen, welker oplossing de aandacht van generaties zal vereisen.

Ten slotte zou ik deze korte, al te korte beschouwing van het economische leven in de koloniën willen afsluiten met de lezer te herinneren aan de these van Max Weber c.s. die binnen het Calvinisme speciaal het Anglo-Amerikaanse Puritanisme een overwegende rol laten spelen in de schepping van de morele en politieke voorwaarden, welke de groei van het kapitalisme hebben bevorderd. Daar zou een levenskijk hebben geheerst, waarbinnen het streven naar rijkdom werd toegejuicht en het welslagen in het burgerlijke leven uitgelegd als een teken van genade; het geldverdienen kon dan ook als een godwelgevallig werk worden beschouwd: de goede mens werd door de hemel gezegend met voorspoed. 'Voor zulk een geslacht was de leer, die de verwerving van rijkdom van een geestdodend werk of een verleiding omzette in een zedelijke plicht, leeuwenmerg.' Tawney ziet de Puriteinse geest dan niet als de bodem van het kapitalisme, maar als een tonicum; hij heiligde immers de deugden van de middenklasse en idealiseerde het zakendoen. Idealiseerde het slechts. Want dat moet men die Puriteinen nog nageven: zij mogen in hun opzien tegen welvaart en succes de armen maar al te vaak als zondaars hebben beschouwd, hun nakomelingen behandelden ze veelal als misdadigers. De mensen van Massachusetts bezaten daarvoor misschien nog net iets te veel maatschappelijke solidariteit; wie vindt dat ze te veel in de Bijbel lazen, bedenke dat ze Spencer nog niet kenden en daaruit niet de leer konden halen van het ieder-voor-zich[1].

Voor het slot van dit hoofdstuk heb ik de bespreking bewaard van een factor, die grote invloed zou hebben op de ontwikkeling van de afhankelijke koloniën tot een zelfstandige staat: de onvermijdelijke krachtmeting met de andere nederzettingen in Amerika, in het bijzonder met de Franse. Vooraf ga een korte beschouwing van een deel van het Rijk overzee, dat ik tot nu toe ten onrechte heb verwaarloosd: de Britse bezittingen in West-Indië. Ten onrechte, al is het alleen al om het feit dat b.v. het kleine Barbados in de achttiende eeuw voor het moederland meer betekende dan Nieuw-Engeland, New York en Pennsylvanië samen, wat wij ons thans nauwelijks meer kunnen indenken. Een feit echter, dat ons wel voor ogen moet staan, willen wij de lijn kunnen houden in

1 R.F. Beerling, Protestantisme en Kapitalisme, Max Weber in de Critiek (1946), passim en E. Beins, t.a.p., passim; Curti, t.a.p., blz. 73.

aant.

de wilde wirwar van verwikkelingen die ten slotte tot de afval van de vaste landskoloniën hebben geleid.

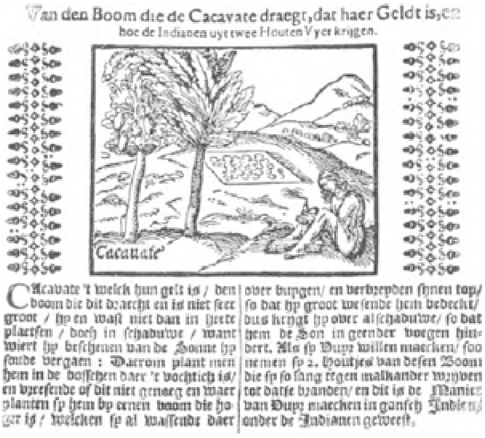
Van den Boom die de Cacavate draegt, dat haer Geldt is, en hoe de Indianen uyt twee Houten Vyer krijgen.

Cacauate

Cacavate 't welck hun gelt is / den boom die dit draecht en is niet seer groot / hy en wast niet dan in heete plaetsen / doch in schaduwe / want wiert hy beschenen van de Sonne hy soude vergaen : Daerom plant men hem in de bosschen daer 't vochtich is/ en vreesende of dit niet genoeg en waer planten sy hem by eenen boom die hooger is / welcken sy al wassende daer over buygen/ en verbreyden synen top/ so dat hy groot wesende hem bedeckt/ dus krijgt hy over al schaduwe/ so dat hem de Son in geender wegen hindert. Als sy Vuyr willen maecken/ soo nemen sy 2. houtjes van desen Boom die sy so lang tegen malkander wrijven tot datse branden/ en dit is de Maniere van Vuyr maecken in gansch Indien/ onder de Indianen geweest.

Uit de 'Beschrijvinghe van Westindien' door Jeronimus Benzonius van Milanen (Hollandse bewerking 16e eeuw). Indiaan maakt vuur met twee stukjes hout van de 'Cacavate'-boom.

In het begin van de zeventiende eeuw nestelen zich de Engelsen op enkele Caraïbische eilanden; de Graaf van Carlisle kreeg ze in 1627 als 'Carliola' van Karel I alvast allemaal ten geschenke tegen £100 per jaar alsmede de levering van een wit paard, voor het geval dat Z.M. deze eilanden zou komen bezoeken. Vooral het hiervoor genoemde Barbados was in de aanvang een groot succes, het groeide in drie jaar tijds harder dan Virginië in twintig. De komst van de suiker veranderde heel sterk het aspect hier; er vormde zich een aristocratie, die met negerwerkvolk plantages exploiteerde en haar import met de suikeruitvoer betaalde. In 1655 kwam Jamaïca er bij, dat vooral vermaard zou worden als zeeroversbasis; de beroemdste 'boekanier' is Sir Henry Morgan, die een soort particuliere oorlog met Spanje voerde en in 1671 Panama verbrandde; de geweldige slavenhandel maakte Jamaïca gaandeweg tot de meest winstgevende Britse kolonie. De import van negers bracht echter allerlei spanningen en zorgen met zich mede; in de achttiende eeuw was de verhouding tussen blank en zwart hier en daar als één tot acht! En dat, terwijl in diezelfde periode het absenteïsme der planters toenam, met al de voor de hand liggende gevolgen. Een er van is, dat de in Engeland wonende planters de band tussen moederland en koloniën zoveel mogelijk verstevigden en waar men voor de export helemaal op dit moederland was aangewezen, bleef West-Indië, internationaal stormcentrum als weinige, niettemin aan de luwzijde van de binnen het Rijk doorbrekende centrifugale tendenties. Voor de rest verwijs ik naar Vestdijk's onovertroffen 'Rumeiland', die prachtige schildering van het achttiende-eeuwse Jamaïca[1].

1 M. Savelle, t.a.p., blz. 120-128, 539 en 548; E. Williams, t.a.p., blz. 54; G.J. van Grol, De Grondpolitiek in het Westindische domein der Generaliteit, dl II (1942), blz. 15.

In het begin der zeventiende, in de tijd van ‘le bon roi Henri’, wanneer Frankrijk zich herstellen gaat van de anarchie der godsdienstoorlogen, ontmoeten wij in Canada weer een Fransman, Samuel de Champlain, een nobele gestalte, die men wel eens de laatste der vikingen heeft genoemd. Hij betrad weer het terrein van Cartier's ontdekkingen en mag als de eigenlijke stichter van Quebec gelden; de eerste winter, die hij daar doorbracht, kostte hem negentien van zijn achtentwintig metgezellen. In de strijd tussen Hurons en Irokezen hielp hij met zijn vuurwapens de eersten aan een gemakkelijke overwinning; aan deze ontmoeting en in het bijzonder aan Champlain's partijkiezen tegen de Irokezen heeft men het toegeschreven, dat de Fransen maar al te vaak moesten optornen tegen de onverzoenlijke tegenstand van deze machtige stam; anderen menen dat deze roodhuiden als bemiddelaars in de pelshandel door hun positie toch al meer op de Engelsen en Nederlanders waren georiënteerd. In elk geval waren zij de Fransen een plaag, even ongenietbaar als de gruwelijke winters en de myriaden insecten[1].

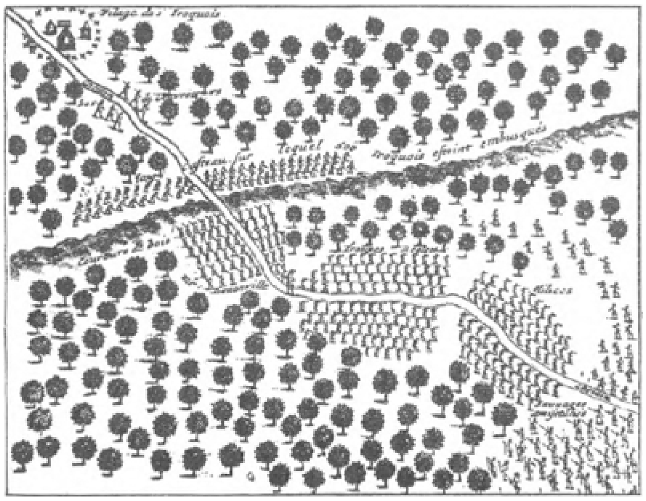

Fransen in strijd met Irokezen; de laatsten liggen in hinderlaag. (omstr. 1700)

Het gebied der Irokezen strekte zich aanvankelijk uit tussen de Hudson en het Champlainmeer, het Ontariomeer en de Susquehanna, een terrein

1 J. Fiske, t.a.p., passim; W.B. Munro, t.a.p., passim; G.J. Wrong, The Conquest of New France (1918), blz. 246. *Irokezen:* W.A. Bonger, Problemen der Democratie (1936), blz. 39.

dat door Cooper's beschrijving zo kleurig en bekoorlijk in onze voorstelling voortleeft. Later schuiven zij verder naar het Westen op. Hiawatha, de legendarische held van Longfellow's zeer lang gedicht, zou in 1570 ongeveer de liga tot stand hebben gebracht tussen een vijftal stammen, de Mohawks, Oneidas, Onondagas, Cayugas en Senecas; later voegden zich de Tuscaroras nog bij deze confederatie. Van deze Indianen vond ik merkwaardige zeden en politieke prestaties van betekenis vermeld, waarvan de beschrijving mij hier te ver zou voeren; ook waren er belangwekkende figuren onder hen, staatslieden en redenaars, zoals Decanisora, wiens gelaatstrekken volgens een tijdgenoot aan Cicero deden denken. Als deugden van deze ‘Romeinen der wildernis’ vond ik geprezen: behulpzaamheid, gastvrijheid, zorg voor zieken, piëteit jegens de doden, liefde voor kinderen, trouw en gevoel van eigenwaarde; de ethnoloog Lewis Morgan deelt mee, dat hij bij hen vele bewijzen van vrijheid, gelijkheid en broederschap heeft waargenomen, zonder dat men deze beginselen met zoveel woorden had geformuleerd[1]. Tientallen jaren voerden zij een verdelgingsoorlog met de Hurons, de ‘Peloponnesische Oorlog der Indianen’. Deze hele tijd door hebben zij zich min of meer in evenwicht weten te houden tussen de elkaar bestrijdende blanken; zij waren zeer gevreesd - een Jezuïet schreef tenminste over hen: ‘Zij komen naderbij als vossen, vechten als leeuwen en vliegen weg als vogels;’ de kreet ‘Mohawks!’ verbreidde tot in de negentiende eeuw schrik in de nederzettingen. Toen was hun goede tijd al voorbij. Een opperhoofd had het wel goed ingezien, toen hij (het was kort voor de Zevenjarige Oorlog) de vraag stelde: ‘De Fransen maken aanspraak op het land rechts, de Britten op het land links van de Ohio. Waar ligt het land van de Indiaan?’[2].

In Champlain's tijd was hun macht nog ongeschokt. Kort vóór zijn dood (1635) maakte zijn leerling Jean Nicollet een reis in Westelijke richting; men had nl. vernomen dat daar een Oosters volk moest wonen en voor alle zekerheid nam hij dan ook maar een Chinese mandarijnenmantel mee. Dank zij dit gewaad en zijn vuurwapenen hielden de roodhuiden bij het Michiganmeer hem voor een god; hij van zijn kant hield dit meer eerst voor de Stille Zuidzee. Hij ving er echter geruchten op van een groot water, verderop gelegen en ‘Mississippi’ geheten, maar zo ver is hij niet gekomen; hij deed de ervaring op van zovelen vóór en na hem, dat het raadselvolle Cathay achter steeds nieuwe landen schuil ging. In 1673 pas bevoeren Pater Marquette en Joliet een heel stuk van die grote Westrivier; op 9 April 1682 bereikte René Robert Cavelier,

1 *Lewis Henry Morgan* (1818-1881). *Zie zijn*: ‘The League of the Iroquois’ (1851) en zijn ‘The American Beaver and his Works’ (1868).

2 J.B. Brebner, t.a.p., blz. 182.

sieur de la Salle, de mond van de Mississippi en plantte daar de lelievlag in wat als Louisiana de herinnering aan de Zonnekoning zou bewaren; aanvankelijk heette de rivier trouwens naar diens minister de 'Colbert'; spoedig echter won het de thans geldende naam (in de Algonkin-taal is 'misi' groot en 'sipi' water). Er zijn nogal wat strijdvragen om deze tochten heen en het is niet onmogelijk dat de Franse geschiedschrijving deze prestaties wel wat te veel heeft opgehemeld ten koste van de Spaanse voorgangers in dat gebied. Van La Salle zou verder de conceptie afkomstig zijn van een militaire postenketen tussen de merenstreek en Louisiana; naar dit laatste terrein kwamen al spoedig soldaten, missionarissen en gelukzoekers en tijdens het avontuur van John Law werd hier Nieuw Orleans gesticht, dat na de ineenstorting van zijn fantastisch bouwsel voorlopig weinig aandacht meer trok; minnaars van de Franse letterkunde betreden dit gebied nog eenmaal met de ongelukkige Manon Lescaut, wier lotgevallen aldaar, deskundig begeleid met de muziek van Massenet of van Puccini, onze traanklieren niet ongeprikkeld laten[1].

In dit boek van Pater Hennepin (1697) eist hij ten onrechte de eer voor zich op, de Mississippi als eerste te zijn afgevaren; het werd vertaald in het Engels, Spaans, Italiaans, Duits en Nederlands

1 A.H.R. 1927/8, blz. 698; Dictionary, dl I, blz. 180 en 254.

En nu weer Canada. De Fransen konden het daar met de Indianen wel vinden; zij waren hoffelijker en verdraagzamer dan hun Britse concurrenten en maakten er minder bezwaar tegen, zich met hen te vermengen; ze hadden ze trouwens als pelsleveranciers hard nodig. Een wel zeer bijzondere Franse gouverneur was Frontenac, de grote 'Onontio' (hoofdman), een man die zijn gezicht vol met rode verf kon smeren en met de strijdbijl in de hand een dans uitvoeren, schreeuwend boven allen uit. Of ook, als het pas gaf, onverstoorbaar plechtig Engelse scalpen in ontvangst nemen uit de handen zijner rode bondgenoten. In 1671 vond een grote feestelijke bijeenkomst plaats van Fransen en Indianen uit allerlei stammen. Wekenlang bracht men door met spelen en spiegelgevechten, maar op 14 Juni ondertekende men een document, dat aan Lodewijk XIV al het land tot Mexico toe en zo ver West als maar kon, toekende; men plantte een reusachtig houten kruis, hees de lelievlag en na een indrukwekkende hymne nam Pater Allouez het woord. Deze paste zijn woordenkeus aan de voorstellingswereld zijner toehoorders aan en bracht hen er van op de hoogte dat hun opperhoofden maar kwajongens in het moorden waren vergeleken bij de Franse koning, die immers droop van het bloed zijner vijanden en de scalpenbuit zijner slachtingen eenvoudig niet overzien kon. Zichtbaar verkwikt door deze mannentaal hieven de rode luisteraars een wild gebrul aan en holden in kleine groepen het woud in. Een tafereel dat om een historische film vraagt, met Louis Jouvet b.v. in de hoofdrol...

Nieuw-Frankrijk was in het begin 'een zaak van pelzen en zielen, de pels van de bever en de ziel van de heiden'[1]. Die bever was zeer belangrijk; het treft dat op de Amerikaanse munten de Indiaan, de bison en de arend een plaatsje hebben verworven, maar dat het dier, dat zelf jarenlang 'geld' is geweest, die eer niet is deelachtig geworden. De beverhuid leverde een warm, duurzaam en aantrekkelijk product, dat zeer gezocht werd; er was een grote uitvoer naar Europa, zo groot, dat een door de mode voorgeschreven versmalling van de hoedenrand (± 1700) een crisis in de Canadese wouden teweegbracht! Op deze jacht en in de daarop berustende handel ontmoeten wij de woudloper, de 'coureur de bois'; deze lieden zwierven meestal met hun schorskanos door de wildernis, voerden onder de veelzeggende naam 'butin' enige bagage en voedsel met zich mee en leefden van jacht, visvangst en als het moest van hun moccassins... Verder waren ze ook wel houtvlotters, ontdekkers, tolken, gidsen en soldaten en pasten zich helemaal aan de Indiaanse levenswijze aan, spraken hun taal, lieten zich tatoeeren en vermengden zich met hun vrouwen, die hier en daar door zendelingen werden gedoopt: Maria Aramipincicoue, Catharine Ekipakinoua, Martha Merounoustamoucoue en

1 A.H.R. 1931/2, blz. 451.

aant.

Domitilla Tehuigouanakigaboucoue; het heet dat de Jezuïetenpaters Griekse letters te baat namen om ze in de doopregisters in te schrijven; waarom, is me niet helemaal duidelijk; ik zelf ben met de Latijnse wel tevreden. De reiziger Peter Kalm merkt omstreeks 1750 op, dat alle beschaafde Europeanen in Europa de zeden der Fransen aannamen en dezen zelf in de Nieuwe Wereld die der Indianen. Een Canadese gouverneur schreef omtrent hen: ‘Ik kan U niet zeggen, hoe aantrekkelijk het leven is voor onze jonge mannen. Het bestaat uit niets doen, nergens om geven, elke opwelling volgen en elke dwang vermijden.’ Het wilde, woeste bestaan in die wildernissen trok velen onweerstaanbaar: de waaghalzen vonden er avontuur (‘Coureur de bois, coureur de risque’, zei een tijdgenoot); de dakloze vond er een thuis, de vogelvrije een toevlucht; deze buiten alle wet levenden werden echter gaandeweg een ernstig probleem voor de meer gezeten burgers van de kolonie. Over de Engelse ‘Backwoodsmen’ horen we ook niet veel goeds: wilder dan de wilden, dierlijk, lui, ruwe dronkaards, kannibalen als het moest, dobbelaars, pacha's in hun Indiaanse harems - het is niet fraai. Berucht vooral was de beestachtige drankzucht, die zij ten toon spreidden op hun ‘barbecues’, helse festijnen van ruwheid, dronkenschap en vechtpartijen[1].

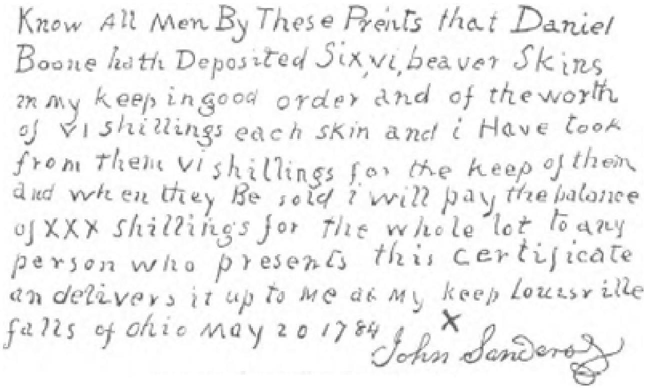
Know All Men By These Prents that Daniel
Boone hath Deposited Six vi beaver Skins
in my keep in good order and of the worth
of vi shillings each skin and i Have took
from them vi shillings for the keep of them
and when they Be sold i will pay the balance
of XXX shillings for the whole lot to any
person who presents this certificate
an delivers it up to me at my keep Louisville
falls of ohio May 20 1784 X
John Sanders

Reçu voor bevervellen, dienstdoend als geld

In de pelshandel kregen de Engelsen gaandeweg een voorsprong in het goedkopere transport en in de lagere prijs van de ruilgoederen, de dekens, geweren, kleren en drank, grotendeels in Engeland gefabriceerd. Hieronder een ruillijstje van 1689:

1 K. Spiegel, t.a.p., blz. 32 vgg.; M. Savelle, t.a.p., blz. 276; Dictionary, dl IV, blz. 36.

aant.

Artikel	Montreal (F.)	Albany (E.)
1 musket	5 bevers	2 bevers
8 pond kruit	4 bevers	1 bever
40 pond lood	3 bevers	1 bever
1 deken	2 bevers	1 bever
4 hemden	2 bevers	1 bever
6 paar kousen	2 bevers	1 bever

De roodhuiden kenden die koersen natuurlijk ook...

Het is moeilijk, oorzaak en gevolg te onderscheiden bij de beantwoording van de vraag, waardoor Canada niet bloeide. Hoe ‘logisch’ en ‘onvermijdelijk’ zou het ons niet hebben geleken, wanneer Frankrijk, tijdens Lodewijk XIV driemaal zoveel inwoners tellend als Engeland, met zijn enorm leger en reusachtige hulpbronnen, een Frans Amerika had gesticht! Men verwijt de koning wel eens een teveel aan bemoeizucht, een paternalisme, dat van de Parijse bureau's uit de wildernis overstroomde met papieren voorschriften, die maar al te vaak nauwelijks pasten op de volkomen andere verhoudingen ginds. Veel emigratiezucht was er niet bij de Franse boer, die in Canada hetzelfde grootgrondbezit met dezelfde tienden en heerlijke rechten zou hebben gevonden; er was geen ‘enclosure’-politiek, die hem zijn land afdreef en de hele Franse staatkunde van toen was meer continentaal gericht dan de Engelse. Er waren in Canada niet veel landbouwers en de kolonie bleef voor haar voeding sterk aangewezen op het moederland. Steden waren er weinig; in 1627 telde het hele gebied 55 blanken, in 1653 675; in 1647 was er het eerste paard verschenen en het arme dier bleef jarenlang het enige. In 1666 telde men er 3215 blanken, waaronder 2034 mannen. In 1754, toen Frankrijk viermaal zoveel inwoners had als Engeland, bezat het in de koloniën een twintigste van wat de Britten in de hunne telden. Men heeft het maatschappelijke stelsel, dat in die Franse nederzettingen heerste, wel eens vergeleken met dat van Europa in de elfde eeuw; achterlijke landbouwmethoden, luie heren, talloze kerkelijke feestdagen, te weinig vee, te slechte wegen en... de lokking van het woud. Pas in 1764 verscheen het eerste boek in Canada en dat was onder Brits bestuur[1]. Wat ons nog aan cultuur tegemoet komt, is de folklore, waaronder veel bijgeloof van de Indianen, allerlei legenden uit de St. Laurensstreek b.v. En dan is er natuurlijk het werk van de geestelijkheid, die een reusachtige invloed uitoefende, niet het minst door haar groot grondbezit, dat zich gaandeweg over meer dan de helft van de Canadese bodem uitstrekte. De dapperheid en de offervaardigheid van de Franse zendelingen vormen een van de schoonste hoofdstukken uit de Amerikaanse geschiedenis; in hun credit komt tevens hun verzet tegen de weerzinwekkende brandewijnpolitiek, het verderf der Indianen. Moeilijker te

1 Zucker Periods, blz. 56-57, 73 en 85.

aant.

beoordelen is het resultaat van de bekeringsarbeid; ik vond ergens de opmerking dat het al een heel succes was, wanneer de roodhuiden hun vijanden niet meer opaten en alleen maar levend verbrandden.

Sinds Seeley's magistrale historiewerk ‘The Expansion of England’ zijn wij vertrouwd met de kijk op de periode van 1688 tot 1815 als een eenheid, als een samenhangende reeks van zeven oorlogen, in hun geheel de ‘Tweede Honderdjarige Oorlog’ vormend, de grote worsteling tussen Frankrijk en Engeland om de hegemonie in Oost en West, in Indië en in Amerika. De eerste dier zeven heten in Amerika ‘King William's War’, ‘Queen Anne's War’ en ‘King George's War’, namen die te kennen geven: daar hadden wij niet veel mee te maken. Pas de Zevenjarige heet ‘French and Indian War’. Die raakte hen direct[1].

De gebruikelijke voorstelling van deze oorlogen loopt over van romantiek; geen wonder in deze wildernissen! Ik zal daar maar niet te lang bij stilstaan en alleen enkele feiten van belang vermelden. Bij de voordelige vrede van Utrecht (1713) verwierven de Engelsen grote gebieden, o.m. Nieuw-Schotland (ook Acadië geheten), Newfoundland, een belangrijk terrein aan de Hudsonbaai en verder het hierbovengenoemde Asientorecht, betrekking hebbend op de slaveninvoer in Amerika. Wat in Europa de ‘Oostenrijkse Successie-oorlog’ heet, wordt in Britse geschiedwerken wel eens als de ‘War of Jenkins's Ear’ vermeld; Jenkins was een Engelse zeeman, wie door een Spaanse officier een oor afgesneden was (Spanje en Frankrijk gingen toen samen), alsmede in zijn gelaat geworpen, vergezeld van een minachtende boodschap aan het adres van niemand minder dan Koning George II. De Britse Leeuw brulde schallend over de hele planeet vanwege zulke hoon; dat jaren later, toen voornoemde Jenkins zijn ziel en zijn beschadigd hoofd aan zijn Maker moest overgeven, uitkwam dat hij zijn beide oren nog had, kon aan de naam van de toen allang voorbije oorlog niets meer veranderen[2]. Het is eigenlijk een wonder dat het handjevol Fransen het toen nog in Amerika heeft kunnen houden. Beslissend is echter de Zevenjarige Oorlog geworden, hier reeds uitgebroken vóór het begin der vijandelijkheden in Europa. In die voorperiode valt de beruchte nederlaag van de Engelse generaal Braddock, omtrent wiens verantwoordelijkheid men tegenwoordig minder aarzelloos spreekt dan vroeger; een van de overlevenden van de catastrofe heette George Washington[3]. Een triestige episode, eveneens uit die voortijd, is de hardvochtige wijze,

1 S.F. Bemis, A Diplomatic History of the United States (1937), blz. 12.
2 Zucker Periods, blz. 224-225.
3 A.H.R. 1935/6, blz. 253; Zucker Periods, blz. 232-234; L.H. Gipson, The Great War for the Empire, The Years of Defeat, 1754-1757 (1943), passim.

aant.

waarop de Engelsen de Franse Acadiërs evacueerden, die geweigerd hadden hun nieuwe heren trouw te zweren en neutraal wilden blijven in het komende conflict. Longfellow's ietwat zoetelijk ‘Evangeline’ verhaalt van de verstrooiing van deze ongelukkigen; de titelheldin, van haar verloofde gescheiden, hervindt hem pas als oude vrouw, stervend in een hospitaal. Dit gedicht, duidelijk onder invloed van ‘Hermann und Dorothea’ geschreven, kan ons met zijn bloedeloze schimmen nauwelijks meer bekoren; misschien hebben wij te veel gehoord van andere wegvoeringen en van ‘displaced persons’ om te kunnen spreken over een ‘schanddaad, uniek in de annalen der mensheid’.

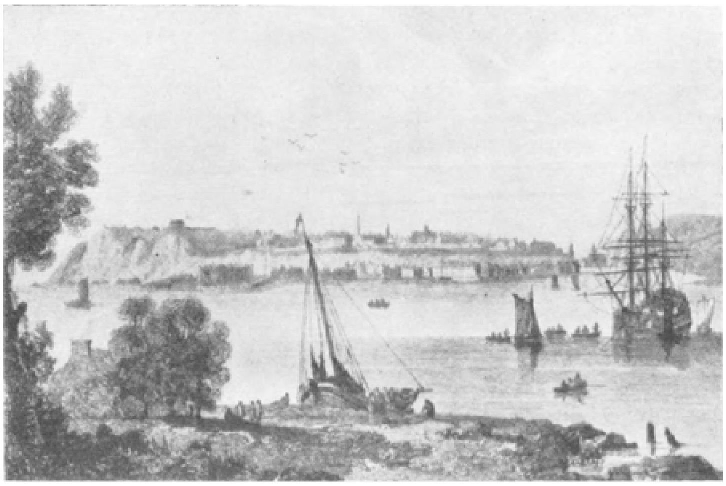

Quebec in de achttiende eeuw

Dat de Canadezen de ongelijke strijd enige jaren hebben volgehouden is misschien het gevolg van de kracht van hun feudaal-militaire oligarchie, waartegen de Engelsen, bovendien onderling verdeeld, slecht waren opgewassen; de Fransen hadden verder veel hulp van hun rode bondgenoten. In 1759 overwon echter de ‘kolonist’ de ‘kolonel’; in de slag bij Quebec zegevierde (‘blundered into success’) Wolfe over Montcalm; beiden sneuvelden. De figuur van Montcalm is helemaal overwaasd van romantiek; de oorlog was een opeenstapeling echter van gruwelen, vooral doordat de Indiaanse bondgenoten hun kannibaalse gewoonten niet konden beheersen; als ze dronken waren, verscheurden ze elkaar met de tanden; ze dwongen de Engelse gevangenen, hun lotgenoten op te eten. En Montcalm kon niet buiten ze; ze waren ‘zijn ogen in de wildernis’.

Zo kon hij niet de uitmoording van het fort William Henry voorkomen, uit Cooper's 'Laatste der Mohicanen' bekend. In 1763 was het einde gekomen van het Franse koloniale rijk in Amerika; op de twee millioen Britse kolonisten waren er 30.000 gesneuveld (in de oorlog van 1914-1918 op de toen 105 millioen Amerikanen 49.000!), een bewijs van de bloedigheid van deze koloniale krijg.

Hij had nog een kort Indiaans naspel: het hoofd der Ottawa's, Pontiac, deed nog een poging, het opdringende Britse getij te keren. Een merkwaardige figuur, deze roodhuid, die twee secretarissen tegelijk kon dicteren, in Canada leningen opnam, promessen op berkenbast uitschreef, ondertekend met zijn stamtotem (een otter) en... betaalde[1]. In 1763 barstte de opstand uit, maar het lukte hem niet, ondanks aanvankelijke successen, het fort Detroit te nemen en ten slotte moest hij het opgeven; meer dan ooit bleek hierbij wel, hoe slecht uitvoerbaar de vredespolitiek der Quakers in deze wildernissen was. Enige jaren later sloeg een zwervende Indiaan hem neer, in ruil voor een vaatje rum, hem door een blanke verschaft; Colonel Robert Rogers schreef reeds in 1766 een 'Ponteach', vol moord en doodslag, met als hoogtepunt een martelscène en nooit opgevoerd, voor zover ik kan nagaan. In Detroit, de stad van de dollar-sachem Henry Ford, staat thans voor Pontiac, een van de grootste figuren van zijn ras, een standbeeld, maar de Indianen, die er vroeger woonden, zijn volkomen uit die streek verdwenen.

1 H.H. Peckham, Pontiac and the Indian Uprising (1947), passim; H.W. Elson, History of the United States of America (1918), blz. 196; F.A. Ogg, t.a.p., blz. 9; F. von Gagern, t.a.p., blz. 126; B. Bissell, t.a.p., blz. 133.

aant. *Vrijheidsoorlog, Burgerkrijg, Revolutie*

> The American colonies revolted, not because they were oppressed, but because they were free.
> HANS KOHN, *The Idea of Nationalism*, blz. 272.

THANS ben ik genaderd tot wat tientallen jaren de Amerikaanse Vrijheidsoorlog heeft geheten en in de titel van dit hoofdstuk vindt de argwanende lezer al een vingerwijzing naar de opvatting, welke ik van die periode koester. Als zo vaak in onze wetenschap is het beeld dat vorige generaties daarvan hadden juist door de voortgang van die wetenschap 'vergruisd'; wij, in onze eeuw dan, voelen ons niet helemaal meer bevredigd door de voorstellingen in stralend wit en diep zwart, waar onze voorouders zich in vermeiden; wij kunnen ons niet meer laten meeslepen door het epos van een titanenkrijg, gevoerd door een lang-getergd-volk-dat-zich-niet-meer-liet-knechten tegen een boze tyran; wij vatten die oorlog niet meer op als de kruistocht van belangeloze alsmede deugdzame patriotten, zoals George Bancroft ons die nog schilderde, voor wie die hele vrijheidskrijg berustte op een langgekoesterd voornemen van de Goddelijke Wijsheid en die dan ook volgens Barnes een Aeneïs heeft gedicht, waarvan de aangerichte schade onberekenbaar zo niet onherstelbaar moet heten. Men denkt hier te lande allicht aan de Nederlandse opstand tegen Spanje, een overeenkomst, waar Motley b.v. al op heeft gewezen; het komt helemaal niet gek uit: er is een Philips II (George III), een Tiende Penning (Stamp Act), een Alva (Howe of Clinton b.v.), een Vader des Vaderlands (Washington), wat niet? De nieuwe tijd heeft ook van de Tachtigjarige Oorlog het beeld vergruisd - is het louter verlies?[1].

Hoeden wij ons er voor, alleen de Amerikaanse geschiedschrijving aansprakelijk te stellen voor wat ons thans aandoet als een mistekening.

1 C. Becker, The Eve of the Revolution (1918); H.E. Barnes, t.a.p., blz. 231; G. Bancroft, History of the United States of America, 10 dln (1874), K. Spiegel, t.a.p., passim. *Overeenkomst Tachtigjarige Oorlog:* J.C. Westermann, The Netherlands and the United States (1935), blz. 2; zie ook: J.C. Miller, Origins of the American Revolution (1943).

De Britse, liberaal van toon, vond in de negentiende eeuw geen aanleiding, de schuldige Tories der achttiende te gaan schoonwassen en handhaafde lang de kijk op de Vrijheidsoorlog als een vermijdbaar misverstand, door verblinde staatslieden veroorzaakt.

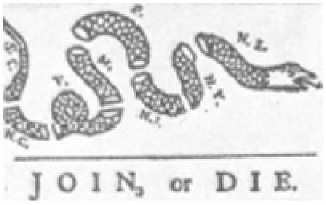

Benjamin Franklin. ‘Join, or Die’ is het eerste Amerikaanse politieke plaatje, in zijn krant afgedrukt: een oproep tot eenheid; men herkent de namen der koloniën (1754)

De Franse eerde natuurlijk in zijn uitslag de voortreffelijkheid van de hulp van Lafayette c.s.; hoe fraaier verhaal, des te schoner de rol van de edelmoedigste helpster in zoveel tegenspoed. En in de Duitse trilde nog lang de echo na van de

romantische bewondering ener generatie, die, opgesloten binnen de enge verhoudingen thuis, 'gemaszregelt' en geringeloord door dozijnen 'Landesväter', met verlangen uitkeek naar de weidse horizonten daarginds, waar men vrij leven kon, zonder dwang, dril en censuur.

Geen heldenlied dus. Maar wat dan wel? Deze vraag is niet zo gemakkelijk te beantwoorden: 'Geen enkele eenvoudige formule kan de Amerikaanse revolutie verklaren,' zegt een schrijver. Enigszins op weg helpen ons de drie voorschriften van J.F. Jameson: Wij moeten de Loyalisten recht doen wedervaren, wij moeten de mensen der Revolutie niet overschatten en wij moeten erkennen dat ze niet louter een militairpolitieke aangelegenheid is geweest. De Beards, wier aan dit onderwerp gewijd hoofdstuk ik klassiek zou willen noemen, hebben gestreefd naar het maximum van onbevooroordeeldheid, dat wij mensen kunnen bereiken 'uitgaande van de gedachte, dat alleen onvolwassenen hun oordelen over internationale kwesties laten beïnvloeden door oude grieven'. Een Nederlandse historicus heeft het daarmee al helemaal gemakkelijk; noch oude, noch nieuwe grieven behoeven zijn visie te vertroebelen, integendeel.

Afstand gedaan hebbend van de eenvoudige formule en overtuigd als ik ben van het ongemeen ingewikkelde karakter dezer omwenteling, sta ik nu voor de vraag, de vraag-van-altijd: waar moet ik beginnen? Ik kan wat voelen voor de opvatting van de oude John Adams, die meende: met de eerste kolonisten. Inderdaad: zodra de Europeaan aan wal was gestapt in Amerika, was hij geen Europeaan meer, was er iets in hem gaan veranderen, was een proces aangevangen, dat in hem kweken zou gevoelens en gedachten van differentiatie, van zelfgenoegzaamheid, van eigen richting.

Maar ik kan natuurlijk niet mijn vorige hoofdstuk gaan overschrijven. De Zweedse reiziger Peter Kalm[1], die reeds in 1748 de onafhankelijkheid der koloniën binnen een dertig à vijftig jaar voorspelde, maakte een juiste opmerking, toen hij er op wees, dat het Britse moederland eigenlijk de aanwezigheid van de Fransen in Amerika op prijs moest stellen: zolang die er zaten, zouden de kolonisten Engeland naar de ogen zien. Deze redenering zou er toe moeten leiden om 1763 te aanvaarden als het aangewezen beginjaar voor dit hoofdstuk: het tijdstip immers, waarop met de vrede van Parijs aan het eind van de Zevenjarige Oorlog de Franse heerschappij wegviel. K. Spiegel plaatst dit begin omstreeks 1750, toen men zich in Amerika steeds duidelijker van het Engelse af en naar het Amerikaanse toe wendde. Veel verschil maakt het niet, zolang wij niet de behoefte gevoelen terug te gaan tot Arminius of Teut.

Hoe is het aangekomen?[2] Dat is nog moeilijker, vooral wanneer men

1 Bogart Thompson, t.a.p., blz. 143.
2 Faulkner, S.H., blz. 91; Andrews, dl III, blz. 425; H.B. Parkes, t.a.p., blz. 86; C. van Doren, t.a.p., blz. 221.

niet meer vraagt naar gelijk of ongelijk - let wel: wij stellen die vraag niet eens meer! Er is wrijving van belangen, er zijn kwesties van macht en bevoegdheid, er heerst gebrekkig wederzijds begrip, vervreemding, ergernis: een baaierd, waarin wij toch moeten ordenen. Hacker, intelligent toepasser van het economische determinisme in de geschiedschrijving, ziet in de revolutie 'een poging van het Amerikaanse planters- en handelskapitalisme, zich te bevrijden van de kluisters van het Engelse mercantiele systeem'. Dat is tenminste een begin; dit systeem stond de verdere ontwikkeling van de eigen krachten in Amerika in de weg, onthield de kolonisten het recht, te doen, wat zij in hun belang achtten en zelf uit te maken waar dat belang lag. Andrews verwijt deze schijnbaar zo aantrekkelijke formule haar gekunsteld en mechanisch karakter; niet dat hij het economische motief ontkent, maar men mag z.i. niet zeggen, dat er een gemeenschappelijke grief was, of dat die ene grief alleen commercieel of industrieel van aard was; slechts één van de zevenentwintig bezwaren van de Onafhankelijkheidsverklaring droeg een economisch karakter; wie factoren van deze soort te sterk laat gelden, toont te weinig oog voor 'de rijke en gevarieerde grondstof der menselijke natuur'. Maar Van Tyne meent weer, dat geen enkele zin in die verklaring van 1776 de ware oorzaak van de revolutie openbaart...[1].

Zeker is: er was een moederland en er waren koloniën en dat in de tijd van het mercantilisme[2]. Dat betekende als norm: afhankelijkheid, staatkundig, economisch, commercieel en industrieel dus, in wetgeving, in bestuur, in alle opzichten, tot in godsdienst en cultuur toe. Een moederland dat bepaalde, een kolonie die werd bepaald. Mag men echter voetstoots het Britse systeem van toen mercantilistisch noemen? Wetten in die geest waren er zeker: ik denk aan de ook in onze historie beruchte Scheepvaartwet van 1651. Op papier lijkt dat ernstig genoeg, maar men vergete niet, dat het voor een kolonie toch ook belangrijk was, te kunnen profiteren van het crediet, de bescherming en de markt van het moederland! Ten slotte kon Massachusetts achter de haag van die Scheepvaartwet een bloeiende scheepsbouwindustrie ontwikkelen. Nog belangrijker is, dat de koloniën, de lusten dier verhouding genietend, zich veelal gemakkelijk van de lasten konden afmaken; dit dank zij o.m. de laksheid, waarmee het moederland in het algemeen de koloniale contrôle uitoefende, de gulden stelregel van het 'Laten rusten wat rust' toepassend. De inderdaad hinderlijke melassewet van 1733, waarbij het Parlement ten bate van de Westindische planters een invoerrecht op de Franse en

1 C.H. van Tyne, The Founding of the American Republic (1922), vol. I; Diego Rivera, Portrait of America (1934), blz. 101.

2 H. Sée, Les Origines du Capitalisme moderne (1930), hfdst. VI passim; Zucker Periods, blz. 11.

Nederlandse melasse legde, bleef tot 1764 een dode letter doordat de Amerikanen de winstgevende handel van vóór die tijd vervingen door een winstgevende smokkelarij. De smokkelhandel is in de voorgeschiedenis van de oorlog heel belangrijk; men smokkelde trouwens zoals men stroopte of dobbelde; dat dat juist in Amerika in die omvang geschiedde, wortelt niet in de een of andere mystieke slechtheid van het daar wonende volk, maar in een groot aantal begeleidende omstandigheden van de kolonisatie zelf. Het kwam echter gaandeweg zo ver, dat de kolonisten het recht tot smokkelen en ontduiken als onvervreemdbaar gingen beschouwen en de bestrijding er van als 'tyrannie'. Het heet dat liefst negen tiende van alle invoer van melasse, suiker, thee, wijn en rum illegaal was. Waar blijven nu de nadelen van het mercantiele systeem?[1].

Toch hebben er wel in samenhang met de Brits-Amerikaanse economische verhoudingen enige kwesties bestaan, die de gemoederen in de koloniën hebben bezig gehouden. Er waren financiële verplichtingen, die zwaar konden drukken[2]. De Zuidelijke planters plachten immers de hun geleende kapitalen in land en slaven te beleggen en leefden niet altijd even spaarzaam, ook niet wanneer een daling in de tabaksprijs inzette; wie zal zeggen wat de catastrofale val in 1773 heeft betekend voor hun stemming ten aanzien van Engeland?[3]. Virginië was gaandeweg diep in de schuld gekomen bij het moederland; is het boud te veronderstellen, dat menig lid van de planterskaste een breuk met deze creditrice als de verlossing uit een hopeloze toestand begroette? In het Noorden klaagde men herhaaldelijk over de Britse houding tegenover het papiergeld[4]. De import en de verschillende afdrachten aan Engeland stelden zware eisen, waaraan men niet door eigen productie van edele metalen kon voldoen. Papiergeld voldeed de Engelse exporteurs natuurlijk niet; dezen trachtten het Parlement voor hun belangen te spannen, hetgeen in 1751 b.v. tot de 'Currency Act' leidde, welke de 'papiergeld-orgie' in Amerika zou moeten breidelen; voor de schuldenaars was dit uiteraard 'ongeoorloofde inmenging'; in 1763 volgde een wet van nog scherper strekking. John Adams schrijft aan de papiergeldkwestie meer betekenis toe dan aan de hele Stamp Act, voor zover het de voorgeschiedenis van de breuk betreft. Men ergerde zich verder aan de 'quit-rent', een afdracht aan de Koning en in de eigenaarskoloniën aan die eigenaars; de lezer herinnere zich, hoe sportief de laatste Baltimore van deze gelden mooi weer maakte en wat de Penns elk jaar ontvingen. Nu is het merkwaardig dat de kolonisten van Nieuw-Engeland zich steeds aan deze ver-

1 G.M. Trevelyan, English Social History (1942), blz. 387; Myrdal, blz. 17.
2 A.M. Simons, Social Forces in American History (1913), blz. 67.
3 E.B. Greene, t.a.p., blz. 18.
4 Bogart-Thompson, t.a.p., blz. 100; Beards, History of the United States, blz. 115-116; M. Savelle, t.a.p., blz. 452.

plichting hadden weten te onttrekken en wel op grond van de theorie, dat de onbelaste en vrije vorm van bodembezit een principieel mensenrecht was. Pogingen, om hun deze ‘quit-rent’ op te dringen, weerstonden zij zegevierend, hetgeen hun gehoorzaamheid niet bepaald vergrootte; elders waar ze bestond, ging het niet altoos even vlot met de heffing. En toen omstreeks 1750 de mening post vatte, dat het systeem in scherpere mate zou worden toegepast, nam de weerstand toe en rationaliseerde zich op een wijze, die het zijn dragers nauwelijks meer mogelijk maakte, de geweldige krachten te onderkennen, welke in werkelijkheid het Rijk openspleten.

Aan één factor stond natuurlijk niemand schuldig: de grote onderlinge afstand. Londen-New York is thans een telefoongesprek, maar het beeld dat men toen van elkaar bezat was onjuist en onvolledig en voor zover het mee evolueerde, altijd hopeloos achter, vooral in perioden van versnelde historische ontwikkeling. George III kende evenmin als Philips II radio, telefoon, telegraaf, foto of film; een wekenlange reis bracht ambtenaren, diplomaten en instructies over, die òf te laat òf helemaal niet hun bestemming bereikten. Men kan het zo goed begrijpen, dat de Britse minister Walpole (ong. 1730) maar berustte in een ‘heilzame verwaarlozing’: het moest maar gaan zoals het ging...

Tot goed begrip diene verder, dat zich gaandeweg verschillende soorten koloniën uit het oorspronkelijke dertiental hadden ontwikkeld en binnen die soorten treden weer allerlei afwijkingen op. Zeven stonden direct onder de Koning: Virginië, New York, New Hampshire, New Jersey, Noord-Carolina, Zuid-Carolina en Georgië; drie hadden een eigenaar: Maryland, Pennsylvanië en Delaware en dan waren Connecticut en Rhode Island ‘Corporation Colonies’, wat men het best met ‘vrijgevochten boel’ vertaalt, terwijl Massachusetts van 1691 een ‘Chartered Province’ was met een ruime mate van zelfbestuur; dat alles was zo gegroeid, vaak niet zonder grote schokken; in Nederland weten wij van deze dingen wel mee te praten...

In het koloniale bestuur onderscheiden wij drie groepen van personen. Ten eerste de Engelsen in het moederland, in allerlei instanties en in allerlei geledingen van deskundigheid en toewijding. Vervolgens de Engelse ambtenaren, door dit moederland naar Amerika gezonden, waaronder de gouverneurs van de kroonkoloniën, soms minder geslaagde leden van adellijke families, militairen op hun retour, afgetakelde advocaten enz.; zij waren niet zelden van een zwerm van parasieten omgeven, die met sinecures ten laste van de koloniën werden verkwikt; het kan echter zijn, dat de Amerikanen in hun klachten wel wat hebben overdreven[1]. Daar de grenzen der bevoegdheden niet altoos nauwkeurig

1 E.B. Greene, t.a.p., blz. 8.

aant.

vaststonden, kwam het wel eens tot strubbelingen, waarbij de locale organen, veelal aan het langste eind trekkend, aan een zelfstandigheid gewenden, die weinig goeds voor de toekomst beloofde. En de derde ambtenarengroep was uit de koloniën zelf, uiteraard van Britse verhoudingen even onkundig als hun opdrachtgevers van de Amerikaanse; waar zij optraden, werkten zij het proces van verzelfstandiging in de hand.

Van Carl Becker is de uitspraak afkomstig, dat de Revolutie niet alleen maar een kwestie is geweest van 'home rule', maar vooral ook van 'who should rule at home'. Een strijd dus in Amerika zelf. De kijk op het eensgezind tegen de tyran optrekkend 'Volk-von-Brüdern' is eigenlijk pas goed doorbroken, toen men een zeventig jaar geleden de Loyalisten a.h.w. ontdekte, dus het bestaan ener grote bevolkingsgroep, die allerminst meegesleept was door de nationale verheffing en er weerstand aan had geboden met alle gevolgen van dien. Dat was de genadeslag voor de visie van Bancroft c.s., althans in wetenschappelijke kringen; bij de 'man-in-the-street', in politieke strijdperken, in schoolboekjes voor de rimboe leeft zo iets natuurlijk nog lang voort. Ook dit niet alleen in Amerika overigens[1].

De Amerikaanse Revolutie dus als burgeroorlog, als een krachtmeting tussen twee partijen binnen één en dezelfde gemeenschap; het verloop dier krachtmeting wordt in sterke mate bepaald door een buitenlandspolitieke situatie en zij wordt vergezeld van verschuivingen in de binnenlandse eigendomsverhoudingen. Koningsgetrouwe 'Tories' tegen afvallige Whigs; de laatsten, de overwinnaars, hebben als zo vaak hun beeld van het conflict tot het nationale geijkt: het 'volk' had zich van een 'tyran' bevrijd ondanks enige 'verraders'. Wij kunnen hier scherper zien. Hoe was b.v. de kwantitatieve verhouding? Is het wel zeker dat er meer Amerikanen onder Amerikaanse dan onder Britse vlag streden? Het ontbreekt niet aan stemmen, die een beeld geven, dat voor de Amerikaanse eigenliefde weinig vleiend is; een groot deel was trouw aan de koning, heet het, een ander groot deel onverschillig; een minderheid wenste de ommekeer. De scheiding liep vaak door de gezinnen heen; het bekendste voorbeeld is de familie Franklin, waarvan de oude heer, onze Benjamin, 'links' stond en zoon William 'rechts'. In New York zaten zeker heel veel Loyalisten. Wat waren dat nu voor lieden? Ook hier voldoet geen enkele simpele formule; men mag echter aannemen, dat er veel koninklijke ambtenaren onder waren, met hun aanhang natuurlijk, vele rijke kooplui evenzeer, heel wat deftige families, groot-

1 K. Spiegel, t.a.p., blz. 3; Faulkner, S.H., blz. 98; A.M. Simons, t.a.p., blz. 72; E.B. Greene, t.a.p., blz. 198 vgg.; C. van Doren, t.a.p., blz. 333; Beards, History of the United States, blz. 146.

aant.

grondbezitters met of zonder hun pachters, op Engeland georiënteerde beroepspolitici enz.; al met al zoveel dat het niet erg duidelijk is, waardoor zij zo gemakkelijk onder de voet zijn gelopen. Het is waar: ze waren niet georganiseerd en ze kregen de kans niet, zich te organiseren; elk verzet was immers ‘verraad’ en wel aan de ‘goede zaak’. Daarbij komt dat Engeland deze partijgangers te weinig opgemerkt en daardoor te weinig gebruikt heeft. Het lot van deze mensen, voor ons, zoveel jaren later, niet slechter of beter dan hun opstandige landgenoten, was diep treurig; wanneer zelfs een George Washington hen beschouwde als ‘abominable pests of society’, dan kan men begrijpen, welk een paria's de grote hoop van hen heeft gemaakt. Hier werden ze gehangen en verbrand, elders onderworpen aan smadelijke en wrede mishandelingen, waaronder de bekende nationale zede van het ‘teren en veren’; zij werden geboycot en geschuwd als melaatsen, hun vee werd verminkt; zij waren volmaakt rechteloos, konden hun eigendom niet verkopen, geen geldige testamenten maken enz. Er had dan ook, zeker na de oorlog, een grote uittocht plaats: de émigrés van deze Revolutie, die ‘naar (de) Hel, Hull of Halifax’ mochten tijgen naar eigen goedvinden; velen vestigden zich in Canada, waar ze het Engelse, anti-Amerikaanse element versterkten; van de in Londen neergestreken ballingen lezen we roerende verhalen vol heimwee naar het land dat ze had uitgestoten en waar ze toch wilden begraven worden - sinds Dante Alighieri, de banneling van Florence, zijn wij met deze dingen maar al te vertrouwd...[1].

Vormden de rebellen nu een homogene groep? In hun bovenlaag zeker niet; naar beneden vindt men veel ‘volk’; zelfs de ouderwetse Bancroft onderscheidt wel degelijk de massa achter de leiders: We, the People. Arbeiders en kleine middenstanders, winkeliers en boeren gaven vaart en stuwing aan de beweging waar ze dreigde te verlopen. Zij wensten arbeid, brood, rust en ten slotte die nauwelijks definieerbare kleinigheid meer, waarvoor mensen zich te allen tijde hebben kunnen offeren; de ‘nette’ mensen onder de opstandelingen bekeken hen niet altoos zonder enige reserve en John Adams sprak van ‘die vieze Tom Paine’. Hier en daar kwam het inderdaad tot gevaarlijke spanningen; in Virginië tussen kleine boeren en planters, in Zuid-Carolina en Pennsylvanië rommelde het eveneens; in Georgië bestonden twee wetgevende vergaderingen en twee uitvoerende organen, die elkaar in de ban deden als scheurkerken. Schuldenaars en schuldeisers, kiezers en niet-kiezers, bezitlozen en bezitters, dat alles wroette dooreen in een beweging, die langer zou duren dan de oorlog, een beweging die spanning en hartstocht heeft geschonken

1 M. Farrand, The Fathers of the Constitution (1921), blz. 17 vgg.; G.M. Wrong, Washington and his Comrades in Arms (1918), blz. 226; Brooks, blz. 120.

aant.

aan een proces, dat allang gewerkt had onder de oppervlakte van de Amerikaanse samenleving[1].

De boze koning en zijn slaafse ministers hebben het dus niet gedaan. Deze uitspraak laat wel wat ruimte voor de opvatting dat hun politiek in de jaren zestig tot de uitbarsting heeft bijgedragen. Hadden zij anders kunnen handelen? Ten slotte hebben zij datgene gedaan, wat iedere regering verplicht is te doen: te zoeken naar inkomsten en eerbied voor de wet af te dwingen. De Britse politiek was normaal en heeft daardoor het conflict in de hand gewerkt.

De vlag van Virginië toont Virtus, een welgedane dame, die een man vertrapt, de 'tyrannie', wie de kroon van zijn hoofd is gerold en die met een gebroken keten in zijn linker, een gesel in zijn rechterhand zo duidelijk is gekenschetst, dat wij het motto 'Sic Semper Tyrannis' nauwelijks van node hebben, om te weten, hoe men toen over George III dacht. Het is wel zowat de zienswijze, die in de koning een dwingeland ('De koninklijke bruut'; 'een struikrover en inbreker') zag, in zijn ministers fielten en barbaren; de Engelse Whig-geschiedschrijving heeft dat oordeel verder gedragen over de wereld. Ach, ja... George III was eigenlijk met zijn vijftien kinderen een braaf huisvader en er waren wel meer Britten die de Ganges en de Mississippi niet uit elkaar konden houden of Jamaïca in de Middellandse Zee zochten; dat hij in vlagen van verstandsverbijstering een boom in het Windsor-Park voor de koning van Pruisen hield, heeft hem niet belet, een van de gevaarlijkste oorlogen die Engeland ooit gevoerd heeft, die tegen Napoleon, met glans te winnen. Met deze maatstaven beoordeelt men immers zo vaak gekroonde hoofden? Hij was een rare sinjeur, dat is zo; toen de ruzie met zijn Amerikaanse onderdanen hoog liep, beval hij dat de scherpe punten van de bliksemafleiders op zijn paleis door knoppen zouden worden vervangen[2]; een tijdje lang kon men de Engelse publieke opinie, verdeeld in vrienden en vijanden van de Amerikanen, in spitsen en knoppen verdelen; toen de vermaarde John Pringle, president van de Royal Society, door de Koning werd uitgenodigd, zich voor de knoppen te verklaren en deze geleerde antwoordde, dat de natuurwetten zich niet plachten te richten naar vorstelijk goedvinden, werd hij afgezet. Een onvertaalbare woordspeling verweet de Koning dat Franklin al met al verstandiger deed 'by keeping to the point'.

Dit alles is echter niet zo verschrikkelijk. George III heet altijd koppig, omdat hij de strijd niet heeft opgegeven, Washington, die er heel lang slechter voor stond, heet 'volhardend' en 'nimmer versagend' om dezelfde reden. De Engelse ministers waren niet zo ellendig; zij waren

1 Zucker Periods, blz. 251-253.
2 J.G. Crowther, t.a.p., blz. 72-73.

dan wel op jacht, wanneer dringende zaken hun aanwezigheid in Londen vereisten, maar afwezige ministers hebben in de historie meestal minder kwaad gedaan dan aanwezige. Het waren mannen van bekwaamheid en ook wel van belangstelling; zij bemoeiden zich met Amerika en dat is hun kwalijk te verwijten. 'Grenville verloor de koloniën, doordat hij de Amerikaanse berichten las, wat geen een van zijn voorgangers had gedaan,' aldus een tijdgenoot. Had Grenville die berichten in zijn kachel gegooid, dan zou men hem zijn onverschilligheid hebben verweten. Wat ware de fauna der historie zonder zondebok?

Ik keer nog even naar de Frans-Engelse oorlogen van het vorige hoofdstuk terug. Tijdens die van het Oor van Jenkins hadden onze kolonisten met veel moeite het Franse Louisbourg veroverd, maar bij de vrede van Aken gaven de Engelsen dat weer terug in ruil voor het tijdens diezelfde krijg verloren Madras. Maar Madras lag heel ver weg voor het koloniale bewustzijn en men gaf er zich rekenschap van, dat Engeland de Amerikaanse belangen ondergeschikt maakte aan die van het moederland: men was een pion op het Londense schaakbord. Door de vrede van Parijs ging het van kwaad tot erger; Engeland had toen practisch het hele gebied ten Oosten van de Mississippi gekregen en de vraag was, wat daarmee zou gebeuren. Tot goed begrip diene, dat slechts een deel van dit enorme territoir, tot de Alleghanies toe, was gekoloniseerd en aan een geregeld bestuur onderworpen; het gebergte had anderhalve eeuw een soort heining gevormd tegen Indianen en Fransen; sommige geschiedschrijvers noemen het zelfs een 'Chinese muur'. Dat kan wel zijn, maar de historie leert dat men over Chinese muren wel heen komt, als er aan de achterkant wat te halen is.

Het is te begrijpen dat de eerste kolonisten het vlakke kustterrein hadden bezet en dat men pas gaandeweg het 'Up-Country,' het glooiende gebied naar de bergen toe, was binnengedrongen. Tegen 1750 liet men echter zijn gedachte reeds gaan over het territoir aan gene zijde van de Alleghanies en men mocht hopen, dat dit, nu het definitief aan Frankrijk ontrukt was, voor de kolonisten zou worden opengesteld. Van oudsher waren de pioniers gewoon geweest, te 'squatten' in onbezet gebied, d.w.z. het zonder verdere plichtplegingen te ontginnen, een stelselloze expansie, waar de Koning en de eigenaars zich wel hadden bij moeten neerleggen; zij erkenden dat de daadwerkelijke inbezitneming de 'squatter' zekere rechten van voorkoop schonk, die later, na behoorlijke opmeting, omgezet konden worden in behoorlijk eigendomsrecht. In 1763 stond er een heel legertje van die 'squatters' klaar, om zich op het nieuwe gebied te storten en achter hen waakte de nimmer rustende grondspeculatie; er was spoedig een prachtig plan in de maak tot stichting van een kolonie Pittsylvania, naar de Britse staatsman, of Vandalia,

aant.

omdat de Engelse koningin van de Vandalen heette af te stammen; mannen als Washington en Franklin waren bij deze soort ondernemingen betrokken, die volstrekt niet als oneervol golden[1]. En toen schoof Engeland plotseling een blad papier tussen hen en hun beloofde land: de Proclamatie van Oct. 1763 liet a.h.w. een ijzeren gordijn voor dit land zakken: ze mochten er niet in[2]. Rumor in casa natuurlijk: men kermde over verkorting van heilige rechten, over tyrannie enz. Thans weet men, dat in die proclamatie een stukje bescherming van de Indianen heeft gestoken; de opstand van Pontiac had de Britse regering doen inzien, dat ze iets voor dat bedreigde volk moest doen en... de Britse pelshandel hield het gebied liever voor zichzelf, wat ook al weer te begrijpen is. De eerstvolgende jaren nam het moederland echter een zo weifelende houding aan, dat de pioniers en landspeculanten na het overwinnen van de eerste schrik rustig hun gang gingen; men was er trouwens aan gewend, Engelse voorschriften aan zijn laars te lappen. In de toch al geladen stemming viel echter in 1774 de Quebec Act, waarbij het verbod van 1763 werd gehandhaafd en het terrein in kwestie gesteld onder Canada, d.w.z. onder Engels bestuur. Aangezien deze wet grote voorrechten schonk aan de Katholieke Canadezen, droeg de koloniale opwinding veelal een anti-papistisch karakter; men vergete niet dat men op verscheidene plaatsen op 5 November geregeld de ‘Pausdag’ had gevierd, waarbij een portret van het hoofd der R.K. Kerk in het openbaar werd verbrand; nu schalde helemaal de leuze ‘No popery’ allerwegen; in pamfletten werd George III een ongeoorloofde flirt verweten met een in de Bijbel slecht aangeschreven dame, die ik om redenen van welvoeglijkheid maar als de H. van B. zal aanduiden. Gods toorn dreigde en men was het land kwijt[3].

Men begrijpt dat deze beide onaangename vooruitzichten de stemming in de koloniën niet verbeterden: zoals men vroeger in het Westen aldoor last van de Fransen had gehad, zo zou men nu met een Engelse rem op een uitbreiding moeten rekening houden, welke men als door de hemel verordineerd beschouwde; het nieuwe Westen zou niet voor Amerika, maar voor Engeland zijn en met deze beslissing was dit terrein, tot nu toe strijdperk van twee Europese machten, een binnen-Engels rijksprobleem geworden en daarmee de inzet van een conflict dat in de komende oorlog zou worden uitgevochten als elk ander. Maar in diezelfde periode, dus tot 1774 toe ongeveer, was er nog meer stof tot opwinding geweest en wel over de Britse anti-smokkel- en belastingwetgeving, culminerend in de Zegelwetcrisis.

1 C. van Doren, t.a.p., blz. 245; Zucker Periods, blz. 242.
2 M. Savelle, t.a.p., blz. 582.
3 Beards, History of the United States, blz. 129; N. Schachner, Alexander Hamilton (1946), blz. 39; E.B. Greene, t.a.p., blz. 196.

aant.

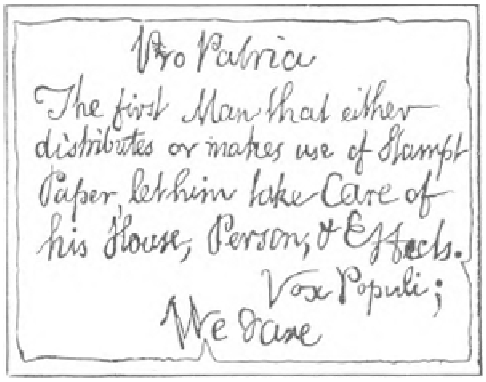

Dreigbriefje tegen het gebruik van gezegeld papier in de tijd van de 'Stamp Tax'

De Zevenjarige Oorlog had de Britse financiën deerlijk toegetakeld en aangezien Londen hem mede in het belang der kolonisten uitgevochten achtte, meende het dat zij hun aandeel dienden bij te dragen in haar herstel. De Suikerwet van 1764 greep terug op de Melassewet van 1733 en maakte in Amerika meer indruk, heet het, dan een militaire ramp, aangezien zij de slavenhandel, die rijke bron van inkomsten in Nieuw-Engeland, in gevaar bracht; nog harder kwam de Zegelwet, de beruchte 'Stamp Act' aan, welke een zegel verplicht stelde op allerlei soorten papier, tot speelkaarten, kalenders en advertenties toe[1].

Het Engelse Hogerhuis had deze wet zonder hoofdelijke stemming aangenomen, maar zij werkte in de koloniën als een electrische schok, een bewijs, zegt Zucker, dat hier veel subtieler en onderaardse maatschappelijke krachten in het spel waren. In elk geval: men was nog nimmer zo direct in zijn beurs getast; zij drukte verder zwaar op de meestbespraakte burgers als daar zijn advocaten, journalisten en uitgevers. En ten slotte was men van de zeven vette jaren van deze oorlog net in de magere terecht gekomen; de winstgevende handel, die men tijdens de krijg met de vijand had gevoerd, was door de vrede wreed onderbroken en de ontstane armoede en werkloosheid vormden een vruchtbare voedingsbodem voor agitatie. Een 'Stamp Act'-congres, in 1765 bijeengekomen, formuleerde de grieven en de leuze was spoedig gevonden: 'No taxation without representation!', waaronder de meesten wel zullen hebben verstaan, dat ze helemaal geen belasting wilden betalen. Wat zou trouwens een vertegenwoordiging op die grote afstand en met dat geringe aantal hebben kunnen doen? Er waren heus wel Amerikanen, die inzagen, hoe slecht de Engelse belastingbetaler zelf in het Parlement was vertegenwoordigd, maar het ging eigenlijk

1 Beards, dl I, blz. 154 vgg.; Zucker Periods, blz. 235-244.

om heel andere dingen. Er volgde een hevige boycot van Britse goederen en van de hele zegelarij; de studenten van Yale legden zich de ontbering op, geen Engelse likeur meer te drinken; maagden in Rhode Island wezen vrijers af, die een goed woord overhadden voor de gehate wet - men mag veronderstellen, dat in dit gewest, centrum van slavenhandel, de Britse inbreuk op de heilige vrijheid nog feller veroordeeld werd dan elders. Rechters en procureurs schortten hun werkzaamheden op en men keerde veelal terug tot mondelinge overeenkomsten. De boycot trof Engeland zeer gevoelig en voor het eerst doemde de mogelijkheid van een afscheiding der koloniën op, een beeld, zo schrikaanjagend, dat men er volgens Adam Smith meer angst voor koesterde dan 'voor een Spaanse Armada of Franse inval.' Men trok dan ook de hatelijke wet in tot grote vreugde van de Amerikanen; New York richtte zelfs een groot ruiterstandbeeld op voor George III, dat overigens enige jaren later tot kogels werd versmolten om op Z.M.'s troepen te kunnen schieten[1].

De geestdrift vervloog spoedig. Niet alleen handhaafde Engeland het beginsel, dat aan de wet ten grondslag had gelegen, maar het voerde weldra nieuwe rechten in, terwijl de contrôle op de smokkelarij doorging; zelfs huiszoekingen vonden plaats en een legertje van Britse ambtenaren prikkelde de Amerikaanse gevoeligheid ongemeen. Het kwam tot gewelddadigheden, zodat Londen weer terugkrabbelde, met het gevolg dat in 1770 alleen een invoerrecht op thee gehandhaafd bleef, meer om het beginsel dan om de daaraan verbonden voordelen. Het lijkt een leuk grapje van Clio, dat de oorlog eigenlijk pas aanving, toen ook dit recht verdween: 'toen', maar niet helemaal 'doordat'. Ik zal niet het hele verhaal van de 'Boston Tea Party' hier vertellen, maar herinner er aan, dat Londen aan de (Britse) Oostindische Compagnie een monopolie voor de Amerikaanse theehandel had geschonken, waardoor de bonafide theehandelaars en -smokkelaars in de koloniën zwaar waren gedupeerd; er werd een complotje georganiseerd en in Boston wierpen enige als Indianen verklede personen een lading thee in de haven (1773)[2]; andere steden volgden; in New York deden het een aantal 'Mohawks'. 'Een welberaden uiterste middel van vrije mannen tegenover de dreigende tyrannie,' prijst Te Lintum, daaraan toevoegend, dat zich onder de daders 'zonen uit de eerste families der stad bevonden'.

Bij het Engelse publiek was de indruk niet zo diep als men in het licht der gevolgen wel eens heeft verondersteld; een van de Lords gaf in overweging, het bekende huismiddeltje van 'een vijftigtal op te hangen en te vierendelen' toe te passen, maar de pers bleef beheerst. Niettemin

1 M. Savelle, t.a.p., blz. 286-289; Zucker Periods, blz. 18.
2 F.J. Hinkhouse, The Preliminaries of the American Revolution as seen in the English Press 1763-1775 (z.j.), blz. 162; C. van Doren, t.a.p., blz. 282 en 288.

moest de regering wat doen en een paar regimenten kwamen het weerbarstige Massachusetts tot rede brengen. De andere gewesten, in Juni 1774 in Philadelphia bijeen, schaarden zich achter de bedreigde staat; desondanks handhaafde de regering haar druk op de ongehoorzamen. En toen ging het, als zo vaak in de historie: ergens viel het eerste schot in een dwangpositie, waar geen terug meer uit mogelijk is:

> Het zwaard vliegt uit de scheede
> En Lexington ziet burgerbloed gestort,
> En Hessen's slachtvee landt op New York's reede...
>
> POTGIETER, *Mount Vernon*

Gezegd burgerbloed vloeide dus in 1775 in het eerste gevecht bij Lexington. In hetzelfde jaar kwam in Philadelphia het tweede Congres bijeen, dat de nu uitgebroken oorlog heeft geleid. Wij vinden hier al mannen als Washington, Jefferson, Sam en John Adams, Franklin, maar, zeggen de Beards, geen Caesar, Cromwell, Danton of Bonaparte, laat staan een Marat; zelfs tijdens de hevigste crises zouden deze deftige heren nog niet hun toevlucht nemen tot zulke extreme maatregelen als de instelling van een Comité de Salut Public. In de nette Quakerstad Philadelphia, al met al 20.000 inwoners tellend, hoefde men ook niet te vrezen voor de bemoeizucht van het ‘Grauw’ op de publieke tribunes; het was meer een dorpsdebatingclub dan een Nationale Conventie[1].

Het Congres stond echter wel voor grote moeilijkheden, omdat men eigenlijk alles moest improviseren. De zwaarste misère, uit de geschiedenis der Zeven Nederlanden maar al te bekend, was het tekort aan besluitkracht, samenhangend met de eigengereidheid, de ‘esprit de clocher’, die kanker in de Opstand tegen Alva en Parma. Het was maar een geluk, dat tenminste de opperbevelhebber met algemene stemmen werd gekozen: George Washington.

Geen volk dus op de tribunes. Maar er was toch een volk; ik zei het hierboven al, er was een publieke opnie, er was propaganda; het is toch niet helemaal toevallig dat de deftige heren in Philadelphia niet in het staatsgebouw, maar in de hal der timmerlieden vergaderden, tot grote vreugde van de arbeiders dier stad. Vooral mannen als Sam Adams en Tom Paine hebben op het klavier dier volksconscientie virtuoos gespeeld. Sam Adams is het type van de ouderwetse ‘volksmenner’, de demagoog. Reeds in 1743 had hij in Harvard over het onderwerp geschreven: ‘Of het wettig is, de opperste overheid weerstand te bieden, wanneer het gemenebest niet op andere wijze behouden kan blijven,’ klanken, waarmee Nederlanders wel vertrouwd zijn... De gebeurtenissen na 1770 brachten hem voor het voetlicht als de kampioen der lagere klassen.

1 Beards, dl I, blz. 156.

Over zijn karakter lopen de meningen uiteen, maar John Adams zegt al in 1765 van hem in zijn dagboek, dat hij het diepste begrip bezat voor de vrijheid en voor haar oorsprong in het temperament en in de aard des volks; een man van de fijnste politieke ontwikkeling, van bijzondere humaniteit, aangenaam optreden, die zich meer om het openbaar welzijn dan om dat van zichzelf of van zijn familie bekommerde. Al jaren vóór het uitbreken van de opstand was hij er van overtuigd, dat Amerika onafhankelijk moest worden. Hij was verder een geboren partijleider, onvermoeibaar, vindingrijk en opgewassen tegen intrige. De Boston Tea Party bracht hem helemaal op de voorgrond[1].

Men heeft er wel over geklaagd, dat er geen grote revolutie-literatuur bestaat in Amerika, dat er geen dichters en wijsgeren zijn opgerezen als vaandeldragers van het vrijheidsideaal[2]. Het lijkt mij onrechtvaardig jegens Tom Paine[3]. Hij was geboren in Engeland in 1737; zijn eerste loopbaan telde de bekende twaalf ambachten en dertien ongelukken; onder de eerste matroos, corsettenmaker, ambtenaar, onderwijzer, onder de laatste de zwarte armoede. Met een aanbeveling van Franklin kwam hij in 1774 in Amerika, waar hij journalist werd en met zijn beroemde 'Common sense' de grootste pamflettist van de opstand. In drie maanden tijds gingen er 120.000 exemplaren van de hand en dat op een zo klein volk! Maar dit geschrift, verschenen in 1776, heeft de Amerikanen, aanvankelijk in hun radicaler vertegenwoordigers zoals Jefferson nauwelijks geporteerd voor een afscheiding van het moederland, in luttele spanne tijds van '1572' tot '1581' gebracht, van opstand tot afzwering; dit is niet meer de trouwe onderdaan in verzet tegen het slechte parlement, maar de rebel in verzet tegen de slechte koning. Wat tot op dat ogenblik onzeker en vaag in de volkspsyche had gezweefd, kreeg plotseling vorm, lijn en richting: het was of men dat inderdaad altoos al had gewild - en dat was eigenlijk ook wel zo. Het tekent Paine, dat hij de opbrengst van deze record best-seller in de oorlogskas stortte en in het leger dienst nam als gewoon soldaat. Karakteristiek is, dat men zelfs de hele Onafhankelijkheidsverklaring van hetzelfde jaar 1776 aan hem heeft willen toeschrijven op gronden die ik niet kan beoordelen overigens. In elk geval: in de herfst van het sombere jaar 1776 greep Tom Paine opnieuw naar de pen: 'onder de ongunstigste omstandigheden, na verloren gevechten en eindeloze marsen schreef hij bij kampvuren zijn meesterlijke

1 Zucker Periods, blz. 251-253; A.H.R. 1933/34, blz. 442 vgg.; id. 1936/37, blz. 788.
2 O. Vossler, t.a.p., blz. 7.
3 The Complete Writings of Thomas Paine, ed. by P.S. Foner, 2 vol. (1945); W.E. Woodward, Tom Paine, America's Godfather (1945); Howard Fast, Citizen Tom Paine (1943); Zucker Periods, blz. 262; A.G. van Kranendonk, Geschiedenis van de Amerikaanse Literatuur (1946), dl I, blz. 17; Brooks, blz. 58; J. Lewis, Thomas Paine, Author of the Declaration of Independence (1946).

aant.

pamflet: The Crisis, waarvan het effect te vergelijken is met Rouget de l'Isle's onsterflijk lied'.

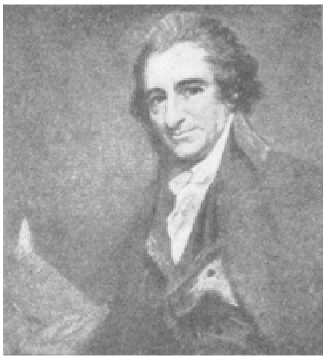

Thomas Paine, naar het portret door George Romney (1792)

Washington liet het alle soldaten voorlezen en het bevat woorden, uitspraken zo direct en pakkend, dat men ze nimmer vergeet: 'The times that try men's souls', 'the summer soldier and the sunshine patriot'; in de jongste wereldoorlog kon men deze woorden meermalen in de ondergrondse pers tegenkomen, opgevangen uit de Amerikaanse radio! Het dankbare volk schonk hem terecht een landgoed, maar toen de oorlog voorbij was, ging Paine weer terug naar Europa, waar hij nog sterk op de voorgrond trad in de dagen der Franse Revolutie. In 1792 publiceerde hij tegen Burke in zijn 'The Rights of Man', een boek, waarvan Napoleon hem later meedeelde, dat hij het onder zijn kussen had liggen, als hij sliep - inderdaad, men heeft niet de indruk dat deze democraat er veel notitie van nam als hij wakker was. Het wekte in Engeland een geweldig opzien en terwijl Paine in de Franse Nationale Conventie zitting nam, stichtte men in zijn vaderland ontelbare gezelschappen tot verspreiding van zijn ideeën; men verving op hun bijeenkomsten het volkslied zelfs door een melancholieke hymne, beginnend: 'God save the Right of Man'. In 1793 waren van zijn boek al 200.000 exemplaren verkocht. Zijn 'Age of Reason' is van 1794, het richtte zich tegen de kerkelijke orthodoxie en heeft hem dan ook de reputatie van godloochenaar bezorgd; het is tekenend dat het de 'Raisin street' in New York[1] is, die de heugenis aan dat werk moest bewaren, een bewijs van het wanbegrip, waarmee men het tegemoet trad. Th. Roosevelt schold hem dan ook 'een vieze kleine atheïst', onrechtvaardig jegens een man, die schreef: 'Ik geloof in een God en niet meer en ik hoop op zaligheid na dit leven. Ik geloof in de menselijke gelijkheid en ik geloof dat godsdienstige plichten bestaan uit het betrachten van rechtvaardigheid, het beminnen van goedertierenheid en het trachten onze medeschepsels gelukkig te maken.' Paine is in 1809 arm en verlaten in

1 K. Bercovici, Around the World in New York (1924), blz. 175.

Amerika gestorven; het nageslacht heeft hem eigenlijk pas in onze jaren weer de plaats teruggegeven, waar hij recht op heeft. Dat dit zo is, moge ik toelichten aan de hand van een enkel citaat uit de inleiding, die de welbekende sociale historicus Dr Philip S. Foner heeft doen voorafgaan aan de volledige uitgave van Paine's werken (een 2250 blz.!):

> Paine liep vooruit op vele van de democratische programma's die jaren na zijn dood werden verwezenlijkt en waarvan enkele thans nog moeten worden verwezenlijkt. Hij heeft onze tijd evenzeer iets te zeggen als zijn eigen.
> Hij was een pionier in de worsteling om de rechten der vrouw en een van de eersten in dit land om te werken voor haar vrijheid.
> Hij was een van de eersten in Amerika die een plan uitwerkte voor de afschaffing der slavernij en ontwierp in 1780 de eerste wettelijke maatregel voor de bevrijding van de Amerikaanse negerslaven - de wet van de vergadering van Pennsylvanië.
> Hij was een van de eerste critici van de Britse politiek in Indië.
> Hij was een van de eerste politieke denkers, die een samenhangend program uitwerkte van sociale verzekering. Hij stelde een schema voor van ouderdomspensioen, progressieve inkomstenbelasting, verplicht onderwijs, soldaten-uitkeringen, verstrekking van land aan de armen en strikte beperking van de ophoping van persoonlijke eigendom.
> Hij was een van de eerste voorstanders van een internationale volkenbond tot uitbanning van de oorlog en ontwapening...
> Hij was een van de eersten, die de onafhankelijkheid van Zuid-Amerika voorspelde en de opening van die landen voor de handel der wereld.
> Het is alleen wanneer we Paine lezen, dat we ons rekenschap er van geven, hoe groot onze schuld is jegens hem wegens zoveel vooruitstrevende wetgeving, die in vele landen na zijn dood heeft plaats gevonden.

Tegen deze grote propagandist vallen de kleine weg, niet geheel terecht misschien. Zo mag men niet het aandeel van de geestelijkheid onderschatten, die met een woord van John Adams alweer: elke Sabbath van de kansel donderde en bliksemde[1]. Zo vergete men vooral ook niet de vrouwen, van wie hele verzamelingen revolutionnaire geschriften over zijn, tot liederen, toneelstukken en satires toe[2]; deze propaganda droeg vaak een feministische inslag; in de brieven van Abigail Adams, de potige echtgenote van John, vinden wij aansporingen, dat hij zich moest schrap zetten tegen alle willekeur 'hetzij van de kant van de staat, hetzij van de kant van de mannen'. Er was verder geen gebrek aan constitutionele theorieën ter verdediging van de opstand, men hanteerde er desnoods verschillende door mekaar. Het zijn echter vooral de Bijbel en John Locke[3], die het apologetische arsenaal vormden; de laatste leverde de bekende leerstukken van politiek Calvinisme als daar zijn de 'natuurlijke rechten', welker onvervreemdbaarheid reeds gesteld was door Roger

1 Beards, dl I, blz. 239.
2 Beards, History of the United States, blz. 581.
3 A.H.R. 1926/7, blz. 475 vgg.

aant.

Williams in zijn verdediging van 'vrijheid en gelijkheid', het 'contract' en de 'toestemming des volks', vanwaar de afstand niet groot meer is naar de door John Knox verkondigde volkssouvereiniteit: 'The people are not ordained for kings, but kings ordained for the people'. En ten slotte het verzet tegen de tyrannie door verantwoordelijke vertegenwoordigers, de verzetstheorie, die ook in de Tachtigjarige Oorlog haar invloed heeft doen gelden. K. Spiegel meent dat door het 'Grote Ontwaken' de ontvankelijkheid voor deze ideologie is vergroot en wijst er op dat het traditieloze Amerika haar gemakkelijker aanvaardde dan Engeland, waar 'ze afstiet op een ondoordringbare laag van gefixeerde overtuigingen'. Eloe dan ook, men had de theorie en waar die tekort schoot, hield men nog altoos de charters achter de hand: gelijk had men altijd.

Reeds enige malen heb ik in mijn tekst het jaartal 1776 vermeld en ik wil het thans enig reliëf schenken. Men heeft vaak de geschiedenis der mensheid vergeleken met een stroom, een beeld, dat het gebruik van een ander, dat ener stroomversnelling, toelaat. Ik wil het tenminste bezigen voor een jaar, dat men in de historie der laatste eeuwen een 'wonderjaar' zou kunnen noemen, omdat de stroomversnelling die dan optreedt, inderdaad iets wonderbaarlijks heeft. In 1776 publiceert een Schotse econoom, Adam Smith, de Bijbel ener historische school, die tot op heden haar invloed heeft doen voelen. In 1776 vraagt James Watt zijn eerste belangrijke octrooi op de stoommachine aan, het werktuig, dat het aangezicht der nijverheid zou veranderen en het industriële proletariaat scheppen, dat in de nieuwste geschiedenis een eersterangs dynamische factor zou zijn. In 1776 ontslaat een verblinde koning van Frankrijk zijn ene bekwame minister; Lodewijk XVI jaagt Turgot weg en ontketent daarmee een ontwikkeling, die uitlopen zal op de Franse Revolutie. Een vergeten Duitse dichter geeft zijn 'Sturm und Drang' uit, een vergeten drama, welks titel het wachtwoord zal worden voor generaties tot en met de Hitlerjugend. Van al dezen heeft Turgot het Amerikaanse volk als 'de hoop van het mensdom' geprezen en Adam Smith voorspeld dat het een 'geweldig wereldrijk, een van de formidabelste, dat ooit bestaan heeft' zou scheppen. Beiden dachten vermoedelijk aan Amerika's aandeel in de stroomversnelling: aan de Onafhankelijkheidsverklaring van datzelfde wonderjaar 1776, de vierde Juli[1].

Het moet vooral de radicale minderheid uit Nieuw-Engeland zijn geweest, die het Congres de weg opgedreven heeft naar de onherroepelijke 'verlatinge', al is deze dan in haar tekst ook in hoge mate het werk van de Virginiër Jefferson[2]. Men had net als hier te lande 'den Coninck van

1 E.H. Carr, The Twenty Years' Crisis 1919-1939 (1939), blz. 58; E.A. Benians, The United States, A Historical Sketch (1943), blz. 1 en 48; A.H.R. 1927/28, blz. 670.
2 Zucker Periods, blz. 260-261; Ferguson, blz. 25.

Engeland lang geëerd'; wij weten dat men niet lichtvaardig is te werk gegaan. In 1775 'verafschuwde' Washington nog de gedachte der onafhankelijkheid, een jaar later meende hij dat niets anders Amerika kon redden. Een commissie van vijf met Jefferson als voorzitter belastte zich op verzoek van het Congres met het opstellen van het document, het 'geboortebewijs van de Amerikaanse staat', door de vergadering met algemene stemmen aanvaard. Nog altoos is de Vierde Juli de nationale feestdag in de 'Verenigde Staten' (toen voor de eerste maal zo genoemd); evenals de z.g. afzwering van 1581 hier is die dag in 1776 zonder veel vertoon voorbijgegaan. De breuk met de Koning was volkomen; men mocht op straffe van boete - in Rhode Island van £1000 - niet eens meer voor Z.M. bidden.

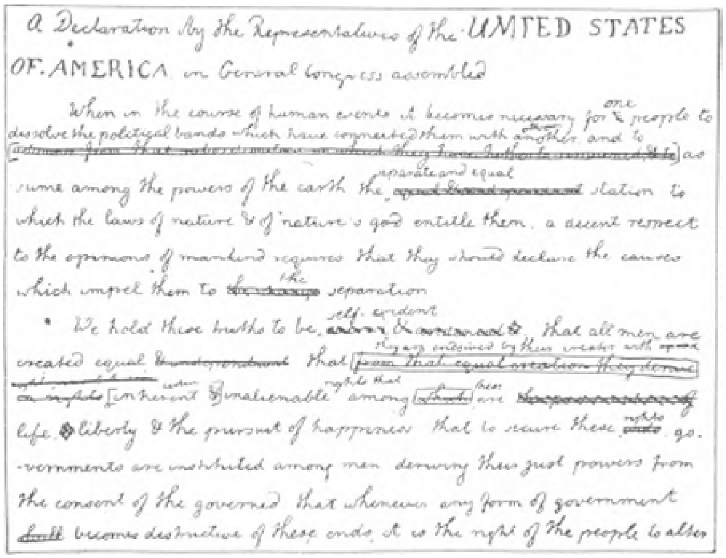
a Declaration by the Representatives of the UNITED STATES OF AMERICA in General Congress assembled

When in the course of human events it becomes necessary for one people to dissolve the political bands which have connected them with another, and to assume among the powers of the earth the separate and equal station to which the laws of nature & of nature's god entitle them, a decent respect to the opinions of mankind requires that they should declare the causes which impel them to the separation.

We hold these truths to be self-evident; that all men are created equal; that they are endowed by their creator with inherent & inalienable rights; that among these are life, & liberty, & the pursuit of happiness; that to secure these rights, governments are instituted among men, deriving their just powers from the consent of the governed; that whenever any form of government becomes destructive of these ends, it is the right of the people to alter

Ontwerp van de Onafhankelijkheidsverklaring van Th. Jefferson (1776)

Met deze verklaring werd het land de facto een staat, in 1783, met de vrede aan het eind van deze oorlog, pas de iure. Men schiep één staat, geen dertien. Dat is niet onbelangrijk; men bedenke even dat elk der Zeven Provinciën indertijd in Münster vertegenwoordigd is geweest en alle Zwitserse kantons op het Wener Congres. De souvereiniteit, ingeboet door de Britse monarch, ging meteen over, niet op de afzonderlijke staten, maar op de Unie in haar geheel, een feit van enorme draagwijdte.

aant.

En, derde belangrijk element: uitdrukkelijk wordt hier het gezag gelegd in handen des volks. Ook daarover denke men niet te licht. Wat Jezus niet had gezegd, wat de Magna Charta niet had verklaard, wat de 'Glorious Revolution' niet had tot stand gebracht, hier was het voor het eerst onmiskenbaar uitgesproken: Alle macht is uit het volk, alle gezag is uit het volk: We, the People of the United States.

De inhoud? Men leest hem in een paar minuten door; het is een kort stuk. Er is een theoretische beschouwing in de eerste helft: men deelt mee, dat men zich verplicht voelt, de geweldige stap, die men gaat doen, toe te lichten: dat vereist immers 'een fatsoenlijke eerbied voor de meningen der mensen'. Men houdt een paar waarheden voor vanzelfsprekend: dat alle mensen gelijk zijn geschapen en vanwege hun Schepper zekere onvervreemdbare rechten bezitten, waaronder leven, vrijheid en streven naar geluk. Regeringen hebben tot taak, deze rechten te waarborgen, maar niet zonder toestemming van de geregeerden. Een regering die niet voldoet, mag men afzetten. En zeker, wanneer een lange reeks van misbruiken en machtsoverschrijdingen heeft plaatsgegrepen, is het èn recht èn plicht, dit te doen. Daarom somt men nu een zevenentwintig grieven op die men tegen de Engelse Koning heeft. 'Een vorst, die getypeerd wordt door elke daad, welke karakteristiek is voor een tyran, is ongeschikt om de heerser over een vrij volk te zijn.' Men breekt dan ook met hem en verklaart zich vrij en onafhankelijk. Het is een indrukwekkend stuk, dat ook nu, na zoveel jaren, zijn kracht heeft behouden.

Een van de aantrekkelijkste figuren uit die periode en uit de hele Amerikaanse geschiedenis is George Washington en dat meer in weerwil van dan door de behandeling van deze gestalte in vele publicaties. Het is wel zoals Barnes zegt, dat 'de aprioristische aanneming van een onveranderlijke adel van karakter en doeleinden en van niet op het aardse gerichte belangstelling en drijfveren bij historische figuren al meteen vernietigend is voor de waarde van elke biographische studie of van elke historische synthese, gebaseerd op een compilatie van biographisch materiaal'[1]. Aan dat materiaal ontbreekt het waarlijk niet: het eeuwfeest van 1932 betekende niet veel minder dan een Washington-lawine; krantenkoppen herleidden zijn stamboom tot Koning David (verder konden de lezers het wel zelf) en prezen hem als de eerste muilezelfokker van een heel Vasteland.

Er was hier waarlijk geen overdrijving van node. De historische werkelijkheid toont ons een man van eenvoudige opvoeding, die de drie 'r' 's heeft gehad: 'reading, 'riting, 'rithmetics'. Geen kruisvaarder, nauwelijks godsdienstig, een man van soms allerfijnste tact, aristocraat en

1 H.E. Barnes, t.a.p., blz. 273.

aant.

grand seigneur krachtens aanleg en opleiding.

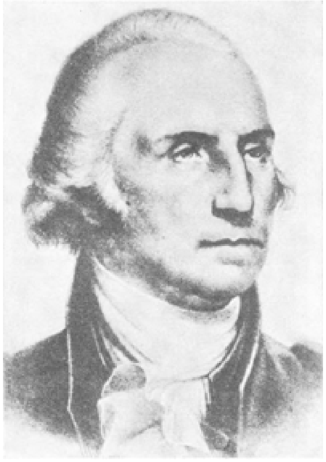

Washington. Portret door een tijdgenoot

Als opperbevelhebber weigerde hij alle betaling behalve vergoeding van onkosten en toen men na acht jaar veldtocht de rekeningen controleerde, was de fout minder dan één dollar. Er zit in de generaal, gezien tegen de achtergrond van Mount-Vernon, zijn landgoed, iets heel schilderachtigs: zijn pleegzoon schreef aan een bezoeker: ‘U zult een oude heer tegenkomen, alleen rijdend in eenvoudige bruine kledij met een breedgerande witte hoed, een notenhouten rijzweep in zijn hand en een parasol met een lange stok, die bevestigd is aan zijn zadelboog. Die heer is Generaal Washington.’ Men kan wel eens dankbaar zijn voor een zinnetje als dit, uit de brief ener dame: ‘Hij kan bepaald onbeschaamd zijn soms, een soort onbeschaamdheid, Fanny, waar jij en ik van houden.’ Of uit die van een officier: ‘Hij vloekte dat de bladeren aan de bomen er van beefden... He swore like an angel from heaven’. Het maakt hem iets menselijker in al die deugden, dat hij een rijke vrouw om haar geld heeft getrouwd, ondanks zijn liefde voor Sally Fairfax, dat hij alleen gaf om jacht, kaartspel, wedrennen en fokkerij, dat allerlei huilerige trekjes, zoals het beroemde gebed in het bos van Valley Forge, verzinsels zijn. Echt jammer, hoewel niet verwonderlijk, is zijn totaal gebrek aan humor; geen scherts, geen anekdote is van hem overgeleverd. Ganselijk geen democraat: ‘Een typische democraat hierin, aangezien ons land het meest ondemocratische is van alle grote vrije naties’[1]. Deze man van vlees en bloed was een slavenhouder van de oude stempel; hij bezat er wel tweehonderd en had zeker enig begrip van een wetenschappelijk landbouwbedrijf; blijkens zijn briefwisseling met Engelse autoriteiten op dat gebied is hij veel anderen hierin voorgeweest. Er zijn wel een

1 A.H.R. 1926/27, blz. 611.

aant.

paar aantrekkelijke portretten van hem over, o.a. dat wat op de postzegels staat (van Gilbert Stuart) en ons wat zegt in zijn 'tragische noblesse'; er is ook een borstbeeld van Houdon.

Maar verder? Het is wel niet te loochenen, dat men alles gedaan heeft, om van deze sympathieke figuur te maken wat de Beards 'a solemn humbug' hebben genoemd en anderen 'a national bore'. Nog altoos zijn er levensbeschrijvingen, boven de duizend bladzijden tellend, die de meest irriterende sprookjes opdissen en de nationale heilige zelfs verdedigen tegen de fouten die hij zelf opbiecht. Die vergoding dateert al van heel lang: zo bestond Jared Sparks, jarenlang de autoriteit, het, om in de door hem uitgegeven briefwisseling te gaan knoeien; als de held een te kleine geldsom in mannentaal 'een vlooienbeet' noemt, maakt hij er van: 'volstrekt onvoldoende voor onze eisen van het ogenblik'. Een ramp is de levensbeschrijving van Parson Weems geweest, die 'merkwaardige verbinding van een dominee en een nar', die o.m. schuldig staat aan het verhaal van de kerseboom, waarvan Washington Sr ziet dat hij omgekapt is; Washington Jr, onze George, ontkent eerst, maar 'I can't tell a lie, Pa; I did cut it with my hatchet'. Dit schoons verscheen pas in de vijfde druk van 1806, maar is in het klassieke 'Life of Washington' door zeventig edities minstens heengegaan; zo wordt de grote man bijgefatsoeneerd tot nationaal exempel, niet drinkend, niet vloekend en de rest. Men mag alleen erkennen dat Amerika daarmee geen uitzondering is; ten slotte heeft elke gemeenschap haar Pantheon en in een Pantheon horen nu eenmaal goden[1].

De veldheer? 'Een eerste klas-soldaat.' 'Meer een morele kracht dan een generaal.' Zijn belangrijkste successen behaalde hij misschien wel op de onmacht en de onbekwaamheid zijner opdrachtgevers: het Congres. Sommigen prijzen hem, omdat hij een leger heeft willen maken van de horde, waar hij mee begon; anderen laken hem, omdat hij de Amerikaanse vrijwilligers, zo geschikt voor de individuele guerrilla, met behulp van Europese officieren tot een soort leger heeft geranseld. Niemand twijfelt echter aan zijn grote morele kracht.

Voor een deel bestond dit leger uit vrijwilligers, voor een ander uit voor enige tijd aangeworven soldaten. Het doet wel eens denken aan de latere Sansculotten, ook in zijn aanvoerders. Generaal Stark, overwinnaar van Burgoyne, liep er zo armoedig bij, dat het Congres hem als nationale beloning zes hemden en twee el laken schonk. Generaal Greene

1 W. Reinhardt, George Washington (1931); A.H.R. 1933/34, blz. 274 vgg.; Zucker Periods, blz. 268; G.M. Wrong, Washington and his Comrades in Arms (1918); C. Becker, The Eve of the Revolution (1918); Van Wyck Brooks, The Flowering of New England (1936), blz. 125. *Legenden:* J.S. Bassett, The Middle Group of American Historians (1917), blz. 20 en 57; A.H.R. 1926/27, blz. 926; id. 1934/35, blz. 142. *Ontlegendarisering:* W.E. Woodward, George Washington (1926); D.S. Freeman, George Washington (1948), 2 dln.

was een boer en smid geweest; toen hij de krijg zag aankomen las hij overhaast Caesar's Gallische Oorlog en nam het zwaard op; Henry Knox, boekhandelaar in Boston, werd hoofd van de artillerie; dominee J.P.G. Mühlenberg eindigde in Januari 1776 zijn preek met de woorden: 'Daar is een tijd voor preken en bidden, maar ook voor strijd en nu is die tijd er.' Hij sprak de zegen uit, wierp zijn toga af en stond in officiersuniform voor zijn gemeente, waarvan een groot deel hem volgde. Ook hij bracht het tot generaal. De vrijwilligers, vaak getooid met het opschrift 'Vrijheid of Dood' stelden het geduld van hun aanvoerders op een zware proef; Washington, hoezeer geneigd, hun grote eigenschappen te erkennen, zuchtte wel eens: 'Ze komen op, men weet niet hoe; ze gaan, men weet niet wanneer: ze vechten, men weet niet waar; ze eten de voorraden op en laten mij op het kritieke moment in de steek.' De desertie was schrikbarend: 'wij moeten de ene helft van het leger gebruiken om de andere helft terug te brengen.' Heimwee, de oogst op het veld, geruchten omtrent Indianen aan de grens en bovenal de afschuwelijke verzorging deden de mannen verdwijnen als sneeuw voor de zon[1]. Merkwaardig is de opbloei van het Amerikaanse lied: de Bostonse looiersleerling Billings, begonnen met het krabbelen van wijsjes met kalk op ossenhuiden, leverde er verscheidene.

In de loop van de krijg poogde de Pruisische officier Von Steuben hier enige dril en tucht aan te brengen; de legende heeft deze op zichzelf niet onverdienstelijke militair (de enige in het leger die ooit een beleg had bijgewoond!) een groot inkomen laten offeren op het altaar der vrijheid - zo schoon was het nu weer niet[2]. Wel waar is, dat men in het leger placht te straffen met driehonderd stokslagen, waarna de wonden met zoutwater werden nagewassen. En dat, terwijl er vaak gebrek aan alles was, aan voedsel, schoeisel, kleding, hoewel de leveranciers schatten vergaarden. Een gevolg van de jammerlijke verzorging was de wintercatastrofe te Valley Forge, waar men voortdurend afgevroren ledematen moest amputeren; de veldheer getuigde later dat zijn mannen alles geleden hadden wat de menselijke natuur lijden kon aan deze zijde van de dood. Van de tien gevallenen stierf er een aan een Britse kogel, de rest aan ziekten. Dr Benjamin Rush zei tot John Adams: 'Bij de tegenwoordige verzorging van ons leger zou Amerika ontvolkt raken al groeiden

1 Faulkner, S.H., blz. 101; G.M. Trevelyan, History of England (1945[3]), blz. 554; E.B. Greene, t.a.p., blz. 240; Dictionary, dl IV, blz. 272; Beards, History of the United States, blz. 152; Beards, dl I, blz, 250; A.L. Lloyd, Black Spirituals and White, The Modern Quartrley, I (1946), blz. 71-88.

2 A.H.R. 1937/38, blz. 894; F. Friedrich, Handbuch für den Geschichtsunterricht (1927[2]), blz. 222; J.M. Palmer, General Von Steuben (1937).

de mannen onder ons zo snel en spontaan als grassprieten'[1]. Men moest dan ook met allerlei lokmiddelen het leger aanvullen; het handgeld werd steeds hoger en in Virginië loofde men bij dienstneming als premie uit: een gezonde neger tussen tien en dertig jaar of zestig pond in goud of zilver naar keuze... Men lijfde zelfs negers in of deserteurs uit het Britse leger. Gering is het aantal officieren en manschappen geweest, die, tot het laatst toe volhoudend, de onafhankelijkheid hebben bevochten.

'Hessen's slachtvee,' zei Potgieter van het Engelse leger. In Schiller's 'Kabale und Liebe' komen we ze tegen, de stumpers, waarvan door hun landsvader zevenduizend worden versjaggerd om zijn bijzit in de diamanten te kunnen zetten. Na vergeefse pogingen van Katharina II 20.000 kozakken te krijgen, betrok de Britse regering de mensen weer van de oude beproefde leveranciers van Hessen-Kassel, Anspach en Bayreuth, Anhalt-Zerbst en Brunswijk-Lüneburg. Zo ontving de laatste per man £7.4.4½ aan handgeld en verder een jaarlijkse subsidie van £11517-17.3½ totdat de soldaten terugkwamen en de dubbele som nog twee jaar na die terugkeer; voor elke dode ontving de troostbare vorst een som gelijk aan het handgeld, met een derde meer voor elke gewonde; op deze voorwaarde verkocht hij 4300 man. In het geheel werden 30.000 landskinderen door deze vorsten omgezet; in de aardige autobiographie van J.G. Seume kan men lezen, hoe hij in de buurt van Kassel doodgewoon werd opgepakt en met een bont allegaartje over de Oceaan werd gezonden; de reis duurde 22 weken... Velen vergingen van heimwee; vaak werden de gevangenen gruwelijk behandeld: in een oude kopermijn in Connecticut zwoegden en stierven er tallozen, honderd voet onder de grond. Andere gevangenen waren gelukkiger, wanneer ze werden losgekocht door boeren op zoek naar knechten, door werkbazen of door toekomstige gades. Wat uit Engeland zelf in het leger terecht was gekomen, vindt nergens veel waardering: schooiers, bedelaars, onverbeterlijken, zakkenrollers, boeven; drie regimenten bestonden uitsluitend uit ontslagen gevangenen. Er was een enorme tros; bij Burgoyne's kleine krijgsmacht liepen 2000 vrouwen mee. Over de Engelse legeraanvoerders oordeelt men niet allerwegen even gunstig; zij hadden echter met dezelfde moeilijkheden te kampen als de veldheren der coalitie-oorlogen, die tegen de improviserende Sansculotten moesten uitkomen met hun geleerde lesjes van beroepsmilitairen; ook hier trok de traagheid en verstardheid aan het kortste eind tegen de verbeeldingskracht. Howe was verzot op drank en dobbelspel, alsmede op vrouwen; hij was alleen gekozen om 'Oma's misstap' (hij was een onwettige kleinzoon van George I); wat Clinton betreft, er was een plan van

1 B. Jaffe, t.a.p., blz. 138-139; Allen Bowman, The Morale of the American Revolutionary Army (1943).

Washington, om hem uit New York te laten ontvoeren, maar Alexander Hamilton, toen Washington's adjudant, wist dit bijtijds te verijdelen door op het gevaar te wijzen, dat er een snuggerder voor in de plaats zou komen. Voor Burgoyne verwijs ik naar het nog altijd zeer amusante stuk van Shaw: 'The Devil's Disciple'; daarin staat hij wel ten voeten uit, getekend met die bekende vriendelijkheid, die nog erger is dan zware critiek[1].

De financiën heten terecht de zenuw van de oorlog en men mag, op dit beeld doorgaande, bij het Congres een pijnlijke neurose vaststellen. Een schatkist was er eigenlijk niet en belastingen te heffen van lieden, die net moord en brand geschreeuwd hadden bij de invoering van de Zegelwet, ging bezwaarlijk. Wie zou ze moeten betalen trouwens? Visserij, vrachtvaart, handel, transport - de krijg maakte dat alles in het begin nauwelijks mogelijk. Veel crediet had men niet; met de opbrengst van het in beslag genomen Loyalistenbezit kon men geen oorlog voeren. Zo bleef alleen over de kapitalisatie van de hoop, de krijg te winnen: de uitgifte van papiergeld. 'In bepaalde omstandigheden,' zegt R.V. Harlow, 'moeten regeringen wel eens in een of andere vorm overgaan tot confiscatie, hetgeen voor de bezitters natuurlijk niet aangenaam is. De ervaring van verscheidene oorlogen heeft aangetoond, dat de minst pijnlijke methode tot bereiking van dit resultaat bestaat uit de uitgifte van papiergeld en zijn verloochening'.

Nu, dat heeft men wèl gedaan. In 1779 was de geldkoers 2½%. 'Geen "continental" waard' (het was het 'continentale' Congres), deze zegswijze vonnist de biljetten afdoende. Gelukkig kwamen de Fransen over de brug en ook van elders, b.v. uit Nederland, kreeg men geld. Maar de welbespraakte patriotten bleven tot het laatst afkerig van belasting; dan nog liever papier en obligaties, waarvan de rente later zou worden gevonden in de opbrengst van verbruiksbelastingen, die zwaar zouden drukken op de helaas minder bespraakte smalle gemeente. Het ergst leden de soldaten en zeelieden, die afgescheept werden met papiergeld en met beloften op land in het Westen; sommige schrijvers over de revolutionnaire financiën zijn wel eens wat bitter; zo staat op het titelblad van een bekend werk over dit onderwerp een citaat uit Macbeth:

> The earth has bubbles, as the water hath,
> And these are of them.

En niet minder hups schrijft de wijsgerige Franklin: 'Dit papiergeld, zoals wij het hanteren, is een wonderbaarlijk werktuig. Het verricht zijn taak, wanneer wij het uitgeven; het betaalt en kleedt de troepen; het verschaft levensmiddelen en munitie; en als wij een te grote hoeveelheid

1 Edw. Channing, t.a.p., blz. 213 vgg.; Beards, dl I, blz. 77; H.B. Parkes, t.a.p., blz. 100.

aant.

moeten uitgeven, betaalt het zichzelf af door depreciatie.' Men zag wel in dat bepaalde personen schade zouden lijden, maar dat gebeurde in elke oorlog. En in deze oorlog paste men toch al zoveel anders onrechtvaardige middelen toe: dienstplicht, beperking van persoonlijke vrijheid, leugenpropaganda; oneerlijkheid was tòch troef... Overigens stonden er strenge straffen, niet alleen op het namaken, maar ook op het wantrouwen van dit papier: zo werden er in 1781 twaalf soldaten doodgeschoten omdat ze hun makkers er toe hadden opgestookt, de biljetten te weigeren. En dat, terwijl de provinciale biljetten in slechts twee staten, in Delaware en in Georgië, gedekt waren![1].

Nederlaag van de Engelsen op 19 April 1775

Bij een beschouwing van de krijgsfeiten vallen twee merkwaardige verschijnselen onmiddellijk op. Ten eerste de wanverhouding tussen de grootte van de legers, vaak niet meer dan enige duizenden, soms enige honderden, ja tientallen, en de enorme afmetingen van het oorlogstoneel; ten tweede, dat de Engelsen alleen blijvende successen konden behalen in de buurt van de kust, maar in het binnenland machteloos waren tegen de steeds weer oplaaiende tegenstand. Weliswaar gelukte het Washington, Boston te bevrijden, maar New York viel in de handen der Engelsen en in 1777 zelfs Philadelphia. Het zag er lelijk uit voor de opstandelingen, die echter op 16 October van dat jaar een belangrijk succes wisten te boeken. De Engelse minister van Oorlog, Lord Germaine, had een plan opgesteld, volgens hetwelk Burgoyne uit Canada met Howe uit New York contact

1 A.H.R. 1929/30, blz. 46 vgg.; R. Butterfield, The American Past. A History of the United States from Concord to Hiroshima, 1775-1945, (1947), blz. 9.

moest maken; het resultaat zou de dodelijke omknelling van Nieuw-Engeland zijn. De waardige Lord was echter op de fazantenjacht gegaan en zodoende was de instructie van Howe in een lade blijven liggen, waar men haar tientallen jaren later uit heeft gehaald; Howe bleef natuurlijk lustig doorfuiven in New York, terwijl Burgoyne hopeloos vastliep in de wildernis. Bij Saratoga kon hij niet verder; het heet dat de veldheer op het hoogtepunt van de crisis zich maar in een woning in dat stadje opsloot en aldaar 'champagne dronk met zijn maîtresse op zijn knie'; daar wordt aan toegevoegd dat dit het beste was, wat hij in de gegeven omstandigheden doen kon, hetgeen ik als leek in de krijgskunde niet waag te beoordelen. Zijn capitulatie verhoogde natuurlijk het moreel (en het materieel) aan de Amerikaanse zijde; zij maakte ook in het buitenland een diepe indruk. Het was toch iets meer dan wat Wolfe de Amerikanen had genoemd: 'de smerigste, lafste, verachtelijkste honden, die je je kunt voorstellen'[1].

Er zijn historici, die Saratoga geplaatst hebben onder de vijftien belangrijkste militaire gebeurtenissen der geschiedenis. Het nieuws immers bereikte Franklin in Parijs, terwijl hij juist somber met enige gasten aan tafel zat; een dier gasten, Beaumarchais, de bekende schrijver, snelde met zulk een haast naar Versailles, dat zijn koets onderweg omsloeg en hij zijn arm verstuikte. Het bericht had grote gevolgen; de Amerikaanse zaak had toch al in vele landen sympathie opgewekt en onder Washington's leiding had zich gesteld, wat wij met een woord van onze tijd een 'internationale brigade' zouden noemen: de Pool Thaddeus Kosziusko, de Duitser Kalb, de Fransman Lafayette; 90% van het Amerikaanse buskruit was geleverd door het handelshuis 'Roderique Hortalez et Cie', achter welke zoetvloeiende naam de hiervoorgenoemde Beaumarchais schuil ging. Over Lafayette, de 'ruiter op de regenboog', is de laatste jaren menige biographie in het licht gezonden en daarmee hebben wij wel een ietwat betere kijk gekregen op karakter en drijfveren van deze figuur dan de Franse geschiedschrijving, zich op zijn memoires baserend, opgebracht heeft: deze suggereren als voornaamste motieven voor zijn Amerikaanse avontuur zijn liefde voor de vrijheid en voor de republikeinse instellingen. In werkelijkheid hield hij echter helemaal niet van 'onze lieve Amerikanen', hoewel nog minder van Engeland; hij kwam als avonturier, gedreven o.m. door zijn behoefte, zijn schoonfamilie te overtuigen, dat hij werkelijk wat betekende; spoedig kreeg hij enig begrip van de mooie rol, die hij kon spelen en het is alleen maar menselijk, dat hij voor deze verleiding is gezwicht[2].

1 W.E. Woodward, t.a.p., blz. 178; C. Wood, A Complete History of the United States (1942), blz. 85.
2 Beards, History of the United States, blz. 162. *Lafayette:* L. Gottschalk, Lafayette comes to America (1935); id., Lafayette and the Close of the American Revolution (1942); A.H.R. 1938/39, blz. 981; id. 1936/37, blz. 310; id. 1938/39, blz. 393.

Lafayette was echter nog lang geen Frankrijk; de clandestiene hulp met geld en met materiaal zette geen zoden aan de Amerikaanse dijk. Maar in Parijs hadden de opstandelingen hun beste kracht geposteerd, Benjamin Franklin alweer, hoofdacteur dit keer in een niet onaardige comedie. Dit nu was de wijze mensenvriend, eenvoudig, bescheiden en waardig; de man zonder pruik, zoon der natuur, eigenlijk een nobele wilde in levenden lijve, weldoener in de geest der Quakers; het levend exempel van natuurlijke deugd, zonder priester, dogma of mysterie. Uit de stille studeercel had de zéér waardige grijsaard zich willen losrukken om zijn land te helpen. Was het wonder dat de Franse dames hem verafgoodden, zelfs een ‘coiffure à la Franklin’ droegen? Men leze slechts in de brieven van Mevrouw Adams, hoe het tussen Madame Helvétius, een zestigjarige overigens, en onze ‘Doctor’ toeging: ‘Ik zou heel verbaasd zijn geweest over haar gedrag, had de goede Doctor me niet verteld, dat ik in deze dame een echte Franse moest zien, totaal vrij van aanstellerij of stijfheid en een van de beste vrouwen ter wereld. Ik zal de Doctor maar op zijn woord geloven, maar ik zou haar zelf voor een heel slechte hebben gehouden voor iemand van zestig jaar en een weduwe. Ik erken dat het me zeer tegen de borst stuitte en dat ik hoop nooit meer met dames als deze kennis te maken. Na het diner wierp ze zich op een divan, waar ze meer liet zien dan haar voeten. Ze had een schoothondje, dat, na de Doctor, haar gunsteling was. Ze kuste het en toen het de vloer nat maakte, nam ze dat op met haar chemise...’ Was het, alweer, een wonder dat de dames in Versailles in haar kapsel beeldjes van de ‘goede Doctor’ droegen, tot ergernis van de goede Lodewijk XVI? De wijsgeer kon ook heel plezierige brieven schrijven, zoals aan de genoemde Madame Helvétius: ‘Wanneer zij er prijs op stelt, bij hem zoveel dagen door te brengen, zou hij gaarne zijn nachten met haar doorbrengen...’; honi soit qui bien y pense. Men schreef hem dan ook van alles toe, de Onafhankelijkheidsverklaring, de hele Revolutie ten slotte; het hoogtepunt was wel de ontmoeting van Solon en Socrates: Franklin en Voltaire, in de Académie des Sciences, op 29 April 1778; onder het gejuich van ‘Il faut s'embrasser à la française’ vielen de tweeënzeventigjarige en de vierentachtigjarige elkaar om de hals en kusten elkaars wangen; een paar weken later was Socrates helaas onder al deze ontroeringen bezweken. Onder het patriarchaal oog van Solon echter werd deelneming aan de Vrijheidskrijg een kruistocht. In de koloniën was men veel nuchterder, men wist daar wel dat men niet streed voor een nieuw geloof, maar voor oude rechten, ‘die geen zier met bliksemafleiders en korte haren hadden uit te staan’. De Franse regering was eveneens wat behoedzamer dan de publieke opinie en pas na Saratoga, in 1778, trad ze in de oorlog, een jaar later door Spanje,

aant.

in 1780 door Nederland gevolgd. Een Franse krijgsmacht onder Rochambeau stak de oceaan over en men vindt hierin al namen, die later een helderder klank zouden krijgen: Berthier, Dumas, Fersen[1].

Op één gevechtsterrein ging het de Amerikanen bijzonder naar den vleze: in de Ohio-vallei, waar G.R. Clark met een krijgsmacht van ongeveer tweehonderd man een gebied veroverde, waar thans ruim twintig millioen mensen wonen; zo nam hij na een zware winterveldtocht van 230 mijl in de wildernis het fort Vincennes, verdedigd door een zekere Hamilton, bijgenaamd de 'haarkoper' om de transacties, die hij met zijn rode bondgenoten omtrent Amerikaanse scalpen zou hebben afgesloten. Dit is thans wel als een gruwelpraatje ontmaskerd en het is spijtig te erkennen dat de zéér waardige grijsaard in Parijs met behulp van vervalste brieven en meer dergelijke kunstjes verhalen van dit soort onder de Franse dames in omloop had gebracht, die wellustig sidderden bij de opsomming en beschrijving van zoveel wreedheden. Dat neemt niet weg, dat er Indianen meevochten, dom genoeg aan allebei de kanten; een vrome Engelse staatsman liet zich dan ook ontvallen: 'God en de natuur hebben het scalpeermes en de strijdbijl in onze handen gegeven, om de Amerikanen tot onvoorwaardelijke overgave te martelen.' Heel veel plezier had men nu weer niet van dit geschenk van 'God en de natuur', want bij de minste tegenspoed verdween de roodhuid in de bossen. Een merkwaardige bondgenoot van de Engelsen was de Mohikanen-hoofdman Joseph Brant (Thayendanegea), lid van de Anglicaanse Kerk en, hoewel volbloed Indiaan, zendeling onder zijn eigen volk, waarvoor hij zelfs een gebedenboek vertaalde. In Engeland schilderde George Romney een portret van hem[2].

Het werkelijke einde van de oorlog kwam in 1781, toen de onbekwame Cornwallis, door de zieke Rodney en de nalatige Hood niet voldoende gesteund, vastliep in Yorktown, waar hij op 19 October 1781 capituleerde: 'When Britain failed to muddle through'. Engeland was oorlogsmoe, verfoeide gaandeweg 'die verdoemde en afschuwelijke oorlog' (Fox). Er was veel verzet tegen de regeringspolitiek, vooral onder de Whigs zoals Burke, die openlijk partij koos voor de Amerikaanse zaak[3]. Tijdens en niet zonder samenhang met deze oorlog werd ook in Engeland een binnenlands conflict uitgevochten en Yorktown was de nederlaag van de partij van George III. In de loop van 1782 opende men onderhandelingen te Parijs, waar de Amerikaanse gedelegeerden, onder leiding

1 O. Vossler, t.a.p., blz. 55; C. van Doren, t.a.p., blz. 383 en 405; J.G. Crowther, t.a.p., blz. 100; Th.A. Bailey, A Diplomatic History of the American People (1946[3]), blz. 15; L. Feuchtwanger, Waffen für Amerika (1947).

2 E.B. Greene, t.a.p., blz. 256; F.A. Ogg, t.a.p., blz. 47; C. Van Doren, t.a.p., blz. 426. *Joseph Brant:* F. Roz, Geschichte der Vereinigten Staaten (Duitse vert. 1930), blz. 63; H.W. Elson, History of the United States of America (1918), blz. 295; Brooks, blz. 295-323.

3 A.H.R. 1931/32, blz. 49.

aant.

nog steeds van de Ongekunstelde Wijsgeer op ietwat achterbakse wijze (tegen alle afspraken in n.b.) een afzonderlijke vrede met Engeland bekokstoofden; de officiële volgde op 3 September 1783 te Versailles. Engeland erkende de onafhankelijkheid van de dertien koloniën, die het land tot de Mississippi toe verwierven, terwijl Spanje Florida terugkreeg. Een handels- en vriendschapsverdrag zou de verbroken verbindingen herstellen. Dit zijn de voornaamste bepalingen; in vrijwel alles had Amerika zijn zin gekregen[1].

Dit is dus het verhaal van de Amerikaanse Vrijheidsoorlog. In een aardige studie wijst Otto Vossler er op, dat men hem met de Franse in één adem pleegt te noemen, als uitvloeisels van dezelfde geest[2]. Die verbondenheid heeft zelfs het karakter van een officieel dogma gekregen, geheiligd als zij is door manifestaties als het overbrengen van de sleutels der Bastille aan George Washington door Paine of door diens zitting nemen in de Nationale Conventie. Een feit is echter dat de Fransen veel minder door de 'echte' Amerikaanse Revolutie zijn beïnvloed dan door het verkeerde beeld, door eigen denken scheef getrokken. De liefde berustte hier op onkunde. Als een bewijs voor de werkelijke afstand tussen Amerikaanse en Franse idealen voert Vossler een aardig voorbeeld aan: toen de koloniën haar eerste munten in Parijs lieten ontwerpen, ontvingen ze het model toegezonden van een vrijheidsfiguur met loshangend, wild in de wind fladderend haar. Later, toen ze ze zelf maakten, zorgden ze voor een ordelijke en netjes gefriseerde kop. Ik geloof niet dat men hier in de eerste plaats een stukje Puriteinse zedigheid in moet zien; veeleer echter de uitdrukking van de wil van de overwinnaars (èn van Engeland èn binnen Amerika), dat er, zeker waar het de Duiten betrof, een vrijheid zou zijn, ordelijk van zin en beheerst van optreden, geen wufte, onberekenbare Marianne, maar een ietwat stijve, vormelijke en kordate dame, die dan nog het meest leek op de eerbiedwaardige oude Brittannia.

1 Beards, History of the United States, blz. 163-164.
2 O. Vossler, t.a.p., passim, o.a. blz. 1.

Met bijl en bijbel in het oerwoud

HET lijkt mij niet ondienstig, aan het begin van dit hoofdstuk de lezer een zeer bescheiden hors d'oeuvre van gegevens voor te zetten; niet datgene, wat men in elke encyclopaedie gemakkelijk vindt, maar enige bewijzen van de ongelofelijke dynamiek in de geschiedenis van wat voortaan de V.S. heet. Overzien wij nl. de zeventig jaren tussen de vrede van Versailles en de z.g. Gadsdenkoop van 1853, dus tot het moment, waarop door het gladstrijken van de zuidgrens in dat jaar het aaneengesloten gebied dier V.S. zijn tegenwoordige vorm had bereikt, dan staat daar voor ons het feit van een territoriale ontwikkeling, die nog maar het best daarmee wordt gekenschetst, dat het land per dag 260 vierkante km is gegroeid, d.w.z. per jaar zijn gebied met iets meer dan 2½ maal Nederland uitbreidde. De dertien gewesten, in 1783 samen ongeveer 32 maal dat Nederlandse grondgebied omvattend, hebben zich door de toewijzing van het terrein over de Alleghanies meer dan verdubbeld, door de aankoop van Louisiana in 1803 meer dan verviervoudigd, door verdere aanwinsten tot 1853 zelfs verachtvoudigd: een meetkundige reeks, waar ik geen tweede voorbeeld van ken, in dat tempo tenminste. De grondwettelijke census van 1790, misschien de eerste van de hele wereld, toont ons in zijn cijfers, hoe sterk de verandering in dit land is geweest; New York telde nog geen vijftigduizend inwoners, Chicago bestond nog niet - de droom! - en San Francisco was een eenzame missiepost. Maar waar in 1790 de bewoonde wereld ophield, daar bevond zich reeds in 1830 het bevolkingsmiddelpunt.

In 1783 was van deze schone toekomst nog niet veel te bespeuren. Ik zou de jonge republiek zeker niet gaarne vergelijken met Herakles, Alcmene's zoon, die als zuigeling in de wieg de slangen smoorde, die zijn jong leven bedreigden; veelmeer roept ze zulke prozaïsche beeldspraak op als b.v. het lelijke jonge eendje, of als een jongen die voor het eerst zijn lange broek aan heeft. De moeilijkheden waren vele, de kracht scheen gering. De oorlog had grote schokken teweeggebracht, zoals de

ontmachting, onteigening en uitbanning van een groot aantal vertegenwoordigers van de regerende bovenlaag met hun op Engeland gerichte attitudes en vooroordelen, standaarden en overtuigingen, maar zonder hun rijk bezit. Veel van het in beslag genomen groot grondbezit werd in kleine percelen verkocht, een agrarische revolutie, die nog meer aan de Franse doet denken, omdat ze gepaard ging met de opruiming van allerlei feudale resten: niettemin vormde zich weer veel nieuw groot grondbezit door speculatie en andere praktijken. De 'quit-rent' aan koning en eigenaars verviel, evenals de bevoegdheid van de eerste, over het land tot aan de Mississippi te beschikken. Er is verder de gebruikelijke nasleep van elke oorlog, de gedaalde moraal, de desorganisatie; in deze critische periode ontbreekt het echter niet aan nieuwe groei en creatieve ondernemingen: een wereld in beweging[1].

Er was in die eerste jaren nauwelijks enig centraal gezag aanwezig; de financiën waren deerlijk in de war, de oorlogsindustrieën, plotseling van haar afzet beroofd, poogden zich met kunst en vliegwerk te handhaven, waarbij Pennsylvanië en New York elkaar b.v. te lijf gingen met beschermende wetten; andere staten boycotten elkaar zelfs. De werkloosheid werd er niet minder door, toen men uit afschuw van allerlei militarisme het leger reduceerde tot tachtig man, voldoende om de arsenalen van Pittsburg en West Point te bewaken; enige jaren later werd deze armee tot ruim zeshonderd man opgevoerd. Een jammerlijk bederf, vooral op politiek gebied, trok door het openbare leven, een kinderziekte, die men nauwelijks meer kwijt zou raken; welk een enorme buit, voorwerp van speculatie en corruptie, lag er niet zo maar voor het grijpen, het nieuwe land, een gebied, tweemaal zo groot als Frankrijk![2].

Het is geen wonder dat men, zoals een schrijver uit de jaren twintig dezer eeuw het formuleert, 'met onrustbarende snelheid de geest van het bolsjewisme zag opkomen'[3]. Want het is niet te loochenen: evenals elders is hier de doorbraak van de burgerlijke maatschappij gepaard gegaan met veel leed voor de lagere klassen, de boeren en arbeiders; zij vooral droegen in die moeilijke jaren de last en de nasleep van de krijg in de vorm van werkloosheid, verarming en schulden - dit laatste, in verband met het meedogenloze schuldrecht, wel het ergste van de drie. De armen werden niet zelden tot wanhoop en opstand gedreven; de gelijkheid, zo nadrukkelijk in de verklaring van 1776 uitgesproken, kon hun moeilijk iets anders toeschijnen dan een hol en inhoudsloos woord.

1 J. Franklin Jameson, The American Revolution Considered as a Social Movement (1926); M. Savelle, t.a.p., blz. 663; Bogart-Thompson, blz. 181.
2 J.S. Bassett, t.a.p., blz. 229. *Corruptie:* S.P. Orth, The Boss and the Machine (1929), blz. 27; Ch. Lütkens, Staat und Gesellschaft in Amerika, Zur Soziologie des Amerikanischen Kapitalismus (1929), blz. 18.
3 J.M. Beck, The Constitution of the United States (1922), blz. 41.

aant.

Zij waren van mening, dat de grond, die door de gemeenschappelijke inspanning aan Engeland was ontnomen, aan allen gelijkelijk toekwam en zeker aan hen, die goed en bloed geofferd hadden in de grote strijd; zij beschouwden het als een verkorting van hun rechten, dat die winst louter aan bodemspeculanten zou ten goede komen. In 1786 verdichtte deze ontevredenheid zich tot de merkwaardige beweging onder leiding van Daniël Shays, die een leger van wel tweeduizend volgelingen om zich heen wist te groeperen. De opstand werd gesust, maar hij zou niet de laatste zijn in de beginjaren van het gemenebest en het zijn vooral gebeurtenissen als deze geweest, die de meer behoudende elementen in de Amerikaanse samenleving deden snakken naar orde en gezag, ten einde de nieuw verworven vrijheid in veilige haven te kunnen brengen; in de voorgeschiedenis van de grondwet is dit een niet te verwaarlozen element[1].

En zo ben ik thans genaderd tot het werk van de ‘Founding Fathers’ (naar het heet een woord van President Harding), de scheppers van de grondwet in de Conventie van Philadelphia (1787), dragers van een aureool van welhaast goddelijke wijsheid, een ‘assembly of demigods’ (Jefferson), in wie de gemeenschapszin en ruime blik getriomfeerd hebben over enghartige en baatzuchtige groepsgevoelens. Zoals het meer gaat: men heeft achter deze halfgoden de menselijke mensen her-ontdekt en in de beklemtoning van dat menselijke wel wat sterk naar de andere kant doorgeslagen, in een vereenvoudiging, welke het gevaar ener mistekening niet helemaal is ontkomen. De ‘Vaderen’ waren mannen van de handel, de rederij, het effectenbezit, de landspeculatie, de industrie, dat staat sinds Beard's prachtige onderzoek van 1914 wel vast; de radicale elementen der revolutie waren er nauwelijks onder vertegenwoordigd. Jefferson zat in Parijs als gezant, Paine en Sam Adams waren er evenmin. De ironie der geschiedenis had er toe geleid, dat de makers van de constitutie ten dele daar stonden, waar twintig jaar vroeger George III had gestaan, dus tegenover de roerige elementen onder arbeiders en boeren, die thans papiergeld, ‘natuurlijke rechten’, gelijkheid voor allen enz. wensten. Natuurlijk wilden zij Amerika ‘safe for democracy’ maken, maar zeker ook ‘democracy safe for America’; men zou hun hogelijks onrecht doen, met meer van hen te verlangen; op dat moment en in die omstandigheden waren zij toch de brengers van het nieuwe, de leggers van de grondslagen van het toekomstige Amerika. Men onderschatte hun problemen niet. Een zeer groot was b.v. een regeling te treffen, die de kleine staten niet zou dooddrukken onder de grote; op 28 Juni

1 A.M. Simons, Social Forces in American History (1913); id., The American Farmer (1902), blz. 68; Zucker Periods, blz. 282-283; Nev. Com., blz. 92-94.

1787 was men zozeer in het slop geraakt, dat de radeloze Franklin voorstelde, de volgende zitting met gebed te openen: ‘Wanneer geen musje ter aarde kan vallen zonder Hem, is het dan waarschijnlijk dat men een rijk kan stichten zonder Zijn bijstand?’ De cynische Hamilton meende echter dat men geen behoefte had aan ‘hulp van buiten’; men bereikte inderdaad een aanvaardbaar compromis. Evenzeer ten aanzien van een ander punt, ook dit zonder gebed; een gedelegeerde meende trouwens, dat de conventie niet over de fondsen beschikte, om voor deze dingen een dominee te ‘huren’. Er was immers een puzzle, hieruit bestaande, dat de Zuidelijke planters bij het vaststellen van het aantal inwoners met het oog op de verkiezingen vijf slaven voor drie blanken wilden laten tellen, maar voor de vaststelling van het aandeel in de gemeenschappelijke lasten die slaven weer wilden overslaan; in het Noorden had men precies de omgekeerde opvatting hieromtrent. De lezer zal wel raden, hoe men deze rebus heeft opgelost: men paste in beide gevallen de drie-vijfde formule toe, zodat men mag concluderen dat de ‘Founding Fathers’ de negerslaaf op een koers van 60% mens hebben gefixeerd[1].

De kleine staten, die evenals de grote twee leden in de Senaat hadden gekregen, bekrachtigden de constitutie vlot, maar de belangrijke staat New York aarzelde zo, dat Hamilton, Madison en Jay een serie artikelen voor de pers aldaar schreven, alle met de naam ‘Publius’ ondertekend; later gebundeld tot de ‘Federalist’ zijn zij een klassiek werk in de politieke literatuur geworden; men vindt er helder en overtuigend uiteengezet, hoe de opstellers zich de staatkundige opbouw van het gemenebest en in het bijzonder het ‘federalisme’ voorstelden: als een vrij sterke eenheid onder een algemene regering voorzien van grote bevoegdheden gepaard met een maximum aan autonomie voor de enkele delen[2]. Pas op 21 Juni 1788 was de bekrachtiging - ook deze door een minderheid en geenszins door het ‘volk’ - zo ver opgeschoten, dat de grondwet in werking kon treden; de ontvangst bij de mindere man was zo schoorvoetend geweest, dat men er haastig bij wijze van ‘Bill of Rights’ een tiental amendementen achteraan lapte, welke een kort begrip van de vrijheidsrechten behelsden. Dat zij deel uitmaken van de constitutie, heeft eenmaal onaangename gevolgen gehad voor Upton Sinclair, die

1 D.W. Brogan, The American Political System (1933, uitgave van 1943), blz. 16; Farrand, t.a.p., blz. 109; Ferguson, blz. 26 vgg.; Zucker Field, blz. 288; Zucker Periods, blz. 120, 309-312, 313-318 en 337. *Grondwet:* M.V. Polak, Schets van het Amerikaanse Uniestaatsrecht (1940); Ch.A. Beard, An Economic Interpretation of the Constitution (1914); C. van Doren, The Great Rehearsal, The Story of the Making and Ratifying of the Constitution of the United States (1947).

2 R.K. Gooch, Manual of Government in the United States (1939), blz. 40; *James Madison*: Irving Brant, James Madison, the Nationalist (1947); ‘The Federalist’, ed. Max Beloff (1948).

aant.

zich eens verstout had, ze op een vergadering voor te lezen en dan ook prompt wegens opruiing werd ingerekend[1].

'Het wonderbaarlijkste werk, ooit aan mensengeest ontsproten', superlatiefde Gladstone over deze grondwet - en dat was nog maar een Engelsman. De Amerikanen die geen koninklijke familie, geen gemeenschappelijke afstamming, geen lange historie bezitten, richten helemaal hun loyaliteitsontroeringen op een staatstuk, waarvan een minder ontroerde fluistert, dat het slechts nonchalance van het Opperwezen is, dat het niet tegelijk met de Tien Geboden den volke is geschonken. Sinds 1787 zijn tronen gekapseisd, kronen over het plaveisel gerold, vorstenhuizen in vergetelheid verzonken; de Amerikaanse grondwet staat nog en werkt nog[2]. Men kan dit 'bolwerk van het gemenebest', dit symbool der vrijheid in 23 minuten voorlezen (een record vermoedelijk); dat zegt van de waarde van zijn inhoud maar weinig. Het mag dan wezen, dat de woorden in 1787 heel andere begrippen dekten dan in onze tijd; de grondwet als zodanig heeft haar bruikbaarheid, zeker in een periode van totalitarisme en crisis, bewezen. Dat de Vaderen Montesquieu hadden gelezen[3], wordt door niets duidelijker aangetoond dan door hun systeem van 'checks and balances', wat volgens Wilson een onbewuste (?) navolging zou zijn van het Newtoniaanse systeem van het heelal; in het staatkundige komt dat hierop neer, dat men geen enkele macht vernietigt, maar elke op zichzelf weer begrenst en dus berekenbaar maakt. Ik acht mij ten enenmale onbevoegd, om hierover een uitspraak te doen, maar wijs liever op de practijk: de President wordt b.v. 'checked' (beteugeld) door het feit, dat hij geen geld kan uitgeven zonder machtiging door de wet, dat zijn veto krachteloos kan worden gemaakt door het Congres, dat tractaten moeten worden bekrachtigd door de Senaat; het Congres, doordat wetten door het veto van de President en door een uitspraak van het Hooggerechtshof kunnen worden vernietigd; het Hooggerechtshof, doordat het volk de Constitutie kan aanvullen, de President rechters aanstellen enz. enz. Er zou dus tussen de drie machten een zuiver uitgebalanceerd evenwicht bestaan, zodat geen enkele te veel zeggenschap zou krijgen. 'Checks and balances'; er is een ondeugend grapje, waarin een Amerikaan de spot drijft met de vrijheid, die onder deze constitutie zekere grote ondernemingen zich kunnen veroorloven: 'All checks and no balances'. Iets daarvan is kwalijk te loochenen; hoezeer de constitutie de 'machten' ook schijnt te blok-

1 E.E. Robinson, The Evolution of American Political Parties (1924), blz. 48.
2 C.B. Swisher, The Growth of Constitutional Power in the United States (1945); A. Halfeld, Amerika und der Amerikanismus (1927), blz. 113; H.B. Parkes, t.a.p., blz. 127; B.J. Hendrick, Bulwark of the Republic. A Biography of the Constitution (1937), blz. 3, 4 en 7.
3 G. van den Bergh, Montesquieu en het Staatsrecht, Mens en Maatschappij, 23e jg. (1948), blz. 348.

keren, anderzijds laat ze aan het particulier initiatief een grote vrijheid, zelfs tot het ontwikkelen van een soort de facto-bewind naast het de iure, waarin de grondwet voorziet. Dit heeft velen in de V.S. met enige bezorgdheid vervuld.

Deze bestaat dan vooral ten aanzien van de eerste der drie machten, die ik hier noemen wil: het Hooggerechtshof. Sinds 1935 staat er in Washington de enorme basiliek voor de 'Nine Old Men', een imposante tabernakel, waarin die negen, naar een woord van een hunner, er uit zien als 'negen zwarte kevers in de tempel van Karnak'. Een symbolisch verschil met het kleine begin op 1 Februari 1790, toen er slechts drie opkwamen, op Jefferson's verzoek zonder grote pruik, 'waardoor Britse rechters er uitzien als of ze door bosjes uitgeplozen touw heen loeren'. In die eerste jaren waren de rechters veelal ambulant en geen enkele handelsreiziger van tegenwoordig zou genoegen nemen met het hondenleven van deze magistraten: overnachten in smerige herbergen, reizen op onbegaanbare wegen, waar ze hun koets wel eens uit de modder moesten helpen trekken, voor zover ze niet omkantelden (John Marshall zelf brak eens bij zulk een gelegenheid een sleutelbeen!); niemand had veel zin in een ambt, dat thans tot de meest begeerde behoort. Zijn grote betekenis kreeg het hof onder diezelfde John Marshall, een van de aantrekkelijkste figuren onder de stichters van het gemenebest, al is het alleen maar om zijn zin voor humor, de volkse humor van de grensman, die geenszins beschaving behoeft te ontberen. Hij kende merkwaardig weinig recht; hij wist er haast nog minder van dan van geschiedenis, economie en politicologie; maatschappelijke en humanitaire belangstelling miste deze opperrechter volstrekt. Want daartoe heeft hij zich toch weten op te werken en tot meer dan dat: tot de intelligentste en meest gezaghebbende jurist die de V.S. ooit hebben bezeten. Hij formuleerde in 1803 het vermaarde leerstuk dat de rechters een wet, die h.i. in strijd met de grondwet is, kunnen vernietigen; konden zij dat niet, dan zou immers het Congres boven de Constitutie staan! Een belangrijk beginsel: in de loop des tijds heeft het Hooggerechtshof tientallen federale wetten geheel of gedeeltelijk ongrondwettig verklaard, waarvan een dozijn met vijf tegen vier stemmen; Hendrick noemt het een gemeenplaats dat de minderheidsopvattingen van de ene generatie de meerderheidsuitspraken van de volgende zijn. Ook menige staatswet heeft er aan moeten geloven; niet minder dan een driehonderd. Men heeft het wel eens scherp zo geformuleerd dat dit toetsingsrecht eigenlijk de volkssouvereiniteit, dat kernstuk van alle democratie, opheft; het veto van een president moge ophefbaar zijn, dat van het Hooggerechtshof niet. En dit is ook al niet om te zetten zoals het Britse Hogerhuis, want àls er dan nog een wet doorkwam tot vergroting van het aantal leden van dit lichaam, dan zou het

aant.

die zelf... ongrondwettig kunnen verklaren! Volgens sommigen hebben de negen heren in de maatschappelijke ontwikkeling als vliegwiel gediend, volgens anderen als rem; dat het hof op die maatschappelijke ontwikkeling invloed heeft uitgeoefend en nog wel uitoefent, is niet te ontkennen. Men luistert er zeker met eerbied naar in de gerechtszaal, met eerbied alsmede met diepe belangstelling op de Beurs; er is vaak over geklaagd, door niet-beursbezoekers dan, dat het hof een te grote aandacht schenkt aan eigendomsrechten en te weinig aan de sociale vooruitgang. Men mag erkennen dat de geschiedenis van het hof vele vooruitstrevende rechters heeft aan te wijzen, zo rechter S.F. Miller (1862-1890) van wie de klacht overgeleverd is, dat hij meespelen moest in een klucht, daaruit bestaande, dat hij meer moest geven aan wie al hadden en van hen die weinig bezaten, ook dat weinige moest wegnemen. Geen enkele rechter is vermoedelijk zo bekend geweest en zo populair als Oliver Wendell Holmes Jr (1902-1932); een vooruitstrevend man, humaan en helder; er zijn uit zijn gesprekken en brieven aardige opmerkingen over, die men van een opperrechter niet dadelijk verwacht: ‘There are not infrequent times when a bottle of wine, a good dinner, a girl of some trivial sort can fili the hour for me’, of: ‘The skeptic cannot be a pessimist’; ik weet niet, bij welke van deze beide uitspraken onze Cotton Mather het meest zou hebben gesidderd. Het zal nog menigmaal nodig blijken, op de activiteit van Holmes en zijn collega's terug te komen[1].

In de ‘Saturday Evening Post’ van 21 Juni 1947 stelde een lezer in een ingezonden stuk de vraag, of Jezus Christus, met onveranderde idealen en met zijn beginselen van menselijke broederschap, tot President van de Verenigde Staten zou kunnen worden gekozen? Het redactionele antwoord was een volmondig ja. De vraag was blijkens de gegeven toelichting volstrekt ernstig bedoeld en het antwoord niet minder ernstig gegeven. Het heeft dus alleszins reden, enige beschouwing aan deze functie te wijden.

Deze functie. Is het er één? Of moet men niet al dadelijk vaststellen, dat het er minstens zes zijn? Staatshoofd, leider der buitenlandse politiek, idem der binnenlandse, opperbevelhebber, partijhoofd, spreekbuis der natie, niet één, maar liefst een half dozijn profetenmantels moet deze uitverkorene om zich heen draperen en niet veel sterfelijken zouden daartoe in staat zijn. Bedenkt men verder, dat de President de meest geadverteerde figuur in het Amerikaanse openbare leven is, dat hij zelf, zijn vrouw en kinderen, alsmede ouders, vrienden onophoudelijk onder

1 A.H.R. 1929, blz. 6 en 7; Ch.P. Curtin, Lions under the Throne (1947); B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 164-166, 176-177, 384-385, en 417; C.B. Swisher, t.a.p., passim; Parrington, blz. 21-26, Ch. Lütkens, t.a.p., blz. 64.

aant.

het felste vloedlicht staan, dat zijn wittebroodsweken worden geïnfecteerd door verslaggevers, zijn gezinsleven door fotografen, dat zijn legende straks technicolor moet zijn, dan is het duidelijk, dat alleen een oppermens aan alle eisen zou kunnen voldoen. Velen blijven daar wel onder en men kan wel eens schik hebben in de wijze, waarop de schrijvende kwajongen H.L. Mencken in de jaren twintig de staf over hen brak (‘Een grossier in opvattingen, zo kinderachtig, dat ze een zuigeling met een beetje gevoel doen walgen, kortom (let op dit “kortom”, J.P.) een spuitende geyser van drogredenen en sentimentaliteiten, een waterval van onbewezen veronderstellingen en holle moraliseringen, een weerzinwekkende frazenventer en gemeenplaatsenleurder, een kerel, wiens nobelste gedachtenvluchten gevleid zouden zijn als men ze begrijpelijk noemde...’)[1]. Ik breek dit maar af en geef liever het woord aan een deftiger en gemoedelijker man, Lord Bryce, die immers aan het achtste hoofdstuk van zijn meesterwerk over het Amerikaanse gemenebest het opschrift gegeven heeft: ‘Waarom worden grote mannen niet tot President gekozen?’ Want dat is zo; een bedachtzaam historicus als Hendrick noemt het ‘een nationale vernedering’, dat ‘zulke niet-inspirerende middelmatigheden’ als Van Buren, Harrison, Tyler, Polk en Taylor President hebben kunnen zijn (en ik voeg er Johnson, Hayes, Garfield, Harrison Jr, MacKinley, Harding en Coolidge aan toe), terwijl grote tijdgenoten van de genoemden niet in aanmerking kwamen. Bryce vindt het antwoord daarin, dat men pas President kan worden, nadat men candidaat is gesteld en ‘wat een partij nodig heeft, is niet een goede President, maar een goede candidaat’. Trouwens, men ziet in de V.S. de regering nog maar het liefst in de handen van gewone mensen; ‘de enkele malen, dat men een uitblinker koos, wist men niet dat het een uitblinker was’. Begaafde personen gaan in Amerika in de regel niet in de politiek en die er in gaan, komen door hun begaafdheid juist niet vaak aan de top. Geboorte in een ‘blokhut’ of een militaire rang waren vroeger geliefde aanbevelingen; daarentegen hadden Katholieken, Joden, Indianen, negers enz. weinig kans. De boosaardige Veblen somt drie eisen voor bruikbaarheid op: ‘national integrity, devout observance and business-as-usual’; een andere uitrusting van regelmatige voorkeuren wekt ongerustheid op. Fatsoen is een eerste vereiste; dat Harding een buitenechtelijk kind van een met hem meereizend ‘nichtje’ had, gaf meer aanstoot dan dat deze oom meer dieven en leugenaars in zijn kabinet opnam dan in een halve eeuw vóór hem. Zeer gewaardeerd wordt de presidentiële eenvoud; men herinnert zich Franklin's succes met dit artikel. Niet George Washington echter is het klassieke voor-

1 H.L. Mencken, Vanity Fair (1934) en In Defence of Women (1927, Tauchnitz ed.), blz. 177.

beeld van deze aartsvaderlijke modestie geweest; de eerste President hechtte nl. wel degelijk aan decorum, gaf 'hof'-bals en reed uit met een vierspan, tot ontgoocheling van Franse bezoekers, die, opgelucht aankomend uit de bakermat der stijlvolle etiquette, een zekere Aarlanderveense gemoedelijkheid hadden verwacht en niet dit strakke ceremonieel[1].

Aan hun ideaal beantwoordde veel meer Thomas Jefferson; dit nu was de man, die een Britse gezant, in diens vol ornaat, ontving op pantoffels (helaas niet in hemdsmouwen) en die in zijn functie alle ambtelijke voorrang afschafte, niet voor lang overigens; het was verder bij hem ook wel een kunstmatige cultus, bedoeld om zijn aanhangers te imponeren. Het is veel 'echter', wanneer tijdens zijn voorganger John Adams de was in de grote gehoorzaal van het Witte Huis te drogen hing; dat er toen geen slangen in de salon rondkropen, schreef een bezoeker toe aan het feit, dat er nog geen salon was... Het staat J.Q. Adams niet slecht, dat een vrouwelijke reporter hem een interview afdwong door hem zijn kleren weg te nemen, terwijl hij in Potomac zwom, hetgeen hij elke ochtend tussen vier en zes deed[2]; krantenwerk viel toen al niet mee. En Lincoln bezat inderdaad natuurlijke eenvoud. Had men tijdens Washington even gespeeld met 'His Majesty the President', het werd later heel gewoon Mr. President, een man, die naar een opmerking van Bryce met heel wat minder decorum genoegen neemt dan de meeste gouverneurs ener Engelse tweederangs-kolonie. Er heeft zich in dit alles nog een restje van de pionierstraditie gehandhaafd, evenals in allerlei romantisch gedoe, dat wel eens herinnert aan de in Rome niet ongewone ruralisering van het eigen verleden. Onschuldig is dat alles meestal wel, zéér[3].

De Vaderen hadden in hun wijsheid beschikt, dat de keuze van de hoogste magistraat zich zou voltrekken in een waardige sfeer en niet in een dampkring, vervuld van confetti en zevenklappers. Sinds het aanwijzen van de candidaten zich afspeelt in de z.g. partijconventies, is het mis: van 1832 af hebben met Olympische regelmaat deze bijeenkomsten plaats, die maar al te vaak het midden houden tussen een varkensmarkt en een revival-oefening: twee van deze saturnalia per verkiezing, soms, als er meer partijen zijn, meer. Hun verloop kent de lezer wel uit de kranten, die er nauwelijks minder publiciteit aan geven dan aan een boksmatch of aan een lynchpartij; zij spelen zich af in een geweldig gebouw, dat niet alleen de ongeveer duizend partijbonzen, maar ook de minstens tien à twintigduizend bezoekers moet bevatten. Elke delegatie

1 Ferguson, blz. 304-305; B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 288; Edw. S. Corwin, The President, Office and Powers (1941); D.W. Brogan, t.a.p., blz. 355.
2 Brooks, blz. 5; Marnix Gijsen, Ontdek Amerika (z.j.), blz. 59.
3 M. Biehl, Die Wirtschaft des Fernen Westens (1929), blz. 45.

verschijnt onder haar staatsbanier, brengt eigen muziekcorps, allerlei symbolen en transparanten mee en in de jongste tijd zorgt de radio er wel voor, dat tenminste de hele wereld het liturgische gedeelte volledig kan volgen. Geen zitting opent zonder gebed, waarbij men, bij de veelgelovigheid, welke de Amerikaanse samenleving siert, elke keer een andere geestelijke het Opperwezen laat inlichten omtrent de doelstellingen Zijner gemeente. Na allerlei luidruchtig en clownesk ritueel komen de redevoeringen, de aanprijzingen van de candidaten, die wolkenkrabbers van superlatieven stapelen, gevolgd door toejuichingen, die nauwkeurig op haar tijd worden gemeten, een herleving, zegt Huizinga, van het Spartaanse overschreeuwingssysteem. Wordt de candidaat niet in een vloedgolf van alles meespoelende geestdrift meteen gemaakt, dan gaat men over tot de stemmingen, afgewisseld door allerlei intrige, totdat één ten slotte de vereiste meerderheid behaalt. Erg verheven is dat alles niet en het voltrekt zich merkwaardig genoeg geheel buiten de wettelijke sfeer: er is nergens in het geschreven recht ook maar één regel hieromtrent te vinden. Het is er dan ook naar; men kan alleen soms nauwelijks een woord van deernis onthouden aan de gangmakers van bepaalde candidaten, die wel eens een week zonder slaap moeten doorbrengen en na zo'n conventie lichamelijk een hele tijd wrak kunnen wezen; wordt hun man echter candidaat van de partij en wordt hun candidaat President, dan is het loon doorgaans wel zéér zoet. Walt Whitman sprak al van zulk een conventie tussen 1840 en 1860 als van een vergadering van baantjesjagers, moordenaars, oplichters, samenzweerders, domoren, het uitvaagsel van het uitvaagsel; er bestaan echter nog bitterder uitspraken. Het is heel vreemd te bedenken dat men figuren van het formaat van Lincoln, Wilson en F.D. Roosevelt door zulke machines heeft heengemangeld; dat zou er haast weer mee verzoenen...[1]

De rest staat in de handboeken. Daarin kan men vinden, dat de President de uitvoerende macht bezit, alsmede een veto; Cleveland heeft dit wapen in acht jaar liefst driehonderd maal gehanteerd! Een krachttoer, want met dergelijke banbliksems moet het staatshoofd spaarzaam omgaan; tegenover deze ‘check’ heeft het Congres weer zijn ‘balance’: een tweederde meerderheid maakt het krachteloos. Meer dan zijn Franse collega, een schegbeeld meestal, is hij werkelijk bewindsman; hij is zijn eigen eerste minister en zijn kabinet is jegens hem verantwoordelijk; hij mist dan het recht van initiatief, maar kan het Congres alle maatregelen aanbevelen, die hem goed dunken. Hij kan voor geen enkel misdrijf worden gearresteerd, ook niet voor moord. Buitenlandse Zaken gaat gewoonlijk naar de belangrijkste partijman, Posterijen naar de leider der

1 J. Huizinga, Mensch en Menigte in Amerika (1918), blz. 49; Ferguson, blz. 221; A.H.R. 1945, blz. 711.

verkiezingscampagne; in dit laatste ministerie ligt de sleutel tot talloze baantjes voor de rechthebbenden, zoals wij nog zullen zien. En dan is er nog de vice-president. Een melancholieke figuur, deze 'Overbodige Excellentie', omdat hij, niets zijnde, pas door de dood van een ander alles kan worden. Er bestaat dan ook het mooie verhaal van een arme vrouw, die twee zoons had: een ging naar zee en een werd vice-president en nooit heeft men meer van een van beiden iets gehoord... F.D. Roosevelt is de eerste die heeft durven breken met de door Jefferson, niet door Washington, gevestigde traditie, dat de President niet langer dan acht jaar zijn ambt vervult[1].

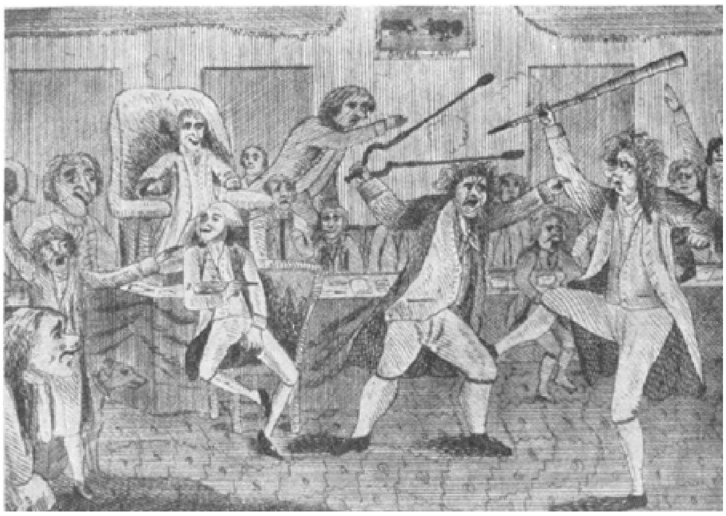

Het Congres in 1798: ruzie tussen twee afgevaardigden. De voorzitter kijkt opgewekt toe. 'Deze tekening bewijst, dat de Amerikanen toen al hun afgevaardigden als half-komische karakters beschouwden'. (R. Butterfield)

Dezelfde handboeken lichten ons in omtrent het Congres, bij welk lichaam de wetgevende macht berust. Het Huis van Afgevaardigden telt thans 435 leden, voor twee jaar gekozen; de senaat 96 (twee per staat); hiervan wordt alle twee jaar één derde vernieuwd. In elk van beide huizen kan het initiatief tot het maken ener wet worden genomen, met uitzondering van die, welke de heffing van belastingen voorschrijven, daarvan berust het initiatief uitsluitend bij de eerstgenoemde vergadering. De senaat bekrachtigt de gesloten verdragen; John Hay, een succesvol

1 Ch.W. Stein, The Third Term Tradition (1943).

minister van Buitenlandse Zaken, vergeleek het ter tafel brengen van een tractaat in dit illustere gezelschap met het zenden van een stier in een arena; de heren zijn wel eens lastig, althans critisch. Hun plicht trouwens[1].

Het is misschien toch nog ingewikkelder, dit alles, dan het lijkt. Het is immers wel eigenaardig, dat de kleine staat Nevada met 100.000 inwoners evenveel senatoren naar Washington zendt als het machtige New York, met zijn 12 à 13 millioen. Een senator uit deze laatste staat mag zich heel wat meer ‘voelen’ dan een Lord uit het oude Europa, dat is billijk; anderzijds heeft dit Nevada wel iets van een ‘rotten borough’, zoals we ze in de Britse geschiedenis tegenkomen. Over het kiesrecht zou nog veel te zeggen zijn; niet alleen zijn er millioenen van verstoken, maar een deskundige indeling van kiesdictricten, vooral in Zuidelijke staten, beloont de achterlijkste bestanddelen der bevolking met een veel aanzienlijker vertegenwoordiging dan de meer verlichte; pogingen, om aan deze op zijn minst ondemocratische toestanden een eind te maken, worden maar al te spoedig als ‘on-Amerikaans’ uitgekreten. Het heeft, vooral vóór de Tweede Wereldoorlog, niet aan verwijten ontbroken dat de senaat te veel rijke lieden telt: ‘Die Meisten haben just ein paar bescheidene Millionen’ vergoelijkt Münsterberg. Was men rijk doordat men senator was of senator doordat men rijk was? Het oordeel over de beide huizen was in de tijd van Bryce niet onverdeeld gunstig: ‘Bouwmeesters zonder kennis, critici zonder ervaring, censoren zonder verantwoordelijkheid’; ik zal dan ook maar niet vertellen, wat Mencken hieraan toevoegt. Maar een John Gunther, bij al zijn bravoure toch een beheerst en hoffelijk man, kan al evenmin nalaten, van een met name genoemde senator (candidaat voor een vice-presidentschap!) mede te delen, dat ‘er heel weinig berichten van bestaan, dat hij ooit iets heeft gezegd, dat meer dan dertig seconden overdenking van wie ook waard was; intellectueel is hij als de interstellaire ruimte: een grootse leegte, somtijds doorkruist door onrustige, zwervende cliché's’. Laat mij ook iets ter verdediging van de heren in het midden brengen en de aandacht vestigen op de belachelijke overbelasting aan welke de Congresleden van de kant van particulieren blootstaan via een post die tot honderd stuks per dag kan omvatten; ‘een moderne congresman is een loopjongen in het groot, arbeidsbeurs, partijganger, wondenheler, kampioen van veteranen, handendrukker, bijlegger van geschillen, oprichter van zaken, financiële liefdezuster, legger van eerste stenen, doper van schepen, inwijder van openbare gebouwen, bruggen enz., waakhond van de “underdog”, sympathiek met de “upperdog”, naamgever en kusser van baby's,

1 Ch.A. en W. Beard, The American Leviathan (1930), blz. 156; D.W. Brogan, t.a.p., blz. 173-174.

ophaler van verloren zaken, bijdrager tot goede zaken'. En dan moet die man verder nog de wetten maken, niet meer van de landelijke economie van tweehonderd jaar geleden, maar van het hoogkapitalistische Amerika, in twee jaar tijds tussen de 10.000 en 33.000 wetten... Men mag erkennen dat er allerlei kanten aan het ambt zitten en er dankbaar van kennis nemen, dat er een groot aantal voortreffelijke, deskundige en integere Congresleden hebben bestaan[1].

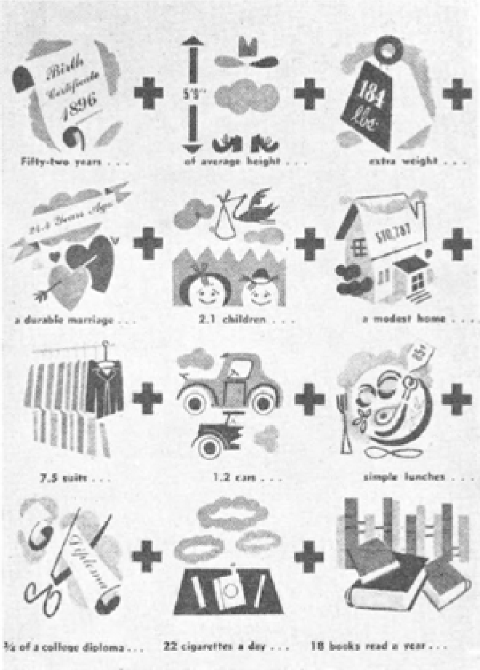

'De gemiddelde congresman' in Mei 1948

Met algemene stemmen was George Washington tot eerste President van de Verenigde Staten gekozen. Het was een reusachtige taak, die hem en zijn medewerkers wachtte en men moet erkennen dat hij een zeer gelukkige hand heeft gehad in de keuze van althans twee zijner naaste medewerkers, nl. Alexander Hamilton en Thomas Jefferson, figuren, niet alleen belangwekkend om hun persoonlijkheid, maar ook om de tegenstelling, die zich in hen belichaamt, een contrast van politiek en psychologisch karakter; wat het laatste element betreft, zou ik mijn toevlucht kunnen nemen tot de door E.H. Carr zo brillant gestelde polarisering in een 'realistisch' en een 'utopistisch' type, niet zonder veel bedenkingen echter: ten slotte miste de 'realist' Hamilton evenzeer de door Carr veronderstelde onvruchtbaarheid als de 'utopist' Jefferson de argeloosheid; toch is de vergelijking bruikbaar en verhelderend[2].

Om deze twee grote staatslieden zien wij nu het Amerikaanse partij-

1 G.B. Galloway, Congress at the Crossroads (1946).
2 Ed. E. Robinson, The Evolution of American political Parties (1924).

wezen geboren worden. Wij moeten daarbij wel bedenken, dat een beschouwing van de partijen daarginds in deze eeuw, van die machtige organisaties, die ons even sterk imponeren als de wolkenkrabbers en de trusts het doen, ons op een dwaalspoor zou kunnen brengen ten aanzien van haar werkelijke karakter. Een waarschuwing, ten slotte ook op haar plaats aan het adres van diegenen, die dat, wat deze partijen van zichzelf en van elkaar beweren in zulk een mate door het eigenbelang bepaald achten, dat zij daar althans geen aandacht aan vermogen te schenken. Een Amerikaanse partij van onze tijd is dan een coalitie van partijen, waarbinnen spanningen bestaan, die zich naar buiten toe voordoen als contrasten tussen ‘linker’ en ‘rechter’ vleugels, contrasten, welke vaak groter en reëler zijn dan tussen de partijen zelf. Honderd jaar geleden schreef J.R. Lowell reeds:

> Ez to my principles, I glory
> In hevin' nothin' o' the sort;
> I aint a Whig, I aint a Tory,
> I'm just a canderdate, in short.

En thans?

> Some politicians are Republican, some Democratic,
> And their feud is dramatic,
> But except for the name
> They are identically the same.

Dit zijn vier stoute regels van Ogden Nash, welke eveneens uiting geven aan een overtuiging, die in vele grapjes tot uiting komt. Zo is er de vergelijking tussen twee flessen, met verschillend etiket maar beide leeg; zo het plaatje in de New Republic van een meisje, dat tegen een ander meisje over haar nieuwe vriend zegt: ‘Hij is een Republikein en ik een Democraat, dus politiek tenminste is er geen meningsverschil tussen ons!’ Is er werkelijk geen verschil? Mag men, om even het beeld van die twee flessen te hanteren, niet zeggen, dat de ene vol baantjes zit en de andere werkelijk leeg is, totdat een gelukkige verkiezingsuitslag die baantjes in haar overgiet? Dat ze sterk gelijkend zijn, is aardig verklaard door Harold Laski: de Amerikaanse partijen zijn doodeenvoudig bang voor ideeën; ideeën immers ‘zijn een belemmering voor het gladde functionneren van de partijmachines en verstoren de betrekking tussen machines en belangen’. Vandaar een gelijkenis, welke door niets duidelijker wordt toegelicht dan door het feit, dat bij het verdwijnen van één van de twee partijen er geen enkele schakering is, die niet in de overblijvende vertegenwoordigd zou zijn. Zij zijn er, zij bestaan beide uit ‘een groep mensen, verenigd door het geloof dat er zulk een partij is en dat zij er de aanhangers van zijn’; een aanhanger is door Ambrose Bierce gedefinieerd als ‘een volgeling die nog niet alles gekregen heeft

aant.

wat hij verwacht'. 'Er is geen wezenlijk verschil tussen de Republikeinse en Democratische partijen wat betreft beginselen. Ze zijn als twee varkens, het ene een geweldig dier met zijn twee poten in de trog, het andere een mager rusteloos beest, dat zijn best doet, ook een plaatsje in de trog te krijgen...' Dit laatste van David Starr Jordan, in een toespraak tot de studenten van de Stanford Universiteit, een instelling, welker politieke rechtschapenheid nog nooit dubieus is geweest[1].

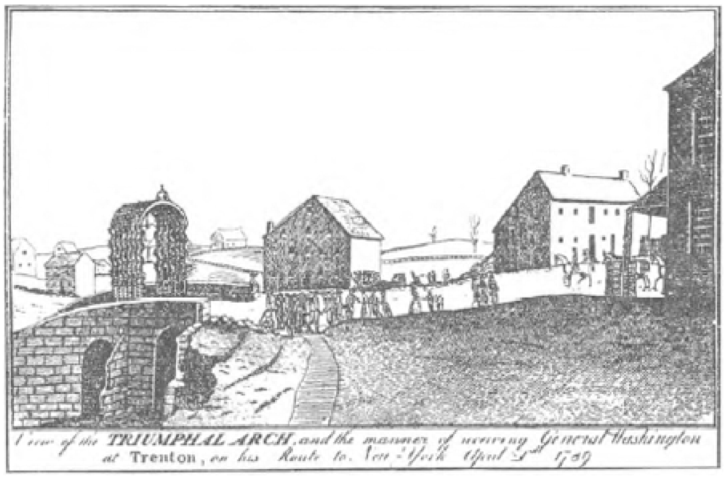

Washington, gekozen tot president, wordt op weg naar New York feestelijk te Trenton ontvangen

En toch zijn er twee partijen. En toch is men aanhanger van een van beide. Er zijn nogal wat antwoorden in omloop op de vraag, waardoor in de Angelsaksische landen het twee-partijensysteem heeft wortel geschoten; misschien zijn de mensen daar inderdaad wat minder leerstellig, wat meer geneigd tot compromissen. Mogelijk zijn de volken daar niet zo sterk versnipperd langs lijnen van ras, godsdienst of nationaliteit. Van links wijst men er op, dat de V.S. eigenlijk een één-klasse-bewind bezitten door het mechanisme van twee partijen; door dit systeem immers wordt de ontevredenheid ten aanzien van de ene partij weggekanaliseerd in een beweging voor de andere en verandert er verder niets. Aanhankelijkheid is meestal, schijnt het, een zaak van familie-traditie, een factor die ook ten aanzien van andere keuzen, godsdienst, woonplaats b.v., zo vaak beslissend is. Er zijn natuurlijk nog andere invloeden, waaronder de regionale zeer sterk is: het Zuiden is een democratisch bolwerk; Maine en Vermont zijn onwrikbaar Republikeins. Ik kan hier niet verder op ingaan.

1 Ferguson, blz. 195-196; M.G. Levenbach, Arbeid in Amerika (1926), blz. 77.

In elk geval gaan de beide partijen van thans, de Republikeinen en de Democraten, terug op de groeperingen om Hamilton en Jefferson heen, resp. Federalisten en Anti-Federalisten geheten; verwarrend is, dat de laatsten, die in de tijd der Franse Revolutie hun tegenstanders voor verkapte monarchisten hielden, zich toen Republikeinen noemden, vóórdat de naam Democraten in zwang kwam en dat de Republikeinen van thans vóór de Burgeroorlog eigenlijk weer Whigs heetten. En wanneer er een ondankbare lezer mocht zijn, die dit niet duidelijk vindt, dan waarschuw ik hem, dat het eigenlijk nog véél ingewikkelder is... De Federalisten in de V.S. wilden aanvankelijk precies het omgekeerde van hun tijdgenoten in de Bataafse Republiek: zij wensten nl. een sterk centraal gezag en jarenlang heeft de tegenwoordige Republikeinse partij dat parool gevolgd, al heeft ze ook in 1936, gekant tegen de centraliserende tendenties van Roosevelt's New Deal, precies het omgekeerde verkondigd. Het aanvankelijke verschil tussen de beide partijen heeft Beard vooral onderzocht; hij kwam bij het bronnenonderzoek op een uitspraak van James Madison in de ‘Federalist’, een stukje proza, dat in Marx geenszins zou hebben misstaan: ‘Elke beschaafde maatschappij is verdeeld in groepen en klassen in het bezit van allerlei soorten en hoeveelheden eigendom - in land, handel, industrie, crediteuren, debiteuren, en arbeidsbelangen bijvoorbeeld. Uit het verschil in bezittingen en maatschappelijke verhoudingen ontwikkelen zich verschillende gevoelens die de mensen in partijen en facties drijven, elk er op uit om de regering te dwingen te doen of zich te onthouden van iets, dat al naar het uitkomt voordelig of schadelijk kan zijn.’ Aan de wortel van de partijvorming ziet Madison dus het verschil in belangen en er is misschien geen land, waar men dat zo zuiver kan waarnemen als in Amerika, dat niet behept is met resten van vroegere, achterhaalde tegenstellingen[1].

Alexander Hamilton is geen geboren Amerikaan, maar een Creool, in theorie kind van blanke ouders. Over zijn afstamming is het een en ander te doen geweest; wanneer dan vast staat, dat hij op 11 Januari 1757 het levenslicht heeft gezien, dan is het in elk geval zeer waarschijnlijk, dat hij een onwettig kind is, misschien zelfs negerbloed in de aderen heeft; men verklaart het hiermede wel eens, dat hij altoos de mond vol had over ‘de rijken en welgeborenen’. Nog geen vijftien jaar oud moest de jonge West-Indiër een zaak leiden en kreeg spoedig daarop de gelegenheid, in Amerika te studeren, waar hij op zijn zeventiende reeds een schitterend pleidooi leverde voor de rechten der kolonisten, op zijn twintigste adjudant van Washington was en op zijn eenendertigste een ‘Founding Father’; twee jaar later was hij minister van Financiën en

1 B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 109; Beards, History of the United States, blz. 295; Ch.A. en W. Beard, The American Leviathan, blz. 82 vgg.

aant.

Washington's ‘eenmans brain-trust’, opsteller van zijn redevoeringen en voornaamste raadsman. Een brillante persoonlijkheid, die om een film vraagt - ze is ook gemaakt -, minder deugdzaam dan zijn chef, impulsiever en veel, veel gevoeliger, ja, weker. Men kan zich overigens de oude heer kwalijk voorstellen, schrijvend over een veldprediker: ‘Hij is nu net precies wat ik van een aalmoezenier verlang, except that he does not whore and drink’ - de oude heer voornoemd schrééf dergelijke dingen niet. Hij moge dan niet als Washington ‘de eerste in de harten zijner landgenoten’ geweest zijn, geschikt was hij er zeker voor; Talleyrand, die van hem hield, stelde hem naast Pitt en Napoleon en erkende dat hij Hamilton de voorkeur gaf (‘Il a deviné l'Europe’). In elk geval heet hij in de biographie van Senator Vandenberg: ‘De grootste Amerikaan’[1]; Morison noemt zijn politiek program een transatlantische echo van Hobbes: Hamilton ziet eveneens de mensen geregeerd door hartstochten, zoals eerzucht en eigenbelang; men moet ze nu eenmaal nemen zoals ze zijn: het is niet anders. In elke gemeenschap komt echter een elite boven: de ‘rijken en welgeborenen’, voorbestemd tot de heerschappij over de woelige menigte, welke Hamilton verafschuwde (‘Het volk? Het volk is een groot beest!’). Hamilton heeft ook diep de invloed ondergaan van Adam Smith, die hij door en door las; alleen ten aanzien van de vrijhandel nam hij tegenover zijn meester een onafhankelijk standpunt in. ‘Een zo bewust plutocraat als er ooit een geweest is,’ zegt Huizinga. Natuurlijk is deze politicus een groot voorstander geweest van vrouwen- en kinderarbeid, als zijnde ‘nuttig’ voor de maatschappij. Hij is al met al een bij uitstek moderne figuur met zijn geloof in efficiency, in een gecentraliseerd bureaucratisch bewind dat in zijn binnen- en buitenlandse politiek het rationeel belang alleen en niets anders tot richtsnoer zou nemen; onmiddellijk na de Amerikaanse Revolutie was hij ‘Tory’, dus conservatief, aan de kant, waar al zijn instincten hem heen wezen. De vader van het Amerikaanse kapitalisme en, als reeds gezegd, een realist. Het is wel tragisch, dat deze man moest vallen in een duel, waarvoor hij als zodanig niets voelde, maar waaraan hij zich niet kon onttrekken op grond van dezelfde kastenormen, van welke hij een zo koel beredeneerd voorstander was.

En nu Thomas Jefferson, wel niet het tegenovergestelde, maar dan toch een heel ander mens. Een allermerkwaardigste persoonlijkheid, deze zesvoeter (zes voet en 2½ inch, om precies te zijn), een dapper en hartstochtelijk ruiter, van wie ik een hele lijst van kundigheden heb gevonden: hij stelde de wiskundige formule op van een ploegschaar,

1 W.E.B. DuBois, The Gift of Black Folk (1924), blz. 269; N. Schachner, Alexander Hamilton (1946), passim; A.H. Vandenberg, Alexander Hamilton, The Greatest American (1924).

aant.

bedacht de draaiende bureaustoel, kon een landgoed opmeten, een ader afbinden, een proces voeren, een paard temmen en een menuet dansen. Een van de zeldzame vertegenwoordigers van de Amerikaanse cultuur zijner dagen; een groot minnaar van muziek, vlijtig violist en zanger; hij moet zelfs er over gedacht hebben, een huisorkestje samen te stellen. Hij zat er achter heen, dat Houdon een beeld van Washington zou leveren en was onder de mededingers voor een ontwerp van het Witte Huis; wanneer hij dat dan niet gebouwd heeft, dan toch zijn eigen landhuis, het beroemde Monticello, zeer veel nagevolgd in Virginië, Monticello, waar hij, of liever zijn dochter, soms vijftig gasten moest verzorgen, want er kwamen hele families tegelijk logeren met hun dienaren er bij; er waren stallen voor zesendertig paarden, waarvan tien van de meester zelf; de gasten bleven wekenlang en lieten zich verkwikken met al het goede dezer aarde, terwijl ze genoten van de gesprekken met een zo uitzonderlijke gastheer, die steeds het laatste snufje van zijn vernuft kon tonen: een zonnewijzer, een lessenaar, een rijtuigje, een chaise longue, een dientafeltje, een opvouwbare ladder, een lamp, een mechanisme om dubbele deuren te openen en te sluiten, alles eigen vinding. In zijn tuinen konden ze de vele nieuwe vruchten en gewassen leren kennen, die zijn onverzadelijke belangstelling uit den vreemde had laten komen; zij konden hem volgen naar zijn slavenkwartier, waar hij zelf de negers bedokterde: Caesar, Pompeius, Scipio, Agamemnon, Cato, Sappho, Venus enz.; er is nog een brief van Jefferson aan Edward Jenner over, waarin hij deze ontdekker van de koepokinenting lof toezwaait. Hij bestudeerde de Indianentalen en kwam zo tot de theorie, dat de Creeks van de Carthagers afstamden; hij verzamelde en tekende kaarten en catalogiseerde zijn boekerij op de grondslag van Bacon's driedeling van menselijke geesteseigenschappen: geheugen, verstand en fantasie. Hij was de grote gangmaker van de Universiteit van Virginië, die in 1825 werd geopend en waar hij zelf lessen gaf in het Angelsaksisch; alle acht professoren dineerden elke week in Monticello en lieten zich vangen door de geestdrift en de grandiose wijsheid van de tweeëntachtigjarige. Jefferson bezat die typisch achttiende-eeuwse belangstelling voor de exacte wetenschappen en de behoefte, het heelal te herleiden tot een voor de menselijke rede te begrijpen mechanisme; Vossler trekt de aardige parallel met de encyclopaedische beschaving van Goethe en meent dat men daar thans wel eens ten onrechte op neer pleegt te zien; mij zelf boeit in deze veelzijdigheid, ja, bijna alzijdigheid, het typische Amerikaanse element, dat juist het verschil teweegbrengt met de ‘uomo universale’ van de Renaissance: het iets meer practische, het iets minder kunstzinnige, iets (het zijn allemaal kleinigheden!) minder gestileerde. Interessant is zijn zelf ontworpen grafschrift: ‘Hier ligt Thomas Jefferson, Opsteller

van de Onafhankelijkheidsverklaring, van het Virginische Statuut voor godsdienstvrijheid en Vader van de Universiteit van Virginië.' Hier zijn wel een paar dingen in weggelaten, o.m. de kleinigheid: President der Verenigde Staten. Is dit nu 'eenvoud'? Was deze 'Grote Lama van Monticello' zo ongecompliceerd? 'Saint Thomas of Cantingbury', noemde iemand hem; het klinkt niet al te gunstig: 'een demagoog, een kat-uit-de-boom-kijker, een schijnheilige, een valse vriend, een meedogenloze vijand' meent een ander; dat is nog ongunstiger[1].

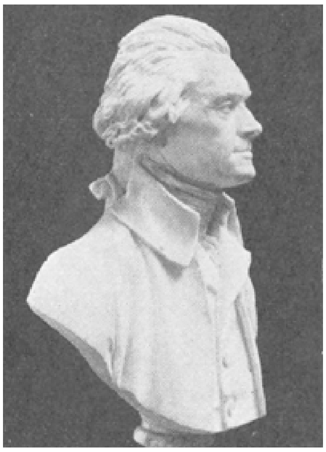

Thomas Jefferson door Houdon (1741-1828). Geldt als de beste gelijkenis van deze staatsman; vermoedelijk is dit borstbeeld gemaakt voor Lafayette in 1789

Jegens Hamilton's kapitalistische staat koesterde Jefferson een onverholen wantrouwen; zijn geschriften getuigen van een diep optimistisch geloof in de mens als rationeel wezen, in staat tot en geschikt voor zelfregering. Bepaald revolutionnair was hij in zijn opvatting dat wetten en constituties alleen diegenen bonden, die zich daartoe hadden verplicht en niet het nageslacht. Elke nieuwe generatie behoorde dan ook de werkelijk fundamentele wetten op de helling te plaatsen voor een nader onderzoek en aangezien Buffon had berekend, dat de helft van de mensen boven de eenentwintig na achttien jaar en acht maanden stierf, eiste hij deze herziening om de negentien jaar. Ja, hij zou er zelfs geen bezwaar tegen hebben, als er na afloop van die termijn een revolutie plaats vond bij wijze van maatschappelijk zuiveringsmiddel: 'God verhoede, dat men ooit twintig jaar zonder zulk een opstand zou blijven. Wat betekenen een paar levens in een of twee eeuwen verloren? De boom der vrijheid moet van tijd tot tijd worden verfrist met het bloed van patriotten en tyrannen...' En in overeenstemming daarmee klinkt een andere uitspraak: 'Het recht van een natie om een tyran te doden in geval van

1 S.K. Padover, Jefferson (1942); M. Kimball, Jefferson (1943) en Jefferson, War and Peace, 1776-1784 (1947); Ch.M. Wiltse, The Jeffersonian Tradition in American Democracy (1935); B. Mayo, Jefferson Himself (1942); A. Johnson, Jefferson and his Colleagues (1919); G. Chinard, Th. Jefferson, The Apostle of Americanism (1929); A.H.R. 1931/32, blz. 358; idem, Juli 1943, blz. 691-706; D. Malone, Jefferson the Virginian, (1948).

noodzaak kan niet meer worden betwijfeld dan het hangen van een rover of het doden van een vlieg.'

Dat is taal, mag men zeggen. De taal van een democraat? Geen ouderwets man, dat is zeker; het enige boek dat hij tweemaal moet hebben gelezen was de Don Quichote, omdat dit het feodalisme bespottelijk maakte. Van koningen en andere vorsten had hij een hartgrondige afkeer; er is een beroemde brief, waarin hij de Europese landsvaderen schildert als een troep idioten, 'beesten zonder geest en zonder macht'; wanneer hij het hele rijtje de revue heeft laten passeren, schrijft hij ten slotte: 'En zo eindigt het Boek der Koningen, van wie allen de Heer ons moge bevrijden.' Een democraat? In elk geval is hij een aanhanger van het natuurrechtelijke beginsel van de gelijkheid aller mensen, voor God dan. Misschien mag men met de nodige voorzichtigheid het woord 'agrarische democratie' bezigen; hij projecteerde tenminste zijn maatschappelijk ideaal buiten de steden, buiten die grote mierenhopen, welke hij verfoeide als broedplaatsen van de 'menigte'; slechts op het land kon de persoonlijke vrijheid bestaan: 'landbouwers zijn de beste burgers'. Zo even gebruikte ik het verraderlijke woord 'menigte'; dat typeert veel beter de Virginische grand seigneur, die hij al zijn leven is geweest met zijn afkeer van het vulgaire, het ruwe, het luidruchtige. Het is een eigenaardige vrijheid, welke hij voor zijn Arcadië reserveert; ze draagt een typisch individualistisch, ja, anarchistisch karakter en is wel kenmerkend voor iemand die meer vertrouwd is met ideeën dan met zaken en mensen. Er is enige verwantschap aangetoond met de Franse physiocraten van zijn tijd, hetgeen kwalijk verwondert van iemand, die zolang in Frankrijk heeft gewoond; de Franse keuken heeft echter langer bij hem nagewerkt dan de Franse geest, want hij was al met al toch te diep geworteld in de Engelse tradities. Getuige o.m. zijn ontwerp voor het grote zegel der V.S.: aan de ene zijde 'de kinderen Israëls in de woestijn, door rookwolk en vuurkolom geleid' (dit een restje Puritanisme), aan de andere 'Hengist en Horsa van wie wij afstammen en wier politieke beginselen en regeringsvormen wij hebben overgenomen.' Hier is geen woord Voltaire of Rousseau bij[1].

In Jefferson eert het nageslacht verder de man van de Amerikaanse nationale gedachte, die uit de diepste knechtschap in 1776 stralend is opgerezen in de strijd voor de vrijheid, tegen de tyrannie. Een rijk der rede, vrij van historische vooroordelen, zou men scheppen, waarin de mensenrechten hun volledige gelding zouden bezitten, de menselijke waardigheid zou worden ontzien. Door de oceaan gescheiden van Europa, het achterlijke, door oorlogen verscheurde oude werelddeel, was men voorbestemd tot de leiding van de mensheid, tot een zelfbestuur zonder

1 Brooks, blz. 109-111, 225 en 211; B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 115.

koningen of priesters, berustend op de vrijwillige trouw der burgers. Men zou een asyl daar vestigen voor alle edelen en vervolgden en zonder vuige eerzucht naar aardse voleinding streven. Men heeft wel eens opgemerkt, dat een dergelijk program nog helemaal niet zo ongeschikt is als grondslag ener imperialistische buitenlandse politiek: was men niet verplicht om de hele wereld en om te beginnen de rest van Amerika te verkwikken met de vruchten uit het eigen paradijs? Men vindt hier al eigenlijk de veertien punten van Wilson en de vier vrijheden van Franklin Roosevelt.

En ten slotte Jefferson de partijleider. Met zijn zin voor simpele, inslaande formules kostte het hem weinig moeite, tegen de heersende oligarchie een oppositionele partij in het leven te roepen en daarin de meest uiteenlopende elementen te bundelen in een spoedig zegevierend verzet tegen de kooplieden en andere 'grotestadsparasieten' aan de kust. Daarmee werd hij in de historie der V.S. helemaal de apostel van de vooruitgang. Is het wonder dat zijn geboortedag, 2 April, evenals de Vierde Juli een nationale hoogtijdag is geworden? Vooral in de tijd van F.D. Roosevelt en zijn New Deal heeft men zich op hem beroepen. Terecht? Zeker niet helemaal; juist die New Deal was allesbehalve 'laissez faire', integendeel; evenmin heeft Roosevelt de zaken maar aan 'God en de natuur' overgelaten; de crisis van 1929 vgg. vereiste juist ingrijpen van bovenaf, niet onthouding. De wijzers draaien nooit terug; in plaats van Jefferson's bucolische idylle staan er monstersteden met 'menigten' die willen leven als mensen. Jefferson zou in de jongste tijd lang niet zo 'Jeffersonian' zijn geweest als zijn bewonderaars geloven; hij zou de zegepraal van Hamilton erkend hebben. Geen volledige, want het is wel zo als Becker zegt: 'Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap', 'onvervreemdbare rechten' zal men nog zo vaak ontmaskeren als frazes, het zijn realiteiten, waarvoor mensen steeds zullen strijden en sterven; democratie was voor Jefferson wat ze nog voor ons kan zijn: een geheel van waarden, welke wij dan pogen in stand te houden met andere middelen dan hem in zijn primitieve maatschappij mogelijk leken. Jefferson leeft toch nog, alles ten spijt; mag men Gunther geloven, dan komt hij in aanzien in de V.S. onmiddellijk na God en Sinterklaas[1].

De geschiedenis van Washington's eerste ministerie toont wel sterk het merk van Hamilton en draagt niet ten onrechte de naam van de 'Hamiltonian Period'. Ik denk nog niet eens zozeer aan de invoering van het eerste tarief, bedoeld als steun voor de industrie, die uit de oorlogsconjunctuur was ontloken en door de vrede van haar bloei ontdaan. Hamilton was een krachtig voorstander van protectie en ook daar-

1 B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 114.

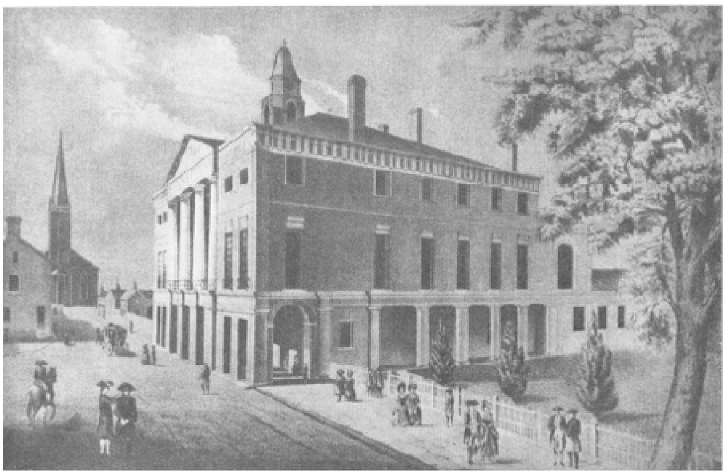

Wall Street ongeveer 1790. In de 'City Hall', hierboven afgebeeld, was voorlopig de regering van de V.S. gevestigd

mee voorloper van de latere Republikeinen; bovendien schonken deze invoerrechten de zo hoog nodige inkomsten. Veel duidelijker is de geschiedenis van de z.g. ‘assumption’. Tot herstel van het staatscrediet wilde Hamilton de nationale schuld ten bedrage van 79 millioen dollar funderen, waartoe de gedeprecieerde staatspapieren op hun nominale waarde werden gesteld; tevens zou de natie de schulden der enkele staten overnemen. Ten slotte werd bepaald dat men zich met deze obligaties van land in het Westen kon voorzien. Een wel zeer aangename boodschap voor vele speculanten in het Noorden, die enorme hoeveelheden van dit papier goedkoop hadden opgekocht, vooral in het Zuiden. Hiermee is natuurlijk niet het plan van Hamilton volledig beoordeeld, maar deze kant zat er toch aan en het Zuiden maakte grote bezwaren, hierin bijgevallen door de grote massa van boeren en arbeiders, die de aldus herstelde schuld in de vorm van belasting zouden hebben af te betalen, terwijl het bankpapier, waar men hen mee had volgestopt, natuurlijk niet op de oorspronkelijke waarde werd gebracht. Hamilton wist wel raad: hij kocht de steun van het ontstemde Zuiden door goed te vinden, dat de nieuwe bondsstad in zijn gebied, aan de Potomac, zou komen te liggen. En zo geschiedde het: de in Amerika achtergebleven Fransman l'Enfant ontwierp Washington, dat in 1800 in gebruik genomen werd. Men krijgt niet de indruk van een meteen volmaakt verblijf; er ontbraken volgens een bezoeker ‘alleen huizen, kelders, keukens, deskundige mannen, lieve vrouwen en andere kleinigheden van deze soort’ aan; een somberder beoordelaar geloofde dat het niet nodig zou zijn, daarvoor te zorgen, omdat voordien de natie allang ter ziele zou wezen... Ook thans is de bondsstad, hoezeer ook voorzien van bovenstaande kleinigheden, nog lang niet volmaakt; de zomers tenminste heten er ‘voor wie nimmer de hel bezochten iets nieuws’[1].

In elk geval had Hamilton zijn zin gekregen, maar nu de staat de verplichting op zich had genomen, aan een bepaalde groep burgers geregelde inkomsten uit te keren, moest hij zich gelden verschaffen daartoe. De ‘Excise Bill’ van 1791 legde dan ook een accijns op de whisky, die de boeren plachten te stoken van hun maïsoverschotten; ze werd zelfs als betaalmiddel gebruikt en een ‘gallon’ (4½ liter) deed een shilling. De aldus zwaar getroffenen namen geen genoegen met een belasting, die ze niet begrepen; waarom zouden zij niet, zonder toestemming van de belastinggaarder, hun overtollige maïs omzetten in een vloeistof, die hun vrijwel een staf des levens was (aldus Hendrick) en bovendien hun voornaamste exportartikel, zoals de tabak elders? Het kwam zelfs tot een rebellie, tot oprechte vreugde van Hamilton, die als voorstander van een sterk centraal gezag popelde om er een beetje op los te slaan, ter

1 Zucker Periods, blz. 327-328; B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 108; Nev. Com. blz. 122.

verhoging van de regeringsautoriteit. Het einde was niet alleszins bevredigend: de rebellen weken voor de overmacht en stookten voortaan clandestien; de tegen hen opgetrokken soldaten vierden de onbloedige handhaving van voornoemd gezag samen met hen in een ongelofelijke drank-orgie; iedereen was tevreden, niemand betaalde en een paar jaar later, toen Jefferson President was geworden, verdween de wet ook maar[1].

Door dit alles en door nog andere oorzaken was Washington's populariteit sterk gedaald: ‘Nero’, ‘de stiefvader van zijn land’ enz.; in een openbaar gemaakte brief schilderde Jefferson hem als een monarchist. Wat moet er niet in de oude heer zijn omgegaan, toen hij las: ‘...mannen, die Simsons in het veld waren en Salomo's in de raad, maar die thans hun haren hebben laten afsnijden door de h...r Engeland.’ Hierna heeft Washington begrijpelijkerwijze geen woord meer met Jefferson gewisseld, noch mondeling noch schriftelijk. Men kan zich voorstellen dat de grijze veteraan naar Mount Vernon terugverlangde. In 1796 richtte hij zijn ‘Farewell Address’ tot zijn volk, waarin hij het o.m. waarschuwde tegen partijschappen en tegen ‘foreign entanglements’, waarmee de eerste van een aantal politieke leuzen in omloop was gebracht, die wij nog vaak zullen ontmoeten. Onder zijn opvolger John Adams bleef de Federalistenpartij aan het bewind, maar de tegenstellingen namen steeds scherper vormen aan. ‘Alle hartstochten koken over en wie zich vrij houdt van de besmetting blijft zozeer onder het peil der gewone gesprekvoering, dat hij zich in elk gezelschap geïsoleerd voelt.’ Aldus Jefferson in Mei 1798. Vooral de hysterische angst, die men koesterde voor de Franse revolutionnaire ideeën, dreef de regering van de ‘zilveren vorken-mensen’, van de deftige Federalisten, tot excessen; men zag de Fransen al landen aan de kust, de slaven gewapend, de meesters vermoord in hun bed, de vrouwen geschonden, de kerken verbrand; ‘de geestelijkheid vuurde de haat jegens de Franse democratie aan als een Christelijke plicht en veranderde haar katheders in voetstukken van Mars’; wie niet meehuilde in dit koor werd van on-Amerikaanse gevoelens verdacht. In de zomer van 1798 dreven de Federalisten een viertal dwangwetten door het Congres; hiertegenover ontwikkelden Virginië en Kentucky de leer der ‘nullificatie’, van de nietigverklaring ener wet, die in strijd was met de constitutie; zou de regering nochtans haar wil doordrijven, dan maakten zij aanspraak op het recht van afscheiding uit de Unie. De geestelijke vader van deze wet was alweer Jefferson; zij zou een belangrijk precedent blijken in de geschiedenis van de V.S. Van de dwangwetten valt verder niet veel mee te delen; ieder nieuw slachtoffer verhoogde haar impopulariteit en toen Jefferson President was geworden schonk hij

1 W.E. Woodward, t.a.p., blz. 284; B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 128-129, 139.

aant.

gratie aan de veroordeelden, die zelfs later de betaalde boeten weer terugkregen.

Het werd in 1800, aan het eind van Adams' bewind, een felle verkiezingscampagne[1]. Jefferson, deze ‘Marat en Robespierre’, was de candidaat van ‘links’ en er werd van ‘rechts’ hevig tegen hem van leer getrokken; de geestelijkheid van Nieuw-Engeland snuffelde het Oude Testament na op weerzinwekkende karakters, om treffende vergelijkingen te vinden; Timothy Dwight, de president van het eerbiedwaardige Yale, was in 1798 allen al een voorbeeld geweest, toen hij profeteerde, wat er onder een zodanig Belialskind aan het roer niet allemaal zou gebeuren: ‘Onze vrouwen en dochters de slachtoffers ener wettige prostitutie, kalmweg onteerd, fraai bezoedeld... onze zonen leerlingen van Voltaire en aanhangers van Marat.’ Vrome oude dames begroeven dan ook tijdens de verkiezingsstrijd haar bijbels uit angst voor inbeslagneming, terwijl Jefferson zelf zich thuis onledig hield met theologische studiën.

Marat, we know,
Used a bathtub, and so
Was put out of the way
By Charlotte Corday.

Zo denkt men er thans over, maar toen... In elk geval: Jefferson won en de Federalisten raakten uit het bewind en toen kort daarna hun beste man, Hamilton, als reeds gezegd, in een duel viel (een wettige moord eigenlijk), was het voorgoed met hen gedaan. Ook thans bleek de ‘jacobin ministre’ nog geen ‘ministre jacobin’; de intreerede van de Grote Lama van Monticello had van de heer van Mount Vernon kunnen zijn: ‘Vrede, verkeer en oprechte vriendschap met alle naties, verstrikkende allianties (entangling alliances) met geen enkele.’ Dat was nog geen Marat. De uitvoering van dat simpele program zou echter niet meevallen.

Voor ons immers, die vertrouwd zijn met de aanwezigheid van een ontzaglijk imperium aan de overzijde des Oceaans, is het nauwelijks in te denken, dat de rest der wereld de in 1783 geboren staat bekeek als een halfbeschaafde, weinig beduidende gemeenschap, die maar het best onder enig protectoraat zou kunnen staan. Men wist er trouwens niets van af; nog jaren later geloofde negen tiende van de Europeanen dat er in Amerika alleen roodhuiden en negers, anderen dat er niets dan galeiboeven woonden; Cooper ontmoette een Fransman, die meende dat het een provincie van Turkije was; toen J.Q. Adams in 1797 als gezant Berlijn zou binnenrijden, werd hij tegengehouden door een Pruisisch officier, die nog nooit van de Verenigde Staten had gehoord en zo zou ik een

1 S.E. Morison, t.a.p., dl I, blz. 205; B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 144.

aant.

hele tijd kunnen doorgaan. Het mocht dan waar wezen, het bekende woord van Turgot, dat 'koloniën als vruchten zijn, die slechts aan de boom blijven hangen totdat ze rijp zijn', economisch gezien hadden deze vruchten nog gerust een tijdje kunnen blijven hangen. Ook de vurigste patriot kon niet wegpraten, dat Amerika voor 90% van zijn invoer op Engeland aangewezen was - hèt feit voor de realist Hamilton - terwijl Engeland best buiten Amerika kon en dat niet onder stoelen of banken stak: voortaan was het een vreemd land. Voor George III waren alle Amerikanen 'boeven', hun vrijwording een 'verlossing'; bij leidende Britse staatslieden zat wel ergens de gedachte dat de koloniën, haar fout inziend, wel weer tot de vergevende moeder overzee zouden terugkeren. Dit pakte echter heel anders uit; de onderling zeer verdeelde gewesten begrepen, dat ze hun houding tegen elkaar moesten herzien en zo is die Engelse tactiek een van de oorzaken geweest van de totstandkoming van de Constitutie. Maar lastig was het wel; Engeland verbood zelfs de Amerikaanse handel op West-Indië, het zou voortaan zelf wel zorgen voor de zendingen van vis, vlees, brood en andere levensmiddelen naar dit gebied en heeft dat ook gedaan, maar niet zonder die zorgvuldige overweging, die altoos de Britse staatkunde heeft gesierd; het werd een afgrijselijke ramp, want duizenden slaven op Jamaïca b.v. die zo lang niet konden wachten, zijn eenvoudig van honger gestorven[1].

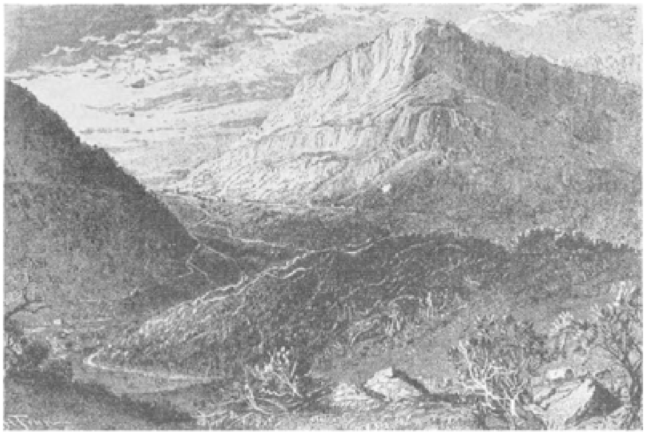

De Cumberland-pas, de weg in de wildernis

Hiervoor heb ik al even gewezen op de invloed van de Franse Om-

1 Brooks, blz. 259; B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 30-33.

aant.

wenteling op de partijschappen; nu kwamen de Hamiltonians helemaal aan de Engelse, de Jeffersonians aan de Franse kant te staan en met het uitbreken van de z.g. Coalitie-oorlogen bevond Amerika zich tussen hamer en aambeeld. Geen van beide partijen ontzag een staat, die zo weinig militair betekende; zelfs de Barbaresken brutaliseerden de machteloze: de Algierse Dey, niet tevreden met de hem betaalde schatting, dwong een Amerikaans fregat enige passagiers voor hem naar Konstantinopel te brengen en wel onder Algerijnse vlag!

En toch gewerd Amerika uit datzelfde Frans-Engelse conflict een ontzaglijke winst, een van die grandiose meevallers, welke Bismarck eens deden zeggen dat er een speciale voorzienigheid bestaat voor dronkaards, gekken en de Verenigde Staten. Ik bedoel ‘the greatest real estate affair of history’, de aankoop van Louisiana voor 15 millioen, niet veel voor een gebied, waar het Imperium Romanum gemakkelijk in kon en dat milliarden waard zou blijken. Op 11 April 1803 had Talleyrand plotseling de gezant Livingston gevraagd, wat de V.S. voor dit gebied wilden betalen; Livingston had zijn oren niet geloofd (hij was trouwens doof), maar Napoleon wilde per se van deze kolonie af. Het was een moeilijke zaak voor Jefferson, want de Constitutie gaf hem niet het recht tot die koop, maar het typeert deze ‘strikte constitutionalist’, dat hij de grondwet durfde te schenden op een nimmer gekende schaal; tegenover een eis der practijk wierp hij zijn hele philosophie overboord. Er was veel verzet; had hij Canada gekocht, dan had het Noorden gejuicht, maar nu het Louisiana betrof, applaudisseerde alleen het Zuiden, niet helemaal terecht. Immers, dit nieuwe land zou zeker niet alleen een dozijn slavenstaten opleveren, het zou veeleer, zoals Bemis zegt, een laboratorium van proefnemingen in democratisch nationalisme zijn, tegen ditzelfde Zuiden gericht. En verder, niet te vergeten, een enorme voorraadschuur, mogelijk de toekomstige basis der Angelsaksische beschaving. Geen mens had overigens enig begrip van de afmetingen van dit gebied; Jefferson zelf had een vage notie van een ‘zoutberg’, 180 mijl lang, 45 breed, in de buurt van de Missouri, een verhaal dat aan Herodotus of Plinius doet denken en waarin een spotter de vrouw van Loth voorgaf te herkennen[1]. Met deze aankoop hangt Amerika's eerste wetenschappelijke expeditie samen, nl. die van Lewis en Clark, die met 43 man de Missouri optrokken naar het Westen. Wetenschappelijk is een wel wat weids woord; alleen Lewis had enige kennis van plantkunde; er ging ook geen arts mee. Ontzaglijk waren de moeilijkheden, vooral in de barre winter van Noord-Dakota; het is een wonder eigenlijk dat er geen ongelukken zijn gebeurd. Hier en daar leest het verhaal als een roman; zo de wijze, waarop Clark's neger York grote verwoestingen aanrichtte in harten van In-

1 S.P. Bemis, t.a.p., blz. 136-137; B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 150-151.

aant.

diaanse schonen, zo de aardrijkskundige stunt van de leiders, die de zijrivieren van de Jefferson River ‘Philosophie’, ‘Wijsheid’ en ‘Philanthropie’ wilden noemen; hun makkers waren echter te nuchter voor zoveel poëzie. Zelfs Scannon, Lewis' Newfoundlander, de eerste hond, die het continent over zijn volle breedte is overgestoken, heeft het overleefd. Het hoogtepunt is echter het prachtige werk van hun Indiaanse gids Sacagawea, de ‘vogelvrouw’, die met haar man en kind meegetrokken is en als een van de heldinnen van het Amerikaanse epos mag gelden; zij heeft tot 1884 geleefd en zonder de diensten van deze squaw was de tocht op een mislukking uitgelopen; een ontroerende episode is, dat zij op een keer in een bijeenkomst van Schoschonen haar broeder herkende, van wie men haar destijds had weggeroofd; bij het vernemen van zijn naam stond ze vlug op en legde haar deken om hem heen, terwijl ze haar tranen de vrije loop liet: hij echter, hoe bewogen ook, beheerste zich... Zo kregen Lewis en Clark de steun van deze machtige stam en bereikten op 7 November 1805 de mond van de Columbia-rivier, waar zij evenals Balboa de onmetelijke Zuidzee voor zich zagen liggen; Clark, ondanks zijn honger en zijn door de regen doorweekte, volkomen vergane kleren schreef in zijn dagboek: ‘Ocian in view! O! the joy!’ Hun was eigenlijk voorafgegaan de Schot Alexander Mackenzie, die immers met rode letters op een rots bij de monding van de naar hem genoemde rivier geverfd had: ‘Van Canada uit, over land, 27 Juli 1793.’ Men had dan niet de Noordwestelijke doorvaart gevonden, maar in elk geval een doorgang; de inboorlingen daar hadden blijkbaar al eerder met de blanke beschaving kennis gemaakt, want ze kenden al de uitdrukking ‘damned rascal’. Onder grote bezwaren keerden Lewis en Clark naar de bewoonde wereld terug[1].

Lewis. Naar een tekening uit die tijd

1 J.B. Brebner, t.a.p., blz. 455-474; J. Bakeless, Lewis and Clark, Partners in Discovery (1947); G. Friederici, Indianer und Anglo Amerikaner (1900), blz. 34; Pageant, dl II (The Lure of the Frontier; 1929), passim.

aant. Inmiddels was de politieke toestand steeds neteliger geworden; het was Jefferson nauwelijks mogelijk het weinig zeewaardige schip van staat tussen Scylla en Charybdis door te sturen. Ten slotte verbood hij in arren moede in 1807 alle handel op de oorlogvoerenden, het Embargo, dat grote veranderingen teweegbracht, waaronder nogal wat nadelige; in de scheepvaart uiteraard een crisis, die een dertigduizend zeelieden met werkloosheid trof. Onder zijn opvolger James Madison werd het steeds duidelijker, dat vroeg of laat de jonge republiek kleur zou moeten bekennen en zou worden meegezogen in de oorlogsdraaikolk. Tegen Engeland, tegen Frankrijk? Dat het Engeland is geworden is in sterke mate bepaald door oorzaken, welke mij nopen, de lezer te voeren naar de plaats, waar de teerling is gevallen, naar het nieuwe Westen, dat voor de eerste maal (en niet voor de laatste) zou meespreken, wanneer in 's lands raadzalen grote beslissingen moesten worden genomen.

In een vorig hoofdstuk heb ik reeds aangeduid, hoe na de Proclamatie van 1763 de trek over de Alleghanies was begonnen en daarmee een epos, dat tot nu toe geen Homerus heeft gevonden, zodat de geschiedschrijver maar moet trachten met zijn, zoveel kleiner, middelen de lezer te doordringen van de grootsheid van wat toen zo nederig is aangevangen.

Geen Circe, geen Cyclopen waren het, die de dolers in deze wildernis bedreigden, maar de natuur en de Indianen, welke slechts door een Odysseus in kracht en list te braveren waren, zoals menigeen aan den lijve zou ondervinden. Dat blijkt wel uit het verhaal van de lotgevallen van de achttiende-eeuwse voortrekker bij uitstek, van Daniël Boone, de ‘Lederkous’ van Cooper[1]. Dit nu is de ideale jagerpionier, de man die ongelofelijk goed raak schiet, de echte Willem Tell, door Byron geprezen:

> Of the great names which in our faces stare,
> The General Boon, back-woodsman of Kentucky,
> Was happiest amongst mortals anywhere...
>
> Crime came not near him - she is not the child
> Of solitude; Health shrank not from him - for
> Her home is in the rarely trodden wild...

En zo gaat het nog een heel eind door. Nu was deze ‘free forester’ (geen generaal overigens) een man van hoge zedelijke ernst, van innerlijke adel, van rust en voornaamheid, geheel passend in het weidse natuurdecor van Kentucky. Het is aardig, te vernemen, hoe Boone en zijn metgezellen tijdens een overwintering daar de tijd doodden met de voorlezing van ‘Gulliver’ en zelfs de naaste beek ‘Lulbegrud (“Lor-

1 F. von Gagern, t.a.p., passim; Brooks, blz. 90-94, 143 en 181.

brulgrud") Creek' noemden, welke naam zich heeft gehandhaafd. Het waren moeilijke jaren, die eerste tijd in Kentucky (Ken-ta-ke, het Irokese woord voor 'oude' d.w.z. goede velden), een land, waar de mannen 'staande stierven' op de 'donkere en bloedige grond'. De Indianen immers vochten er voor hun leven en doorstonden in dertig jaar wel tweeëntwintig veldtochten; hun bekendste overwinning is die op Generaal St. Clair, die met zeshonderd soldaten het leven liet; de triomferende Ohio-Indianen stopten de monden van de gesneuvelden vol aarde... Toen de Augustus van dit rijk, Washington, de nederlaag van zijn Varus vernam, was ook hij volkomen overstuur; niet onvermeld mag blijven, dat het grootste deel van het leger samengelezen was uit de gevangenissen, tuchthuizen en erger. Die Indiaanse overwinning bleef echter zonder gevolgen tegen de onweerstaanbare blanke opmars, aangelokt door 's lands natuurlijke rijkdommen; een prediker moet zelfs uitgeroepen hebben: 'My brethren, to say all in one word, Heaven is a Kaintuck of a place!' Toen het zo ver was, voelde de oude Boone zich niet meer op zijn gemak: 'Te vol, ik wil meer armslag!' Weer trok hij de Missouri op, de eenzaamheid in, totdat hij het woudland achter zich had. Hij vestigde zich met zijn gezicht naar de bisonrijke prairie, waar hij de rook boven de Indiaanse tenten zag opstijgen. Op 1 Juni 1792 sloot Kentucky, een jaar na Vermont, zich bij de Unie aan, een nieuwe streep en een nieuwe ster op de vlag. Enige jaren later bracht Anthony Wayne, 'Mad Anthony', de Ohio-Indianen een zware nederlaag toe. Dit was een klap tevens voor de Engelsen, die deze bondgenoten van voorraden, dekens, geweren, ja, van vermiljoen-rode oorlogsverf hadden voorzien. En allemaal voor niets.

In veertig jaar telde nu dit 'Westen' (in dit geval het gebied tot aan de Mississippi) meer inwoners dan de oorspronkelijke koloniën, vanwaar hele gemeenten met pak en zak het binnenland introkken! Pittsburgh had in 1786 driehonderd burgers, maar twee jaar later verscheen er al een krant, de eerste aan gene zijde van de Alleghanies[1]. In 1787 trokken langs de Ohio 18.000 mensen, 12.000 paarden en stuks vee, 650 wagens. Een zekere James Brown voerde op zijn bootreis op de Tennessee-rivier zijn vrouw en zoons mee met allerlei huisraad, wapens, munitie en goederen; verder vier bijbels, de Psalmen, de werken van Josephus en ten slotte vier negerslaven te zamen geschat op 933 dollar en 33⅓ cents. Door de Great Valley en de Cumberland-pas, een van de meest gebruikte en onbegaanbaarste wegen het binnenland in, moeten zich tussen 1775 en 1800 300.000 mensen westwaarts hebben begeven; dit werd later de 'Kentucky hawg (hog)road', omdat de settlers toen dit vee weer daarlangs terug naar de markten in het Oosten dreven.

1 H. Lehmann-Haupt, Das Amerikanische Buchwesen (1937), blz. 63.

Bill Burrows, een gids in de wildernissen ten westen van de Missouri omstreeks 1830. Deze 'mountain men' speelden een grote rol in de Amerikaanse bonthandel; zij waren de voorlopers van de boeren, de goudzoekers op weg naar het Westen, van de cowboys en van de hedendaagse toeristen. Naar een schets van Alfred Jacob Miller uit die tijd

Reeds in de jaren tachtig poogde men deze wilde stroom enigszins te kanaliseren. Jefferson had al in 1784 een prachtige indeling van staten gemaakt; er zouden ontstaan Sylvania, Michigania, Cherronesus, Assenisipia, Metropotamia, Illinoia, Saratoga, Washington, Polypetania, Pelisipia. De 'ordonnanties' van 1785 en 1787 zijn nuchterder van karakter. De eerste voorzag in een systeem van opmeting, volgens welke het nieuwe land verdeelbaar werd in z.g. 'townships' van zes bij zes mijl groot; elk township weer in zesendertig 'lots' van een vierkante mijl (640 acres); het zestiende lot zou overal gereserveerd worden voor het onderhoud van publieke scholen (later wees men het zesendertigste eveneens hiervoor aan), een gemakkelijk en overzichtelijk systeem. De tweede ordonnantie stelde de regels vast, volgens welke nieuwe gebieden in het bezit van zelfbestuur konden komen en staten worden, geheel gelijkwaardig aan de reeds gestichte. Oude en nieuwe gewesten zouden zich politiek niet verhouden als moederland en koloniën, maar dezelfde rechten bezitten. Geen slavernij zou mogen voorkomen in dit 'Noordwesten' (het land benoorden de Ohio). Een regeling, die ten slotte langs dezelfde weg achtenveertig staten heeft geschapen[1].

Heb ik in een vorig hoofdstuk de landverhuizer het zijne gegeven, thans iets over de pionier. Deze twee zijn wel eens met elkaar verward. In het algemeen is het echter de pionier, die de wildernis binnendringt, dus de spits afbijt; achter hem aan komt meestal de immigrant, die zich nederzet, waar hij is voorgegaan; de een maakt deel uit van de eerste golf, de ander van de tweede[2].

Er bestaat een ideaal beeld van die pionier, de man met de bijl, die zich door het woud een weg baant, vechtend tegen malaria, hypotheken, wilde dieren, Indianen en paardedieven en in het voorbijgaan de typisch Amerikaanse deugden van volharding en zelfvertrouwen uit het struikgewas opraapt. Maar wij weten: eindeloos geschakeerd is het beeld van elke, zelfs van de schijnbaar eenvormigste samenleving; hoeveel te meer dat van een zo gevarieerde maatschappij als die van de Amerikaanse grens, welke bovendien in rusteloze beweging verkeerde!

Er is, als zo vaak, de vraag van de motieven der personen en van de oorzaken der verschijnselen. Welnu, wat bewoog toch die mensen in de kustprovincies hun haardsteden op te geven, de veilige stadjes en boerderijen te verlaten en de wildernis in te trekken? Men ontmoet allerlei drijfveren: armoede, landhonger, jacht op fortuin, verlangen naar godsdienstvrijheid, naar een sociale modelstaat, belangstelling in de Indiaanse beschaving en ras, bekeringsijver, vlucht voor straf, afkeer van maatschappelijke verantwoordelijkheid, liefde tot de natuur, geringe gebonden-

1 Nev. Com., blz. 95.
2 A.H.R. 1926/27, blz. 753; idem 1928/29, blz. 658; Pageant, dl II, blz. 5.

heid aan plaatselijke tradities, zucht naar romantiek, zorgeloosheid... Wat dreef de mensen van 1787 het Westen in? Enig verband met de toestanden thuis is wel aan te nemen; er waren veel vluchtende schuldenaren, afgedankte soldaten en werkloze arbeiders onder; de populaire openluchtsport der bodemspeculatie vereiste ook het planten van mensen in de anders leegstaande territoria en de mooie romantische pionierstraditie van Tennessee b.v. is thans wel ontmaskerd als één grote landgrabbelarij, die kolonisten onmisbaar maakte[1].

VIEW

OF THE

TITLE

TO

INDIANA,

A TRACT OF COUNTRY

ON THE

RIVER OHIO.

CONTAINING

PHILADELPHIA:

Printed by STYNER and CIST, in *Second-street*, near *Arch-street*. MDCCLXXVI.

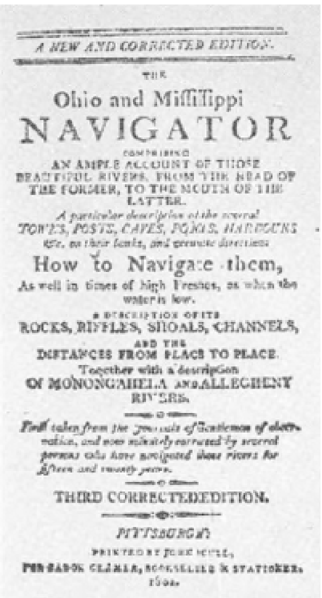
A NEW AND CORRECTED EDITION.

THE

Ohio and Miſſiſippi

NAVIGATOR

AN AMPLE ACCOUNT OF THOSE BEAUTIFUL RIVERS, FROM THE HEAD OF THE FORMER, TO THE MOUTH OF THE LATTER.

How to Navigate them,

ROCKS, RIFFLES, SHOALS, CHANNELS,

AND THE

DISTANCES FROM PLACE TO PLACE.

Together with a description

OF MONONGAHELA AND ALLEGHENY RIVERS.

THIRD CORRECTED EDITION.

PITTSBURGH:

De Trek naar het Westen. Brochures voor belangstellenden

En zij kwamen. Er waren wonderlijke zoekers onder: Het gras had altoos verderop een beetje groener geschenen, heet het ergens; er bestaat het verhaal van een man, die over te veel mensen in zijn omgeving klaagde, hoewel zijn naaste buur tien km verder woonde: dit bedierf zijn jacht en belasting wilde hij trouwens óók niet betalen. Velen zochten een fabelland, een paradijs; er moest zo iets zijn als ‘Moovistar’, dat

1 A.H.R., 1932/33, blz. 771-772; A.M. Simons, t.a.p., blz. 31-32; Beards, dl III, blz. 550.

weldra ‘moving star’ heette en pas later ontmaskerd werd als ‘mauvaise terre’, wat het altijd was geweest. In de negentiende eeuw zouden Oregon, Texas en andere gebieden ook met zulke magische woorden wenken; vooral de veelal onbegrepen Indiaanse namen lokten als met een toverfluit de wildernis in. Rusteloos is de pionier; Daniël Boone trekt verder, weg van de boeren. Maar die boer

blijft ook niet altijd: hij is de uitbuiting der oude steden dan ontvlucht, maar merkt, dat men hem in zijn nieuwe ook wel weet te vinden; dan loopt hij weer weg voor de geldschieter, de schuldeiser, de belastinggaarder, die hij meende kwijt te zijn. Velen vluchten voor zichzelf, maar dat zijn vaak zielige figuren, die een ouderwetse geschiedschrijving tevergeefs heeft willen omdichten in de stoere grensman, die in staat [...] 'iedereen in zijn ogen te kijken'. Ik zal maar niet trachten in te gaan op wat men wel eens de 'pioniersneurosen' heeft genoemd, maar wijs er op dat diezelfde ouderwetse historie vaak wat vlot heengleed over de ziekten die de voortrekker teisterden, meestal als gevolg van ontberingen, slechte huisvesting, onvoldoende en onjuiste voeding, overmatig zware arbeid en ongezonde omgeving. Aan de grens dreigden cholera, gele koorts, pokken, malaria, jicht, rheumatiek, krampen, vrouwenziekten, ongevallen, alsmede de middeltjes, die buren en vrienden de arme patiënten opdwongen er tegen; men leze maar eens hoe van de Nederlandse groep-Van Raalte hele families het slachtoffer werden van die typische grenskwalen. De helden van Karl May en Gustave Aimard moeten wel voortdurend vitamine-tabletjes hebben geslikt en zich verder gemakkelijk hebben geschikt in een ascese, om pilaarheiligen jaloers te maken.

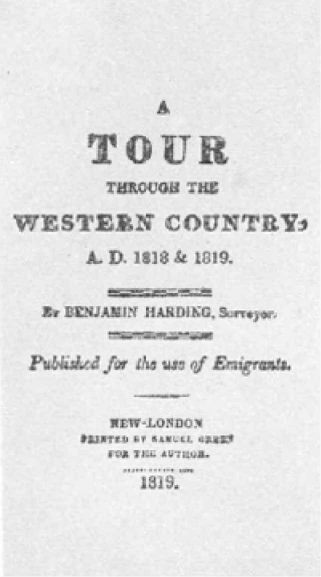
A
TOUR
THROUGH THE
WESTERN COUNTRY,
A. D. 1818 & 1819.
By BENJAMIN HARDING, Surveyor.
Published for the use of Emigrants.
NEW-LONDON
PRINTED BY SAMUEL GREEN
FOR THE AUTHOR.
1819.

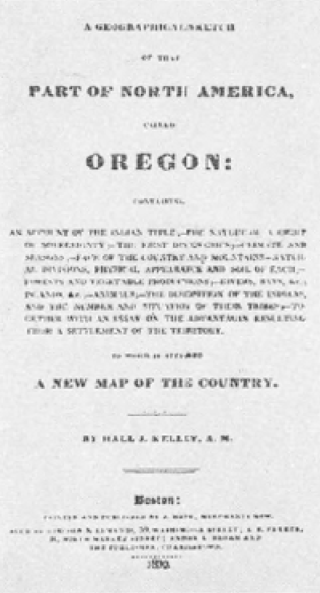
A GEOGRAPHICAL SKETCH

PART OF NORTH AMERICA,

OREGON:

A NEW MAP OF THE COUNTRY.

BY HALL J. KELLEY, A. M.

Boston:

De Trek naar het Westen. Brochures voor belangstellenden

‘Go west, young man, go west!’ luidt een woord van ongeveer 1850; het had een eeuw eerder uitgesproken kunnen zijn. ‘To go west’

aant.

moet in het Amerikaanse spraakgebruik nog steeds het opzoeken ener betere toekomst betekenen, hoewel die door menigeen oost wordt gevonden, maar dat is onze eeuw. Toen gingen ze naar het Westen; volgens Dickens zouden ze toen alleen de hemel in gewild hebben onder voorwaarde, dat ze ook daar naar enig Westen mochten trekken.

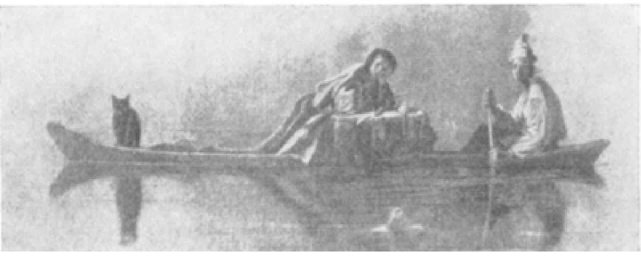

Pelshandelaars op de Missouri, naar een schilderij

Het is wel een van de prachtigste bladzijden van de Beards, in schoonheid staande naast Chateaubriand, waarin ze ons de voortrekker schilderen, de man met het geweer: grimmig, zwijgend en onversaagd. Rondom hem het oerwoud: 'ces forêts aussi vieilles que le monde, et qui seules donnent une idée de la création telle qu' elle sortit des mains de Dieu', om toch Chateaubriand te citeren; het 'oirwoud', zoals Hildebrand nog spelde. Daar trokken soms de Indianen doorheen, in colonnes tot duizend man tellend als een geweldige dunne slang, geluidloos; geen takje braken, geen grashalm vertrapten zij, iedere volgende trad in de sporen van zijn voorman en de laatste moest de sporen zoveel mogelijk uitwissen. Aan de zoom van die bossen bouwt de pionier zijn blokhut, in de ontzaglijke stilte en eenzaamheid; menige familie vangt daar een bestaan aan op een veldje 'met prachtige varens en vrolijke jonge ratelslangen'; zijn vrouw heeft een vreselijk leven in die wildernis en zal nimmer wennen aan al die donkere dreigingen om haar heen. En straks, wanneer de beschaving ze weer inhaalt, moeten ze verder; op hun plaats komen dan de zoekers van blijvende woonsteden, die een beetje betere huizen optrekken, wegen aanleggen, rustieke bruggen slaan, kerkjes en scholen oprichten - er ontstaat iets als een gemeenschap, men vormt een bestuur, er groeit vertier, verkeer, leven...

Een wilde stroom. Men zoeke hier niet te veel ethiek, niet te veel burgerlijke deugden, geen gezelligheid, geen behaaglijkheid. Wat moet zulk een pionier op de Ohio, 'half paard, half alligator', met wetten aanvangen? Die lijken hem het werk toe van kooplui en meer zulke 'leeglopers'. Talloos zijn de klachten over de wetteloosheid, de ruwheid en eigengereidheid van het grensleven. De meesten vonden de

aant.

Jeffersonse afkeer van regering maar prachtig: 'die regering is de beste, die het minst regeert'.

Vechtpartij aan de 'grens'

Overtreding van een 'lagere' wet werd maar al te vaak weggepraat als gehoorzaamheid aan een 'hogere'[1]. Generaal Thomas Sumter, die op zijn zeventigste jaar nog zonder stijgbeugel in het zadel sprong, moest op zijn zesentachtigste nog voor het gerecht verschijnen omdat hij een medeburger had 'geslagen, gewond en mishandeld'[2]. In het opkomend Illinois was het stelen van hout zo gewoon, dat de eigenaars in wanhoop predikers huurden, per preek betaald, die tegen deze speciale zonde moesten uitvaren! Bernard Shaw heeft in zijn 'Showing Up of Blanco Posnet' meesterlijk de ruigte van dit bestaan voelbaar gemaakt; zijn ongeliktheid openbaart zich ook in het karakter van de weinige afleiding die het 'primum vivere' overliet. Daar zijn b.v. de réunies van woudlopers, gepaard met spelen, drinkgelagen, leugenverhalen en vechtpartijen, vanwaar ze weer terugkeerden in hun eenzame wereld, om dikwijls te sterven als dieren in de wildernis, soms doodgevroren en weken later gevonden, hard als een plank... Een walgelijk soort sport bij deze 'backwoodsmen' waren de z.g. 'gougingmatches', tweegevechten, waarin elk middel geoorloofd was, tot het uitdrukken van de ogen toe. Thomas Lincoln, de vader van Abraham, beet eens bij zulk een duel zijn tegenstander de neus af! Men zag veel eenogen in Kentucky... De overwinnaar placht in de lucht te springen,

1 Parrington, dl II, blz. 16.
2 A.H.R. 1932/33, blz. 168.

met de hakken te klappen; hij sloeg om zich heen als een zegevierende haan en kraaide...

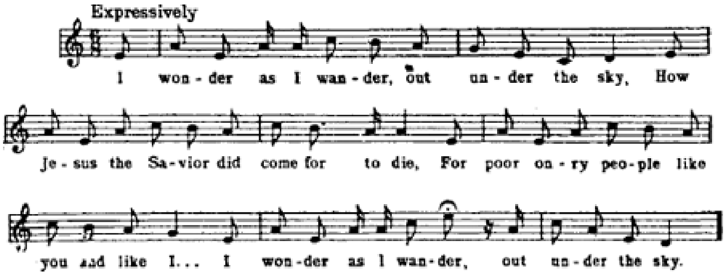

Lied van een rondreizende prediker; het dient door de neus te worden gezongen, in de stijl der oude Puriteinen. Vele Amerikaanse volksliederen zijn van dergelijke predikers afkomstig

Bitter en smartelijk moet de geestelijke ontbering geweest zijn aan de grens en gering de weerstand van deze arme, eenzame mensen tegen de emoties, die op ze aan stormden en die ze niet konden verwerken. Wij vinden er allerlei vormen van godsdienst en men kan slechts het diepste respect koesteren voor velen van die geestelijken die er hun levenswerk van maakten, de dorst dezer mensen te lessen. Zo b.v. het corps van Methodistenzendelingen, dat in de verste uithoeken troost en lering kwam brengen. De vermaardste onder hen is Francis Asbury, de Franciscus van het Westen, de ‘profeet van de lange weg’, evenals zijn middeleeuwse naamgenoot een fanatiek asceet: ‘Ieder die goed aangekleed was of uiterlijke tekenen van welstand ten toon spreidde, wekte zijn ergernis op.’ Ja, de weg was lang; hij was vrijwel nooit uit het zadel, studeerde onderweg Grieks en Hebreeuws, terwijl hij psalmen zong en ‘hosannah's’ deed weerklinken; in vierenveertig jaar legde hij een afstand van een dozijn maal de evenaar af, met een oogst van 300.000 bekeerlingen; hij leefde van het allerprimitiefste voedsel, sliep op hutvloeren, waarbij hij wel eens kon snakken naar ‘een schone plank’; er waren hutten zonder stoelen, ‘ja, erger: zonder Bijbel!’ Zijn salaris was $80 per jaar, misschien wel voldoende voor iemand die als ‘circuit’-rijder geen huis, zelfs geen huurkamer bezat, maar een brief, gericht aan de ‘Revd. Bishop Asbury, North America’, kwam even zeker terecht als een indertijd aan ‘Boerhaave, Europa’[1]. Er waren ook Katholieke geestelijken werkzaam aan de grens; men leze eens aandachtig de oproep van zendelingen, in Frankrijk verschenen, waarbij in het vooruit-

1 M.J. Bonn, Die Kultur der Vereinigten Staaten von Amerika (1930), blz. 246-247; Brooks, blz. 77-78 en 100-101; W.L. Sperry, t.a.p., blz. 210; A.L. Lloyd, t.a.p., blz. 78/9.

zicht werden gesteld: ‘Geen pensioen, maar veel hard werk, een armzalige woning, weinig comfort, veel ontgoochelingen, veel ziekten, een gewelddadige of eenzame dood, een onbekend graf.’ De wonderlijkste figuren komen wij onder die frontier-predikers tegen, dwepers, profeten, dwazen, clowns en bezetenen, allen tegen de achtergrond ener natuur, welker woestheid en onherbergzaamheid het passend decor voor hun zending scheen te vormen. Mannen als dezen maakten die vreemde, wonderlijke ‘folk hymns’, vol met de echo's van bergen, wouden en rivieren: verklankte eenzaamheid.

Rondreizende prediker. Als het héél slecht weer was 's winters, zei men aan de ‘grens’: ‘Vandaag zie je alleen kraaien en Methodisten-zendelingen buiten’.

In de godsdienst dezer samenleving treft ons niets dieper echter dan de ‘revivals’ en ‘camp-meetings’, die massale, langdurige bevredigingen van zondengevoel en bekeringsbehoefte, orgie, delirium en extase

aant.

tegen de achtergrond van het oerwoud. In het ‘Grote Ontwaken’ waren al enkele van deze elementen aanwezig geweest; berucht is echter het ‘revival’ van Kentucky in 1800 geworden. In dit pioniersland woonden vele Schotse Ieren, van alle zedelijkheid vervreemd, in verhoudingen zo primitief, in een landschap zo woest, dat er niet veel voor nodig was, om hun sluimerende emoties los te werken. Toen de prediker McGrady er kwam, bestond de gemeente er grotendeels uit ‘paardedieven, struikrovers, schriftvervalsers, bankroetiers en moordenaars’; ook de betere elementen waren er ongodsdienstig en drankzuchtig. Maar juist de ergste zondaars werden er het eerst getroffen; trouwens, de ‘revivals’ hadden altijd al het meest opgenomen onder ‘ongeletterden, bijgelovigen, laaggezonkenen en gevoelsmensen’ (volgorde niet van mij).

Dr Geelkerken, aan wiens dissertatie[1] ik veel ontleen, gebruikt ergens de uitdrukking ‘danteske tonelen’ en hij is niet de enige, die aan ‘Inferno’ denkt; Mrs. Trollope, die overigens een later ‘revival’ beschrijft, citeert:

> ‘Daar weerklonken door de lucht vreselijke geluiden,
> Woorden van smart, tekenen van toorn,
> Hoge en hese stemmen en tevens klanken van handgeklap.’

Het revival in Kentucky speelde zich af in een woudrijke omgeving, waar 's avonds de kampvuren brandden. Men had van heinde en ver de zondaars opgeroepen: ‘Come hungry, come thirsty, come ragged, come bare, come filthy, come lousy, come just as you are.’ De predikers, lieden van een uiterst suggestief vermogen, gingen door, steeds door, dood en verdoemenis profeterend. Mrs. Trollope vermeldt tenminste een voorganger, die de hel beschreef zoals Rebecca voor Ivanhoe wat ze door het venster in de diepte voor zich zag gebeuren; zo hij de diepte, welke zich voor hem scheen te openen. Overal gekerm, gejammer, gesnik; er vielen briefjes uit de hemel met waarschuwingen er op. Kinderen hielden toespraken, een zevenjarig meisje b.v. op de schouders van een man, totdat ze uitgeput ineenzonk. Velen toonden spasmodische verschijnselen, bevingen van het hoofd, stijfgeworden voeten; anderen sprongen als kikvorsen. Daar was de ‘blafoefening’, het janken als een hond, op handen en voeten; daar was het krabbelen met de tenen tegen de bomen, terwijl er gepreekt werd (‘tree-ing the devil’). Visioenen en wondergenezingen volgden elkaar op; afgrijselijke sexuele uitspattingen vonden plaats, in de tenten, onder de bomen. En ten slotte, misschien het griezeligst

1 J.G. Geelkerken, De Empirische Godsdienstpsychologie (1909), blz. 129 vgg. *Zie ook:* F. Trollope, Domestic Manners of the Americans (1ste druk van 1832, herdr. van 1927), blz. 64 en 143; M.H.A. van der Valk, De Profeet der Mormonen, Joseph Smith Jr (1921), blz. 49; Merle Curti, t.a.p., blz. 262.

van alles: de ‘heilige lach’, in koor een wezenloos lachen, bidden en zingen door elkaar, een pandemonium.

En daarnaast natuurlijk nog het meest krasse bijgeloof, neergeslagen in een zeer rijke folklore, die zelfs haar mythologie kent, vol titanen, fabeldieren, een wereld in Gargantua-formaat, waarin de woudlopers nimmer stierven, op grizzlies bleven jagen, aan de Zuidzee paarlen gingen vissen en door uitverkorenen in bijzondere nachten waren gezien, slapend op een peluw van alligator-huid, opgevuld met scalpen. Davy Crockett was gezoogd met whisky en met ratelslangeneieren opgevoed; op zijn zesde had hij vier wolven gewurgd; zijn lepel was gevormd uit een bisonhoef met een adelaarspoot als steel. Ik zou nog lang zo kunnen doorgaan. Hoe kort ligt dat alles nog achter het moderne, efficiënte, zakelijke en nuchtere Amerika!

De grens was natuurlijk een zeef; er kwam een mensentype uit te voorschijn, waarvan men de invloed op de Amerikaanse samenleving positief mag waarderen. En wel om de daar gekweekte eigenschappen van geestelijke wakkerheid, zelfvertrouwen, dapperheid en individualisme. Was men eenmaal over het eerste stadium heen, dan was de nieuwe nederzetting tam, haast te tam, maar in elk geval werden er vlijt en soberheid inderdaad beloond, zorgeloosheid en luiheid inderdaad gestraft; er was een zekere harmonie tussen morele en materiële standaarden binnen de gemeenschap, niet zonder invloed op de ontwikkeling van eigenschappen als zelfvertrouwen en optimisme. Dat laatste doet ons vaak weldadig aan; Sperry vertelt het verhaal van de boer, die zijn mooie bedrijf liet zien aan een bezoeker. Deze meende: ‘Hoe wonderbaarlijk, wat God en mens te zamen kunnen doen, als ze een farm leiden.’ ‘Och ja,’ was het antwoord, ‘maar dan had U deze farm eens moeten zien, toen God hem alleen leidde.’ Wie hard werkte, kon er wat worden, een ‘self made man’. De gestadige strijd met de bodem, het klimaat en de omgeving werkte een pragmatische levenskijk in de hand; aan de grens was niet veel emplooi voor boekengeleerdheid. De grens was een stoomwals, ze heeft een soort democratie bevorderd, die men misschien typisch Amerikaans mag noemen: extreem liberaal-egalitair, individualistisch en centrifugaal. Merkwaardig genoeg was de grens ook ongemeen preuts en de daar heersende taboes in sexuele zeden waren onwrikbaar en hard; ook dit heeft lang nagewerkt in de Amerikaanse samenleving. De verovering binnen een eeuw van dit reuzengebied bracht de veroveraar misschien er toe, vooral het enorme te beklemtonen; wie zal zeggen, hoeveel er van die grens is terechtgekomen in een reuzenbouwsel als de trust?[1]

1 Nev. Com., blz. 52; M. Savelle, t.a.p., blz. 552; Brooks, blz. 316; L. Mumford, Herman Melville (1929), blz. 10; H.B. Parkes, t.a.p., blz. 44; W.L. Sperry, t.a.p., blz. 10.

aant.

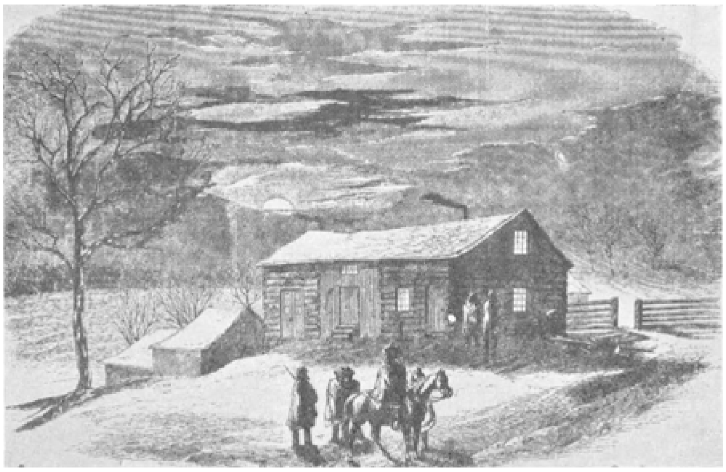

In de prille jaren van Kansas. Woning van de gouverneur - een zeer behoorlijke, want ze telde zes kamers

De trek naar het Westen was niet regelmatig, daarvoor was er te veel verband tussen migratie en economische conjunctuur. Maar over het geheel gezien zat er wel vaart in, vooral in de gebieden ten Noorden van de Ohio, waar geen negerslavernij bestond. De staat Ohio, die in 1790 3000 zielen telde, bezat er een halve eeuw later een half millioen. Toen Chateaubriand dertig jaar na 'Atala' het land bezocht, wreef hij zich de ogen uit: 'Waar ik bossen heb achtergelaten, zijn nu bebouwde velden en waar de Mississippi in zijn eenzaamheid stroomde, daar varen thans tweehonderd stoomschepen.' De landspeculatie lokte de begerigen de wildernis in door hun in de wouden hele steden voor te toveren, die het zelfs niet eens tot de heiningen van Potemkin-dorpen hadden gebracht. Het is een nuchter lijstje, maar zal de lezer die de kaart erbij haalt iets kunnen zeggen: na Kentucky's toetreding (1792) volgden: 1796 Tennessee, 1802 Ohio, 1812 Louisiana, 1816 Indiana, 1817 Mississippi, 1818 Illinois, 1819 Alabama, 1820 Maine, 1821 Missouri. En dan als vijfentwintigste in 1836 Arkansas, dat vijfentwintig witte sterren in zijn staatsvlag heeft. Michigan (nr 26, van 1837) heeft ook een sprekende vlag met als opschrift: 'Si Quaeris Peninsulam Amoenam, Circumspice' en daarboven 'Tuebor': 'Ik zal verdedigen', hetgeen op zijn grenspositie wijst. En dan in 1845 Florida, Texas, 1846 Iowa, 1848 Wisconsin...

aant. Over het verkeer op de Ohio is er een genoeglijke beschrijving van de hand van James Hall (1820)[1]:

> 'Vandaag passeerden wij twee grote, onderling verbonden vlotten, op welk eenvoudig vervoermiddel verscheidene families uit Nieuw-Engeland zichzelf en hun eigendom transporteerden, naar het land van belofte in de wouden van het Westen. Elk vlot was tachtig of negentig voet lang, met een klein huis er op gebouwd en op elk stond een hooiberg, waaromheen verscheidene paarden en koeien graasden, terwijl de rommel van een boerenerf, de ploegen, wagens, varkens, kinderen en kippen, slordig door elkaar heen, het geheel meer het uiterlijk ener blijvende woonstee gaven dan van een karavaan van avonturiers op weg naar een tehuis... Op deze wijze reizen deze lieden met geringe kosten. Ze brengen hun eigen voorraden mee, hun vlot drijft op de stroom en de brave Jonathan, omringd door zijn schreeuwende, snerpende en hinnikende gemeente, drijft naar het punt, waar hij heen moet zonder zijn haardstee te verlaten en bij zijn aankomst aldaar kan hij aan wal stappen en met zijn huis en zijn zaken beginnen, net als een zekere deftige meneer, die bij zijn huwelijk met een rijke weduwe zei, dat hij niets anders te doen had dan "binnen te stappen en zijn hoed op te hangen".'

Wij mogen aannemen dat de aldus verhuisde Jonathan wel wat boven het gemiddelde soort heeft uitgestoken; er waren ten slotte onder de pioniers ook wel wat lieden van studie en belezenheid, gegradueerden zelfs, die dan wel ruig in kledij en manieren waren (ten slotte moesten zij hun eigen slager, timmerman en ploeger zijn!), maar in wier blokhutten harpspel weerklonk, Voltaire, Byron en Scott aanwezig waren; er waren stoomboten op de westelijke rivieren, die 'Mazeppa', 'The Lady of the Lake', 'Marmion' heetten naar titels van beroemde gedichten van toen.

Maar de lezer heeft wel begrepen, dat er ook andere vervoermiddelen waren dan deze drijvende boerderijen, ja, vaak geen andere dan de benen en de schouders. Er waren nog een paar omstandigheden, die de idylle van de geruste landman konden verstoren, zo b.v. de aanwezigheid van de Indianen. Maar alvorens deze belemmering breder te behandelen, wil ik nog even gewag maken van een van de aardigste trekjes uit die hele historie, betrekking hebbend op een andere Jonathan, en wel Jonathan Chapman, onsterflijk geworden als Johnny Appleseed. Ook deze een grensheilige, die barrevoets de wildernis doortrok, ondanks de slangen, een merkwaardige natuurmysticus, die een engel was voor de Indianen, die zieke dieren verpleegde en zelfs de insecten zou hebben ontzien. Hij was een zeer overtuigd aanhanger en verkondiger van Swedenborg, de vermaarde ziener, wiens boeken hij altoos met zich droeg. Welnu, deze 'poverello' wijdde zich in de eerste helft van de negentiende eeuw aan het aanleggen van appelboomgaarden, welke de kolonisten soms reeds vonden, als ze aankwamen in de wildernis; lezers van Sherwood

1 Bogart-Thompson, blz. 352.

aant.

Anderson's heerlijke 'Winesburg Ohio' zullen misschien voortaan aan deze wonderlijke gestalte denken, wanneer ze stuiten op de 'delicious twisted little apples', die daar in de boomgaarden groeien[1].

Jonathan Chapman 'Johnny Appleseed', de planter der appelboomgaarden, is een figuur in de Amerikaanse folklore geworden en heeft als zodanig zijn plaats veroverd in Walt Disney's tekenfilm 'Melody Time'. Wij zien hem hier, 'zonder mes, zonder geweer', in wat een wildernis moet voorstellen; intussen zingt hij luidkeels: 'The Lord Is Good To Me'

En nu dan toch de roodhuiden; het is geen prettig verhaal. Hierboven gewaagde ik al van de botsingen, welke de blanke inbezitnemingen begeleidden; de 'Indian summer' welke thans zulke aangename associaties opwekt, bewaart in zijn naam de herinnering aan de tijd, toen de Indianen vóór het invallen van de winter nog even een minder aangenaam bezoek aan de nederzettingen plachten te brengen. Hoe onverbiddelijk de strijd was, blijke daaruit dat Jefferson, die de roodhuiden geestelijk en lichamelijk met de blanken gelijkstelde en zelfs studie van hun talen maakte, het volkomen billijkte, dat men ze tegenover die blanken in een schuldverhouding verstrikte, ten einde ze hun land af te kunnen nemen. Maar ook hij had die voor de grensman zo onlesbare begeerte naar dat land. Het is altoos hetzelfde liedje; wanneer de Nederlandse Afgescheidenen in aanraking met de roodhuiden komen, onderrichten dezen hen in de maïsbouw en in het suikerkoken, maar de leerlingen stelen hun pannen, doorwroeten de graven hunner voorouders en verkopen hun de sterke drank die hun verderf is[2].

Het enige dat bij dit alles nog troost is dat hier en daar de Indianen zich dapper en waardig hebben gedragen, al is het einde dan ook overal hun ondergang geweest. Een tweede Pontiac stond onder het rode volk op in de persoon van Tecumseh, wiens naam verklaard wordt als 'de wilde kat die haar prooi bespringt' of als 'de verschietende ster'; hij was het hoofd van een stam, waarvan de naam op 173 verschillende wijzen wordt opgegeven, zodat ik maar op zijn Amerikaans 'Shawnee' zal

1 B.A. Botkin, The American People (1946), blz. 90-99; Brooks, blz. 293.
2 Fr. Luckwaldt, 'Th. Jefferson' in Meister der Politik, dl III (1924), blz. 34.

schrijven. Een waardig mens, een schitterend redenaar, die een ware kruistocht ondernam om zijn volk de geheelonthouding en sociale maatregelen te verkondigen; de ‘Arminius van het rode ras’ zegt een bewonderaar[1]. Misschien is Vercingetorix beter, omdat hij, evenals Pontiac, een machtig verbond trachtte tot stand te brengen, wat slechts ten dele gelukte. Op 7 November 1811 vond de slag bij Tippecanoe plaats, door de blanken onder generaal Harrison gewonnen; spoedig daarna sneuvelde Tecumseh. Een andere grote Indiaan is Black Hawk, die na een ernstig grensconflict werd gevangen genomen en als een wild beest gekooid en getralied door de steden werd gevoerd (1832).

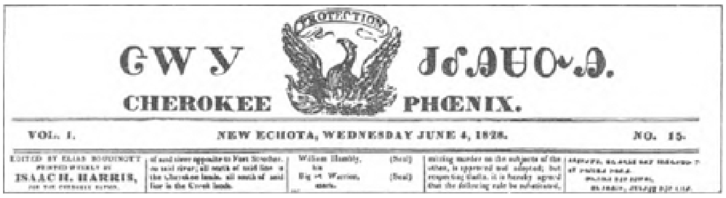
ᏣᎳᎩ ᏧᎴᎯᏌᏅᎯ
PROTECTION
CHEROKEE PHŒNIX.
VOL. I. NEW ECHOTA, WEDNESDAY JUNE 4, 1828. NO. 15.

Kop van de ‘Cherokee Phoenix’

Als vanouds waren de ziekten de trouwe bondgenoten der blanken. In 1829 heerste er aan de mond van de Columbia-Rivier een geheimzinnige epidemie, een kwaadaardige koorts, waardoor de stam der Chinooks volkomen verdween; als Lewis en Clark geen melding van hen hadden gemaakt, zouden we ze niet eens kennen. In 1837 voer de St. Peters, de jaarlijkse stoomboot der Amerikaanse Bont-compagnie, de Missouri op. Na St. Louis deed zich een geval van pokken aan boord voor; de blanken deden alles, om de Indianen van de landingsplaats weg te wenken, maar dezen begrepen de signalen niet. Een Mandaan stal een deken van een zieke blanke; de gevolgen waren verschrikkelijk, een ontploffing gelijk: van de hele stam bleven geen vijftig leden over! Het schip voer door en zaaide overal dood en verderf...[2].

Weer een ander bedrijf van de tragedie toont ons het einde der Cherokees. Deze stam, die zichzelf Aní-Yûn-Wiyá noemde, ‘het voornaamste volk’, had in de achttiende eeuw al jachtgronden afgestaan, maar zijn bergland in N.W. Georgië was hem met de heiligste verdragen gewaarborgd. Men had de Indianen altoos verweten, dat ze zich niet wilden beschaven; welnu, zij zouden het proberen. Deze landbouwers namen de Christelijke godsdienst als nationale religie aan, stichtten scholen; in hun hoofdstad New-Echota richten zij een museum op, alsmede een bibliotheek; er verscheen een krant, de ‘Cherokee Phoenix’;

1 A.H.R. 1928/29, blz. 349.
2 Pageant, dl II, blz. 407.

aant.

zij hadden een behoorlijk bestuur en geen staatsschuld. Zij waren de enige Indianen met een eigen alfabet, door hun stamgenoot Sequoia na jaren van studie samengesteld; hij immers slaagde erin zijn taal (hij sprak geen andere!) in 86 klanken te klassificeren, aan elke waarvan hij een symbool toewees. 'Een van de wonderbaarlijkste intellectuele prestaties onzer historie, rood of blank,' zegt een geschiedschrijver. Van hun zeden trof mij nog, dat zij gewoon waren over het lot van hun gevangenen in hun vergaderingen door een 'geliefde vrouw' (een titel!) te laten beslissen; de bekendste Cherokese is Nancy Ward, nicht van het grote hoofd Attakullakulla, een vriend van de blanken. In elk geval waren deze planters en boeren in beschaving hun blanke standgenoten in Georgië wel de baas, om van de 'poor whites' maar te zwijgen. Nochtans moesten zij het veld ruimen; het Hooggerechtshof koos hun partij, maar niemand minder dan Andrew Jackson, weliswaar President der V.S., maar niet minder grensman, sprak de gedenkwaardige woorden: 'John Marshall heeft zijn beslissing geveld, laat hem die maar eens uitvoeren!' De onwilligen werden in concentratiekampen opgesloten en in 1838 werden er 18.000 weggesleept; alle militairen en burgers, bij de uitvoering betrokken, waren op hun hand, maar iedereen deed zijn plicht, zodat er op een weg van duizend km ongeveer 4.000 te gronde gingen. De blanke stroom spoelde over hun bezittingen heen...[1].

Deze landhonger is eveneens een belangrijke factor geweest in het complex van oorzaken van de Brits-Amerikaanse oorlog van 1812. Het was niet alleen het handelskapitaal van Nieuw-Engeland, al had dit genoeg reden tot beklag: de Engelsen namen van 1803-1812 917 schepen in beslag, de Fransen 'maar' 558; de eersten presten bovendien de bemanning tot dienstneming, al heten de klachten hierover soms overdreven; zulke dingen zijn meestal meer rechtvaardiging dan oorzaak. Zeker is, dat het Zuiden en Westen danig te keer gingen tegen het perfide Albion, dat de Indianen voortdurend opstookte tegen de grensbevolking. Er vormde zich een groep welbespraakte 'war hawks', die vonden dat men het maar eens moest uitvechten; hun leider werd Henry Clay, de woordvoerder van het nieuwe Westen en een van de merkwaardigste staatslieden van zijn generatie. Deze 'young Harry of the West' was een zeer aantrekkelijk mens, van een levendig temperament, reeds jong in Kentucky op de voorgrond getreden en geladen met Jefferson's ideeën, die hij later, meegesleept door zijn grootse droom van een machtig Amerika, als oude kleren opborg, zodat hij als Hamiltonian geëindigd is. Zonder echter de kennis en de diepte van dit voorbeeld; al zijn leven was hij opportunist en heeft ook zo zijn vaderland belangrijke diensten kunnen bewijzen: enige vruchtbare compromissen

1 M.L. Starkey, The Cherokee Nation (1946), passim.

aant.

staan op zijn naam. Anderzijds heeft misschien juist die trek hem belemmerd zijn ene persoonlijke ideaal te bereiken: het presidentschap. Toch werd reeds tijdens zijn leven een prachtig gedenkteken opgericht aan de Cumberland Road, waarop een vrouwenfiguur, die de Geest der Vrijheid voorstelt en een voetstuk met slechts één naam: Henry Clay[1].

Het was dan zijn groep, die de oorlog wilde en de oorlogsverklaring doordreef, welke Engeland overigens net bereikte, toen de hatelijkste maatregelen waren opgeheven: een kabelverbinding had de vrede bewaard. 'De grootste militaire klucht der geschiedenis' noemt een Amerikaan deze krijg; in het Noorden voelde men niets voor 'Mr. Madison's War' (President Madison, een Virginiër, was uit het Zuiden) en troostte zich met leveranties aan de Britse troepen, die van Boston uit alles kregen wat ze nodig hadden; zelfs openbaarden zich in deze bakermat van de centraliserende Federalistenpartij afscheidingstendenzen! Het jammerlijke verloop van de oorlog droeg wel wat bij tot deze zeezieke stemming; de vloot hield zich dan goed, maar het leger bleef onder de maat. Een Britse krijgsmacht van nog geen 5.000 man landde niet ver van Washington en men riep voor 'la patrie en danger' 100.000 man onder de wapenen in de hoop dat er 15.000 zouden opkomen; er verschenen 4.000, die na bij Bladensburg tien doden en veertig gewonden te hebben opgelopen het slagveld ontruimden en zo haastig naar Washington snelden, dat vele Engelse vervolgers zonnesteken kregen in hun pogingen ze bij te houden.

En zo viel, o schande, de bondsstad Washington zelf in Britse handen; Dolly Madison, een bijdehandje, wist alleen een portret van de eerste President (dat van Gilbert Stuart) alsmede haar papegaai in veiligheid te brengen en de zo even genoemde levée en masse redde de wijn door hem op te drinken, maar men kon niet voorkomen dat de Britse admiraal de maaltijd van Madison, welke net klaarstond, nuttigde, waarna hij, als weerwraak om de vele vuurtjes door de Amerikanen in Canada gestookt, het Witte Huis in brand stak alsmede het Kapitool. Niet lang mochten de Britten op deze reine vreugde teren, want op 8 Januari 1815 versloeg Andrew Jackson bij New Orleans een Engelse generaal, die als een gek zijn troepen voortdurend tegen zijn hechte stellingen opjoeg, zodat aan Amerikaanse zijde dertien, aan de andere tweeduizend mensen sneuvelden. De vrede was inmiddels op 24 December 1814 al gesloten; ook hier had een kabelbericht de loop der geschiedenis gewijzigd, want dank zij deze zegepraal ontving de tot dat ogenblik onbekende grensman Jackson de roem, die hem eens naar het wederopgebouwde Witte Huis zou voeren...[2].

Er was weer vrede en rust en Madison kon zijn ambtstijd ongestoord

1 Parrington, dl II, blz. 142-144; Zucker Periods, blz. 340/1.
2 Nev. Com., blz. 130-131; Zucker Field, blz. 409 vgg.; Zucker Periods, blz. 349-353.

uitdienen. In 1817 werd President James Monroe (tot 1825), waarmee de ‘era of good feeling’ begon; de Federalistenpartij was zowat vernietigd, zodat Monroe in 1820 met slechts één stem tegen herkozen werd. Tijdens deze idylle was er een kleine episode met Spanje, op welk land men wegens de oorlog van 1812-14 enige vorderingen had en Jackson trok Florida binnen, dat immers bij de V.S. ‘hoorde’; na enig protest legde Spanje zich in 1819 hierbij neer. Nochtans bleef deze periode niet helemaal zonder rimpel; in datzelfde jaar 1819 openbaarde zich een ernstige economische crisis, die duizenden existenties vernietigde, de eerste van een reeks; ook tekende zich ten aanzien van de slavenkwestie een gevaarlijke wrijving af tussen Noord en Zuid, opgeheven in een compromis, waar ik t.z.t. nog op terug kom[1]. Verder lieten de Europese gebeurtenissen niet na, haar invloed uit te oefenen op de Amerikaanse samenleving. Ik denk dan nog niet eens zozeer aan de Griekse vrijheidsoorlog, tijdens welke men in een Philhellenisme verzonk, dat dat van Byron overtrof: eenvoudige farms moesten Griekse tempelfronten (van geschilderd hout) torsen en onschuldige knaapjes de taal van Pericles en Plato leren[2]. Maar van ontzaglijke invloed is de vrijwording van de voormalige Spaanse koloniën geworden, alsmede de reactie van de Europese machten daarop.

Ik zal hier niet het verhaal van die vrijwording kunnen doen, maar herinner aan wat het middelbare schoolboek ons leert: hoe die gebieden, meegesleept door het ethos van twee revoluties, van de Amerikaanse en de Franse, gebruik hebben weten te maken van de nood van het moederland tijdens Napoleon, om zich te ontdoen van een voogdij, waar ze zich ontwassen aan voelden, terecht of ten onrechte, laat ik maar in het midden. Van die middelbare school zijn wij ook ruimschoots vertrouwd met Simón Bolívar, de leider en richtinggever van die bewegingen; de kaart leert ons wel, hoe weinig er van zijn geografische idealen, de krant, hoe weinig van zijn politieke terecht is gekomen. In de jaren twintig overwoog als bekend het Heilige Verbond, de opstandelingen tot gehoorzaamheid terug te brengen, hetgeen de V.S. niet onverschillig kon laten; te zelfder tijd moest men zich rekenschap geven van het Russische opdringen van het Noorden, van Alaska uit.

Dit zijn de beide aanleidingen tot de Monroe-leer van 1823; misschien zou J.Q. Adams-leer (A. was de minister van Buitenlandse Zaken, die haar heeft opgesteld) ietwat rechtvaardiger zijn geweest, hoewel men Monroe's aandeel aan de zaak nu ook weer niet mag onderschatten. Het zijn eigenlijk twee beginselen: dat van non-kolonisatie (Adams was een

1 W.P. Cresson, James Monroe (1947), passim; Th.A. Bailey, A Diplomatic History of the American People (1946[3]), blz. 881; Nev. Com., blz. 136.

2 A.H.R. 1927/28, blz. 62.

aant.

fel tegenstander van koloniale monopolies): Europa zou in het Westelijk halfrond geen kolonies meer mogen stichten; verder dat van non-interventie: Europa zou zich van interventie op dat halfrond voortaan onthouden. Men ziet dus, dat het Westelijk halfrond hier nadrukkelijk als een gebied wordt genoemd, waarvoor eigen, afzonderlijke regels dienen te gelden. Max Savelle herinnert er aan, dat de Fransen bij de vrede van Cateau Cambrésis van 1559 reeds hebben laten vaststellen (zij het ook mondeling) dat zij ten westen van de eerste meridiaan op eigen risico de zeeën zouden bevaren en dat verdragen tussen twee naties in Europa niet zonder meer toepasselijk in het Amerikaanse halfrond zouden zijn; zo gezien is de 'doctrine of the two spheres' al veel ouder dan 1823. Perkins, die een werk van drie delen aan de 'leer' heeft gewijd, licht op treffende wijze haar betekenis toe: 'Monroe's woorden zijn thans nog, hoewel van minder practisch belang dan vroeger, een treffend en merkwaardig voorbeeld van de kracht ener formule, van het instinct voor simpele generalisatie in de menselijke geest, van de rol, die een abstracte idee, losgehaakt van exacte analyse, speelt in het leven van een grote natie en in de ontwikkeling harer diplomatie.'[1] Men luistere slechts naar Mrs. Baker-Eddy: 'Ik geloof strikt in de Monroe-leer, in onze Grondwet en in de Wetten Gods.' Onder de vele sjibbolets die in de krantenkopjes voorkomen, neemt ze een belangrijke plaats in en maakt juist door haar vaagheid misschien meer indruk op die politieke argelozen, voor wie krantenkopjes allicht bestemd zijn.

Wanneer er aan iets in de historie een eind komt, dan is het wel aan een 'era of good feeling'. Onder het bewind van J.Q. Adams, 'Old Man Eloquent', een integere, maar ietwat bitse, kille figuur, drong steeds meer een democratische stroming op, die de afgod der 'backwoodsmen' Andrew Jackson op de voorgrond schoof[2]. In 1829 aanvaardde hij zijn ambt voor een achtjarige bewindsperiode, die ik haast met het merk 'bad feeling' zou willen bestempelen.

Andrew Jackson, bijgenaamd 'Old Hickory' naar het bosje van walnootbomen waarbij hij in 1814 een overwinning op de Indianen had behaald, was een kind van de grens. Geboren in een blokhut, stond hij al jong helemaal alleen in de wereld. Zijn moeder, die zijn schranderheid al vroeg had opgemerkt, had hem voorbestemd tot dominee, maar niet iedereen achtte hem daartoe geschikt. En dan niet vanwege zijn voorliefde voor paarden, dobbelspel, hanegevechten en bokssport (die tijd keek zo nauw niet in dat opzicht), maar om zijn 'gemak in het hardop vloeken, de vrijmoedigheid, waarmee hij de Eerste en de Tweede Persoon in de Drieënigheid hanteerde in zijn conversatie'. Zijn opvoe-

1 Dexter Perkins, The Monroe Doctrine, 3 dln (1932/37), dl I, passim.
2 A.H.R. 1933/34, blz. 143.

ding was uiterst gebrekkig; van wetenschap, kunst, literatuur en geschiedenis bezat hij zijn leven lang niet het geringste begrip. Dit verhinderde hem niet om schoolmeester te worden en vervolgens rechter in het pas bevolkte Tennessee. Daar reisde hij rond, zwom desnoods te paard over de rivieren en sliep in het oerwoud met het geweer naast zich. Een ridderlijke, koppige, gewelddadige figuur, die er niet tegen opzag, een tegenstander in een duel te doden; vooral tegenover vrouwen van een grote hoofsheid; hij aanbad zijn eigen, die een pijp rookte en in huis op blote voeten placht rond te lopen, maar een echte dame was; ze was alleen zo verschrikkelijk corpulent, dat men van haar zeide, dat zij nu liet zien, hoe ver een menselijke huid kon worden uitgerekt (ik denk dat Old Hickory dat wel niet gehoord heeft!). Op zijn veertigste jaar was hij lid van de hoogste rechtbank van zijn gewest, terwijl hij tevens nog in zijn winkel over de toonbank zout, thee enz. verkocht. Wij ontmoeten in die tijd dergelijke mensen vaak in de westelijke politiek, zo b.v. dezelfde Davy Crockett, die ik hierboven al eens noemde en die louter op zijn berenjagersreputatie naar Washington was afgevaardigd; nog in 1850 signaleerde een journalist in een vergadering van het Huis een afgevaardigde, die aan een broodje met worst knaagde, zijn handen schoon veegde op zijn kale hoofd en zijn kiezen uithaalde met zijn zakmes. Reeds in 1824 had Jackson een kans gehad, maar door een politieke machinatie was hem toen het Witte Huis onthouden; de campagne van 1828 was dan ook zeer bewogen; van de stijve, keurige J.Q. Adams vertelde men b.v. dat hij als gezant in St. Petersburg een Amerikaans meisje als blanke slavin aan een Russische prins had verkocht, de openbare fondsen had misbruikt, een dronkaard was en concubines er op na hield hetgeen ontstemming wekte. De 4de Maart 1829, de dag van Jackson's inwijding, is berucht geworden, doordat zijn inauguratie gevolgd is door een orgie: staatslieden en staljongens, dames en wasvrouwen, blank en zwart, drongen het Witte Huis binnen om hem de hand te drukken, bestormden de tafels, braken voor duizenden aan porselein en glazen, klommen op de meubels, sloegen elkaar bloedneuzen - ten slotte lokte men de horde naar buiten door vaten punch op het grasveld te plaatsen; het leek na afloop een varkensstal.

De geschiedwetenschap is niet moede geworden, de man uit het woud te beklemtonen, zijn potige manieren, zijn ‘kitchen cabinet’ (een whisky-college, dat hem naast zijn eigenlijke ministerie zonder verdere verantwoordelijkheid van advies diende) enz. Dat is allemaal wel erg aardig om te lezen, maar verduistert door het leggen van een zo zwaar accent andere, zeker niet minder boeiende kanten van het geval-Jackson. Door het regionale karakter van zijn figuur en zijn overwinning te sterk aan te dikken, werkt men het klasse-conflict dat achter zijn optreden zit,

aant.

a.h.w. weg. En dat is aanwezig; het is immers niet alleen de groep van het Westen, welke Jackson naar het Witte Huis heeft gebracht, maar de werkliedenbevolking van het Oosten, waar juist in de jaren twintig de Industriële Revolutie van Europa doorbrak met een aantal ons niet onbekende gevolgen voor de massa. In dat licht vooral moeten wij zijn gevecht tegen de banken zien, wier papiergeldpolitiek in haar elasticiteit wel het Westen smaakte, maar niet die arbeiders van de grote steden, wier koopkracht in gevaar kwam. Hij streed voor het stemrecht van allen, verzette zich tegen de schandelijke schuldgevangenschap, kwam op voor een rechtvaardiger verdeling van de nationale rijkdom. Bij Jackson wordt het politieke vrijheidsbegrip van Jefferson uitgebouwd in een economisch en veel meer dan de H. Thomas van Cantingbury mag men hem zien als een voorloper van F.D. Roosevelt met diens New Deal. Zijn 'wildheid' en zijn 'gebrek aan inzicht' zijn de wraakneming van de Hamiltonians, die, geschaard toen om J.Q. Adams en Clay, zijn nagedachtenis van deze caracteristica hebben voorzien[1].

Zo hebben zij ook zware nadruk gelegd op een misbruik, dat tijdens zijn bewind zich zou hebben geopenbaard (het was tijdens Jefferson al minstens even erg!) nl. dat van het z.g. 'spoils system'. 'To the victor belong the spoils' is het woord van een New Yorkse politicus, dat de overwinnaar in de verkiezingsstrijd de buit toekende, bestaande uit de duizenden baantjes van verslagen en spoedig ontslagen tegenstanders, die dan plaats maken voor de vrienden van de nieuwe President. Men heeft een stuk grensgewoonte willen zien in dit toetasten in de gemeenschappelijke buit, maar is het zoveel anders dan het stelsel dat in onze Republiek zaliger bestond met haar 'Acten van Correspondentie'? Lord Palmerston geloofde dat iedere gentleman geschikt was voor elk ambt; Jackson, dat ieder mens met gezond verstand het was en... had zelf heel wat ambten met groot succes waargenomen; het verstand kwam wel mèt het ambt en een beetje nieuw bloed was nimmer ongezond[2]. De Amerikaanse partijen zijn door dit systeem diep beïnvloed en werden er, naar een woord van Max Weber, 'patronage-partijen' door; de beroepspoliticus verscheen, die baantjes verkocht als een ander thee en koffie. De voornaamste leverancier werd natuurlijk de President zelf; nauwelijks gekozen en geïnstalleerd werd de man achternagezeten door duizenden klanten: 'Ik ben een stuk wild, waar de hele hongerige bende op jaagt,' zei Lincoln, die nog humor genoeg had om er grapjes over te maken; hij dankte de hemel toen hij last had van een lichte soort

1 F.A. Ogg, The Reign of Andrew Jackson (1919), passim; A.H.R. 1927/28, blz. 71 vgg.; A.M. Schlesinger Jr, The Age of Jackson (1945), passim; W.E. Woodward, t.a.p., blz. 337 en 379; B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 245-246; F.L. Mott, American Journalism (1947), blz. 309.

2 W.E. Woodward, t.a.p., blz. 384.

besmettelijke pokken: ‘Nu kan ik tenminste allemaal iets geven!’ Tijdens de Burgeroorlog kwam hem een vriend tegen: ‘U ziet er bezorgd uit, Mr President; is er slecht nieuws van het front?’ ‘Neen, het is niet de oorlog, maar het is dat postmeesterschap te Brownsville, Ohio!’ Wie van een ander temperament was, kon het zijn leven kosten, getuige het einde van President Harrison. Het ‘spoils system’ werd de ‘simoem’ van Amerika, een woord van Dickens, die het geval aanhaalt van de directeur van een krankzinnigengesticht, na een verkiezing vervangen...[1]. Zoals gezegd, was het onder Jackson niet eens zo vreselijk; zijn bedoeling was alleen geweest ‘de schurken er uit te gooien’, maar de toch al niet te frisse politieke atmosfeer kon kwalijk opknappen. Slechts één voordeel van dit stelsel heb ik kunnen vinden: Toen Nathaniël Hawthorne in 1849 zijn vrouw moest opbiechten, dat hij uit zijn douanebaantje was ontslagen, klapte ze in de handen en riep uit: ‘O, maar dan kun je aan je boek gaan werken!’ Dat boek is ‘The Scarlet Letter’ geworden en in zijn inleiding vindt men het hele geval beschreven.

‘Old Hickory’ en zijn bewind riepen grote weerstanden in het leven; zo groepeerde zich om Clay een oppositiepartij, die de naam ‘Whigs’ aannam als een herinnering aan de glorieuze opstand tegen de ‘tyran’ George III en vele van de Hamiltonse tradities voortzette. Het ontbrak niet aan politieke crises; een daarvan is die welke betrekking heeft op de tarieven.

Ik sprak hiervoor van de doorbraak van de nijverheid, vooral in de hand gewerkt door het Embargo van 1807, toen veel werklozen en kapitaal van de handel naar de industrie waren overgegaan en ook door de oorlog van 1812; waren er in 1807 nog maar 8.000 spoelen in de Amerikaanse textielindustrie, in 1815 waren er 500.000[2]. Maar de handel herleefde met de vrede van 1814 en de invoer steeg zo sterk, dat de Noordelijke industriëlen in 1816 een protectionistisch tarief doordreven. In 1824 verdedigde Clay het ‘American System’, waarbij gesteld werd, dat het land als geheel en vooral de arbeiders en boeren bij protectie zouden gebaat zijn. Samen met de welbespraakte Noordelijke staatsman Daniël Webster bracht Clay in 1828 een nog hoger tarief tot stand. Vooral Zuid-Carolina, leidster van het Zuiden, verzette zich daartegen bij monde van John Calhoun en Robert Hayne; de laatste betoogde, in aansluiting aan vroegere theorieën, dat de enkele staten souverein waren, de bondsregering slechts een overkoepelend college was met beperkte bevoegdheid; wanneer zij die bevoegdheid overschreed, dan had elke staat het recht van nullificatie en desnoods van uittreding uit de

1 Ch. Dickens, American Notes, Household Ed., blz. 45.
2 W.E. Woodward, t.a.p., blz. 342.

Unie. In 1830 bestreed Webster deze zienswijze in een rede, die tot de vermaardste van de schat der Amerikaanse welsprekendheid hoort; in haar nobel pathos doet zij ons thans nog iets navoelen van de spanningen die dit conflict teweegbracht. Het kwam zelfs zo ver dat Zuid-Carolina in 1832 het nieuwe tarief inderdaad 'nullificeerde' en een ernstige ontknoping dreigde, want Jackson was er wel de man naar, om geweld te gebruiken. Door Clay's toedoen kwam het tot een minnelijke schikking echter: men zou in tien jaar het tarief weer verlagen tot het peil van 1816. Dat de regering hierin toestemmen kon, heeft men wel eens in verband gebracht met de gunstige financiële toestand van het land: in 1835 was b.v. de hele staatsschuld afbetaald. De hele staatsschuld, het is heus geen sprookje van Moeder de Gans; zulke dingen bestonden, éénS.

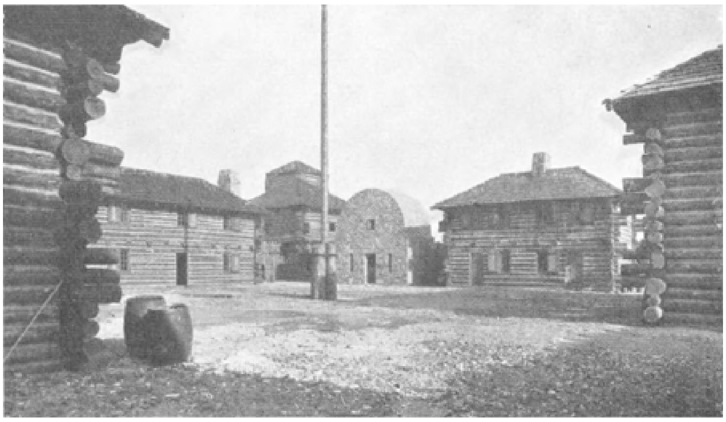

Enige 'blokhutten' in het 'Westen', d.w.z. Chicago, in gebruik; ertussen in een leemwoning

In 1837 maakte Jackson plaats voor zijn schildknaap Martin Van Buren, 'een eerste klas tweede klas man'[1], die al zijn energie van node had, om de zeer zware economische crisis van dat jaar te bezweren. Zij kweekte grote ontevredenheid, die de Whigs ten goede kwam. Arme Clay! De enige maal, dat hij een ernstige kans had op het presidentschap, gaf zijn partij als candidaat de voorkeur aan Generaal Harrison, een man van maar zeer geringe intellectuele bekwaamheden, maar als overwinnaar op Tecumseh bij Tippecanoe bruikbaar. De verkiezingscampagne van 1840 is berucht in de Amerikaanse historie geworden; de 'held van Tippecanoe' werd geadverteerd via wat ik de blokhut-mythe zou willen

1 Th.A. Bailey, t.a.p., blz. 204.

aant.

noemen. Deze blokhut werd juist in die tijd van romantiek uitzonderlijk populair; iedere voorvader, de Pilgrims incluis, moest in zulk een ruig verblijf hebben gewoond, hoewel verreweg de meesten zich met tenten, holen en wigwams hadden vergenoegd. Ook Harrison was groot geworden in zo'n primitieve woning (zijn deftige buitenplaats heette 'De Blokhut'!) en dat was meer waard dan geleerdheid of intellect; trouwens, zijn aanhangers stonden doodsangsten uit, dat hij zijn mond zou kunnen opendoen:'Laat hem geen woord zeggen over zijn beginselen... laat het gebruik van pen en inkt volstrekt verboden zijn...!' Dit klinkt natuurlijk wel grappig, maar was in zijn gevolgen niet van ernst ontbloot: men deed de ontdekking dat men een verkiezing kon winnen met de obscuurste politieke figuur, mits men hem ophemelen kon als de man van het ogenblik; dit heeft invloed uitgeoefend op de standaard voor het presidentschap en een peil verlaagd, dat tot die tijd toe behoorlijk hoog was geweest[1]. Hoe dan ook, Harrison won, maar de arme man werd zo achterna gezeten door de baantjesjagers (zij overnachtten zelfs in de gangen van zijn hotel!) dat hij binnen een maand dood was. En toen bleek men de kip met de gouden eieren te hebben geslacht, want de vice-president John Tyler, die hem opvolgde, bleek in de politieke practijk helemaal geen Whig, maar een democraat. Men kan zich indenken, hoe de teleurgestelde Whigs reageerden op het optreden van 'die langorige ezel uit Virginië'.

Van diens bewind verdient alleen vermelding de regeling van de Noord-Oostgrens met Canada. Minister Webster had een verdrag gesloten dat aan de bekrachtiging van de senaat moest worden onderworpen; hij legde dit lichaam gemakshalve een kaart over, nog van de hand van Franklin, en waarop zeer overdreven Britse eisen stonden weergegeven; zo leek het door hem bereikte een succes. In het Engelse parlement weer vertoonde zijn Britse collega een kaart van 1783 met de overdreven Amerikaanse aanspraken er op, waarop hij dan met goed gevolg had afgedongen. Beide volksvertegenwoordigingen bekrachtigden toen het voordelige tractaat en zo werd het Webster-Ashburton-verdrag van 1842 aanvaard in wat nog wel de 'battle of the map' heet. In datzelfde jaar 1842 vernietigden de Whigs weer het compromis van Clay ten aanzien van de tarieven; de strijd hierover duurde natuurlijk voort.

De Whigs hadden uiteraard hun bekomst van Tyler en stelden in 1844 weer eens Clay candidaat; de Democraten kwamen te voorschijn met een andere 'dark horse', nu James Polk. Op de conventie van Baltimore had men nl. geen overeenstemming kunnen bereiken ten aanzien van een meer markante politieke figuur en toen een paar radelozen deze minder markante naar voren schoven, weerklonk van alle zijden de roep:

1 H.B. Parkes, t.a.p., blz. 159; Beards, dl I, blz. 557 vgg.; A.H.R. 1926/27, blz. 896.

aant.

'Who is Polk?', hetgeen een Amerikaanse zegswijze is geworden om iemand aan te duiden, van wie men nog nooit gehoord heeft. Overigens is het bericht van zijn candidaatsstelling van Baltimore naar Washington geseind, een triomf voor het nieuwe wondersysteem van Morse, het eerste practische gebruik van deze telegraaf!

Het is wel grappig dat de naam van de niet erg belangrijke Polk verbonden is aan een van de beroemdste successen van de Amerikaanse historie en wel aan de enorme aanwinst in het Zuiden en Zuidwesten tijdens zijn bewind. Dit geschiedde in de Mexicaanse oorlog van 1846-1848.

'War with somebody was in the air'. Een merkwaardige verklaring die ik niet voetstoots zou willen verwerpen; in 1812 was dat ook geweest en in 1898 zou dat weer zijn; aan bevoegderen zou ik de verklaring van het verschijnsel zelf willen overlaten. Er is natuurlijk een voorgeschiedenis, waar die oorlog heel 'logisch' uit te voorschijn komt; zo is er b.v. een oprukkende Amerikaanse pionier, die een vrijwel leegstaand Mexicaans gebied binnendringt. Al jaren bewoog zich een drift naar Texas (toen van Mexico), heel vaak in de behoefte, zich van de sheriff thuis een beetje te distanciëren; de uitdrukking 'G.T.T.' (Gone to Texas) had al haar vaste plaats in het spraakgebruik. Onder deze interessante 'G.T.T.'s' vinden we b.v. James Bowie, de uitvinder van het naar hem genoemde moorddadige, dus bruikbare 18-inch-mes[1]. Ik heb niet de indruk gekregen, dat hij en andere lieden de prettigste onderdanen van de toch al weinig met rust gelaten Mexicaanse staatshoofden waren. Daarbij kwam dat het Zuiden voor zijn katoenplantages nieuwe gronden zocht. De 'Biglow Papers' van de dichter Lowell laten een aantal eenvoudige boeren en arbeiders over de oorlog praten en dezen schilderen in hun platte taaltje de oorzaak voortreffelijk:

> Our nation's bigger'n theirn an'so its rights air bigger
> An' thet it's all to make 'em free that we air pulling trigger.

Het Noorden, eerst niet erg geestdriftig voor het geval, draaide mee, vooral toen de vrees opkwam, dat Engeland plannen met dit gebied had; ook de Noordelijke spinner zou ten slotte gebaat wezen met nieuwe katoenterreinen in het Zuiden. En zo kwam de krijg dan in 1846; Polk schreef de oorlogsverklaring op 11 Mei van dat jaar, een Zondag, zodat hij, om zijn geweten te ontlasten, zijn werk even onderbrak voor een kerkgang[2].

Het was een schone, een zeer schone oorlog. Generaal Taylor, 'by

1 Th.A. Bailey, t.a.p., blz. 249.
2 Th.A. Bailey, t.a.p., blz. 269; Nev. Com., blz. 164-166.

nature a fearless fighter, but never a general', schoot zo hard [...] dat de heersende Democraten er van schrokken: de goede man was W[...] en te veel zegepralen zouden deze 'Old Rough and Ready' [...] populair maken.

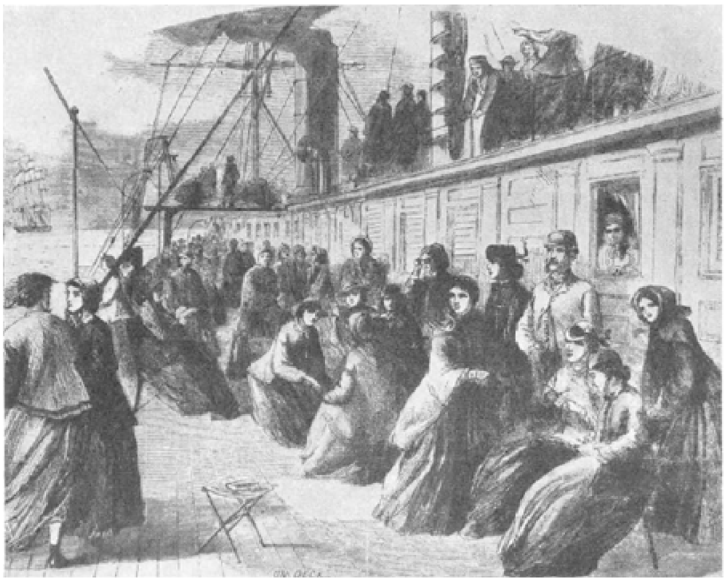

Aan de 'grens' waren veel te weinig vrouwen; in 1866 haalde een ondernemen[...] pionier een vierhonderdtal dames op een speciaal gecharterd schip naar het Ver[...] Westen

Ze remden hem dan een beetje en zonden hun eig[...] man, Generaal Scott, achter hem aan, die ook aldoor maar won, zo [...] Mexico het maar opgaf (hierbij vertel ik in het voorbijgaan, dat Tayl[...] nu eenmaal 'held' geworden, toch voor de Whigs het presidentsc[...] in 1849 wist te veroveren, maar evenals Harrison, gauw doodging; vi[...] president: Fillmore). De Mexicanen waren overigens voor hun vijan[...] veel minder gevaarlijk geweest dan de 'gewone' vijanden van de solda[...] heimwee, slecht voedsel, dysenterie, longontsteking en ongedierte; ook h[...] overtrof het aantal overledenen achtmaal het aantal gesneuvelden[1]. M[...] men had de sterren en strepen gehesen 'boven de hallen der Montezuma[...] en bij de vrede van Februari 1848 berustte Mexico in de afstand [...] Texas tot de Rio Grande, Californië, Arizona en Nieuw-Mexico ([...] het tegenwoordige Nevada en Utah tevens omvat); de Zuidgrens w[...]

1 Zucker Periods, blz. 447.

hier verder gladgestreken door de Gadsden-aankoop van 1853. Webster was van mening dat de nieuwe landen ‘geen dollar waard waren’; straks zullen wij zien, hoeveel dollar deze schatting er naast is geweest. Deze geweldige aanwinsten deden overigens de belangstelling voor allerlei sluimerende problemen herleven; Nevins en Commager noemen in dit verband: het vraagstuk van de Caraïbische Zee, van de Grote Oceaan, van een landengte-kanaal en bovenal van de slavernij...

De oude Santa Fe ‘trail’

In 1846 had men tevens de N.W. grens met Engeland geregeld en bepaald op 49° N.B., een streep, als met een lineaal op de kaart getrokken, dwars door de eigenwijze natuur heen. Deze afwikkeling maakte een eind aan de niet ongevaarlijke spanning tussen Amerikaanse boeren en Britse pelshandelaars alsmede met deze laatsten verbonden Indianen. Pioniers hadden wonderen verteld van dit Oregon en men had er al vroeg de stad Portland gesticht, d.w.z. een bewoner van Boston (Mass.) en van Portland (Maine) hadden kruis of munt geworpen om de naam van de nieuwe nederzetting, het is duidelijk, met welk gevolg. Een poëtischer indruk krijgt de lezer van William Cullen Bryant's luid ruisend ‘Thanatopsis’, een fraai gedicht, als werk van een zeventienjarige eigenlijk verschrikkelijk knap. Drie wegen leidden naar die eenzame woudstreek, een over de landengte van Panama, een om Kaap Hoorn en een ten slotte over land, de z.g. Oregon Trail; vooral de historie van de laatste is vol romantiek. Ik wil nu al even er op wijzen, dat de kolonisatie Westwaarts het gebied tussen de Missouri en het Rotsgebergte, de paar duizend km van de ‘Grote Amerikaanse Woestijn’ voorlopig als ongeschikt oversloeg, al trok men er wel door; men bezette echter eerst het terrein daarachter. De laatste faze van de grote West-beweging zou zich

aant.

dus niet aan de Zuidzeekust afspelen, maar in de brede strook tussen de 98ste parallel en Californië in[1].

Deze Londense straatveger gaat volgens ‘Punch’ naar Californië, waar hij het goudstof met zijn bezem kan vergaren

En daarmee is dat wonderland weer binnen onze gezichtskring gekomen. Twee heel merkwaardige coïncidenties hebben zich in zijn geschiedenis voorgedaan: Op 29 Juni 1776 was door de Spanjaarden als Noordwestelijke voorpost de missie San Francisco gesticht, een paar dagen vóór de Onafhankelijkheidsverklaring[2]. En op 24 Januari 1848, wéér een paar dagen vóór de afstand van dit gebied aan de V.S., ontdekte James Marshall, werkman in dienst van de Zwitserse immigrant Sutter, het eerste goudstof in een rivier. Het geheim bleef maar een paar weken bewaard. In Mei reed de Mormoon Sam Brannan door San Francisco, brullend: ‘Goud! Goud uit de Amerikaanse Rivier!’ en zwaaide met een fles goudstof voor de ogen der voorbijgangers. In de herfst bereikte het nieuws het Oosten (toen pas!) en in het volgende voorjaar stortte de sprinkhanenzwerm zich op het nieuwe Eldorado: ‘East is east and west is San Francisco’ zou later een spotter zeggen; in een jaar tijds telde dit territoir meer inwoners dan Delaware of Florida. Het was immers zo, dat aanvankelijk geen kapitaal nodig was, alleen geluk en volharding; pas gaandeweg zou er investering vereist worden, maar op dat moment scheen exploitatie op de basis van een paar handen en goede gezondheid nog mogelijk. De ‘gold-rush’ was begonnen, een van de meest navrante episoden uit de menselijke geschiedenis[3]. De zieligste stakkers pakten hun schamele have bijeen, voorzagen zich van allerlei werktuigen, instrumenten en technische hulpmiddelen, tot windmolens toe en trachtten Ophir te bereiken. Over land? Daar waren de gevreesde Indianen en nog erger: de meedogenloze natuur; een reiziger telde in een bepaald traject van de Far West op elke vijf voet een dood dier,

1 C.L. Skinner, Adventurers of Oregon (1919), passim.
2 A.H.R. 1927/28, blz. 669; idem 1932/33, blz. 457.
3 S.E. White, The Forty-Niners (1918), passim; W.E. Woodward, t.a.p., blz. 452; R.W. Paul, California Gold (1947), passim; Gustav Mayer, Friedrich Engels, dl I (1934), blz. 368.

aant.

153 wagens op 1½ mijl, buiten wat nog was verbrand; de weg was bezaaid met allerlei weggeworpen bezittingen, werktuigen, kleren, riemen, zadels... En met mensenbeenderen... Over de Isthmus van Panama? Sommigen waren zo bezeten, dat ze, aan de Grote Oceaan gekomen, niet meer konden wachten en alvast in kleine bootjes naar San Francisco wegroeiden! Ten slotte poogden weer anderen om Kaap Hoorn te varen, waarbij vele schepen, dikwijls haastig opgekalefaterd voor deze reis, spoorloos verdwenen.

Eerste goudgravers, voorzien van primitieve werktuigen

Tweehonderd waaghalzen namen kaartjes (van $200 per stuk!) voor een reis van drie dagen per luchtballon over land naar het Westen; wat ten slotte alleen ontbrak was de ballon. Het eerste jaar van de rush vielen 775 schepen de haven van San Francisco binnen (het jaar daarvoor 21), waarvan de meeste zeelui drosten; vooral ook Chinezen verschenen er, tot 4000 in 1850. In Frankrijk hield men loterijen met als hoofdprijs een reis naar de goudvelden; de Fransen daar heetten 'Keskydees' ('Qu'est-ce qu'il dit?'); de Hollanders en Duitsers 'Dutch Charley'. Er kwamen grote groepen van vrouwen, wier aankomst door de kranten uitvoerig werd beschreven en waarvan velen trouwden met de goudzoekers ondanks een reputatie die men wel eens als de oorzaak van het merkwaardige feit heeft beschouwd, dat

aant.

de sibbekunde in Californië nooit zo erg heeft kunnen aarden[1].

Het moet een merkwaardige maatschappij geweest zijn, een wereld, waarin moord een geringere misdaad was dan diefstal; tussen 1849 en 1856 werden er wel duizend ongestraft gelaten en in het ver gelegen Los Angeles had er in 1854 één per dag plaats. San Francisco was echter het brandpunt; nog nimmer, zegt J.T. Adams, heeft een stad zo zeer zijn naamspatroon verloochend[2]. De ruwheid openbaart zich ook in de namen, die de 'Argonauten' aan hun nederzettingen gaven; hier geen 'Providence' of 'Salem', maar 'Red Dog', 'Grub Gulch', 'Poker Flat', 'You-Bet', 'Hell's Delight' en 'Hangtown': 'een natuurstaat, die Rousseau tot Tory zou hebben gemaakt'. De zeden waren er lang niet volmaakt; wanneer men danste in de kampen stelden de mannen met gelapte broeken vrouwen voor, zo iets kan men nog vertellen tenminste. In achttien maanden brandde San Francisco zesmaal af. En steeds kwamen er meer:

I soon shall be in Frisco
And then I'll look around
And when I see the golden lumps there
I'll pick them off the ground.

Of:

O, don't you cry Susanna!
O, don't you cry for me!
I'm going to Californy
With a washbowl on my knee.

O don't you cry, for I am told
In that land where we're bound
They pick the great big lumps of gold
In chunks right off the ground!

Lag het goud er voor het oprapen? In 1850 bedroeg de productie ongeveer 36 millioen, in 1851 56. Hier en daar stelden de burgers z.g. 'Vigilance-committees' in, een soort veemgerichten, die op hardhandige wijze enige orde schiepen. In 1860 bedroeg het aantal bewoners al 380.000, maar toen was het tegentij al begonnen; de golf der 'negenenveertigers' ebde af, toen het kleinste muntstuk in omloop van 25 cents op 10 en weldra op 5 daalde. Negentig procent van de overlevenden waren alleen rijker geworden in bittere ervaring en in jaren; als ze dan wat hadden vergaard, dan was daar nog een onevenredig groot deel van

1 R.D. Paine, The Old Merchant Marine (1919), blz. 164; J.H. Kemble, The Panama Route 1848-1869 (1943), passim.

2 Beards, dl I, blz. 612.

terecht gekomen in de zakken van kamerverhuurders en speelhuishouders om van andere parasieten maar te zwijgen. En net als ten tijde van De Soto had men de schatten verzuimd die er voor het oprapen hadden gelegen; een nuchtere Duitse kweker verdiende alleen in het seizoen 1849 een vermogen op de meloenen, die hij aan de goudzoekers had verkocht![1].

In deze streken ontstond een nieuw pionierstype, de ‘prospector’, de zoeker van metalen in het Westelijke berggebied dat hij eigenlijk ontsloten heeft. Rusteloos zwerft hij rond en zodra hij de een of andere ader heeft gevonden, verkoopt hij de vondst en trekt weer verder; een paar van de helden van de overigens nog al dubieuze Karl May (ik kom daar nog op terug) passen wel ongeveer hier; hij is de ‘squatter van het Verre Westen’ en in de literatuur van en over die landstreek een schilderachtige figuur.

Met de beginnende kolonisatie van de Pacific-kust kregen de V.S. wat meer belangstelling voor de achtergevel van hun huis. Reeds kort na 1783 had de rederij van Nieuw-Engeland, als gezegd van West-Indië afgesneden, zich een arbeidsveld in het Verre Oosten geschapen en wel door het opbouwen van een andere handelsdriehoek: om Kaap Hoorn met een lading naar het Noord-Westen, daar de ruil tegen bont, dit bont naar Kanton en met de Chinese waren weer naar honk; het sloot precies. In de loop der negentiende eeuw werden deze betrekkingen uitgebouwd; toen in 1843 een handelsmissie naar China vertrok, gaf President Tyler een brief mee voor de ‘Zoon des Hemels’: ‘Ik hoop dat Uw gezondheid goed is. China is een groot rijk, zich uitstrekkend over een groot deel van de wereld. De Chinezen zijn talrijk. Gij hebt millioenen en millioenen onderdanen. De zesentwintig Verenigde Staten zijn even groot als China, ofschoon ons volk niet zo talrijk is’[2] enz. enz. Ik zou wel eens willen weten, wat de Zoon des Hemels van deze schrijfoefening voor het lager onderwijs heeft gezegd, maar in elk geval kwam het in 1854 tot een handelsverdrag. Men denke weer niet te licht over dit alles; een blik op de kaart is voldoende om ons tot het besef te brengen van wat door handelaars en zeelieden is gewaagd en volbracht; het zijn epen, waartegenover de tocht van de Pilgrims althans voor zijn oceanisch gedeelte tot een plezierreis wordt. En dan Japan, waar, zoals bekend, alleen de Nederlanders zich eeuwenlang keurig en nederig aan het ‘loket’ van Decima hebben vervoegd. Niet zonder heel veel aarzeling zond men in 1853/4 de vermaarde expeditie-Perry naar het Land

1 R. Heberle, Über die Mobilität der Bevölkerung in den Vereinigten Staaten (1929), blz. 25; A.M. Simons, t.a.p., blz. 50.

2 Th.A. Bailey, t.a.p., blz. 326. *Zie ook:* F.R. Dulles, China and America, The Story of their Relations since 1784 (1946), passim.

van de Rijzende Zon; een enkele krant verwachtte er evenveel resultaat van als van een tocht naar de maan met een luchtballon. Commodore Matthew Calbraith Perry ‘,Old Matt’, gebruikte een combinatie van kracht en ‘flimflam’ en het is eigenlijk een prestatie, hoe hij met zijn tien ‘zwarte schepen’ en zijn 2000 man zoveel gedaan heeft gekregen van een krijgshaftige natie van tien millioen, die helemaal niet gesteld was op de ‘roodgebaarde barbaren’ en ook wel wat kanonnen bezat, om aan deze gevoelens van onlust de passende uiting te geven. Met geduld, tact en met zijn sterke wil behield Perry echter het overwicht. Een handelsverdrag was zijn beloning en men wisselde geschenken uit: fijn brokaat en lak tegen telegraafinstrumenten, een speelgoedlocomotief, wapens, munitie en de onvermijdelijke vaten whisky. Achter de schermen bekeek Prins Mito de vertoning en gaf zijn advies:

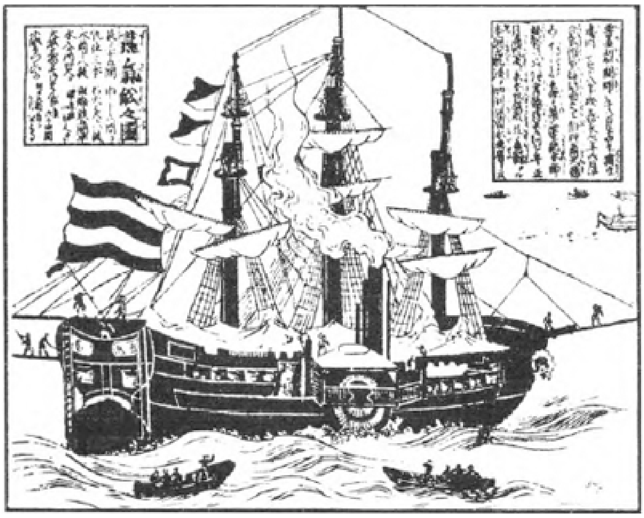

De ‘Susquehanna’ van Perry vaart in 1853 de baai van Tokio binnen. Tekening van een Japanner

> ‘Eerst geven ze ons hun philosophische instrumenten, machines en andere curiositeiten, maken indruk op onwetende lieden en aangezien handel hun hoofddoel is, zullen ze het land verarmen; misschien zullen ze met de grootste ruwheid optreden en ons beledigen en ten slotte Japan opslikken. Als we ze nu niet wegjagen, krijgen we de kans niet meer. Als we thans onze toevlucht nemen tot een opzettelijke politiek van uitstel zullen we straks op onze navels knagen, wanneer het van geen nut meer zal zijn.’

Japanse gezanten in Washington (1860). 'Ik kan niets uit ze krijgen', klaagde President Buchanan. 'Ze zijn zo gesloten'

Nog eenmaal zou Perry's verscheurde, versleten vlag boven de Japanse wateren waaien; dat was in de nazomer van 1945, toen die, met de eenendertig sterren van 1854, wapperde boven de machtige oorlogsbodem de 'Missouri', waarop het verslagen Nippon de capitulatie kwam tekenen en ruimschoots gelegenheid kreeg over de woorden van Prins Mito na te denken[1].

De Beards wijzen op het volgens hen unieke verschijnsel van het naast elkaar voorkomen in één maatschappij van een hoogontwikkeld kapitalisme, een onafhankelijke boerenstand en een landelijke aristocratie in ruimtelijke scheiding: de Verenigde Staten in de eerste helft van de negentiende eeuw. Op de aard en de kracht van de tussen deze groepen voorkomende spanningen heeft haar aardrijkskundige gesepareerdheid een grote invloed uitgeoefend, zoals nog zal blijken[2].

De Noordelijke kapitalisten, grotendeels verenigd onder de vaan der Whigs, later onder de Republikeinse, streefden naar goedkope arbeidskrachten, d.w.z. immigratie, naar scheepvaartsubsidies, verbetering van de verkeersmiddelen, een 'gezond' financieel systeem en hoge tarieven. Hiertegenover hadden de boeren en planters jarenlang gemeenschappelijke belangen: als producenten van voedsel en grondstoffen waren zij aangewezen op de aanschaffing van afgewerkte goederen en daarmee voorstanders van lage tarieven en daar beide groepen voortdurend in kapitaalsnood verkeerden en in schulden kwamen, eveneens van goedkoop geld. Binnen al deze groepen vinden wij echter schakeringen en afwijkingen; zo konden de Noordelijke reders weer niet veel voelen voor tarieven die de import en daarmee het scheepvaartverkeer belemmerden, welke afkeer door de importeurs werd gedeeld; zo zagen de hennep- en wolboeren meer heil in protectie; de katoenplanters wensten een laag, de suikerplanters een hoog tarief: een wirwar, nauwelijks te overzien, noch voor de staatsman van toen, noch voor de historicus van later.

Een maatschappij in voortdurende beweging, die tegen 1800 haar industriële revolutie tegemoet ging. Maar toen Alexander Hamilton in 1791 zijn 'Report on Manufactures' had overgelegd, had hij nog weinig weerklank gewekt in een gemenebest, dat niet alleen sterk was ingesteld op landbouw en handel, maar ook de machines en geoefende werkkrachten miste, die Engeland niet over de grens liet. En toch... Reeds in 1789 was in de V.S. de eerste Arkwright-spinfabriek verrezen van Samuel Slater, de 'vader der Amerikaanse industrie', die in Britse fabrieken had gearbeid en de gave bezat, zowel machines na te bootsen als arbeiders op te leiden.

1 Th.A. Bailey, t.a.p., blz. 328-329; A. Walworth, Black Ships of Japan (1946), passim.
2 Beards, dl I, blz. 663.

aant. Niettemin bleef in de eerste jaren het primaat aan landbouw en vrachtvaart. In Pennsylvanië was de anthraciet omstreeks 1790 ontdekt; jagers tenminste verhaalden van stenen, die in kampvuren konden branden. Maar toen de stenen in Philadelphia werden gevent, konden de kopers er niet mee omgaan en werd de bedrieger de stad uitgejaagd; een sterk verhaal? Het was de gouden tijd van de Europese coalitie-oorlogen en de handelsmarine groeide in nimmergekend tempo; pas met het embargo van 1807 en de oorlog van 1812-14 kreeg, als reeds gezegd, de nijverheid haar kans, die ze na de vrede met hoge tarieven poogde te handhaven. Daarbij groeide de binnenlandse markt; men begon hier a.h.w. met een schone lei en er was geen belegd kapitaal of verworven vakkennis die zich tegen de invoering van nieuwe technieken te weer stelden; Amerika heeft geen 'Luddieten', geen machinebrekers gekend, integendeel, de planters stalen zelfs de 'cotton-gin' waar ze om verlegen zaten. Een moeilijkheid was echter dat de vraag naar arbeidskrachten nog niet door een voortdurend aanbod enigszins werd opgevangen, waarbij kwam, dat de beschikbaarheid van land een belemmering was voor de vorming van een permanente klasse van afhankelijke loonarbeiders; de industrie was dan ook voor immigratie[1].

Het is in de V.S. het begin van de tijd der grote uitvindingen. Verreweg de belangrijkste is de reeds genoemde 'cotton-gin', welke ik in ander verband zal behandelen; dezelfde knutselaar voerde omstreeks de eeuwswisseling (het jaartal varieert nogal eens) het beginsel van het gestandaardiseerde, vervangbare onderdeel in, later in Europa hier en daar opnieuw bedacht en toen als mirakel begroet. Was er een speciale 'Yankee-inventiveness'? Het gebrek aan arbeidskrachten heeft in elk geval de vraag naar machines gestimuleerd. Vooral het Noordelijke platteland had hulp nodig en enkele uitvindingen, zoals de ijzeren ploeg met verwisselbare onderdelen van Jethro Wood (1819) en de maaimachine van Mac-Cormick (1834) hebben in korte spanne tijds de landbouwmethoden, zoals ze sinds Ruth in zwang waren gebleven, volkomen gewijzigd. De pionierfarmer was wel aangewezen op deze machines die hij meestal op crediet moest kopen, een van de oorzaken, waardoor hij toch weer de fuik der schuldverhouding inzwom, waaraan hij gemeend had te kunnen ontsnappen in de wildernis. De grote ommekeer in de textielindustrie bracht de naaimachine van Elias Howe teweeg. Had het aantal patenten van 1790 tot 1840 bijna twaalfduizend bedragen, in de beide decennia die daarop volgden overschreed het de dertigduizend. In 1855 was de opbrengst van de hele nijverheid bijna twee milliard en die van de Zuidelijke plantages een 200 millioen. Hoelang

1 G. Myers, History of the Great American Fortunes (1936), passim; S.P. Orth, The Armies of Labor (1919), passim.

zouden de tweeduizend millioen zich door de tweehonderd laten gezeggen?[1].

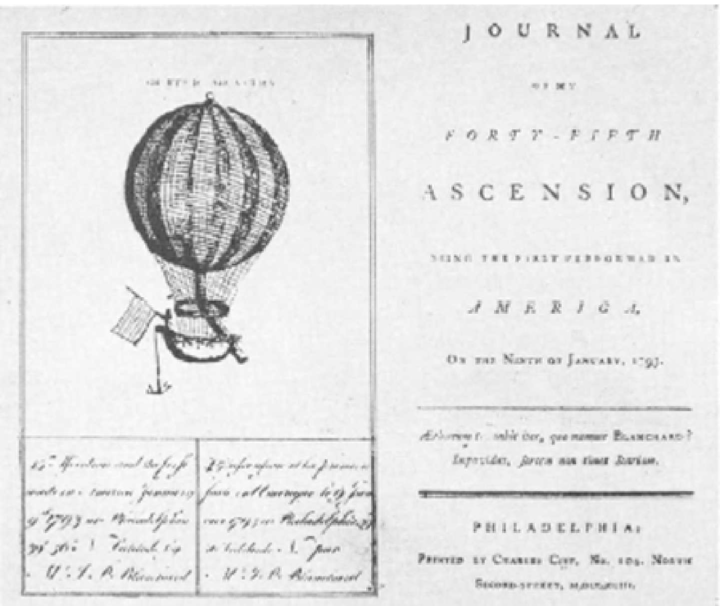

Eerste Amerikaanse boek, betrekking hebbend op de luchtvaart. George Washington woonde de eerste ballonopstijging te Philadelphia bij (1793)

Op gezag van De Tocqueville, de bekwame maatschappijkenner en vermaarde reiziger in de V.S. in de jaren dertig, neemt men veelal aan, dat er toen een nogal gelijkmatige verdeling van rijkdom in dat land bestond en dat grote kapitalisten ontbraken. Toch is wel eens opgemerkt, dat hij en andere toeristen zich niet altoos van de werkelijke verhoudingen hebben rekenschap gegeven; er was toch een weerzinwekkende kinderarbeid en de vaak nageprate bewering, dat er geen landlopers vóór 1860 voorkwamen, is onhistorisch. De werktijden waren lang, de lonen laag en de excuses van de zijde der patroons al geen andere dan in het Engeland van diezelfde tijd. De hevigheid van de sociale spanningen openbaart zich onverbloemd in de wijze, waarop de maatschappij der welgestelden, vaak schuldeisers, de schuldenaar strafte, een vaalt van ellende, waar Clio, onze kuise muze, maar al te dikwijls met opgeheven rok langs trippelt. De schuldwetten waren er voorbeeldeloos hard; McMaster heeft ze in zijn werk over de geschiedenis van het Amerikaanse volk met grote humaniteit aan de kaak gesteld. Kort na de Vrijheidsoorlog,

1 H. Thompson, The Age of Invention (1919), passim.

aant.

dus in de dagen van Daniël Shays, gold in New Hampshire een schuld van zes pence reeds als voldoende grond om iemand te gijzelen; had men deze wet in haar volle zwaarte toegepast, dan had twee derde van de bevolking gezeten! In diezelfde tijd zat de helft van de gedetineerden in Philadelphia vast wegens schuld, tachtig hiervan voor minder dan één dollar! In het preutse Nieuw-Engeland mengde men in de schuldgevangenissen de beide seksen door elkaar, prostituées en misdadigers tussen de anderen in; brandmerk en geseling (door een Jefferson nog goedgekeurd!) vonden er toepassing tot het afsnijden van oren toe. De vloeren waren er bed, tafel en stoel; het was een hel van stank, ongedierte en ziekte. De Newgate-gevangenis in Connecticut met haar vochtige onderaardse cellen, waar de opgeslotenen met de voeten in ijzers geklonken zaten, overtrof het ‘Zwarte Hol’ van Calcutta. Deze debiteuren of wanbetalers werden niet zoals de moordenaars, dieven en valse munters door de staat onderhouden, maar moesten hun voedsel, kleren en medicijnen ontvangen van de publieke liefdadigheid; aan de ‘Debtor's Prison’ in New York hingen de gevangenen hun oude schoenen buiten het venster voor aalmoezen. Die werden wel gegeven, want er waren liefdadigheidsgenootschappen te over; deze kwamen, merkwaardig genoeg, haast nimmer op de gedachte, de schulden zelf af te betalen of te streven naar afschaffing van de gijzeling. Pas in 1817 maakte Pennsylvanië voor de kleine schulden een eind hieraan (limiet $25); in 1818 New Hampshire, in 1819 Vermont; in deze laatste gewesten waren de limieten resp. 13.33 en 15 dollar. Volgens een officieel verslag bevonden zich in 1829 in het hele ‘land of the free’ bijna 40.000 mensen in de gevangenis om schulden kleiner dan 20 dollar! Trouwens, het oudste openbare gebouw van heel Nieuw-Engeland, van 1653, is een gevangenis; de man die haar bouwde was tevens de eerste bewoner, vanwege zijn ongeoorloofde praktijken met de bouwkosten...[1]. Maar ik herhaal: er waren philanthropen; uit het diepe Zuiden wordt in die tijd melding gemaakt van de reder Judah Touro, een Joodse bewoner van New Orleans, medestrijder in de veldslag aldaar in 1815 en oprichter van talloze liefdadige en pieuze instellingen; een van zijn treffendste praktijken was het loskopen en bevrijden van slaven; hij stichtte hospitalen, een bibliotheek, een synagoge en een Christelijke kerk. Er waren wonderlijke snaken onder deze ‘merchant princes’ zoals de Astors, Duitse immigranten, die in pelshandel, huizenkoop en landtransacties vrij snel een enorm vermogen vergaarden en bovenal Stephen Girard, een Franse vrijdenker en ook wel vrijbuiter. Deze doopte b.v. zijn schepen Voltaire, Rousseau, Helvétius en Montesquieu en liet zijn vermogen na aan een school, waar krachtens testamentaire beschik-

1 W.W. Jennings, t.a.p., blz. 13-17; K. Bercovici, t.a.p., blz. 6 vgg.; Zucker Periods, blz. 308, 398; Zucker Field, blz. 106 (noot 22); J. Gunther, Inside U.S.A. (1947), blz. 486.

aant.

king geen predikant, pastoor of zendeling ooit een voet in mocht zetten, terwijl hij tevens de leraren verplichtte, de kinderen 'de zuiverste beginselen en de liefde tot de waarheid bij te brengen'. Het grappige is, dat de Girard-school, die nog altijd bestaat, meer dan welke ook de nadruk legt op de godsdienstige opvoeding harer pupillen met het resultaat, dat al vijfenzeventig afgestudeerden dominee zijn geworden. Dat aan de totstandkoming van dergelijke vermogens ook bepaalde misbruiken een beetje hebben meegewerkt, ligt zo voor de hand, dat ik het nauwelijks nodig acht, er op te wijzen; wie zich even in de Gouden Eeuw van convooien en licenten anno Frederik Hendrik verplaatst, weet wat ik bedoel[1].

Het was voor de armen geen paradijs en menigeen kon op de gedachte komen, eens een proef te nemen met de wildernis, waar alleen maar Indianen, grizzly-beren en ratelslangen dreigden. Het Westen als veiligheidsklep dus. Dit heeft de positie van de arbeider versterkt en er zeker toe bijgedragen, dat hij overal in den lande het kiesrecht heeft verworven. Reeds vóór 1800 vernemen wij van een schoenmakersstaking te Philadelphia, in welke stad de eerste Trade Union tot stand kwam, nog eerder dan in Engeland. Eli Moore, de welbespraakte leider der typographen en kundig organisator, werd in 1834 naar het Congres afgevaardigd; in hetzelfde jaar vormden zestien vakverenigingen de 'General Trade Union' te Boston. Een eigen arbeiderspers van wel honderd organen maakte propaganda voor hun eisen en in navolging van het Engelse voorbeeld ging men in het midden der eeuw in verschillende staten over tot de invoering van de tienurendag. Vooral in het Noorden zag men in de aanwezigheid van een onuitputtelijke uitgestrektheid vrij land in het Westen een oplossing voor de armoede; de strijd der arbeiders richtte zich niet zozeer op loonsverhoging of sociale revolutie als wel op de mogelijkheid 'een vrije boerderij voor elke werkman' te krijgen. Dit heeft niet alleen de arbeidersbeweging ten diepste beïnvloed, maar ook bijgedragen tot het scheppen van de constellatie, die tot het uitbreken van de Burgeroorlog zou leiden[2].

Diezelfde periode geeft ook een levendige agitatie van de Amerikaanse vrouwen voor haar rechten te zien, ook deze niet zonder invloed van Engeland, waar immers Mary Wollstonecraft's 'Vindication of the Rights of Women' (1792) wel eens als de 'Locke en Paine der feministen' is beschouwd. Dit werk werd in de V.S. gelezen en nagevolgd; hierbij trad uit de kring om Emerson heen vooral Margaret Fuller op de voorgrond. Zij wisten gaandeweg toegang tot verschillende hoge-

1 The Journal of Economic History, Nov. 1942, blz. 199-202 en Nov. 1944, blz. 125-148.
2 Ph.S. Foner, History of the Labor Movement in the United States (1947), passim; Beards, dl I, blz. 643.

Dolly Madison, masker van John H.I. Browere (1792-1834)

scholen te verkrijgen en mengden zich in de strijd tegen allerlei sociale euvelen; vooral haar aandeel in de anti-slavernij-beweging kan men niet hoog genoeg aanslaan. In 1840 gingen acht Amerikaanse dames, waaronder vijf in Quaker-costuum, naar een wereldconferentie tegen de slavernij in Londen, maar de meerderheid der mannelijke leden dier bijeenkomst sloot ze prompt uit op grond van de overtuiging dat vrouwen fatsoenshalve niet aan dergelijke beraadslagingen konden deelnemen. Men verdenke echter niet alleen de Europeanen van enghartigheid in dezen; de dichter Lowell weigerde als redacteur van de 'Atlantic Monthly' een gedicht van Julia Ward Howe, omdat vrouwen volgens hem geen gedichten konden schrijven, terwijl Hawthorne tegen een stuk proza bezwaar maakte aangezien hij 'alle met inkt bevlekte vrouwen gelijkelijk verafschuwde'. Maar zij lieten niet af en veroverden zelfs haar plaats op de preekstoel: Anne Hutchinson was eindelijk gewroken. Vergeten wij bovendien niet, dat de zwakke sekse al elders haar aandeel had in de enorme verandering in de nijverheid dier jaren, m.a.w. naar de fabriek ging (of moest gaan). Zelfs vormden zij hier en daar speciale vakverenigingen en de boerendochters van de Lowell-fabriek in Massachusetts gaven een tijdschrift uit, welks hoog gehalte in Europa zelfs de aandacht trok. In 1848 vond onder de indruk van de Europese gebeurtenissen van dat jaar de eerste conventie voor vrouwenrechten plaats te Seneca Falls (N.Y.); grappig is, dat men toch nog een man liet presideren, omdat men daartegen nog even opzag... Deze conventie vaardigde een 'Verklaring van Rechten' uit, die men als een tegenhanger van de Onafhankelijkheidsverklaring van 1776 mag beschouwen; ook zij bevatte, niet toevallig, zevenentwintig grieven; de nadruk werd vooral gelegd op de financiële onmondigheid van de Amerikaanse vrouw. Het land grinnikte en spotte, maar luisterde en gaf toe; vele staten namen daartoe strekkende wetten aan. Toen gingen de vrouwen over tot een kruistocht voor het kiesrecht, ook dit weer in navolging van Engeland, waar John Stuart Mill haar kampioen was; in Amerika spande o.m. Emerson zich voor deze beweging, die zelfs Longfellow tot gedichten inspireerde. De Burgeroorlog zou hier echter voor enige jaren als spelbreker optreden; ik kom later nog op deze aangelegenheid terug[1].

Enige jaren geleden heeft iemand eens de term 'verkeersrevolutie' voorgesteld naar analogie van de 'Industriële Revolutie'. Hij wilde daarmee beklemtonen, hoe ingrijpend de verandering is, die kanaal, straatweg, stoomboot, trein, telegraaf, telefoon, auto, radio en vliegtuig hebben teweeggebracht. Zij is in de V.S., een gebied met zeer gebrekkige verbindingen, omstreeks 1790 begonnen. Men onderscheidt

1 Beards, History of the United States, blz. 382 vgg.

in de halve eeuw tot 1840 een straatweg- en een kanaalperiode; de passie voor deze 'binnenlandse verbeteringen' ('internal improvements') was zo hevig, dat men er eigenlijk te veel arbeid in investeerde, zodat men in dit landbouwland vaak koren invoeren moest! Koren en... kapitaal, dit laatste vooral uit Engeland. Het uitgevoerde program berustte op een rapport van Minister Gallatin van 1808, waarbij in een heel stelsel van wegen en kanalen was voorzien. Met de aanleg hiervan belastten zich de enkele staten, vooral in het Noorden; het Zuiden, ietwat huiverig tegenover de centraliserende tendenties, die in Gallatin's opzet uiteraard lagen, onthield zich veelal. In de Burgeroorlog zou zich dit tekort aan verbindingen deerlijk wreken[1].

Toen kwam de krach van 1837, waarin vele staten hun schulden, aangegaan voor de uitvoering dezer werken, verloochenden en hun bezit zelfs van de hand deden. Ja, vele staatsconstituties bevatten voortaan het voorschrift dat geen fondsen meer voor publieke werken mochten worden beschikbaar gesteld, hetgeen meebracht dat de aanleg daarvan aan het particuliere initiatief werd overgelaten. Een wending die haar sporen in de geschiedenis des lands heeft achtergelaten.

Het succes van de straatwegen stelle men zich niet te groot voor; het transport, zelfs langs de beste, bleef duur en de vracht van Pittsburgh naar Philadelphia kostte nog altoos tienmaal zoveel als van Europa daarheen. Pas de spoorwegen zouden in een volgende periode hierin enige verlichting brengen.

Vooral echter de waterwegen waren een uitkomst. Het aardrijkskundeboekje licht ons al in omtrent een driehonderd rivieren met een bevaarbare lengte van 43.000 km, omtrent de Mississippi-Missouri, met zijn 7.000 de langste ter wereld en maakt ons duidelijk, welk een ontzaglijk natuurgeschenk de V.S. hiermede hebben ontvangen. Menselijke arbeid gaf daarop de gewenste aanvulling: het Erie-kanaal, de 'grote sloot' van ruim 500 km door de Mohawk-vallei, verbond Albany met Buffalo; het werd in 1825 geopend met het leegstorten van een fles water uit het Erie-meer in de baai van New York, waarmee op zinnebeeldige wijze het binnen- aan het buitenwater werd gehuwd. Niet onvermeld moge hier blijven de enorme volharding, waarmee de gouverneur DeWitt Clinton dit werk heeft bevorderd en dat op de onbaatzuchtigste wijze. Het Eriekanaal heeft niet alleen de stad, maar vooral ook de staat New York gemaakt en is van onberekenbare invloed geweest op de ontwikkeling van het Oostelijk deel der V.S.; reeds in 1826 maakten 19.000 schepen en vlotten gebruik van de nieuwe verbinding en de vracht daalde van $100 op $5 per ton, de reisduur van twintig op zes dagen! Vijfhonderd plaats-

1 A.H.R. 1931/32, blz. 718. *Zie ook:* A.B. Hulbert, The Paths of Inland Commerce (1919), passim; Pageant, dl IV, (1927).

aant.

namen van Indiaanse oorsprong in de staat New York bewaren nog de herinnering aan het volk, welks lot hierdoor en hierna wel bezegeld was.

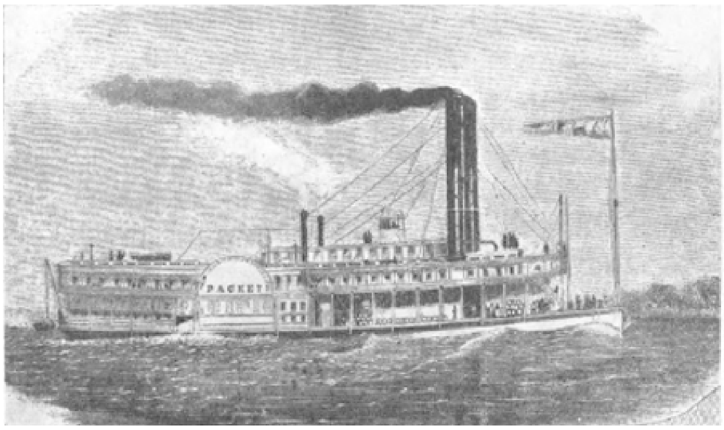

Luxe-rivierboot; zij bevatte o.m. een 'half-Gotische en Corinthische statiehut' en een badkamer. De meeste waren niet zo mooi. Alleen in 1858 zonken 47, verbrandden 19 en vlogen 9 van deze schepen in de lucht

Men bevoer het kanaal spoedig met de uitvinding, welke, aanvankelijk als 'Fulton's dwaasheid' bespot, na de proefvaart (in 1807) onmiddellijk de waterwegen der V.S. veroverde. Ik bedoel natuurlijk de stoomboot, die 'drijvende vulkaan', eigenlijk reeds vóór 1800 bedacht door John Fitch, die zoveel miskenning had gevonden, dat hij zelfmoord pleegde... Fulton was gelukkiger; wie wel eens in een oude Amerikaanse reisbeschrijving gebladerd heeft, is ze wel tegengekomen, die allerzonderlingste constructies met haar vlakke kiel en vele verdiepingen, die een ergerlijke onveiligheid doen vermoeden, maar die dan toch de passagiers en goederen het binnenland in brachten. Het Erie-kanaal, toen aangegaapt als een eeuw later de waterweg door Panama, veranderde het hele verkeer van richting. Het betekende o.m. de opkomst van Chicago. De naam zou van Indiaanse oorsprong wezen en betekenen 'knoflookrivier' of volgens anderen een 'skunk' (d.w.z. een 'pussy-cat with a secret weapon'); van de daar wonende roodhuiden wordt al in een oude reisbeschrijving vermeld, dat ze voortdurend onder elkaar vochten; de gangsters hebben het dus van geen vreemden...[1]. In 1800 moet al een neger (!) uit San Domingo, Jean Baptiste Point de Saible,

1 Ch.U. Clark, Voyageurs, Robes Noires et Coureurs de Bois (1934), blz. 242; H.W. Zorbaugh, Gold Coast and Slum (1944), blz. 17.

er een blokhut hebben gebouwd, maar in 1812 joegen de Sioux er het kleine garnizoentje nog over de kling; pas in 1843 werd er een verbod uitgevaardigd, varkens vrij te laten rondlopen; het lijkt de late echo van een middeleeuwse keur...

Het begin van Chicago

Maar Michigan dat er ten Noorden van ligt, sprong van 1830 tot 1840 van 32.000 op 212.000 inwoners! De steden aan de Oostkust ondergingen ook de invloed van de tijd. Philadelphia was zeker niet onwereldser geworden in de loop der jaren; de lieve Quakervrouwtjes mochten dan nog met neergeslagen ogen rondlopen, maar de schandelijkste weelde werd er ten toon gespreid en de meest frivole conversatie kon men er vernemen; onze Dolly Madison speelde er kaart om geld, snoof, gebruikte rouge en droeg opzichtige gouden of zilveren muiltjes. Speelhuizen, schouwburgen en balzalen zorgden er voor gepast en minder gepast vermaak. Tijdens de Franse Revolutie ontmoeten wij er o.m. Brillat-Savarin, die na een verblijf in een pension aldaar besloot zijn leven aan de kookkunst te wijden, verder Talleyrand, de lichtzinnigste diplomaat van twee halfronden, die men er gearmd met een negerin kon zien lopen, om van de rest van zijn culturele manifestaties maar te zwijgen. Franse uitwijkelingen ontwierpen voor de gevangen Lodewijk XVI alvast een kolonie ‘,Asylum’; dat deze mislukte, is niet het gevolg van de ontijdige onthoofding van deze monarch, maar van de belangstelling welke de oprichters voor renbaan en kroeg aan de dag legden in plaats van voor vlijtige arbeid; na

aant.

een paar jaar waren de statige huizingen, sommige half af trouwens, al verlaten en een kwart eeuw later was 'Asylum' een korenveld... John Adams stond perplex van de in Philadelphia gedragen kledij: al die zijde en satijn, die fluwelen en brokaten! En dan die Quakers met gouden snuifdozen en zilveren knopen! Washington hield er, als gezegd, een soort hof en er waren dan ook hovelingen met zijden kousen, met pruiken, met costuums in alle kleuren van de regenboog; Gouverneur Morris had behalve twee Franse lakeien een man die zijn haar in papillotten moest draaien. Met New York ging het niet veel beter. John Adams alweer vond reeds in 1800: 'Ze praten er erg luid, erg snel en allemaal tegelijk,' een veeg teken. Ook daar liepen overigens de varkens nog jaren vrij rond, maar er zat een geweldige beweging in de stad, voorbestemd om Philadelphia te onttronen, vooral na de opening van het Eriekanaal. Want vooral de immigratie richtte zich voortaan naar deze ingang tot het beloofde land.

De immigratie...

> Es ist ein Land voll träumerischen Trug,
> Auf das die Freiheit im Vorüberflug
> Bezaubernd ihren Schatten fallen läßt.

Dit is uit 'Der Urwald' van de dichter Lenau. Hij was als zovelen op zoek naar die vrijheid naar Amerika gegaan. In Baltimore aangekomen, onderging hij, alweer als zovelen, de koude douche, die het deel is van wie boeren beoordelen naar dorpsidyllen. Karakter en levensopvattingen van de bevolking weken wel zeer van het ideale beeld af, dat hij zich er van had gevormd; hij kocht nog een stuk land in Pennsylvanië, maar keerde vrij spoedig naar Europa terug, volkomen ontnuchterd door deze 'Verschweinte Staaten', een van de 'Amerikamüden' zijner generatie.

Vooral na de Napoleontische oorlogen was de Europese emigratie voortgegaan. Het is dan trouwens, dat het woord 'immigrant' verschijnt; 'emigrant', de man die ergens vandaan wil, is ouder, 'immigrant' is de man, die ergens heen wil; kolonist is sinds 1776 een anachronisme[1]. Het godsdienstige element speelde hierin natuurlijk een veel geringere rol dan vroeger, het politiek-economische wel een grotere. De Romantiek joeg nieuwe impulsen door de vanouds levende zucht naar de verte. Chateaubriand en Novalis predikten de reis naar het oeverloze en terwijl de laatste zijn held nog de oude weg naar het Oosten opstuurde, stak Chateaubriand zelf de Westelijke Oceaan over. De waardige vicomte heeft ons willen wijsmaken, dat hij zijn, overigens sublieme, natuurschilderingen geschreven heeft 'onder de indruk van de woestijn

1 M.L. Hansen, The Immigration in American History (1942), blz. 9-11.

aant.

en onder de stulpen der wilden'; gelukkig heeft hij dat niet gedaan, want dan zou zijn natuur er heel anders uitgezien hebben. Wat hij dan wel gedaan heeft, is de ruwe diamanten in het vermaarde reisverhaal ('Travels') van Bartram (1791) zo bij te slijpen, dat ze gingen flonkeren en stralen; trouwens ook Coleridge en Wordsworth ondergingen diep de bekoring van dat ten onrechte vergeten boek; de eerste wilde zelfs naar Amerika verhuizen, omdat hij 'Susquehanna' zulk een welluidende naam vond. Chateaubriand heeft in zijn 'Natchez' wel vijftig plaatsen van Bartram overgenomen, maar het grote succes was natuurlijk zijn 'Atala'. Er verschenen parodieën op (een Alala b.v.), vaudevilles, romans, balletten, pantomimes, cantates; het werd meteen driemaal in het Engels, viermaal in het Italiaans, tweemaal in het Duits, verder in vele andere talen vertaald en zelfs Huet nog kon zich niet weerhouden 'den gang van het verhaal parodiërend na te schetsen': 'Het leent er zich bij uitnemendheid toe.' Nog steeds leeft de naam voort in Attala County (Mississippi) en in de stad Attalla (Alabama). Deze 'tortelduivegeschiedenis' (Huet) was een nimmer geëvenaarde reclame voor het heerlijke land, vol primitieve en deels edele, althans gevoelvolle, wilden, die zich vloeiend in de Franse hoftaal uitdrukten; verder een sortering maagdelijke wouden en dito jonkvrouwen. De grote triomf van het exotisme, veel machtiger dan na 'Paul en Virginie', waarin toch eigenlijk ook al zeer deskundig gestorven was te midden van allerlei tropen. Hier nu was de niet-conventionele liefde, het landschap als decor, de natuurgodsdienst der primitieven, hun poëzie - het kon niet smakelijker voor wie met Napoleon meende: 'Cette vieille Europe m'ennuie'. Ja, waarom was René, Chateaubriand's alter ego, er heen gegaan? 'Poussé par des passions et des malheurs' heet het in zijn boek. Och arme, wie daarmee tussen de Yankees kwam, was niet goed af; uit Chateaubriand's loflied zou men niet opmaken, dat de poëet er maar heel kort is gebleven[1]. Trouwens, het aantal terugkomers is er altijd heel groot geweest; onder de immigranten waren toch nog meer 'zoutpilaarburgers' (lieden die omkeken) dan de Amerikaanse eigenliefde geneigd is te erkennen. Dickens laat Martin Chuzzlewit en Mark Tapley op de jammerlijkste wijze mislukken en geeft in zijn 'American Notes' een triest beeld van dergelijke repatriërenden. Hoeveel zouden, eenmaal in het nieuwe land, de kracht gevonden hebben tot de weg terug? Wat was daartoe niet nodig? Goethe beschrijft in zijn 'Wilhelm Meisters Wanderjahre'[2], hoe een Duitse emigrant zijn geluk in Amerika beproeft en daarin slaagt, maar zijn zoon zwicht voor de lokstem van de aloude Europese cultuur en keert liever terug dan 'drüben über dem Meere, um Jahrhunderte

1 Brooks, blz. 86 en 95.
2 1ste boek, 7de hoofdstuk.

aant.

verspätet, den Orpheus und Lykurg zu spielen'. En Lafayette, wou die er blijven? In 1824 bezocht hij er weer het droomland van zijn jeugd, samen met zijn zoon George Washington Lafayette, een man van middelbare leeftijd al (die zoon dan) en de waardige grijsaard werd er enorm onthaald, zelfs schonk het congres hem een kapitaal van $200.000, waarvan hij overigens zowat de helft aan de voeten legde van een 19-jarig meisje, waar hij verliefd op was geworden; toch keerde ook hij maar liever naar Frankrijk terug (waar trouwens ook wel 19-jarigen woonden)[1].

En toch bleven er velen komen, vooral wie zich bevrijden wilden van de knellende kluisters in hun vaderland. 'Fri sall hei sinn!' roept bij Fritz Reuter de Mecklenburgse keuterboer zijn zoon na, die hij naar Amerika stuurt. Dat bewoog tallozen van het land hunner ouders naar het land hunner kinderen te gaan. Wanneer men Duitse emigranten in Le Havre vroeg, wat ze aan de overkant zochten, luidde het stereotype antwoord: 'Kein König dort'; een Engelsman schreef uit Amerika: 'Ik heb hier nergens zo iets ergs gevonden als de belasting en de Old Tories van Engeland;' de opheffing van de graanrechten daar met de daarop gevolgde paniek op het platteland deed de afkeer van de Tories - en van de Whigs - niet verminderen. Bij alle materialisme en cultuurloosheid vonden de overgestokenen een politiek klimaat, waarvan hun correspondentie naar huis vaak hoog opgaf, zodat de Oostenrijkse regering een tijd lang alle post uit Amerika zonder uitzondering verbrandde, 'opdat zij niet de zucht naar een beter vaderland of naar vrijer instellingen zou verspreiden'[2]. Het is de moeite waard, zich rekenschap er van te geven, hoeveel Amerikaanse kranten omstreeks 1830 in 'Het Nieuwe Amsterdamse Koffijhuis' in de Kalverstraat bij de Dam te lezen lagen; ik tel er twintig. Men heeft verder geen voorstelling van de vloed van brochures, over Europa uitgestort. Reisbeschrijvingen trokken als magneten, zoals Duden's boek over Missouri van 1850; dit is de tijd, waarin ruim één derde van alle immigratie in de V.S. uit Duitsland komt, 'een leger zonder officieren', dat zich heeft opgelost in het grote geheel; Lincoln probeerde zelfs deze taal te leren en bezat korte tijd een Duitse krant. Niet iedereen zag het zo nuchter als Heine:

> Manchmal kommt mir in den Sinn
> Nach Amerika zu segeln,
> Nach dem großen Freiheitsstall,
> Der bewohnt von Gleichheitsflegeln -

1 W.E. Woodward, t.a.p., blz. 194.
2 M.L. Hansen, The Atlantic Migration 1607-1860 (1945), blz. 147-158 en 265; Van Hinte, t.a.p., dl II, blz. 136; A.H.R. 1929/30, blz. 175 vgg.

Doch es ängstigt mich ein Land,
Wo die Menschen Tabak käuen,
Wo sie ohne König kegeln,
Wo sie ohne Spucknapf speien.

Priester zegent emigranten, die Ierland verlaten

De armoede in Europa en de deiningen veroorzaakt door de revolutiejaren van 1848 dreven velen over de grote plas. Ik denk aan de Afgescheidenen, die in 1846 de afschuwelijke ontberingen van de winter in Michigan trotseerden. Interessant is dat we omtrent de maatschappelijke positie en de uitwijkingsmotieven van vele Nederlandse landverhuizers in de periode van voor 1848 ingelicht zijn. Zo was er b.v. ongeveer tien percent lieden van een zekere welstand, ongeveer zeventig personen van kleine middelen en de rest armen. Velen gingen om de godsdienst, anderen, verreweg de meesten, omdat ze het hier slecht hadden en daar beter hoopten te krijgen; de motieven zijn vaak ononderscheidbaar met elkaar verbonden. De militaire dienst schrikte ook vele armen af, terwijl de welgestelden hier te lande een plaatsvervanger konden krijgen. Het dorp Grosz-Zimmern in Hessen stuurde een paar honderd armlastigen eenvoudig naar New York, waar deze volkomen berooide mensen meteen in het armenhuis terecht kwamen. In Engeland bezigde men de fraaie term 'remittance-men' voor minder geslaagde zoons en neefjes, die men liefst wat verder op zag, omdat ze hun familie weinig eer aandeden; men zond deze jongelui dan weg met de toezegging van een 'remittance', ten einde 'zich elders te laten ophangen' (hetgeen wel eens gebeurde ook). Maar er kwamen ook lieden zonder dergelijke 'overmakingen'

aant.

(een spreekwoord van toen zei: 'Hertogen emigreren niet'); ik noem voor allen de Ieren, verdreven door de aardappelziekte of beter door het traditionele Britse mercantilisme, dat hun agrarische productie op een zeer laag peil had neergedrukt[1].

Ierse Emigranten verlaten Europa (haven: Cork)

De overtocht op de afschuwelijke schepen was een catastrofe[2]. De afpersingen van reders, kapiteins en bemanning, de inrichting, niet beter dan voor vee, het wekenlang sukkelen met tegenwind, de ellende met het voedsel, dat men zelf bereiden moest, omdat men slechts recht had op 'vuur, zoet water en een bedstee' - het was verschrikkelijk. Men vergete ook niet, dat de kompassen vaak niet deugden, dat menige schipper de Oceaan opging met niets dan een beetje ervaring, een boek met spreuken betreffende het weer en een thermometer om de Golfstroom te betrappen! Van de 90.000 Ieren, in 1847 overgestoken, stierven er 15.000 onderweg of wel direct na aankomst in de helse quarantaine-stations. Vrouwen en meisjes liepen aan boord van de kant der bemanningen de grootste gevaren; men kan begrijpen dat Dickens' Mark Tapley uitroept: 'Any land will do for me, after so much water!' In November 1853 telden de achtentwintig in New York aangekomen landverhuizersschepen op 13.762 passagiers 1141 slachtoffers, zodat de pers daar een campagne opende tegen de 'verdoemde pestschepen en drijvende doodkisten' en het Congres een wet aannam, die de reders voor elk sterfgeval aan boord

1 A.H.R. 1927/28, blz. 581 vgg.; idem 1930/31, blz. 533.
2 H. Wätjen, Aus der Frühzeit des Nordatlantikverkehrs (1932), passim; M.L. Hansen, t.a.p., blz. 173; M.L. Hansen, The Immigrant in American History, blz. 30-52; S.P. Orth, Our Foreigners (1920), passim.

een boete van tien dollar oplegde. Waren de arme stumpers eenmaal aan wal, dan werden ze omzwermd door parasieten en ziel verkopers, om ze van hun laatste penningen te beroven; de kuststeden waren haarden van ontucht, diefstal en andere misdaden; kwamen ze veilig door die zone heen, dan vonden ze op de rivierboten de gokkers en valse spelers, wier bedrijf gebaseerd was op de onnozelheid van de landverhuizer en ten slotte wachtte hun op de plaats van bestemming van allerlei en niet veel goeds dikwijls...

En toch ging de stroom door. Andrew Carnegie vertelt ons in zijn autobiographie dat zijn vader, een handwever, door de machine eenvoudig werd uitgedreven en zijn Schotse dorp vaarwel moest zeggen:

> To the West, to the West, to the land of the free
> Where mighty Missouri rolls down on the sea;
> Where a man is a man if he's willing to toil
> And the humblest may gather the fruits of the soil.
>
> Where children are blessings and he who has most
> Has aid for his fortune and riches to boast.
> Where the young may exult and the aged may rest,
> Away, far away, to the land of the West.

In zeven weken was de familie Carnegie aan de overkant; de passagiers moesten vaak de bemanning een handje helpen. Spreekt uit het bovenstaande versje een stemming van illusie, dat haalt nog niet bij wat een aantal Hongaren van dit Utopia hoopten. Dezen wilden omstreeks 1850 een nieuw Boeda in Iowa stichten, ontwierpen grote domeinen, waarop hun kastelen moesten verrijzen, deden alles op vorstelijke schaal, wachtten op de Tokayer, die niet nalaten zou te komen en staken geen hand uit. Het resultaat kan de lezer wel bevroeden.

Nauwelijks minder fantastisch van opzet zijn de vele experimenten geweest, die allerlei sekten en gemeenten daarginds op touw hebben gezet. ‘De negentiende eeuw was de eeuw der gemakkelijke oplossingen en der eeuwige waarheden die tien jaar duurden,’ zegt een schrijver[1]. In Amerika vonden allerlei idealisten en utopisten, kwakzalvers en demagogen wat in Europa ontbrak: de ruimte voor de proefneming met het maatschappelijke ideaal. En zo is het op het gebied van het meest ongebreidelde individualisme gekomen tot een ontelbaar aantal collectivistische experimenten, waarvan verreweg de meeste na korte tijd hebben gefaald. Geen wonder: vrijwel alle sekten groepeerden zich om de een of andere leider, een dominerende persoonlijkheid, door de moderne

1 Pageant, dl VII, blz. 268 vgg.; M. Hillquitt, History of Socialism in the United States (1903); Lewisohn, blz. 310.

aant.

psychologie maar al te vaak ontmaskerd als een schijnheilige, een pathologische zelfbedrieger of een zich in het openbaar exhibitionnerende neuroticus, die in het scheppen van een nieuwe godsdienstige segregatie voor allerlei defecten compensatie zocht, om van andere, meer tastbare voordelen maar te zwijgen. Zo'n voorganger kreeg altoos wel een kuddeke mee naar het Westen, waar hij vrij van critiek voor profeet kon spelen en waar zijn neurotische vermommingen niet licht ontdekt werden. Men zag ze soms op weg, zoals de ‘Pilgrims’, wier profeet elke avond een visioen had, waaruit bleek, waar men de volgende dag heen moest; ze liepen in hun lompen door de bossen in de Indiaanse opstelling, bij elke stap roepend ‘Looft de Heer’ en verbeeldden zich op weg naar Jeruzalem te zijn. Het enige, waar zulk een profeet gewoonlijk niet in slaagde, was de toewijding zijner volgelingen aan zijn persoon om te zetten in trouw aan de gestichte gemeenschap; een andere oorzaak van de korte levensduur van de meeste sekten. Weer een andere lag wel in de hoge premie, welke de rijke mogelijkheden om hen heen aan de meer begaafden schenen te bieden.

Ik sprak van profeten en moet een fout of beter een onvolledigheid herstellen, want er waren heel veel profetessen in deze wildernis, sibyllen van het meest uiteenlopend karakter en physiek. Daar is de in 1794 geboren Rachel Baker, die 's avonds in haar slaap preekte voor honderden mensen en zo meer bekeerden tot het geloof bracht dan al de andere predikanten in wakende toestand. Daar is Jemima Wilkinson, de ‘Universal Friend’ met haar ‘Nieuw Jeruzalem’ in de wildernis midden in het gebied der Seneca-Indianen (1788). Een tijdlang ging deze kolonie opperbest, totdat de schone Jemima een ‘Elia’ tot zich nam, of liever toen ze met hem gesnapt werd ‘in flagranti delicto’; haar ‘staatsjoffers’ mochten dan wel beweren, dat die twee niets anders deden dan ‘elkaar zegenen met herhaalde verrukkingen’, vele gelovigen dachten er het hunne van en waren minder verrukt. In 1819 stierf ze en een aantal getrouwen hield vier dagen de wacht bij het lijk in afwachting van een wonder. Ik doe de lieftallige Jemima geen onrecht, wanneer ik in haar een voorloopster van Aimée MacPherson zie, die ik voor een later hoofdstuk bewaar.

Een beetje onwennig sta ik ook nog tegenover de door Ann Lee (1736-1784) opgerichte sekte der Shakers, hoewel die omstreeks 1850 wel een zevenentwintig verschillende vertakkingen moet hebben gehad en nog bestaat; waren er honderd millioen aanhangers, dan zou ik haar misschien de gewoonste zaak ter wereld vinden[1]. Zij waren er heilig van overtuigd, dat Christus voor de eerste maal in Jezus, voor de tweede in Ann Lee was verschenen, leefden in gemeenschap van goederen,

1 Pageant, dl X, blz. 565; M.H.A. van der Valk, t.a.p., blz. 47.

biechtten onder elkaar hun zonden op en namen een strikt celibaat in acht, aangezien zij huwelijk en voortplanting op religieuze gronden verwierpen. Deze laatste houding liet niet na, hun medeburgers wel eens te bevreemden; zo is er een gesprek van Artemus Ward met een Shakerzuster, tegen wie hij het waagt op te merken, dat ze toch wel een echtgenoot zou kunnen krijgen:

Dansende 'Shakers' van het platteland bij New York in de vorige eeuw

'I don't like men!' she sed, very short.

'Wall, I dunno' sez I. They're a raything important part of the populashun. I don't scarcely see how we could git along without 'em''.

Van andere aard moet de sekte der Adventisten geweest zijn, door William Miller destijds verrast met de voorspelling dat de wereld om en om 20 Maart 1843 zou vergaan, dan zou tevens Jezus verschijnen. Dergelijke voorspellingen zijn in Amerika de gewoonste zaak van de wereld, maar deze had toch een groot succes; tot in het hartje van Korea bereidde men zich voor op de dag des toorns en Lady Hester Stanhope, de ietwat vliegerige nicht van William Pitt, ging alvast op de Libanon wonen, waar ze twee schimmels gereed hield, een voor de Messias en een voor zichzelf, uitgaande van de op zichzelf wel belangwekkende overweging, dat deze Messias prijs zou kunnen stellen op het geleide van een lid van de Engelse aristocratie. Alles was gereed, toen Miller een rekenfout erkende en het Oordeel een jaar verschoof. Overal bouwde

men schuilplaatsen en zijn aanhangers trokken tegen de gewijde datum hun hemelvaartkleren aan. Geschiedenis of ook een beetje folklore?[1].

Een lang niet alledaagse Man Gods moet James J. Strang geweest zijn. Van de zeventienmaandse zuigeling vernemen wij: 'Lange saaie dagen zat hij op de grond en dacht na, een vreugdeloze Boeddha in babykleren. Steeds maar peinzen, peinzen, peinzen. Zijn kleine vroegrijpe ziel piekerde dag in dag uit over het mysterie van zijn eigen bestaan.' Het resultaat van dit denkproces was dat de volwassene zich tot 'Koning der Aarde krachtens directe aanstelling door God' proclameerde en op grond daarvan absolute gehoorzaamheid eiste van zijn kleine drieduizend volgelingen. Tien jaar lang heerste hij in Michigan over hen als profeet en werd ten slotte vermoord. Het is nauwelijks te geloven...[2].

Nog dichter bij ons, in de tijd dan, is de sekte van een zekere Harris. Deze had nl. het paradijs ontdekt en wel in 'Mountain Cove' in Virginië. Dr Van der Does vergast ons op een citaat uit een van Harris' boeken, dat hij moeilijk te begrijpen vindt. Misschien is de lezer gelukkiger: 'These lyrics with their introduction, are intended to declare some methods and processes whereby the Divine One-Twain Creator transposes the natural bodies of all such of receive and embody the Redemption-Life of the Saviour-Saviouress, from the separate sexlines of the third dimension of con-dissolving nature, to those of the reunited twain-one sex of the fourth dimension of eternal Arch-Nature whereby Sin is abolished in the flesh, and its wages, Death, abolished in and for the body.' Ik heb maar geen vertaling van deze wijsheid gegeven, want die zou het vermoedelijk alleen maar onduidelijker maken; 'sex', 'sin' en 'flesh' behoeven als in dergelijk jargon meest voorkomende termen geen toelichting. Tegen dit schoons valt de sekte, waar Bryce zo zegevierend mee te voorschijn komt, in het niet: een arme man in de staat Washington, die een openbaring had ontvangen dat zijn ene zoon de vleeswording van Jezus, de andere van Johannes de Doper was en wiens vijftig volgelingen met de noorderzon vertrokken, toen de beide jongelui stierven. Van dergelijke verschijnselen moet het aan de grens eenvoudig hebben gekrioeld[3].

Vooral de verhouding der seksen was in dergelijke gemeenschappen een probleem, dat veel slapeloze nachten heeft gekost, soms aan de profeet alleen trouwens. De 'Harmonists' kenden aanvankelijk het celibaat niet, maar in 1807 gewerd hun beter inzicht en sindsdien bleven huwelijken en geboorten achterwege. De 'Zoar'-adepten waren juist met het celibaat van wal gestoken, maar kregen na tien jaar eveneens beter

1 Beards, dl I, blz. 376; F.D. Nichol, The Midnight Cry (1944); M. Curti, t.a.p., blz. 309.
2 A.H.R. 1930/31, blz. 418-419; idem 1935/36, blz. 847-848.
3 J. Bryce, The American Commonwealth (herdr. 1914), dl II, blz: 789.

inzicht, alleen precies het omgekeerde. De ‘Amana’-gemeenschap verbood het huwelijk niet, maar moedigde het ook niet aan; zelfs joegen zij hun ‘goddelijk instrument’, hun leidster Barbara Heinemann, de woestijn in, ‘omdat ze te vriendelijk naar de jonge mannen keek’; hun bruiloften waren dan ook uiterst sober en leken het meest op hun begrafenisplechtigheden: bruiloften met een slecht geweten, mag men veronderstellen. Ik heb deze zaken bij de andere sekten maar niet meer nagegaan, maar vermeld ter wille van de curiositeit de mening van Emile Boutmy[1], die zich verwondert over de vreedzame vlijt en de welvaart van vele dezer gemeenschappen, waaronder er waren, die het vrije uitleven van sexuele instincten predikten en waarvan de mannen, wel verre van elkaar te verscheuren, in de grootste harmonie samenleefden. Hieronder zullen wel enige van de proefnemingen tot toepassing van Fourier's denkbeelden geweest zijn, waarvan overigens niet minder dan eenenveertig worden vermeld. Het Europese utopisme van hem, van Owen en Saint-Simon, was een buitengewoon hevig grens-ferment in Amerika; Emerson schreef aan Carlyle, dat men geen mens op straat tegenkwam of hij kon wel enig gemeenschapsplan uit zijn vestjeszak te voorschijn toveren. Enkele daarvan hebben recht op een bijzondere vermelding.

Daar is dan ten eerste de ‘Oneida’-gemeenschap van J.H. Noyes (1811-1886), een van de stoutmoedigste denkers van Amerika, leider van de sekte der Perfectionnisten, een wonderlijk mengsel van Puritanisme en Utopisch socialisme, waarbinnen men alle persoonlijke eigendom verwierp, ziekte bestreed door een algehele overgave van de mens aan God en de familie oploste in een stelsel van ‘wetenschappelijke samenwerking der seksen’ met een sterk rasveredelende strekking. ‘Oneida’ was bezield van de wil, zich uitsluitend te wijden aan de vestiging van het Koninkrijk Gods. De Amerikaanse natie, aldus Shaw, verklaarde dat zo iets in een Christelijk land niet zou worden geduld, maar toch hield de gemeenschap het dertig jaar vol. Shaw, geenszins een mensenvergoder, noemt de leider Noyes ‘een van die toevallige pogingen tot de oppermens, die van tijd tot tijd plaats vinden, ondanks de tussenkomst der domme menselijke instellingen’. Verder vermeld ik als een Fourier-experiment Brook Farm; hierbij waren enige letterkundigen van Nieuw-Engeland, hetzij onmiddellijk, hetzij uit de verte, betrokken, zoals Emerson, Hawthorne, Margaret Fuller, A. Alcott en Horace Greeley, de kring van de z.g. ‘Transcendental Club’, van welke een tijdgenoot de niet onaardige typering gaf: ‘Zij doken onder in de oneindigheid, zweefden omhoog in het grenzenloze en betaalden nooit contant.’[2].

1 E. Boutmy, Eléments d'une Psychologie politique du Peuple Américain (1920), blz. 308.
2 S.P. Orth, Our Foreigners, blz. 92.

Alvorens enkele van deze persoonlijkheden nader te behandelen moet ik de lezer nog onderhouden over de enige van deze groeperingen, die zich onverzwakt heeft kunnen handhaven: de Mormonen. Deze ‘Latter Day Saints’ vereren nog altoos Joseph Smith als profeet, die van 1820 af een reeks van goddelijke openbaringen deelachtig was geworden, waaronder niet minder dan het bezoek van de engel Moroni en waardoor hem de overtuiging was bijgebracht van zijn uitverkorenheid tot grote dingen. Op dictaat van boven stelde hij het heilige boek zijner sekte op en verzamelde spoedig een aantal gelijkgezinden om zich heen. Op 27 Juni 1844 werd hij echter in een dorpje in Illinois gelyncht. Het merkwaardige is dat pas daarna de grote tijd begon[1].

Over Smith's persoonlijkheid is veel geschreven: heilige, fakir, epilepticus, gek, kwakzalver. Volgens Van der Valk, schrijver van een werk met een verbijsterend uitvoerige documentatie, was hij ‘een misdadiger van de ergste soort’ en leed hij aan ‘pseudologia phantastica’. Nu lijkt het mij wel onvoorstelbaar, dat er nog iemand ter wereld het verhaal van zijn ‘gouden tafelen’ gelooft; of men van opzettelijk bedrog zijnerzijds mag spreken, zou ik niet gaarne uitmaken; het is wel bekend, dat veel stichters van godsdiensten bloot hebben gestaan aan een geëxalteerde emotionele gevoeligheid en instabiliteit, waarbinnen abnormale ‘visitations’ plaats kunnen vinden. Er is geen redden aan zijn charlatanerie, zijn dubbelzinnigheid en eigenaardige sexualiteit, dunkt mij; talloze getuigenissen zijn er immers om te bewijzen dat de man heel wat gelovige - en ongelovige - vrouwen heeft willen verleiden, waarbij ik de eerste ben, om de tegenwerping te laten gelden dat God gebruikt, wie Hij wil en dat Mozes, Abraham, David, Salomo en Petrus al evenmin vlekkeloos van levenswandel waren. De uitverkoren vaten, waarin de elixirs der goddelijke wijsheid een plaats vinden, zijn inderdaad niet altoos van het beste maaksel. ‘Smith was in no manner a succesful leader, but he made a good prophet’ heeft men van hem gezegd en daar kwam het maar op aan. Hij heet ‘geïnfecteerd met de communistische ideeën zijner generatie’, hetgeen de propaganda voor de theodemocratie, welke hem vaag voor ogen stond, wel ten goede gekomen zal zijn. In het Midden-Westen bevond zich toen een grote klasse die men vrijwel met de Zuidelijke ‘poor whites’ mag gelijkstellen, kleine mensen aan de onderfranje der samenleving; Van der Valk mag daarin de kern zien van de ‘moordenaars, dieven, dronkaards, leugenaars, valsaards, mensenvergoders, materialisten, polygamisten, revolutionnairen en erger’, die

1 E.H. Anderson, A Brief History of the Church of Jesus Christ of Latter Day Saints (1925), passim; E. Meyer, Ursprung und Geschichte der Mormonen (1912), passim; W.A. Linn, The Story of the Mormons (1902), passim; F.M. Brodie, No Man Knows My History: The Life Of Joseph Smith (1945), passim; M.H.A. van der Valk, t.a.p., passim.

aant.

de Mormonen later waren, ik geloof dat men de achtergrond van dit stuk Amerika op deze wijze niet tot zijn recht doet komen. Deze mensen waren waarlijk niet helemaal verstoken van honger naar sociale gerechtigheid, voelden zich zeker niet opgewassen tegen de ontzaglijke problemen van leven en wereld, waren rijp voor een 'Groot Ontwaken' en weerloos tegenover een propaganda, die zich met een 'Aldus spreekt de Heer' aandiende en antwoord gaf op al hun vragen. Wat deed het voor hen er toe, dat de Mormonenbijbel, die 'gedrukte chloroform', op voet van oorlog stond met chronologie, met aardrijkskunde, met geschiedenis ener uit zag als een 'domme en ongeletterde parodie op het Oude Testament'? Dat er dieren in rondlopen, die een kruising schijnen van die welke Edward Lear in zijn 'Nonsense' heeft bedacht, de 'Pobble' en de 'Quangle Wangle'? Zouden er veel boeken als dit in de taal der Hawaiï-eilanden zijn overgebracht? En past het niet de enorme geestelijke kracht te erkennen van deze Joseph Smith, daar waar hij oprecht was?[1].

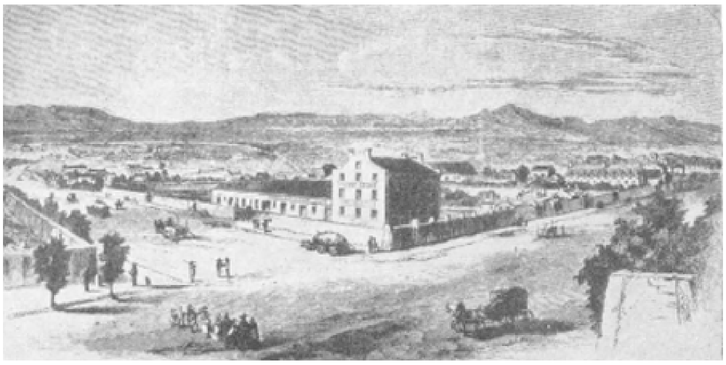

Salt Lake City in 1860. In het lage gebouw (met het eigenaardige dak) rechts woonde een groot aantal van Brigham Young's gades

Na de dood van Smith kwam de grote organisator op de voorgrond als Omar na Mohammed, nl. Brigham Young, die niet alleen de profetenmantel van zijn voorganger, maar ook een keur uit zijn zevenentwintig weduwen overnam. 'An openly jolly old hypocrite', zegt W.A. Linn, een mening die door velen gedeeld wordt; 'een mengsel van Jay Gould (een berucht zwendelaar, J.P.), Andrew Carnegie en Al Capone plus de zalving van een camp-meeting revivalist,' zegt een ander. Dat kan wel zo zijn, maar hij was in elk geval een begaafd leider en een van de geweldigste imperiumbouwers van de Angelsaksische wereld en de

1 S.E. White, t.a.p., blz. 79 vgg.; A.H.R., 1936/37, blz. 804; S.E. Morison, t.a.p., dl II, blz. 54 vgg.; Pageant, dl X, blz. 6 vgg.

aant.

eerste opzetter van een geplande economie in Amerika. Hij immers wist de verweesde kudde te bezielen tot een exodus, de wildernis in. Op 24 Juli 1847, nog altoos een herdenkingsdag voor de 'Saints', bereikten zij de 'Vallei van het Grote Zoutmeer', een terrein, dat voor zo ongeschikt gold, dat de ontdekker duizend dollar had uitgeloofd voor de eerste korenhalm die daar zou rijpen; deze James Bridges, een pelsjager, had het meer zelf voor een arm van de Grote Oceaan gehouden op grond van het hoge zoutgehalte (1824). Hier wisten de Mormonen echter ondanks ontzaglijke moeilijkheden een bewonderenswaardige cultuuroase te scheppen; de geweldige krachten die in deze mensen leefden, zijn er ongetwijfeld aangespannen voor een werk van opbouw, dat de geschiedschrijver met eerbied vervult. De verbinding van 'Puriteinse traditie, indianenfantasie, gewelddadigheid, kwakzalverij, zin voor geheime riten, talent voor gemeenschapsvorming en geestdriftig Amerikanisme' (opsomming van Huizinga), vol van kansen op ondergang en mislukking, is hier ten goede aangewend; tegenover zo iets verbleekt de betekenis van de vraag naar de moraliteit van de profeet. Te meer, daar wij anderzijds weer reuzen onder die pioniers ontmoeten, zoals Caries C. Rich, die huizen kon bouwen, ossen beslaan, preken, steden besturen, koloniën stichten en wetten maken, een ontembare grensman, zesmaal verder getrokken naar een nieuw erf, steeds weer opbouwend en scheppend. En dan had hij ook nog zes vrouwen, vijftig kinderen en nimmer enige huiselijke onenigheid...[1].

'Hij brengt wéér een vrouw mee'. Plaatje uit die tijd

1 Nev. Com., blz. 162; D.L. Morgan, The Great Salt Lake (1947). *C. Rich:* A.H.R. 1937/38, blz. 163.

aant. Aan dit historisch verschijnsel van de polygamie kan ik niet voorbijgaan. De engel Moroni, aan Joseph Smith verschenen, had zich, in tegenstelling tot vele zijner collega's, geen voorstander van het celibaat getoond; van engelen, die aan jonge mannen verschijnen, kan men dat ook kwalijk verwachten, zegt Marguerite Young. Smith had zich dan ook strikt aan deze voorschriften gehouden, tot niet geringe ontstemming van zijn vrouw Emma, die haar reserves tegenover deze vleselijkheid nooit helemaal kwijtraken kon. Ik herinner mij eens van Akbar de Grote te hebben gelezen, dat deze vier vrouwen voorschreef: een Hindoese om kinderen te dragen, een Perzische voor de conversatie, een Afghaanse voor het huishouden en een Turkse om af te ranselen als voorbeeld voor de andere drie; ik geloof echter niet, dat Smith met deze wijsheid vertrouwd was; in elk geval heeft hij zich niet tot vier beperkt. Misschien heeft de politieke noodzaak de doorslag gegeven: men moest zich immers snel vermenigvuldigen om de vijanden weerstand te kunnen bieden; mogelijk is ze als propagandamiddel toegepast: ‘Aan polygame mannen beloofden ze vrouwen in overvloed, aan eenzame meisjes tenminste een aandeel in een echtgenoot’. Zij beperkte zich vooral tot de voornaamste figuren van de Kerk en was dus lang niet algemeen; ‘het is trouwens onmogelijk, meer vrouwen te huwen dan er zijn’, heeft een nuchter beoordelaar gezegd; dat ondervond een bisschop, die zich met zes zusters in de echt verenigde, alle zes van één moeder, zodat hij dan maar één schoonmoeder kreeg. Er bestaat, zoals gezegd, een lijst van zevenentwintig gades van Smith zelf; het is mogelijk dat er vijftig geweest zijn, waaronder een dozijn, dat al met anderen in de echt verbonden was en dus in bigamie leefde; administratief lijkt me dit alles een verschrikking. Brigham Young was ook al zeer in trek: ‘In Salt Lake City nearly all the pretty Mormon women marry young’, zegt een onvertaalbaar grapje, dat wel overdrijft; volgens de een had hij zestien, volgens de ander vijfentwintig vrouwen; er moeten ook nog een kleine vijftig kinderen zijn geweest of meer of minder, ik weet het niet. Men leest niet zonder roering de klacht van de Mormonenleider Kimball (1856), diena een misoogst schrijft: ‘Ik ben gedwongen, mijn familie te rantsoeneren op twee derde pond brood per dag per persoon. Mijn familie bestaat thans uit honderd mensen (veertig vrouwen en zestig kinderen)’. Daar waren vele monden open te houden...

Deze veelwijverij wekte nogal wat critiek, door Shaw verklaard uit het gedwongen celibaat van vele mannen: het moederinstinct zou een vrouw de voorkeur doen geven aan een tiende aandeel in een eerste klasse man boven het uitsluitende bezit van een derde klasse echtgenoot. Het kan, maar het is niet onwaarschijnlijk dat menige vrouw er toch een beetje anders over dacht. Hoe dan ook, men poogde de ‘Saints’ herhaaldelijk over te halen tot het opgeven van deze aanstotelijke praktijk;

aant.

zo deed een staatsman, speciaal naar Utah gegaan, aan Young het naïeve voorstel, met een nieuwe openbaring voor de dag te komen, waarin de Heer de polygamie verbood. Een Mormoon werd in 1870 nog uit het Huis van Afgevaardigden geweerd, heet het, omdat hij met vier vrouwen was gehuwd; had hij met vier samengeleefd, waarvan dan met één gehuwd, dan zou men daar niet zoveel aanstoot aan hebben genomen... Gelukkig bereikte een goddelijke boodschap op 24 September 1890 President Wilford Woodruff, 'het mondstuk Gods', toch nog, zodat de ergernis althans officieel kon verdwijnen. Nog lang echter bleef zij in het geheim bestaan, een geheim, dat wel eens uitkwam, zo b.v. aan het begin der wereldcrisis, toen een man steun aanvroeg voor zijn gezin met eenendertig kinderen; een groep van vijftien mannen liep gevangenisstraf op, toen zij een totaal van vijfenvijftig vrouwen en tweehonderdzevenentachtig kinderen opbiechtten, nog maar een paar jaar geleden![1].

Toen was er al veel veranderd in de Godsstaat. De nieuw aangelegde spoorwegen hadden vele heidenen aangevoerd en verbraken zijn isolement; voortaan was ook het systeem van spionnage en inquisitie onmogelijk dat jarenlang met de kracht van een Assassijnencorps had gewoed: 'Brigham Young's Destroying Angels', dat met moord en verderf een terreur zonder voorbeeld had onderhouden. Het coöperatieve Zion loste zich op onder de inwerking van geweldige maatschappelijke krachten. Maar nog eens: het succes der Mormoonse kolonisatie is onmiskenbaar; het was een voortreffelijke maatschappelijke organisatie op de grondslag van het kleingrondbezit, waar een leven gevoerd werd van strikte tucht, die noch rechtvaardigheid, noch een zekere mate van algemene welvaart buitensloot. Haar bestaan was de beste propaganda tevens, een propaganda, die verder niet spaarzaam was met het openen van vooruitzichten op 'hemelse tronen, koninkrijken, vorstendommen en machten'; er kwamen spoedig zelfs meer novieten uit Europa dan uit de V.S.![2]. En laat ons ook niet vergeten: nog altoos is in Utah het voornaamste transportmiddel de kinderwagen; geen staat in de Unie is vruchtbaarder.

In de 'Education of Henry Adams', die prachtige autobiographie, somt de schrijver op, wat hij 'de welbekende eigenschappen van Nieuw-Engeland' noemt: 'De gewoonte te twijfelen, zijn eigen oordeel te wantrouwen en het oordeel der wereld absoluut te verwerpen; de neiging, elke kwestie als open te beschouwen; de aarzeling te handelen behalve

1 A.W. Calhoun, t.a.p., dl II, blz. 154; Z. Chafee, Free Speech in the United States (1941), blz. 264.
2 M.H. Cannon, Migration of English Mormons to America, A.H.R. 1946/1947, blz. 436-455.

aant.

dan als een keuze tussen verschillende kwaden; het terugdeinzen voor verantwoordelijkheid; de liefde voor lijn, vorm en kwaliteit; de afschuw van ennui; de hartstocht voor gezelschap en de afkeer van de grote wereld'[1]. De lezer, die zich de sfeer van de Puriteinse gemeenschap der zeventiende eeuw herinnert, heeft zich bij de lezing van dit lijstje hier en daar wel de ogen uitgewreven. Bijna stuk voor stuk komen hem de 'welbekende' eigenschappen in dit milieu nieuw voor en het moet hem wel duidelijk zijn, dat alleen een zeer sterke verschuiving de overgang kan verklaren van de ijstijd der Vaderen in dit luwe klimaat.

Zowel van buiten af als van binnen uit is het Puritanisme verzwakt; dat was in de achttiende eeuw al waar te nemen. Reeds toen immers zag Cotton Mather in Boston: 'Almost a Hell upon Earth, a City full of Lies'. Een niet te onderschatten factor is de immigratie geweest; de bewoners van het Godsrijk hebben in hun hunkering naar welvaart de instroming van goedkope, maar andersdenkende werkkrachten zo bevorderd, dat zij voor zichzelf een kuil gegraven hebben; met de Katholieke Ieren, die Massachusetts binnenkwamen, was niet veel aan te vangen. Daarbij komt, dat er na Edwards eigenlijk geen grote figuren meer in het Puritanisme zijn opgetreden en alles is verstard en verstrakt in dezelfde tijd, waarin buitenlandse invloeden zich deden gelden. Men onderscheidt er drie voor het tijdperk dat ik hier behandel[2]. Daar is natuurlijk die van de Duitse Romantiek; vele jonge Amerikanen trokken naar haar bakermat en kwamen betoverd terug; 'Werther' was vóór 1800 al vier maal in Amerika vertaald en ook hier ontbrak de jonge man niet die na een zelfmoord met dit boek naast zich werd gevonden; Schiller werd vertaald en gespeeld en zo was er meer[3]. Dan was er de moderne conceptie van de vooruitgang: een Saint-Simon had al meegestreden in de Vrijheidsoorlog. En ten slotte de gedachte der Evolutie (Buffon, Goethe, Lamarck, Lyell en later Darwin), welke meer dan wat ook de Puriteinse conceptie van leven en wereld zou ondermijnen. Een zware slag betekende voor de oude kerk de toenemende sectarisatie, een versnippering, waarvan Talleyrand een tekenend staaltje meedeelt: het was een heel gewoon geval volgens hem, dat van een overigens goed harmoniërend gezin op Zondagochtend ieder lid naar een andere kerk ging[4]. Grote invloed kreeg, vooral na 1815, het Unitarisme van W.E. Channing c.s.; een van de laatste verzoeken van de stervende Beethoven was om de tekst van een van zijn redevoeringen, van welke hij slechts het uittreksel kende. De triomf van het achttiende-eeuwse rationalisme, de op-

1 H. Adams, The Education of Henry Adams, blz. 6 vgg.
2 Beards, dl I, blz. 729; Pageant, dl VII, blz. 863 vgg.
3 Brooks, blz. 3 en 126.
4 Boutmy, t.a.p., blz. 303.

aant.

mars van de idee der menselijke waardigheid, liet ook in Amerika zijn sporen achter, waar men een alleszins interessante humanitaire revolte kan waarnemen.

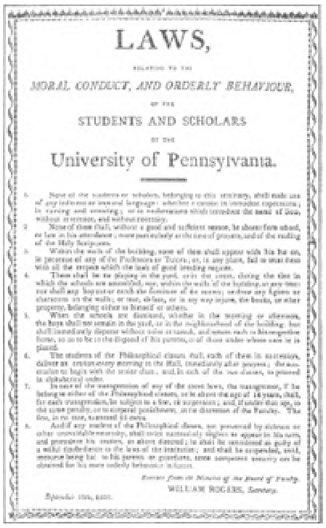
LAWS,

MORAL CONDUCT, AND ORDERLY BEHAVIOUR,

STUDENTS AND SCHOLARS

University of Pennsylvania.

Voorschriften, in zwang op de Universiteit van Pennsylvanië in 1801

In verschillende staten schaft men de doodstraf af, de verpleging der geesteszieken komt op een hoger plan, de propaganda tegen de drank begint en zoals gezien komen de vrouwen op voor de rechten harer sekse. Wij zullen in een volgend hoofdstuk de strijd tegen de slavernij in het kader van deze radicale bewegingen terugvinden. Het is deels een voortbouwen op de door Jefferson gelegde grondslagen in zijn staat Virginië, die er verscheidene verouderde voorrechten had doen afschaffen, de oppermacht der kerk gebroken en het strafrecht verzacht. Een nieuwe geest kwam ook in het onderwijs[1]. Hier ontmoeten wij de aantrekkelijke figuur van Horace Mann, president van de senaat van Massachusetts, die zich echter geheel aan de opvoedkunde ging wijden tegen een gering salaris; hij haatte, zegt een levensbeschrijver, gelijkelijk onwetendheid, slavernij, drank, tabak, oorlog en Calvinisme. Het is vooral aan hem te danken dat de gemiddelde Amerikaan in 1800 voor zijn hele leven 82 dagen, in 1860 454 dagen school ging; pas tegen die laatste tijd kwam men in zijn staat tot invoering van de leerplicht, welke zich gaandeweg uitbreidde; in 1900 was ze algemeen. Niet zonder de tegenstand die wij ook van elders kennen: ‘Reading rots the mind’, zei een Nieuw-Engelander. Gelukkig dachten velen anders er over en vooral de arbeidersbeweging drong met grote kracht aan op het stichten

1 Brooks, blz. 345. *Horace Mann:* E.E. Slosson, The American Spirit in Education (1921), blz. 126-127; Beards, History of the United States, blz. 373; Nev. Com., blz. 148.

van scholen. Zelfs de pioniersstadjes van het Westen waren niet gespeend van het inzicht dat een universiteit op de duur de voorkeur verdiende boven een gevangenis en een school boven een krankzinnigengesticht, al trokken de laatstgenoemde gebouwen aanvankelijk meer. Een ietwat ongewone propagandist van de nieuwe school was Alcott Sr, volgens Emerson 'een onuitstaanbare aartsengel', volgene Carlyle 'the potato Quixote', directeur van een 'transcendentale school' in Boston; tot het verheven karakter van dit instituut behoorde het vermoedelijk, dat de man zichzelf sloeg, wanneer een kind ondeugend was, hetgeen hem niet verhinderd heeft, negentig te worden, waarmee men een zeker nut van deze paedagogiek bewezen mag achten. Ook hier was Jefferson anderen voor geweest met zijn Universiteit van Virginië, een gemeenschap die zichzelf bestuurde, geen godsdiensttests voor leraren en leerlingen kende, lijfstraffen en spionnage verwierp en waar naast de klassieken de landbouw en de moderne talen op het rooster voorkwamen; men doceerde er in een geest, die sterk afstak tegen wat er later de toon aan zou geven; ik zal nog de oorzaak van deze verschuiving in een volgend hoofdstuk moeten behandelen. De zaden, door Franklin uitgestrooid, droegen welige vrucht; niet alleen de techniek (waar ik al over sprak) maar ook de wetenschap begon zich thuis te voelen in een maatschappij, die ook op dit terrein haar koloniaal karakter begon te verliezen; nog in 1820 echter ontmoette het voorstel tot stichting ener sterrenwacht niets dan hoon. Het is niet te boud, vast te stellen, dat de wetenschap meer van practische dan van bespiegelende aard was en in dat opzicht iets vertoont, dat wij thans voor typisch Amerikaans zijn gaan houden. Ik zal mij er van onthouden, een rijtje namen op te geven, maar wijs liever op een paar zeer op de voorgrond tredende figuren.

Een van de grootste is ongetwijfeld John James Audubon (geboren 1785), de vermaarde vogelkenner, die met zijn vrouw jarenlang door de wildernis trok, zoekend en tekenend; meer dan eens 'kwam' hij Daniël Boone 'tegen' (als men dit eigenaardige woord mag gebruiken), van wie hij een portret schilderde en die hem van zijn tochten in de wouden placht te verhalen. Het is een ongelofelijk veelbewogen leven aan de grens; ik zou bladzijden van node hebben om al zijn capaciteiten op te sommen, tot dans- en schermmeester toe; grappig genoeg moest hij onderweg ook eens poseren voor een schilderij van Jackson (zoals Gouverneur Morris indertijd in Parijs voor een beeld van Washington bij Houdon!); in New Orleans bezocht hij het legendarische graf van de arme Manon Lescaut. Toen hij in de jaren twintig naar Engeland ging, werd hij daar de 'lion' van het seizoen en werd zo ook in Amerika beroemd, waar hij zijn kruistochten onvermoeid voortzette. Maar hij zag niet alleen de vogels, maar ook de mensen, de jagers, vallenzetters,

aant.

zeelieden, walvisvaarders, boeren, houtvlotters, die hele grillige kleurige wereld van de grens, die in zijn werk een nimmer geëvenaarde weerspiegeling heeft gekregen. Een andere combinatie van schilder en beoefenaar der natuurlijke historie, zij het ook op lager plan, was Charles Peale, die in Philadelphia het eerste en jarenlang het enige Amerikaanse museum bezat, misschien meer 'show' dan museum trouwens, een verzameling van opgezette en levende dieren 'de wereld in miniatuur', waaraan Franklin het lijk van een Franse angora-kat had bijgedragen en Jefferson een aantal Indiaanse schatten uit de tocht van Lewis en Clark. Het was het achtste wereldwonder en de eigenaar sierde zijn zeventien kinderen met voornamen op, die getuigenis afleggen van zijn belangstelling o.m.: Linnaeus, Rembrandt, Rubens en Titiaan[1].

Joseph Henry (geboren 1797) was de uitvinder van de eerste bruikbare electro-magneet en electrische telegraaf; mogelijk ontdekte hij de electro-magnetische inductie vóór Faraday en experimenteerde hij al met radio-golven, zij het ook onbewust, in 1842. 'Onamerikaans' heeft men wel eens genoemd zijn afkeer van geld en van de kapitalisering zijner uitvindingen; zijn strenge godsdienstige en maatschappelijke opvattingen schreven hem deze gedragslijn gebiedend voor. En dat in een tijd, waarin het ophopen van grote kapitalen het begin en einde van alle Amerikaanse wijsheid scheen! Zijn naam is ook nauw verbonden aan het Smithsonian Institution; Smithson was de onwettige zoon van een Britse edelman, die nimmer door zijn vader werd erkend en zijn zucht naar een roem welke die der Northumberlands zou overleven bracht hem er toe in 1829 zijn kapitaal te vermaken aan Amerika tot stichting van wat men 'de broedmachine van de Amerikaanse wetenschap' heeft genoemd. Niet altijd dus leidt het Oedipus-complex tot moord en doodslag. Men moet nu ook weer niet denken, dat Amerika gauw toehapte; sommigen vonden het beneden de waardigheid des lands, geld aan te nemen van vreemden; anderen lustten weer in het bijzonder het pond sterling niet, ook niet bij 500.000 tegelijk: het oude zeer van de Vrijheidsoorlog. Men weifelde tien jaar; in 1846 werd Henry secretaris; twee jaar later kwam de American Association for the Advancement of Science tot stand en zo kwam de Amerikaanse wetenschap goed en voorgoed in beweging[2].

Een andere grote prestatie is verricht op medisch gebied, waar een viertal onafhankelijk van elkaar werkende artsen de narcose uitvonden en daarmee meer deden tot verlichting van lichamelijke pijn 'dan alle waarzeggers en medicijnmannen in tien eeuwen'. Men prijst deze uitvinding als een stukje grens-initiatief; daar zou men vrijmoedig en boud-

1 Brooks, blz. 138-151 en 14.
2 B. Jaffe, t.a.p., blz. 160-184; J.G. Crowther, t.a.p., blz. 130-186.

weg een nieuw pad zijn ingeslagen, dat de universiteiten van de oude wereld niet waagden te betreden. Het is mogelijk.

Vele namen en vele wetenschappen moet ik ongenoemd laten, maar de historicus zij het vergund, al is het maar vluchtig, zijn eigen vak te vermelden. Enkele vertegenwoordigers hiervan komen in dit verhaal al voor, zo Bancroft, die het eerste deel van zijn geschiedenis van de koloniën in 1834, het laatste in 1882 uitgaf en achter wiens ietwat argeloze sterren en strepen een enorme vlijt en toewijding schuil gaat. Hem overtreft in critisch inzicht Richard Hildreth, wiens instelling op zijn problemen ons soms merkwaardig 'modern' aandoet; hij is al enigszins een ontmaskeraar, een 'muckraker' avant la lettre. W.H. Prescott is de gezaghebbende beschrijver van de grote Spaanse veroveringen; J.L. Motley herdenkt Nederland dankbaar als de historicus van de Opstand tegen datzelfde Spanje. Een van de belangwekkendste figuren is wel Francis Parkman, die ter wille van zijn studie van het grote Frans-Engelse koloniale conflict jarenlang tussen de Indianen woonde, rauw buffelvlees leerde eten maar als echte gentleman van Boston ook in het hartje van de wildernis er voor zorgde, over visitekaartjes te beschikken. Bij hem geen spoor meer van de edele wilde van Cooper, maar wel zijn kleur en schoonheid van de natuur hem een even onmisbare achtergrond. Kort geleden is het nog maar dat ergens op een zolder in een over het hoofd geziene lade zijn boeiend dagboek is aangetroffen; zowel voor zijn reizen in het maagdelijke gebied der V.S. als in het minder maagdelijke Europa van toen een bron van bijzonder gehalte. Het mag dan wezen, dat de gemiddelde Engelsman van toen niet al te vriendelijk over de Amerikanen dacht, maar men luistere nu ook eens naar Parkman's overpeinzing, wanneer hij boven op de Londense St. Paul staat: 'Nu heb ik onder mijn ogen de grootste verzameling domkoppen en schurken, de grootste horde van koppelaars, prostituées en souteneurs die ter aarde bestaat. Was er ooit zulk een vervloekt hol?' Men ziet: de onderlinge waardering was nog niet algemeen[1].

In de tijd na 1850 openbaart zich in het Amerikaanse geestesleven als nabloeier van Europese voorbeelden een 'Jong-Amerika'-beweging van vooruitstrevende allure, mogelijk onder invloed van de juist toen sterke immigratie. Zoals men in de jaren twintig de partij van de arme Grieken gekozen heeft, zo dweept men nu met de Hongaarse 'underdog': in 1851 zendt President Fillmore zelfs met toestemming van het Congres een oorlogsschip naar Konstantinopel om Kossuth af te halen; tijdens de nu volgende 'Kossuth-craze' moet de 'held' zelfs in het Witte Huis en voor het Congres verschijnen; allerlei welwillende en geaffaireerde lieden brengen geld bijeen, dat vrolijk opgesoupeerd wordt; toen de goede man echter even kikte over de kans op interventie was het finaal

1 The Journals of Francis Parkman, ed. by Mason Wade (1947).

aant.

uit; alleen Kossuth County in Iowa herinnert nog aan het strovuur van toen. Professor Francis Bowen, die een goed woord voor de Habsburgers had wagen te doen, kreeg echter zijn ontslag wegens onvoldoend radicalisme. Dit is werkelijk waar![1]

Bij deze en andere agitaties ontmoeten wij steeds meer de dagbladen waar de massa's naar grepen, sinds men ze had leren lezen. Door technische vindingen van allerlei aard konden zij trouwens beter bevredigen; in 1833 kwam de goedkope krant de New York Sun in omloop en enige jaren daarna drukte de eerste rotatiepers tienduizend exemplaren per uur. Van 1810 tot 1850 steeg het aantal kranten in de V.S. van 366 tot 2625. Een geweldige invloed op het Amerikaanse perswezen had James Gordon Bennett, die allerlei nieuwigheden invoerde: sport- en societynieuws, Wallstreet-berichten, plaatjes en kaarten, interviews enz.[2].

Nog eenmaal keer ik terug naar de abdicatie van het officiële Puritanisme; zij openbaart zich wel onmiskenbaar in zijn geringe aandeel in de cultuurrenaissance, welke omstreeks 1840 in Nieuw-Engeland optreedt en die zich hecht aan de naam van Concord, het Amerikaanse Weimar, middelpunt ener verlichtingsbeweging, waaraan o.m. de namen van de Unitariër Channing, de paedagoog Alcott, de letterkundigen Hawthorne, Longfellow, Lowell, Thoreau en Emerson en de historici Bancroft, Sparks, Prescott, Motley en Parkman verbonden zijn.

Een eigenaardige sfeer, die cultuur van 1840, landelijk, gezond, onbedorven, maagdelijk, nimmer doorschokt door passies, nimmer versomberd door tragiek, meer verfijnd dan sterk. Welk een verschil in psychisch klimaat met de Russische intelligentsia uit diezelfde tijd! De bibliotheek van Emerson is de ‘geestelijke ronde tafel van Amerika’; hierheen maakt de jonge Hamlin Garland, opgegroeid in de ruige bodem van het Westen, later een bedevaart, zodra zijn schamele beurs het hem veroorlooft.

> The seeds of godlike power are in us still.
> Gods are we, bards, saints, heroes, if we will.

Deze regels van Matthew Arnold, geschreven in zijn exemplaar van Emerson's Essays, bevatten misschien wel de essentie van de wijsbegeerte, of beter: wijsheid, door de man van Concord verkondigd. Het is moeilijk, deze wijsheid in een systeem te brengen, aangezien zijn extase zijn diepste gedachten in een wolk verbergt: ‘van goud, maar niettemin een wolk’. Physiek was hij niet sterk; voortgekomen uit een familie, ontkracht door waanzin en tuberculose, leed hij al zijn leven aan een hopeloos zwakke vitaliteit. Misschien heeft dat een stempel op zijn geest

1 A.H.R. 1926/27, blz. 34 vgg.; Th.A. Bailey, t.a.p., blz. 283.
2 F.L. Mott, American Journalism (1947), blz 419-420.

gedrukt, die bij al zijn scherpte en dapperheid 'niet verkeerde met diepe, fundamentele, tragische, menselijke dingen... bijna nimmer geschokt werd in zijn diepte, omdat hij geen onmiddellijk contact had met de problemen en conflicten - negen tiende van het mensenleven - die voortkomen uit menselijke passies, betrekkingen, smachtingen en ontmoedigingen'. Een zeer aantrekkelijk, bijzonder fijn en sympathiek mens, die wij toch nauwelijks zo kunnen liefhebben als wij van Dante, van Dostojewski houden. Het is de uitstraling van zijn nobel gelaat, de sublieme sereniteit van enkele bladzijden essays en verzen, welke ons bijzonder lief zijn, zonder ons helemaal te bezitten. Emerson had gebroken met het Calvinisme van Nieuw-Engeland, was overgegaan tot een Deïsme, tot 'Transcendentalisme' verinnigd en verpuurd en waarbinnen God verdampt is tot een absolute idealiteit, zoals William James zegt. Een vriend van Emerson sloeg de spijker wel op de kop, toen hij de mening uitsprak dat dit Transcendentalisme geen wijsbegeerte mocht heten, maar meer 'een golf van gevoel, een laatste golf van romantiek was, die omstreeks 1835 de Amerikaanse kust bereikte en daar een invloed had, met die van vroegere godsdienstige opwekkingen te vergelijken'. Wat zijn tijdgenoten naar zijn lezingen trok, was dat hij een zekere 'alchimie van de geest' scheen te beheersen, het geheim tot een vrijer, dieper, harmonischer leven scheen te kennen. Deze pantheïst vond God in de sterren en in de wilde bloemen, beschouwde de natuur en de mensenziel als de enige openbaringen Gods. Binnen deze zienswijze is niet veel plaats voor de erfzonde, voor verdoemenis, voor een stamgod of voor een geïnspireerd boek. Men moet zich hem echter weer niet te veel als zwevend boven deze maatschappij voorstellen; diezelfde Godheid woonde ook in de individuele mens en het was deze immanentie, welke aan de enkeling zijn waardigheid verleende, een gedachte welke wij ook bij Plato en Paulus terugvinden, maar die bij Emerson voorkomt 'gedompeld en omgestemd in iets dat vol is èn van het Yankee-zelfvertrouwen èn van de pionierszin voor stoutmoedigheid en avontuur'. Deze 'dromer' zag al jaren vóór het Communistisch Manifest de samenhang tussen politiek en eigendom en koesterde belangstelling voor het socialisme als protest tegen het industrialisme van zijn tijd. Men heeft Emerson met recht klassiek genoemd, indien men daar met Lewisohn onder verstaat niet een volmaakt schrijver, maar een die 'zekere werken of desnoods bladzijden heeft nagelaten, welke de jeugd van elke generatie op grond van de een of andere instinctieve en hartstochtelijke reïnterpretatie als haar eigendom beschouwt'[1].

Is zo gezien Henry David Thoreau een classicus? Enigermate zeker: daarvoor hoeven wij, hier in Nederland, ons maar Van Eeden's 'Walden'-

1 Lewisohn, blz. 107 vgg.; Tj. de Boer, t.a.p., blz. 57 vgg.

proefneming te herinneren. Men leze bij Webb Miller, hoe hij het boek van die naam als een bijbel met zich meedroeg, er drie exemplaren van versleet en er die rust, die bezinning uit puurde, welke zijn beroep van zwervend journalist hem nauwelijks liet. Inderdaad is ‘Walden’ een tonicum, een versterkend middel. Geven wij zijn auteur het woord: ‘Hoe onaangenaam uw leven ook is, draag het en leef het; scheld het niet uit met harde woorden. Het is niet zo slecht als gij zelf zijt. Het lijkt het armste te zijn, wanneer gij het rijkste zijt. Iemand die nare dingen zoekt, kan ze zelfs in het paradijs vinden. Heb uw leven lief, zo arm als het is. Zelfs in een armenhuis kunt ge nog mooie, gelukkige uren hebben.’

Edward Hicks (1780-1849), Het Vreedzame Rijk. Een eenzame Amerikaanse voorloper van Henri Rousseau? Deze Hicks, een Quakerpreker, verdiende zijn brood met het schilderen van uithangborden en was verder wagenmaker

Onweerlegbaar, dit alles. En ook wel verfrissend, als een kop thee op een hete zomermiddag. En toch... Emerson heeft het zwakke punt in deze kluizenaar, in deze ‘éénmans afgescheidene van de Amerikaanse staat’, aangegeven, toen hij uitsprak, dat Thoreau geen verleidingen te bevechten had, geen begeerten, geen passies. Aan deze wijsheid ligt te weinig zelfoverwinning ten grondslag, er is geen innerlijke catastrofe aan voorafgegaan en ze mist de tragische echo die schokt en daarmee kan bijdragen tot een wedergeboorte bij anderen. ‘Hier en daar blinkende

gedachten en heldere wijsheid, die meedobberen op een wreed gesnap en gebabbel, dat kabbelt en kronkelt mijlen lang met allerlei kinderachtige flauwigheidjes en prullaria zonder eind', vonnist Vermeylen[1]. Ons zegt dit individualisme-zonder-meer niet zoveel; zijn afkeer van godsdienst, regering en zakenleven is ons iets te oppervlakkig, te onvruchtbaar. Het komt ook uit: voor zijn tijdgenoten was hij een rare, geen gevaarlijke, een meneer, die men rustig links kon laten liggen, omdat hij zeker de maatschappij niet zou omkeren door zijn vlucht in een natuur, die betrekkelijk dicht lag bij het naaste station en die maar weinig had van de woestijn der anachoreten; het nageslacht rijmt oneerbiedig:

> 'Oh, Thoreau
> Was a neuro,'

dankbaar en helemaal niet voldaan.

'Wie leest een Amerikaans boek? Wie gaat naar een Amerikaans stuk? Wie kijkt naar een Amerikaans beeld of schilderij?' Aldus een Engels criticus in 1820 en het nageslacht kan deze vraagstelling begrijpen. Trouwens, John Adams, de hoogste magistraat des lands, sprak eens de hoop uit, dat de tijd voor de beeldende kunsten niet gauw in Amerika zou aanbreken en zei, dat hij 'geen zes pence zou geven voor een schilderij van Raphael of een beeld van Phidias'. Geen van beiden is daarginds opgestaan. Men kan Horatio Greenock kwalijk een Phidias noemen met zijn beeld van George Washington, dat er volgens een verslaggever uitzag 'als een naakte worstelaar, die de koudwaterbehandeling ondergaat, doordat men hem in een nat laken heeft gewikkeld'. Dit neo-klassieke monstrum kan ons met zijn onmogelijke anatomie en zijn hevige pretentie niet blijvend bekoren. Hiram Powers zocht het meer in, deels naakte, wasbustes van de mannen om Jackson heen; Clark Mills vergreep zich aan de generaal zelf, 'het eerste en jammerlijkste ruiterstandbeeld in Amerika'. Ook de bouwkunst stond onder de ban van het neo-klassicisme; Jefferson, die in Nîmes het Maison Carrée had bewonderd, predikte deze stijl in zijn vaderland en was, als gezegd, zelf een niet onverdienstelijk architect. Was Rome niet een republiek, Griekenland niet een democratie geweest? Jarenlang handhaafde zich deze imitatie met haar meer sentimenteel dan functioneel karakter onwrikbaar om ten slotte plaats te maken voor erger, zoals wij nog zullen zien[2].

En de muziek? Nog steeds was het klimaat voor haar niet al te gunstig, de negerplantages dan niet gerekend. Nieuw-Engeland verloste zich met moeite van zijn reserves tegenover een kunst, die om haar zinnelijke

1 W. Miller, I Found No Peace (1936), blz. X; Aug. Vermeylen, Proza (1941), blz. 193-194.
2 Pageant, dl XII en XIII, passim.

Rebecca Gratz, dochter van een koopman te Philadelphia. Portret, toegeschreven aan Th. Sully. Washington Irving sprak over dit Joodse meisje met Walter Scott, die haar tot model nam voor de Rebecca uit 'Ivanhoe'

schoonheid maar al te vaak paaps heette en als afleiding onder het hoofd 'zonde' stond geboekt. De voortgaande Duitse immigratie maakte de opmars van de muziek echter onweerstaanbaar; in Boston werd in 1815 de 'Händel and Haydn Society' opgericht; een kwart eeuw later begon een vurige Beethoven-cultus. En wij weten al sinds Plato: 'Wanneer het karakter der muziek zich wijzigt, wijzigen de fundamentele wetten van de staat zich met haar'[1]. In New York ontmoeten wij Lorenzo da Ponte, die wij kennen als de schrijver van het libretto van liefst drie opera's, Figaro, Don Giovanni en Cosi fan Tutte, alle drie van Mozart; hij begon, op een schoen en een slof aangekomen, eerst een winkel in thee en tabak, maar kon later toch terugkeren tot zijn oude liefde en in de nieuwe wereld weer opera's laten opvoeren; als heel oud mannetje, niet meer te herkennen als de geparfumeerde abbé, die hij als tijdgenoot van Casanova was geweest, propageerde hij in New York de genegenheid voor de verrukkelijke muziek van zijn eeuw. Hele romans zou ik hieraan nog kunnen vastknopen, maar wij moeten Belzebub op zijn triomftocht volgen. Ik herinner aan de heerlijke liederen van de zo jong gestorven (1864) Stephen Foster, de onvergankelijke minstreel van Amerika; er zijn wel tweehonderd, waarvan iedereen 'my Old Kentucky Home' kent en vele andere. Ik herinner eveneens aan het succes van de 'Zweedse nachtegaal' Jenny Lind, door de super-impresario P.T. Barnum naar Amerika gelokt. Ik wijs verder op de opkomst van het toneel; ook dat had in Boston vaste voet gekregen, toen de eerste spelers het binnengesmokkeld hadden onder de naam van 'moral lectures'. Zelfs Puriteinen zwichtten voor de verleiding, zich naar 'de Duivelskapel' te begeven. En te denken, dat men nog in 1792 een groep toneelspelers, die Richard III hadden aangekondigd, in de gevangenis had gestopt... Wèl waren de goede tijden voorbij. Hoe dit toneel Amerika veroverde, blijke daaruit, dat mèt de 'gold-rush' naar San Francisco direct een theatertroep meekwam, die er o.m. 'Othello' gaf en iets later een vaudevillegezelschap.

Maar provinciaal is dat alles nog wel, zéér eigenlijk. Komt de letterkunde nu daarboven uit? Men doet m.i. noch Irving, noch Cooper, noch Longfellow onrecht met een ontkennend antwoord. Wij begrijpen niet zo heel veel meer van de roem van deze Irving, van wiens oeuvre Byron hele stukken uit zijn hoofd kon opzeggen; toen hij in Europa kwam, werd hij aangegaapt als een halve wilde, 'omdat hij een veer in zijn hand had in plaats van op zijn hoofd'. Er is niet veel subliems in de man, niets dat verheft of imponeert; zijn Knickerbocker-leukigheid vermoeit ons en zijn 'Rip van Winkle' boeit ons niet meer; hij moge de man van de Hudson-legende wezen, maar die lusten wij toch liever wat meer on-

1 Civilization, blz. 199-214; Brooks, blz 189.

versneden. En Longfellow's reputatie kan ons toch niet heenhelpen over de ietwat bordpapieren boekerigheid van zijn ‘Evangeline’ of de opwinding van zijn ‘Hiawatha’; men heeft de figuren en het toneel in dit laatste grote gedicht, hier uiteraard door J.J.L. ten Kate vertaald, wel eens even onwerkelijk als de eeuwige jachtvelden genoemd, hetgeen minder erg is dan dat het doodgewoon verveelt, stomweg verveelt: een zoutloos dieet van poëzie. Zijn kleinere lyriek houdt in elk geval een beetje toon.

En Cooper's roem moeten wij ook maar aanvaarden. Want beroemd is hij geweest; men heeft hem tot in het Turks en in het Perzisch vertaald. De Scandinavische boeren lazen hem en Tolstoi volgde hem na in zijn ‘Kozakken’; misschien vinden wij tot in Rimbaud's ‘Bateau Ivre’ zijn invloed terug. Ach, ik geef deze wetenschap eigenlijk cadeau voor de laatste brief die een stervende jongeman op 11 November 1828 in Wenen schreef:

> ‘Beste Schober, ik ben ziek; ik heb in geen elf dagen iets gegeten en ik ben zo ziek, dat ik enkel van mijn bed naar mijn stoel kan gaan en terug. Rinna past mij op... In deze triestige toestand verzoek ik je vriendelijk me aan een paar boeken te helpen. Ik heb van Cooper gelezen: De Laatste der Mohicanen, De Spion, De Stuurman en De Pioniers. Als je bijgeval nog iets van hem hebt, laat het dan in het café bij Frau von Bogner voor me achter. Mijn broer, die de preciesheid zelf is, zal het zonder twijfel voor me meenemen...’

Eenendertig jaar was hij oud, meer dan duizend werken had hij geschreven en zijn naam was Franz Schubert...

Het populairste deel van zijn oeuvre is nog de serie die van de ‘Wilddoder’ tot ‘De Prairie’ loopt; hierin ziet men - en dat is het aardige voor de historicus - het land veranderen door toedoen van de mensen; deze ‘Wilddoder’ en de ‘Laatste der Mohicanen’ spelen nog in het primitieve woud; in de ‘Padvinder’ komen de eerste nederzettingen; in de ‘Pioniers’ wordt het bos gerooid tot smart van de jager; in de ‘Prairie’ zijn de bomen weg en de minnaar der wildernis moet op de vlakte sterven. Het is wel de moeite waard, zich op de kaart rekenschap er van te geven waar precies de doodstille wildernissen zich hebben uitgestrekt, waarin Cooper's figuren rondslopen, scalpeerden en bij tijd en wijle op de welvoeglijkste wijze minden. Een enkele maal treffen ons thans nog zijn natuurbeschrijvingen, die de gedachte aan oude Engelse illustraties oproepen, maar zodra de mensen er in komen met de vals getekende gevoelens en onnozele daden wordt het ons spoedig te machtig, dan is het haast net zo erg als Karl May. En dan te denken, dat Balzac hem heeft vergood; men heeft trouwens opgemerkt, dat de woekeraars, advocaten en bankiers in diens werk zo uit de wigwam zijn; er lopen

aant.

in de 'Comédie Humaine' heel wat Hurons en Mohikanen rond...[1].

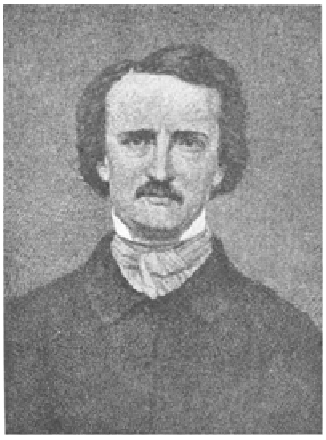

Edgar Allan Poe

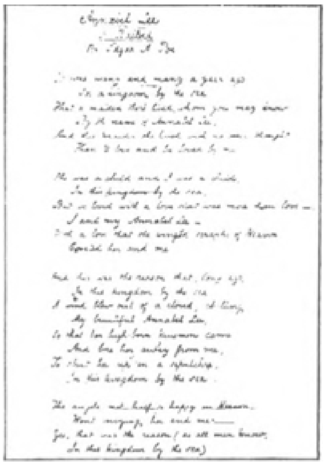

Fragment van 'Annabel Lee', door Poe, Facsimile

Er moet ergens in New York in een plantsoen een huisje staan met boven de ingang een geschilderde zwarte raaf, het 'Poe's Cottage', waar de dichter van 1846 tot 1849 heeft gewoond en waar hij enkele zijner schoonste verzen heeft geschreven. Het verheugt me, na de inderdaad toch wel provinciale beroemdheden hiervoor genoemd gewag te kunnen maken van een dichter die een plaats heeft gekregen in de wereldliteratuur en terecht. Edgar Allan Poe houd ik tenminste voor een zeer groot kunstenaar, als lyricus in Amerika misschien alleen door Emily Dickinson geëvenaard, als verteller door niemand overtroffen in het genre dat het zijne is. De historicus mag zich van de taak ontheven achten, iets nieuws te zeggen over een figuur, wiens prachtige verzen hem al in zijn jeugd verrukt hebben met de tovermuziek hunner zwaarmoedigheid: The Raven, Annabel Lee, Ulalume en zoveel andere. En dan daarnaast het onvergelijkelijk edele en melodieuze proza, vol fantasie en stemming, de verhalen, die ons voeren in een wereld van fantomen, een heelal van onwerkelijkheid, waarin de grilligste verbeelding haar wetten heeft gesteld. Welk een tegenstelling tot dat Amerika, bewoond door (Carlyle): 'eighteen millions of the

1 W.P. Trent en J. Erskine, Great Writers of America, blz. 46-47; Beards, dl I, blz. 763; Brooks, blz. 258.

greatest bores ever seen in the world before', die culturele woestijn, die rauwe maatschappij, waarin deze gekwelde en getekende heeft moeten leven! Deze eenzame en zieke ziel

aant.

in een maatschappij van grijp-toe en sla-toe - dat is op zichzelf al een spookverhaal, eindigend met een troosteloos-triest slot[1].

En dan heb ik voor het laatst bewaard een, die thans wel algemeen geldt als een van de grootste schrijvers van de hele wereld: Herman Melville (1819-1891). Op zijn zeventiende jaar naar zee gegaan, heeft hij veel gezworven; geen sterke, die de wereld uitdaagde, maar een zwakke, die haar ontvluchtte, vonnist Lewisohn, die zijn volledige werk kent en veel beter van zijn levensomstandigheden op de hoogte is dan ik, voor wie binnen dit oeuvre alleen 'Moby Dick' iets zegt. Maar dat is zeker voldoende, om te beamen dat dit 'een bevlogene, een mysticus, een fantast, een humorist, een metaphysicus en een dichter' moet zijn geweest. Ik aarzel niet ervan te getuigen, dat ik dit boek over de 'Witte Walvis', overigens voortreffelijk vertaald door Werumeus Buning, als een groot en machtig meesterwerk beschouw, dat ik op de kleine plank zou willen zetten, waarop slechts Hamlet, Faust, Don Quichote, Gargantua, Gulliver en Karamazow zouden mogen staan; Mumford noemt Tolstoi en Dante in dit verband. Het eigenaardige is, dat dit boek geen eigenlijke held bevat; noch de 'ik' die ons in de eerste regel uitnodigt, hem maar 'Ishmael' te noemen, noch Ahab, de kapitein van de walvisvaarder, leent zich daartoe; nog krasser is dat er noch een vrouw, noch een kind in voorkomt, wat de indruk van barheid en liefdeloosheid alleen maar versterkt.

Moby Dick is in de eerste plaats het epos van de zee; al de magie, de weidsheid, de wildheid, het eeuwige rhythme van de oceaan leeft in dat boek. Maar reeds het begin verraadt al meer: 'Ik word gekweld door een eeuwigdurend verlangen naar al wat ver is. Ik hunker er naar te zeilen op onherbergzame zeeën en te landen aan barbaarse kusten.' Het boek van het heimwee, van het verlangen, het reikhalzende, het onvervulbare, naar altoos wijkende horizonten, naar de fata morgana der schemerige einders, der lokkende kimmen. Dat is Moby Dick tevens en ik zou hoofdstuk na hoofdstuk willen citeren, van een stemming en betovering, welke ik nergens, in geen enkel literair werk zó heb gevonden. Maar Moby Dick is nòg meer; Melville immers 'left the closed and carpeted world of convention, and faced the nakedness of life, death, energy, evil, love, eternity'; Moby Dick 'is een labyrinth en dit labyrinth is het heelal': een kosmische tragedie van demonische grootheid, een bovenwereldlijke botsing van goed en kwaad met een ontknoping van zo formidabele spanning, dat de arme mens als vernietigd achterblijft, nauwelijks meer in staat, zijn normale leven weer op te vatten, laat staan te glimlachen als de lente komt en de natuur na zulk een godenschemering

1 Parrington, dl II, blz. 57-59; Brooks, blz. 283.

weer aan de ijzeren wet gehoorzaamt, welke het rhythme van ons aller bestaan bepaalt[1].

Het schoonste prozawerk van de Amerikaanse letterkunde. En hiermee moet ik afscheid nemen van een onderwerp dat mij zeer lief is, ten einde de lezer een ander treurspel voor ogen te voeren, nauwelijks minder aangrijpend, maar op een heel ander werkelijkheidsvlak: de grote broedermoord van een volk: de Amerikaanse Burgeroorlog. Maar daarover in het volgende hoofdstuk.

1 W.E. Sedgwick, H. Melville, The Tragedy of Mind (1945); Jean Simon, H. Melville Marin, Métaphysicien, Poète (1939); L. Mumford, H. Melville (1929).

Uncle Sam en Uncle Tom

THANS ben ik gekomen tot aan het midden ongeveer van de negentiende eeuw, maar ik heb tot nu toe met opzet nog maar nauwelijks gewaagd van de opkomst van het grote vraagstuk, dat zich toen onweerstaanbaar naar voren drong en de jaren na 1850 volkomen zou gaan beheersen: de tegenstelling tussen Noord en Zuid, uitlopend in de bloedige burgeroorlog van 1861-1865. Ik heb iets van de juistheid mijner voorstelling aan de duidelijkheid geofferd, een offer zo oud als de kunst der geschiedschrijving zelf. Maar nu is wel de tijd gekomen, dat ik de lezer een beeld er van geef, hoe die canyon van bloed en tranen zich in het historische landschap van Amerika heeft gevormd.

Laat mij aan de hand van N.W. Stephenson's prachtige bladzijden aanvangen. Hij gaat er van uit, dat wij mensen in het algemeen ons zelf verkeerd begrijpen, leven in innerlijke tegenspraken en in de ban van impulsen èn ons zelf èn anderen (waaronder onze historieschrijvers) plegen te misleiden met allerlei doorgaans onbewuste sophistische redeneringen nopens onze drijfveren; die geschiedschrijvers nu hebben de taak, de determinanten te onderkennen in de baaierd van vrees, intuïtie, vooroordeel, gewoonten en illusies, welke onze initiatieven doorgaans bepalen.

Wat nu te zeggen van de mensen van 1860, in Noord en Zuid? 'Geen van beiden begreep de ander ten volle; elk van beiden bezat een maatschappelijk ideaal, dat in een diepere bewustzijnslaag rustte dan welke politieke opvatting of welk commercieel of humanitair belang ook. Beide partijen wisten vaag, maar met een onfeilbaar instinct, dat haar belangen en idealen niet met elkander te verzoenen waren; elk van beide voelde in haar hart de dodelijke passie van het zelfbehoud. Het was doordat in Noord zowel als Zuid de mensen zich op de een of andere onnaspeurlijke wijze bewust er van waren, dat een hele maatschappij-inrichting op het spel stond en omdat zij aan elke kant in hun eigen idealen met hun hele ziel geloofden, dat zij, toen de tijd kwam voor de vuurproef, zingende hun dood tegemoet trokken.'

De voorgeschiedenis van de Burgeroorlog wordt daarmee een stukje toegepaste zielkunde, een psycholoog, soms een psychiater, vereisend, met een scherpe blik op de mensentypen, zoals ze toen door de omstandigheden zijn gevormd. Niet de slavernij-kwestie, noch in de eerste plaats economische krachten zijn het geweest, die binnen een visie als deze de loop der dingen ten slotte hebben bepaald, noch een botsing van theorieën, maar ‘alleen de vloeiende, veranderlijke krachten van de menselijke natuur, worstelend met de omstandigheden en zich uitsprekend in de trant van de menselijke geest’.

Binnen deze visie. Vindt men haar bij Ben Ames Williams, de man van ‘A House Divided’ (1948)? Woorden genoeg: 720.000 moeten het er zijn in 1514 bladzijden; gelukkig kon Ben Ames Williams er soms 12.000 op één dag schrijven, dank zij zachtgekookte eitjes, koffie en twee pakjes sigaretten. Zo iets kan alleen een meesterwerk zijn, meent de uitgever. Toch blijf ik geloven dat hier nog wat is overgebleven voor een Shakespeare. Wie zou de held van zijn drama moeten zijn? Abraham Lincoln? Niet waarschijnlijk. Lee, Grant, Sherman? Misschien zal onze toekomstige Shakespeare zijn held vinden onder de naamloos geblevenen, die voor ons louter figuranten zijn. Het zijn er verscheidene en veler gelaatskleur is donker.

Dalende tabaksprijzen en toenemende bodemuitputting hadden in het Zuiden al vóór 1800 critiek op, ja, afkeer van de slavernij doen ontwaken. In het Noorden ging men zelfs tot afschaffing over in verschillende staten en benoorden de Delaware was ze er in 1804 verdwenen; Pennsylvanië volgde vier jaar later. Een koele, nuchtere geest als die van Washington verwierp haar, omdat hij inzag dat ze hem gaandeweg naar het bankroet dreef, terwijl ze een vreemd element in de bevolking handhaafde. Achttien dagen vóór zijn dood plaatste Franklin, sinds jaren de president van het afschaffingsgenootschap in Pennsylvanië, een satiriek artikel in de krant, waarin hij de argumenten van de voorstanders der slavernij op de hem eigen wijze in het zonnetje zette, hetgeen die voorstanders geenszins verhinderde, ze tot 1865 toe te herhalen[1]. Van tijd tot tijd ontmoet men reeds de erkenning, dat slaven ‘een vloek voor het land’ waren en het ging er naar uitzien, dat niet de slaaf van de meester, maar de meester van de slaaf zou willen weglopen, zoals al was voorspeld. De prijzen daalden zo sterk, dat de ‘beste kwaliteit’ in 1790 voor tweehonderd dollar van de hand ging. Hier en daar uitte men zelfs de mening dat men beter de negers kon opruimen en het land laten braak liggen om van zijn rente te leven dan de exploitatie op de oude voet voortzetten. In het ontwerp, niet in het stuk zelf, van de Onafhankelijkheidsverklaring

1 M.T. Mellon, Early American Views on Negro Slavery (1934), blz. 23.

van 1776 was de slavenhandel zelfs veroordeeld en dat was de enige plaats, waar Jefferson blijkens dit overgebleven ontwerp sommige woorden met druk- en hoofdletters had geschreven. Maar Zuid-Carolina, dat veel negers verbruikte op de rijstplantages, wilde die handel niet opheffen en dreigde zelfs de totstandkoming van de federatie te saboteren, reden, waarom men in 1787 besloot, hem te laten voortbestaan tot 1808. Maar de gewestelijke maatregelen er tegen namen hand over hand toe en vooral in het Zuiden (n.b.!) steeg het aantal afschaffingsgenootschappen zo sterk, dat zij gaandeweg ongeveer twee derde van dat van het hele land uitmaakten. Maar nog vóór 1800 greep de gebeurtenis plaats die in haar uitwerking een volkomen omwenteling zou teweegbrengen in de hele situatie.

De ‘cotton gin’

In 1793 construeerde de vindingrijke Eli Whitney de ‘cotton gin’, waardoor het zeer tijdrovende ontzaden van de katoenpluis voortaan machinaal kon geschieden[1]. Er is wel eens verondersteld, dat de eigenlijke uitvinding het werk is geweest van een neger; zo ja, dan heeft die zijn rasgenoten een zeer slechte dienst bewezen. Door dit feit, gepaard aan de invoering van de langvezelige ‘Sea Island’-katoen sprong de productie op verbluffende wijze omhoog[2]. Het heet niet overdreven de vergrote capaciteit van de pluiszuiverende slaaf op een duizendvoudige te schatten. Terwijl in 1783 de kleren van de Europeaan voor 5% katoen

1 W.B. DuBois, t.a.p., blz. 70; Zucker Periods, blz. 467-468.
2 S.P. Orth, Our Foreigners, blz. 52.

bevatten, begon nu de 'plantaardige wol' haar zegetocht over de wereld. In 1791 had de Unie met haar schamele twee millioen pond slechts 0.4% tot de totale productie bijgedragen, maar in 1831 waren de cijfers al 385 millioen en 49.6%, in 1860 2240 en 66%, gretig opgevangen door de Britse industrie, die met haar nieuw uitgevonden machines deze vloed verwerkte. Het Zuiden herleefde, maar de slavernij en de slavenhandel eveneens; de eerste werd nu helemaal een middel tot het verwerven van rijkdom en dat zozeer voor alles dat zij nauwelijks meer, zoals vroeger, als feodaal, maar haast alleen als economisch instituut werd gewaardeerd; de patriarchale toets ging er tot nadeel van de slaven steeds meer in te loor. Natuurlijk was katoen niet de enige oogst; zo was er na de achteruitgang van de indigo in Louisiana een krachtige suikercultuur, die vooral dank zij de stoomboot het aangezicht van dat landschap, sinds 1803 een deel van de Unie, helemaal veranderde, maar katoen werd gaandeweg toch 'de koning van het Zuiden' en legde beslag op steeds nieuwe gebieden. Er worden jaren vermeld van 35% en meer winst! Nu was het plantagesysteem voor deze cultuur wel zeer geschikt: zij eiste weinig werktuigen, berustte op routine-arbeid en kon door de hele negerfamilie beoefend worden, zodat er weinig arbeidskracht behoefde te worden verspild. Bij de dichte bezetting van werkkrachten in de katoenaanp klantingenon men bovendien de arbeid goed organiseren, dus overzien en leiden[1].

In overeenstemming met het besluit der Vaderen was de slavenhandel dan op 1 Januari 1808 verboden. Maar toen was die kwijnende negotie juist alweer herleefd; zowel de Noordelijke handelaren als Liverpool waren in volle actie en namen na het verbod hun toevlucht tot het beproefde middel van de smokkelarij. Nu was er natuurlijk contrôle op de naleving, maar die richtte niet zo heel veel uit in de loop des tijds en wanneer men eens een lading in beslag nam, werd ze niet zelden tot dekking van de contrôlekosten... geveild. Aan de Afrikaanse kusten vormden zich vermogens van millioenen, want daarvandaan moesten de slaven komen, tot wie J. Adams de vaak herhaalde vraag richtte, of ze dan inderdaad niet veel beter af waren in Amerika dan als barbaren in de wildernis te leven? Er waren echter gevallen, dat van die barbaren slechts een klein deel levend de overkant bereikte (hetgeen niet pretendeert het enige antwoord aan het adres van J. Adams e.a. te zijn).

De tijd van na 1800 moet in de Amerikaanse negerhistorie nog de draaglijkste zijn geweest; verschillende gegevens wijzen daarop. Maar de toestand werd weer spoedig slechter; voor een intelligente neger welhaast òndraaglijk. Wij moeten dan wel heel voorzichtig omspringen met de reisbeschrijvingen uit die tijd, maar zij laten ons toch niet veel illusies

1 H.T. Kane, Plantation Parade (1945), passim.

aant.

en ik zou gemakkelijk bladzijden kunnen vullen met stuitende bijzonderheden. Er waren natuurlijk wel uitzonderingen en wil ik gaarne geloven dat aan de 'mammy', de bewaarster van familiegeheimen, de hoedster van de gezinseer, een behandeling ten deel viel, die karakteristiek is voor deze wonderlijke paradox, voor deze eigenlijk ongelofelijke doorbreking van het zo strikte kastesysteem (nl. door de in geen enkel andere situatie gedulde intimiteit tussen een zwarte voedster en een blanke zuigeling). Maar de mammy doet ons niet de duizenden vergeten, die in Zuid-Carolina's rijstplantages werden opgebruikt[1]; er is een aangrijpend versje van de negervrouwen, die de akkers nog met de hak bewerken:

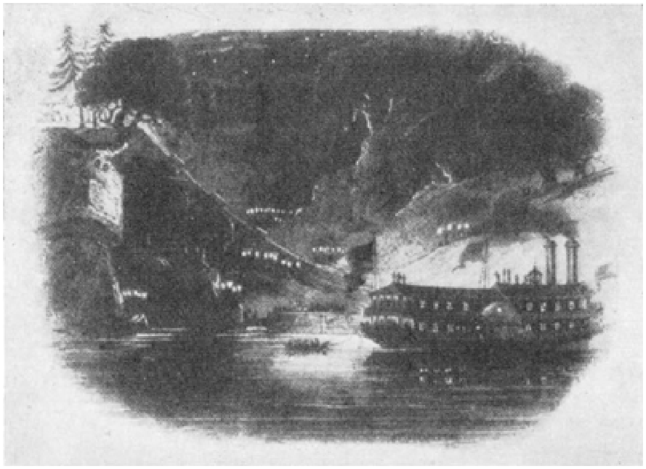

Slaven brengen bij toortslicht de katoen aan boord van een rivierstoomboot

> Trouble comes, trouble goes.
> I done had my share of woes.
> Times get better by'n by,
> But then my time will come to die.

Naarmate de aanvoer uit Afrika moeilijker werd, moest de verleiding, langs natuurlijke weg het aantal slaven op peil te houden, wel toenemen; de sexuele betrekkingen werden hier uiteraard helemaal losgehaakt uit de menselijke gevoelssfeer; slaven werden 'gefokt' (het woord werd

1 U.B. Phillips, Plantation and Frontier 1649-1863 (1910), 2 dln, passim; A.N.J. den Hollander, Enige Economische Aspecten van de Negerslavernij in de Verenigde Staten van Noord-Amerika, Tijdschr. v. Gesch. 58, blz. 100-120.

gebruikt) als paarden en muilezels; men legde zich zelfs toe op een zekere eugenetica, in zoverre als men de voortplanting van een krachtig, maar gedwee type positief nastreefde. Zelfs ontstond er een belangentegenstelling tussen de slavenfokkende en de slavenverbruikende staten, omdat de eerste zich tegen het herstel van de slavenhandel keerden, welke de laatste juist wensten. De eenzijdige relaties tussen blanke heersers en zwarte vrouwen duurden voort; de vermaarde actrice Fanny Kemble, gehuwd met een rijstplanter, doet ons in haar dagboek de ellende voelen van de rechteloze wezens, door hun meesters misbruikt. Dit boek werd gepubliceerd tijdens de Burgeroorlog, maar in Engeland verboden waakzame moeders haar dochters de lectuur, opdat de Victoriaanse society rustig met de ridderlijke Zuiderlingen kon blijven dwepen. De zuster van een Amerikaanse president moet eens gezegd hebben: ‘Wij, dames van het Zuiden, heten hoffelijk gades, maar wij zijn alleen maar de meesteressen in het serail.’ Zelfs Jefferson was de vader van vele zijner slaven. De geschiedschrijver zou gaarne de echtheid loochenen van een advertentie als deze: ‘Te Koop: een vrouw van 29 jaar, opgevoed in Virginië, met haar twee dochters. Ze is zeer vruchtbaar in haar voortbrengingseigenschappen en biedt een prachtkans aan wie een familie van gezonde negers voor eigen gebruik wil fokken.’ Waarbij dan weer dient te worden herinnerd aan de toen geldende overweging, dat dergelijke slavinnen niet altoos hoge prijzen haalden, want zwangerschap bracht ze ten slotte in de risico-zone, waarin het gevaar voor integraal verlies niet denkbeeldig was. Eén planter placht twintig dollar te betalen voor elk kind, bij een negerin verwekt, aan de vader... Verwoestend moeten dergelijke dingen zijn geweest voor de gezinnen van de blanke meesters tevens en voor de jongens was het helemaal een ramp; fatsoenlijke jongelieden leefden in bestendig geslachtsverkeer met negerinnen en een tijdgenoot schreef al: ‘Het is niet mogelijk, een familie met kinderen deugdzaam op te voeden in een slavenhoudende gemeenschap’. Ik spreek van de jongens, maar wat te verwachten van de kleine meisjes, die tegen elkaar konden opscheppen, dat een neger was gegeseld, omdat hij ‘onbeschaamd’ tegen ze was geweest? Natuurlijk waren heel veel ouders wel verstandiger, maar wat begint men met alleen paedagogie tegen de druk van een econonomisch systeem?

In Louisville moet nog de markt over zijn, waar hele ‘partijen’ van koeien, varkens, muilezels en slaven ‘in één hoop’ werden geveild. En zo iets kon nog de redding wezen van de neger, want maar al te vaak betekende veiling scheiding als het kalf van de koe. In de geschiedenis van de vermaarde ‘Jubilee Singers’, het bekende negerkoor van de jaren zeventig der vorige eeuw, trof mij het verhaal van de pianiste Ella Shepard, wier vader zichzelf en haar had weten vrij te kopen, maar de

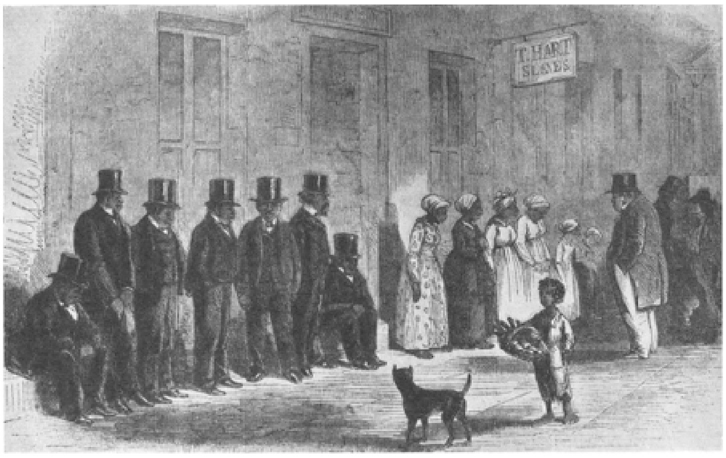
T. HART

aant.

patroon had halsstarrig geweigerd, ook haar moeder los te laten en deze werd helemaal van de anderen gescheiden. Later kocht haar vader een andere vrouw voor zich vrij, maar toen hij in schulden kwam, moest het gezin wel vluchten, omdat de schuldeisers die vrouw als deel van de 'bezittingen' dreigden te verzilveren... De advertenties van die tijd spreken maar al te duidelijke taal. Hier is een prijslijst van de markt van Richmond van nog geen honderd jaar geleden:

Beste mannen 18-25 jaar	$1200-1300
Goede mannen 18-25 jaar	$950-1050
Jongens 5 voet	$850-950
Jongens 4 voet 8 inches	$ 700-800
Jongens 4 voet	$ 375-450
Vrouwen	$ 800-1000
Meisjes 5 voet	$ 750-850
Meisjes 4 voet 9 inches	$ 700-750
Meisjes 4 voet	$ 350-452

Van de markt sleepte men deze mensen in alle richtingen weg. Vluchtkansen waren klein; er zijn trouwens genoeg advertenties van lieden, die aanboden, de ontsnapten met een koppel honden terug te brengen, dood of levend. Andrew Jackson, de latere President, plaatste in de 'Nashville Gazette' de volgende aankondiging: 'Vijftig dollar beloning voor het terugbrengen van mijn weggelopen mulat (signalement volgt), kosten worden vergoed en tien dollar extra voor elke honderd zweepslagen die men hem wil geven tot een maximum van driehonderd.' En wat zegt men van dit signalement: 'Hij is een heel lichte mulat, vrijwel blank, ongeveer zes voet lang, behoorlijk gebouwd, met lichtgrijze ogen en blond haar. Hij is op elke wang gebrandmerkt met de letter R.' En men bedenke, dat deze Jackson een heel behoorlijk mens was, die b.v. zonder enige twijfel oude en invalide slaven goed verzorgde en ten volle het sociaal vooroordeel koesterde, dat bestond tegen het verkopen van slaven, die lang in zijn bezit waren geweest.

De veilingen waren er echter; zij scheidden moeder en kind, man en vrouw. De neger Charles Ball beschrijft, hoe hij in 1805 met ongeveer vijftig lotgenoten van Maryland naar Zuid-Carolina werd gedreven, de mannen met een ijzeren ring om hun nek en geketend, soms goed gevoed, soms niet, onderweg voortdurend bekeken en betast door mogelijke kopers. Er is nog een ander verhaal van Sojourner Truth, de 'Libyse Sibylle', van de wijze, waarop zij haar kinderen heeft verloren en 'still visioning the stars', zoals Jessie Fauset, de negerdichteres van thans, haar heeft bezongen[1]; het is dezelfde profetes, die op een congres voor vrouwenkiesrecht in 1852 een schitterende redevoering hield voor haar nochtans onbezweken idealen.

1 Ch. Ball, Slavery in the United States (1837); B. Brawley, A Social History of the American Negro (1921), blz. 168; W.B. DuBois, t.a.p., blz. 263-264.

Misschien beluisteren wij een echo van haar klacht in het gedicht van Whittier, ‘Farewell of a Slave Mother’, met het obsederende refrein:

aant.

Gone, gone - sold and gone,
To the rice-swamp dark and lone,
From Virginia's hills and waters, -
Woe is me, my stolen daughters!

Maar een naamloze negerdichter heeft zelf de stem kunnen zijn voor zijn verloren volk in een van de mooiste ‘plantation-songs’ die ik ken:

Mother, is Massa goi'n to sell, to sell us to-morrow?
Yes, my child, Yes, my child, Yes, my child.
Going to sell us down in Georgia?
Yes, yes, yes.
Going to sell us down in Georgia?
Yes, yes, yes.
Oh, watch and pray,
Fare you well mother,
I must leave you,
Fare you well,
Fare you well mother,
I must leave you,
Fare you well.
Oh, watch and pray...

Hebben de kleurlingen nu maar altoos het hoofd op het offerblok gelegd? Was de neger van zijn ras uit gedwee en onderworpen? Moest men hem de vrijheid opdringen? Men heeft het vaak zo gezegd en het is maar al te gretig geloofd. Zelfs de Beards, verlichte en verantwoordelijke geschiedschrijvers, hebben de opstandige neger uit hun panorama weggelaten. Zeer ten onrechte, want de ‘gedweeë Afrikaan’ is ontmaskerd als een mythe en het verzet openbaarde zich in allerlei vormen tot zelfmoord en abortus toe. Vele samenzweringen zijn er geweest en wie weet, van welke ons geen enkel bericht heeft bereikt, want doodzwijgen lag voor de hand[1]. Ik noem die van Gabriël, een zeer intelligente slaaf, wiens plan tot verrassing van Richmond (1800) werd verraden. En Denmark Vesey (1822), eigenlijk ‘Télémaque’ geheten, geschetst als een geboren leider van mensen en een zeer ontwikkeld man; hij kon tenminste zes talen vloeiend spreken. Deze neger had in een loterij een prijs gewonnen en zichzelf daarmee losgekocht (waarna hij het spelen helemaal opgaf); aangezien zijn kinderen uit een slavenmoeder waren geboren, lukte het hem niet, deze vrij te kopen. Zijn samenzwering, nu tegen Charleston gericht, werd eveneens uitgebracht en in bloed gesmoord. En ten slotte is daar de opstand van Nat Turner (1831, Virginië). Zijn moeder, wordt verhaald, had men bij zijn geboorte moeten vast-

1 J.W. Ford, The Negro and the Democratic Front (1938), blz. 191; M.J. Herskovits, The Myth of the Negro Past (1941), blz. 96-103; Myrdal, blz. 736-737; H. Aptheker, American Negro Slave Revolts (1943).

binden, aangezien ze hem had willen doden: ze wilde geen slaaf baren (als feit niet ongewoon; het wordt meer verteld). Hij was een streng gelovig mens, die nimmer sterke drank aanraakte en geen eed wilde afleggen, een man van grote beschaving, die als Jeanne d'Arc een innerlijke stem volgde, welke hem tot bevrijding van zijn broeders opriep. Bij deze opstand verloren zestig blanken het leven en het gevolg was, dat in alle Zuidelijke staten de ‘black code’, de voorschriften ten aanzien van de negers, werden verscherpt. Maar in 1827, vier jaar vóór Garrison's beroemde ‘Liberator’, het stormsignaal voor het abolitionisme, had het ‘Freedom's Journal’ in New York, de eerste negerkrant in de V.S., een begin gemaakt met het openlijk bevechten van de slavernij.

Kennen de negers echter Gabriël, Vesey, Turner? Zijn dat nu hun helden? In hun wanhopige pogingen, zich te integreren in de Amerikaanse samenleving, hebben de kleurlingen de zware prijs betaald van het vergeten van hun eigen verleden. Zij vereren Washington, Jefferson, Adams, die opkwamen voor mensenrechten en vrijheid, de revolutionnaire voorvechters van de menselijke waardigheid, en kennen hun eigen kampioenen niet eens. Het behoort niet tot de goede toon voor de neger, om b.v. een zo brutaal man als Denmark Vesey te eren door b.v. een school naar hem te noemen, laat staan een monument voor hem op te richten. Jarenlang tenminste is hem dat voorgehouden en jarenlang heeft hij dat geloofd. En toch had niemand minder dan Frederick Douglass, de grote negerleider, al op 4 Juli 1852 gesproken:

> ‘Wat is de Vierde Juli voor de Amerikaanse slaaf? Ik antwoord: een dag die hem onthult, meer dan welke dag des jaars ook, de grove onrechtvaardigheid en wreedheid, waarvan hij steeds het slachtoffer is. Voor hem is uw viering een vertoning, uw mooie vrijheid een stuk ellendige willekeur, uw nationale grootheid opgeblazen ijdelheid, uw juichtonen leeg en harteloos, uw aanklacht van tyrannen brutale onbeschaamdheid, uw geschreeuw van vrijheid en gelijkheid lege bespotting; uw gebeden en psalmen, uw preken en dankstonden, met al uw religieuze parade en plechtigheid zijn voor hem bombast, bedrog, voorwendsel, goddeloosheid en schijnheiligheid - een dunne sluier, die misdaden moet bedekken die een natie van wilden zouden onteren...
>
> U stoft op uw liefde voor de vrijheid, uw superieure beschaving en uw zuivere Christendom, terwijl de hele politieke macht van het land, belichaamd in de twee politieke partijen, plechtig wordt bestemd voor het steunen en het verlengen van de slavernij van drie millioen landgenoten. U werpt uw vervloekingen naar het hoofd van de gekroonde tyrannen van Rusland en Oostenrijk en pocht op uw democratische instellingen, terwijl u er genoegen mee neemt niet meer te wezen dan de werktuigen en de lijfgarden van de tyrannen van Virginië en Carolina. U noodt tot uw kusten vluchtelingen van vervolging elders, eert ze met banketten, begroet ze met ovaties, beschermt ze en stort uw geld op ze uit als water, maar de vluchtelingen van uw eigen land zet ge in advertenties, jaagt ze op, houdt ze aan, schiet op ze en doodt ze...’

aant. Zo zou ik nog een heel eind verder kunnen citeren. Dit is van 1852, nu haast een eeuw geleden...

In ouderwetse geschiedboeken en romans (het verschil is niet zo erg groot) vindt men wel eens de voorstelling, dat de slavernij, zij moge dan hard - niet eens erg hard - geweest zijn, dan toch in elk geval de heersende kaste er toe in staat heeft gesteld, zich over te geven aan de beoefening van datgene, dat te allen tijde de rijkdom van het mensenleven heeft uitgemaakt, van literatuur, kunst en wetenschap. Wanneer wij het Parthenon bewonderen, Plato lezen en ‘Oedipus’ zien, denken wij ten slotte ook niet aan de Atheense slaven, met wier ondergang dit schoons is betaald. Hoe staat het echter met die Zuidelijke cultuurbloei?[1]. Er is in de boeken het beeld van een ‘Old South’, van ridderlijke planters, edele, kuise vrouwen, statige huizingen en trouwe, vooral ook: zingende, ‘darkies’: het land van ‘Dixie’. Het is merkwaardig, welk een taai leven die ‘riddertraditie’ heeft. Of misschien al met al niet zo heel merkwaardig: het Zuiden heeft natuurlijk vooral na de rampzalige oorlog van '61-'65 de tijd ‘befo' de wah’ met al zijn misère en onopgeloste problemen aan het Noorden aangepraat als een glorieus verleden, als een bucolische idylle vol gastvrijheid, eergevoel, romantiek, ruimheid, schittering, warme genegenheid voor de brave neger en fatsoen. Dit beeld kon zich vooral ook handhaven doordat de Amerikaan de normale voorliefde bezit voor sociale gradaties, voor kasten, voor feudale traditie. De ‘darkey’ als volkse figuur bezat hierin een taai leven, werd de man van de ongekunstelde humor, de ongecompliceerde in een steeds gecompliceerder wereld; een hele toneelliteratuur van negro-shows bestendigde hem, mèt de ‘old-time stuff’ die bij hem hoorde; restaurants brachten ‘oude plantage-gerechten’ ter tafel, exposities toonden ‘plantages’ met een ononderbroken feest van keurige meesters, lieflijke vrouwen, tevreden negers enz. Hoeveel songs vierden niet dat verleden? Varieerden niet eindeloos hetzelfde afgezaagde thema? Een spotter meende eens tijdens een Shakespeare-vogue een liedje van een zwarte Hamlet te kunnen voorspellen: ‘Carry me back to my Elsinore mammy...’

Hiervoor sprak ik eens van de ‘Cavalier’-traditie in Virginië. Deze werd vóór de Burgeroorlog met zorg aangekweekt. Karrevrachten ‘Ivanhoe's’ werden van New York naar het Zuiden gezonden; het was de ‘Walter Scott-ziekte’, zegt Mark Twain[2], die van elke meneer in het Zuiden een majoor of een kolonel of een echte generaal of een

1 F. Pendleton Gaines, The Southern Plantation (1924); A.N.J. den Hollander, t.a.p., blz. 2-3; Myrdal, blz. 592; W.E. Dodd, The Cotton Kingdom (1919), passim; Faulkner G.H., blz. 364; A.H.R. 1938/9, blz. 411.

2 Life on the Mississippi, hoofdstuk 46.

aant.

rechter maakte; iedere bezitter van tien slaven werd zodoende een 'cavalier' en keek neer op de winkeliers, kantoorfrikken en werkmensen van het Noorden. 'De Yankees eten op, wat ze niet kunnen verkopen, wij verkopen wat we niet op kunnen eten,' sprak een planter misprijzend. Behalve Scott waardeerde men ook Thomas Carlyle. Deze veelszins onprettige figuur had in zijn 'Nigger Question' van 1849 gesproken van 'traag, tweebenig vee', meende dat 'de neger in Gods schepping alleen nuttig is als dienaar' en vroeg of na hun bevrijding misschien de paarden aan de beurt zouden komen; dit alles wijsheid die de Zuidelijken met hun voorliefde voor maatschappelijke subordinatie en kastenscheiding uit het hart gegrepen was: dat was nog eens een nobele Engelsman!

Het Traditionele Zuiden

Ja, en nu de geschiedschrijving. In twee richtingen heeft ze niet veel

aant.

hiervan kunnen overlaten. In de eerste plaats, omdat het Zuiden typen heeft gekend, karakters, die geenszins zo absurd en dwaas waren als de romantische legende ze heeft gefixeerd, mensen inderdaad van grote waardigheid, eenvoud en Puriteinse striktheid, mensen, die nog aanspraak kunnen doen gelden op onze eerbied. Maar verder was er een andere realiteit, een van heel wat onaangenamer gehalte; hiervoor heeft de lezer trouwens al even iets van die 'zingende' en 'tevreden' darkey gehoord, dat zich met de idylle kwalijk verdraagt. En in het algemeen kan men wel zeggen dat hij slechter èn beter was dan de zwarte dwaas, die op het toneel zolang heeft voortgeleefd en... lang niet altijd zo zwart tevens. De 'Magnificent Houses'? Ach, er waren er niet zoveel, zeker niet de tienduizenden, die het legendarische Dixie moet hebben bezeten; hun 'pracht' was soms maar zeer matig en de plantages er achter klein, klein... Het Zuiden heeft dan veel politici en officieren geleverd, maar in kunst en wetenschap waren zijn prestaties zeer gering, al is het woord 'cultuurwoestijn' weer een overdrijving naar de andere kant. De hooggeroemde ridderlijkheid doet tegen de achtergrond van de heersende sexuele moraal wat onwerkelijk aan. En de beschaving van de 'cavaliers'? Henry Adams was niet de enige die klaagde over hun 'slecht humeur, slechte manieren, pokeren en verraad'; er werd inderdaad verschrikkelijk gedronken en gedobbeld, er was een grote ruwheid en hun houding tegenover de vrouwen, de 'belles', wordt in de historische romans over die periode, bekend leesvoer voor de uitleenbibliotheken, maar zeer eenzijdig belicht. Van armoede, bodemuitputting, mulattisering, veilingen enz. hoort men in deze literatuur ook niet met bepaalde nadruk spreken.

Wat zij, die historische romans dan, vooral suggereren is dat die maatschappij louter bestond uit een drietal gestandaardiseerde typen: de meester, de neger en de 'poor white'. De werkelijk grote planters, de grote slavenhouders dus, vormden er een geringe minderheid slechts; er waren in 1860 niet meer dan 2291, die tot honderd slaven kwamen. Naast deze 'slavocratie', 'cottonocratie', naast deze 'samenzwering van slavenhouders' (een dubieuze term, die een te grote eenheid suggereert), vinden wij een grote groep die minder slaven hield, in totaal 385.000 mensen omvattend. Maar negen tiende van de Zuidelijke blanken waren boeren, waaronder velen, die zij aan zij met wat slaven in het veld werkten, verder kleine pachters zonder slaven, 'squatters', blanken in de bergstreken, in de steden en ten slotte het planters personeel. De laagste kaste vormden de reeds genoemde arme blanken, 'po'white trash', die in de meeste beschrijvingen voorkomen als paria's, veracht, onontwikkeld, politiek machteloos; zij mochten de slaven dikwijls nog benijden om hun beter voedsel, huisvesting, moreel. Hier en daar

aant.

vond ik een wat opgewekter geluid; zij hebben zich tenminste in de Burgeroorlog vaak uitstekend gedragen en goede soldaten opgeleverd[1].

Nu staan wij tegenover het feit, dat in deze krijg de niet-slavenbezitters, die geen belang schenen te hebben bij een conflict òm de slavernij, de planters in het algemeen trouw zijn gevolgd en zelfs hier en daar fanatieker zijn geweest dan de heersende kaste zelf, zoals de lijfeigenen in de achterhoede van de feudale ridders dikwijls hun leven gaven voor de steun aan een stelsel, dat hen zelf er onder hield. In de Burgeroorlog vormden de bergbewoners van West-Virginië hierop een uitzondering, want zij scheidden zich onder de leuze 'Montani semper liberi' (thans nog op hun vlag staande) van het hoofdgewest af: bergbewoners zijn altoos vrij. De 'cottonocratie' legde overigens haar wil aan het hele Zuiden op. Nu hadden de planters een grote macht: zij maakten de wetten, benoemden de ambtenaren en congresleden en beheersten de kerken; zij leverden verder de grote stapelproducten, waar de welvaart van afhing. Volgens Nieboer verwerft een klasse, die gewend is, slaven te regeren, gemakkelijk het politieke overwicht[2]. Bovendien was de Zuidelijke middenklasse doodsbang voor de vrije neger, die, naar de ervaring in San Domingo had geleerd, voor haar licht een concurrent kon worden, ja, een gevaar. De arme blanken en negers waren soms wel solidair, vaker dan men wel eens verondersteld heeft; anderzijds was het woord van Bryce maar al te zeer van toepassing: 'Hoe minder iemand heeft om trots op te wezen, des te trotser is hij op zijn kleur.' Hoe dan ook, het Zuiden als geheel is verbonden gebleven met de betrekkelijk geringe groep, wier macht en bezit zeker in het conflict op het spel stonden.

Toch heeft men in dat Zuiden in die tijd zelf alreeds het paradoxale hierin gezien. In een hier te lande weinig bekend boek, 'The impending crisis of the South', heeft een zekere Helper de slavernij verantwoordelijk gesteld voor de euvelen welke deze samenleving ondermijnden: haar economische achterlijkheid en eenzijdigheid, de jammerlijke positie van de arme blanken, het achterwege blijven van de immigratie. Hij riep de lagere klassen zelfs op, te breken met de slavenhouders, die met hun 'cotton is king!' de betekenis van dit product op noodlottige wijze overschatten en zich niet bewust waren van de afhankelijkheid, waarin de concentratie op deze ene export het Zuiden ten opzichte van het Noorden en van Engeland gebracht had; een afhankelijkheid, welke welhaast het karakter ener koloniale subordinatie dreigde te krijgen. Het mag zijn, dat Helper hier en daar de toetsen wel wat zwaar heeft aangezet, maar in wezen heeft hij toch niet misgezien.

1 A.N.J. den Hollander, The Tradition of 'Poor Whites' in: 'Culture in the South', - ed. by W.T. Couch (1934).

2 H.J. Nieboer, Slavery as an Industrial System (1910).

Tot goed begrip moeten wij bedenken, dat het Zuiden een maatschappij in voortdurende beweging was, eveneens naar het Westen toe; een groot verschil met het Noorden was echter, dat hier de motorische kracht anders lag. De immigratie ontbrak vrijwel: welke landverhuizer zou zich laten verlokken tot een ‘poor white’-bestaan? Hier werkte een andere factor: de uitputting van de bodem door de katoenteelt. Gebrek aan kapitaal en duurte van werkkrachten brachten de planters er toe, de productielast in onevenredige wijze op de bodem te leggen en deze uit te mergelen. Zolang er nu overdaad aan onontgonnen gebied was, kon men met slaven resultaten bereiken; men trok dan ook westwaarts, totdat het beschikbare land was afgeroomd[1]. Hier en daar scheen de opmars van Koning Katoen die van een verwoestend leger, zegt een schrijver en tegen 1860 was dit proces zowat ten einde; dat is ook de tijd, waarin men in het Zuiden uitkijkt naar de Noordkust van Zuid-Amerika en naar Cuba, waar men toen, juist toen, ‘wreedheden’ ging onderscheiden, welke het ingrijpen van Uncle Sam zouden nodig maken. Aan alle kanten zaten de planters gevangen in een systeem, dat ze nauwelijks konden overzien en zeker niet beheersen. De accumulatie van kapitaal, dat middel tot economische vooruitgang, kwam niet tot stand. Het kan dan zijn dat er enkelen onder hen op te grote voet leefden, maar de meesten waren wel gedwongen, hun geld te beleggen in land of in slaven. Het werd een noodlottige cirkelgang: men produceerde meer katoen, met de opbrengst waarvan men meer negers kocht, die nog meer katoen voortbrachten enz. De katoen, welke de negers aan de slavernij had geketend, kluisterde de blanken aan de zwarten! Het Zuiden raakte ook in ander opzicht hopeloos achterop; de katoen b.v. werd voor geen acht percent in het land zelf verwerkt. De steden waren er onbeduidend: New York telde meer inwoners dan de zeven grootste bij elkaar! Yankees en buitenlanders oefenden er alle economische activiteit uit: men betrok zijn voedsel uit het Westen, zijn fabrikaten uit het Noorden en was dus inderdaad op weg naar... kolonie; men kwam bij dat Noorden verder hopeloos in de schuld.

Maar, zou de geduldige lezer kunnen tegenwerpen, was die slavernij dan niet voordelig? Het lijkt zo vanzelfsprekend en toch beantwoorden vele onderzoekers die vraag ontkennend[2]. Zij wijzen er op dat de slavenhouder in slechte tijden zijn personeel niet kon ontslaan, dat jong en gezond werkvolk duur was en dat intrest en aflossing van het daarin belegde kapitaal een zware druk vormden. Er was verder het grote risico van vlucht, overlijden, invaliditeit, terwijl men de oud geworden slaaf onderhouden moest; kleding, voedsel, belasting, medisch toezicht,

1 W.C. Bagley, Soil Exhaustion and the Civil War (1942).
2 A.N.J. den Hollander, t.a.p., blz. 137.

aant.

arbeidsorganisatie, dat alles verslond schatten. En dan zijn er klachten over luiheid, over slordige, lusteloze arbeid, over voorgewende kwalen, over lijdelijk verzet, zelfs bij het strengste toezicht en kastijding, over de onmogelijkheid, de slaaf iets anders toe te vertrouwen dan de plompste werktuigen; eenmaal getraind voor een bepaalde arbeid, heette hij nauwelijks voor andere te bezigen. De duurte van de negers bracht menige planter er toe, voor inderdaad gevaarlijk werk... blanke arbeiders te huren, ten einde zijn kostbaar bezit voor te grote risico's te behoeden; had de Romein Varro al niet aangeraden, in de malariadistricten vrije arbeiders in plaats van slaven te gebruiken (37 v. Chr.)?[1]. Neen, de weg der slavocratie ging niet over rozen; ware de secessie gelukt, of hadden de radicalen aan beide zijden de breuk niet geforceerd, misschien zou de slavernij toch zijn verdwenen, gelikwideerd ook zonder de uitbarsting van wat Seward in 1858 ‘the irrepressible conflict’ noemde. In Virginië was dit allang duidelijk. George Washington was niet de enige President uit dat gewest die niet wist, waar hij met zijn slaven heen moest; drie andere ging het nog erger. Monroe moest zijn ‘Oak Hill’ verkopen en Virginië verlaten; de verarmde Jefferson kreeg verlof zijn landgoed te verloten en zijn prachtige huis bracht al met al 3000 dollar op; Madison poogde vergeefs tenminste zijn huisslaven voor de veiling te redden. De grond leverde niet genoeg meer op; er waren planters die ‘show-plantages’ in Virginië aanhielden, maar hun overschietend volk naar de nieuwe terreinen in het Zuidwesten zonden, waar men nog voortkon: hoelang?[2]. Anderen moesten de hopeloze strijd tegen het bankroet uitvechten; de laatste Donderdag van elke maand werden de slaven geveild, die tot betaling van de schulden hunner meesters te gelde werden gemaakt. Dan werden de zwarte families samengedreven, gekeurd, betast en ten slotte uiteengerukt, om te werken elders, waar hun arbeid nog enige meerwaarde beloofde: hoelang?

De tragiek van het Zuiden lag nu hierin dat het de keuze had tussen twee onmogelijkheden: òf zich af te sluiten, hetgeen betekende zich te weer te stellen tegen de over de hele wereld veldwinnende beweging tegen de slavernij òf zich de keel af te snijden en alles prijs te geven, wat historisch, politiek, economisch en sociaal gezien de basis van zijn bestaan was en ‘zich hals over kop te storten in bankroet en chaos’. Wie zal zich er over verwonderen, dat het dat eerste koos? Dat het krampachtig een overblijfsel verdedigde, dat eigenlijk al onhoudbaar was? Maar het was een ramp: zoals in het oude Sparta de militaire noodzaak alle krachten opslorpte met als gevolg een afsterven van beschaving, zo betaalde het Zuiden aan de verdediging en de handhaving van een misstand

1 J.L. en B. Hammond, The Rise of Modern Industry (1926), blz. 15.
2 R.H. Taylor, Slaveholding in North Carolina, an Economic View (1926), blz. 59.

een zware tol in de vorm van cultuurerosie. ‘De intellectuele en morele energie, besteed aan de verdediging van een onmogelijk instituut, zou, anders gericht, voldoende zijn geweest om een imperium op te bouwen... De blanke, die de neger in slavernij moest houden, beperkte zijn eigen vrijheid van gedachte, in de literatuur, in de politiek.’

Dat het Presbyterianisme op de planters, het Methodisme en Baptisme op de lagere standen zoveel vat kreeg, is zelfs in verband gebracht met het feit, dat de Bijbel op vele plaatsen de slavernij verdedigt. ‘Wij hebben vrijwel alle menselijke en goddelijke gezag aan onze zijde; de Bijbel veroordeelt nergens en erkent volstrekt de slavernij’, heet het in een bekende apologie. De Zuidelijke staatsman Alexander Stephens, later vice-president van de Confederatie, een ware vader van zijn slaven, schrijft:

> ‘Vol te houden dat slavernij op zichzelf zondig is, tegenover alles, wat hieromtrent in de Bijbel over dit onderwerp wordt gezegd, met zoveel goedkeuring van deze toestand door de Godheid zelve, lijkt me op de rand van godslasterlijk! Het is een directe critiek op de wijsheid en de rechtvaardigheid alsmede op de geboden Gods, zoals ze zijn opgetekend in de van boven gegeven orakels om maar niets te zeggen van hun manifestatie in het heelal om ons heen.’

‘On ne peut se mettre dans l'esprit que Dieu, qui est un être trèssage, ait mis une âme, surtout une âme bonne, dans un corps tout noir’, had Montesquieu al gespot[1].

Maar nu geviel het, dat het Noorden zich weer op bepaalde teksten beriep, die een andersgerichte wil Gods openbaarden en het gevolg was, dat de economische noodzaak in verschillende kerkgenootschappen de religieuze verbondenheid doorbrak: de drie hierboven genoemde kerken splitsten zich en de schismatici gingen elkaar op hartstochtelijke wijze te lijf[2]. Voortaan preekte men in het Noorden over de waarheid, die vrij maakte, in het Zuiden over het zweet des aanschijns, waarin men werken moest. Wees de plantersdominee er op dat de patriarchen, die lievelingen Gods, óók slaven hadden gehouden, de Abolitionist mocht zijn ogen ten hemel slaan, uitroepend: ‘Dat gij handel dreeft in mensenzielen, o Tyrus!’ Zelfs tot in de Apocriefen kon het Zuiden terecht; de spreuken van Jezus Sirach zeggen immers:

> Zoals voet en stok en last bij de ezel behoren, zo brood, strenge tucht en werk bij de slaaf;
> Laat uw slaaf voor u werken, zo zult gij zelf rust hebben, laat gij hem leeg lopen, zo gaat hij naar volkomen vrijheid streven;

1 J.P. Kruijt, De invloed van Montesquieu op de sociologie, Mens en Maatschappij (Nov. 1948), blz. 321-329.

2 W.L. Sperry, t.a.p., blz. 78; Parrington, dl II, blz. 92; E. Beins, Die Wirtschaftsethik der Calvinistischen Kirche der Niederlande 1565-1650 (1931); M.T. Mellon, Early American Views on Negro Slavery (1934), passim.

> Zoals juk en riemen de nek van het lastdier buigen, Zo past voor de boosaardige slaaf marteling en pijniging.
> Geef hem volop werk, dat hij niet ledig gaat want lediggang voert tot boosheid.

Lediggang voert tot boosheid; blijkens regel drie echter niet voor iedereen...

De Universiteit van Virginië, onder Jefferson's invloed een brandpunt van verlichting, verkeerde in een centrum van godsdienstige behoudzucht; zijn idee van de natuurlijke gelijkheid aller mensen was omstreeks 1850 in het Zuiden helemaal verlaten. Een geheel nieuwe ideologie veroverde de geesten, een conservatieve politieke philosophie, die, voor het eerst eigenlijk na de eeuw der 'Aufklärung', ronduit de menselijke ongelijkheid en de veroordeling van de vooruitgang als grondslagen aanvaardde. Vooral Parrington heeft er op gewezen, hoe diep deze stroming beïnvloed was door haar voorstelling van de Griekse democratie, die immers het rassenverschil had erkend en op de basis der slavernij een ongeëvenaarde beschaving had opgetrokken. Aan de andere kant beriep men zich tegenover deze oude Grieken weer even hartstochtelijk op de eveneens oude Romeinen, wier imperium juist door de slavernij heette te zijn ondergaan. In 1852 verscheen een heel 'Pro-Slavery-Argument' van de hand van verschillende medewerkers, die, ieder op zijn terrein, een lans braken voor de dierbare instelling. Calhoun had haar al in 1839 voor een 'positive good' verklaard: de negers waren er sinds Afrika op vooruitgegaan en hadden het heel wat beter dan menigeen in Europa; men ergerde zich in het Zuiden aan de Engelse abolitionisten 'met hun krokodillentranen over de neger, wiens hond op een dag meer vlees krijgt dan een Britse burger in een week'. Ook de Noordelijke economie berustte op de exploitatie van een grote groep door een kleine en het was nog maar de vraag, welke verhouding de voorkeur verdiende: de levenslange tussen meester en slaaf of de tijdelijke tussen patroon en werkman. Was de laatste soms niet een loonslaaf? Hoe leefde hij in de Engelse fabriekssteden en in de textielwijken van Massachusetts? Waren de achterbuurten van Manchester zoveel gezonder dan de negerhutten van de Oom Toms? Waar de arbeid vrij was, bedreigde zij volgens Calhoun c.s. de 'ware' democratie, de 'echte' vrijheid; er moest een deel des volks als houwers van hout en dragers van water beschikbaar zijn en gelukkig het Zuiden, dat daarover inderdaad beschikken kon en wel in een zonneklaar inferieur ras. 'Slavernij verhinderde de onwetenden, armen en daarom onbetrouwbaren en onrustigen in een bevolking politieke invloed te verkrijgen' meende een staatsman van het Zuiden; 'het ligt in de orde der natuur, dat mensen elkaar tot slaven maken, zoals dieren elkaar opeten,' sprak een ander. Vooral die natuur speelt

een grote rol in hun betoog: de neger is ‘van nature’ minderwaardig. ‘Zij hebben alle eigenschappen, die ze geschikt voor slavernij maken en geen enkele, die ze te pas zou komen als ze vrij waren’; een hele wetenschappelijke literatuur leverde voor dit alles de bewijzen. Een professor in de anatomie van Harvard schreef: ‘Het kan niet worden ontkend, dat de neger en de orang oetan in het algemeen gezien van mensen en dieren het dichtst bij elkaar staan’; weer andere vertegenwoordigers van de Amerikaanse wetenschap verkondigden, dat de negers in een koud klimaat ten dode gedoemd waren, omdat daarin hun hersens zo bevroren, dat ze gek werden. Reeds vóór 1800 was de neger een burlesk type op het toneel geworden en omstreeks 1830 belichaamde men hem in een nieuwe sukkel, Jim Crow, wiens naam zich tot heden toe heeft gehandhaafd. Men verweet de neger dat hij ondanks de hem geschonken godsdienstige opvoeding onkuis en oneerlijk was, een merkwaardige grief jegens lieden, die noch hun eigen lichaam, noch de vruchten van hun arbeid bezaten! Bekend is het argument, door een slavenhouder gebezigd in een gesprek met Dickens, die in het begin van de jaren veertig Amerika bezocht: het was niet in het belang van de planters, hun volk slecht te behandelen. Waarop Dickens weer antwoordde, dat het niet in het belang van een mens was, om sterke drank te gebruiken, maar dat dat toch voorkwam. Inderdaad, men mishandelde de zwarten soms zoals men tabak pruimde, drank verzwolg en gemene taal uitsloeg[1]; was het in zijn belang, toen een neef van Jefferson een slaaf in stukken hakte?

Er waren natuurlijk veel, zeer veel humane planters. Maar er was ook de zweep. In de herinnering van stokoude negers, die de slavernij nog hebben gekend, is dat de ene grote wrok. Ze kunnen praten over de dagen van vroeger met vertedering en weemoed (‘het was alles bij elkaar nog niet zo erg slecht’), totdat de zweep in hun herinnering opduikt, de vernedering van het pak ransel, naakt, spiernaakt, man of vrouw:

> ‘Master pakt een fles whisky en een kistje sigaren en laat Tom vastbinden op de binnenplaats. Hij neemt een stoel en zegt tegen de opzichter: Kerel, geef hem een flink pak, vandaag 250 slagen. En hij telt de slagen. Als er 150 zijn, ziet het er niet naar uit, of er veel plaats over is voor de rest, maar Master zegt: Afmaken! Dan gaan hij en de opzichter sigaren roken en whisky drinken en Master zegt tegen Tom: Onthou nu voortaan dat ik de baas hier ben. En dan sluit hij Tom op in de schuur en zegt tegen alle negers: Als jullie hem iets te eten geeft, laat ik jullie levend villen. Nu, de Old folks geven hem toch in het geheim brood en vlees. En zodra hij er uit komt, vlucht hij weer naar de bossen...’

Ach ja, heel veel planters waren niet zo. Maar de neger was een mense-

1 Ch. Dickens, Martin Chuzzlewit (1843-'44), Everyman ed. blz. X; H. Aptheker American Negro Slave Revolts, blz. 131-132.

aant.

lijk wezen. Menselijke wezens plegen nu eenmaal, ook wanneer ze ‘eigendom’ zijn, te denken, te dromen, te voelen, te haten, te vrezen. ‘En mensen die worden geslagen, gebrandmerkt, verkocht, vernederd, beroofd van de duizend en een voorrechten, die anderen genieten, zullen ongelukkig zijn, ontevreden en zullen proberen, of in elk geval er over denken, hun lot te verbeteren.’ Ach, ja...

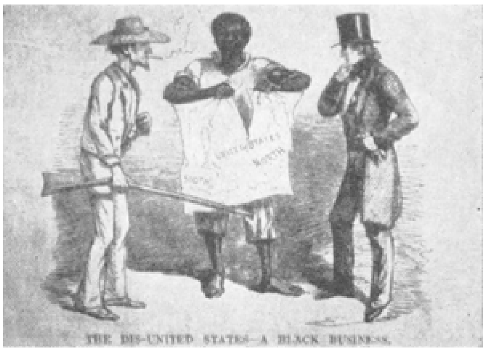

De ‘Onverenigde Staten’ - een donkere zaak. Plaat uit ‘Punch’ van 1856

Thans ga ik naar het Noorden, vanwaar de aanval op de slavernij is gekomen, uitgegaan van de z.g. abolitionisten[1]. Men heeft deze beweging vaak ingelijst in het kader van een tijd, welke vooral in Nieuw-Engeland rijk was aan allerlei hervormingsidealen, een periode van grote emotionele en intellectuele gisting; men denke aan het Unitarisme, het Mormonisme, het Millerisme en aan de vele utopismen, al dan niet verwezenlijkt; men heeft het abolitionisme in één adem genoemd met dierenbescherming, geheelonthouding en feminisme. Bij de meeste aanhangers bestond zeker een louter uit het gevoel komende instelling op het slavernijprobleem als zijnde een ethisch euvel, dat radicaal en onmiddellijk verdwijnen moest. Slavernij was een zonde ‘a damning crime’ en de kruistocht tegen deze misdaad had al de gloed en overgave van een ‘revival’, waarbij de zondaar werd ‘bekeerd’: een zending meer dan een politiek, meer een kwestie van evangelisatie dan van administratie. Zo zag het b.v. Theodore Dwight Held[2], de vader van deze beweging, ‘the most mobbed man in America’, een buitengewoon bescheiden man, die geenszins met de profetenmantel wapperde en zijn naam b.v. in geen enkele krant wou hebben, zodat hij vrijwel vergeten is, althans op de achtergrond gedrongen door W.L. Garrison[3]. Dat is de grote journalist van de ‘Liberator’ van 1831. Een fanaticus,

1 B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 270-285.
2 A.H.R. 1933/34, blz. 747-748.
3 B. de Ligt, Vrede als Daad, II, blz. 76-79.

een dappere voorvechter, een verbeten doctrinair, een martelaar, een bekrompen zeloot, ziedaar een kleine bloemlezing van etiketten, op hem geplakt. Inderdaad een man van grote hartstocht: 'Ik moet wel vurig zijn, omringd als ik ben door ijsbergen, die moeten worden gesmolten!' Toen hij in Engeland aankwam, op zoek naar aanhangers, kon niemand geloven dat hij blank en niet zwart was. Hij verwierp in deze strijd alle geweld en legde aanvankelijk tenminste alle klem op de passieve weerstand. Compromissen kon hij niet verdragen; hij was de man van de 'immediatists', de voorstanders van directe afschaffing, terwijl de volgelingen van de Quaker Benjamin Lundy 'gradualists' waren, die pleitten voor meer geleidelijkheid: het systeem had ten slotte twee eeuwen bestaan en de hele sociaal-economische structuur van het Zuiden was er zo mee verweven, dat een radicaal wegvegen een chaos zou veroorzaken. Hiertegen gingen de immediatists net zo hard te keer als tegen de slavenhouders: 'Onmiddellijke en onvoorwaardelijke afschaffing is het recht van iedere slaaf en mag hem door zijn meester zonder zonde niet een uurlang worden onthouden.' 'Onvoorwaardelijk,' dus óók, als in West-Indië b.v., geen schadeloosstelling aan de eigenaars; de enige die daar recht op had was de slaaf. 'Men hoeft toch een dief niet te betalen omdat hij gestolen eigendom teruggeeft?'

Een andere merkwaardige figuur uit deze beweging is Wendell Phillips, die op zijn vierentwintigste jaar een veelbelovende loopbaan opgaf om mee te doen en zijn hele leven voortaan in dienst stelde van deze en andere hervormingen, vrouwenkiesrecht, verbetering van sociale toestanden, vrijheid voor Ierland, Polen, Haïti; een van de weinigen die begreep, dat men er niet was met de vrijmaking van de zwarte slaaf, zodat hij in een zijner laatste toespraken, in 1881 voor de Harvard Universiteit gehouden, als thema koos een groet aan de Russische nihilisten in hun strijd tegen de Tsaar. Velen zou ik er nog kunnen noemen, dragers van de nobelste Amerikaanse en menselijke tradities.

Ook in het Noorden hadden zij aanvankelijk geenszins het oor der massa. De industrie, die de katoen verwerkte, de rederij die haar verscheepte, zij wilden niets van hen weten; de werkman mocht dan van de slavernij op zichzelf gruwen, hij behield enig wantrouwen tegen lieden, die de vrijgekomen neger wel eens als loondrukker zouden kunnen mobiliseren; zijn aandacht richtte zich meer op eigen lotsverbetering dan op afschaffing van de slavernij[1]. Anderzijds ontbrak het onder de arbeiders weer geenszins aan verstandiger vertegenwoordigers, die inzagen hoe het bestaan van zwarte slavernij op zichzelf een voorwaarde voor de loonslavernij was. De abolitionisten werden voor 'atheïsten' uitgescholden,

1 J.G. Rayback, The American Workingman and the Anti-Slavery Crusade in: The Journal of Econ. History, III (1943), blz. 152-163.

aant.

omdat ze de door de Bijbel goedgekeurde instelling verwierpen, anderen grepen naar de beproefde middeltjes van vernieling van eigendommen, teren en veren, ja, moord. Maar ook hier was het bloed der martelaren het zaad der kerk: zelfs een boven de menigte zwevende 'genteel' als Longfellow ontwaakte door de klaroenstoten om hem heen die hem opriepen tot de redding van 'Gods beeld in ebbenhout'.

Vluchtende slaven op weg naar een station van de 'Underground Railroad'

Als het Noorden de afschaffers al dood sloeg, kan men de reactie van het Zuiden begrijpen. Ik heb er al op gewezen, dat er tot 1830 een nogal milde stemming tegenover de slaaf had bestaan en de bovengenoemde Quaker Benjamin Lundy had er rustig zijn idealen kunnen propageren. Maar dat veranderde snel. Voor de doorsnee gentleman in het Zuiden stond het voortaan wel vast, dat de hele rel er op uit was zijn land te overheersen. Des te meer eerbied mag men koesteren voor die dapperen daar, die nochtans de strijd voortzetten; daaronder noem ik de gezusters Sarah en Angelina Grimké uit Charleston, wier grootse propaganda (vooral Angelina was een voortreffelijke redenaarster) onschatbare diensten heeft bewezen aan de zaak van de negerbevrijding[1].

Vele partijgangers waren betrokken in het werk van de 'Underground Railroad', de organisatie, die voortvluchtige slaven verder hielp, de 'unieke spoorweg van welke nimmer aandelen op de markt kwamen'.

1 Jesse Macy, The Anti-Slavery Crusade (1919), passim.

‘Harriet Tubman’, uit de serie: ‘Zij verbraken hun ketenen’ door Jacob Lawrence

aant.

Reeds vóór de negentiende eeuw had zo iets bestaan, maar pas in de jaren dertig werd haar activiteit werkelijk belangrijk. Er zijn weinig episoden in de Amerikaanse geschiedenis zo hartverheffend als de beschrijving van het werk dier naamloze helden en heldinnen; door de zwaarste straffen bedreigd, zetten zij hun gezondheid, loopbaan, ja, leven op het spel om hun vervolgde medemensen bij te staan. Overal waren 'stations' opgericht, onder 'agents' staande; 'conductors' geleidden de vluchtelingen van 'station' tot 'station', tot in het veilige Canada toe. Het is roerend te lezen, hoe de arme mensen, als ze alleen door de duisternis hun weg moesten zoeken, het consigne hadden, zich te richten op de Poolster. Men schat het aantal geredden tussen 1830 en 1860 op tweeduizend per jaar; er zouden een drieduizend leden aan deze 'Railroad' hebben meegewerkt. Welk een edele figuur, de negerin Harriet Tubman, een volkomen analphabete, 'zwart als verf', zoals het signalement zegt, dat tot toelichting op de prijs van duizenden volgt, die op haar hoofd was gesteld. In haar eentje heeft deze vrouw een twee- à driehonderd slaven zonder één verlies overgebracht, negentien maal in het Zuiden doordringend; in 1913 is zij met militaire eer begraven... Een saluut ook aan die andere negerin, een vrije vrouw, mèt haar kinderen tot slaven gedegradeerd, omdat ze twee voortvluchtige kinderen van negen en zes jaar onderdak had verleend! Er is een prachtig verhaal[1] van de neger Henry Box Brown, die men in een grote kist per boot had verzonden, maar die onderweg wel eens een tijdje op zijn hoofd werd gezet, terwijl er soms mee werd gesmeten, dat hij dacht zijn nek te breken... De leider der organisatie, de Quaker Levi Coffin, wist vele tegenstanders te bekeren, door ze op het juiste moment met de slachtoffers in aanraking te brengen; eenmaal tegenover de lijdende medemens gesteld, liet menigeen zijn vooroordeel varen en werd soms een medewerker aan de - het woord is niet te hoog gekozen - heilige arbeid. Zijn huis was het dat Eliza Harris, de lezers van 'Oom Tom' welbekend, over de schotsen van de Ohio bereikte; het was in de actieve dienst van de Underground Railroad, dat Harriet Beecher Stowe de diepe indrukken opdeed, die tot het schrijven van haar boek hebben geleid[2].

'It was written by God.' Het is niet onvriendelijk bedoeld, als ik constateer, dat de goede vrouw het moeilijk alleen moet hebben afgekund, opgescheept als ze zat met haar man, de professor in de theologie, haar 'poor rabbi', die last er van had, dat op zijn wandelingen lang gestorven mensen met hem meeliepen; zij zelf hoorde trouwens haar overleden kinderen guitaar spelen enz. Misschien moest ik hier in een

1 W.B. DuBois, t.a.p., blz. 270; A.B. Hart, Sourcebook of American History (1925), blz. 260-263.

2 A.H.R. 1937/38, blz. 548.

andere toon over spreken, maar het valt ons niet zo makkelijk meer in tranen uit te barsten over de dood van de kleine Eva, die immers, zoals de lezer zich herinnert, op de meest deskundige wijze sterft, tussen haar voorlaatste en laatste adem nog even de sacrale woorden ‘O liefde, blijdschap, vrede’ plaatsend. En de gruwelen dan, de gruwelen? Och ja, die Simon Legree is niet alles, dat is zeker een heel nare man; hij drinkt, slaat en heeft duidelijk last van wat in ouderwetse draken ‘boze lusten’ werd genoemd, al met al zeker geen tiende van de normale kampcommandant anno Hitler in wreedheid en onmenselijkheid. De lezer weet - of behoorde te weten - dat er in Suriname ook het een en ander is gebeurd, dat we graag zouden ontkennen, zoals het feit, dat daar in 1833 nog drie jonge negers krachtens een rechterlijk vonnis levend zijn verbrand wegens een door hen begaan misdrijf, om van andere straffen maar te zwijgen. En wat in het tropendomein van de Congo met medeweten van Leopold II van België in onze eeuw geschiedde, wil ik ook maar met de mantel der liefde bedekken evenals de door E. Nordenskjöld onthulde praktijken bij de schuldslavernij in Bolivia.

Eliza komt Oom Tom vertellen, dat hij verkocht wordt en dat zij met haar kind zal vluchten. Plaatje uit de uitgave van 1852

Nog eens, wij huilen niet zo gauw bij en om Oom Tom, te meer, daar wij de echte oude heer, d.w.z. het model van Harriet Beecher Stowe, thans kennen en weten, dat hij het type was van een ‘white man's nigger’, een collaborateur, die uit de oceaan van tranen, over zijn lot ge-

aant.

stort, is opgedoken als een onuitstaanbare braverd, een hielenlikker, die met graagte voor zijn meester een kudde slaven naar de markt dreef en er trots op was dat hij daar een pluimpje mee oogstte. De echte Oom Tom is eigenlijk het voorbeeld van de neger die met de blanke samenwerkt in de onderdrukking van zijn eigen volk.

En toch was de schrijfster 'not only the foe, but the Defoe of slavery'. Zij kon in elk geval wel scherp zien; zij wist heel goed en gaf dat ook toe, dat er voortreffelijke, menselijke slavenhouders in het Zuiden, domme, bevooroordeelde afschaffers in het Noorden woonden; de onwetende Miss Ophelia zowel als de wreedaard Simon Legree zijn uit dit Noorden afkomstig. St. Clair, eigenaar van Oom Tom, laat zij de Noordelijken verwijten, dat ze net zo erg zijn: 'Wij zijn de meer evidente onderdrukkers van de neger, maar het onchristelijke vooroordeel van het Noorden onderdrukt hem haast even sterk.'

De uitwerking van dit in 1852 verschenen boek was enorm. In het eerste jaar werden er 305.000 exemplaren van verkocht, men maakte er liedjes van en vooral een toneelbewerking. Nu was men juist ten aanzien van de neger voor geen kleintje vervaard; men had zelfs een klucht gemaakt van 'Othello' en de kleine Topsy kon men natuurlijk laten dansen, waarmee het 'minstrel'-element erin kwam. In 1882 werd het een opera; in 1890 gaven vijfhonderd (!) verschillende troepen alleen in de V.S. z.g. 'Tom Shows', vol melodrama, muziek en dans. Tot in Siam is Oom Tom op het toneel gekomen. In Engeland was men ook diep geroerd: de werklieden daar grepen de gelegenheid aan, te wijzen op de misstanden in eigen land en er werden in acht maanden meer dan een millioen exemplaren van verkocht; zelfs Palmerston, die als adellijke Britse staatsman in geen dertig jaar een boek had gelezen, verslond dat driemaal. Er verscheen een 'Oom Tom'-wals, een dito galop; er kwamen 'Oom Tom' geurige koffie en niet krimpende sokken; talloze bazars, winkels en kroegen noemden zich 'De Negerhut'. De reacties van de fijnbesnaarde Palmerston en van zijn standgenoten hadden niet nagelaten in het Zuiden enige bevreemding te wekken. Men was daar trouwens toch al onmiddellijk van leer getrokken met stapels anti-boeken, zoals 'De Negerhut van Tante Phyllis' e.d.; thans rieden sommigen de schrijfster, toen juist op een rondreis in Engeland, een tweede 'tranenwekker' voort te brengen, maar nu op Britse toestanden geïnspireerd. En toen de goede vrouw in Londen een japon liet maken, gaf men haar in overweging, eens naar de toestand van de blanke loonslaven aldaar te informeren. Wie Friedrich Engels' onthullingen kent omtrent deze dingen, enige jaren daarvoor gepubliceerd, weet dat dat advies niet alle grond miste.

De eerste helft van de negentiende eeuw is rijk geweest aan botsingen

tussen Noord en Zuid, nu eens over de gemeenschappelijk gevoerde oorlogen, dan weer over de tarieven; van beide heb ik een enkel voorbeeld vermeld, maar helemaal pais en vree was het eigenlijk nimmer. Van 1820 af komen de spanningen omtrent de slavernij duidelijker aan de oppervlakte van het politieke leven en het laatste dozijn jaren vóór de Burgeroorlog beheersen zij het schijnbaar; alle andere kwesties lijken schuil te gaan achter deze ene.

Enige van de voornaamste feiten in deze ontwikkeling zal ik thans noemen. Ik herinner aan de zegepraal van de katoencultuur en de daarmee gepaard gaande wederopleving van de slavernij, waarop de hele Zuidelijke economie zich voortaan baseerde. Katoen werd koning en moest koning blijven; zijn oppermachtige positie moest in het geheel der Amerikaanse economie bestendigd worden. Om vele redenen (zo moest het Congres uitmaken b.v. of een nieuwe staat 'vrij' zou zijn of niet) was er de Zuidelijken alles aan gelegen, de heerschappij in dit Congres te handhaven, welke zij in het Huis van Afgevaardigden slechts konden behouden door het bestaan ener grote Democratische groep in het Noorden. Veel precairder was de toestand in de Senaat. Daar de immigratie zich vooral naar de slavenloze gebieden richtte, waren daar nieuwe staten te verwachten, die elk twee senatoren naar Washington mochten zenden; men moest op zijn tellen passen. In 1812, na de toetreding van Louisiana, was de verhouding negen tot negen; de vrije staat Indiana kwam er in 1816, de slavenstaat Mississippi in 1817 bij; in 1818 en 1819 op dezelfde wijze Illinois en Alabama.

Maar toen vroeg Missouri om toelating, de eerste staat aan gene zijde van de Mississippi, hetgeen de vraag deed rijzen, wat er dan met het gehele door Jefferson in 1803 gekochte gebied moest gebeuren. Eindeloze debatten vonden hierover plaats, die ten slotte uitliepen op het door Henry Clay voorgestelde 'Missouri Compromis': het nieuwgestichte Maine zou vrij zijn, Missouri openblijven voor de slavernij, welke verder naar het Westen alleen zou worden toegelaten bezuiden een lijn, gelijklopend met de zuidgrens van die staat (36°30′).

Ik maak hier curiositeitshalve even melding van het plan de negers naar Liberia te brengen en moet daarvoor teruggaan naar 1817, het jaar, waarin de 'American Colonization Society' werd opgericht; de leidende gedachte was hierbij, dat de neger een euvel was, dat moest verdwijnen en de bijkomstige, dat in elk geval de vrije neger uit Amerika weg moest als zijnde een gevaar voor de slavernij van de anderen. Ondanks zijn idealistisch aangeklede doelstelling was de hele opzet dus niet veel meer dan een verlengstuk van de andere maatregelen tot onderdrukking van de kleurling, hoezeer ook individuele aanhangers vaak de beste bedoelingen koesterden. Het werd een grote mislukking: er was niet genoeg kapitaal,

aant.

de neger wou niet weg, in Liberia kon men geen samenleving vormen, in staat, voldoende mensen op te nemen (dit werd uitgelegd als een bewijs van 's negers gebrek aan aanleg tot zelfbestuur) en Garrison betoogde, dat op het toppunt van emigratie er zeven maal zoveel slaven de V.S. werden binnengesmokkeld als er in vijftien jaar in totaal uit waren gegaan. Mogelijk is dit hele verloop een bewijs te meer voor de stelling dat ook het lofwaardigste philantropische initiatief geen oplossing biedt voor de steeds terugkerende euvelen die sociaal in hun oorsprong zijn[1].

Tegen het einde van het vijfde decennium werd de negerkwestie weer acuut en wel naar aanleiding van de aanwinst van grote gebieden in het Z.W., op Mexico veroverd. De goudzoekers van Californië immers hadden een constitutie opgesteld, waarin zij hun staat slavenloos verklaarden; de ‘onbeschaamdheid’ van deze ‘avonturiers’ wekte hevige ontstemming en het kwam pas in 1850 tot een tweede compromis, weer van Henry Clay: dit Californië zou dan maar ‘vrij’ blijven, maar Utah en Nieuw-Mexico, voor de plantagearbeid overigens ongeschikt, zouden slaven toelaten en het Zuiden kreeg verder nog een zeer verscherpte ‘Ontvluchte Slaven Wet’, die regelrecht tegen de ‘Underground Railroad’ inging. Dit compromis deed een storm opsteken onder de Abolitionisten; vooral Daniël Webster, die eraan had meegewerkt, kreeg de wind van voren; in slechte redevoeringen en in nog slechtere verzen werd hij aan de kaak gesteld als Ichabod (‘de glorie is uit Israël gegaan’) en andere minder geslaagde figuren uit de Bijbel.

In elk geval was het compromis weinig vruchtdragend. De ‘Ontvluchte Slaven Wet’ bleek in haar toepassing een enorme propaganda voor de afschaffers; wat duizend mijl van hem vandaan gebeurde, had de Noordelijke burger tot dat ogenblik weinig opgewonden, maar nu onder zijn neus vreedzame, vervolgde negers werden weggesleept kwam hij in beweging. Deuteronomium 23:15 leverde de tekst: ‘Gij zult enen knecht aan zijnen heer niet overleveren, die van zijnen heer tot u ontkomen zal zijn.’ In 1854 lukte het nog eenmaal een slaaf uit het Noorden met geweld weg te slepen, maar daar kwamen 22 compagnieën aan te pas en de kosten bedroegen $40.000; daarna bleef de wet een dode letter.

En toch, al met al was de agitatie van de afschaffers toch niet zo heel ver gekomen; het betrekkelijk geringe aantal stemmen, op de ‘Free Soil Party’ uitgebracht, een partij die voor het abolitionisme opkwam, zegt genoeg. Men mag Amerika beklagen, dat juist in die tijd zo weinig leiding van Washington uitging. President Fillmore, de opvolger van Taylor, was een man van een voortreffelijk karakter, maar hij

1 Ch.M. Wilson, Liberia (1947), passim; Ch.H. Huberich, The Political and Legislative History of Liberia (1947), passim; Myrdal, blz. 805-806; Zucker Periods, blz. 482.

gaf wel blijk van zelfkennis, toen hij een hem aangeboden eredoctoraat van Oxford weigerde onder de mededeling dat hij daartoe de capaciteiten miste. President Pierce (1853-1857), President Buchanan (1857-1861) waren beiden zwakke figuren in een periode, waarin een krachtige roerganger van node was, want de storm nam spoedig in hevigheid toe. In strijd met het Missouri-compromis werden de territoria Kansas en Nebraska de inzet van nieuwe twist, vooral Kansas, waar de ontworpen transcontinentale spoorlijn door zou lopen en waar allerlei andere belangen schuil gingen achter de op de voorgrond geschoven slavenkwestie[1]. Vergeefs poogde Douglas, een invloedrijke en eerzuchtige democraat uit Illinois, die President hoopte te worden (en daartoe het Zuiden wou winnen) door zijn Kansas-Nebraska-bill de gemoederen te bedaren: deze gebieden zouden zelf uitmaken, wat ze wensten - het gevolg was, dat ze overstroomd werden door allerlei pioniers, vooral uit het Westen, wier aanwezigheid natuurlijk van invloed zou zijn op de te nemen beslissing. Het merkwaardige is, dat in geen van beide territoria de katoen of de tabak aarden kon, zodat de slavernij, indien al toegelaten, er niet eens een kans zou hebben gehad! Het werd een afschuwelijke grensoorlog daar; zo ging er een troepje Noorderlingen toe over, een vijftal bewoners van een slavenhoudende kolonie aan de Pottawatamie-Creek als beesten af te slachten, 'de eeuwige geboden des Almachtigen gehoorzamend'. 'God is mijn rechter' meende de aanvoerder John Brown. In 1853 ontstond in het Noorden een nieuwe partij, die ter herinnering aan Jefferson's ideaal de naam van Republikeinen aannam; meer en meer werd het openbare leven een ziedende ketel van opwinding en corruptie, van strijd en chaos.

Onder de hierboven genoemde democraat Buchanan barstte in 1857 weer een grote economische crisis uit met haar nasleep van bankroeten en werkloosheid; niettemin trof de President een voorstel om de arbeiders en boeren te hulp te komen met z'n veto. De gedachte was geweest, hun op gemakkelijke voorwaarden land in het Westen te verschaffen (de Homestead Act); verder verklaarde het Zuiden zich in het algemeen voor verlaging van tarieven als remedie voor de crisis; de Republikeinen uit het Noorden wensten met hetzelfde doel een verhoging. Allerlei op zichzelf niet eens zo belangrijke feiten verergerden de spanning. Zo de zaak van de neger Dred Scott, door zijn meester op vrij gebied meegenomen, maar later weer teruggevoerd naar Missouri; Scott eiste de vrijheid op, omdat hij, eenmaal vrij geweest zijnde, meende geen slaaf meer te kunnen zijn. Het Hooggerechtshof, zuidelijk georiënteerd, verklaarde in zijn uitspraak het Missouri-compromis officieel als ongrondwettig en het beginsel van 1787: 'Alle mensen zijn gelijk

1 A.H.R. 1935/36, blz. 1 vgg.

aant.

geschapen' als niet van toepassing op het Afrikaanse ras; slaven waren geen mensen, maar eigendom, heette het en Scott kreeg ongelijk. In diezelfde tijd trokken de debatten de aandacht, gevoerd tussen de welbespraakte Douglas en een onbekende advocaat uit Illinois; met hun heldere taal en scherpe uiteenzetting doordrongen zij de publieke opinie van het gewicht van wat er op het spel stond. De advocaat heette natuurlijk Abraham Lincoln en zijn 'House Divided' rede geldt als een van de klassieke stukken in de geschiedenis der Amerikaanse welsprekendheid.

'John Brown'
Schilderij van John Steuart Curry (gest. 1946)

Op 16 October 1859 deed de bovengenoemde John Brown 'met bloed aan zijn handen en de Bijbel onder zijn arm' een aanslag op het arsenaal te Harper's Ferry in Virginië met de bedoeling een slavenopstand te ontketenen. Hij werd echter spoedig gevangen genomen door een afdeling staande onder kolonel R.E. Lee, ter dood veroordeeld en op 2 December opgehangen:

> And if we live, we free the slave,
> And if we die, we die.
> But God has digged His saints a grave
> Beyond the western sky.[1]

Over zijn persoon is men het al even weinig eens als over Garrison: een dweper, psychopaath, een met bloed bevlekte en fanatieke moorde-

1 St. V. Benét, John Brown's Body (1927).

aant.

naar, een martelaar en held. Voor Emerson: 'de zeldzaamste held, een pure idealist', voor Thoreau: 'een man van een zeldzaam gezond verstand'. Van de ontzaglijke ontroering, door zijn dood wakker geroepen, getuigt het lied, dat de herinnering aan zijn naam bewaart en dat in de Burgeroorlog de Marseillaise der Abolitionisten werd:

1. John Brown's body lies a moulding in the grave,
   His soul is marching on.
   Glory! Glory Hallelujah!
   His soul is marching on!

2. The stars of heaven are looking kindly down
   On the grave of old John Brown.
   Glory! enz.

3. He's gone to be a soldier in the army of the Lord,
   His soul is marching on.

4. John Brown's knapsack is strapp'd upon his back,
   His soul is marching on.

5. His pet lambs will meet him on the way,
   And they'll go marching on.

6. We'll hang Jeff Davis on a sour apple tree,
   As we go marching on.
   Glory! Glory Hallelujah!
   His soul is marching on!

Zo naderden de verkiezingen van 1860. Het Zuiden nam scherp positie tegen de wensen van het Noorden; het handhaafde de slavernij en verzette zich tegen de eis van hogere tarieven en van een nationale bank; het bood op deze wijze de Noordelijke democraten zo weinig, dat dezen met een eigen candidaat, de meergemelde Douglas, in het krijt traden, een noodlottig schisma. Enkele Whigs en verspreide facties stelden een eenheidscandidatuur op. De Republikeinse conventie, in Chicago bijeengekomen, trad voor het voetlicht met een program, breed genoeg om er grote scharen mee te lokken: een ruime verstrekking van 'Free homesteads', protectie en een zeer gematigd abolitionisme. Het was vooral hierom èn om de voorkeur die een man uit het, 'Westen' genoot, dat Seward, de radicale afschaffer en vertegenwoordiger van de kust-'plutocraten', de nederlaag leed en Abraham Lincoln de Republikeinse standaard de verkiezingen indroeg. En hoewel hij ongeveer een millioen stemmen minder oogstte dan zijn gezamenlijke tegenstanders,

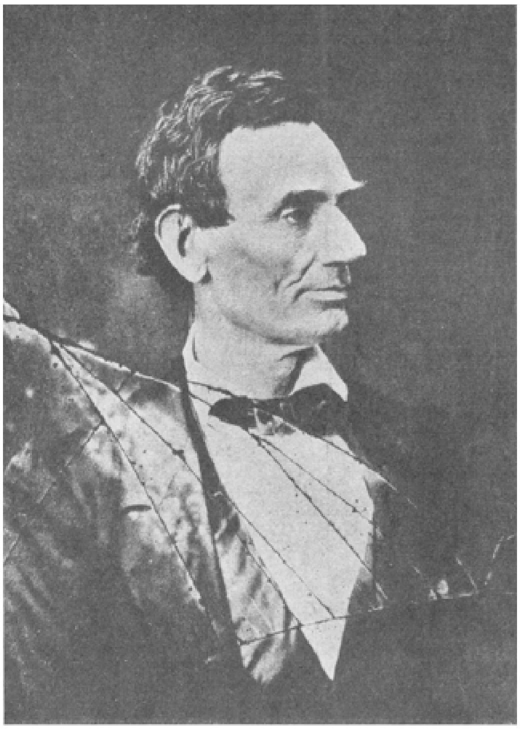

Lincoln, foto uit die tijd, als poststuk zoekgeraakt en onlangs teruggevonden.

aant.

boekte hij de overgrote meerderheid in het kiescollege; in Maart 1861 zou hij het Witte Huis betreden na jaren van Democratisch - en Zuidelijk - bewind.

Wie en wat was nu deze Abraham Lincoln?[1], Er zijn in de V.S. vijf of zes beroepsacteurs die hem geregeld spelen en verscheidene honderden dilettanten, die een costuum, baard en 'make-up' in voorraad hebben, om hem, wanneer het pas geeft, uit te beelden. Er zijn honderden Lincolns in marmer, brons, hout, ivoor; er zijn ontelbare schilderijen, etsen, plaatjes, Er is een dominee, die zich er op beroept, in achtendertig jaar meer dan duizend preken over Lincoln te hebben gehouden. In 1934 bevonden zich in de Congresbibliotheek al 2480 kaarten, op deze figuur betrekking hebbend, om niet eens te spreken van de duizenden artikelen in magazines en bladen; er is een grote schriftelijke nalatenschap, waaronder aantrekkelijke en minder aantrekkelijke vervalsingen; er zijn twaalf delen verzamelde werken, terwijl in 1947 nog een boek van 655 blz. uitkwam met onverzamelde (nog lang niet het laatste, waarschuwt men ons). Er bestaan studies over: 'The Influence of Chicago upon Lincoln', over 'Lincoln as Uncle Sam', 'Lincoln and Liquor', 'The Women Lincoln Loved', 'Dogs were ever a Joy to Lincoln'. De boeken over deze President zijn dè best-sellers in de V.S., daarna die over dokters en die over honden; men heeft dan ook uitgerekend, dat de super-best-seller een boek moest zijn over de hond van Lincoln's dokter - misschien bestaat het wel. De 'Lincolnolatrie' verraadt zich daarin dat nog elk jaar een vijftig à vijfenzeventig brieven het Witte Huis moeten bereiken, die aan hem verstuurd zijn, zodat men mag aannemen dat velen geloven dat hij nog leeft of dat hij de tegenwoordige President is. Er moet verder in 1936 een boek van een zekere B.P. Thomas zijn verschenen, waarin deze in ruim vierhonderd bladzijden van dag tot dag over de periode 1847-1853 de werkzaamheden van zijn held heeft uitgezocht; elke dag wordt er in verslagen tot een maximum van zeventig woorden en er schijnen maar weinig leemten te zijn: gelukkig maar! Het wachten is thans op een uursgewijze beschrijving. Er is een wolkenkrabber-biographie van de dichter Carl Sandburg, door W.H. van Loon in één adem genoemd met Beethoven's Negende en Brahms' Vierde. Een vierdelig werk (prijs $20) dat 2503 bladzijden en honderden illustraties bevat; een aankondiging poogde het publiek te vermurwen met de mededeling dat Sandburg 1.175.000 woorden heeft gebruikt en ziet: Shakespeare heeft er maar 1.025.000 gehaald, de Bijbel

1 A.H.R. 1935/36, blz. 170 vgg.; B.J. Hendrick, Lincoln's War Cabinet (1946); M.S. Lewis, Legends that Libel Lincoln (1946); J.G. Randall, Lincoln, The President: Springfield to Gettysburg (1945); J.G. Randall, Lincoln, the Liberal Statesman (1947); D.M. Potter, The Lincoln Theme and American National Historiography (1948).

aant.

mèt de Apocriefen een slappe 926.877! Gelukkig neemt onze ‘Abe’-zelf met al zijn toespraken en geschriften met 1.078.365 woorden een zeer eervolle tweede plaats in, in deze nek aan nek race Shakespeare toch nog met een neuslengtetje kloppend.

De schrijver van dit veel te dunne boek moet opbiechten, van al deze literatuur een schandelijk gering percentage te kennen. Misschien heeft deze onkunde ook weer zijn nut: wie weinig weet kan ook niet veel leugens vertellen. Getuige b.v. het indrukwekkende gedenkteken in Kentucky, een granieten tempel, die tot de Dag des Oordeels toe de blokhut moet vereeuwigen, waar de man in geboren is, en die in zijn ingegrifte opschriften niet minder dan zeven blunders bevat. Er was trouwens nòg een geboorte-blokhut in Noord-Carolina, waar licht ontroerbare toeristen hun penninkske aan toegewijde suppoosten kwamen offeren, maar deze heeft de concurrentie niet kunnen volhouden, misschien omdat haar basis berustte op een vlucht van Lincoln's ‘geschandvlekte’ moeder daarheen. Want er is natuurlijk ook een afstamming; er ‘is’ iets met die moeder (of niet); Lincoln zou zelfs afstammen van John Marshall (of niet) en een halfbroer wezen van Jefferson Davis - zijn ze niet allebei in Kentucky geboren? Dat de oude heer een niet al te nuttig lid van de maatschappij is geweest, wordt met de mantel der liefde bedekt; hij heet dan een ‘zonderling’, maar tevens ‘een man van een buitengewoon vast karakter’. Niet gaarne zou ik onvermeld laten het Ann Routledge (of Rutledge)-verhaal. Dit juweel van Amerikaanse romantiek, voorgoed gevat in het goud der Amerikaanse folklore, is helaas legende, in hoofdzaak dan; éénendertig jaar na haar dood, één jaar na Lincoln's verscheiden, treedt zij via de sentimentele lezing van een zijner vrienden, schoon en jonkvrouwelijk, de onsterfelijkheid binnen. En is er niet licht meer uit te krijgen ook; toneel en film zullen voorlopig in deze vroeggeknakte gestalte een middel blijven waarderen, om onze traanklieren te prikkelen. Is het erg? Er bestaat een (fictief) grafschrift van Edgar Lee Masters, dat ons met het hele geval kan verzoenen:

> Out of me unworthy and unknown
> The vibrations of deathless music:
> ‘With malice toward none, with charity for all’.
> Out of me the forgiveness of millions toward millions,
> And the beneficent face of a nation
> Shining with justice and truth.
> I am Anne Rutledge who sleep beneath these weeds,
> Beloved in life of Abraham Lincoln,
> Wedded to him, not through union,
> But through separation.
> Bloom forever, O Republic,
> From the dust of my bosom!

De lezer zal wel begrepen hebben, dat de welhaast Bijbelse woorden van de derde regel door Lincoln gesproken zijn op een ogenblik toen iedereen bezeten was van haat.

Hij is inderdaad geboren in een blokhut in Kentucky en opgegroeid in een maatschappij, die men niet ten onrechte vergeleken heeft met de Britse in de tijd der Plantagenets, maar dan niet gezien door de rozerode brilleglazen van Walter Scott. Een stevige knaap, die volwassen zes voet en drie inches op sokken mat. Zijn huwelijk met de heerszuchtige Mary Todd was geen groot succes: 'Voor God is één d genoeg, maar de Todds hebben er nu eenmaal twee nodig.' Zoals aan de grens gebruikelijk was, pakte hij van alles aan en ten slotte kwam hij in de advocatuur terecht; vandaar naar de gewestelijke politiek was niet ver en hierin trok hij door zijn gezond verstand en zijn welsprekendheid zozeer de aandacht, dat men hem eenmaal naar Washington afvaardigde. Het hierboven genoemde duel met Douglas bracht hem op de voorgrond; ik heb al uiteengezet, waar hij zijn candidatuur en daarmee het presidentschap aan dankte.

Was dit nu 'de grootste Amerikaan der negentiende eeuw', zoals Theodore Roosevelt wil?[1]. Men heeft wel eens gemeend, dat de wijze en het tijdstip, waarop zijn leven is afgesneden, tot het postvatten van deze mening hebben bijgedragen; anderen willen weer, dat 'hij voor alle mensen, geestelijk boven de twaalf, even belangwekkend zou zijn geweest, als hij nooit ware doodgeschoten'. Hij zelf erkende nederig, dat niet hij de omstandigheden, maar deze hem hadden beheerst, een erkenning die voor zijn grootheid pleit. Zijn voormalige compagnon getuigde van hem: 'De hele man, lichaam en geest, werkte langzaam, knarsend, alsof hij gesmeerd moest worden.' En: 'Ik moet wel zeggen, dat Mr. Lincoln niet meer bezat dan gewoon gezond verstand.' Zijn bewonderaar Carpenter kent hem één zwakke plek toe, zijn onmacht tot een snel en intuïtief oordeel, zijn gebrek aan mensenkennis[2]. Een zekere ongeliktheid is hem als grens-erfenis lang bijgebleven, hetgeen hem evenmin als indertijd Jackson verhinderde de 'gentleman' te zijn, die zijn brieven, met een enkele uitzondering dan, ons tonen. Zijn gezicht? Het is vrij vaak gefotografeerd, want die kunst kwam toen op; de humorist Petroleum Vesuvius Nasby, anders een 'grappenmaker', schreef er van: 'Ik zag nooit een waardiger gelaat. Ik zag nooit een treuriger gelaat.' De boeren uit Midden-Illinois vertelden, dat in het jaar na zijn dood de bruine lijster niet wou zingen; de Middeleeuwse Engelsen lieten al de nachtegalen van het Nieuwe Woud na de dood van Eduard de Belijder zwijgen. Dit is de eenvoudige President,

1 Th. Roosevelt, American Ideals and Other Essays, social and political (1901), blz. 2.
2 F.B. Carpenter, Six Months at the White House with Abraham Lincoln (1866), blz. 324.

aant.

die Jefferson zo virtuoos speelde, de man, die in het Witte Huis naar beneden ging om een krant te kopen, die persoonlijk naar het Pensioenbureau stapte en zich door de klerken die hem nog niet kenden liet afsnauwen, die een vriend smeekte, hem ‘Lincoln’ te blijven noemen, ‘om even uit te blazen van Mr. President’, die bij een legerrevue voor officieren aan zijn hoed tikte en voor de manschappen het hoofd ontblootte. Politiek nam hij tegenover de mindere man ongeveer het standpunt van Jefferson in; niet alleen stemde hij in met een program dat ‘vrije woonsteden aan vrije families’ in het vooruitzicht stelde, maar hij dankte God ‘dat wij een arbeidssysteem bezitten, waarin gestaakt kan worden. Hoe zwaar de druk ook wordt, er komt een punt, waar de werkman mag ophouden... De werkende stand vormt de grondslag van elk bewind, om de eenvoudige reden, dat hij de talrijkste is’[1]. Men heeft hem wel eens tussen Socrates en Rabelais gesteld om zijn eigenaardige ‘verhaaltjes’, waarmee Carpenter wel honderd bladzijden vult, ons tevens verzekerend, dat zijn President zich niet bezondigde aan ‘objectionable stories’. De lezer, die een levend mens wil zien, kan ik geruststellen; er zijn ook minder nette onder. In de zwaarste uren van de oorlog wist hij met een praatje, kunstloos als de fabels van Aesopus, de zwakken op te beuren, de opgewondenen te bedaren, de tragen aan te vuren. Wat zijn conversatie kruidde, was niet alleen zijn belezenheid in de Bijbel en Shakespeare, maar ook zijn kernachtige, vaak aphoristische betoogtrant: ‘Wie zich het luidst bereid verklaart, zijn laatste druppel bloed te offeren, is meestal het bangst, de eerste te storten.’ Of: ‘Je kunt wel het gehele volk enige tijd bedotten en enigen van het volk de hele tijd, maar je kunt niet het hele volk de hele tijd bedotten.’ En: ‘Stembriefjes (ballots) zijn de juiste en vreedzame opvolgers van kogels (bullets)’.

Ieder heeft het recht in zijn helden die karaktertrek te vereren, die het meest tot hem spreekt. Ik nu eer in deze man, het hoofd ener grote mogendheid, gewikkeld in een strijd op leven en dood, één trek in het bijzonder: de grifheid, waarmee hij begenadigde. Natuurlijk was het meestal ‘verkeerd’, wanneer hij het doodvonnis voor spion of deserteur ongedaan maakte, maar het is een fout die wel opweegt tegen veel deugden van anderen. Het zij mij veroorloofd, op mijn beurt te komen met een citaat uit Shakespeare, waarvan ik niet weet, of Lincoln het ooit heeft gebezigd, al heeft hij er honderden malen naar gehandeld:

> Genade wordt verleend, niet afgedwongen;
> Zij drupt als zachte regen uit de hemel
> Op de aarde neer, en dubbie zegen brengt ze:
> Zij zegent hem, die geeft en die ontvangt;

1 Beards, dl III, blz. 943.

Zij is het machtigst in de machtigste; ze siert
De koning op zijn troon meer dan de kroon;
De scepter toon' zijn wereldlijk gezag,
Zij 't zinbeeld zijner macht en majesteit,
Wekke eerbied en ontzag voor 't koningschap,
Maar boven deze scepter heerst genade;
Zij heeft haar zetel in der vorsten hart;
Zij is een eigenschap der godheid zelf;
En aardse macht zweemt meest naar die van God,
Wanneer genade 't recht doortrekt...

Een sterfelijk en onvolmaakt mens heeft een onsterfelijke held kunnen worden, banale woorden muziek, het zwakke vlees is in marmer verkeerd: dat is geen gedicht van één man, maar van een heel volk. De gewoonste Amerikaan van de negentiende eeuw, de grootste Amerikaan van de negentiende eeuw, hij was allebei.

Over zijn standpunt ten opzichte van het slavenprobleem kan ik kort zijn. ‘Massa Linkum’ was in abstracto evenzeer tegen de slavernij als tegen de radicale afschaffers; mannen als Garrison en Phillips verafschuwde hij; hij sprak zelfs liever van ‘abolishment’ dan van ‘abolition’ om het gehate woord te vermijden. Hij was tegen gelijkstelling van de negers en wilde hun het stemrecht niet toekennen. Hij wenste noch beperking noch uitbreiding van de ‘zonderlinge instelling’. In het najaar van 1862, kort vóór de inwerkingtreding van de proclamatie, die de afschaffing der slavernij verkondigde, zette hij in een vaak aangehaald artikel zijn zienswijze uiteen: ‘Als ik de Unie kon redden zonder enige slaaf te bevrijden, zou ik het doen en als ik haar kon redden door alle slaven te bevrijden, zou ik het doen en als ik haar kon redden door enkele te bevrijden en de rest in de steek te laten, zou ik het óók doen.’ Voor hem was het hele conflict veel meer, wat zou overwegen: ‘United’ of ‘States’; de principiële emancipator zag de scheiding volkomen anders[1].

Men stelle zich de positie van het Zuiden voor, dat sinds Jefferson, dus van ongeveer 1800 af, bijna onafgebroken in het regeerkasteel had gezeten, de hoge ambtenaren benoemd en het politieke leven beheerst. En nu trad de een of andere ongepolijste houten Klaas het Witte Huis binnen, van plan, zijn wil aan het meest verfijnde deel der natie op te leggen en ze onder doorzichtige leuzen hun zakken leeg te halen! Meteen na Lincoln's verkiezing kwam het heetstgebakerde gewest, Zuid-Carolina, in beweging en verklaarde zich onafhankelijk, spoedig gevolgd door Florida, Georgië, Alabama, Mississippi, Louisiana en Texas[2]. Sommigen in het Noorden, aan secessie-dreigementen vanouds

1 N.W. Stephenson, Abraham Lincoln and the Union (1918).
2 W. Wood, Captains of the Civil War (1921), passim.

aant.

gewend, namen de zaak niet ernstig: Oliver Wendell Holmes (Sr) gaf aan hun gevoelens uiting in een aardig versje: 'Caroline, Caroline, child of the sun', waarin het stoute meisje met een kusje werd gepaaid om weer thuis te komen. President Buchanan, tot Maart 1861 in functie, was radeloos en verdeelde zijn tijd tussen schreien en bidden: 'een zo volmaakte imbeciel nam nimmer dit ambt waar', zei een tijdgenoot vinnig. Noordelijke crediteuren van het Zuiden remden wat ze konden, om de paar honderd millioen, die hier gevaar liepen; velen vreesden dat het wegvallen van de handel op 'Dixie' New York tot een vissershaven zou verlagen. Na de uitbarsting gingen alleen in Illinois 89 van de 110 banken failliet. Er is een hele strijd over de vraag, of het conflict, hiervoor 'irrepressible' genoemd, niet 'repressible' geweest is, dus of de uitbarsting niet moet worden verweten aan allerlei hitsers, alarmisten en propagandisten; vooral J.G. Randall verdedigt deze opvatting, die alleen de vraag openlaat naar de oorzaak van het feit, dat deze fanatiekelingen hun wil hebben kunnen doorzetten. Ware de zaak van vrede en eenheid in het Zuiden aan een referendum onderworpen, de meerderheid zou zich er wel voor hebben verklaard. Er was een onhoudbare situatie ontstaan echter, waarbinnen een resolute minderheid haar wil wist door te zetten evenals aan de vooravond van de Vrijheidsoorlog[1].

In deze spanning kwam het op 12 April 1861 tot het Pearl Harbor van deze krijg: de Zuidelijken haalden na een hevig bombardement (nul gesneuvelden) de 'sterren en strepen' van Fort Sumter neer, hetgeen gelijkstond met een oorlogsverklaring. De weifelende staten moesten toen wel kleur bekennen en Virginië, Noord-Carolina, Tennessee en Arkansas traden toe tot het verbond van de 'Geconfedereerden', dat in Richmond zijn zetel vestigde en Jefferson Davis tot president koos. Hoe aarzelend vele Virginiërs ten slotte beslisten, moge blijken uit de woorden van Robert Lee, dat hij 'zijn hand niet kon opheffen tegen zijn geboortestaat, zijn familie, zijn kinderen en zijn thuis'; het eigenlijke nationale gevoel kon bij hem (en bij velen mèt hem) nog niet op tegen deze gewestelijke binding. En zo was de krijg uitgebroken, die gewoonlijk de 'Civil War' heet, maar ook wel 'War between the States' - bij niemand echter meer de 'Rebellion'.

Hoe verhielden zich de krachten aan weerszijden? Niet alle slavenhoudende staten traden tot de Confederatie toe; de grensgebieden Missouri, Kentucky, Maryland en Delaware bleven de Unie trouw; in Noord-Carolina en in Oost-Tennessee, alsmede in West-Virginië stonden eveneens velen aan de kant van het Noorden en het laatste gebied scheidde zich, als reeds gezegd, van zijn staat af. De verhouding was dan

1 P.S. Foner, Business and Slavery, The New York Merchants and the Irrepressible Conflict (1941).

ook drieentwintig met ruim twintig millioen inwoners tegenover elf met ongeveer negen, waaronder een groot aantal negers. De Indianen van het Territorium, waaronder vele slavenhouders, kozen de partij van het Zuiden, evenals die vrije negers in Charleston en New Orleans, die als eigenaars van slaven altijd al de abolitie hadden verworpen...[1]. Het Westen volgde vrijwel unaniem het Noorden. En dat, terwijl er zoveel was geweest dat West en Zuid had verbonden; beide regionen waren voorstanders van goedkoop geld, beide stonden in een schuldenaars-positie tegenover het Noorden; het Westen had voor zijn graan en varkensvlees een markt, in de Mississippi een uitstekende verbinding in het Zuiden. Wat zou het niet 'logisch', niet 'vanzelfsprekend' hebben geklonken, als farmer en planter schouder aan schouder waren opgestormd tegen de citadel der Noordelijke plutocratie! Het is niet gebeurd en aan de geschiedschrijver de taak, te verklaren, waarom dàt nu weer logisch en vanzelfsprekend was[2].

Het is niet gemakkelijk. Zou het werkelijk de vrees voor het plantagesysteem zijn geweest, die de Westelijke pioniers van het Zuiden heeft vervreemd? Alsof men maar overal plantages had kunnen aanleggen! Wilde men in het Westen de Mississippimond niet in de handen ener vreemde mogendheid (de Confederatie) zien? Ook dat is wel beweerd. Ongetwijfeld heeft de Republikeinse 'Homestead'-politiek enige aantrekking uitgeoefend; de kanalen en de spoorwegen, de beweeglijke lijn der menselijke migratie, zij waren allemaal factoren. Misschien hebben in die gebieden met hun vrijheidzoekende pioniers wel heel andere krachten gewerkt, die niet zo rechtstreeks uit materiële doelstellingen zijn af te leiden: liefde voor het gemeenschappelijke vaderland, eerbied voor de vrije mens, een zeker, soms ternauwernood beredeneerd, idealisme.

Natuurlijk speelde die materie overigens een geduchte rol. Het Noorden had ijzer, staal, textiel, munitie; het bezat geschoolde arbeiders en technici; er waren spoorwegen en rivieren alsmede behoorlijke wegen (men onderschatte vooral deze factor niet: vele grote legerafdelingen droegen niet toevallig riviernamen!) en er was een buitenlandse handel, die alles kon aanvoeren, wat men nodig had. Tegenover deze realiteiten stelden de Zuidelijken maar al te veel ficties en illusies: men zóu de vruchtbare Mississippi-vallei helemaal veroveren, de graanschuur der natie, men zóu katoen ruilen tegen Engelse aanvoer, men zóu het Noorden een industriële crisis bezorgen door het van allerlei te onthouden. Hoe zei het ook weer een Zuidelijke 'staatsman'? 'Geen enkele macht ter wereld kan tegen ons op. Katoen, rijst, tabak, en scheepsbenodigdheden

1 Dodd, t.a.p., blz. 18.
2 Calhoun, t.a.p., dl II, blz. 168.

regeren de wereld en we hebben het inzicht daarin en we zijn voldoende Teutoons om ons program uit te voeren ook.

Relletjes in New York, 1863. Een neger wordt gelyncht - tijdens de Burgeroorlog!

Het Noorden zonder ons zou een moederloos kalf zijn, blatend en stervend van schurft en honger.' Och arme! Het ontbreken van transportmiddelen was een ramp voor een gebied, dat door de blokkade zijner kusten zichzelf moest bedruipen; er was verder nauwelijks enige industrie en men moest alles uit de grond stampen. Menige vaderlandslievende Zuiderling stak liever zijn kapitaal in de ruim renderende blokkadebrekerij dan in die nijverheid. En... 'in dezelfde tijd dat Lincoln de zwarte slaven bevrijdde, verwierf het Amerikaanse volk nieuwe mechanische slaven, stom en zonder zenuwen, die dag en nacht met duizenden paardekrachten doorwerkten': de machine[1]. Men heeft kunnen beweren dat de nieuwe oogster van Mac-Cormick de oorlog heeft gewonnen! De naaimachine van McKay revolutionneerde in dezelfde jaren de schoennijverheid; tussen 1860 en 1866 verdubbelde het aantal patenten zich: in 1860 4363, zes jaar later 8874! Europese waarnemers, die kwamen leren van de oorlog, ver-

1 B.J. Hendrick, The Age of Big Business (1919), blz. 16; H. Thompson, the Age of Invention (1919).

aant.

baasden zich vooral over dat aspect; de jonge Zeppelin b.v. maakte kennis met het op grote schaal gebruiken van luchtballons, toegepast door Lowe, anderen weer vergaapten zich aan de verbeterde electrische telegraaf, de kleine repeteerwapens, de pantserschepen, het blikvoedsel, de pijnloze wondbehandeling. Verder is dit de eerste gefotografeerde oorlog; de pionier Brady legde meedogenloos en onwrikbaar het beeld van de krijg voor ons vast, zonder trucs en zonder retouches. Welk een verschil met het picturale beeld, zoals wij dat b.v. van de Vrijheidsoorlog bezitten, met zijn pathos en theatrale opmaak![1].

Na het dode materiaal de levende mensen. Het hele Unie-leger telde in 1860 17.113 man, voldoende om de westgrens tegen de Indianen te dekken. Men was dus vooral aangewezen op vrijwilligers, die zich in den beginne in groten getale meldden. Toen de aan beide zijden voorspelde snelle zegepraal op zich liet wachten, zakte de geestdrift zozeer, dat dienstplicht de enige oplossing leek, maar hiertegenover ontstond een groot verzet. Ik bedoel dan nog niet eens van de kant van de dienstweigeraars, de ‘conscientious objectors’, een veelal verwaarloosd hoofdstuk. In New York kwam het tot een formele opstand, gepaard met moord en brand; hele veldslagen vonden in de straten plaats en de stad was voor een deel enige dagen lang in de handen der rebellen. Zoals zo vaak, was de arme neger de zondebok: een groot weeshuis voor zwarte kinderen werd een prooi der vlammen en volwassen kleurlingen werden gelyncht; Gouverneur Seymour, geen vriend van Lincoln, liet dit alles met opmerkelijke zelfbeheersing toe en er waren dan ook minstens duizend doden en gewonden, voordat de mindere man er in berustte naar het front te tijgen, terwijl als vanouds een plaatsvervangersstelsel de rijken de gelegenheid schonk, de last hunner vaderlandsliefde naar beneden af te wentelen. Massachusetts zond eenmaal een hele lading Duitse landverhuizers meteen door naar de vuurlinie en ook negers werden hiervoor aangespannen. De slechte opkomst leidde tot het invoeren van een stelsel van premies; in 1864 ontving de recruut $677 handgeld en er ontstond een hele industrie van ‘bounty-jumpers’, lieden die na ontvangst van deze ‘bounty’ of premie deserteerden en onder valse naam weer dienst namen; er is natuurlijk ook een record van deze prestatie en wel dat van een man, die haar 32 maal heeft verricht[2].

Ook in het Zuiden klaagden velen over ‘a rich man's war and a poor man's fight’; daarentegen stelde men houders van meer dan twintig slaven vrij, hetgeen later tien werd; zo konden bezorgde vaders hun slaven over hun zoons verdelen, om te voorkomen dat de verkeerde

1 A.H.R. 1936/37, blz. 652 vgg.; *er moet een* ‘Photographic History of the Civil War’ *bestaan* door F.T. Miller (1912), 10 dln.
2 E.N. Wright, Conscientious Objectors in the Civil War (1931), passim.

mensen aan het gevaar werden blootgesteld. Een heel apart en ook niet altoos grondig behandeld hoofdstuk is de desertie. Een algemene oorzaak van dit verschijnsel zijn de toestanden in de beide legers geweest, maar er zijn ook andere; zo keerden de soldaten uit Arkansas schielijk om, zodra ze vernamen, dat de Indianen aan de grens scalpeerden. De desertie verlamde vaak de offensieven, zoals dat van Lee in Maryland. Men schat het totale aantal in het Noorden op ongeveer 200.000, in het Zuiden op de helft; New York alleen telde er 45.000.

Vrijwilligers opgeroepen in 1861

Wat de veldheren betreft is er een verschil tussen het Noorden, dat voortdurend van bevel wisselt en het Zuiden, dat zijn aanvoerders handhaaft. De oorzaak is niet ver te zoeken: Lincoln slaagde er maar steeds niet in, generaals te vinden, die de meerderheid aan mensen en materiaal

aant.

in overwinningen wisten om te zetten. De meest geprezen aanvoerder, haast even populair aan beide zijden, is de ‘Zuidelijke’ Robert E. Lee. Een sympathieke persoonlijkheid, opgevoed met Sophocles, Milton, Locke en Pope, overtuigd pacifist, humaan slavenhouder, verdraagzaam en menselijk[1]. De vierdelige biographie van D.S. Freeman plaatst hem onder de grote veldheren der historie; J.F.C. Fuller, zelf een hoge militair, noemt hem een van de onbekwaamste opperbevelhebbers der geschiedenis; zijn charge bij Gettysburg heet ergens ‘een daad van opperste krankzinnigheid’; de lezer moge het uitzoeken. Zijn grote tegenspeler in deze oorlog is Ulysses Simpson (eigenlijk Hiram) Grant, U.S. (Unconditional Surrender, verklaarde iemand niet ontoepasselijk zijn initialen), ‘Little Beauty’ zeiden de soldaten. Een man van aangename eenvoud, waarover nogal wat anekdotes de ronde doen en met een menselijk zwak voor whisky, dat ook in enige verhaaltjes voorkomt[2]. Nu was deze oorlog inderdaad ‘a whisky war’, is wel eens gezegd: ‘de enige mensen die er door heen kwamen, waren zij die zich met drank op de been konden houden’. Over Grant's militaire kwaliteiten bestaan nogal wat meningsverschillen, waarover ik, gezien het grote aantal biographieën (eenmaal vijf in zeven jaar!) ook maar geen uitspraak zal pogen te doen. Het voornaamste verwijt, tot hem gericht, ligt in zijn bijnaam van ‘stupid butcher’ besloten, de gruwelijke mensenverspilling, soms in één veldslag driemaal zoveel als Lee! Van de anderen noem ik Sherman, met de aardige voornamen William Tecumseh (afgekort: Cump) ‘de eerste moderne generaal in de eerste moderne oorlog’, volgens een bevoegde, ook al weer tegengesproken door andere bevoegden[3]. Hoewel hij in het Zuiden vele vrienden had en geen tegenstander van de slavernij was, had hij toch partij gekozen voor het Noorden, omdat hij de eenheid van zijn vaderland boven alles stelde, maar hij beschouwde de Burgeroorlog als ‘dwaasheid, waanzin, een misdaad tegen de beschaving’. Hij mag dan niet gezegd hebben: ‘War is hell’, maar wèl: ‘war is cruelty and you can 't refine it’, terwijl er ook wel iets te zeggen valt voor zijn definitie van militaire roem: ‘To be killed on the field of battle and have our names spelled wrong in the newspapers’.

Een eveneens schilderachtige figuur is Thomas J. Jackson, vóór 1861 hoogleraar in de wijsbegeerte in Virginië, om zijn kranige houding tijdens de eerste veldslag in de Burgeroorlog ‘Stonewall Jackson’ genoemd. Hij was evenzeer tegen de secessie geweest als Sherman, maar bij hem was de beslissing weer andersom gevallen. Tegen deze asceet steekt wel

1 A.H.R. 1935/36, blz. 164; idem 1934/35, blz. 384.
2 A.H.R. 1929/30, blz. 891; idem 1933/36, blz. 223.
3 W.E. Woodward, t.a.p., blz. 347.

aant.

sterk de Noordelijke generaal Hooker af, wiens hoofdkwartier volgens Ch.F. Adams, een bezoeker, de combinatie was van een gelagkamer en een bordeel en die dan ook de zwaarste en onnodigste nederlaag van de hele oorlog leed, nl. bij Chancellorsville. Moeilijker is het voor de ondeskundige weer tot een oordeel te komen over de jeugdige Noordelijke veldheer McClellan, 'Little Mac', die door de Washingtonse bureaucratie zou zijn weggewerkt met als gevolg een nodeloze verlenging van de oorlog. Ik kan dit noch beamen noch ontkennen. En ten slotte een-man-die-het-niet-geworden-is: de Italiaanse vrijheidsheld Garibaldi, die, door Lincoln gepolst, met niets minder tevreden bleek dan met het opperbevel mèt het recht, de slaven in vrijheid te stellen. Voor beide leek het in 1861 nog te vroeg[1].

Tegen deze helden van het eerste plan nemen de burgers maar een bescheiden plaats in. Jefferson Davis was evenals Lincoln uit Kentucky afkomstig. In zijn klasse in West-Point was hij nummer 23 van de 33 geworden en hield zich sindsdien voor een militair genie. Een knap, flink, beschaafd mens, maar humorloos en verstoken van fantasie, een patriarchale Zuidelijke gentleman en aristocraat, nimmer zwichtend voor goedkope leuzen of vulgair optimisme. Zijn beste vriend en meest bijdehante medewerker was Judah P. Benjamin, de 'Mephisto der Confederatie', wiens eeuwige glimlach, verwaandheid en Joodzijn de trotse Zuidelijke 'gentry' mateloos dwarszaten; als minister van Buitenlandse Zaken was hij echter onontbeerlijk. Groter tegenstelling dan tussen de onbuigzame, legalistische, stijve Davis en zijn vlotte, gemakzuchtige, sybaritische minister is haast niet denkbaar; de laatste ontsnapte na de catastrofe en zette, 55 jaar oud, in Engeland een tweede loopbaan op, nog schitterender dan de eerste, terwijl Davis tot het eind van zijn leven elegisch en passief de 'lost cause' beweende[2].

En nu de krijgsfeiten, eindelijk. Ik heb er lang mee getalmd, want het is nu eenmaal zo, dat van alle historie de militaire het moeilijkst op bevredigende wijze is te reconstrueren; wat ons als zodanig wordt voorgezet is maar al te vaak een weefsel van fictie en fantasie. 'I do not care, what any one says, war is humbug', schreef een verpleegster tijdens deze oorlog; ik voeg daaraan een uitspraak van S.E. Morison toe[3], die meent dat geen enkele militaire geschiedenis daarvan enige serieuze aandacht verdient, wanneer de auteur niet gebruik heeft gemaakt van de 'opmerkelijk volledige' 'War of the Rebellion', de officiële bescheiden van de beide legers en de beide marines, in totaal 160 delen. Ik heb

1 A.H.R. 1931/32, blz. 12-13.
2 A.H.R. 1929/30, blz. 611.
3 S.E. Morison, t.a.p., dl II, blz. 496.

aant.

er geen enkel deel van ingekeken; aan de lezer, te overwegen, wat hij wil overslaan.

Eén waarheid gaat altijd op: zodra ergens, waar ook, een oorlog uitbreekt, rijden onweerstaanbaar de Vier Ruiters over het land: wreedheid, verwoesting, ziekte en dood. In de 'Civil War Tales' van Ambrose Bierce klinkt de echo van de hoefslag hunner vale rossen, gruwelijk, onvergetelijk. Deze oorlog was zeer hard. Tijdens de guerrilla in Missouri liet men buskruit in de oren der gevangenen ontploffen; het kamp in Andersonville behoort tot de orde van Buchenwald en Dachau. Het is de Duitser Münsterberg, die in een overigens veelgeprezen boek de ingeboren goedmoedigheid der Amerikanen illustreert aan de wijze, waarop zij in deze krijg hun gevangenen verwenden; de Amerikaanse rechters, minder overtuigd van de 'Gemütlichkeit' van sommigen hunner volksgenoten, hingen na de oorlog de commandant van dat kamp op. Generaal Sheridan, die met een Noordelijk leger in de buurt van Richmond opereerde, verwoestte deze rijke streek zo grondig, dat 'een kraai, die over het land vloog, zijn rantsoen moest meenemen'. Het arme Kentucky, dat in 1861 zo loyaal de zijde der Unie had gehouden, werd voor deze trouw wèl beloond; de generaals heersten er als Oosterse despoten, brachten er naar hartelust 'verdachten' ter dood en vervreemdden het gewest zo grondig van het Noorden, dat het na de oorlog volkomen tot de Zuidelijke Democratische zaak was bekeerd[1]. Het voornaamste slagveld was Virginië, de staat, waarin de twee hoofdsteden, Washington en Richmond, niet verder dan honderdvijftig km van elkaar lagen; de stad Winchester veranderde in vier jaar tweeënzeventig maal van partij. Op 21 Juli 1861 leden de Noordelijken onder MacDowell bij Bull Run een formidabele nederlaag ten aanschouwen van een groot publiek, dat meegekomen was als om een voetbalwedstrijd te zien; gelukkig was de desorganisatie bij de overwinnaars nog groter dan bij de overwonnenen. In Virginië wist Lee zich voortdurend te handhaven. Beter ging het de Noordelijken op het terrein tussen Alleghanies en Mississippi; in 1862 bezette Farragut de mond dezer rivier en toen in 1863 de sterke vesting Vicksburg had gecapituleerd, was het gebied der Confederatie in tweeën gebroken, zoals een blik op de kaart ons toont.

In Virginië hadden inmiddels bloedige gevechten plaats gevonden, zoals de moorddadige slag bij Fredericksburg op 13 December 1862, ook deze wel eens 'de meest nutteloze slachting van de Burgeroorlog' genoemd. Zesmaal joeg de onbekwame Burnside zijn infanterie over het open veld tegen de Geconfedereerde artillerie en ingegraven schutters op met als resultaat een zware nederlaag en 13.000 doden. In 1863 viel

1 A.H.R. 1926/27, blz. 346.

Lee zelfs Pennsylvanië binnen, maar werd op 3 Juli, de dag van Vicksburg's overgave, tegengehouden bij Gettysburg, een succes, dat men wel algemeen boekt op Lee's overdreven zelfvertrouwen (het meest kleurloze woord), meer althans dan op rekening van Meade's bekwaamheid. Het Zuiden boette hierbij 25.000 man in, een verlies ook in kwaliteit en dat niet meer goed te maken was. Van die dag tekende de komende nederlaag zich duidelijker af.

'King Cotton' gebonden als een 'moderne Prometheus'; uit 'Punch' van 1861

Deze successen versterkten het aanzien van de Unie in het buitenland. De blokkade van de Zuidelijke kusten had allerlei gevolgen met zich meegebracht, welke ik hier eerst moet behandelen. De katoenuitvoer, die in 1860 nog 200 millioen had opgeleverd, slonk twee jaar later tot 4! Dat het lot der V.S. 'aan een katoenen draad hing', blijke daaruit dat er nog een vrij aanzienlijke clandestiene handel in deze grondstof naar het Noorden bestond, deels om de Noordelijke fabrieken aan het werk te houden, deels om de Britse 'katoenhonger' enigermate te kunnen stillen. Van dit laatste make men zich overigens geen grote voorstellingen: er zijn langs deze weg niet meer dan 53.000 balen de Oceaan overgestoken. Het middel was erger dan de kwaal; men kwam zo niet alleen de Zuidelijke economie te hulp, maar bedierf het moreel van de eigen legers, waarin allerlei handelaars en spionnen binnendrongen. Maar er was niets aan te doen: wanneer een artikel (een pond katoen) op de ene plaats tien cents inkoop kost en een eind verder vijftig oplevert, ontstaan stroomversnellingen van dit genre; 'iedereen' handelde er in, zeiden de Noordelijke officieren, waarom zij niet?[1].

Niettemin was de blokkade voor het Zuiden een ramp. De bekende pogingen, door het bouwen van gepantserde schepen deze toestand te forceren, mislukten; zij leidden tot de opzienbarende krachtmetingen van de 'Monitor' en de 'Merrimac', die voor de toekomstige zeeoorlogen van gewicht zijn geweest. De oorlogsvloot van de Unie groeide in die jaren enorm: van veertig, deels slechte, schepen met 7600 tot zeshonderdeenenzeventig met 51.500 man! Van de

1 A.H.R. 1929/30, blz. 262 vgg.

handelsvloot kan men dat niet zeggen; wij zullen straks zien, waarom niet.

Nergens ter wereld volgde men het schrikkelijk pleit met meer aandacht dan in West-Europa, vooral in Engeland waar zowat een vijfde van de bevolking van de katoen afhankelijk was. Ongeveer een millioen mensen was er dan ook op het hoogtepunt van de crisis aangewezen op de liefdadigheid. Dit voedde bij velen een stemming van vijandschap jegens het Noorden, aangewakkerd door de herinnering aan twee oorlogen en door zijn tarievenpolitiek, een doorn in het oog van het land der 'free trade'. De Britse aristo's begrepen hun kastegenoten in het Zuiden veel beter dan de Yankees en boeren van dat Noorden. De Confederatie koesterde dan ook het vaste geloof aan een Engelse interventie en begroette hier en daar de blokkade zelfs met vreugde: nu móest Engeland wel ingrijpen...[1].

Er waren, vooral onder de heersende klassen daar, die er wel lust in hadden. De historicus E.A. Freeman publiceerde maar alvast het eerste deel van een werk, dat blijkens de titel zou worden voortgezet tot aan 'de ontbinding der Verenigde Staten'; de wens was hier wel de vader van de gedachte[2]. In 1862 was de spanning met het Noorden haast onhoudbaar; Gladstone, wiens familievermogen op de slavenhandel was gebouwd, pleitte in een redevoering in Newcastle niet zonder zalving voor erkenning van het Zuiden[3]. Het is zeer profijtelijk, dit alles na te lezen bij Henry Adams, die als zoon van de Amerikaanse gezant te Londen, de meergemelde Ch.F. Adams, zeer goed ingelicht was en over de toekomstige 'grand old man' ietwat bitter schreef: 'Nooit in de geschiedenis van de politieke verdorvenheid had enige boef een slechter voorbeeld gegeven.' De crisis werd echter bijtijds bezworen en over dit einde laat ik ten tweeden male Adams spreken: 'De hele wereld had langs elkaar heengepraat, had zichzelf en de situatie verkeerd begrepen, was verkeerde wegen ingeslagen, had verkeerde conclusies getrokken en geen enkel van de feiten beheerst.' Als samenvatting van zulk een diplomatieke crisis eenvoudig klassiek.

Ik loop even op mijn verhaal vooruit en herinner eraan dat Engeland later, in 1872, bij scheidsrechterlijke uitspraak is veroordeeld tot vergoeding voor de schade, aan de Amerikaanse handelsmarine toegebracht door de, in Britse havens uitgeruste, kapers, de 'Alabama', de 'Florida' enz. Deze hadden in totaal 261 schepen opgebracht en het zou jaren duren, voordat de Amerikaanse handelsmarine zich daarvan hersteld had; voor

1 Th.A. Bailey, t.a.p., blz. 344-359.
2 Edward A. Freeman, A History of Federal Gouvernment from Foundation of the Achaian League to the Disruption of the United States (1863).
3 Th.A. Bailey, t.a.p., blz. 360; F.L. Paxson, The American Civil War (1912), blz. 185.

het spotkoopje van $15½ millioen had Engeland deze lastige concurrent van de Oceaan gewerkt...

Waardoor is Engeland buiten het conflict gebleven? Volgens de een was de meerderheid der bevolking - ook de hongerende textielwerklozen, uit afkeer van de slavernij - tegen het Zuiden; de Eerste Internationale, aangespoord door Karl Marx, betuigde Lincoln de sympathie der ‘blanke slaven van Europa’. Volgens de ander bezat Engeland in de eerste tijd van de krijg grote katoenvoorraden, die heel plezierig in prijs stegen en had men de Amerikaanse tarwe nog meer nodig dan die katoen; er was dus wel degelijk een economische band met de Noordelijken, aan wie het trouwens met groot profijt wapens en munitie leverde. Weer een ander meent, dat Engeland voor het risico van een oorlog terugdeinsde en hoogstens gaarne zou hebben gezien, dat het Zuiden uit eigen kracht slaagde. Dat risico leek aanmerkelijk gestegen door de Noordelijke successen bij Vicksburg en Gettysburg in 1863. Ten slotte was de Britse oorlogsdrijvers een belangrijk, want ethisch argument uit de hand geslagen door Lincoln's proclamatie, waarbij de slaven met ingang van 1 Januari 1863 werden vrij verklaard.

‘Een daad, waarvan de zedelijke betekenis in de geschiedenis der mensheid zonder parallel is,’ zegt een tijdgenoot. Zou het? Lincoln's karakter en standpunt kennend begrijpen wij thans, hoe weinig spontaan deze maatregel moet zijn geweest. Hij werd echter onophoudelijk bestookt door allerlei humanitaire en democratische groepen, waaronder veel vrouwen; hij meende, op deze wijze het Zuiden een zware slag toe te brengen en verwachtte een goede pers in Europa; openlijk partijkiezen voor het Zuiden daarginds werd opeens veel moeilijker. Het was niet méér dan een proclamatie[1]; pas op 18 December 1865 volgde de bekrachtiging van het Dertiende Amendement, dat de vrijheid van de Amerikaanse heloten constitutioneel waarborgde.

Hoe hebben die heloten zich tijdens de oorlog gehouden? De oorlog, die dan toch om hen heette begonnen? Het gewone antwoord luidt: zij hebben vreedzaam doorgewerkt en zijn trouw aan hun meesters gebleven. Dan kunnen ze het ook nooit zó slecht hebben gehad, nietwaar?

Eigenlijk is het wel zo ongeveer het probleem van de mishandelde Loyalisten tijdens de Vrijheidsoorlog, waarin wij ook een onderdrukte minderheid waarnemen, die zich ternauwernood tegen de meerderheid verzet, omdat ze noch georganiseerd noch gewapend is. Waarbij in het geval van de slaven komt, dat de meest ontwikkelden, de huisslaven, in het algemeen vrij sterk aan hun meester en diens familie hingen; zij werden ook het best behandeld. De ontrouw is echter veel groter geweest dan de traditie toegeeft. Het is niet waar dat tijdens de oorlog

1 Carpenter, t.a.p., blz. 10.

aant.

'geen enkele blanke vrouw door de negers is lastig gevallen'. Evenmin dat de 'darkies' rustig doorwerkten in zalige onwetendheid van wat zich om hen heen - en over hen - afspeelde. Zij gaven elkaar het nieuws door tot in de aanwezigheid van de meester toe door het gebruik van sleutelwoorden; deze 'wijnstok-telegraaf' werkte voortreffelijk en de onwetendheid was helemaal aan de kant van die meester, die zich verbeeldde dat zijn 'niggers' om de hele oorlog niet maalden. Hij wist ook niet dat die niggers 's nachts in diep geheim godsdienstoefeningen hielden en gebeden omhoogzonden voor de zegepraal van 'Massa Linkum'[1]. Eén zo'n gebed is ons overgeleverd, dat ik hier laat volgen: 'O Heer, laat geen veer ontbreken in de vleugel van het Noorden! Genadige Vader, wij danken U dat Gij ooit een Linkum hebt gemaakt! O spaar zijn leven en zegen ons Unieleger! Moge één man duizend doen op de vlucht slaan en tienduizend verjagen!' Wat moeten de negers een plezier gehad hebben in de doorzichtige preken, waarin de planters hen lieten tracteren op teksten vol met onderworpenheid en braafheid! En de vreugde, wanneer de heersers zich bij de nadering van de vijand uit de voeten maakten! Men heeft uit de mond van een zwarte doodgraver in Nashville dit refrein opgetekend:

Say darkies hab you seen the massa,
With de muffstash on he face
Go'long the road sometime dis mornin'
Like he gwine leabe the place?
He see the smoke way up the river
Whar de Lincum gun-boats lay.
He took he hat, an'leff bery sudden
An I spose he's runned away.
De massa run, ha, ha!
De darkeys stay, ho, ho!
It mus'be now de kingdom comin'
An'de yar ob jubilo!

En bij de intocht der Noordelijke troepen:

I free, I free,
I free as a dog,
I free till I fool,
Glory Alleluia!

In totaal hebben er bovendien 220.000 negersoldaten in de Noordelijke legers dienst gedaan; zij zijn meestal slecht behandeld, gevoed, gekleed en voor het vuilste en gevaarlijkste werk gebruikt. De sterfte onder hen was dan ook uitzonderlijk hoog. Het jubeljaar was nog lang niet aangebroken.

1 Bell Irvin Wiley, Southern Negroes 1861-1865 (1938), passim.

aant. Hiermee zijn wij weder terug op het oorlogstoneel, waar zich gaandeweg in het geweldige drama de 'staetveranderinghe' ging voltrekken. Grant was in 1863 tot opperbevelhebber van het Potomac-leger benoemd en had het commando over de Westelijke strijdkrachten aan Sherman overgedragen, die in hardnekkige gevechten in September 1864 het belangrijke knooppunt Atlanta bereikte. Een succes dat de herkiezing van Lincoln ten goede kwam: 'En de engel des Heren riep tot Abraham ten tweeden male uit de hemel', citeerden de mensen uit Genesis (XXII:15).

Van dat Atlanta uit ondernam Sherman de tocht, de 'March to sea', welke een heel aparte plaats in de Amerikaanse krijgsannalen inneemt, een meesterstuk van strategie, stafwerk, transport en verbindingsarbeid; als een tweede Attila drong hij brandend en verwoestend over een front van zestig mijl breed driehonderd mijl diep door 's vijands land naar de kust, waar de 'lavastroom' op 10 December Savannah bereikte. Een heerlijke tocht voor de soldaten: veel buit, weinig tucht, een fijn leventje; onderweg sloegen ze elke bloedhond dood die ze zagen: dat waren immers de dieren, waar men de arme niggers altijd mee had opgejaagd! (Ze kostten dan ook soms $300 per stuk!). Duizenden zwartjes trouwens begeleidden Sherman, te voet of met allerlei voertuigen, 'een donkere menselijke wolk, die als het berouw vastkleefde aan die snelle colonne's, aanzwellend soms tot de helft van haar afmetingen, ja, ze bijna verzwelgend en verstikkend. Tevergeefs beval men ze terug te keren, tevergeefs brak men de bruggen onder hun voeten af; zij sukkelden en wrongen zich en golfden voort, totdat ze Savannah binnenrolden als een naakte en uitgehongerde horde van tienduizenden'[1]. Hun rasgenoten daar begroetten hen biddend en met geschreeuw: 'Abraham Linkon! De Grote Messias! Mozes! Simon!' De trouwe, toegewijde darkies hadden blijkbaar toch wel een béétje naar een verandering gesnakt...

Sherman's bedoeling was geweest: 'to make Georgia howl'. Nu, na de gruwelijke verwoestingen door hem aangericht, jankte het inderdaad. Maar hij was nog niet klaar. Als een nieuwe gesel Gods sloeg hij Zuid-Carolina, de trotse plantersstaat, die immers het initiatief tot de afscheiding had genomen. Het was nog erger dan in Georgië; zo staken zijn dronken troepen de hoofdstad Columbia in brand en hielden er huis, zoals een dronken soldateska dat is toevertrouwd. 'Hoera voor Columbia! Is Sherman geen juweel?' riep ds Brooks, schrijver van een veelgelezen boek, 'De Invloed van Jezus'. Ik wil dit juweel zelf eens aan het woord laten. In een oorlogsbrief vond ik het verslag van het gesprek van een ooggetuige met de veldheer: 'Sherman zeide, dat zijn mars door Zuid-Carolina een van de afgrijslijkste dingen in de wereldgeschiedenis zou zijn, dat de duivel zelf zijn mannen in die staat niet in

1 Anthology of American Negro Literature, ed. by S.C. Watkins (1944), blz. 177.

aant.

toom zou kunnen houden en ik geloof niet dat hij (Sherman dan, niet de duivel) proberen zou, ze inderdaad in toom te houden. Het is zonneklaar, dat hij het Zuiden zal vervullen met de gruwelen van de oorlog zoveel als maar enigszins in zijn macht ligt en als de manschappen de strikte grenzen van zijn bevelen overschrijden, zal hij de gevallen niet al te nauwkeurig onderzoeken. Hij vertelde met kennelijk plezier, hoe hij tijdens zijn mars veertig mijl in elke richting kon uitkijken en de rook zien omhoogstijgen als van een groot vuurwerk.'[1].

Maar ook Grant bleek een juweel. Van Mei 1864 beukte hij op de stellingen van Lee in de omgeving van Richmond; zijn moorddadige tactiek eiste vaak een veelvoud van de offers van zijn vijand, zoals in de slag bij Cold Harbor, waar hij 13.000, Lee 1800 mensen verloor. Maar diens verliezen waren niet meer goed te maken en op 9 April 1865 legde hij bij Appomattox Court House de wapens neer; op 26 April capituleerde Joseph Johnston voor de overmacht van Sherman. De oorlog was uit.

Maar het eigenlijke slottoneel van de tragedie was inmiddels al in een echte schouwburg gespeeld: de moord op Abraham Lincoln, op de avond van de 14de in een theaterloge als een hond neergeschoten. De motieven van de moordenaar, een psychopaath, vermoedelijk een Herostratus-type, liggen zo diep in het duister, dat men heeft kunnen veronderstellen, dat de kogel uit Wallstreet kwam[2]. Ook hebben de Jezuïeten het weer eens gedaan, natuurlijk. Maar het Zuiden was 'gewroken'.

Lincoln, six feet one in his stocking feet,
The lank man, knotty and tough as a hickory rail,
Whose hands were always too big for white-kid gloves,
Whose wit was a coonskin sack of dry, tall tales,
Whose weathered face was homely as a plowed field.

De jonge dichter Millard Lampell en de toonkunstenaar Earl Robinson hebben in een recent werk, 'De Eenzame Trein', zijn nagedachtenis geëerd in de diapason van onze eigen tijd: de rouwtrein brengt het lijk van de vermoorde President naar huis, maar de arme negers en kleine boeren geloven niet dat hij dood is; hij beweegt zich nog tussen zijn volk dat hem niet missen kan; hij zit in het eenvoudige negerkerkje, tapt moppen met zijn oude vrienden: Lincoln als symbool van het beste van Amerika, van het geloof in menselijke waardigheid en democratie. De gramofoonplaten, waarop dit werk is vastgelegd, waren onmiddellijk door 'belanghebbenden' opgekocht, belanghebbenden, voor wie de dode President gevaarlijker is dan de levende ooit kon wezen; de levende was een falend, ontoereikend mens, de dode is het stralende symbool van datgene, waarvoor falende, ontoereikende mensen te allen tijde willen leven en sterven.

1 A.H.R. 1927/28, blz. 703.
2 Ch.A. Leale, Lincoln's Last Hours (1909), passim.

Er is nogal wat strijd gevoerd over de vraag, of deze Burgeroorlog een sociale revolutie mag genoemd worden en na kennisneming van het pro en contra hel ik over tot de karakterisering van ‘politieke revolutie met sociale consequenties’; in elk geval heeft een systeem, berustend op loonarbeid, een ander, op negerslavernij berustend, uit de leiding van het gemenebest voorgoed verdrongen[1]. Beide systemen waren ruimtelijk gescheiden geweest en zo had het Zuiden kunnen pogen door afscheiding zijn landelijke en semi-feodale organisatie te beschermen tegen het groeiende industrialisme. Hadden de plantages zich in alle staten bevonden, wie weet, of de breuk niet horizontaal was opgetreden in plaats van verticaal (beeld van de Beards). Nu had het Zuiden er een poging tot contra-revolutie voor over gehad, om zijn degradatie tot semi-koloniaal gebied en de daarmee dreigende uitbuiting te voorkomen; de poging was misschien al van den aanvang tot mislukking gedoemd en liep, zoals wij nog nader zullen zien, uit op een zware catastrofe. Wat die catastrofe wel onontkoombaar had gemaakt, was het feit, dat de Westelijke boeren het Noorden aan een zegepraal hadden geholpen, die het zo machtig maakte, dat het de agrarische democratie van Jefferson en Jackson even zwaar zou kunnen knechten als het verslagen plantagesysteem; de boeren zowel als de loonarbeiders in de steden zouden de waarheid ervaren van het woord, dat er blanke slaven moeten wezen, waar geen zwarte zijn. Daarmee is natuurlijk niet ontkend, dat het Westen tijdens de oorlog goed heeft geboerd, doordat men behoorlijke prijzen maakte en zijn schulden in het gedeprecieerde papiergeld kon afbetalen. Toch is ook hier voorzichtigheid geboden: de opbrengsten waren in datzelfde papiergeld! De gaafste vrucht van de overwinning bleef toch aan het Noordelijke kapitalisme, dat tot het eind van de negentiende eeuw zijn machtige positie onbedreigd kon handhaven.

De oorlogstijd immers was voor dit Noorden een tijd van ongekende voorspoed geweest, een zijde van het conflict, die in romantische voorstellingen niet altoos voldoende licht ontvangt; de tientallen millionnairs en de zeer hoge dividenden moeten wij dan maar aanvaarden als een zo niet onverklaarbaar dan toch onverklaard bijproduct. Lastig heeft de regering het de welgestelden niet gemaakt; men bedierf het zoet der overwinning niet door het heffen ener oorlogswinstbelasting, ja, schafte de waarlijk niet hoge inkomstenbelasting weer af, zodat de last van de door de krijg sterk gestegen uitgaven op de massa's werd gelegd. Een waarlijk vorstelijk geschenk aan de Amerikaanse industrie waren de tariefwetten van 1862 en 1864; de laatste, die een dertig jaar de grondslag van het daar heersende protectionisme zou blijven, werd in vijf dagen door de beide huizen van het Congres gejaagd en verhoogde het gemiddel-

1 Beards, dl II, blz. 52 vgg.; Zucker Periods, blz. 508-510 en 533; Zucker Field, blz. 315.

de recht van 19% (1857) op 47; men heeft dan ook aan deze tarief-kwestie achteraf begrijpelijkerwijs een grote betekenis toegekend in het oorzakencomplex van de hele oorlog. De Nationale Bankwet schiep een zekere orde in de financiële chaos en schonk het kapitalisme het centraal functionnerende systeem terug, dat Jackson's democratie had pogen te vernietigen. In 1864 opende een wet de mogelijkheid, contractarbeiders te doen immigreren waarmee Amerika helemaal 'het toevluchtsoord voor alle onderdrukten' werd, maar waardoor ook het gevaar van te hoge lonen door het wegtrekken van werklieden naar het opengestelde Westen enigszins werd bezworen. Een ontembare bouwrazernij schiep overal winstkansen en speculatiemogelijkheden; hele steden rezen tijdens de oorlog uit de grond en weergaloos was b.v. de groei van Chicago. Wat de lagere klassen betreft, meen ik goed te doen, het volgende welsprekende lijstje op te nemen:

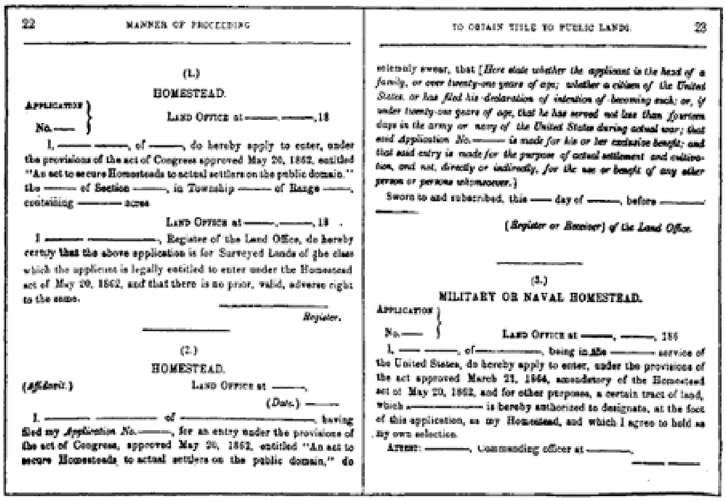

22 MANNER OF PROCEEDING

(1.)
HOMESTEAD.

APPLICATION No. —— Land Office at ——, ——, 18

I, —— ——, of ——, do hereby apply to enter, under the provisions of the act of Congress approved May 20, 1862, entitled "An act to secure Homesteads to actual settlers on the public domain," the —— of Section ——, in Township —— of Range ——, containing —— acres

Land Office at ——, ——, 18 .

I —— ——, Register of the Land Office, do hereby certify that the above application is for Surveyed Lands of the class which the applicant is legally entitled to enter under the Homestead act of May 20, 1862, and that there is no prior, valid, adverse right to the same.

—— *Register.*

(2.)
HOMESTEAD.

(*Affidavit.*) Land Office at ——, (*Date.*) ——

I, —— —— of ——, having filed my *Application No.* ——, for an entry under the provisions of the act of Congress, approved May 20, 1862, entitled "An act to secure Homesteads to actual settlers on the public domain," do

TO OBTAIN TITLE TO PUBLIC LANDS. 23

solemnly swear, that [*Here state whether the applicant is the head of a family, or over twenty-one years of age; whether a citizen of the United States, or has filed his declaration of intention of becoming such; or, if under twenty-one years of age, that he has served not less than fourteen days in the army or navy of the United States during actual war; that said Application No.* —— *is made for his or her exclusive benefit; and that said entry is made for the purpose of actual settlement and cultivation, and not, directly or indirectly, for the use or benefit of any other person or persons whomsoever.*]

Sworn to and subscribed, this —— day of ——, before ——

[*Register or Receiver*] *of the Land Office.*

(3.)
MILITARY OR NAVAL HOMESTEAD.

APPLICATION No. —— Land Office at ——, ——, 186

I, —— ——, of ——, being in the —— service of the United States, do hereby apply to enter, under the provisions of the act approved March 21, 1864, amendatory of the Homestead act of May 20, 1862, and for other purposes, a certain tract of land, which —— is hereby authorized to designate, at the foot of this application, as my Homestead, and which I agree to hold as my own selection.

Attest: ——, Commanding officer at ——.

Formulier voor het aanvragen van een 'Homestead' volgens de wet van 1862

Index van prijzen en lonen in de burgeroorlog (1926: 100)[1]

	Groothandelsprijzen	*Geldlonen*	*Werkelijke lonen*
1860	60.9	18.8	30.9
1861	61.3	18.8	30.7
1862	71.7	19.3	26.9
1863	90.5	22.0	24.3
1864	116.0	25.2	21.7
1865	132.0	28.0	21.2
1866	116.3	29.8	25.6

1 L.M. Hacker, The Shaping of the American Tradition (1947), blz. 586.

De invoer van Europese arbeiders, het gebruik van negers als stakingbrekers (dit een nevenoorzaak van de New Yorkse relletjes van 1863) en de toepassing van machines, dat alles voorkwam wel dat hun bomen in de hemel groeiden. Het besef van hun achteruitzetting leidde tot de oprichting van wel een tiental vakverenigingen in die jaren. De Republikeinse partij heeft te allen tijde tegenover dit ietwat sombere beeld gewezen op de 'Homestead Act' van 1862, waardoor meerderjarige burgers of aspirant-burgers een stuk land van maximum 160 acres (ongeveer 65 ha) konden verwerven; na vijf jaar werden ze daarvan tegen een zeer matige vergoeding eigenaars[1]. Dé breuk met het beginsel van Hamilton, die het publiek domein bestemd had voor het opleveren van directe baten bij verkoop, al mocht het dan incidenteel de pionier en kolonist tot woonplaats strekken; bij de nieuwe wet was juist dit laatste doorslaggevend en men meende dat men ruimschoots vergoeding zou vinden in de toenemende nationale welvaart en de stijgende waarde van de bodem voor wat men derven zou op andere wijze. Erkend moge worden, dat de beschikbaarstelling van enorme terreinen in het Westen de demobilisatie van ongeveer 800.000 mensen zeer heeft vergemakkelijkt.

'De leeuwen stierven, de vossen overleefden de Burgeroorlog.' Een pijnlijke waarheid: slecht gevoed, slecht gekleed, slecht geschoeid, zou de soldaat ook in deze krijg ervaren, dat zijn vijanden niet uitsluitend aan de overkant zaten; hij kwam thuis, zegt een vergelijking van toen, als de soldaat van Cromwell, die bemerkte dat tijdens zijn vervolging van de vijand dieven zijn eigen kamp hadden geplunderd. Wie thuisbleef, kon verdienen: 'er was een fortuin op te rapen in Wallstreet voor iedereen die geen geboren idioot was.' Men luistere naar de haast ontroerende woorden, door de Pittsburghse magnaat Mellon tot zijn zoon James gesproken: 'Alleen groentjes gaan in dienst. Je kunt niets leren in het leger. Een man kan een patriot zijn zonder zijn eigen leven te wagen of zijn gezondheid op te offeren.' Men kon het; men kon heel ver gaan in het verrichten van zijn patriottische plicht en de 'groentjes' onbruikbare geweren en lekke schepen leveren; Harriet Beecher Stowe kon waarnemen, 'hoe rijk en vet en glanzig sommige lieden werden parasiterend op het nationale lijden en de ellende des volks'. Als vuurpijlen schoten vele vermogens omhoog; importeurs doorkruisten Europa en kochten daar voor millioenen aan wapens op, desnoods oud roest, en een volkomen gedemoraliseerd ambtenarencorps betaalde vrijwel elke rekening. De heer Jay Cooke verdiende tussen 1861 en 1865 met hoogstens $10.000 een kapitaal van

1 E.P. Oberholtzer, A History of the United States since the Civil War (1917), dl I, blz. 277; W.P. Webb, The Great Plains (1931), blz. 404; E.W. Martin, The Standard of Living in 1860 (1942).

aant.

1.681.572, waarbij men slechts innig kan hopen, dat hij groentje genoeg was, om zijn belastingbiljet precies in te vullen.

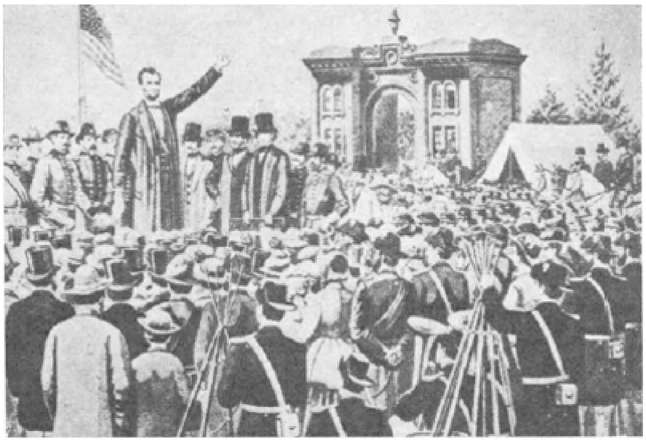

Lincoln te Gettysburg, 19 Nov. 1863, naar een oude prent

In een volgend hoofdstuk zal ik nog op de 'economic consequences of the war' ingaan; ik wil dit afsluiten met een kleine epiloog van heel andere toon en gehalte. Op 19 November 1863 was het kerkhof voor de gevallenen te Gettysburg ingewijd. Om tien uur 's ochtends had zich van het stadje uit een grote stoet in beweging gezet, voorop Lincoln in het zwart met zijn hoge hoed en witte handschoenen; hij zat op een veel te klein paard, zodat zijn lange benen bijna over de grond sleepten, maar gelukkig duurde de optocht niet lang. Op het kerkhof zelf sprak eerst een gelegenheidsredenaar twee uur en daarna Lincoln twee minuten; reeds dadelijk werd men er zich van bewust dat deze amper driehonderd woorden, over een tiental zinnen verdeeld, een van de nobelste toespraken der menselijke historie vormden; zij klinken nog 'alsof Lincoln heeft beseft, dat ze ten slotte in brons zouden worden gegrift' en zij zullen een heilig bezit blijven van de mensheid zolang er onder ons worden gevonden, die geloven aan de levenskracht van het democratische beginsel, aan de vruchtbaarheid van de vrije gedachte, aan de noodzakelijkheid van eerbied voor de menselijke waardigheid:

> 'Viermaal twintig en zeven jaar geleden stichtten onze voorvaderen op dit vasteland een nieuwe natie, ontvangen in vrijheid en toegewijd aan de stelling, dat alle mensen als gelijken geboren worden.
> Thans zijn wij in een grote burgeroorlog gewikkeld, waarin uitgemaakt wordt of deze of enige andere natie, die aldus ontvangen en toegewijd is, lang kan standhouden. Wij zijn bijeen op een groot slagveld van deze oorlog. Wij zijn saamgekomen om een

deel van dat veld te wijden als een laatste rustplaats voor hen, die hier hun leven gaven opdat deze natie voortbesta. Het is passend en juist dat wij dit doen.
Maar, wanneer wij dieper schouwen, kunnen wij deze grond niet wijden, dan kunnen wij deze grond zegenen noch heiligen. De dappere mannen, de levende zowel als de dode, die hier streden, hebben er zoveel wijding aan geschonken, dat onze armzalige kracht daaraan niets kan toevoegen of ontnemen. De wereld zal weinig acht slaan op wat wij hier zeggen en het niet lang onthouden, maar zij zal nimmer vergeten wat zij hier hebben gedaan. Veeleer zijn wij, de levenden, het, die hier gewijd worden tot de oneindig grote arbeid, waarmee zij, die hier streden, tot dusver op zo indrukwekkende wijze zijn voortgegaan. Veeleer zijn wij het, die hier worden gewijd tot de grote opgave, welke nog voor ons ligt. Dat wij van deze geeerde doden versterkte toewijding mogen ontvangen aan de zaak, waaraan zij de laatste volle maat hunner toewijding schonken - dat wij hier plechtig beloven dat deze doden niet vergeefs gestorven zijn - dat deze natie met Gods hulp een wedergeboorte der vrijheid moge beleven - en dat de regering van het volk, door het volk, voor het volk nimmer van de aardbodem moge verdwijnen.'

aant. *Main Street en Wall Street*

NAAR recht en reden moet het verhaal van na 1865 aanvangen met het Zuiden, dat, politiek ontmacht, economisch ontredderd, sociaal ontwricht en geestelijk vernederd, met volle zwaarte de realiteit van het 'Vae Victis!' ervaren moest. Men heeft wel eens de vergelijking met het Duitsland van na de Dertigjarige Oorlog opgesteld. Alle kapitaal, dat er in slaven was belegd, was met één pennestreek verdwenen, een verlies van enige milliarden; er was altoos al een tekort geweest aan huizen, fabrieken, spoorwegen en andere verbindingen en nu zat men bovendien opgescheept met een schuldenlast, die door de overwinnaars niet werd erkend en met bankpapier, dat zijn waarde had ingeboet; er was verder de loden druk van de nederlaag en de verbittering om tegenspoed en vernedering. Men boog het hoofd in berusting of vertwijfeling; het heet dat zelfs de honden er zo armzalig waren dat ze tegen de schutting moesten leunen om te kunnen blaffen. En er was niets dat compenseerde, allerminst de troost ener ondanks alles superieure beschaving, de illusie van een 'Graecia capta victorem cepit'; scholen waren er verwoest, kerken en bibliotheken verbrand, laboratoria met de grond gelijkgemaakt; het enige boek, dat uit de universitaire bibliotheek van Alabama was gered, was de Koran, schrale troost voor een gemeenschap, die in steeds sterkere mate overhelde tot een strikte rechtgelovigheid. Geen musicus, geen dichter, geen schilder: een troosteloze Grote Zoutwoestijn van cultuurloosheid en dat op een gebied enige malen zo groot als Frankrijk en Duitsland samen[1]!

Geschiedschrijvers, romanciers en cineasten hebben omtrent het Zuiden vóór, tijdens en na de Burgeroorlog de voorstelling gehandhaafd, waar ik in het voorafgaande hoofdstuk al even van heb gesproken: het Zuiden van de ridderlijke traditie, vol geluk en harmonie. De laatste jaren is in dit opzicht geen enkele publicatie zo noodlottig geweest als Margaret

1 E.P. Oberholtzer, t.a.p., dl I, blz. 56 vgg.; A.N.J. den Hollander, t.a.p., blz. 221 vgg.; Nathaniel W. Stephenson, The Day of the Confederacy (1919), passim; W.L. Fleming, A Chronicle of the Reunion of the States (1919); H.L. Mencken, The Sahara of Bozart (Prejudices, II, 1920).

aant.

Mitchell's ‘Gone with the Wind’. Dit boek heeft een best-seller kunnen worden (het is trouwens tot in Japan vertaald) en de uitgever deed van tijd tot tijd mededelingen over het debiet, zoals een regering verslag uitbrengt over nationale monumenten; ik geloof dat er een vier millioen exemplaren van zijn verkocht: een ramp. ‘Een verduiveld goed boek..., een schitterend kunstwerk voor de litteraire fijnproevers,’ zegt een Nederlandse beoordeelaarster, die het in zijn schildering van hevige hartstochten naast ‘Wuthering Heights’ plaatst. Voor de litteraire leek, die schrijver dezes gaarne erkent te zijn, komt de liefdeshistorie nauwelijks boven een magazine-verhaal uit, is de karaktertekening armelijk en de verteltrant hopeloos gerekt. Maar erger is de voorstelling van de negers, hier afgebeeld zoals het Zuiden dat altoos gewenst heeft en het Noorden, thans met hetzelfde probleem opgescheept, niet ongaarne accepteert. En alsof dat alles niet genoeg was, brouwde men er een film van die drie en een half uur duurde. Een troost tenminste scheen, dat de film de belangstelling voor het boek gedood had: ‘They made it a movie and it was gone with the wind’ schreef een recensent. Maar tijdens de oorlog herdrukte men het en weer vlogen er honderdduizenden van weg...

Margaret Mitchell

Een boek als dit heeft nu de functie, een voorstelling levend te houden van de periode van na de Burgeroorlog, van de ‘Reconstruction’, die in de wetenschap gelukkig meer en meer wordt verlaten, maar bij het grote publiek nog gangbaar is. Nog steeds is de tijd van dat ‘Herstel’ voor vele Amerikanen een orgie van zwarte zedeloosheid, aangemoedigd en uitgebuit tevens door ‘carpet-baggers’ uit het Noorden en ‘scalawags’ uit het Zuiden; die ‘carpet-baggers’ zijn dan de lieden, die niet meer bezaten dan een ‘carpet-bag’ (reiszak of valies) en er op uit trokken

om politieke munt te slaan uit de nieuwe verhoudingen in het Zuiden en de 'scalawags' zo iets als schurftige schapen, Zuidelijken die het Noorden steunden in zijn pogingen, het schone Dixie uit te mergelen. Voor geleerden als Rhodes kenden de zwarte en blanke woestelingen maar één ideaal: de Zuidelijke beschaving te breken, de cultuur van een nobele, aristocratische gemeenschap te vernietigen[1].

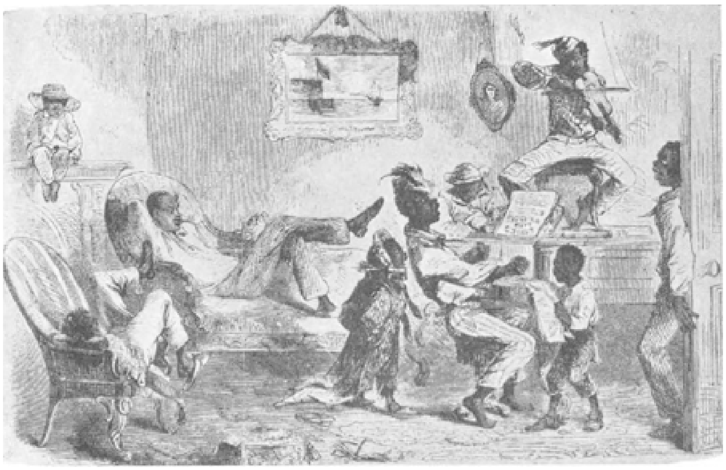

De meester is weg; de slaven zijn vrij. Het 'jubeljaar' is gekomen!

'We'll hang Jeff Davis on a sour apple tree' hadden de Noordelijken gezongen. Welnu, men had het Zuiden er onder en Jeff Davis zat in de gevangenis; men kon gaan opknopen. Veel zou natuurlijk afhangen van de stemming van President en Congres. Andrew Johnson, Lincoln's opvolger, was een man van zeer nederige afkomst[2]. Hij was kleermaker geweest en had toen al mannen gehuurd, die hem tijdens zijn werk moesten voorlezen en zijn leergierigheid bevredigen; pas na zijn huwelijk had zijn vrouw hem lezen en schrijven geleerd. Nog steeds bewaart Tennessee als een klein heiligdom het huisje, waar hij arbeidde, de schaar, die hij hanteerde, ja, een costuum, door de 'werkman-president' zelf gemaakt. Hij was een man van voortreffelijke manieren en een van de zeer weinigen, die toen al elke dag een bad namen. In zijn voormalig kleermakersberoep bleef hij steeds zijn adelsbrief zien: Adam was immers

1 E.M. Coulter, The South During Reconstruction 1865-1877 (A History of the South, ed. by Wendell H. Stephenson and E.M. Coulter, vol. VIII; 1947), passim; A.H.R. 1930/31, blz. 172-173.
2 W.E. Woodward, t.a.p., blz. 581-592; B.J. Hendrick, t.a.p., blz. 360-364.

aant.

vakgenoot geweest en had vijgebladen genaaid, neen, nog schoner: Genesis 3:21 verkondigde uitdrukkelijk: ‘En de Here God maakte voor Adam en zijne vrouw rokken van vellen en toog ze hun aan.’ Buitengewoon veel kwaad heeft het hem echter gedaan dat een van de zeer weinige keren, dat hij volslagen dronken was, juist met het ogenblik samenviel, waarop hij de eed als vice-president moest afleggen; hij had Washington zo moe en nerveus bereikt, dat hij zijn zenuwen had willen kalmeren met een overdaad van whisky; voor Senator Sumner was hij echter ‘een onbeschaamde dronken bruut, in vergelijking waarmee Caligula's paard achtenswaardig was’ en jarenlang heeft het nageslacht Thad Stevens nagepraat, die het steeds had over ‘de dronken kleermaker aan de overkant’. Arme Johnson! Het was toch al zo moeilijk voor hem, Lincoln op te volgen en deze ‘misstap’ had zijn gezag niet vergroot. Na aanvankelijke weifelingen helde Johnson over tot een verzoeningsgezinde houding tegenover het Zuiden en toonde zich voorstander van een zo spoedig mogelijk herstel van normale betrekkingen na een vergiffenis, door de President (niet door het Congres) te schenken.

Daarmee kreeg hij de meerderheid van dit lichaam tegen zich. De Republikeinen, die er het heft in handen hadden, wensten dit ook te houden en dat kon alleen, wanneer zij van dit Zuiden één grote ‘rotten borough’ maakten, geheel ingeschakeld in hun partij-politiek. De industriëlen, kooplieden, effectenbezitters, spoormagnaten, veteranen, welvarende boeren, ‘homesteaders’, baantjeshouders en anderen wilden hun oorlogswinst in veiligheid brengen en moesten daarvoor èn Congres èn Executieve beheersen. Dat gaf aanleiding tot een verbitterde strijd die ik hier niet zal schilderen; het zij genoeg, te vermelden, dat men voor de enige maal in de geschiedenis der V.S. het constitutionele paardemiddel van een aanklacht wegens ambtsverzaking tegen Johnson toepaste; hij ontliep de veroordeling alleen, doordat aan de vereiste twee-derde meerderheid in de senaat één stem te kort kwam![1].

Onder de radicale tegenstanders van het Zuiden noem ik als enige figuur van betekenis Thaddeus (naar de Poolse vrijheidsheld Kosziusko) Stevens, in 1868 bijna tachtig jaar oud gestorven, ‘de pruikdragende, horrelvoetige, sarcastische Old Thad Stevens’. ‘Misschien het verachtelijkste, boosaardigste en moreel aanvechtbaarste karakter, dat in Amerika ooit aan de macht is gekomen,’ zegt J.T. Adams onvriendelijk. ‘Een schitterende staatsmanfiguur, al zijn leven een weldoener van de armen,’ heet het bij een ander. Met deze bloemlezing zou ik een tijdje kunnen voortgaan; een biographie noemt hem ‘The Great Leveler’ en een andere vindt hem veel weg hebben van Cromwell en de oude Cove-

1 J.D. Hicks, The American Nation, A History of the United States from 1865 to the Present (1945[2]), blz. 27.

nanters; voor Clemenceau was hij een ‘grand old man’. Vriend en vijand zijn het er tenminste over eens, dat de neger weinig oprechter kampioenen heeft gevonden dan deze onverzoenlijke tegenstander van de slavernij, die niet begraven wilde worden op een openbaar kerkhof, dat de kleurlingen uitsloot, maar op een kleine begraafplaats ergens in Pennsylvanië, waar de inscriptie op zijn steen nog getuigt van zijn beginsel: ‘Ik rust op deze kalme en afgesloten plek, niet uit enige natuurlijke voorliefde voor eenzaamheid, maar, daar andere kerkhoven krachtens hun statuten beperkingen toepassen, heb ik dit gekozen, opdat ik in mijn dood zou kunnen getuigen van de beginselen, welke ik gedurende een lang leven heb voorgestaan: de gelijkheid van de mens voor zijn Schepper.’ Nobele woorden, afkomstig van iemand, wie dit ongetwijfeld de allerdiepste ernst was, maar die meer dan wie ook er toe had bijgedragen de nieuwe eeuw der Big Business in het leven te roepen, met haar concentratie van rijkdom en spreiding van armoede, vol van de door hem zo fel veroordeelde ongelijkheid...[1].

De grote waarheid, door deze Mephisto gevonden, was dat de democratie, welke de zwarte massa's van node hadden, niet alleen toegang tot de ambten, stemrecht en burgerlijke vrijheid, maar bovenal recht op eigendom betekende, m.a.w., dat hun politieke ontvoogding zinloos zou zijn zonder hun economische. Een stuk land was meer voor de neger dan een stembiljet; zelfs in het Rusland van 1861 had men de bevrijde lijfeigenen althans iets in die richting geschonken. Eigendom voor de neger betekende echter onherroepelijke onteigening van de Zuidelijke bodem en deze consequentie durfde Stevens te trekken: ‘Als we hen niet aan hofsteden helpen en ze niet aan alle kanten met beschermende wetten omheinen, als we ze overlaten aan de wetgeving van hun voormalige meesters, dan hadden we ze net zo goed in slavernij kunnen laten.’

Stevens was een van de weinigen wie een verlicht plan tot sociale hervorming voor ogen stond; zijn partij volgde hem hierin nauwelijks en speelde met de neger als met een schaakstuk, dat men vooruitschoof, ja, maar dat men ook offeren kon als het zo uitkwam. Ik kan er niet over oordelen, of zijn plan had kunnen worden vervuld; ten slotte waren er in dat Zuiden ook nog de ‘poor whites’, die geholpen dienden te worden en dat alles na een zo verwoestende oorlog! De negers zelf waren geenszins solidair, ‘fatsoenlijke’ advocaten, journalisten, politici onder hen waren al tevreden met ‘gelijke rechten’ en lieten de landloze massa in de steek, ja, werkten helderziende en goedgezinde blanken tegen.

Want die waren er. Het is hier de plaats even te gewagen van de werkzaamheid van het veelal miskende ‘Freedmen's Bureau’, dat nog steeds

1 R.N. Current, Old Thad Stevens, a Story of Ambition (1942), passim; Myrdal, blz. 448.

aant.

boeit als een belangwekkende poging, om het probleem op te lossen[1]. Het was in 1865 door het Congres ingesteld om de bevrijde slaven te helpen met voedsel en kleding en had de bevoegdheid, hun bepaalde landerijen te verpachten; de jonge generaal Howard, veteraan van Gettysburg en van Sherman's tocht door Georgië, had de leiding; van zijn arbeid en van die zijner medewerkers (en -werksters!) mag men met recht getuigen, dat ‘geen bij benadering juiste beschavingsgeschiedenis ooit kan geschreven worden, die niet met het meeste reliëf, als een van de grote mijlpalen van politieke en sociale vooruitgang, de organisatie en administratie van het Freedmen's Bureau vermeldt’. En toch... De arme zwarten hadden op zoveel meer gehoopt; had men hun tijdens de oorlog niet ‘veertig acres en een muildier’ beloofd? Hier en daar poogden zij zichzelf te redden; in zijn fraaie roman ‘Freedom Road’ schildert Howard Fast de heldhaftige pogingen van een groep bevrijde slaven in Zuid-Carolina, om een nieuw leven op te bouwen, wat na jaren van voortreffelijk werk door hun voormalige meesters op de meest hardhandige wijze werd uitgetrapt, niet slechts de stoffelijke dingen zelf of de mensen, maar tot de herinnering toe aan een van de ontroerendste en eerbiedwaardigste episodes van de Amerikaanse geschiedenis. Even vergeten is het werk van de voormalige slaaf Charles Caldwell in de staat Mississippi, in de jaren der ‘Reconstruction’ een groot leider van zijn volk en daarom wreedaardig vermoord, met velen van de zijnen trouwens. Het treft de historicus steeds weer, dat al deze feiten uit het geschiedbeeld van die periode hebben kunnen verdwijnen, alsof ze nooit waren gebeurd, terwijl de ficties omtrent die tijd zich tot heden toe hebben gehandhaafd. Veel meer ingang dan de omhoogstrevende, zich losvechtende, worstelende neger heeft gevonden de brave ‘darkey’, die in 1865 is vrij geworden, maar een verleden vol poëzie en zorgeloosheid beweent als een verloren toverland...[2].

Geen redelijk mens zal ontkennen, dat in de nieuwe regeringen van de Zuidelijke staten, waarin inderdaad vele politieke onmondigen, vooral ook kleurlingen, binnengedrongen waren, corruptie heeft geheerst en grove fouten zijn gemaakt. Er zijn ergerlijke staaltjes van ‘robbery and jobbery’ te vermelden. Een heel gewone vorm van oplichting was het uitschrijven van een lening, welker opbrengst, bestemd b.v. voor de aanleg van spoorwegen e.d., in particuliere zakken verdween. Zo in Noord-Carolina, waar op die manier $14 millioen werd ontvreemd; in Alabama rees in vier jaar tijds de staatsschuld van 8½ op 25 millioen, in Mississippi werd de grondbelasting verveertienvoudigd. In Zuid-

1 Watkins, Anthology of American Negro Literature, blz. 174-180.
2 J.W. Ford, t.a.p., blz. 150; F. Pendleton Gaines, The Southern Plantation (1928), blz. 62-95.

Carolina verkocht de gouverneur in twee jaar tijds openlijk 457 maal vergiffenis voor misdrijven; de wetgevende vergadering aldaar schonk haar voorzitter een groot bedrag dat hij bij de paardenrennen had verspeeld.

Alleen: men vindt deze dingen in vele geschiedenissen van de V.S. maar al te vaak breed uitgemeten, vooral door die schrijvers, die zich een grote zelfbeheersing weten op te leggen in de schildering van de afschuwelijke corruptie in het Noorden in diezelfde periode en later[1]. De millioenen, in het Zuiden verduisterd, worden uitvoerig geboekt, de tientallen millioenen, door de Vanderbilts, Gould e.d. in dezelfde tijd aan het gemenebest ontfutseld, maken deel uit van 'business' en zijn daarmee onttrokken aan contrôle of critiek. Gelukkig breekt ook in het Zuiden het inzicht baan, dat de veelgesmade negerregeringen, bij alle onloochenbare fouten en misdaden, beter geweest zijn dan men vroeger meende. De kijk op de carpet-baggers en scalawags is ook aan het veranderen. Er waren talloze integere soldaten, verpleegsters, onderwijzers, sociale werksters, zakenlieden en ambtenaren onder; onder de eersten veel nobele abolitionisten, die de consequenties van hun propaganda wensten te trekken en naar het Zuiden gingen om de neger op te voeden, onder de laatsten erfgenamen van de tradities van Jefferson en Jackson, veel te goed voor de reactionnaire mythe, die hun naam heeft bezoedeld en hun daden verzwegen. Er zaten tussen 1870 en 1901 22 negers in het Congres, waarvan tien met universitaire opleiding, figuren van grote beschaving en aanzien, zoals de senator voor Mississippi Blanche K. Bruce, als slaaf geboren en toch (of misschien daardoor) een van de meest overtuigde en bezielde voorvechters van de Amerikaanse idealen van menselijke waardigheid[2].

De nieuw verworven vrijheid had in de negermaatschappij van 1865 ontzaglijke krachten losgewoeld. Duizenden trokken weg, nu het 'jubeljaar' gekomen was, om de reeds genoemde 'veertig acres en een muildier' in ontvangst te nemen en daarvan gingen verscheidenen ten onder door ziekte en honger. De emancipatie had immers de slaaf niet alleen los van zijn meester, maar ook los van de grond gemaakt. Voortreffelijk heeft Frederick Douglass zijn positie beschreven: 'Hij was vrij van zijn individuele meester, maar de slaaf der maatschappij. Hij had geen geld, geen eigendom, geen vrienden. Hij was vrij van de oude plantages, maar hij had niets dan de stoffige weg onder zijn voeten... Hij werd aan zijn lot overgelaten, naakt, hongerig en behoeftig onder de blote hemel...'

Sedert ongeveer 1870 breidde zich het kleine landbouwbedrijf in het

1 Zucker Periods, blz. 578-579.
2 W. White, t.a.p., blz. 96; Myrdal, blz. 447; Watkins, Anthology, blz. 304-306; J.S. Allen, Reconstruction, The Battle for Democracy (1937).

Zuiden zeer uit. De oude plantages werden afgeschaft; gedeelten er van werden verkocht, andere verpacht, zeer vaak in deelpacht. Daarbij voltrok zich het bekende proces: de kleine man raakte verstrikt in een schuldverhouding, waar hij niet meer uit los kwam; de gelden, die hij moest opnemen, om zijn bedrijfje te kunnen opzetten, de hoge uitgaven voor arbeid en transport, de lage prijzen, en vooral niet te vergeten: zijn onkunde en onbekwaamheid, dit alles kweekte een schuldenlast die de kleine boer, blank of zwart, minstens even hecht knevelde als de slavernij vroeger de neger aan de meester. Men heeft wel eens gezegd, dat het plantagesysteem eigenlijk nog jaren na 1865 is blijven bestaan[1].

En toch is het later in ontbinding geraakt. Twee factoren hebben daartoe de stoot gegeven. In 1892 drong de 'boll-weevil', de katoenkalander, uit Mexico over de Rio Grande en elk jaar verder Noordwaarts. Dit schildvleugelige insect richtte verwoestingen aan, waarvan de schade op ongeveer 700 millioen per jaar werd geschat en veroorzaakte een nog grotere omwenteling in het Zuiden dan de hele Burgeroorlog, omdat het op straffe van de ondergang noopte tot een oriëntering op andere gewassen dan de katoen. In het stadje Enterprize in Alabama, 'waar hooi, maïs, aardappelen, aardnoten, varkens en runderen in korte tijd meer welvaart brachten dan een eeuw katoenteelt had vermogen te doen', heeft men voor dit nuttige schadelijke diertje, voor deze 'milliard dollar-kever', een monument opgericht met als opschrift: 'In diepe waardering voor de boll-weevil en voor wat hij als heraut van welvaart heeft gedaan'; het hele gedenkteken kostte maar $3000 en men mag erkennen dat er duurdere en minder verdiende bestaan. Balladen en blues hebben het beestje in folklore en poëzie een plaats verschaft[2].

Een andere factor is de industrialisering van het Zuiden, welke in die periode aanvangt. De voorwaarden daartoe waren aanwezig: grondstoffen, witte en zwarte steenkool, lage belastingen, afwezigheid van sociale voorschriften, goedkope en gedweeë werkkrachten; wat er ontbrak, was initiatief en kapitaal. Voor Noordelijke industriëlen lag hier een gunstige kans voor het overbrengen van een deel der katoen-, ijzer-, staal- en tabaksnijverheid. Deze moesten sinds haar wedergeboorte hier natuurlijk alle kinderziekten doormaken, welke wij sinds de Britse Industriële Revolutie maar al te goed kennen: uitbuiting, terreur, conflicten van allerlei aard. Men heeft wel beweerd, dat deze ommekeer zelfs de vaak geschilderde achtergebleven bevolking van de Alleghanies, onze 'gelijktijdige voorouders', uit hun slaap zal doen ontwaken, een 'Rip van Winkle'-slaap, waarin zij nog verkeerden in de sfeer, d.w.z.

1 Zucker Periods, blz. 584-585.
2 A.N.J. den Hollander, De 'Boll Weevil' in het Zuiden der Verenigde Staten in: Tijdschr. van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap, Maart 1935.

met de taal, de letterkunde en de zeden anno Elisabeth. Deze ‘white niggers’ waren noch door de Vrijheids-, noch door de Burgeroorlog wakkergeschud; wie weet echter, wat de explosieve krachten van het moderne industrialisme zullen teweegbrengen! In elk geval sloofden blank en zwart naast elkaar en het bleek wel, dat de gekleurde werkman maar zelden achter stond bij zijn vakgenoot en dat, waar zich dan nog een achterstand voordeed, die gemakkelijk kon worden afgeleid uit zijn langdurige maatschappelijke onderdrukking[1].

‘Het Nieuwe Zuiden’, door Th. Nast (1882). Zó fraai was het nu ook weer niet...

Het Veertiende en Vijftiende Amendement hadden inmiddels de voormalige slaaf de grondwettelijke waarborgen geschonken voor zijn politieke gelijkstelling. Op allerlei wijze poogden de Zuidelijke blanken deze emancipatie ongedaan te maken. Ik zal al die methoden maar niet gaan opsommen, maar slechts aan een enkele herinneren. Dat is natuurlijk in de eerste plaats de oprichting van het geheime genootschap, dat meer dan wat ook de Reconstruction-periode tot ‘een voortdurende rassenrel’ heeft gemaakt. Daar waren de ‘Bleekgezichten’ van Tennessee, de ‘Blanke Broeders’ van Noord-Carolina, de ‘Ridders der Blanke Camelia’ van Louisiana en Arkansas, de ‘Veiligheidsraad’ van Zuid-Carolina, de ‘Mannen van Rechtvaardigheid’ van Alabama, de ‘Witte Roos’ in Mississippi, de ‘Ridders der Rijzende Zon’ in Texas en bovenal de lugubere grappenmakerij van de Ku-Klux-Klan, met zijn dwaze hokus-pokus dat een infantiel spelletje lijkt voor geestelijk onuitgegroeiden; het is of men volwassenen met een treintje ziet spelen. De rechtvaardigheid gebiedt echter er aan te herinneren, dat zo'n Britse ‘Primrose-

1 L. Corey, The Decline of American Capitalism (1935). blz. 422.

League', opgericht na Disraeli's dood, in kinderachtigheid weinig voor dit gedoe onderdeed; alleen mag men erkennen, dat deze Bond niet ranselde, verminkte, ophing en vermoordde, wat de K.K.K. wel deed, hetzij voor echte, hetzij voor vermeende 'vergrijpen' tegen de blanke suprematie. Het zal nooit bekend worden, hoeveel negers door deze benden zijn vermoord. Ook tegen andere niet honderd procent Amerikanen, Joden en Katholieken, wendde zich de vaderlandse weerzin dezer raszuiveren, die het b.v. niet verkroppen konden, dat Columbus Amerika ontdekt had en deswege Leif Erikson aanbaden, deze stoere Noor van het jaar duizend blijkbaar voor een Protestant houdend, ietwat anachronistisch, maar wel van een innige overtuiging uit[1].

De voormalige slaaf gaat naar de stembus (1866)

Waar men de negers niet vermoordde, poogde men ze in elk geval politiek onschadelijk te maken, door ze hun stemrecht te ontnemen en ze te brengen onder een bewind van 'taxation without representation'. Men moet deze maatregelen zien in het kader van de z.g. Jim Crowwetten, die van de jaren tachtig af de sociale scheiding van blank en zwart verdiepten, deels geschrevene, deels ongeschrevene. Omgang tussen de rassen werd beperkt tot het onvermijdelijke, huwelijken werden verboden; in vervoermiddelen, in openbare gebouwen, overal werd consequent en onverbiddelijk de 'kleurlijn' getrokken. Bij verkiezingen werd de neger vrijwel uitgeschakeld. Nu waren deze in het Zuiden toch al nimmer voorbeelden van orde en regelmatigheid geweest: corruptie en onwettige praktijken waren - en zijn! - er de norm in een mate, die wel eens te uitsluitend als het monopolie van zekere Balkanstaten werd beschouwd. Ik zal niet alle beperkingen gaan opsommen, waaraan 'Jim' werd blootgesteld; was het geheel niet zo treurig, men zou om elke afzonderlijk alleen maar kunnen lachen. In verschillende staten kan de neger 'examen' doen om in het genot van zijn stemrecht te ge-

1 J.S. Bassett, A Short History, blz. 627-628; Myrdal, blz. 449; Zucker Periods, blz. 582-583.

aant.

raken; een blanke man wordt hier niet mee 'beledigd', die krijgt het wel zo; de neger 'zakt' al, wanneer hij een enkel woord 'fout' uitspreekt en het ontbreekt niet aan hoogleraren, die zakten. Nog mooier is het dat men hem vragen stelt, waar de examinator zelf volstrekt geen raad mee weet; b.v. wat het verschil is tussen de democratie van Jefferson en de beginselen van Calhoun. Toen men een blanke vroeg, wat de 'Magna Charta' (de bekende Britse vrijheidsbrief van 1215) beoogde, luidde het antwoord: 'That no nigger can vote'; geslaagd! En dan te denken, wat niemand minder dan Henry Ford voor wijsheid ten toon spreidde, toen hij zich ter gelegenheid van het een of andere proces eens een klein examen moest laten welgevallen! Toch vond niemand in zijn gemis van de meest elementaire lagere school-noties aanleiding om hem het stemrecht te ontnemen... In 1940 nam naar schatting ruim 20% van de stemgerechtigde negers aan de verkiezingen deel, d.w.z. niet aan de z.g. 'primaries' (voorvergaderingen) die eigenlijk beslissend zijn, omdat daar de candidaten worden aangewezen, die straks practisch zeker de afgevaardigden worden. 'Zolang de neger geen stemrecht heeft, blijft hij slaaf,' is al gezegd. Het eigenaardige is, dat in dit Zuiden de vooruitstrevenden, in tegenstelling tot elders, niet behoeven aan te dringen op het maken van nieuwe, rechtvaardiger, wetten, maar alleen op het inderdaad toepassen van de bestaande. Waar ook ter wereld voeren de conservatieven 'de handhaving van wet en orde' in hun vaandel; in het Zuiden (Myrdal merkt het op) heeft de partij, die de verandering wenst, wet en orde aan haar zijde. Alleen niet de macht, nog niet... Zochten de negers hulp bij het Congres, dan heette het een wetskwestie, die bij de gerechtshoven thuishoorde. Appelleerden zij daar, dan was het weer een politieke kwestie, dus voor het Congres. Nam dit Congres dan eindelijk een wet aan, die de moeilijkheden moest verhelpen, dan brachten de negervijanden deze prompt voor het Hooggerechtshof, die haar vernietigde als in strijd met de grondwet; geschiedde dat niet, dan paste men de wet niet toe enz. enz.[1].

Is het wonder, dat de negers, dit alles moe, wel eens gepoogd hebben, dit Egypte te verlaten, een Egypte, waar de plagen bovendien voor hen waren? In 1879 was er al een trek naar Kansas, die door slechte voorbereiding en andere ongunstige factoren op een ramp uitliep; in 1889 gingen er 35.000 naar Arkansas. Pas in de twintigste eeuw zouden zij dit paardemiddel op grote schaal toepassen. Inmiddels hebben zij perioden van grote ellende beleefd, vooral wanneer de magere jaren in het Zuiden de blanken daar dwarszaten; het lustrum van 1890-'95 is wat betreft achteruitzetting, misdaad en lynchen in het tijdvak van dit hoofdstuk zonder parallel.

1 E.N.S.I.E., dl III, blz. 338-339; F.L. Allen, Only Yesterday (1ste dr. 1931, geciteerd uit Bantam Book-uitgave van 1946), blz. 18; Myrdal, blz. 440, 450, 475-476 en 484.

En toch boekten zij ondanks alles, ondanks eeuwen van slavernij, zonder land, zonder ervaring, een vooruitgang, die W.W. Jennings 'weinig minder dan wonderbaarlijk' noemt. Een van de roerendste hoofdstukken uit de geschiedenis van het zwarte ras is de opkomst van het onderwijs na 1865. Er bestond bij de bevrijde slaven een onverzadelijke honger naar ontwikkeling; zo rapporteerde een ambtenaar, dat op een school in Noord-Carolina naast elkaar vier generaties gingen, van kind van zes tot overgrootmoeder van vijfenzeventig; belachelijk en ontroerend tevens. Wij zien hier de kruistocht in actie van de Nieuw-Engelandse 'schoolma'am', armen en rijken, die naar het Zuiden waren getrokken, om te onderwijzen en na het dreunende rhytme van de kanonnen het zachte staccato van het alphabet deden weerklinken. Met ongelofelijk primitieve middelen moesten zij werken, vaak tegen terreur in. Maar zij vonden een gretig gehoor, dat in ontwikkeling het symbool van de nieuwverworven vrijheid en een waarborg tegen terugkeer der slavernij zag. Voor het eerst kregen de negerkinderen... namen, achternamen dan ('titles', zoals ze zeiden). Dit vonden ze zo heerlijk dat ze steeds wilden wisselen! Een onderwijzeres vergeleek zich met Adam die de dieren immers namen gaf 'en ik vroeg me af, of hij het zo moeilijk had gevonden als ik'. Ook dit onderwijs is gesaboteerd; menige school werd door de K.K.K. triomfantelijk in brand gestoken, maar niettemin noemde een deskundig beoordelaar de geestelijke ontwikkeling van de neger in een halve eeuw zonder voorbeeld (F. v. Luschan, 1915).

In die periode traden grote negerleiders op de voorgrond, waarvan drie van bijzondere kwaliteiten, een sieraad voor elk volk. Een enkele maal heb ik al eens Frederick Douglass genoemd. Deze mulat, vermoedelijk in 1817 geboren, wist na een jeugd, waar de zweep niet vreemd aan was, als slaaf weg te lopen en wijdde zich sindsdien helemaal aan de bevrijding van zijn volk, waaronder hij dat van zijn moeder verstond; hij ging zelfs zo ver, dat hij zijn grote intelligentie, die internationale erkenning had gevonden, toeschreef aan die moeder en in genen dele aan zijn blanke vader. Hij voerde een onvermoeibare propaganda voor de volkomen gelijkstelling van de neger, ondanks haat, verachting, ja, poging tot mishandeling; geen enkele neger is door zoveel staatslieden geraadpleegd als hij. Men heeft er terecht op gewezen, dat men zijn nagedachtenis weinig eert, wanneer men van hem een nimmer falende held en heilige maakt en een hartstochtelijk levend, belangwekkend mens verlaagt tot een Hollywood-geval: 'betrekkingen tussen negers en blanken vereisen, net als alle andere terreinen van menselijke ervaring, eerlijkheid en inzicht; zij moeten gebaseerd worden op de onderstelling dat er één ras is en dat wij daar allen deel van uitmaken'; wie dat aanvaarden kan, zal deze grote redenaar en wegbereider kun-

nen eren als een van de nobelste vertegenwoordigers van ons ‘ene ras’[1].

Dr W.E.B. DuBois

De tweede in deze rij is Booker T. Washington. Tegenover Douglass als de visionnaire profeet van het Amerikaanse Credo moet men hem meer zien als de practische realist, die, omzichtig en verzoenend, streefde naar kleine voordelen voor zijn gemeenschap, hetgeen op korte termijn zeker de beste politiek was, zeker in de tijd voor en na 1900, toen het staan op volstrekte burgerlijke gelijkstelling in hoge mate Don Quichoterie moest lijken. Heeft hij op lange termijn gelijk gehad? Het werd en wordt wel eens betwijfeld. Hij is verder bekend geworden als de vader

1 S. Graham, There was once a Slave (1947), passim; E. Fuller, A Star pointed North (1946); The Life and Times of Frederick Douglass, Written by Himself (1881).

aant.

van het vermaarde Tuskegee Instituut in Alabama, als apostel van het hoger onderwijs voor negers. In verband hiermee wijs ik er op, dat er gaandeweg een dozijn negeruniversiteiten is ontstaan, waarvan ik de in de stad Washington gevestigde Howard University (naar de meergemelde generaal genoemd) een ereplaats geef, omdat zij door studenten van alle staten van de Unie alsmede van Afrika en andere werelddelen wordt bezocht; het onderwijs is er zo goed, dat er ook blanken verschillende colleges volgen - en dat terwijl zij zeker niet over de machtige fondsen van de reuzen-hogescholen kan beschikken![1].

Met de derde negerleider komen wij al op de grens van mijn laatste hoofdstukken: Dr W.E. Burghardt DuBois, de grote gangmaker van de N.A.A.C.P. (‘National Association for the Advancement of Colored People’), opgericht na een conferentie op het eeuwfeest van Lincoln's geboorte (12 Febr. 1909), nadat er in Springfield, Illinois, waar Lincoln had gewoond, kort daarvoor ernstige rassenrelletjes waren geweest.

Dr DuBois was jarenlang leider van ‘The Crisis’, het orgaan van deze N.A.A.C.P., en socioloog aan de Universiteit van Atlanta; hij brak met de verzoenende politiek van B.T. Washington en kwam weer op voor volkomen gelijkstelling, zonder echter de ontzaglijke krachten te onderschatten, welke de vervulling van de door Douglass zo fel beleden idealen in de weg staan.

Ten slotte mag ik niet onvermeld laten, dat voor de eerste maal in deze periode een werkelijk grote dichterpersoonlijkheid onze aandacht opeist: Paul Laurence Dunbar, in 1906 34 jaar oud gestorven, die, als liftjongen begonnen, zich heeft weten te ontwikkelen tot een begaafd lyricus, niet alleen in de taal van zijn ras maar ook in zuiver Engels[2]. Ik noem verder James Bland, de echte ‘Negro-minstrel’, een schitterend improvisator, die echter nimmer tot opschrijven kwam, zodat hij voor ons niet meer is dan een naam; ik noem de beroemdste komiek van zijn tijd, Bert Williams, volgens een tijdgenoot ‘the funniest man I ever saw, the saddest man I ever knew’; toen hij stierf, vond men in zijn boekerij - stukgelezen - Tom Paine, Confucius, Schopenhauer, Goethe, Voltaire. En dan hoort zeker tot de figuren van deze periode de ‘steel-driver’ John Henry, de proletarische held van een onvergelijkelijke kracht en uithoudingsvermogen, een tunnelwerker, die in lied en legende is vereeuwigd; toen hij een wedstrijd met de stoomboor had gewonnen, maar door de inspanning stierf, heette het:

1 Booker T. Washington, Up from Slavery (autobiografie; 1ste dr. 1900), passim; Myrdal, blz. 739-743 en 283-287.
2 Caroling Dusk, ed. by Countee Cullen (1927), blz. 1; J.W. Johnson, Book of American Negro Poetry (z.j.), blz. XXXV.

John Henry had a li'l woman,
Her name was Polly Ann;
On de day dat John Henry drop down dead,
Polly Ann hammered steel like a man.

Dey took his body to Washin'ton;
Dey carried it over the lan'.
People f' om de Eas' and people f' om de Wes'
Dey mourned for dat steel-drivin 'man.[1]

Het hooglied van de handwerksman. Maar in de Zuidelijke textielfabrieken heetten de negers onbekwaam tot het verrichten van handenarbeid en dus inferieur; in de tabaksfabrieken alléén in staat tot handenarbeid en dus inferieur en steeds meer werd de zwarte arbeider weggedrongen uit industrie, handel, enzovoorts, enzovoorts, met allerlei consequenties, waar ik in het laatste hoofdstuk nog op moet terugkomen.

In 1869 had de 'held van Appomatox', Generaal Grant, de regering als President aanvaard als opvolger van Johnson - in zijn wezen de typische vertegenwoordiger eigenlijk van de kleine stad, met een belangstelling die niet veel verder ging dan whisky, fijne sigaren en volbloed paarden; het typeert hem dat hij tot dat ogenblik toe maar éénmaal van zijn leven had gestemd en wel op de candidaat van de door hem niet aangehangen partij. Een groot veldheer, een zuigeling in de politiek, vonnist Henry Adams. Acht jaar voerde hij het bewind en menigeen overwoog een derde termijn, maar met verpletterende meerderheid bepaalde het Huis, dat het 'onverstandig, onvaderlandslievend en gevaarlijk voor onze vrije instellingen zou zijn, een derde ambtsperiode te wagen' Zo moest dus de Republikeinse partij naar een nieuwe candidaat uitzien; de meeste kans had James G. Blaine, maar toen op de conventie van Cincinnati zijn aanwijzing zeker scheen, draaide een zijner vijanden de hoofdkraan van de gasleiding af, waarna wel verdaging moest volgen; de nacht bracht voldoende raad, om de volgende dag aan Hayes de voorkeur te geven, als een 'goede man, die niemand kwaad zou doen'. Deze aantrekkelijke figuur werd President na een verkiezing, waarbij zijn Democratische tegenstander ongetwijfeld de meerderheid in het kiescollege had verdiend, maar door een weinig lofwaardige manoeuvre wisten de Republikeinen toch hun man in het Witte Huis te krijgen. Hayes ontpopte zich inderdaad als een goede man en deed niemand kwaad; hij was zelfs geheelonthouder, zodat een snedig bezoeker, van dat Huis terugkomend, met reden kon verklaren, dat het water er had gestroomd als champagne.

1 A.N.J. den Hollander, John Henry, een legendarische held der Noord Amerikaansche negers, De Gids (1938); M.J. Herskovits; t.a.p., blz. 273.

Het lag niet in mijn bedoeling, op deze wijze voort te gaan. De regeringen in de jaren zeventig verdienen om andere reden onze belangstelling, al is het niet om aangename. Reeds de Burgeroorlog had ondanks zijn ideële doelstellingen bedenkelijke schaduwzijden getoond, maar het bederf dat er na optrad was veel erger, zoals Noach's dronkenschap ook eerst kwam na de zondvloed. Het is vooral de 'graft', dat nauwelijks vertaalbare woord, dat het merk moet leveren voor de politieke corruptie van toen; een zo bezadigd schrijver als Bryce licht ons daarover in op een wijze, die weinig illusies overlaat[1]. Zo leert hij ons, op welke manier het lid ener wetgevende vergadering (en er zijn er buiten de federale in elke staat twee!) corrupt kon zijn. Hij kon zijn stem verkopen: de eenvoudigste vorm; hij kon verder met zijn medeleden afspreken, elkaar bij te staan in het er door jagen van wetten, die voor de individuele leden voordelen met zich meebrachten, hetgeen in het Amerikaanse 'slang' 'logrolling' heet (en in het Duits 'Kuhhandel')[2]; hij kon verder een voorstel indienen, dat voor bepaalde belangen een bedreiging bevatte en zich laten afkopen (een 'strike') en wie weet, wat allemaal meer.

Toen Grant na zijn ambtsaanvaarding zijn kabinet bekend maakte, wilde niemand er geloof aan hechten; het leek een grapje. Men was heel wat gewend in de V.S.; men beschouwde, naar een gezegde van toen, als een eerlijk politicus een man, die 'eenmaal gekocht, gekocht zou blijven', maar dit was toch wel iets nieuws en er kwamen spoedig zeer onverkwikkelijke dingen aan het licht; van de vijfentwintig heren, die voor en na deel uitmaakten van dit kabinet, bleken er slechts zes inderdaad integer (en daarvan ontsloeg Grant er vijf). In 1872 barstte het schandaal los van het 'Crédit Mobilier', dat vele Congresleden en zelfs de vice-president onmogelijk maakte. De gevierde partijleider James G. Blaine kwam niet geheel zonder kleerscheuren uit een ander onsmakelijk zaakje te voorschijn, hetgeen hem overigens nauwelijks dwarsgezeten heeft in zijn streven naar het presidentschap; de Opperrechter Chase had zijn naam onvoorzichtiglijk geleend aan allerlei zwendel; Grant's secretaris werd reddeloos gecompromitteerd, maar ondanks dat tot het uiterste door zijn patroon gesteund; de minister van Oorlog moest wegens nonchalante handelingen met zekere gelden zijn ontslag nemen tot 'grote spijt' van Grant; het postschandaal onthulde weerzinwekkende praktijken bij dat bedrijf enz. Zeer ongelukkig was Grant ook met zijn buitenlandse gezanten. Had hij tegen de bekende, door en door fatsoenlijke historicus Motley bezwaar gemaakt, omdat hij 'niet hield van mannen die hun haar met een scheiding in het midden dragen', hij moest twee ambassadeurs achtereen uit Londen terugroepen wier

1 J. Bryce, t.a.p., blz. 156. *Zie ook:* Stephenson, Abr. Lincoln and the Union, blz. 142.
2 Fr. Luckwaldt, Abraham Lincoln in: 'Meister der Politik', dl III, blz. 222.

aant.

persoon en gedrag een te krasse ontkenning van de menselijke idealiteit bleken; een andere vriend, door hem tot consul-generaal in Egypte aangesteld, onteerde de naam van zijn land door zijn dronkenschap, zijn vechtpartijen en zijn handel in blanke slavinnen. De Amerikaanse geschiedschrijving erkent deze feiten thans zonder reserve; de buitenlander kan daartegenover weer gaarne stellen, dat er onder de Europese gezanten van de V.S. in onze eeuw voortreffelijke staatslieden geweest zijn, een sieraad voor elke diplomatieke dienst; de historicus moge daaraan nog toevoegen, dat zich juist onder die voortreffelijken vrij veel gildebroeders hebben bevonden, de eventuele verwondering over dat feit aan anderen overlatend...

'U moogt stemmen op wie U wilt, wij mogen tellen'. Tekening van Th. Nast; rechts Tweed

Niet dan node keer ik naar de era-Grant terug. De 'kakistocratie' openbaarde zich toen misschien niet eens het ergst in de centrale regering, maar in de gewestelijke en plaatselijke: 'een heksensabbath van geknoei, omkoperij, diefstal en prostitutie van wetgevende macht als de wereld zelden gezien heeft' (alweer Bryce). In New York was het allang niet pluis geweest, getuige de heerschappij van de 'Tammany'-leider Fernando Wood, die, als poot van een nagemaakte olifant in een reizend circus de stad binnengekomen, het daar tot burgemeester en congreslid had gebracht, niet tot President, zoals hij had gehoopt. Scheen hij een tijd lang 'de grootste dief van Amerika', zijn reputatie als zodanig leed gevoelige schade door de opkomst van de voormalige brand-

aant.

weerman Tweed, gekozen in de gemeenteraad van 1850, toen de ‘Veertig Rovers’ bijgenaamd. Tegen het eind der jaren zestig beheerste Tweed de stad geheel. Toen bleek wel de waarheid van het adagium ‘the politics that pay are local politics’; Tweed's ‘kracht’ lag in de doelmatige leningspolitiek van hem zelf en zijn handlangers; onder deze laatsten signaleer ik als de meest schilderachtige Mayor Hall (‘The Elegant One’), de stedelijke ontvanger Connolly (‘Slippery Dick’), de kamerbewaarder Sweeny (‘Brains’ of ook wel ‘Bismarck’). Een lid van de bende schat de winsten van dit vrolijke concern op tweehonderd millioen dollar. Zo ontving een van de vrienden voor het tijdrovende werk van het stucadoren van het New Yorkse gerechtshof de somma van $2.807.464,06; de New York Times stelde voor, dat men in elk geval die zes cent aan de armen zou geven. Hoezeer Tweed het openbare leven beheerste, blijke uit het voorstel van de New York Sun, in Maart 1871 gedaan, om voor deze zéér nobele burger alvast tijdens zijn leven een standbeeld op te richten; men liet er zelfs een commissie voor aantreden! Ook hier lag de Tarpejische rots vlak naast het Kapitool; tweedracht onder de broeders, alsmede de zuiveringsactie van een paar ‘nette’ burgers (waaronder een enkele stille vennoot, die bang was geworden) brachten hem ten val. De publieke opinie was vooral wakker geschud door het prachtige tekenwerk van Thomas Nast; bij een zijner tekeningen (in Harper's Weekly, 19 Aug. 1871) moet Tweed hebben uitgeroepen: ‘Laat ons een eind maken aan die plaatjes - wat de kranten schrijven, kan me niet veel schelen, want die kunnen mijn kiezers toch niet lezen, maar ze kunnen wel die verd... plaatjes zien!’ Spoedig na deze wanhoopskreet verdween Tweed in de gevangenis, maar de lieden, wier marionet hij was geweest, bleven buiten schot en kregen van zijn opvolgers, getooid met de naam van ‘Reform’-bewind, spoedig alles gedaan, wat ze wilden[1].

Th. Nast, zelfportret

1 F.L. Mott, t.a.p., blz. 383; A.B. Paine, Th. Nast, His Period and his Pictures (1904).

In diezelfde tijd heerste in Pennsylvanië, de schepping der Quakers, een stelsel dat een politicus van toen kortweg omschreef als 'addition, division and silence'; Philadelphia, de stad der broederliefde, werd verpletterd onder de belastingen; de stedelijke schuldenlast steeg van twintig op zeventig millioen, maar het was de slechtstgeplaveide en minstgereinigde stad in de hele beschaafde wereld; het water was er ondrinkbaar en de riolering leek nergens naar. Vóór de verkiezingen placht men allerlei namen op de registers te plaatsen, ontleend aan grafzerken; honden, katten, paarden kwamen er op voor, dood of levend, als ze maar een naam hadden en hun stem konden uitbrengen op het vaderlijke bewind dat de stad regeerde. En toen dat voorbij was, begon het pas goed onder Mayor Ashbridge, die de zoet vloeiende bijnaam van 'Stars-and-Stripes-Sam' droeg, waarom, heb ik helaas niet kunnen ontdekken. Terecht zei een waarnemer van deze kleurige figuur, dat geen Dickens, maar alleen een Zola de moed (eigenlijk de sterke maag) zou hebben gehad om de volledige waarheid omtrent Philadelphia te onthullen. De Beards vertellen een anekdote uit die tijd, welke beschrijft, hoe een gezelschap politici uit Illinois een reisje maakt naar New Orleans, natuurlijk op staatskosten, en hoe onderweg een telegram naar huis wordt gestuurd uit 'Blue Cut, Tennessee': 'De trein, die de Wetgevende Vergadering van Illinois naar New Orleans voerde, werd gisteravond door bandieten bij dit station tegengehouden. Nadat zij de bandieten van hun horloges en andere kostbaarheden hadden verlost, zetten de vacantiegangers de reis met verhoogde geestdrift voort.'[1] Over de oorzaken van dit verschijnsel bestaat nogal wat litteratuur. Men mag natuurlijk niet alle steden van die tijd over één kam scheren en er waren zeker vele, door integere magistraten bestuurd, maar er is toch wel een gemene deler, die karakteristiek is voor de toenmalige stedelijke 'make-up': zeer verspreide municipale corruptie, wanbestuur, bijna-bankroet met allerlei nevenverschijnselen en bijproducten. Ik zou niet zoveel aandacht besteden aan dit alles, ware het niet dat algemeen erkend wordt, dat deze onverkwikkelijke toestanden zich in vele stedelijke gemeenschappen tot diep in de twintigste eeuw hebben gehandhaafd - ik zal daar in het volgend hoofdstuk nog op moeten terugkomen. Onder de meestvermelde oorzaken noem ik de openbare apathie, het maar al te zwakke protest van de kerken, de dwaze en remmende invloeden van volkomen verouderde gewestelijke constituties (met hun zo vaak helemaal plattelandelijk gerichte oriëntatie) en het gemis van een diepgewortelde traditie van onbaatzuchtig en eerlijk stadsbestuur. De enige?

In de tweede helft van de negentiende eeuw zien wij steeds duidelijker

1 Beards, dl III, blz. 437-438. *Zie over de oorzaken o.a.*: R.S. Allen, Our Fair City (1947).

aant.

een figuur in het stedelijke leven op de voorgrond treden, die ook buiten de V.S. de aandacht heeft getrokken, de leider der 'politieke machine', de 'boss'. Deze handhaaft zijn gezag door corruptie, omkoperij en begeving, alsmede zorgvuldig gerichte verkiezingen. In zijn rauwste vorm ontwaren wij dit verschijnsel na 1865, toen het voor zakenlieden het voordeligst was te beschikken over een politicus, in staat, gewenste meerderheden te leveren, ten einde de 'goede' wetten aangenomen en de 'slechte' verworpen te krijgen. Een van de oudste en beroemdste 'machines' is de New Yorkse 'Tammany Hall', die tegelijk met de Republiek in 1789 is geboren[1]; de naam doet de ietwat schimmige Indianenhoofdman Tamenund voortleven, lezers van Cooper's 'Laatste der Mohicanen' niet onbekend. Het is vooral dit instituut, dat aan Lincoln Steffens het materiaal heeft geleverd voor zijn beroemd 'Shame of the Cities', dat in het begin dezer eeuw zoveel opzien baarde. Tammany was onkwetsbaar; drie hervormingsgezinde en krachtige Democratische presidenten, Cleveland, Wilson en F.D. Roosevelt, hebben deze draak vergeefs aangevallen.

De jaren zeventig staan in elke Amerikaanse geschiedenis zeer ongunstig aangeschreven; men heeft de wijze, waarop gewetenloze zakenlieden zich toen de rijkdommen des lands toeëigenden, vergeleken met het optreden van dieven die een paleis leeghalen. Het is de gulden tijd van de 'Captains of Industry', een woord van Th. Carlyle, in het volksgeloof 'de man van werkkracht, van creatief inzicht in de noden der gemeenschap, de man van self-help, die grote risico's nam en derhalve recht mocht doen gelden op behoorlijke winst, de promotor en organisator ten behoeve van die gemeenschap'. Men mag erkennen, dat ook het toenmalige Amerika ondanks alles dergelijke figuren heeft bezeten, ja, toegeven, dat het systeem dat zij vertegenwoordigden wonderen heeft verricht en 'meer massieve en kolossale productiekrachten heeft in het leven geroepen dan alle voorafgaande generaties te zamen'.

Maar men moet toch bij de beschouwing van hun methoden wel eens denken aan de woorden die Plato de sophist Thrasymachus in de mond legt: 'Wanneer iemand het geld van zijn medeburgers heeft ontvreemd en hen tot slaven heeft gemaakt, dan wordt hij in plaats van een schurk en een dief, een gelukkig man genoemd en door allen geprezen.' Men ziet: het verschijnsel is niet typisch Amerikaans, maar in het Amerika van 1865 vgg. ontpopt zich de voorstelling van de deskundige, ascetische, toegewijde ondernemer, zoals die door Carlyle, Sombart, Hoover en meer dergelijke profeten is gepropageerd, als een uitzondering, die een niet al te fraaie regel bevestigt: 'boekaniers', 'semipiratical

1 Ferguson, blz. 208.

aant.

entrepreneurs', 'robber barons', een groep van lieden, die de wijze Chesterton tot de verzuchting verleidde, dat Engeland beneden aan de maatschappelijke ladder een criminele klasse bezat, Amerika óók nog een bovenaan... 'In geen tijd van onze geschiedenis was de exploitatie van de nationale rijkdommen voor persoonlijk profijt smeriger, de publieke moraal dieper gezonken, de weerzinwekkendste vormen van bederf en geknoei wijder verbreid,' vonnist een deskundig historicus. Niet gaarne zou ik echter weglaten de verontschuldiging, die wel eens voor hen is aangevoerd en die daarop neerkomt, dat ze daartoe in staat waren, doordat de overgrote meerderheid van de toenmalige Amerikanen ze ten zeerste bewonderde en hoopte zelf een 'robber baron' te worden... Het kan overigens niet geheel toeval wezen, dat zich in een grote dierentuin in die jaren een witkoppige zeearend bevond (Haliacetus leucocephalus) met een bordje: 'Deze arend vist nooit voor zichzelf, wanneer hij de handiger en vlijtiger vishavik kan beroven. Deze arend is ons nationaal embleem...'[1].

Een paar van die zeearenden, van die grijpgrage baanrotsen, moeten wij wat nader bekijken; wie er een goed en waarlijk niet al te antipathiek voorbeeld van wil leren kennen, verwijs ik naar Dreiser ('The Financier', 'The Titan'), met zijn machtige en monumentale evocatie van de grote magnaat Frank Cowperwood[2]. Bijna zonder uitzondering zijn het mensen, die zich hebben omhooggewerkt uit nederige, ja, armoedige omstandigheden. Rockefeller en Gould waren boerenzoons, Fisk marskramer, Drew veehoeder, Cooke en Hill klerken, Harriman loopjongen, Carnegie immigrant; een harde jeugd was van vrijwel allen het deel geweest en zij moesten zich al vroeg in een wereld wanen van 'homo homini lupus'. Veel idealisme kan men kwalijk bij hen verwachten; in de Burgeroorlog hadden zij natuurlijk wel in het koor van offerbereide vaderlanders medegezongen, maar hun ontgroeningsproces was toen toch al te ver voortgeschreden, om zich in het handgemeen te mengen en voor deze onthouding hadden zij een passende beloning gevonden[3]. Niet ontkend mag worden, dat zij de spelregels doorgaans in acht namen, maar de omstandigheden konden wel eens de beste voornemens doorkruisen: 'Make money, my son, honestly, if you can, but make money'; dit paedagogische woord was aan de meesten hunner wel besteed. Bepaald onplezierig doet hun vroomheid aan, zich veelal manifesterend in een zwak voor theologische seminaria en zondagsscholen; het was niet buitengesloten, dat Protestanten en Joden onder hen grote

1 F. Lundberg, America's 60 Families (1937), blz. 53; Ch.M. Destler, Entrepreneurial Leadership among the 'Robber Barons' in: The Tasks of Econ. History, suppl. VI (1946); Zucker Periods, blz. 1037; Henrietta M. Larson, Guide to Business History (1948), blz. 733 vgg.

2 Van Kranendonk, t.a.p., dl II, blz. 117-119.

3 H. Agar, Land of the Free (1935), blz. 69.

aant.

sommen vermaakten aan de Katholieke Kerk, aan welke zij een stabiliserende functie toekenden binnen een maatschappelijk bestel, dat gevaarlijke symptomen van ontbinding openbaarde.

J.P. Morgan (1837-1913)

In de volkslegende zijn deze heren vooral populair geworden door hun dapperheid: ze durfden toch maar. Het nageslacht kan hierin geen groter risico onderscheiden dan de kans te moeten verschijnen voor een omgekochte rechter... De advocatenstand beleefde gouden tijden: ‘eerst hadden advocaten cliënten, nu hebben cliënten advocaten’ zei men. Het sieraad der advocatuur was de firma Howe en Hummel, van 1860 tot 1910 de trouwe en rijkgehonoreerde toeverlaat van iedere safe-breker, eedschender, valsemunter, brandstichter, afperser, bordeelwaard, lustmoordenaar en dief in New York; zij bespaarden hun clientèle zeker milliarden aan straf. Van de zeer getapte procureur-generaal Root heette het: ‘Andere procureurs zeggen ons, wat we niet kunnen doen; Mr Root vertelt ons, wat we wel kunnen doen.’ ‘The Law? What do I care for the law? Haint I got the power?’ vroeg een openhartige. De krantenlezende menigte vond het mooi: wie een dwarsligger stal, was een dief, wie een hele spoorweg stal, een groot financier. ‘The public be damned’, zei de oude Vanderbilt dan ook verachtelijk; deze man was in 1865 tien millioen rijk en liet ten slotte tweehonderd na, waarvan één aan de openbare liefdadigheid; ik geloof niet dat nog iemand een woord tot werkelijke verdediging zal wagen van de methoden, waarmee dit kolossale fortuin is bijeengebracht. Hij was verder een merkwaardige figuur, van een imposant physiek, uiterst bijgelovig en trouw bezoeker van spiritistische seances en uitvoeringen van helderzienden; niet zonder recht richtte hij voor zichzelf een standbeeld op ergens op een zijner domeinen[1]. Daar is Jim Fisk: ‘Nothing is lost save honor’, of een Pittsburghse magnaat: ‘We are mud and dirt up

1 W. Andrews, The Vanderbilt Legend (1941); W.J. Lane, Commodore Vanderbilt (1942); Zucker Periods, blz. 559; R.H. Rovere, Howe and Hummel. Their True and Scandalous History (1948).

to our knees and money all the rest of the way.’ De spoorwegkoning Daniel Drew was dol op een beetje

aant.

‘speckilating’, waarbij hij ook het meest bedenkelijke zaakje niet wilde aanpakken zonder eerst even in gebed te verzinken. De zo even genoemde Fisk was een echte parvenu met zijn equipages, waarin hij zijn harem door New York reed, schimmels links, zwarte paarden rechts; hij had zijn eigen stoomboot, verlevendigd door het gezang van honderden kanarie-vogels in vergulde kooien; hij zelf droeg aan boord een goudbetreste admiraalsuniform, waarin hij zelfs eenmaal President Grant ontving en noemde zich als herinnering aan de door hem leeggestolen Erie-spoorweg liefst ‘Prins Erie’. Niet minder aangenaam rondborstig leidde J.P. Morgan zijn afkomst af van de vermaarde boekanier Henry Morgan, een ‘captain of industry’ uit de zeventiende eeuw; Wallstreet fluisterde zelfs, dat hij de piëteit zo ver dreef, dat hij op zijn zwartgeverfd jacht ‘De Zeerover’ op hoge zee de doodskopvlag voerde, een grapje natuurlijk[1].

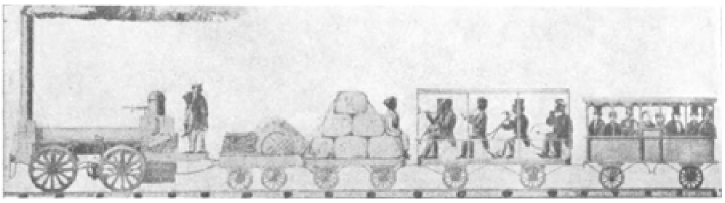

Trein van 1831. De passagiers waren zo bang, dat men achter de locomotief een wagen met katoenbalen en een met een negerorkestje liet rijden

Over de methoden dezer lieden wil ik niet uitweiden. Het moge dan zijn, dat een zakenman in de V.S. het verst komt met de zes ‘I’ 's (‘integrity, industry, intelligence, initiative, intensity, inspiration’), maar de ‘robber barons’ zochten toch liever hun heil in chantage, omkoperij, diefstal, meineed, oplichting en bedrog, de enkele behoorlijke niet te na gesproken. Een concreet voorbeeld en bewijs tevens levert de manier, waarop zij zijn omgesprongen met een nationaal object van overwegend belang als de Amerikaanse spoorwegen.

Als overal hebben deze in de V.S. enige kinderziekten doorgemaakt; het schip belemmerde lang de toepassing van de locomotief en op een kaart van 1850 lijken de spoorwegen nog ‘aardwormen, bang het water te verlaten en het binnenland in te gaan’. Maar dan komen de geweldige stimulansen: het Californische goud, de grote vraag naar goederen in Europa tijdens de Krimoorlog, dan ontwaakt de zin voor massa, snelheid en kwantiteit; de klok slaat ‘bigness and be-damnedness’, in welke uitdrukking nog iets hangt van de sfeer, waarin zich dit alles heeft voltrokken. Vooral wanneer men met de Homestead-Act van 1862 het

1 Lundberg, t.a.p., blz. 65.

Westen als toekomstige woonstee voor de boeren openstelt, groeit de behoefte aan een overlandse verbinding en men begint dan ook vrijwel te zelfder tijd met de aanleg van de Union Pacific van het Oosten en van de Central Pacific van het Westen uit; het Oostelijk eindpunt wordt na felle strijd met St. Louis het omhoogstrevende Chicago. Op 10 Mei 1869 ontmoeten elkaar de beide lijnen in Ogden (Utah) en spoedig volgden andere Pacific-projecten; de Northern Pacific voerde als embleem het 'yin' en 'yang'-teken van China, niet zonder reden en bedoeling. Ik zal in de volgende bladzijden enige critiek moeten laten horen en stel er derhalve prijs op, er op te wijzen, dat deze 'met de hand gemaakte' spoorwegen een monument mogen heten van de volharding, de durf en de technische kennis van het Amerikaanse volk, dat in zo korte tijd een gordel van ijzer en staal om een continent heeft weten te smeden[1].

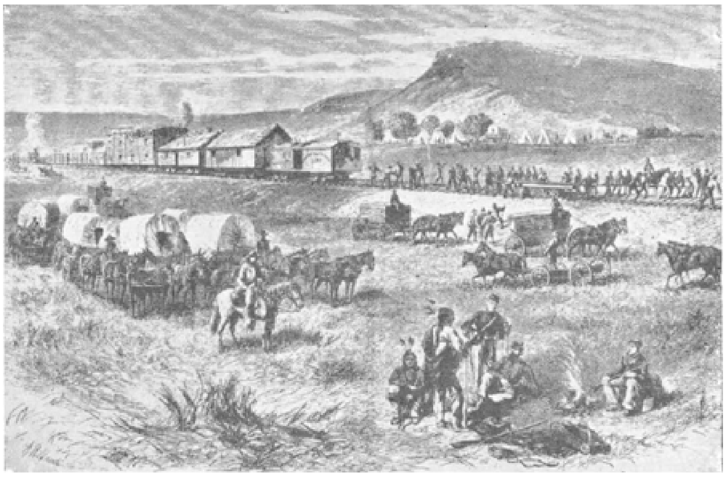

Spoorwegaanleg omstreeks 1870. Met huifwagens werden voorraden aangevoerd; soldaten, bijgestaan door Indianen, zorgden voor bescherming tegen... Indianen. De arbeiders waren meestal zelf terdege bewapend

Nergens echter openbaren zich zo onverhuld de gebreken van deze kwaliteiten. Met de crisis van 1873 gingen al dadelijk twee vijfde van het aantal maatschappijen, ten getale van 450 lijnen, ter ziele. Van de 1600 maatschappijen die er in 1890 waren, verdwenen er binnen vijftien jaar meer dan vierhonderd, met een kapitaal van 2½ milliard, waarbij zich echter hoogst bedenkelijke praktijken voordeden. Zo verhoogde de hiervoor

1 F.A. Shannon, The Farmer's Last Frontier (1945); A.H.R. LI, blz. 333-335; Nev. Com., blz. 289.

genoemde Erie-spoorweg van 1868-1872 zijn kapitaal van 17 tot 78 millioen, een pure fictie, want deze gelden verdampten onderweg spoorloos.

En dat was slechts een uit vele gevallen; het is alleen maar jammer dat van deze oplichterijen veel minder studie is gemaakt dan van het paard van Washington of van de geliefden van Lincoln; het schijnt moeilijk dit terrein in kaart te brengen en hier en daar lijkt wel een landmijntje verborgen. Als Nederlander zou men echter ook wel eens willen weten, waar het gespaarde geld is gebleven dat enkelen onzer grootouders zo argeloos hebben gestort aan de loketten van bankiers, wier namen nog voortleven in allerlei stadjes, aan de lijn gelegen...

Nog onverbloemder is de manier, waarop gewetenloze ondernemers zich via de door hen beheerste en betaalde volksvertegenwoordigers rijke subsidies voor die aanleg hebben toegekend; hier zijn wel alle normen met voeten getreden. Van 1862-1871 ontvingen zij maar liefst 130 millioen acres, welke krachtens de Homestead-Act eigenlijk voor de landhongerige pioniers waren bestemd geweest; de Republikeinse partij, later van kapitalistische sympathieën en van onverschilligheid jegens de boeren beticht, heeft het feit verdoezeld, dat de landzoekenden veelal, wel verre van het land te krijgen, het moesten kopen van de maatschappij, terwijl voor de homesteaders maar al te vaak het minder geschikte overbleef dat verder van de spoorweg af lag[1]. Zo smaakte de schotel linzen, waarvoor het Westen in 1862 zijn eerstgeboorterecht aan het Noorden had verkocht. Er zit nog een andere kant aan deze zaak: het is een van de helaas niet zeldzame voorbeelden van een op zichzelf progressieve maatregel, na grote opofferingen eindelijk tot stand gebracht, maar in zijn practische toepassing waardeloos, ja, schadelijk vaak voor diegenen, ten bate van wie hij was bedoeld. Ik zal daar nog meer staaltjes van moeten geven (het Veertiende Amendement, de Sherman-Act).

Is nu daarmee het eind bereikt? Het mocht wat. De maatschappijen lieten zich door de regering subsidies toekennen: obligaties van $16.000 voor elke mijl aanleg over de ‘Plains’, van 32.000 voor de heuvels, van 48.000 voor de bergen. Dit liep op tot een 55 millioen, dank zij een geologische revolutie van ongekende afmetingen, zo niet in de bodem zelf, dan toch op de door de Central Pacific overgelegde kaarten, waarop plotseling veel, zeer veel nimmer waargenomen bergen voorkwamen. Vrij gebruik van allerlei kostelijke natuurgaven zoals hout en steen laat ik maar om zijn vanzelfsprekendheid liever onvermeld. Dat deze spoormagnaten van Minnesota en Washington een vierde, van Wisconsin, Iowa, Noord-Dakota, Kansas en Montana een vijfde naar zich toe konden halen, dat zij met millioenen in allerlei vormen gingen strijken, was nog niet genoeg. Daar bleef immers nog altijd de aanleg, die zij niet in eigen

1 Ch. Lütkens, t.a.p., blz. 15.

aant.

beheer namen, maar opdroegen aan z.g. constructie-maatschappijen, met het risico belast. Dummies natuurlijk. Maar nuttige dummies: de Union Pacific sloot met haar compagnie, het hiervoor al genoemde Crédit Mobilier, een contract, waarbij men de rekening van 58 op 120 millioen bracht; eventuele bezwaren van de volksvertegenwoordigers werden ondervangen door onder deze heren honderden aandelen uit te strooien 'waar ze het meest goed zullen doen'; hiervan profiteerden o.m. de vice-president en de latere president Garfield. De 'Big Four' van de Central Pacific lieten zich evenmin onbetuigd; ieder van hen bezat bij zijn dood meer dan veertig millioen en Ambrose Bierce had de onaangename gewoonte, van een van hen, van de stichter van de bekende Universiteit in Californië, de naam altoos £ eland $ tanford te schrijven.

De lezer, die het wel genoeg vindt, wijs ik er op, dat ik tot nu toe alleen over de aanleg heb gesproken; het eigenlijke villen van het publiek, de exploitatie, moest nog beginnen... En toch hoef ik niet helemaal in mineur te eindigen. Immers, er is geen enkele historicus van onze tijd, die deze dingen meer verzwijgt, terwijl die ener vorige generatie zelfs bij zinspeling er op gevaar liep als een vijand der maatschappij te worden uitgekreten en 'gevangengezet of op zijn minst verbannen'. Amerika heeft sinds die tijd nog wel enige schandalen gekend, maar er is toch wel iets ten goede veranderd[1].

De spoorweg heeft een ontzaglijke invloed uitgeoefend op aard en tempo van de peuplering van het nog onbezette deel van het Amerikaanse vasteland[2]. 'Er zijn plaatsen waar de mens zilver weet te delven, oorden waar goud wordt gereinigd,' staat in het boek Job, dat in het eerste dozijn verzen van zijn achtentwintigste hoofdstuk bijna de indruk wekt, alsof de dichter het Verre Westen had bezocht. Vooral tijdens de Burgeroorlog toog men daarheen; velen onttrokken zich op deze wijze aan de krijg; zo verlieten in 1864 wel 150.000 pioniers het Missourigebied. Een enorme vondst was de 'Comstock Lode'; misschien de rijkste mijn, die ooit ontgonnen is; tot 1939 moet ze een $600 millioen aan goud, een $500 millioen aan zilver hebben opgeleverd; de ondergrondse werken strekken zich uit over een lengte van 750 mijl! Ze was ontdekt in 1859 in de staat Nevada en betekende voor de financiering van de Burgeroorlog een belangrijke bron. De stad Virginia City, eens een gonzende bijenkorf van drukte (laat mij dit neutrale woord maar bezigen), wordt thans door John Gunther niet onaardig vergeleken met een lavendelbloem, in een boek bewaard en die men maar niet moet aanpakken, omdat ze anders tot stof verpulvert... Trouwens, Nevada, let wel: de staat, telde in 1900,

1 Zucker Periods, blz. 560; Nev. Com., blz. 267.
2 J. Moody, The Railroad Builders (1919).

aant.

toen de grote koorts al eigenlijk voorbij was, weer 42.000 inwoners op een gebied van negen maal Nederland. Ook elders, in Colorado en Montana, vond men Dorado; het laatste gewest draagt dan ook in zijn vlag de woorden ‘Oro y Plata’: goud en zilver. Deze metaaljagers waren de echte pioniers van de Rocky Mountains. Het viel vaak tegen, want vooral de Coloradostreek vereiste zoveel kapitaal voor machines, dat de meesten ontmoedigd terugkeerden. Het leven in die streken leert men kennen uit de beschrijving van Mark Twain, die in 1861 in Carson City kwam als secretaris van zijn broer, een hoge ambtenaar van Nevada: ‘The d - dest country under the sun’. Men krijgt wel de indruk dat nergens ter wereld het geld, de vrouwen en de trekkers (van de revolvers dan) ooit zo los zijn geweest als daar[1]. Het was geen erg gezond klimaat voor een jongeman van 26; om zo iets te overleven, moest men wel ‘een fatalist, een humorist en een scherpe waarnemer van de menselijke dwaasheden en bedriegerijen zijn’. De in vele ‘stories’ zo schilderachtige mijnsteden waren helse kringen van hardheid, vuil, ontucht, dronkenschap en misdaad; men mag niet veel zelfbeheersing of matigheid verwachten waar zoveel jonge mensen leven in de wetenschap morgen schatrijk of dood te kunnen zijn. Ik heb het nooit kunnen geloven, maar het is werkelijk zo, dat Henry Plummer, die als moordenaar in Californië wegens ‘t.b.c.’ was begenadigd, in Montana als hoofd van een struikroversbende in 's hemelsnaam tot sheriff werd gekozen; pas in 1864 werd deze deskundige politieman zelf opgeknoopt. Ook de lichamelijke gezondheid liep er enig gevaar: in Denver viel op 15 Januari 1875 de thermometer in vijf minuten tijds twintig graden; in Bannock City in Montana steeg hij op 27 Dec. 1894 in zeven uur van veertig onder nul tot 7,2 er boven. Menigeen viel er als slachtoffer van blanke en rode belagers van zijn leven of snel verworven rijkdom:

> Don't go away, stay at home if you can,
> Stay away from that city, they call it Cheyenne,
> For big Walipe or Comache Bills
> They will lift up your hair on the dreary black hills.

In O. Henry's ‘Heart of the West’ ontmoeten wij een oude goudzoeker, wiens ideaal het is, als hij genoeg geld heeft: ‘Ik zou ergens een tweekamerwoninkje huren, een Chinees aannemen om te koken, mijn schoenen uittrekken en Buckle's Geschiedenis der Beschaving gaan lezen.’ Hoeveel zullen het zo ver hebben gebracht? Vermoedelijk maar weinigen en van de pioniers bijna niemand.

Zoals ik hiervoor ergens de zes ‘I’ 's genoemd heb, die de Amerikaanse zakenman zouden hebben gemaakt, zo kan ik, dit spelletje herhalend,

1 E.M. Mack, Mark Twain in Nevada (1947).

aant.

de zes ‘P’ 's opsommen, die, in chronologische volgorde deze keer, dit Verre Westen hebben tot stand gebracht: ‘Prairie, Prospector, Puncher, Plow, Panie, Planning’. Het toneel van dit alles is het onmetelijke terrein, gelegen tussen Mississippi en Rotsgebergte, de z.g. ‘Great Plains’, ten westen van de 98ste meridiaan[1]. Een gebied zonder boomgroei en ‘no stumps, no stones’; wee de reiziger die er verdwaalde, want als hij er niet verhongerde, dan moest hij er zeker verdorsten bij een jaarlijkse neerslag van minder dan 50 cm! Dit zijn dus de vermaarde prairies, verderop hier en daar overgaand in steppen en woestijnen. Een expeditie uit de jaren twintig had omtrent deze streek een rapport ingediend, dat welhaast beroemd is om zijn fouten; sindsdien heet ze op de kaart de ‘Grote Amerikaanse Woestijn’ en werd door de pioniers op weg naar het Westen a.h.w. overgeslagen: wij hebben immers gezien, dat men al aan de Californische kust was neergestreken, voordat men deze gebieden betrad om er woonplaatsen te zoeken. Geen wonder, want men kon ‘er verder lopen en minder zien dan waar ook in de Unie’ en daar houden de meesten onzer niet van:

Where you can go farther and see less,
Where there are more creeks and less water,
Where there are more cows and less milk,
Where there is more climate and less rain,
Where there is more horizon and fewer trees,
Then any other place in the Union.

Dit moet van een veertienjarig meisje zijn, maar het is raak.

Een merkwaardig land! Er bestaat een werk over van W.P. Webb (‘The Great Plains’), zo meeslepend, dat ik moet vechten tegen de lust, er hele stukken uit aan te halen. Het enige, dat hij, misschien wel opzettelijk, niet veel reliëf gegeven heeft, is het feit, dat geen enkele streek van Amerika met meer menselijke tragedie, gebroken levens en ruïnes is gevuld dan deze, waarover Lamprecht dan de historische ‘Hauch’ der Romeinse campagne mag missen, maar die wel degelijk een boeiende en aangrijpende geschiedenis heeft. Felle winden waaien over de ontzaglijke onafzienbare vlakte, winden, die niet alleen zware rampen kunnen veroorzaken, maar ook irriteren, de zenuwen prikkelen, ja, de mensen waanzinnig maken; zeer gevreesd is de ‘blizzard’ (van ‘blitzartig’), de ‘grizzly van de Plains’, die vaak een snelheid van 80 km per uur bereikt en als sneeuwstorm de boer een paar stappen van zijn huis af de weg doet kwijt raken, waarna hij verloren is, omdat de koude wind het hele organisme versteent. Ook hier sterke temperatuurschommelingen: in Dakota kent men ‘dagen met vier jaargetijden’. De geweldige

1 E. Hough, The Passing of the Frontier (1918); W.P. Webb, The Great Plains (1931); K. Lamprecht, Americana (1906), blz. 27.

aant.

wolkenstoeten, de machtige zonsondergangen, zij hadden natuurlijk hun eigen, grandiose schoonheid, maar men moet zich maar een ogenblik in de afschuwelijke primitieve omstandigheden van de pioniers verplaatsen om zich rekenschap te geven van de onleefbaarheid van dit leven.

Najaar in Dakota; de pioniers stapelen plaggen tegen hun hutten op met het oog op de winter

Zo ergens, dan moet men hier de vrouwen beklagen, die er niet alleen alles misten, overgeleverd waren aan vuil, eindeloos gesloof en armoede, maar zich nimmer thuis konden voelen in de gruwelijke onzekerheid van die onpeilbare verten, die zich onbeschermd en verlaten voelden in die troosteloze vlakten ‘aan de horizonten waarvan fantastische spiegelbeelden dansten’; de arme Beret in Ole Rölvaag's diep ontroerend ‘Giants in the Earth’ verliest er haar verstand - ach, het is zo goed te begrijpen. Merkwaardige dieren leven er; over de bison spreek ik straks, maar wijs nu reeds op de snelvoetige antilope, op de ‘prairie dog’, een zeer schadelijk soort marmot en op de wolf, schooiend naar gekwetste buffels (de ‘prairie lawyer’). Men heeft in deze ‘woestijn’ wel eens een proef genomen met kamelen (die ‘horen’ immers in een woestijn?) en in 1855 een bedrag van $30.000 hiervoor gevoteerd; van de zesenzeventig dieren is niet veel terechtgekomen, zodat men een deel weer heeft uitverkocht en de rest heeft laten verwilderen; pas in 1939 moeten ze zijn uitgestorven, maar ze leiden nog een taai leven in ‘Western stories’. Veel beter bleken op de prairies de sprinkhanen

(zonder proefneming) te gedijen, die er immers ‘alles opvraten, behalve de hypotheek...’.

Een reusachtig weideland, waar door houtgebrek omheining onmogelijk scheen, zodat het hoge voedzame gras vrij was: de voornaamste voorwaarde voor het ontstaan van het ‘Cattle Kingdom’, die merkwaardige levensvorm, die voor romanlezers en filmliefhebbers nog altoos het ‘Westen’ voorstelt.

Het is een heel verhaal, waarvan het begin ligt in Zuid-Texas, waar zich reeds in Spaanse tijd ontzaglijke kudden van langhoornig vee bevonden, dat wel niet zoveel melk en vlees opleverde, maar een taai leven had. Veel deden de Texanen er niet mee. Men herinnert zich, dat in 1848 Texas ‘de Verenigde Staten annexeerde’ (zoals de gewestelijke trots het omdraait). In die staten steeg de vraag naar vlees en het bleek dat een os, die in Texas vier dollar deed, in het Noorden het tienvoudige opbracht; de hele kunst was slechts, ‘de os van vier dollar met de markt van veertig te verbinden’. Daartoe stichtte een ondernemend man te Abilene (Kansas) een stapel, een spoordepot, de eerste ‘cow town’, van waaruit op 5 September 1867 de zendingen naar Chicago begonnen. Kwam men dat jaar niet boven de 35.000 stuks, in 1871 waren het er al 700.000. Chicago overvleugelde spoedig Cincinnati, ‘Porcopolis’, groot geworden als leverancier van zout vlees en spek voor de slavenvoeding in het Zuiden. De uitvinding van de koelwagen in diezelfde tijd schiep een heel nieuwe industrie. Na het ‘Cotton Kingdom’ het ‘Cattle Kingdom’; de ‘ranch’ lokte uit alle delen van de wereld de jonge mensen; in Nederland verspreidde de promotor van het Rio Pecosgebied een prospectus, waarop vijf stoomboten deze rivier bevoeren. In 1884, de grote hoogconjunctuur der ‘bullionaires’, dreven ongeveer vierduizend ‘cowboys’ een millioen dieren naar de markt. Toen echter waren de symptomen van het naderende einde reeds te bespeuren en verstandige ‘ranchmen’ kochten bijtijds weidegrond, gingen over tot veredeling van het vee en kanaliseerden het avontuur tot business.

De cowboy! Geen enkele figuur in de Amerikaanse historie is zo hopeloos verromantiseerd als deze runderherder te paard, boven sheriff en verkenner dé held van alle ‘Western stories’, een genre, dat nog meer lezers trekt dan detective-, liefdes- en oorlogsverhalen. Het is een ziekte: in de laatste jaren ontvangen ‘ranches’ in het Zuidwesten zomergasten, die daar een tijdje voor cowboy spelen, voor duizenden aan costumes kopen (vóór de fotografie wel ondenkbaar!) - er is nog nooit zoveel in cowboy-kleding te doen geweest, sinds de echte dragers verdwenen zijn! Ze leren met lasso's gooien, kalveren brandmerken, spelen poker en bridge en verkeren met de schone sekse, dit laatste misschien ook in cowboystijl; verder gaan ze op jacht in ballons captifs boven

aant.

de prairies en schieten op wat daar beweegt. Een heel wat veiliger en aangenamer arbeid dan de echte cowboy te verrichten had, die een flinke, stevige vent moest zijn, al bleef hij de Indianen liever een beetje uit de weg, want die schoten weer op hèm. Het drijven van de dieren, vooral bij panieken, de z.g. ‘stampedes’, was wel door en door mannenwerk; er zijn nog een paar honderd liedjes over, gezongen of beter geneuried door de cowboys, 's avonds in een kring om hun beesten gelegerd, welke ze daarmee rustig hielden, een mooi stukje Amerikaanse folklore:

Your mother she was raised way down in Texas,
Where the jimson weed and sand-burrs grow;
Now we'll fill you up with prickly pear and cholla
Till you are ready for the trail to Idaho.
Whoopee ti yi yo, git along little dogies,
It's your misfortune, and none of my own.
Whoopee ti yi yo, git along little dogies,
For you know Wyoming will be your new home.

Oh, you'll be soup for Uncle Sam's Injuns;
‘It's beef, heap beef!’ I hear them cry.
Git along, git along, git along, little dogies,
You're going to be beef steers by and by.
Whoopee etc.

Natuurlijk moet dit vrije leven in de open lucht later in de herinnering wel helemaal tot een beeld van weemoed en verlangen zijn geworden; op de prozaïsche langhoorn, ‘the most historie brute in bovine history’ berust een traditie, die in kracht niet onderdoet voor die van de Engelse zee-mythe. Hier is een vers van Badger Clark (uit een bundel van 1922 nog):

When the last free trail is a prim, fenced lane
And our graves grow weeds through forgetful Mays,
Richer and statelier then you'll reign,
Mother of men whom the world will praise.
And your sons will love you and sigh for you,
Labor and battle and die for you,
But never the fondest will understand
The way we have loved you, young, young land.

Weg is de droom, niet alleen voor het jonge Amerika, maar ook voor het jeugdige Europa, waar knapen zich hadden gezond in de lectuur van de magische formule: ‘Pang ging mijn geweer en weer beet een roodhuid in het zand’, terwijl ze, onlogisch, maar begrijpelijk, hun haar tooiden met veren om Sioux en Apachen te gelijken. Welk een wereld van heimwee openbaart zich niet in de regels:

aant.

> Across the plains where once there roamed the Indian and the scout,
> The Swede with alcoholic breath sets rows of cabbage out.

Waardoor is nu dit 'Cattle Kingdom', magneet voor tienduizenden jonge mannen, 'land van paarden, bisons, Indianen, langhoorn-vee, blanke bandieten en sheriffs, grensmilitairen, goudzoekers, pelsjagers en landmeters', verdwenen, opgetrokken als een fata morgana? Men zou haast in Villoneske tonen verder willen gaan en ook hier vragen naar 'les neiges d'antan'; hier heten de beweenden echter: Billy the Kid en Jesse James en Kid Carson en Buffalo Bill. De eerste, in 1859 geboren, was 'de beroemdste desperado van het Zuidwesten', 'de lieveling van de mindere man'; zijn overgebleven foto is helaas de spelbreker: 'a nondescript, adenoidal, weasel-eyed, narrow-chested, stoop-shouldered, repulsive-looking creature with the outward appearance of a cretin'; hoewel al jaren dood, is deze minder gunstige heer in 1926 nog hier en daar 'gezien'; omstreeks 1900 was hij trouwens al de hoofdpersoon in een ballet, getoonzet door Aaron Copland. Jesse James kwam een arme weduwe te hulp door haar schuld aan een rijke man te voldoen; daarna bestal hij die rijkaard; wel zeventien personen hebben beweerd, de 'echte Jesse James' te zijn. Ze zijn verdwenen en leven thans nog in best-sellers, magazines en films, onaantastbaar en onsterfelijk.

Aan het eind van de jaren twintig had een Amerikaans staatsman voorspeld, dat de kolonisatie van het openbare domein wel vijfhonderd jaar zou duren; toen omvatte dit nog niet eens de geweldige terreinen, welke men op Mexico in 1848 heeft veroverd. Men was echter niet in vijf eeuwen, maar in een dertigtal jaar klaar. Een geweldige stoot daartoe ging uit van de spoorwegen. Wij zien die in het Oosten kriskras lopen, omdat ze reeds bestaande steden moesten verbinden; in het Westen schieten ze kaarsrecht de vlakte in: hier ging de trein aan de mensen vooraf. Een geweldige, grotendeels binnen-Amerikaanse volksverhuizing, waarvoor landspeculanten en spoormagnaten een grootscheepse propaganda maakten, een propaganda, die tienduizenden, soms hele religieuze en communale gemeenschappen in één keer, op drift bracht. Geweldig werk is hier verzet door een van de meest spectaculaire figuren van het toenmalige Amerika, James J. Hill; zijn agenten beukten de mensen eenvoudig murw, totdat zij zich willoos overleverden aan de begoocheling:

> 'Jullie ziet je kinderen uit school komen zonder kansen op een eigen boerderij, omdat de grond in het oudere deel van het land, waar jullie woont, te duur is om je zoons de kans te geven, voor zichzelf te beginnen. Ze moeten wel naar de stad, om een bestaan te zoeken of fabrieksarbeiders of landarbeiders worden. Er is geen toekomst voor ze daar... Jullie boeren praten over vrijhandel en protectie en wat deze of die politieke partij voor jullie zal doen. Waarom kies je geen hofstede voor jezelf? Dat is het enige, dat Uncle Sam jullie ooit geven zal. Jim Hill heeft geen acre land aan jullie te verkopen; hij handelt niet in onroerende goederen. We willen ook

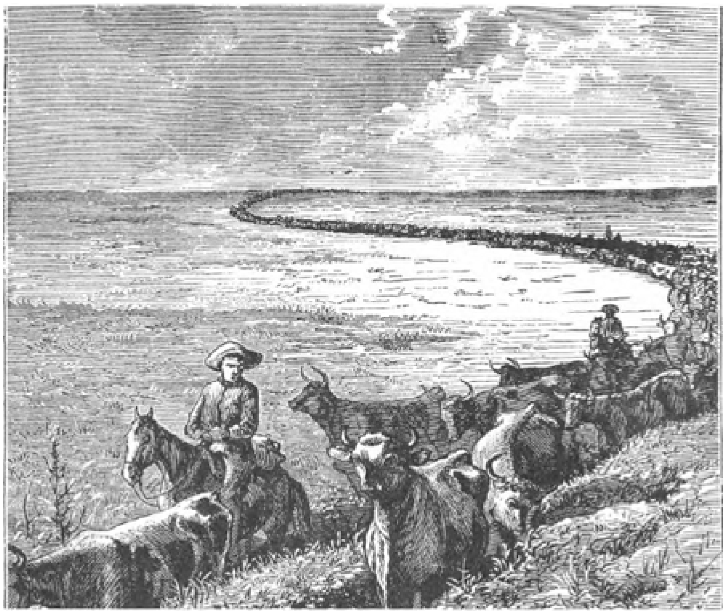

Cowboys drijven kudden over de prairie. Sommige kudden waren tot achtduizend dieren sterk en de drijvers waren er wel vier à vijf maanden mee onderweg; een zware en vaak gevaarlijke arbeid

> niet dat jullie naar het Westen gaat en daar mislukt, omdat de vrachten waarmee we jullie en je goederen vervoeren jullie met verlies doen werken. We moeten landloze mensen hebben voor een mensenloos land.'

Landloze mensen en een mensenloos land, een prachtige formule. Maar Hill deed meer: zodra de mensen er zaten, waakte hij over hen, zorgde voor alles, voor grote en kleine dingen, want hij gruwde van lege spoorwagons in beide richtingen en van onvervoerbaar graan. Zelfs het Verre Oosten betrok hij in zijn plannen; naar Europa zond hij propagandisten voor zijn farms: een grootse figuur, een van de weinigen, die, boven de 'robber barons' uitstekend, in die tijd recht verworven heeft op de eerbied van het nageslacht. Dat men hem nog eens medeverantwoordelijk zou stellen voor het ontstaan van de 'dust-bowl' was toen niet te voorzien...

Ik zou mij eveneens kunnen voorstellen, dat niet iedereen in Nieuw-Engeland geneigd was de lof, hem toegezwaaid, voetstoots te aanvaarden.

aant.

Gehele streken daar werden weer tot wildernis of vacantie-oord, nu de boeren naar het Westen trokken, om de roepstem van James J. Hill en de zijnen te volgen; Nevins en Commager geven uit een reisverhaal het haast lugubere verhaal van een bezoeker aan een stadje in die oude streken, dat totaal verlaten is, op twee bewoners na; ‘hier heersten eens vlijt, onderwijs, godsdienst, welstand en tevredenheid, maar er was alleen nog de trieste eenzaamheid van opgegeven woonsteden over’. Nieuw-Engeland liep leeg, het Westen stroomde vol; er vormden zich daar allerlei nieuwe staten: in 1861 Kansas, in 1864 Nevada (‘Battle Born’ zegt zijn vlag), in 1867 Nebraska, in 1876 Colorado, in 1889 de beide Dakota's, Montana en Washington, in 1890 Wyoming en Idaho, in 1896 Utah, terwijl in 1912, op 4 Juli, de vlag haar laatste sterren ontving met de toelating van Arizona en Nieuw-Mexico. Merkwaardig is, dat de blanke beschaving het laatst die streek bezette, waar de eerste Indiaanse zich had bevonden, het gebied der pueblo-dorpen. Niet zelden ging die instroming gepaard met merkwaardige episoden.

De spoorweg lokt ‘mensen zonder land’ naar het ‘land zonder mensen’

Op 22 April 1889 om twaalf uur 's middags opende de stoot op een jachthoorn het van de Indianen gekochte Oklahoma. Het was als het openen van de winkeldeur bij een uitverkoop: een ‘rush’ van 56.000

aant.

immigranten stortte zich op het land (zij hadden op de grens gekampeerd in afwachting van dit ogenblik) en in een paar dagen stonden er al steden van tenten en van verplaatsbare huizen; in enige maanden had de hoofdstad Guthrie vier dagbladen, waterleiding, trams en electrisch licht; een bewijs welke elementaire krachten hier werkten!

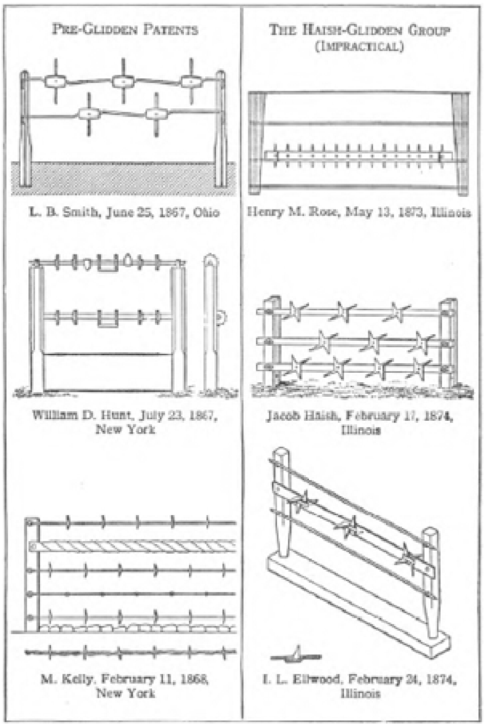

Het eerste prikkeldraad

In 1900 bevonden zich van de twaalf grootste steden van de Unie nog maar vier in het gebied der oorspronkelijke dertien koloniën; in 1860 telde Amerika twee

aant.

millioen, in 1914 zes millioen farms; tussen 1860 en 1900 vertwaalfvoudigde zich de tarweoogst... Het Amerikaanse koren stortte zich op Europa zoals het goud in de eeuw van Cortés en Pizarro en met nauwelijks minder ingrijpende gevolgen. De Hatch Act van 1887 stelde enorme bedragen ter beschikking voor het oprichten van landbouwproefstations en steeds meer geleerden ontwikkelden zich tot kundige ‘hunger fighters’. Hieronder wordt met veel ere vermeld Carleton, die opmerkte hoe uitstekend het koren gedijde, dat de door de Santa Fé Spoorweg aangelokte Russische Doopsgezinden hadden meegebracht; hij vond het in de streken van Charkow en het Oeralgebied, welke laatste in klimaat en topographie sterk op Kansas geleek. Anderen zochten gewassen in Turkestan en Noord-Afrika, weer anderen bestreden planten- en veeziekten; een neger, George Washington Carver, bereidde honderden kostelijke en kostbare producten uit een zo nederig Godsgeschenk als de aardnoot[1].

In het droge veeteeltgebied heeft de landbouw slechts vaste voet gekregen dank zij enkele technische vindingen. Daar is ten eerste het prikkeldraad, dat de onmisbare afrastering leverde; het nam weinig ruimte in, putte de bodem niet uit, beschaduwde geen vegetatie, was bestand tegen hoge winden, veroorzaakte geen sneeuwbanken en was duurzaam en goedkoop - men zou er lyrisch van worden! Van heinde en ver kwam men het in 1874 bekijken en er moet zelfs ergens een prikkeldraadmuseum bestaan; de uitvinder J.F. Glidden heeft in elk geval aan het Veekoninkrijk een dodelijke schok toegebracht.

Verder schonk de ‘Yankee inventiveness’ de farmer de windmolen-met-boorpomp, waarmee hij het water uit grote diepte omhoog kon halen. Van alles hadden de waterzoekers in dit dorre land al toegepast; leest men de beschrijvingen van hun pogingen, dan waaiert ons het hele spectrum van uiterste irrationaliteit tot extreme rationaliteit tegemoet. De laatste bleek het bruikbaarst. Volgens Webb zijn er steden in Texas, Kansas en Nebraska, waar elk huis zo'n windmolen heeft; hij schonk verder de boer - en vooral de boerin! - een beetje groen om en wat comfort in huis. En ten slotte het ‘dry-farming’, waar bevloeiing onmogelijk is: de kunst, de vochtigheid van de bodem op nuttige wijze op te sparen; dit vereist o.m. dat na elke regenval die bodem wordt dichtgemaakt om de regen te kunnen ‘opslaan’ in de grond zelf. Vooral de Mormonen hebben daarmee schitterende resultaten bereikt; Biehl vermeldt dat zij in Zuid-Utah in 1912 na een regenloze zomer toch nog een oogst van 85% binnenhaalden[2]. Kostbare machines zijn hier onmisbaar hetgeen het leven van de kleine boer ontzaglijk heeft ver-

1 Nev. Com., blz. 382-383; B.A. Botkin, The American People, blz. 26-29 en 121; W.W. Jennings, A History of Economic Progress in The United States (1925), blz. 550
2 M. Biehl, Die Wirtschaft des Fernen Westens (1929), blz. 131-132.

aant.

zwaard. De regenval beheerst er natuurlijk heel dat leven. Ook het Westen kent onverwoestbare optimisten, die menen dat de grond elk jaar 'geschikter' wordt; lijkt dat inderdaad een tijdje achtereen zo, dan komen duizenden toegestroomd, terwijl langdurige droogte ze weer terugjaagt; zo verloor Kansas omstreeks 1890 de helft van zijn bevolking naar het Oosten en menige teleurgestelde moet op zijn wagenzeil geschreven hebben: 'In God we trusted, in Kansas we busted' - hoe beweeglijk die wereld was blijke daaruit dat door deze en andere oorzaken in datzelfde Kansas wel tweeduizend aardrijkskundige namen weer van de kaart zijn verdwenen. Er leeft natuurlijk een heel bijgeloof om die regen heen; op de Vierde Juli zou altijd regen volgen enz. enz.; ook de regenmakerij zou ik voorzichtig in dit verband willen noemen.

Dit Verre Westen leeft voor ons nog in een merkwaardige letterkunde, die zowel de veeteelt- als de landbouwzone bestrijkt; de eerste, uiteraard de meest schilderachtige, is het populairst. Er verschijnen nog tientallen romans en verhalen per jaar met als achtergrond het Westen van cowboys en goudzoekers, meestal in hun latere puberteitsjaren en op weg naar happy endings. Heeft Bret Harte ons nog zoveel te zeggen? Ik weet het niet; ik geloof niet zo erg in dat Wild West-Volendam met al die gokkers, lynchers, minnaars en andere arbeiders in het continu-bedrijf der sentimentaliteit; het vermoeit, al zal de beschrijving er van wel iets betekend hebben voor de droomwensen van deze en gene lezer. Evenmin pakken ons de schelle kleuren van Joaquin Miller (Cincinnatus Heine), de Byron der prairie, geboren in een heuzige huifkar; het is druk, druk. En O. Henry, hiervoor genoemd, doet ons wel iets voelen van het leven van goudzoekers en veeboeren, maar na een paar verhalen weten we het wel, het is niet zelden laag bij de grond en goedkoop zonder humor, dus lollig en daarmee ook dat niet eens.

Veel en veel meer spreken tot ons de grote sobere prozaïsten van het landbouwleven en van de atmosfeer der kleine steden. Hamlin Garland schildert grauw in grauw zijn mensen; in zijn 'Son of the Middle Border' het rusteloze trekken van zijn familie tot Noord-Dakota toe. Rusteloos en nutteloos, want zijn vader keert ten slotte naar zijn eerste woonplaats terug, versleten en op. Vies, lelijk, erbarmelijk, troosteloos dit alles. Toch laat Garland soms in dit boek heel andere muziek horen; zo bevat het een prachtige alinea over het land zijner jeugd:

> 'It all lies in the unchanging realm of the past - this land of my childhood. Its charm, its strange dominion cannot return save in the poet's reminiscent dream. No money, no railway train can take us back to it. It did not in truth exist - it was a magical world, born of the vibrant union of youth and fire-light, of music and the voices of moaning winds - a union which can never come again to you or me, father, uncle, brother, till the coulee meadows bloom again unscarred of spade and plow.'

aant. Ik heb al Rölvaag's ‘Giants in the Earth’ genoemd, dat de gruwelijke angst voelbaar maakt van de pioniersvrouw in de kleine Noorse nederzetting in Dakota, weerloos als een herfstblad in de machtige stormen die over de prairie jagen. Iets fijner van toon en stemming is Willa Cather, de schrijfster van het onvergelijkelijke ‘My mortal enemy’. Van haar autobiografische roman-trilogie, ‘O Pioniers’, ‘Song of the Lark’ en ‘My Antonía’ ken ik alleen het laatste werk, het ontroerende verhaal van een jeugd in Nebraska. Onvergetelijk van fijnheid is de beschrijving daarin van een zonsondergang in de hete zomer, wanneer een machtige ploeg zwart en hoekig tegen de goudrode schijf afsteekt; diep indringend is de overgang van het oude weidegebied, het ‘rode gras’, naar het koren weergegeven; met een volmaakt evenwicht van grote lijn en kleine toets de sfeer in het prairiestadje en ten slotte, uniek van tederheid, in een verrukkelijk licht en helder proza (men heeft het met ‘Un coeur simple’ van Flaubert vergeleken) de warreling van dromen, gevoelens en gedachten in een paar jonge mensen, vooral in een paar immigrantenmeisjes uit Bohemen en Noorwegen: ideale stillevenschildering ondanks de beweging. De grootste Amerikaanse prozaschrijfster!

De kleine stad? Het mooiste boek, dat ik er over ken, speelt niet in het Westen, ik bedoel natuurlijk ‘Winesburg, Ohio’ van Sherwood Anderson. Daar zal ik thans dus over moeten zwijgen. Maar van een ander klassiek beeld mag ik in dit verband wèl spreken, van ‘Main Street’, van Sinclair Lewis, geïnspireerd op jeugdherinneringen uit het stadje Sauk Centre in Minnesota, dat in het boek Gopher Prairie heet. John Gunther is er onlangs eens wezen kijken; er wonen nog steeds niet meer dan 3016 mensen (‘drieduizend keurige lui en zestien skunks’) en er was een tijdje een beweging die Sauk Centre ter-ere-van in ‘Gopher Prairie’ wilde omdopen. Niet ondankbaar jegens een schrijver, die het heeft weergegeven als een ‘community in which every one knows every one’, middelpunt van het boerenleven, stijlloos en bekrompen, de doofpot op alle streven van hoger orde, van een verstikkende eentonigheid en doelloosheid, alles gegroepeerd om die ‘Hoofdstraat’, misschien wel de wervelkolom van heel Amerika. Want het landstadje is Amerika, men moet het kennen omdat het, naar Veblen opmerkt, is:

> ‘the perfect flower of self-help and cupidity standardized on the American plan... The country-town is one of the great American institutions, perhaps the greatest, in the sense that it has had and continues to have a greater part than any other in shaping public sentiment and giving character to American culture.’

Het zijn volgens hem de landstadjes, die de morele en ook wel intellectuele standaarden hebben bepaald van Amerika's staatslieden, standaarden op kleinhandelsbasis, getrokken uit de sfeer van bekrompenheid,

monotonie en stijlloosheid, die deze centra, Sauk en andere, eigen is. Zeker de Amerikaanse beschaving van de in dit hoofdstuk behandelde periode is, ondanks de aanwezigheid van enkele cosmopolieten en vrijer denkenden aan de kust, de beschaving van 'Main Street' met haar macht en invloed van 'geheime genootschappen, kamers van koophandel, booster's clubs, de Ford-auto, de film, spreekmachines, evangelisten, zenuwversterkende middelen, de Saturday Evening Post, Browning Societies, circussen, kerkavondjes, parades en optochten van elke soort en beschrijving, familiebijeenkomsten, pionierspicnics, provinciale jaarbeurzen, brandweerlieden-congressen'. De aandachtige lezer zal wel hebben opgemerkt dat deze rij van criteria kenmerkend is voor de vooravond van ons slottijdperk en ik voeg hieraan toe, dat enkele van deze toetsen, de auto en de film (samen met de bazar en de radio), pas in de nieuwste tijd sterk hebben doorgewerkt. Er is dan ook volgens Booth Tarkington juist op dat gebied een grote ommekeer ingetreden; in zijn autobiografisch 'The World moves on' beschrijft hij, hoe van zijn eigen geboorteplaats net zoveel over is 'als de Romeinen van het Punische Carthago hebben overgelaten, toen zij hun ploegen over dat terrein trokken alvorens hun eigen stad daar neer te zetten... Geen catastrofe, aardbeving, oorlog, brand, overstroming, wervelstorm, of alles bij elkaar kon meer aan die steden hebben veranderd'. Het zal wel zo zijn, maar dan zijn er toch nog wel een paar 'Gopher Prairies' blijven staan. En in haar standaarden is het oude ijkmerk nog lang niet uitgesleten - de el handhaaft zich taai tegenover de meter, daar en overal.

De Plains waren bij de aankomst van de blanken geenszins onbewoond geweest; evenals elders leidde ook hier de blanke kolonisatie tot een reeks van conflicten met de roodhuid en de ondergang van de laatste. De Plains-Indianen zijn het grote publiek wel het best bekend; het heeft vermoedelijk nauwelijks enig idee van de andere. Ik vrees overigens dat die kennis dikwijls berust op lectuur van Karl May, die pas als oud man Amerika heeft bezocht en zich toen maar heel weinig met de Winnetous der realiteit heeft ingelaten. Wat moet men verder van hem zeggen? Is 'rommel' een erg hard woord voor deze... rommel? 'Hij schrijft er zo naast, als tien anderen het nauwelijks zouden verdragen zonder dat men "Schund" tegen ze zei,' klaagt Guido Brand. Wat moeten wij aanvangen met die onmogelijke Old Shatterhand, die vlot àlle Indianentalen spreekt en verstaat - en dan te denken, dat alleen in de Taos-taal achtenvijftig manieren heten te bestaan om 'ik' uit te drukken... Hoe eten, hoe drinken, hoe leven zijn figuren? Het is de 'Gartenlaube' midden op de prairie, een sadistische Marlitt; boven de wigwams der Apachen en Comanchen hangt een lucht van Beiers bier en rooktabak, van

zuurkool en Schinken. Al vóór zijn dood (1912) had hij de tien millioen exemplaren gehaald en heeft niet alleen zijn huisbakken land, Saksen, maar alle huisbakken landen vervuld van de oorlogskreten zijner scalperende, tomahawkzwaaiende, ongecompliceerde rode broeders en daarmee een enorme invloed uitgeoefend op de jeugdige - en niet meer jeugdige - lezers van zijn toch eigenlijk jammerlijke schrifturen.

Indianen overvallen de 'Overland U.S.-Mail'; naar een afbeelding van 1869

De Plains-Indianen hadden in de loop hunner geschiedenis al aan vele blanke indringers het voortrukken belet, ondanks (de opsomming is van Webb) zendelingen, whisky, ziekte, kruit en lood. Er waren eenendertig stammen, waarvan de bekendste zijn de Zwartvoeten, Cheyennes, Comanchen, Kiowas en Apachen. Het paard, dat zij omstreeks 1540 hebben leren kennen, heeft hun hele bestaan veranderd. Ik acht mij ontslagen van de noodzaak, de lezer te onderhouden over de hippische geschiedenis van Amerika en geloof gaarne, dat dit dier er al ter grootte van een vos ver in de praehistorie is voorgekomen; het is alleszins aan te nemen, dat deze Indianen het hebben leren kennen door de Spanjaarden en zij werden zo de enige bereden roodhuiden. Alleen daarom moesten de blanken ze al vrezen, maar ze waren bovendien ontzettend wreed en bezaten een verbijsterende kennis van de gevoeligste delen van het menselijk lichaam en van methoden, pijn toe te brengen zonder direct te doden. De blanken leerden wel, in gevechten met deze vijanden een kogel voor zichzelf te bewaren; niet iedereen was zo gelukkig als die schoolmeester, die ze voor een pruim tabak aan een handelaar verkochten, omdat hij te

kaal was, om te scalperen... Webb vergast ons ook op interessante bijzonderheden over hun tekentaal, die zo gestandaardiseerd was, dat hun mededelingen sneller in deze dan in gesproken taal plaatsvonden, een soort prairie-telegrafie dus, waarvan hij het ontstaan verklaart uit de noodzaak, op grote afstanden met elkaar te verkeren, hoewel hierin veel onzeker is, aangezien de Indianen altijd erg geheimzinnig deden met deze heilige 'medicijn'[1].

Indiaanse seintaal: de wachter heeft bisons ontdekt

Vooral de Comanchen en de Sioux - en niet de Apachenstam van de edele Winnetou - traden bij hen op de voorgrond. De eersten waren schitterende ruiters, die zich te paard voortbewogen als circusartisten. Hun geschiedenis is slechts zeer gebrekkig bekend, want toen zij leerden schrijven, liep hun volksbestaan zowat ten einde; van de tien à twintig duizend in de achttiende eeuw waren er in de twintigste nog geen tweeduizend over[2].

De Sioux, Dakotas of Zwartvoeten waren de Spartanen onder de roodhuiden. Een Amerikaanse majoor schreef van hun hoofdman Waneta in 1820: 'Wij hebben nimmer een nobeler gelaat of indrukwekkender karakter ontmoet dan van deze Dakota-hoofdman, zoals hij die middag stond in zijn mannelijke typische kledij, een dansuitvoering van de krijgers zijner natie beschouwend.' In de tekentaal der prairies werden zij aangeduid met de hand als een mes langs de keel getrokken! Oorspronkelijk waren zij landbouwers geweest, maar men had ze, tegen alle verdragen in, steeds verder opgejaagd; een troep Ogallalla Sioux moest sinds 1863

1 H.H. (Helen Hunt Jackson), A Century of Dishonor (1881); F.W. Seymour, The Story of the Red Man (1929).
2 A.H.R. 1934/35, blz. 356.

achtmaal verhuizen! Kwamen zij op voor hun rechten, dan volgde een bloedbad of gerechtelijke moord; zo werden er de dag na Kerst 1862 achtendertig opgehangen, wie het ook niet meer hielp dat ze zich tijdens het 'proces' tot het Christendom hadden bekeerd. Geen wonder dat ze op de Plains niet al te vriendelijk waren tegenover hulpeloze trekkers, in wie ze de voorlopers van onbarmhartige vervolgers zagen en die ze daarnaar behandelden[1].

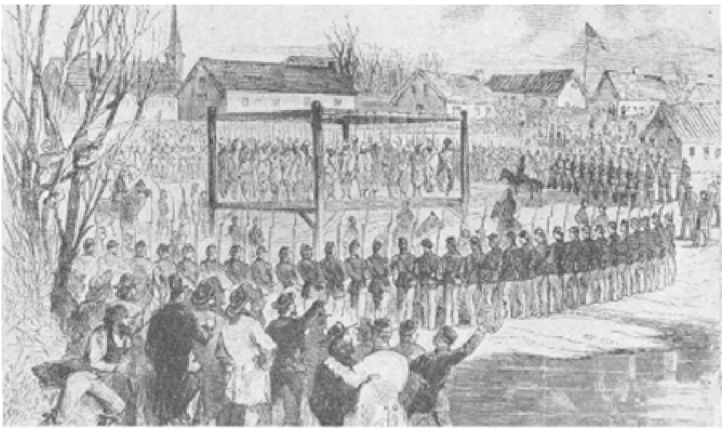

Ophanging van 38 Sioux in Minnesota, die in opstand waren gekomen tegen de blanken. Deze laatsten hadden de aan de roodhuid contractueel verschuldigde uitkeringen niet uitbetaald; vele Indianen verhongerden en de opstandelingen verging het als op dit plaatje wordt getoond

De Homestead-wet van 1862 luidde de ondergang van deze volken in. Geen enkele Multatuli of Beecher Stowe heeft een rilling door de landen doen gaan door de schildering van hun lot; de Abolitionisten, die heel Amerika voor de neger in het geweer brachten, staken voor hen geen hand uit. Men hoeft niet alles te geloven, wat Helen Hunt Jackson over hun behandeling heeft geschreven, maar dan blijft in elk geval over, dat deze mensen gruwelijk bestolen en bedrogen zijn door de administratie in Washington, waar het 'Indian Bureau' een 'Anti-Indian Bureau' in zijn optreden was; het was er zo verschrikkelijk corrupt, dat een krant kon schrijven, dat de goedkoopste manier om Uncle Sam's stiefkinderen te helpen zou zijn, ze allemaal in te kwartieren op Fifth Avenue. Sitting Bull, het intelligente hoofd van de Sioux, viel dan ook eens uit: 'Vertel die mensen in Washington het volgende: als ze één man

1 Pageant, dl II, nrs 351 vgg.; J.D. Hicks, t.a.p., blz. 125.

daar hebben, die de waarheid spreken kan, laten ze hem dan naar me toe sturen en ik wil luisteren naar wat hij me te zeggen heeft.' Er kwam niemand...[1].

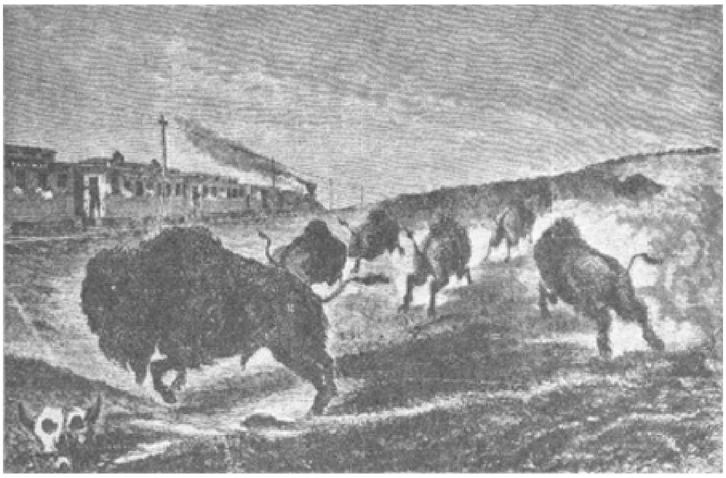

Jachtvermaak op de prairie. Treinpassagiers schieten op buffels

Een ramp voor deze mensen was het snelle tempo, waarin de blanken de bisons uitroeiden, hun kleding, onderdak èn voedsel; de wijze immers, waarop zij van dat vlees 'pemmican' maakten, weegt wel op tegen de modernste conserveringsmethoden. Zij hadden met hun geweren en paarden toch wel niet tot in lengte van dagen van deze dieren kunnen leven maar die weergaloos snelle vernietiging moest wel catastrofaal voor hen worden. De Zuidelijke Plainskudden, op 5¼ millioen geschat, gingen van 1872-1874 ten onder; de Noordelijke van 1882-1884; in 1889 waren er in het hele gebied der V.S. geen honderd meer over. En dat terwijl de jacht op deze dieren even opwindend heette als die op koeien in een wei! Aan deze jacht overigens dankt de volksheld Buffalo Bill zijn reputatie, die men niet onderschatten moet: toen de man in 1917 in Denver (waar hij op bezoek was) overleed, was de burgemeester er als de kippen bij, om hem te bedelven onder een praalgraf van vijftien ton cement, waar hij met geen atoombom uit is te halen; ondanks de vertogen van zijn eigenlijke stadgenoten blijft hij daar en trekt maar liefst een millioen pelgrims per jaar aan... Hij was niet de enige jager natuurlijk: reizigers maakten er een gezellige sport van, op de beesten

1 A.H.R. 1928/29, blz. 859; D.W. Brogan, t.a.p., blz. 203.

aant.

van de trein uit te schieten[1]. Het is wel zoals Carl Sandburg heeft gezegd in zijn:

Buffalo dusk

The Buffaloes are gone.
And those who saw the buffaloes are gone.
Those who saw the buffaloes by thousands and how they pawed the
prairie sod into dust with their hoofs, their great heads down
pawing on in an great pageant of dusk,
Those who saw the buffaloes are gone.
And the buffaloes are gone.

De Indianen gingen echter niet zonder terug geschoten te hebben. In Idaho werden nog in de jaren zestig scalppremies uitgeloofd, voor een man honderd, voor een vrouw vijftig, voor een kind vijfentwintig dollar; men verdelgde ze dus als ratten en een speciaal corps werd met de jacht op hen belast. 'Every Indian is a bad Indian, only a dead Indian is a good Indian' bepaalde Generaal Sheridan en zo vonden er tussen 1869 en 1875 alleen tweehonderd botsingen tussen blank en rood plaats. Prachtig was de houding van de Nez Percés onder Chief Joseph; een onverdacht getuige als Sherman sprak met respect over dit volk, dat niet scalpeerde, gevangen vrouwen in vrijheid stelde, geen moorden pleegde op weerlozen en zeer bezonnen en dapper streed. Zij waren altijd een leergierig volk geweest, waren de gebieden van andere stammen binnengeslopen, om hun muziek en dansen te leren, ja, hadden zelfs een delegatie naar St. Louis gezonden, om het 'Wonderboek' van de blanke, de Bijbel, op te vragen. Maar ook hun uur had geslagen. In de oorlog van 1877 toonde Joseph zich een schitterend strateeg tijdens een terugtocht van 1600 km door onherbergzame wildernissen, een prestatie, die helaas geen Xenophon heeft gevonden, maar die zeker niet onderdoet in zijn soort voor de 'March through Georgia' van Sherman[2]. Een brillant guerrillaleider was de Apache Geronimo, die pas na langdurig verzet het hoofd boog. Een andere roemrijke bladzijde in de Indiaanse historie is de overwinning van bovengenoemde Sitting Bull, die in 1876 een afdeling van 260 man onder Generaal Custer vernietigde; men mobiliseerde toen haastig de helft van het Amerikaanse leger, dat later, in de slag bij Wounded Knee, 150 vrouwen en kinderen doodde. Sitting Bull was toen al naar Canada gevlucht; toen er na zijn terugkeer enige onrust onder zijn stam heette te heersen, werd hij gevangengenomen en voor alle zekerheid afgemaakt. Met Sitting Bull was de laatste grote leider van zijn volk heengegaan.

De census van 1900 gaf drie Indianen in Maryland en 64.445 in Oklahoma aan; wèl mocht dit laatste, toen het in 1902 tot staat werd verheven,

1 A.L. Kroeber, Cultural and Natural Areas of Native North America (1939), blz. 88.
2 A.H.R. 1938/39, blz. 724.

op zijn vlag een Indiaans schild stellen met arendsveren, een vredespijp en een olijftak; het was inderdaad ‘vrede’. In 1906 ontdekte een Californisch ambtenaar een eenzame roodhuid, die een taal sprak, die niemand meer verstond: hij was de enige overlevende van zijn hele stam. Tegen de Indiaan bestond - en bestaat - geen rasvooroordeel, zodat deze belemmering voor assimilatie niet aanwezig is. Had niet Sitting Bull na zijn mooie overwinning aan een reporter van de New York Herald een exclusief interview toegestaan, dat veertien kolommen besloeg? De vice-president Curtis (1929-1933) stamde van de Kaws af; ware Hoover gestorven, dan had Amerika zich kunnen verlustigen in een Grote Rode Vader in Washington, pogend de krijgszuchtige bleekgezichten van Chicago tot vrede te brengen en zoetsappige brieven schrijvend aan Al Capone c.s. Wanneer ik ter wille van de overzichtelijkheid even de grenzen van dit hoofdstuk overschrijden mag, verhaal ik meteen, dat men de roodhuiden in onze eeuw beter te hulp is gekomen; de Wheeler-Howard-Act van 1934 reorganiseerde de Indiaanse zaken (die in de jaren twintig nog niet al te integer waren behartigd, om er maar niet meer van te zeggen); men verbood hun, land aan de blanken te verkopen en een speciaal crediet van twee millioen per jaar moest hun nieuwe gronden verschaffen; ook werden zij in meerdere mate voortaan gekend in de regeling hunner aangelegenheden; de 18de Juni, de dag van de Wheeler-Howard-Act, is tot een ‘Red Independence Day’ verklaard. Maar zolang de sterfte aan t.b.c. onder hen zevenmaal zo hoog is als onder de blanken, zolang driekwart van hen een jaarlijks inkomen heeft van minder dan honderd dollar, kan men hun toestand nog niet bevredigend noemen.

Enige troost, zij het ook een schrale, moet voor de Indianen liggen in de wetenschap, dat het hun eigenlijke verdelgers, de Westelijke boeren, in de jaren zeventig ook niet bepaald voor de wind is gegaan. Het is ondoenlijk, deze moeilijkheden tot één oorzaak te herleiden en ik zal volstaan met het aangeven van enkele determinerende factoren in een nauwelijks overzichtelijk proces. Reeds direct na de Burgeroorlog tekende zich een tegenstelling af tussen die boeren en de Noordelijke geldschieters, die zij zo trouw aan hun zegepraal over de Zuidelijke planters hadden geholpen. De farmers, arm aan kapitaal, bij gebrek aan werkvolk aangewezen op de aanschaffing van machines, niet opgewassen tegen de risico's van een paar droge jaren, raakten in het drijfzand hunner schuldverhouding; de Plains, bij alle vruchtbaarheid in vele opzichten armer dan de vochtige grond, verschaften niet die rijkdom aan wild, aan hout en andere natuurgaven, waarmee vroegere pioniers het de eerste tijd hadden kunnen uitzingen. Waren die natuurgaven geringer, de natuurplagen weer zoveel te groter; onvergetelijk voor mij is de bij Rölvaag voorkomende beschrijving van de sprinkhanenplaag in Dakota (1874-1878). Een steeds

‘Hands of an old Homesteader, Iowa’, door de fotograaf Russell Lee (1936). De handen van een pioniersvrouw

aant.

groter deel van de opbrengst ging weg aan belastingen en hypotheekrenten; niet iedereen was van het hout gesneden van James J. Hill; er waren spoormagnaten, die met hoge tarieven de landbouw knechtten; de monetaire politiek van Washington was hun noodlottig. Zo ploeterde de immigrant op tegen krachten, die hij in haar gigantische afmetingen niet onderkende; de enkelen, die dieper schouwden, konden niets beginnen tegen het tekort aan solidariteitsgevoel, dat elke actie verlamde.

En toch verdichtte de algemene wanhoop en ontstemming zich hier en daar wel tot een protestbeweging. Tijdens de Burgeroorlog was het bankpapier van de Unie, bij grote hoeveelheden uitgegeven, de gewone weg der waardedaling opgegaan, zodat deze ‘greenbacks’ op een gegeven ogenblik niet meer dan een derde van hun goudwaarde bezaten. Vele boeren waren schulden in gedeprecieerde ‘groene ruggen’ aangegaan, maar na de oorlog wilde Washington ze intrekken en herstel van betaling in specie invoeren. Nu was het Westen als gebied in ontwikkeling uiteraard al een voorstander van goedkoop geld, maar bovendien zou het ongeveer driemaal zoveel in koopwaarde moeten terugbetalen als het geleend had. Ook elders kwam men tegen deze eenzijdige regeling in het geweer. Deze ‘greenback’-beweging bracht het tegen 1880 al tot een millioen stemmen, maar liep ten slotte toch in het zand.

In diezelfde tijd kwam het onder de boeren tot een stijgende agitatie tegen de spoormagnaten, die ze naar het Westen hadden gelokt, maar die hen, eenmaal daar gevestigd, konden maken en breken; de druk, door deze heren uitgeoefend, is knap geschilderd door Frank Norris in zijn ‘Octopus’ (1901); zij beheersten de wetgevende vergaderingen door omkoperij, vrij reizen, vergoeding van campagne-kosten enz.; door de pers en de katheder bewerkten zij de publieke opinie en speelden de baas over regering en gerechtshoven, hun horigen. De economische dwaasheid van hun tariefpolitiek kan men slechts met een kaart voor ogen begrijpen: zo was het goedkoper, een vracht van Pittsburgh naar Cincinnati en vandaar via Pittsburgh naar Philadelphia te zenden dan van Pittsburgh naar Philadelphia rechtstreeks.

Tegen de spoorwegen trad nu de ‘Granger’-beweging in het krijt, in 1867 ontstaan en zeven jaar later uitgegroeid tot een organisatie van 20.000 afdelingen met 1.6 millioen leden. Zij had met haar ver doorgevoerde beoefening van onderling hulpbetoon wel iets van de Vrijmetselarij, bezat een grote pers en hield bijeenkomsten van vormend karakter, waarin kennis van muziek en literatuur onder de leden werd ontwikkeld. Ook deze beweging verliep vooral door de tegenstand van de rechterlijke macht, die de wettelijke verordeningen, welke de Grangers er in enkele staten door hadden gekregen, vernietigde.

Daarmee waren de oorzaken van de ontevredenheid nog niet weg-

genomen en toen tegen 1890 een daling van de graanprijzen inzette, wies het inzicht, dat men moest 'raise less corn and more hell'. Wat toen plaats vond, kan men misschien nog het best vergelijken met een 'revival': er ontstond een derde partij, die der Populisten, welke in een aantal manifesten van vaak hartstochtelijk karakter de vinger legde op de zieke plekken in de Amerikaanse samenleving. 'Deze financiële ketters met lange baarden' sloegen krachtig van zich af. Onder hun voorlopers en leiders vindt men de schilderachtigste typen, zo de Ier Ignatius Donnelly van Minnesota, die onder meer het verloren Atlantis had ontdekt, om van zijn andere ideeën maar te zwijgen; zo Mary Ellen Lease, van wie het fraaie woord hierboven ('Less corn, more hell') afkomstig is en die in een rede uitriep: 'Het is niet langer een regering van het volk, door het volk, voor het volk, maar een van Wallstreet, door Wallstreet, voor Wallstreet. Onze wetten zijn het product van een stelsel dat dieven in gewaden uitdost en fatsoen in lompen.' Een publicatie van de boeren in Nebraska zegt: 'Er zijn in onze staat eigenlijk drie grote oogsten, een van de maïs, een van de vrachttarieven, een van de intrest; de ene wordt geteeld door de farmers, die in het zweet huns aanschijns het land bewerken; de andere worden ingehaald door de mensen die op de kantoren zitten en de farmers bewerken.' Men drong dan ook aan op monetaire hervormingen, progressieve inkomstenbelasting, nationalisatie van de spoorwegen, achturendag, invoering van initiatief en referendum enz. Gaandeweg ging deze beweging op in de linkervleugel van de Democratische partij, die de verkiezingsstrijd van 1896 inzette met een grootscheepse propaganda voor 'vrij zilver'[1], hetgeen ik nog nader moet bespreken.

Een van de merkwaardigste feiten uit de historie van die periode is, dat er zich zelden een gemeenschappelijk front heeft gevormd tussen twee verbitterde vijanden van het kapitalisme: de boeren, die er door onteigend werden en de arbeiders, die er door werden geëxploiteerd[2].

Moet men als oorzaak hiervan het feit aanvaarden, dat het proletariaat in de V.S. in veel mindere mate dan elders van het land naar de stad was afgevloeid en meer immigranten telde, die voor de wensen der boeren te weinig begrip bezaten? Of schortte het aan beide kanten aan inzicht in hun eigenlijke positie binnen deze samenleving, dus aan klassebewustzijn? Waardoor heeft het socialisme daarginds zo weinig voet aan de grond kunnen krijgen? Men heeft daartoe wel eens verwezen naar de

1 J.P. Hütter, La question de la monnaie d'argent aux Etats - Unis des origines à 1900 (1938); W.B. Hesseltine, the Rise and Fall of Third Parties (1940).
2 Ph.S. Foner, History of the Labor Movement in the United States (1947). *Dit boek loopt tot* 1881.

weerstanden van het kapitalisme en die waren inderdaad groot. Men zou gaarne ontkennen dat de Chicago Sun, het nòg invloedrijke blad van het Midden Westen, in 1884 als middel tegen werkloosheid aangaf, arsenicum in het aan de bedelaars verstrekte voedsel te doen: dat zou opruimen en de rest zou wel, hoe dan ook, aan het werk gaan. Elders ging de strijd echter ook wel hard tegen hard. De Beards wijzen op de arbeid van vrouwen, van immigranten en van negers; deze laatste beide zijn wel specifiek Amerikaanse factoren. Het kan ook zijn, dat de arbeider daar meer dan de Europese is gezwicht voor de verleiding, verder te komen in de wereld en vooral dus zich te begeven naar de overkant van de maatschappelijke scheidingslijn: 'de arme worstelt hier om rijk te worden, de rijke om rijker te worden', zo heeft men de 'klassenstrijd' daarginds wel eens gedefinieerd. En misschien ligt er ook een sleutel in het meergenoemde individualisme, dat wonderlijke grensproduct. Ik kan niet veel beginnen met het ook al vaak gebezigde argument: dat het Marxisme geen vat op de Amerikaanse geest heeft kunnen krijgen, omdat het er 'vreemd' aan is. Alsof het niet overal import is geweest! En was de ideologie, waaronder de dertien koloniën zich destijds verzetten tegen de Britse overheersing, dan wel inheems? De lezer weet wel beter. Wij staan tegenover het feit, dat het socialisme er geen wortel heeft geschoten, waardoor dan ook. Er is omstreeks 1850 nogal wat immigranten-socialisme uit Europa meegewaaid, omstreeks 1880 wat anarchisme; daarmee is het wel gezegd. In dit verband kan ik gewag maken van de grote opgang van twee boeken, die ook in Europa sterk de aandacht hebben getrokken, 'Progress and Poverty' van Henry George (1879) en vooral 'Looking Backward' van Edward Bellamy (1887). Van dit laatste werd in snel tempo een millioen exemplaren verkocht; er ontstond een hele beweging van 'Nationalisatie', die contact zocht met de Populisten. Bellamy zelf echter, een teruggetrokken en schuw mens, was niet de leider voor de beweging, die hij eigenlijk had in het leven geroepen; hij was trouwens veel te veel middenklasse hervormer, om zich te verheffen boven de utopisten van een vorige generatie; niettemin zal zijn boek altijd geëerd worden als het eerste Amerikaanse socialistische product van eigen bodem.

Weer een andere vraag is die naar de juistheid van de vaak verkondigde stelling, dat het vrije land, door de Homestead Act van 1862 voor ieder gegadigde beschikbaar, een veiligheidsklep is geweest voor sociale onrust en gelegenheid gegeven heeft, stoom af te blazen. Deze vaak gedane uitspraak wil dan tevens suggereren, dat de grens in 1890 'gesloten' was, zodat sindsdien de vlucht van de arbeiders naar het land onmogelijk was geworden met als gevolg toenemende spanningen tussen kapitalisme en proletariaat, als ook de noodzakelijkheid, buiten Amerika terreinen op

aant.

te zoeken voor expansie: het imperialisme. Het ligt voor de hand zo te redeneren; de gelijktijdigheid doet overal en altoos de gedachte ontstaan van de samenhang en niet altijd ten onrechte! Fred. A. Shannon heeft echter een tiental jaren geleden aangetoond, dat in 1890 pas 3½% van het land, van het opengestelde territorium dan, aan homesteaders was vergeven (aan de spoorwegen viermaal zoveel!), zodat het Westen toen nog helemaal niet 'vol' was; het kleine Delaware had toen b.v. driemaal zoveel farms als heel Wyoming[1]. Voor hem is de veiligheidsklepthese onhoudbaar en hij wijst er vooral op dat die trek naar het Westen niet zo eenvoudig was vanwege de hoge kosten voor de reis, de uitrusting en het crediet voor een paar jaar sukkelen. Het Noorden heeft verder sinds de overgang tot de fabrieksnijverheid constant een grote werklozenreserve gehad, tot een millioen toe, en die tienduizenden gingen ook niet naar het Westen! Is dat juist, dan heeft het vrije land waarlijk niet de arbeidsvoorwaarden helpen verbeteren.

Een enkel detail betreffende de vakbeweging. Tussen 1854 en 1877 valt het bestaan van de 'Molly Maguires' in het Pennsylvanische anthracietdistrict; dit was een organisatie van Ieren, niet wars van terreur tegen mijnbazen; ze werd ten slotte hardhandig onderdrukt. In 1869 richtten elf kleermakers in Philadelphia een geheim genootschap op, waaruit de 'Noble Order of the Knights of Labor' is ontstaan, die alle werkers, mannen zowel als vrouwen, blank en zwart, in één grote vakbeweging wilde onderbrengen; deze zou in 1885 een 700.000 leden hebben geteld, die de middelen van staking en boycot toepaste met een intensiteit, welke voor Amerika toen nog wat voorbarig bleek en waarmede zij geweldige weerstanden in het leven riep. Over de leider Terence Powderly wordt verschillend geoordeeld; men beslisse zelf: 'idealist, reformer, humanitarian, windbag, renegade, crook, impostor, agitator, introvert, self-seeker, charlatan, cheap politician, turncoat, rabble rouser and drippy sentimentalist'; daar zijn wel een paar onvriendelijke woorden bij. En toch zit er in die algemeenheid, die openstelling voor allen, wel iets, dat ons imponeert - alleen 'gokkers, kroeghouders, bankiers, advocaten en beursmakelaars' waren uitgesloten. Op het program stonden o.m. achturendag, afschaffing van kinderarbeid, inkomstenen successiebelasting en andere hervormingen. Ook dit alles mondde ten slotte in de Populisten-beweging uit en verzandde met haar[2].

Toen was de weg al vrijgekomen voor de 'American Federation of Labor', opgericht in 1881 door de sigarenmaker Samuel Gompers, een kind van het Amsterdamse ghetto en geleid door hem tot zijn dood in 1924. Deze Federatie beperkte zich tot de geschoolde arbeiders en zocht

1 A.H.R. 1935/36, blz. 637-651.
2 Journal of Economic History, Mei 1941, blz. 83-87; Nev. Com., blz. 247.

de organisatorische moeilijkheden van de 'Knights' te ondervangen door een goed uitgebalanceerde decentralisatie.

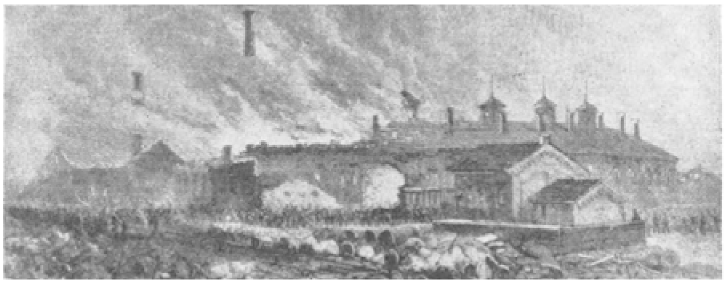

Tijdens de spoorwegstaking van 1877; in Pittsburgh (boven) staken de werklieden een locomotiefloods in brand, waarin zich troepen verschanst hadden; in Baltimore (beneden) vonden straatgevechten tussen soldaten en stakers plaats

In 1920 telde ze vier millioen leden. Men doet haar geen onrecht, wanneer men meer opportunisme dan strijdvaardigheid bij haar constateert; Gompers immers aanvaardde de kapitalistische orde en streefde alleen naar lotsverbetering voor de arbeiders door druk uit te oefenen op de grote partijen en wel door

aant.

'onze vrienden te belonen en onze vijanden te straffen'. Men kan dit kwalijk los zien van de mislukking van 'derde partijen' in de politieke geschiedenis der V.S.

Vooral na 1870 openbaarde zich in die V.S. een reeks van arbeidsconflicten[1]; van 1881-1894 is hun aantal wel geschat op veertienduizend: 'toen men de kilste officiële en rechterlijke hardheid tegen de door honger voortgezweepte werklozen begroette als de sublimering van maatschappelijke gerechtigheid'. Dit zinnetje van de bezonnen historicus Shannon laat iets doorschemeren van de grenzenloze verbittering, waarmede gestreden is. Zo b.v. tegen de machtige staalindustrie van Pennsylvanië, geleid door Carnegie, 'Saint Andrew' zoals Mark Twain zegt. Niet minder dan 7624 kerkorgels alsmede een vredespaleis hebben samen met een groot aantal andere instellingen Carnegie's naam vereeuwigd, al kan J.T. Adams niet nalaten er op te zinspelen, dat vele keren de voorwaarden, waaronder de giften werden aangeboden, haar aanneming in de weg hebben gestaan. Een optimist: 'de dag zal komen, dat vijfhonderd millioen Amerikanen, allen delend in een gemeenschappelijk burgerrecht, de wereld zullen beheersen - in haar bestwil'. Arm wilde hij sterven en men mag erkennen, dat de drieëntwintig millioen, welke hij naliet, armoede hebben betekend tegen de rijkdommen, die hij eenmaal bezeten had. Zijn autobiographie toont ons de man ten voeten uit, met zijn vriendelijke argeloosheid: men moet, al is het maar éénmaal van zijn leven, een reis om de wereld maken; ook is geld niet alles. Enzovoorts. Inderdaad, heeft men gezegd: geld is niet alles, er zijn ook aandelen en daar was de heilige Andrew niet slecht van voorzien. Het is wel grappig, bij een paar Duitse bezoekers na te lezen, dat hun de sociale voorzieningen en verhoudingen te Pittsburgh zo waren tegengevallen en dat van zulk een mensenvriend. 'Carnegie's labor policy was thoroughly bad' vonnissen Nevins en Commager: men werkte bij hem in 1907 (blijkens een overzicht van dat jaar) twaalf uur per dag, zeven dagen per week, 'in een hel van hitte en lawaai'. 'Niet altijd is de verhouding tussen arbeider en werkgever in het industriële inferno van Pittsburgh evenwichtig geweest;' inderdaad, niet altijd![2] Bij de stakingen was de evenwichtigheid wel eens zoek, want die werden uitgevochten met een tekort aan sereniteit, dat zou kunnen bevreemden, indien wij volstrekt onkundig waren van de oorsprong van het onmetelijke vermogen, door de vriendelijke magnaat later zo mild uitgedeeld. In samenhang met deze gebeurtenissen wil ik hier melding maken van de wijze waarop tijdens een staking in 1886 een groepje anarchisten beschuldigd werd van een bomaanslag, waar ze part noch deel aan hadden;

1 M. Hillquit, History of Socialism in the United States (1903), blz. 153.
2 W. Hoff en F. Schwabach, Nordamerikanische Eisenbahnen (1906), blz. 9.

aant.

toen zes jaar later Gouverneur J.P. Altgelt de twee overlevenden van het hun aangedane proces na lange aarzeling gratie schonk, spuwde de pers vuur en vlam en een 'arbeidersvriend' als Th. Roosevelt beschuldigde hem van 'het aanmoedigen van de infaamste moorden'. Deze J.P. Altgelt, de 'Eagle Forgotten' van Vachel Lindsay's gedicht, is wel waard in een historie der V.S. te worden herdacht: de immigrantenzoon, die op eigen krachten omhoog streeft en opkomt voor de maatschappelijk onterfden - een in de Amerikaanse geschiedenis niet al te zeldzame figuur gelukkig. Hem echter brak dit bewijs van menselijkheid zijn loopbaan, ook dit niet al te zeldzaam, helaas!

Een van de hevigste botsingen was de Pullmanstaking van 1894. G.M. Pullman had in de buurt van Chicago een heel arbeiderscentrum gebouwd met achttienhonderd woningen, parken, kerk, hotel, casino en marktgebouwen; het was voorzien van gas en waterleiding en het werd geadverteerd als een modelstad. De bewoners moesten echter op zijn candidaten stemmen en zich allerlei censuur laten welgevallen; bovendien stond het geheel op zuiver commerciële grondslag: het gas kostte er bijna tweemaal zoveel als in Chicago, het water was er duur en de huur hoog. Tijdens crises moesten de werklieden, verstoken van steun, hun huizen verlaten; bij ziekte kregen zij geen loon. Toen Pullman met de pastoor van dit Utopia twist kreeg, noemde deze hem in zijn, uiteraard laatste, preek: 'Een kapitalistische tsaar, een man, die regeerde, vertrapte en onderdrukte met zijn geld.' In de crisis van 1893 verlaagde Pullman de lonen met 25% en verkortte bovendien de werkweek - en dat na de reusachtige dividenden van de laatste jaren! Het kwam tot een staking, welke na twaalf weken op wel heel onbarmhartige wijze werd neergeslagen; zo zond President Cleveland, ook wel met de naam 'arbeidersvriend' getooid, ongevraagd federale troepen naar Illinois, z.g. om de post te beschermen, maar ze gingen heel hardhandig de stakers te lijf. Na de dood van de stichter in 1897 verliep de Pullman-stad, dat voorbeeld van 'benevolent paternalism', vrij snel; de latere geschiedschrijvers, ook de meest gematigde, zijn het er wel over eens, dat èn het industriële feudalisme van Pullman èn het ingrijpen van Cleveland scherpe veroordeling verdienen, terwijl men algemeen de tegen de arbeiders ingebrachte beschuldigingen van ordeverstoring e.d. ongegrond heeft verklaard[1].

Niet altoos echter behoefden de ondernemers hun toevlucht te zoeken bij het geweld; in tegendeel, zou ik willen zeggen. Het treft altoos weer, wanneer men in geschiedenissen der V.S. gewag vindt gemaakt van de 'zwakke staat', die er b.v. voor verantwoordelijk wordt gesteld, dat

1 A. Lindsey, The Pullman Strike (1942); A.H.R. 1938/39, blz. 272-289; H.M. Morais en W. Cahn, Gene Debs (1948).

aant.

er voor de mindere man niet datgene kon worden gedaan, wat goedwillenden voor hem wilden laten doen: hoe kon immers die 'zwakke staat' op tegen zulke sterke tegenkrachten? Het valt echter op, hoe krachtig die zwakkeling plotseling bleek, wanneer men van andere zijde een beroep op hem deed, wanneer men troepen van node had of politie of desnoods minder forse, maar niet minder doeltreffende middelen; dan functionneerde alles opeens van een leien dakje. Ik heb al eens eerder gewezen op het in Amerika zo frequent optredende wetsbederf, daarin gelegen, dat een op zichzelf progressieve maatregel door zijn toepassing in zijn tegendeel verkeert. Het klassieke voorbeeld daarvan is het Veertiende Amendement op de Constitutie, dat ten bate van de neger was opgesteld. Ik heb het bij zijn historie in die tijd weinig reliëf gegeven, want de waarheid gebiedt te erkennen, dat hij er nauwelijks van heeft geprofiteerd. Werd dit amendement dan niet toegepast? O, zeker, maar geen vijf percent van de bij het Hooggerechtshof aanhangig gemaakte zaken had op hem betrekking. Ik zal voor de duidelijkheid even de hele bepaling hier citeren: 'Geen staat zal enige wet maken die de voorrechten zal verkorten van de burgers van de V.S.; evenmin zal welke staat ook enige persoon beroven van leven, vrijheid of eigendom, behoudens toepassing van de wet, noch aan iemand binnen zijn rechtsgebied de gelijke bescherming door de wet onthouden.' Dit kon eigenlijk zó in de Magna Charta staan. Maar aangezien het dus onwettig was, om iemand van leven, vrijheid of eigendom te beroven enz. enz. beschikte men over de clausule, waarmede men duizenden staatswetten, gemeenteverordeningen e.d. met een sociale strekking, betrekking hebbend b.v. op maximum spoorwegtarieven, beperking van arbeidsduur, belastingen e.d. van nul en gener waarde kon laten verklaren door een Hooggerechtshof, dat met deze toepassing van het zo lang gehoopte neger-amendement helemaal de burcht werd van de 'big business'.

De 'Sherman Anti-trust Act', bij zijn aanneming ook met gejuich begroet, bleek, zoals de opsteller al had voorzien, met zijn verbod van 'overeenkomsten strekkend tot belemmering van het handelsverkeer' al evenzeer geschikt voor een eenzijdige toepassing; het waren niet zozeer de trusts, die er de last van ondervonden als wel de door de arbeiders vreedzaam gebezigde methode van boycotten, welke inderdaad het 'verkeer' belemmerde. En verder was er nog de uit het Britse recht afkomstige 'injunction', waarbij de rechter kon gebieden zich te onthouden van handelingen, waarvan onherstelbare rechtsschennis het gevolg zou zijn, dit op verzoek van de bedreigde partij. Overtreding van een zodanig rechterlijk bevel was 'contempt of court' en als zodanig vervolgbaar; hierbij strafte de rechter zonder jury, terwijl de president ten aanzien van dit vonnis het recht van gratie miste! En tenslotte kon

de rechter zich nog beroepen op het Angelsaksische rechtsinstituut van de 'doctrine of conspiracy', om collectieve actie tegen te gaan[1].

Misschien had de arbeidersklasse meer kunnen bereiken, als niet juist in de V.S. het kapitalisme zich na de Burgeroorlog, zijn grote zegepraal, voorbeeldeloos had ontwikkeld en een kracht verworven, waar inderdaad niet tegen op te tornen viel. Nu waren hier een groot aantal factoren aanwezig, die dit proces in de hand werkten. Het industriële kapitalisme zeker moest wel bloeien bij een zo grote rijkdom aan grondstoffen, een zo hoogstaande techniek, een zo sterk ontwikkeld transportsysteem te water en te land, een zo belangrijke binnenlandse markt, een zo regelmatig aangevulde arbeidsreserve, een zo hoog tarievenstelsel en ten slotte de hele geest van aanpak en initiatief, welke dit volk kenmerkt. Er is misschien geen volk waarvoor de machine zozeer het symbool zijner beschaving is geworden als dit volgens een eigen socioloog zo 'occidentale', zo bij uitstek 'anti-Boeddhistische' Amerikaanse volk[2]. Louis Hacker heeft haar invloed geschetst: 'De machine was onbarmhartig; ze doorbrak alle afzondering, veegde oude beroepen weg, vernietigde vakmanschap, schiep de technologische werkloosheid, verspilde natuurlijke rijkdommen, standaardiseerde en vulgariseerde soms de smaak, versnelde het tempo van het menselijke leven en voerde een hele oogst van psychisch-neurotische afwijkingen met zich mee, maakte de oorlogvoering tot een gruwel en een hel, kneep de afmetingen van de wereld samen totdat men haast overal zijn dagelijkse taak op dezelfde wijze verrichtte, zijn vrije tijd op ongeveer dezelfde wijze gebruikte en in belangrijke mate dezelfde gedachten koesterde'. Is deze opsomming volledig? Is dit niet te veel de Frankenstein, de geest, die men opgeroepen heeft en waar men niet meer van los komt? Een blik op een zo hoog bewerktuigde samenleving als de Amerikaanse is al voldoende, om dergelijke vraagtekens te zetten.

De triomf van de machine is vooral de triomf van de uitvinding geweest, alom en altoos de functie van drie variabelen: van bekwaamheid, van vraag en van kennis van voorafgaande uitvindingen. Deze liggen in Amerika zo gunstig, dat men bijna van een 'Amerikaanse vindingrijkheid' zou willen spreken. Er is verder wel enige toelichting te geven op een enkele der genoemde variabelen: het vergelijkenderwijs hoge loonpeil heeft er uiteraard toe geleid, dat er grote behoefte kwam aan de zo niet arbeid, dan toch loon uitsparende machine - men denkt met weemoed aan James Watt overigens, die, evenals zoveel mannen van

1 D. Barmes, De Amerikaanse vakbeweging en de 'doctrine of conspiracy' in: 'Strijdenskracht door Wetensmacht', opstellen aangeboden aan S. de Wolff (1938); M.G. Levenbach, Arbeid in Amerika (1926), blz. 101-103.

2 B. Jaffe, t.a.p., blz. XXV en 298; L.M. Hacker, American Problems of today, a History of the United States since the World War (1938), blz. 571; Lundberg, t.a.p., blz. 388.

wetenschap, argeloos had gehoopt, dat zijn uitvinding nu eens de mens van het gezwoeg zou bevrijden...

Het aantal patenten, dat in de oorlogsjaren niet ver van de tienduizend was gekomen, bedroeg in het decennium 1890-1900 221.500. Alleen kapitaalkrachtige lichamen waren natuurlijk opgewassen tegen de enorme kosten, niet alleen van productie en distributie, maar ook van verdediging van patenten, van reclame e.d., hetgeen wel iets zegt van de verbondenheid van technische ontwikkeling en kapitalisme.

Ik vond ergens vermeld dat ter gelegenheid van de een of andere herdenking in 1936 een commissie de twaalf grootste Amerikaanse uitvindingen op een erelijst had geplaatst. Het zijn:

1. Katoenpluismachine	1793	Eli Whitney (Massachusetts)
2. Stoomboot	1809	Robert Fulton (Pennsylvanië, eigenlijk 1786: John Fitch, Connecticut)
3. Oogster	1834	Cyrus McCormick (Virginië)
4. Telegraaf	1837	Samuel Morse (Massachusetts)
5. Rubbervulcanisatie	1839	Charles Goodyear (Connecticut)
6. Naaimachine	1846	Elias Howe (Massachusetts)
7. Luchtrem	1872	George Westinghouse (New York)
8. Telefoon	1876	Alexander G. Bell (Geb. in Schotland)
9. Gloeilamp	1880	Thomas A. Edison (Ohio)
10. Linotypemachine	1884	Ottmar Mergenthaler (Geb. in Duitsl.)
11. Aluminium voor gebruik	1886	Charles M. Hall (Ohio)
12. Vliegmachine	1903	Wilbur Wright (Indiana) en Orville Wright (Ohio).

Bernard Jaffe, van mening, dat dit niet helemaal bevredigt, voegt er nog de volgende vier aan toe:

13. Schrijfmachine	1868	Christopher L. Sholes (Pennsylvanië)
14. Gramofoon	1877	Thomas A. Edison
15. Radiolamp	1906	Lee de Forest (Iowa)
16. Bakeliet	1909	Leo H. Baekeland (Geb. in België).

Van deze zestien vallen er tien binnen de tijdsgrenzen van dit hoofdstuk. Een belangrijke mijlpaal moet de tentoonstelling geweest zijn, die in 1876, honderd jaar na de Onafhankelijkheidsverklaring, in Philadelphia is gehouden; daar kon het grote kind, dat in de Amerikaan al evenzeer zit als in ons allen, zich vergapen aan het superspeelgoed, uit het brein van zijn landgenoten voortgekomen, behalve veel van het bovenstaande b.v. ook nog de bliksemafleider, de spijkermachine (Perkins 1787), de schroefpropeller (Stevens 1804), het machinegeweer, de revolver, de lift, de veiligheidsspeld. Men wordt wel eens herinnerd aan het achttiende-eeuwse Engeland, de tijd, waarin de haaropkoper Arkwright en de predikant Cartwright aan allerlei ingewikkelde machines zitten te prutsen, wanneer men Mark Twain jarenlang ziet werken

aan de drukpers, die hem tot millionnair moest maken en die hem aan de rand van het bankroet heeft gebracht.

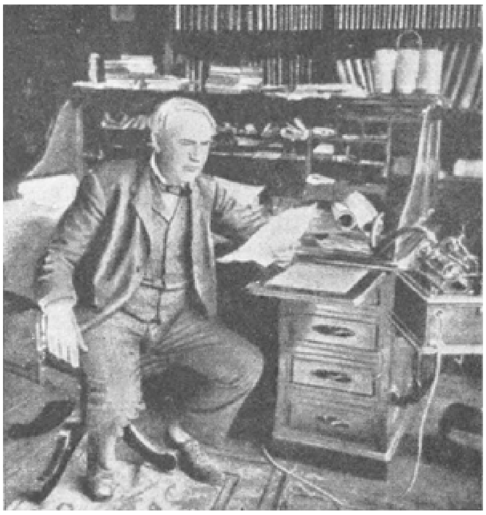

Edison

Het mechaniseringsproces van de Amerikaanse landbouw zette zich na 1865 in versneld tempo voort; de bindmachine van 1878, door Appleby bedacht, welke het werk van acht man voortaan door één liet doen, de stoomdorsmachine, verschillende meerscharige rad- en karploegen, de schijfegge, de stoom- en benzine-tractor, zij alle markeren een onweerstaanbare opmars, die het leven, het bestaan van millioenen ten diepste heeft beïnvloed, daarginds en hier. Van 1855 tot 1894 viel het werk per schepel maïs van 274 op 41 minuten; bij de tarwe zijn over de periode 1830-1894 deze cijfers resp. 183 en 10... De staalnijverheid werd een sleutelindustrie door het werk van W. Kelly en Henry Bessemer; ik zou niet graag pogen uiteen te zetten, wat dit nieuwe product, in snel tempo bereid, voor transport (auto en vliegtuig), architectuur (wolkenkrabber) enz. zoal heeft betekend. De rijkdommen aan erts in Noord-Minnesota passen eigenlijk in sprookjes van Andersen; het lag hier niet diep in de aarde, maar vlak onder de oppervlakte; men moest ‘alleen de dennenaalden wegvegen’, om dit ongelofelijk zuivere erts op te rapen en de Grote Meren lagen dicht genoeg in de buurt om het goedkoop te vervoeren. Na de Burgeroorlog kwam ondanks veel tegenspoed de Transatlantische kabel, het levenswerk van Cyrus Field en de zijnen, gereed; niet langer behoefde de mens beteuterd te staan tegenover de vraag van de Heer aan Job: ‘Gaan op uw bevel de bliksemen uit en zeggen zij tot u: zie, hier zijn wij?’ Sommige dominees preekten zelfs op deze tekst!

De ideale uitvinder, het symbool der techniek, is natuurlijk Edison, in wie tevens het sprookje ‘van krantenjongen tot millionnair’ zich heeft verwezenlijkt, de ‘tovenaar van Menlo Park’. Nergens is duide-

lijker - en aantrekkelijker - de herleiding van de vindingrijkheid tot een rationele en zakelijke werkzaamheid tot stand gebracht dan in deze persoonlijkheid, die terecht een plaats heeft verworven in de Amerikaanse folklore, net als Wieland de smid in de Germaanse en Merlin de tovenaar in de Keltische.

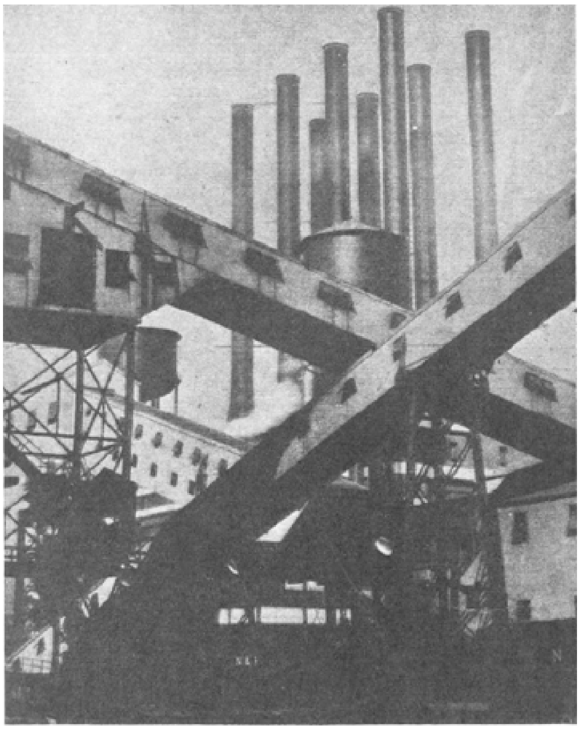

‘Ford-Fabriek, Detroit’ door de Amerikaanse fotograaf Charles Sheeler (1926)

Zulk een man vraagt zijn vrouw ten huwelijk in Morsecode en zij zegt ja in dezelfde ‘taal’. Zulk een man neemt zijn eerste

aant.

patent op een electrische stemmenteller, die geen opgang maakt juist vanwege zijn foutloosheid. Hij laat zijn eerste gramofoonplaat draaien: 'Mary had a little lamb.' Wat moet ik van de gloeilamp vertellen? Het is grappig om te lezen, hoe onwennig nog tien jaar na de uitvinding de familie van President Harrison op het Witte Huis 's avonds met al die knoppen omgaat; niemand mag er eigenlijk aan komen, vanwege, ja, vanwege wat? Ik zal hier maar geen lijstje geven van zijn patenten, een 1500 ongeveer; ze werden merendeels gretig toegepast in industrieën, waarvan de gezamenlijke kapitaalswaarde zeker tienmaal de waarde van de alle Zuidelijke slaven op het moment van hun bevrijding vertegenwoordigde[1].

Omstreeks 1895 ontmoette Edison op een congres een jonge man, die de lachlust zou hebben opgewekt met zijn pogingen, een gas-explosiemotor te maken; Edison lachte natuurlijk niet en werd zo de vriend van Henry Ford. Ook deze figuur heeft zijn plaats gevonden in de folklore van het industriële Amerika, tussen de economische 'empire-builders' in van het slag van Rockefeller, Morgan, Carnegie, Vanderbilt. Er zijn maar weinigen onder deze geweldenaars (en gewelddadigen) die zich met hem kunnen meten in rijkdom en macht, ook weinigen, wier creativiteit zo hecht geschraagd werd door een geloof. Het zijne was, dat 'consumptie het enige doel van alle economische activiteit is', dat de laagst mogelijke productiekosten en de verst doorgevoerde arbeidsverdeling tevens van het meeste belang voor de consument zijn. Men heeft hem de schepper van de moderne industrie genoemd: toen hij kwam, waren auto's duur, doordat er zo weinig van waren en er waren weinig, doordat ze zo duur waren. In 1900 waren er 8000 'paardloze wagens' in de V.S.; in 1903 zette Ford zijn fabriek op met als leidend beginsel de massa-productie van het goedkope type, waartoe hij in 1909 zijn beroemde model T bestemde; toen hij in 1928 daarmee ophield, had hij er vijftien millioen van gemaakt. Dit klinkt achteraf allersimpelst. Hij had zijn model T geel willen verven, zei hij, om ze als trossen bananen te kunnen verkopen - het is niet nodig gebleken. Het ding maakte immers enorme opgang; Ford zelf verhaalt, hoe hij met zijn eerste auto een ketting moest meenemen, om hem aan een lantaarnpaal te kunnen vastmaken, want iedereen zat er aan...[2]

Wat meer? In het lijstje staat de telefoon, die 'de kleine moeder der grote trusts' is genoemd; in 1946, las ik ergens, werden er in de V.S. dertig milliard gesprekken gevoerd. Daar is de schrijfmachine, de linotypemachine, het kasregister, de telmachine, de Kodak van George Eastman: 'You Press the Button - We Do the Rest'. Daar is de

1 J.G. Crowther, t.a.p., dl I, blz. VIII en dl II, blz. 19.
2 W.C. Richards, The Last Billionaire: Henry Ford (1947); K. Sward, The Legend of Henry Ford (1948).

Pithole City in zijn bloeitijd

En korte tijd later

lift, de verticale trein, die samen met het staal de wolkenkrabber heeft mogelijk gemaakt. In 1891 wordt het eerste station voor witte steenkool in Colorado geopend; in het tijdperk vóór 1914 vallen ook de eerste proeven met de draadloze, de film en het vliegtuig. Aardig en tekenend is de reactie van het publiek op de eerste vluchten van de gebroeders Wright, Wilbur en Orville, in Dayton (Ohio). Tarkington vertelt, dat geen ernstig mens het geloofde, zelfs niet toen men er foto's van onder ogen kreeg[1]. In de kleine landbouwstadjes van het Midden-Westen zei men: ‘Och, dat soort dingen worden gedaan door mensen, die Christoffel Columbus of Fernando Cortés of Galileï heten. Maar Wilbur? Orville? Och neen...’ Grappig verschil met ons: wie twijfelt hier en thans er aan, dat dergelijke mensen Wilbur of Orville moeten heten?

De techniek doorbrak eveneens meedogenloos het leerplan van de eerbiedwaardigste universiteiten en versterkte door de triomf van haar natuurwetenschappelijke basisvakken het wereldlijke accent in het hoger onderwijs. Zo kon het gebeuren, dat de Johns Hopkins Universiteit in 1876 werd geopend door de hoogst verdachte T.H. Huxley, voorvechter van het Darwinisme - wel ver was men van de tijd der Puriteinen gekomen! Niet dat deze overgang of ruil door iedereen werd toegejuicht: uit de voogdij van de Kerk trad dit onderwijs in die van het grootkapitaal; niet altoos bleek deze voogdij de minst drukkende. Maar jonge mensen verwierven gemakkelijk beurzen, vooral voor de nieuwe technische faculteiten en instituten, die zelfs in Harvard en Yale ondergebracht werden en presidenten van hogescholen deden niet zelden voor enorme bijdragen een beroep op de grote zakenlieden.

Diezelfde techniek versterkte de greep van het industrialisme op de natuurschatten binnen en buiten Amerika. Columbus had al de inboorlingen van Haïti met een bal van rubber zien spelen en Charles de la Condamine had in 1736 uit Ecuador enige vellen ‘cahuchu’ naar Frankrijk gezonden, ja, op zijn verdere reis langs de Amazone waterdichte schoenen en andere rubber voorwerpen waargenomen... Haar zegetocht echter dateert van 1839, van de uitvinding van het vulcaniseren door Charles Goodyear. Het heet dat Edison zich op zijn sterfbed nog met het probleem van de synthetische rubber heeft beziggehouden; daar kom ik nog op terug. Ik maak van dit alles uiteraard slechts vluchtig gewag; niettemin is er één natuurgave, die wat meer aandacht verdient: de petroleum.

Wie zijn historische coulissen gaarne vóór onze jaartelling opstelt, zal het interessant vinden, te vernemen, dat volgens Prof. Forbes nomenclatuur en schrifttekens der Sumeriërs al hun kennis van de verschillende aardolieproducten bewijzen, hetgeen door chemische en microscopische

1 Booth Tarkington, The World Moves On, Tauchn. Ed. blz. 99-100.

analyse trouwens is bevestigd. Marco Polo vermeldt de aanwezigheid van deze vloeistof in de omgeving van Bakoe. In Amerika werd zij al door Indianen gebruikt en als 'Indiaanse Olie' door apothekers verkocht: met drie theelepels per dag hield men zich t.b.c., cholera, leverziekten van het lijf; ook was ze een panacee tegen blindheid, rheumatiek, brandwonden, kuchen, verkoudheid, kaalheid en verstuikingen. In 1859 op 28 Augustus, precies 110 jaar na Goethe's geboortedag, haalde Ingenieur Drake de eerste acht vaten uit een schacht van 21 meter diepte; de beginproductie was 35 vaten (van 195 liter) per dag. 'Drake's dwaasheid' bleek te renderen en het gevolg was een nieuwe rush, nu naar 'Oildorado'; het 'Oildom' (kwalijk vertaald met 'oliedom') was geboren. 'Pithole City' groeide in een paar maanden tot een stad van 15.000 inwoners en ruim vijftig hotels en zijn postkantoor was spoedig even druk bezocht als dat van Philadelphia en Pittsburgh; enige jaren later vond een reiziger op dezelfde plaats weer de open graanvelden terug... Wanneer men verneemt dat de olieprijzen er slingerden tussen $20 en 10 cents per vat, en dat in de kampen opschriften stonden als 'Rokers worden doodgeschoten' kan men zich voorstellen, welk een draaikolk het daar moet zijn geweest, een heel drama met helden en schurken, onder wie vooral de 'wildcatters', de oliezoekers, op een afstand gezien heel schilderachtig aandoen; ook zij zijn, met de trappers, de cowboys en prospectors, in de Amerikaanse folklore binnengetreden. Carnegie, die zelf in de 'rush' meegedwarreld is, geeft in zijn herinneringen een paar aardige bijzonderheden omtrent de eerste ruige tijd. Het land bleek spoedig ongelofelijk rijk aan olie; een bron te Titusville leverde meer op dan achthonderd walvisvaarders op zee; het heet dan ook dat vele jagers op Moby Dick de harpoen opborgen en naar dit bedrijf overgingen. Tien jaar na Drake's initiatief was dit nieuwe product al nummer vier op de Amerikaanse exportlijst; in 1876 kwam Californië op de markt met 12.000 vaten (in 1914 waren het al honderd millioen!). In verbijsterend tempo schoten de pijpleidingen over het vasteland, thans gegroeid tot een afstand van twintig maal de evenaar; bedenkt men dat de aanlegkosten op meer dan 1.000 dollar per km worden berekend, dan zijn een stukje papier en een potlood voldoende, om even te duizelen[1].

Ik noemde zo even Carnegie, maar niet hij zou de Aladdin van dit moderne sprookje worden. In dit bedrijf nu kwam die super-millionnair op de voorgrond, die met enkele zeer groten, Michelangelo, Rembrandt, Dante, gemeen heeft, dat men met het noemen van zijn voornaam volstaan kan: John D., de man tegenover wie Midas en Croesus pigmeeën lijken en die in zijn eentje Golconda en Ophir had kunnen kopen. Als

1 H. Botsford, The Valley of Oil (1946); S.W. Tait Jr, The Wildcatters, An Informal History of Oil Hunting in America (1946).

aant.

velen moet hij in de Burgeroorlog door transacties in roestige geweren e.d. de grondslag voor dit vermogen hebben gelegd, maar zijn eigenlijke kans kwam met de petroleum. Er is een spreuk die zegt dat 'pecunia non olet', maar dat 'oleum non olet' hebben noch zijn tijdgenoten noch het nageslacht ooit beweerd: er zat wel degelijk een luchtje aan de Jaggernauttrust, die hij heeft gemaakt, die hij volgens velen had gecementeerd met 'moord, brandstichting, omkoperij, dubbelhartigheid en doodgewoon bedrog'; het is een veda van wetteloosheid, van omkoperij, chicane en chantage. De oude heer (heel aardig geschilderd in C.J. Kelk's 'De Vos en zijn Staart') behielp zich met de verklaring: 'God gaf mij mijn geld', tegen welke simpele formule ik niet veel zou weten in te brengen ook. Bijna een eeuw oud is John D. gestorven, nu alweer een twaalftal jaren geleden en dit wonderlijke bestaan is helemaal tot geschiedenis geworden, tot legende - wie weet, wordt het nog eens tot mythe: men is wel voor minder op de Olympus of in het Walhalla opgenomen[1].

Zijn geschiedenis is geheel versmolten met die van de Standard Trust en het voegt thans, deze trustvorm, die pantserwagen van het kapitalisme in opmars, nader te beschouwen. De factoren, die tot zijn ontstaan hebben geleid, vindt men in elk handboek van economie: vereenvoudiging van, besparing op de productie, beter gebruik van bijproducten, minder of geen concurrentie, uitschakeling van de tussenhandel, concentratie van de reclame, grotere weerstand tegen tegenslagen, meer ervaring, bestuurseenheid, standaardisatie-mogelijkheden en last but not least groter kracht tegen de regering van eigen en ander land en tegen de arbeiders. 'A means of making money, not of making goods', meent Veblen, die overigens de trust wel van haar onplezierigste zijde heeft leren kennen. Het baarde b.v. nogal wat opzien, toen uitkwam, dat sommige trusts bij verkiezingen plachten bij te dragen tot de kassen van beide partijen; ik hoop in een vorig hoofdstuk in voldoende mate duidelijk geweest te zijn omtrent het karakter dezer partijen, om de lezer deze onpartijdigheid te doen begrijpen. Tegen deze krachtig groeiende grootkapitalistische vorm liepen natuurlijk de middenstand, de kleine burger en het klein-bedrijf te hoop tot een moeizame afweer. In de 'Atlantic Monthly' opende Henry Desmarest Lloyd in het Maartnummer van 1881 het vuur met een felle aanval op John D. en zijn Standard Oil: 'The Story of a Great Monopoly' en sindsdien liet men niet af, totdat in 1890 de reedsgenoemde Sherman Anti-Trust Act tot stand kwam; daarna gaf de Standard Oil een kleine tien jaar gemiddeld 18% dividend; tijdens de grote 'trustbestrijder' Roosevelt steeg dit weer tot 23. Reeds in 1895 werd de wet bij rechterlijke uitspraak alleen van toepassing verklaard op handelsmonopolies, niet op industriële

1 A. Nevins, John D. Rockefeller, The Heroic Age of American Enterprise (1941) 2dln; Zucker Periods, blz. 100.

aant.

en van 1911 af uitsluitend op ‘onredelijke beperkingen’ van die handel. ‘Wat de leek een stenen muur lijkt, is de triomfboog voor een advocaat,’ sprak een deskundige vriendelijk. Alleen in het jaar 1899 hadden zich ondanks de Sherman-wet 92 trusts gevormd, d.w.z. zogenaamde ‘holding-companies’, die voorlopig ongrijpbaar waren; in 1904 bleek, dat 319 industriële trusts met een $ zeven milliard aan kapitaal een menu hadden verorberd, waarop 3300 onafhankelijke concerns prijkten; verder hadden 127 nutsbedrijventrusts (spoorwegen inbegrepen) 2400 met $ dertien milliard doen verdwijnen. Deze gezonde eetlust vervulde het publiek met enige bezorgdheid en eindelijk brak de grote dag aan, dat men John D. zelf bij zijn deftige jaspanden greep. Hij kreeg niet minder dan 4222 overtredingen te verantwoorden, waarbij hij in 1462 gevallen werd schuldig verklaard met als straf $20.000 per geval, al met al toch nog 29 millioen. De jobstijding bereikte hem bij een partijtje golf en hij moet met Socratische rust geantwoord hebben dat het lang zou duren, voordat deze boete betaald werd. Net als de molenaar van Sanssouci wist hij, dat er nog rechters waren, zo niet in Berlijn, dan toch in Washington; de boete is inderdaad nooit betaald. Een groot gevaar leek de trusts te bedreigen, toen Woodrow Wilson met zijn ‘New Freedom’ het presidentschap veroverde; hij was hevig tegen het monopolisme uitgevaren en een groot deel van zijn verkiezingssucces moet aan die propaganda worden toegeschreven. Nu zou het komen en de Clayton Anti-Trust Act van 1914 kwam. Vreselijke onthullingen omtrent misbruiken knetterden in de oren van het publiek, maar de lichte vrees, die bij de bedrijvers was opgewekt, bedaarde spoedig, toen het Hooggerechtshof zijn vaderlijke hand hield boven het hoofd van de Steel Trust. Het bleek, dat men de anti-trustwetten ‘in harmonie met de economische wetten’ zou toepassen en het dividend wiekte dan ook vrolijk omhoog, tot boven de 50%. Ook deze soep werd niet zo heet gegeten en de trusts gingen lustig verder, aangenaam meedrijvend op een proces van economische wetmatigheid, dat, zoals wij zien zullen, nog geenszins tot stilstand is gekomen, ja, tijdens en door de Tweede Wereldoorlog alleen maar versneld[1].

Het industrialisme zou ondenkbaar zijn zonder een andere pijler: het tarief. Ook dit heeft een lyrisch gestemd econoom wel eens ‘de moeder der trusts’ genoemd.

En het was een zeer liefhebbende moeder, dat is zeker; men zou alleen aan haar al een moederdag kunnen wijden. De Burgeroorlog alweer had dit geschenk de Republikeinen in de schoot geworpen en in de periode er na leverde het een belangrijk overschot op aan de schatkist, die dan ook in staat was, allerlei ‘veteranen’ uit die oorlog met uitkeringen te verkwikken. In 1890 was ondanks deze invoerrechten de import van nijver-

1 Nev. Com., blz. 233-239.

heidsproducten nog tweemaal zo hoog als de export en het MacKinley-tarief van dat jaar verhielp deze 'misstand'; in 1897 legde het Dingley-tarief er nog een schepje op. Enige ontevredenheid wekte dit natuurlijk wel en tegen de verkiezingen van 1908 beloofden de Republikeinen een herziening. Zij waren zo goed als hun woord; in 1909 bracht het Payne-Aldrich-tarief verlagingen aan tot een bedrag van $45.000, gepaard echter met verhogingen tot een bedrag van tien millioen; dit ondanks de tegenstand van de senatoren Beveridge en La Follette, die op de schromelijke winsten van sommige zwaar beschermde ondernemingen wezen. Maar de senaat zat, evenals het Hooggerechtshof trouwens, vol met de Myrmidonen van deze ondernemingen en President Taft tekende toch de wet, die hij n.b. eerst had afgekeurd, maar die hij na schielijke en doelmatige voorlichting anders was gaan waarderen. Aldrich, een van de twee opstellers van dit tarief, had twee etmalen nodig gehad, om zijn schaal te bepalen, terwijl zijn bureau een gonzende bijenkorf leek van allerlei agenten, door de trusts op hem afgezonden; gelukkig bleek deze Sinterklaas veel meer koeken dan garden meegebracht te hebben, met als resultaat zeer vele tevreden gezichten, behalve dan hier en daar onder het grote publiek.

Dit voert mij vanzelf tot het, zij het maar kort, aan de orde stellen van het instituut der 'lobbies', der 'pressure boys', de drukgroepen, die als een 'Derde Huis' werkzaam zijn achter de beide andere. Men vindt er van alles onder en er heten in Washington zoveel lobbyists te zijn, dat men in die stad 'met geen steen kan gooien zonder er een te raken' - wie echter zou op hen de eerste steen werpen? Het is een van de grote plaatselijke industrieën daar; zij vertegenwoordigen er b.v. de openbare nutsbedrijven, de vakbeweging (75 man!), de landbouw, de vrije beroepen, de ambtenaren, de drankbestrijding, het Amerikaanse Legioen, de vrouwen, de pacifistische en rassenorganisaties enz. enz. André Siegfried noemt deze kongsi de machtigste politieke vergadering des lands, die a.h.w. de beide partijen overlapt. Het oude systeem werkte simpel, door besprekingen, connecties, geldbijdragen; het nieuwe werkt veel verfijnder, kent persagenten, advocaten, propagandisten, arbeidt met brieven, telegrammen, telefooncampagnes, bezit een zeer subtiele en wijdvertakte apparatuur, waarin de vertegenwoordigsters van de schone sekse soms een passende, althans moeilijk vervangbare rol spelen: 'Geef me een paar flessen whisky en jenever, een blondje en een brunette en ik praat elke liberaal omver', moet een lobbyist hebben gepocht. Er waren en zijn grote persoonlijkheden bij te vermelden; de oude W.B. Wheeler van de drankbestrijding had er wel de wind onder: als die op de tribune zat stemden zelfs gewoontedrinkers onder de Congresleden voor drooglegging. Men heeft ook hier wat orde op zaken willen stellen met de wet van 1946, de 'Regulation of Lobbying Act',

aant.

waarin de verplichting was opgenomen tot opgave van betaalsheren en verdiensten, maar er is niet veel mee te beginnen, zeggen ingewijden; ten slotte zijn dit de informele, nauwelijks zichtbare regeringen achter een rechtens democratisch bewind, maar bij zoveel losheid van politieke zeden, bij de leegheid van de bestaande partijprograms en de grote spreiding van verantwoordelijkheid onontkoombaar. Zij zullen pas kunnen verdwijnen, zodra de politieke idealen en de bredere belangen des lands in voldoende mate in het democratische proces geïntegreerd zijn en zo ver is men nog niet. Men kan zo goed begrijpen, dat John Gunther, die alle achtenveertig staten heeft afgereisd, overal de vraag stelde: ‘Who runs this state?’ en de gekste antwoorden kreeg. Want in elke staat, ja, in elke stad van enige betekenis oefent dit systeem zijn invloed uit; in Los Angeles vindt Gunther b.v. ‘drukjongens’ (en-meisjes) van pedicures, van osteopathen, van een welbeklant kerkhof; in Texas betalen de olie-belangen aan politici volkomen wettig ‘boringsrechten’ op hun ‘ranch’, al weet iedereen dat er honderd km in de buurt geen spatje olie te vinden is; in Albany, de hoofdstad van New York, ontmoet men vertegenwoordigers van arbeidsorganisaties, bankiers, fabrikanten, makelaars in onroerende goederen, verzekeringsmaatschappijen, openbare nutsbedrijven, boeren, onderwijskrachten, advocaten, artsen, ambtenaren, veteranen, vrouwengroepen, godsdienstige en andere instellingen; deze dames en heren hebben de taak ervoor te zorgen, dat de ‘goede’ wetten er door komen en de ‘slechte’ niet. Het ligt voor de hand, dat hier en daar minder schroomvallige lobbyists hun eigen belangen op vaak nauwelijks toelaatbare wijze behartigen ten koste van hun opdrachtgevers; ook hiervan heeft Gunther staaltjes, welke pijnlijk treffen. Verder bedenke men dat de consument in het algemeen géén lobby bezit en dus in het hoekje kan komen waar geslagen, of beter: gevild wordt; algemene en nationale belangen komen wel eens in het gedrang en worden gesubordineerd aan die van welbespraakte en welgeorganiseerde minderheden[1].

Alweer ben ik even op de geschiedenis vooruitgelopen en keer weer gehoorzaam terug naar de periode van dit hoofdstuk. Op één terrein is de krachtmeting tussen kapitaal en arbeid niet helemaal ten nadele van de laatste verlopen: op dat der immigratie. Ik herinner er aan dat tijdens de Burgeroorlog bij de wet de mogelijkheid was geopend, contractarbeiders naar Amerika te lokken, een tegenwicht tegen de Homestead-Act, waarvan men een vermindering van de arbeidsreserve vreesde. Na 1865 richtten de landspeculanten, industriebelangen en spoorwegen hun krachtigste magneten op Europa; men heeft kunnen beweren, dat hun

1 B. Zeller, Pressure Politics in New York (1937); A.H.R. 1936/37, blz. 463; Recent Social Trends, blz. 1511; Myrdal, blz. 811; J. Gunther, Inside U.S.A., blz. 42 en 169.

aant.

propaganda van meer invloed is geweest op de landverhuizing dier periode dan de toestanden thuis. Een feit is, dat Europa werd overstroomd met emigratie-agenten; er bevonden zich op een gegeven ogenblik alleen in Zwitserland een vierhonderd! Scandinavië verloor in een halve eeuw een kwart, IJsland een derde van zijn bevolking, welke naar Minnesota en Dakota trok, naar 'Nieuw-Noorwegen', 'waar de diepte van de humus de hoogte van een man evenaarde'. 'Ubi panis, ibi patria': waar mijn brood is, daar is mijn vaderland, het richtsnoer van zoveel emigranten! In 1881 en 1882 bereikten resp. 250.000 en 232.000 landverhuizers dit Kanaän; het waren de jaren, waarin door de scherpe concurrentie de vervoerstarieven over de Atlantische Oceaan tot een ongekend peil daalden: in Mei 1882 tot negentig mark, in Juli 1883 tot tachtig, in Februari 1884 kwamen de Engelse lijnen tot dertig shilling en eind 1884 bereikte men een dieptepunt van zes dollar! Een blik op de bestaande tabellen leert ons, dat van 1881-1890 bijna vijf millioen Europeanen de Oude Wereld de rug toekeerden, van 1891-1900 bijna vier, van 1901-1910 ruim acht, van 1911-1915 bijna vier en dat van personen die merendeels de consumptieve leeftijd te boven waren: welk een geschenk aan de Nieuwe! Steeds sterker drong Oost-Europa in de samenstelling van dit cadeau naar voren, maar er waren behalve de bovengenoemde Scandinaviërs en de honderdduizenden Engelsen toch ook heel veel Duitsers, waaronder verrassend velen, die zich aan de militaire dienst onttrokken[1]. In zijn rede, op 8 Januari 1885 in de Rijksdag gehouden, verdedigde Bismarck onder heftige protesten van de linkerzijde de opvatting dat niet armoede, maar welvaart de landverhuizing aanwakkerde ('je besser es uns geht, desto höher ist die Ziffer der Auswanderung'), omdat dan meer geld beschikbaar was voor de betaling van de overtocht en de aankoop van land daarginds: 'Nur wohlhabende Leute wandern aus (Widerspruch links)... Es sind nicht die Elenden, die auswandern, das ist ein vollständiger Irrtum und eine Umkehr der ganzen Sachverhältnisse, wie sie wirklich liegen (Bravo! rechts)'...

Hoe dan ook, rijk of arm, men liep de veelgeliefde 'Heimat' uit en schudde haar stof van schoen en klomp. Van heinde en ver stroomde het de V.S. binnen. Tussen 1903 en 1914 waren er maar twee jaar, waarin de immigratie onder de 700.000 viel; in zes rees ze boven een millioen. Tussen 1900 en 1910 steeg het aantal inwoners der V.S. van 76 tot 92 millioen, dus met 21% in tien jaar tijds! De lezer mag het heus een beetje duizelen, wanneer hij zich voorstellen moet, welk een warreling van dromen, van verwachtingen, zorgen, illusies, om die

1 A.H.R. 1934/35, blz. 72; Van Hinte, t.a.p., dl II, blz. 152; S.P. Orth, Our Foreigners, blz. 141 en 233; Bern. Huldermann, Albert Ballin (1922), blz. 15-20; M.L. Hansen, t.a.p., blz. 28. Zie ook de tabel in de Winkler Prins, dl I, blz. 685.

mensen heen hing, wanneer zij het waterfront van New York naderden, toen nog niet zo imposant als thans natuurlijk, maar in elk geval nieuw, groots, machtig.

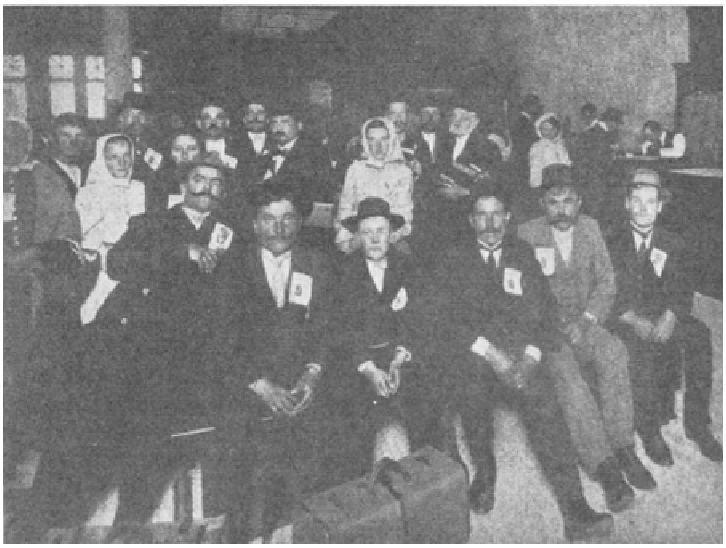

Immigranten op Ellis Island (omstr. 1900)

Dat was hun vaderland, in dat volk zouden zij opgaan, in die aarde zouden zij eenmaal rusten. De millioenen kwamen. Sommigen werden binnen een half jaar 'Amerikaan' (probeer eens in een half jaar Chinees, of Rus te worden!); sommigen werden het nooit; men kent de uitdrukking 'immigrantenneurose'. In elk geval moet dit alles een ontzaglijke invloed hebben gehad op de samenstelling van de bevolking. Laat mij dit met een treffend voorbeeld toelichten: Massachusetts, die bakermat van het Puritanisme, was in 1920 voor twee derde, is thans voor drie kwart Katholiek en er moeten winkels in Nieuw-Engeland zijn met bordjes: 'English spoken'; in Boston is de meerderheid van de namen in de telefoongids Iers en Italiaans! Al deze groepen van steeds gedifferentieerder samenstelling stortten zich dus in het 'veeltalig hotel' Amerika naar binnen en riepen daarmee problemen op van onafzienbare draagwijdte. Men weet wat Sinclair Lewis van de afstamming van zijn held Martin Arrowsmith zegt: 'Martin was een raszuivere Angelsaksische Amerikaan.' En wat is dan volgens Lewis zulk een Amerikaan? Een verbinding van Duitse, Franse, Schotse, Ierse, misschien een beetje Spaanse, een tikje

aant.

Joodse en een heleboel Britse bestanddelen; dit Britse ingrediënt zelf is weer 'een mengsel van primitief Engels, Keltisch, Phoenicisch, Romeins, Germaans, Deens en Zweeds'. Helemaal mooi wordt het natuurlijk, wanneer men deze op zichzelf neutrale termen gaat vertalen in de psychologie. Dan verenigen zich (volgens R. Jannasch) in de Amerikaan: 'de huichelarij en de koene ondernemingsgeest der Angelsaksen, de taaiheid en uitgeslapenheid der Nederduitse boeren, Schotse gierigheid en Ierse opstandigheid, Spaanse wreedheid, Franse vlotheid, Slavische zorgeloosheid en bespiegelend Semitisme'. Zulke sommetjes gaan natuurlijk altijd wel op; men kan trouwens bij die Slaven en zeker bij die Semieten elke willekeurige eigenschap, vooral de ongunstige, altoos kwijt. Men kent het befaamde woord uit Zangwill's drama 'The Melting Pot': Amerika is de smeltkroes, waarin God zich uit al die volken de toekomstige oppermens formeert. Hoever staat het daarmee? Hoever onder de opperhuid is het kameleonisme, die onontkoombaarheid, doorgedrongen? Mag men zeggen: 'Krab een Amerikaan en je vindt een vreemdeling'? Zal het ene volk er komen of zal zich in de toekomst ghetto naast ghetto rijen? Is er al een Amerikaan, een 'homo Americanus', die met de stem van Carl Sandburg ('The People Yes', 1936) spreekt of is dat de droom van een dichter, het vizioen van een bard?[1].

Vragen, vragen... Er zijn natuurlijk vele assimilatieve factoren: taal, pers, politiek, school, verkeersmiddelen, de uitgestrektheid van het land; men heeft gewezen op de onweerstaanbare kracht van een 'groot nationaal ethos, waarin optimisme en zorgeloosheid, edelmoedigheid en vereelting voorkomen'; anderzijds kan men kwalijk ontkennen, hoe weinig 'rijp' dat alles nog is geworden, hoe onvolledig uitgekristalliseerd, hoeveel conflicten en spanningen van ras en nationaliteit nog steeds niet opgeheven zijn en het voorlopig wel niet zullen worden ook. De 'Chicago Tribune' van 1921, wijzend op de meer dan 800.000 in het buitenland geboren stadgenoten, mocht terecht vragen: 'Waarom Amerika uit voor een Volkenbond'? Men moet zich ook vooral niet blind staren op de oppervlakkige assimilatie, die zich openbaart in manieren en taalgebruik. Wat dat laatste betreft: hoeveel immigranten spreken geen 'American slang', die nooit van hun leven het Engels leren hanteren? Is de snelheid, waarmee zij hun oude erfgoed willen vergeten niet juist de grote belemmering om in hun nieuwe land in te groeien? Maar imposant is het, wanneer op 4 Juli 1918 een gezelschap Amerikanen,

1 Nev. Com., blz. 256 vgg.; Ferguson, blz. 152; L. Adamic, A Nation of Nations (1945); Hassert, Die Vereinigten Staaten von Amerika (1922), blz. 133; Lyman Abbott, America in the Making (1911), blz. 3; Edward W. Bok, The Americanization of Edward W. Bok (1920); F.C. Howe, The Alien in: 'Civilization', blz. 337-350; F. Kummer, Eines Arbeiters Weltreise (1913), blz. 58.

aant.

voortgekomen uit drieëndertig verschillende nationaliteiten een pelgrimstocht maakt naar Mount Vernon, wanneer dezelfde groepen, die in het vroegere Oostenrijk-Hongarije samenleefden als wilde dieren in één kooi, hier haastiglijk één natie pogen te vormen, wanneer men ze ziet optornen tegen de geweldige centrifugale krachten, die ze daarin belemmeren en met roerende volharding cursussen ziet volgen, scholen voor volwassenen bezoeken, om volwaardig en volledig deel te krijgen aan de droom van Jefferson en Lincoln, het recht op de menselijke waardigheid, de overwinning op domheid, armoede en onderdrukking! Het is meer dan imposant - met een kleine wijziging in een bekend spreekwoord heeft men gezegd: ‘Immigration is the sincerest form of flattery’: Amerika mag hier trots op zijn. Wat natuurlijk niet zo snel verdwijnt is de verscheidenheid der typen: Duhamel vindt allerlei hem bekende Europeanen terug, maar op een heel ander sociaal niveau: Einstein als dirigent, Pirandello als conducteur, Jouvet als liftjongen, Gide als chauffeur; verder Tagore als bedelaar. Wat ze ook niet altoos gemakkelijk opgeven, is de naam, de naam, waarmee ze in het land zijn gekomen, de naam hunner voorouders. Lees het gemengd berichtje bij Louis Adamic:

> Twee brandweerlieden, William Buteau en Joseph Jelincke, visten Efrosinia Borovkova, 45 jaar oud, uit het water in Battery Park; dr Joseph Spiaggia behandelde haar...

Trouwens, wie ooit een rijtje namen van Amerikaanse soldaten achter elkaar heeft gezien, weet welk een staalkaart van nationaliteiten daarin te voorschijn komt[1]. De typen blijven, de namen heel lang soms en bij velen toch, toch het heimwee. Er is het roerende verhaaltje van twee Duitse immigranten, die elkaar in New York ontmoeten, ieder met een boekje ‘Het Amerikaans in Tien Lessen’ in zijn handen. De eerste bladert even en zegt: ‘I-am-happy.’ De tweede bladert eveneens: ‘I-am-happy-too.’ En dan weer de eerste: ‘Glücklich aber sin mer nich’...

Men heeft, vooral in de laatste jaren, in de V.S. een scheidingslijn getrokken tussen de ‘oude’ en de ‘nieuwe’ immigratie, welke ongeveer loopt over de jaren zestig: de oude was dan de West- en Noordeuropese, de nieuwe, wel eens lieflijk ‘het vuilblanke gevaar’ genoemd, uit het Zuiden en Oosten van ons werelddeel. Men heeft die scheiding vooral als een ethnische en raciale gezien, maar men mag haar ook enigszins als sociaal bepaald beschouwen. De oude immers vond in het algemeen vrij land, werd de gelijke van haar voorgangers, zo niet onmiddellijk, dan toch na verloop van betrekkelijk korte tijd (men denke aan de contractslaven); de nieuwe

1 Myrdal, blz. 51; M.R. Davie, Refugees in America (1947); H. Milford, Foreign Influences in American Life (1944).

aant.

echter trad uit de ene gebondenheid over in de andere, kwam bij de oude in dienstbaarheid en daarmee op een sociaal lager niveau. De grote massa hanteert uiteraard het rascriterium, dat immers zoveel sterker aan het gevoel dan aan de rede appelleert. Wij, op deze afstand, kunnen ons de sneer veroorloven, dat de meest ‘raszuivere’, de ‘van echt Amerikaanse oorsprong’ zijnde delen der Unie geestelijk de achterlijkste zijn en op Arkansas wijzen, waar bijna 99% van de bevolking uit in Amerika geboren ouders is voortgekomen, met een haast maximale hoeveelheid analphabeten, achterlijken en lynchers; men beschouwt allerwegen desondanks de ‘chink’ (Chinees), ‘gu-gu’ (Philippijn), ‘wop’ (Italiaan), ‘bohoe’ (Tsjech) als de minderen, of onbetrouwbaren, of ongewensten al naar het uitvalt. In dit verband veroorloof ik mij het prachtige vers van de neger-dichter Melvin Tolson aan te halen (uit ‘Rendezvous with America’):

A blind man said,
‘Look at the kikes.’
And I saw
Rosenwald sowing the seeds of culture in the Black Belt,
Michelson measuring the odysseys of invisible worlds,
Brandeis opening the eyes of the blind to the Constitution,
Boas translating the oneness of mankind.

A blind man said,
‘Look at the dagos.’
And I saw
La Guardia shaping the cosmos of pyramided Manhattan.
Brumidi verving the Capitol frescoes of ‘Washington at Yorktown’,
Caruso scaling the Alpine ranges of drama with the staff of song.
Toscanini enchanting earthward the music of the spheres.

A blind man said,
‘Look at the chinks.’
And I saw
Lin Yutang crying the World Charter in the white man's wilderness,
Dr. Chen charting the voyages of bacteria in the Lilly Laboratories,
Lu Cong weaving plant-tapestries in the Department of Agriculture,
Madame Chiang Kai-shek interpreting the Orient and the Occident.

A blind man said,
‘Look at the bohunks.’
And I saw
Sikorsky blue-printing the cabala of the airways,
Stokowski imprisoning the magic of symphonies with a baton,
Zvak erecting St. Patrick's Cathedral in a forest of skyscrapers,
Dvorák enwombing the multiple soul of the New World.

aant.

A blind man said,
'Look at the niggers.'
And I saw
Black Sampson mowing down Hessians with a scythe at Brandywine,
Marian Anderson bewitching continents with the talisman of art,
Douglass hurling philippics of freedom from tombstones,
Private Brooks dying at the feet of MacArthur at Bataan.

Inderdaad; soldaat Robert S. Brooks sneuvelde op 8 Dec. 1941 als eerste Amerikaanse neger op de Philippijnen...

Het protest tegen de immigratie is al oud; tijdens depressies was het luider, in goede tijden wat stiller; helemaal zwijgen deed het nimmer. Vooral in de laatste eeuw ging het geregeld door; in 1850 keerde zich tegen de Ierse en Duitse landverhuizers de Protestantse 'Know Nothing' beweging, lieden, die op elke vraag naar hun beginselen plachten te antwoorden: 'Know Nothing', een bewijs voor het irrationele karakter van dit verzet, dat in zijn riten en andere poespas al praeludeert op de latere Ku-klux-klan. Ook deze nietsweters waren zeer anti-Katholiek en fel tegen 'vreemde atheïsten', waarmee ze de mannen van 1848 bedoelden. Na 1865 kreeg die anti-tendentie weer nieuw voedsel uit de arbeiderskringen, die voor hun positie vreesden. Het waren grotendeels zelf immigranten, die naar Münchhausen's voorbeeld het touw achter zich poogden af te hakken, waarmee ze naar de maan geklommen waren. De Duitse Joden, zelf moeizaam geassimileerd, waren doodsbang voor de rasgenoten uit Wilna, die met hun 'Abram Lincohen', 'Judge Vashington', 'Mocktwain' en 'Relfvaldo Emerson' het hele Oude Volk dreigden te compromitteren en zonden er duizenden naar dat pogromklimaat terug, terwijl ze er duizenden meer heen hadden gestuurd, indien ze hadden gekund; er zijn nu eenmaal antisemietische negers en negerhatende Joden - men vraagt zich alleen af, hoe het wel iemand te moede moet wezen, die èn neger èn Jood is (en die zijn er)[1].

Tot hevige uitbarstingen leidde de xenophobie in Californië, dat ook na de goudkoorts van 1848 vgg. veel mensen bleef trekken, al was het alleen al met zijn heerlijk klimaat, dat volgens een bekend gezegde op vele plaatsen de noodzaak leverde, iemand dood te schieten, ten einde een kerkhof te kunnen beginnen. In dit paradijs waagden zich vele Oosterlingen (in 1870 waren er een 60.000), om te ervaren, dat men ze weer zo gauw mogelijk weg wilde hebben: 'De Chinees moet gaan, wat er ook gebeurt.' De Cato van deze slagzin was een zekere Kearney, in wie een z.g. Puriteinse afkeer zich zou hebben geopenbaard van de Oosterse bordeel- en opiumkit-

1 The Journal of Economic History, (Nov. 1946), blz. 212.

aant.

narigheid in een zo maagdelijk en ingetogen milieu als San Francisco; het was echter wel meer, zelfs meer dan een strijd van 'vleeseter' tegen 'rijsteter'[1]. Bij al zijn luidruchtigheid en demagogie was deze Kearney een volksman, die hardop droomde van het 'ophangen van kapitalisten', die de mannen van de Central Pacific openlijk dieven noemde en tot zijn volgelingen sprak:

Chinezenhaat in Californië, naar een plaatje uit 1875

> 'Als ik mijn partij door en door heb georganiseerd, zullen we door de stad marcheren en de dieven dwingen, hun buit terug te geven. Ik zal jullie naar het stadhuis leiden, de politie er uit gooien, de officier van justitie ophangen, elk boek verbranden met ook maar een titteltje wet er in en dan nieuwe wetten maken voor de werkman.'

Kearney liet het niet bij dit proza en dreef inderdaad de zeer vooruitstrevende gewestelijke constitutie van 1879 er door. Maar zijn vreemdelingenhetze was natuurlijk een prachtig agitatiemiddel; het moet heerlijk geweest zijn, de nauwelijks of helemaal niet genaturaliseerde Ierse immigranten achter hem aan te horen schreeuwen: 'Immericky fur Immerikans!' In 1882 kwam het tot de 'Chinese Exclusion Law' en de Japanners kwamen ook aan de beurt; aan de zendelingen liet men de kiese taak, deze Oosterlingen duidelijk te maken, waarom ze wel in de hemel mochten bij goed gedrag, maar niet in de V.S. Hier en daar werden de zonen van het Hemelse Rijk zelfs mishandeld en vermoord, zonder dat - schijnt het - China exterritoriale rechten opeiste of een kanonneerboot de Golf van San Francisco inzond. In 1907 kwam er met het zeer geprikkelde Japan een 'Gentleman's Agreement' tot stand, waarbij werd afgesproken, dat geen Japanners zich meer naar de V.S. zouden begeven maar dat van discriminatie tegen de reeds gevestigden geen sprake zou zijn. Inmiddels was in 1885 de contractarbeid, zoals bij de wet van 1864 geregeld, weer verboden, in 1891 een speciaal Immigratie-station op Ellis-Eiland ingericht. Verscheidene bepalingen werden tegen minder gewenste personen in het leven geroepen. Hoezeer dit onderwerp de gemoederen bezighield, blijke daaruit, dat een studie-commissie, die in 1907 van het Congres de opdracht tot een onderzoek had ontvangen, in drie jaar tijds een rapport van veertig dikke delen samenstelde, waarin

1 Ch. Wolff, Amerikanischer Sozialismus (z.j.), blz. 10.

aant.

overigens op veel radicaler beperkingen werd aangedrongen. In een volgend hoofdstuk kom ik hierop nog terug.

Een laatste woord omtrent deze onuitputtelijke materie over de remigratie en expatriatie; de eerste ging in die tijd natuurlijk door, terwijl de tweede zich op voor de Amerikaanse eigenliefde niet altijd aangename wijze openbaarde. Het was immers daarginds een zo onomstotelijk dogma, dat men voor de hongerende en voortvluchtige wereld het 'Land van Belofte' was, dat die overtuiging gaandeweg een element van Amerikaanse orthodoxie was geworden, waartegen ketterij gewraakt, ja, gestraft werd. En toch waren er lieden die 'God's Own Country' de rug toekeerden, ook Amerikanen. Deed James Branch Cabell het nog op papier, met zijn 'escapistische' fantasieën, spelend in een Middeleeuws 'Poicteme' van eigen maaksel, sommigen gingen inderdaad. Bekende uitwijkelingen zijn de dichter T.S. Eliot, de prozaïsten Henry James en L.P. Smith, de schilder Whistler, al is het de vraag of hun vlucht uit het onstabiele, onevenwichtige Amerika niet rechtvaardigheidshalve geïnterpreteerd moet worden als een hang naar rust, evenwicht, ondergrond, die zij, evenals het geluk, met ons allen daar zochten en zoeken, waar wij niet zijn[1].

En thans keer ik, niet geheel ongelijk aan de Verloren Zoon, terug tot wat in vele boeken, ook voor volwassenen, de Geschiedenis heet. De opvolger van President Hayes in 1881 was James Garfield, die aan twee eisen voldeed: hij was èn geboren in een blokhut èn oorlogsheld, verder koesterde hij de overtuiging van de verenigbaarheid van vrijhandel en protectie; hij was door de Republikeinse conventie pas bij de zesendertigste stemming als 'dark horse' aangewezen, maar werd door een teleurgestelde aanhanger nog in hetzelfde jaar doodgeschoten: een slachtoffer, ook hij, van het 'spoils system'. Zijn opvolger werd de vice-president Chester Arthur. Al die jaren, van Lincoln af, was de Republikeinse partij nu aan het bewind geweest en een zekere moeheid was onmiskenbaar, vooral nu de Burgeroorlog steeds verder weg kwam te liggen en het 'wapperen met het bebloede hemd' het kiezersvolk nauwelijks meer imponeerde. Het zag er dan ook slecht uit voor de 'Grand Old Party', die in 1884 een beroep deed op Sherman, maar deze vechtjas-van-weinig-woorden antwoordde minzaam, dat hij zich als 'een dwaas, een idioot en een ezel zou beschouwen', als hij ja zei - en hij zei neen. Men probeerde het dan maar met James Blaine, tegenover wie de Democraten te voorschijn kwamen met een 'flinke kerel', met Grover Cleveland, die als sheriff van Erie County geweigerd had om een beul te huren, omdat hij de misdadigers zelf ophing. Blaine werd geadverteerd als de 'gepluimde ridder

1 W.L. Sperry, t.a.p., blz. 13.

aant.

met het zilveren harnas' (wat ik nooit uit zijn portret zou hebben geraden); hij had echter een lelijke roestplek op dat harnas, doordat hij eens een onvoorzichtige brief had geschreven met het compromitterende P.S. 'Burn this letter' en in de verkiezingsstrijd kwam dit stuk te voorschijn. Gelukkig had de ruige sheriff weer een onecht kind. Deze verhoudingen weerspiegelen zich in de verkiezingspoëzie:

Cleveland aangevallen tijdens de verkiezingsstrijd (zie tekst)

> Blaine, Blaine, James G. Blaine,
> The continental liar from the state of Maine,
> Burn this letter!

En de tegenstanders weer:

> Ma! Ma! Where's my Pa?
> Gone to the White House
> Ha! Ha! Ha!

Misschien had de onvoorzichtige vader het toch tegen de onvoorzichtige briefschrijver afgelegd, ware het niet dat een aanhanger van Blaine vlak vóór de stemming in New York uitgevaren was tegen 'Rum, Romanism and Rebellion', de drie elementen van de Democratische Partij. Hier werd dus de R.K. Kerk in een stad met honderdduizenden

aant.

Ieren op grievende wijze aangevallen en dat kostte de zilveren ridder èn de machtige staat New York met zijn vele kiesmannen èn de hele verkiezing.

Hurrah for Maria,
Hurrah for the kid;
We voted for Grover
And we're damned glad we did!

Vier jaar lang zat er dus weer een Democraat in het Witte Huis, maar in 1889 werd hij, na een verloren campagne, opgevolgd door Harrison, wiens grootvader, men herinnert het zich, in een blokhut heette geboren:

Grover! Grover!
All is over!

Deze welsprekende profetie kwam niet uit, want ‘Grover’ keerde in 1893 naar Washington terug. Tijdens zijn tweede ambtsperiode openbaarde zich de hevige ontstemming bij de Westelijke boeren, waar ik hiervoor, bij de bespreking van het Populisme, al van gewaagde; men verlangde vrije aanmunting van zilver, aangezien men de lage prijzen toeschreef aan de duurte en schaarste van het nieuwe goudgeld, dat de circulatie beheerste. Er was nog wel meer trouwens, dat de Populisten wind in de zeilen blies: liefst drie beslissingen van het Hooggerechtshof, die hoeder van ‘onze vrijheden’, nl.: 1. De suikertrust, die 95% van de hele productie beheerste, was géén handelsbelemmerende trust; 2. De populaire Eugene Debs, leider der spoorwegarbeiders, kon wegens schending van een ‘injunction’ worden gevangengezet en 3. De pas aangenomen inkomstenbelasting, een zeer matige natuurlijk, werd met vijf tegen vier stemmen ongrondwettig verklaard; ze heette een ‘communistische opmars tegen de persoonlijke eigendom’ en Cornelius Vanderbilt was ‘pleased by the news’. Terecht verhief de vooruitstrevende opperrechter Harlan zijn stem: ‘Geen belasting is in haar wezen gerechtvaardigder dan de inkomstenbelasting... Mijn geweten laat mij slechts toe, deze beslissing als een ramp te beschouwen.’ In elk geval wekte ze grote opschudding, hier en daar zelfs opstandigheid. De woordvoerder van de ontevredenen, W.J. Bryan, wist dan ook op de Democratische conventie van 1896 de candidaatsstelling te verkrijgen[1].

‘My boys, let us be grave, here comes a fool’. Ik moest vechten tegen de neiging, mijn beschrijving van deze figuur met die achttiende-eeuwse woorden te beginnen. ‘Ich begriff nie, wie dieser Schädel jene kolossalen Massen von Ignoranz zu enthalten vermochte, die er in so

1 L.M. Hacker, The Shaping of the American Tradition, blz. 784.

aant.

reicher, ja verschwenderischer Fülle auskramte - da zeigt sich die Allmacht Gottes' (Heine). Ook dat moest er even uit... Er zijn weinig Amerikanen, die de Europeaan zo slecht 'liggen' als deze buitengewoon woordenrijke, bekrompen en kleinsteedse rhetor, die wel eens vergeleken is met de Platterivier in zijn staat Nebraska: aan de mond zes mijl breed en een paar centimeter diep. Zijn onkunde van wetenschap, economie, cultuur in het algemeen was eenvoudig verbijsterend en dat uit doodgewoon gebrek aan belangstelling want hij was zeker niet gespeend van gezond verstand. Het is haast niet te geloven, maar hij heeft een dichter geïnspireerd tot:

> Prairie avenger, mountain lion,
> Bryan, Bryan, Bryan, Bryan,
> Gigantic troubadour, speaking like a siege gun,
> Smashing Plymouth Rock with its boulders from the West.

Ook hij was een 'Silver Knight of the West' - men ziet hoe deze standenloze maatschappij met het ridderideaal wegloopt. Ook was hij een 'Tiberius Gracchus'; zijn tegenstanders spraken natuurlijk andere taal: 'a Baby Demosthenes', 'een politieke fakir', 'een balkende wilde ezel van de prairiën'. En toch moeten wij, Europeanen, behoedzaam staan tegenover onze zelfgenoegzaamheid; toch moeten wij, in ons welgevormd en keurig gemanierd parlementarisme opgegroeid, iets trachten te voelen van de levende adem van dit pathos en deze bewogenheid. Het is toch ook een beetje de Pieter Stastok in ons, die van dergelijke tribunen gruwt... De Republikeinen van toen zagen een groot gevaar in deze candidaat en probeerden het met een marionet, de volmaakte gentleman MacKinley, n.b. zelf eerst vaagweg een bimetallist, dus eigenlijk aanhanger van het program zijner tegenpartij, maar te rechter tijd tot betere inzichten bekeerd. Aan de touwtjes trok hier een alleszins merkwaardige figuur, een zekere M.A. Hanna, een oud schoolvriendje nog van John D., hèt type van de 'businessman in politics for the protection of business'. Hanna was van een ontwapenende rondborstigheid; 'zijn tekort aan schijnheiligheid won hem veler respect', heet het. Hij was de 'Warwick van 1896,' koningsmaker als in de Rozendrama's van Shakespeare, een intelligent mens, die drommels goed inzag, dat men er met een tekort aan schijnheiligheid alléén in de politiek toch niet ver komt. In elk geval bracht hij voor alle zekerheid een voor die tijd enorm verkiezingsfonds bijeen, om het gevaar van het vrije zilver af te wenden; Rockefeller, Vanderbilt, Morgan, Carnegie en anderen droegen bij alsof het een werk van philanthropie gold en hier en daar in het Zuiden liet men zelfs voor deze gelegenheid de negers naar de stembus tijgen[1]. Aangegord met zijn gouden wapenrusting deed MacKinley dan ook de zilveren ridder van het Westen in

1 D.W. Brogan, t.a.p., blz. 62.

het zand bijten. Een grappig naspel is, dat Hanna zelf zijn beloning mocht uitkiezen en de senatorszetel voor Ohio verlangde. Daar zat natuurlijk nog iemand op, nl. de tachtigjarige John Sherman, die niet goed meer bij zijn verstand was en aan wie MacKinley de portefeuille van Buitenlandse Zaken toevertrouwde, waardoor het plaatsje voor Hanna vrijkwam (overigens trad Sherman spoedig daarna af). Minder grappig is, dat de in 1900 met vlag en wimpel herkozen MacKinley kort daarna door een anarchist werd vermoord; zijn opvolger was de vice-president Theodore Roosevelt. Wat deze zaak al een bijzonder onaangenaam reliëf gaf, was, dat de Hearst-pers, zeer op MacKinley gebeten, kort daarvoor in een hoofdartikel had geschreven: ‘Wanneer men van verkeerde instellingen en verkeerde mensen alleen door moord kan afkomen, dan moet die moord worden gedaan.’ De moord was gedaan, Hearst werd hier en daar in effigie verbrand, maar de door en door integere MacKinley was als slachtoffer van de politieke hartstochten gevallen.

En nu Theodore Roosevelt. John Morley moet eens gezegd hebben, dat hij in Amerika twee machtige natuurwonderen was tegengekomen: de Niagara en Th. Roosevelt. De historicus vraagt zich af, of niet beider geluidsvolume de combinatie heeft gesuggereerd; is die historicus een Europeaan, dan kost het hem veel moeite om iets te begrijpen van een figuur die men, net als W.J. Bryan, wel voor door en door Amerikaans zou willen houden, ware daar niet de felle en intelligente critiek van Amerikanen zelf, die met hem heeft afgerekend als een, weliswaar door zijn tijd in sterke mate bepaald, maar niettemin weinig aantrekkelijk fenomeen. ‘De Apostel van het Klaarblijkelijke’, die er prat op ging, dat hij ‘zachtjes sprak, maar een stevige stok droeg’ - van dat zachtjes praten kan ik maar weinig sporen ontdekken; tegen het grootkapitaal tenminste brulde hij (maar droeg hoogstens een strootje intussen). ‘Er hatte eine grosse Idee von sich selbst, aber das war auch seine einzige Idee’ (Heine); luister maar: ‘Wij zijn noch voor de rijke noch voor de arme man als zodanig; we zijn voor de fatsoenlijke man, rijk en arm!’ Amerika's critische intelligentie had twintig jaar nodig om daarop te pruimen en zich er rekenschap van te geven, dat hij helemaal niets had gezegd, spot Alfred Kazin. Toch verraadt zo iets de krasse ambivalentie van een figuur, die voortdurend de taal der maatschappelijke vernieuwing sprak en met al de kracht van zijn instincten het behoud nastreefde. Hij was aan zijn naam van enfant terrible en daarmee aan zijn populariteit gekomen, toen hij de corruptie in de staat New York was te lijf gegaan. Bij de lezing van zijn artikelen trof het mij, dat hij inderdaad het bederf in de wetgevende vergadering van die staat veroordeelt, maar met een bezonnenheid, die hem helemaal verlaat, zodra hij uitvaart tegen de ‘roekeloze arbeidersagitator’; hij vindt dan ook de door en door fatsoenlijke werkmansvriend Altgelt erger

aant.

dan de millioenendief Tweed. Het valt niet moeilijk, achter al deze luidruchtigheid een merkwaardige onzekerheid te beluisteren, een angst, die zich overschreeuwen moet. Soms doet hij aan de latere Mussolini denken (van wie hij inderdaad iets weg heeft) in zijn gebral over het 'leven van werken en strijden', zijn uitvaren tegen 'de bange man, de luie man, de man die zijn land wantrouwt, de over-beschaafde man, die de grote vechtinstincten, de heersersdeugden heeft ingeboet'. Dergelijke klanken (Nietzsche in kleingeld), kennen wij en wij kunnen William James niet helemaal ongelijk geven, wanneer die vaststelt, dat Roosevelt geestelijk nooit helemaal boven de Sturm und Drangperiode van de puberteit is uitgekomen en klaagt dat hij 'alles bij elkaar moddert in een stroom van abstracte strijdlustige emotie':

Theodore Roosevelt.
Tekening van S.J. Woolf

> Our hero is a man of peace,
> Preparedness he implores;
> His sword within its scabbard sleeps,
> But mercy, how it snores!

Inderdaad. De man moet in zijn kleding en optreden aldoor de indruk hebben willen wekken, dat hij net uit zijn ranch of uit een oorlog kwam, een apostel van ruigheid, van mannelijkheid, een enorm woordenverbruiker, een klaroenende kampioen van honderd (wat honderd? duizend!) percent Amerikanisme. 'De geschiedenis maakte Roosevelt, terwijl hij druk in de weer was, om met ongewone energie te betogen, dat hij de geschiedenis maakte.'

Och ja, het is allemaal natuurlijk wel waar. Maar de historicus, gezegend of gestraft met facettenogen, ziet wel wat meer. Om te beginnen mag men erkennen, dat de man gaven had, gaven van geest en gemoed, tòch. Zijn 'Winning of the West', een geschiedwerk van vrij grote omvang, wordt vaak geprezen. Met zijn hardnekkig opkomen voor een 'square deal' voor de kleine man, riep hij gevoelens op van verering en toewijding, die niet helemaal misplaatst waren; was hij dan geen vooruitstrevend man, hij was dan toch een verlichte conservatief. De misbruiken die hij moest uitroeien, de machten tegen welke hij moest

optrekken, waren ontzaglijk, zijn weifelen is zo menselijk. Diep menselijk toont hij zich ook in zijn houding tegenover zijn kinderen, in zijn brieven aan zijn zoon Kermit b.v. Als zo vaak, heeft de overdreven lof van tijdgenoten hem haast net zo veel kwaad gedaan als hun critiek. Ten slotte zijn er tijdens zijn bewind enkele maatregelen van vèrstrekkend karakter genomen, niet zoveel als wij zouden wensen, maar toch genoeg, om te vermelden. Voor zijn nagedachtenis is het noodlottig geweest, dat men hem geëtiketteerd heeft als dé, 'trustbuster'; dat is onverdiend en ook onrecht tegenover zijn opvolger, die dan nimmer als liberaal poseerde, maar in elk geval veel krachtiger tegen deze monsters zijner eeuw is opgetreden dan Roosevelt, die maar al te vaak vluchtte in het onderscheid tussen 'goede' en 'slechte' trusts, met als gevolg dat deze lichamen, zowel de 'goede' als de 'slechte', bij zijn aftreden sterker waren dan toen hij kwam. De wanverhouding tussen sensatie en substantie mag er ons echter niet toe brengen, deze laatste te verwaarlozen.

Jarenlang, tot 1909 toe, duurde deze onrembare activiteit, muntte hij kranige woorden, verrichtte hij kranige daden, hield hij de aandacht van krantenlezend Amerika gevangen. Hij noemde de Tsaar 'een ongerijmd klein mannetje' en Wilhelm II 'een autocratische zig-zag' - hij durfde maar! Evenals Jackson kon hij zich veroorloven, zijn opvolger aan te wijzen, de goedhartige Taft, man van beschaving en bonhomie; Roosevelt trok naar Afrika om te jagen. Ook dat deed hij spectaculair: had hij niet eens geweigerd, een speciaal voor hem neergezette beer dood te schieten? (de oorsprong van de 'Teddy-beer' overigens, welbeschouwd een onvergankelijk monument). Roosevelt ging op jacht en Amerika zou het weten: 9 leeuwen, 5 olifanten, 13 rhinocerossen, 7 nijlpaarden en 262 andere dieren mochten hun leven neerleggen op het altaar zijner populariteit; daarna jakkerde hij met een adembenemende vaart en lawaai door Europa; intussen regeerde Taft kalm en waardig het land, verminderde zelfs een beetje sommige tarieven, wat Roosevelt nooit had gedurfd, voerde tweemaal zoveel anti-trustprocessen als zijn voorganger en werd door zijn verstandige vrouw net op het nippertje geremd, anders was hij een partijtje golf gaan spelen met de oude John D. op wie hij dol was, maar met wie hij zichzelf en zijn partij kwalijk kon compromitteren. Die partij stond echter niet meer helemaal achter hem; er was nogal wat critiek, waarvan La Follette de welbespraakte woordvoerder was, critiek, die gaandeweg neersloeg in een z.g. 'progressieve' beweging. Deze werd opgevangen door Roosevelt, die, teruggekeerd, weer naar het Witte Huis wilde. Het gevolg was een schisma in de machtige Republikeinse partij en een vrij onverkwikkelijke politieke beroering in haar gelederen; in de verkiezingsstrijd van 1912 stelde Roosevelt zijn candidatuur naast, eigenlijk: tegen, die van Taft

aant.

en het resultaat was dat de Democraat Woodrow Wilson met een millioen stemmen minder dan deze gezamenlijke tegenstanders niettemin de zegepraal wegdroeg. Ik weet niet of het Amerikaanse spraakgebruik het gezegde kent van de twee honden, die om een been vochten, maar toepasselijk is het in dit geval zeker[1].

Heeft de klasse, die met de Burgeroorlog heeft getriomfeerd en die in alle sectoren van het openbare leven de sterkste stellingen heeft weten te bezetten, haar invloed ook doen gelden op de buitenlandse politiek?

In de eerste tijd na 1865 mag de Amerikaanse diplomatie inderdaad ‘episodical and inconsequential’ heten; een grote krant moet zelfs in 1889 er op aangedrongen hebben de hele buitenlandse dienst maar af te schaffen als ‘een dure humbug en schijnvertoning’: de Amerikaanse gezanten mochten zelfs geen uniform dragen en werden bij recepties geregeld met de kellners verward. Erg veel lijn is er niet in; de openbare mening was veelmeer binnenlands gericht en de opwindingen over vermeend onrecht waren vaak even hevig als vluchtig.

Toch moet ik het een en ander vermelden en voorop staat natuurlijk de liquidatie van het beruchte ‘Mexicaanse avontuur’. Tijdens de Burgeroorlog had Frankrijk zich met de zaken van Mexico bemoeid. Het is een verhaal met wel heel schrille kleuren: de boze president Miramon, die $750.000 van de snode bankier Jecker had geleend en hem een kwitantie voor het twintigvoud van dit bedrag had ter hand gesteld; de edele Benito (Mussolini heette naar hem!) Juárez, een Azteek van Oaxaca, die het van analphabetische veehoeder tot advocaat en president van zijn land brengt en dan niet op die zwendel ingaat; Jecker, die de Franse minister, de Hertog De Morny, beleest, hem tegen dertig procent-van-alles-wat-er-uit-komt bij Napoleon en Eugénie te introduceren; de bigotte Keizerin, die haar troon hoopt te schragen door een romantische onderneming: het stichten van een Latijns-Katholiek Rijk daarginds als tegenwicht tegen de Angelsaksische-Protestantse Unie - en dan begint het eigenlijk pas goed. Want dan komen ten tonele de ongelukkige Maximiliaan van Oostenrijk, broer van Frans Jozef, met zijn schone jonge vrouw Charlotte van België: Maximiliaan, uitverkoren tot het keizerschap, gaat naar dat gevaarlijke land, (de Franse kranten schreven toen al per ongeluk in plaats van ‘archiduc’: ‘archidupe’), laat zich ‘roepen’ door een ‘volksstemming’, gehouden in plaatsen ‘misschien bewoond door twee Indianen en een aap’, betrekt er zijn ‘paleis’, slaapt de eerste nacht maar op het biljart, vanwege het ongedierte in zijn keizerlijk

1 R. Hofstadter, Social Darwinism in American Thought (1945), blz. 155-169; Zucker Periods, blz. 644.

bed en poogt zo goed en zo kwaad als het gaat - en het gaat zeer kwaad, al direct - te ‘heersen’.

Zolang de Amerikaanse Burgeroorlog duurt, kan de Unie deze ‘schending van de Monroe-leer’ niet ongedaan maken en Maximiliaan tracht het te bolwerken in een land dat in de veertig jaar van zijn bestaan al 73 presidenten had opgebruikt. Na Gettysburg krijgt de regering-Lincoln begrijperlijkerwijs wat meer zelfvertrouwen en na 1865 concentreert ze troepen aan de Zuidgrens. Het is voor Frankrijk een heel netelig geval; de inning van het Jecker toekomende bedrag had toen al zevenmaal deze som gekost en Mexico, geleid door Juárez, wil niets van de schijnkeizer weten; ondanks de smeekbeden van Charlotte, die zelfs een knieval voor ze doet, geven Napoleon en Eugénie Maximiliaan prijs; de arme vrouw wordt krankzinnig - negenenvijftig jaar heeft ze nog geleefd, gelukkig volkomen onbewust van het lot van haar echtgenoot, die in 1867 op bevel van Juárez in Queretaro is doodgeschoten, tot het laatst toe weigerend, ‘zijn’ volk te verlaten, dat hem had ‘geroepen’, en niet veel meer nalatend dan een geweldig dik boek met voorschriften voor de etiquette aan zijn hof, een onechte zoon, en een keizerskroon, die bij de verfilming van dit drama, een tiental jaren geleden, is ontvreemd[1].

Voor de geschiedenis der V.S. is het verder niet oninteressant te weten, dat van 1876 tot 1911 het Zuidelijke nabuurland onder het bewind stond van Porfirio Diaz, een periode waarover F.R. Dulles een onverbloemd vonnis uitspreekt: roekeloze verkwanseling van de nationale rijkdommen, diepe armoede, politieke achterlijkheid[2]; ook S.F. Bemis, een conservatief historicus, is geenszins blind voor de kwade gevolgen, die het ‘Porfirianisme’ voor het Mexicaanse volk heeft gehad. Achter de rijke gevel ging immers een jammerlijke uitbuiting van dit volk schuil en ik geloof niet dat er thans nog velen zijn, die zich verenigen met Carnegie's welwillend oordeel over de dictator, die hij ‘de Mozes en de Jozua van zijn natie’ noemde. Ergens immers veronderstelt een dergelijke betiteling een beloofd land en ik kan dat onmogelijk ontdekken. Tenzij men moet aannemen, dat de Heilige Andrew aan het Amerikaanse grootkapitaal heeft gedacht, dat in diezelfde tijd steeds meer aandacht aan Latijns Amerika schonk; de Vera-Cruz-spoorweg, die Mexico tien millioen had horen te kosten, kwam op veertig en de eerste grote buitenlandse lening der V.S. is die van 1889 en wel van Morgan aan Mozes en Jozua. Het zou ook al te dwaas zijn, indien de ‘robber barons’ hun activiteit alleen binnen de landsgrenzen hadden uitgeoefend; wij ontmoeten in diezelfde tijd de hoogst merkwaardige figuur van Henry Meiggs, de ‘Yankee

1 Th.A. Bailey, t.a.p., blz. 378-386; L. Corey, t.a.p., blz. 357; H. Montgomery Hyde, Mexican Empire, The History of Maximilian and Carlota of Mexico (1946).
2 F.R. Dulles, Twentieth Century America (1945), blz. 165.

Pizarro' in Peru. Het is het fantastische verhaal van 'de avonturier, die de Californiërs uitplunderde, de Chilenen en de Peruanen, in de machtige stijl van de jaren '50, '60, '70; die veel aan liefdadigheid deed, met twee dames trouwde en talloze andere beminde, verscheidene kinderen naliet, paleizen bouwde, waarin hij vrienden onthaalde, die hem tot zijn dood toe genegen bleven; door zijn fatsoenlijke overvragingen en openlijke verduisteringen ten zeerste de financiële ondergang bewerkte van Peru - en, wanneer dit allemaal is uitgesproken, een stevige erfenis van goede spoorwegen vermaakte aan de twee Zuidelijke republieken, in welke hij de laatste tweeëntwintig fantastische jaren van zijn leven doorbracht'. En dat tussen mensen, die 'zich in een riool zouden hebben geworpen, als ze een glimmetje van goud op zijn bodem hadden gezien', in een wereld, waarin 'mannen hun vrouwen, vaders hun dochters, broeders hun zusters verkochten... Meiggs had een complete harem samengesteld uit de eerste standen van Lima'. Een waardig vervolg op het régime van Pizarro, inderdaad[1].

Ik keer naar Washington terug. In 1867 bleek de Tsaar bereid het toen nog Russische Alaska over te doen. Het lag wat ver en hij mocht wel vrezen, dat bij een vervolg op de Krimoorlog de Britse vloot dit gebied niet ongemoeid zou laten; men kon verder vroeg of laat een instuif van Amerikanen verwachten in deze streken, waarvan men wist, dat er goud lag en het was in elk geval beter, thans deze Amerikanen te winnen, eventueel tegen Engeland, dan straks twist met ze te krijgen. Op een avond dat Seward, de minister van Buitenlandse Zaken, niets kwaads vermoedend thuis te whisten zat, kwam hem de Russische gezant op de hoogte brengen van de intenties van zijn keizerlijke meester, hem voorstellend, de volgende dag de zaak te regelen. 'Waarom tot morgen wachten? Laat ons vanavond het verdrag opstellen!' luidde het antwoord. Aldus geschiedde; Seward bleek zo tuk, dat hij n.b. 7,2 millioen bood, terwijl de gezant als limiet 5 had meegekregen. Met enige moeite, d.w.z. klinkende munt, wist men weerstrevende Congresleden te winnen voor wat zij 'Seward's Folly' of ook wel 'Seward's Icebox' noemden. In dit 'Walrussia' werd een kleine twintig jaar later goud gevonden, aanleiding tot de zoveelste 'gold-rush' in de geschiedenis, welke in deze omstandigheden wel moest uitlopen op een catastrofe voor tallozen; Veblen wijst er op, dat de verwervingskosten van dit goud met 500% zijn opbrengst overtroffen en dan zijn de mensenlevens nog maar niet meegerekend; Charlie Chaplin's 'Gold-Rush', dat juweel uit de tijd der zwijgende film, had ons toch wel er van doordrongen, hoe weinig idyllisch een verblijf in Klondyke toen geweest moet zijn. De zalm van Alaska leverde echter al spoedig elk jaar het bedrag van Seward's dwaasheid in

1 W. Stewart, Henry Meiggs, Yankee Pizarro (1946).

aant.

zevenvoud op, niet ten bate van de Alaskanen echter, die deze opbrengst helemaal zien terechtkomen bij de 'absentee interests' terwijl ze er zelf nauwelijks voldoende loon op besommen. Mag men echter 'Time' geloven, dan heeft een handige zakenman kort geleden een half dozijn ijskasten aan Eskimo's verkocht en dat in een land, waar zelfs de whisky pleegt te bevriezen! Alaska werd een treritorium en ontving in 1927 zijn vlag, door een dertienjarige knaap, de voorlijke Benny Benson, ontworpen; zij toont ons de Grote Beer en de Poolster.

De Indianen van Nome kunnen met heel helder weer aan de overkant een gebied zien, dat thans niet meer Rusland, maar de U.S.S.R. heet; tientallen vliegvelden en weerstations maken Alaska steeds meer bruikbaar als 'atomisch arsenaal der democratie'[1].

Er is nogal wat diplomatiek kleingoed in die tijd, dat ik niet steeds in chronologische volgorde kan behandelen. Gangmaker was vaak de meergenoemde Blaine, 'Jingo Jim', die in de hiernavolgende kwestie een belangrijke rol heeft gespeeld. Het verhaal begint bij de Pribylow-eilanden in de Beringzee, waar zich elke lente enorme aantallen zeehonden plegen te verzamelen. Ter bescherming van deze onschuldige dieren hadden de V.S. in 1870 aan de 'Alaska Fur Company' een monopolie verstrekt op voorwaarde, dat deze alleen de 'bachelor'-zeehonden zou jagen. De Canadezen verschenen echter ook op het jachtterrein en Amerika nam dan ook in 1886 drie van hun schepen in beslag. Hevig protest van Engeland natuurlijk, maar in 1889 verscherpte het Congres de bepalingen nog en Blaine deelde Lord Salisbury mede, dat de zeehonden, waar ze zich ook bevonden, de bescherming van de V.S. zouden genieten, een merkwaardige uitbouw van wat men wel eens de Civis Romanus-theorie heeft genoemd, de leer, dat elke Romein, waar ook, onder de hoede van Rome stond. Ten slotte werd men het niet zonder moeite eens[2].

Dit was duidelijk een greep naar de Grote Oceaan geweest, niet de enige in die jaren. In 1820 al[3] waren zendelingen uit Connecticut naar Hawaii getrokken, die daar de heidenen bekeerden en (volgens L.B. Wright[4] op het beste land beslag legden, zodat de rijkste families aldaar van hen moeten afstammen. Ook hier ging de ontbinding van de inheemse maatschappij gepaard met allerlei bedenkelijke verschijnselen, zoals een enorme achteruitgang van de bevolking. In 1865 had een schip uit Honoloeloe suiker en vruchten naar Oregon gebracht en sindsdien trokken steeds meer kooplieden naar de schone Hawaii-eilanden. In 1893 brak daar een 'revolutie' uit, gericht tegen de koningin Liliuo-

1 Th. Veblen, t.a.p., blz. 175; F.R. Dulles, The Road to Teheran (1945), hoofdstuk V; Th.A. Bailey, t.a.p., blz. 397-398; Zucker Periods, blz. 668.
2 J.D. Hicks, t.a.p., blz. 300.
3 Th. Morgan, Hawaii: A Century of Economic Change 1778-1876 (1948).
4 L.B. Wright, t.a.p., blz. 163.

aant.

kalani, die op haar Engels bloed moet hebben gepocht: hadden haar voorouders niet Kapitein Cook verorberd? Erg serieus klinkt dit niet, ik besef het, maar de Amerikanen zelf maakten er ook al liedjes op:

> ...Liliuokalani,
> Give us your little brown hannie!

Ter ere van Cleveland zij vermeld, dat hij deze 'revolutie' al net zo min vertrouwde als wij thans en weigerde, de voorgenomen annexatie uit te voeren. Toen echter de Republikeinen weer aan de regering kwamen, was het lot van deze eilanden bezegeld en het is te begrijpen: onder de bestaande omstandigheden kon men ze onmogelijk ongemoeid laten; de Grote Oceaan had maar al te veel kusten met zo niet hebzuchtige, dan toch belangstellende bewoners[1].

Diezelfde Republikeinen ontketenden in 1898 een van de eigenaardigste oorlogen uit de Amerikaanse geschiedenis: die tegen Spanje. Dit land had jarenlang op Cuba een wanbeheer gevoerd, dat werkelijk onbeschrijflijk mag heten; ik zou een hele alinea nodig hebben om het samen te vatten, maar laat ook iets aan de fantasie van de lezer over. In 1895 kwam het lang geplaagde volk eindelijk in opstand. Het strekt de Amerikaanse geschiedschrijving tot eer, dat zij na lange aarzeling de grote betekenis is gaan erkennen van het werk van de Cubaanse patriotten in deze vrijheidsstrijd, waarvan zij het leeuwendeel der overwinning voor zichzelf mogen opeisen. Er waren Amerikaanse belangen op het eiland, die gevaar liepen en hier en daar ernstige schade leden, maar het is zeker niet deze factor alleen die het ingrijpen heeft teweeggebracht; men mag gerust spreken van een algemene drift, van een stroming, die vat had gekregen op het Amerikaanse volk, dat de ingang tot de Caraïbische zee in handen wilde krijgen en dat zich daarvoor warm liet maken in een van de geweldigste perscampagnes die de historie kent. Het was immers juist de strijd op leven en dood tussen de twee dagbladkoningen Hearst en Pulitzer, een strijd, waarin deze magnaten voor geen enkele sensatie terugdeinsden. Getuige de roerende historie van de beeldschone Evangelina Cisneros, nicht van een opstandelingenleider en een tijd lang als gevangene van de Spaanse bloedhonden blootgesteld aan een-lot-dat-erger-was-dan-de-dood; geweldige krantenkoppen zorgden er wel voor dat de lezers zich bij dat laatste van allerlei plezierigs en onplezierigs voorstelden; het met veel moeite en romantiek bevrijde meisje moest natuurlijk op het Witte Huis komen en de hand drukken van MacKinley. Het was trouwens toch de tijd van de krantenkoppen: een redacteur erkende spijtig dat hij zelfs die kanjers van letters gebruikte, die hij speciaal voor het nieuws van de Wederkomst van Christus had bewaard. Het grootste

1 Th.A. Bailey, t.a.p., blz. 471.

aant.

succes in het ontketenen van deze ‘Comic Opera War’ moet men toch wel aan Hearst toekennen, van wie verteld wordt dat hij de tekenaar Frederic Remington naar Cuba had gezonden om ‘gruwelen’ te vereeuwigen; toen de arme man terug wou komen, omdat hij ze niet kon vinden, zou zijn patroon hebben getelegrafeerd: ‘Blijf asjeblief, U levert de plaatjes en ik lever de oorlog.’ Niet te ontkennen valt een grote vatbaarheid en ontvankelijkheid van het publiek voor de hele klucht, want men kan niet zeggen dat de financiële en handelsbelangen van de V.S. zo sterk voor een militair ingrijpen waren. In de algemene wedren van de imperialistische mogendheden om de rijke grondstoffengebieden dezer aarde was Spanje echter duidelijk gedoemd, de resten van zijn eertijds zo machtig bezit te verliezen en wie kon er meer aanspraken op doen gelden dan de jonge, omhoogstrevende Republiek, voor wier drempel deze resten lagen? Er was nog al wat ontevredenheid, er waren niet weinig sociale spanningen in het land - een oorlog zou de aandacht op andere objecten richten en afleiding verschaffen. Men had echter wat meer nodig dan plaatjes, waarop schurkachtige Spaanse officieren een naakt Amerikaans meisje onderzochten. Dat meer werd geleverd door de nimmer opgehelderde ontploffing van het oorlogsschip de Maine in de haven van Havana. Spanje deed op het allerlaatst nog elke concessie, die men redelijkerwijs kon eisen, maar het was te laat. ‘Remember the Maine!’ brulden de koppen van Hearst en Pulitzer om het hardst en de oorlog, nu helemaal rechtvaardig geworden, was een feit.

Hij was een kruistocht en werd als zodanig opgezet en begrepen. Men kon immers in dit Amerika, dat geen gevaarlijke buren had, zijn imperialistische motieven niet zo gemakkelijk achter de ideologie der ‘zelfverdediging’ gaan vermommen als hier en daar in Europa gebruikelijk, waar men dwaas genoeg was, zich te ergeren aan wat men ‘de huichelarij van dat land van geldschrapers en zeerovers’ wilde noemen; alleen Engeland, met zijn bekend zwak voor het winnende paard, stond geheel aan de Amerikaanse kant en legde een beschaafde sympathie aan de dag voor de ‘goede zaak’[1].

Dit was een prettige, ja, leuke en lekkere oorlog. Bijna godslasterlijke termen voor een geslacht, dat in zijn oudere lagen getuige is geweest van tweemaal een wereldkrijg met zijn nasleep van dood, ellende en verwoesting. Maar deze was ‘a splendid little war’, met zijn 115 dagen net kort genoeg om de aandacht te boeien en ‘it was their own little show for independence, fair play, and hip-hurrah democracy, against all that was tyrannical, treacherous and fetid in the Old World’. Zo was het, een pittige, gezellige, opgewekte oorlog, precies de marsen van

1 Nev. Com., blz. 329; E. Fergusson, Cuba (1946); F.L. Mott, t.a.p., blz. 527-529 en 543; L. Corey, t.a.p., blz. 424; S.F. Bemis, t.a.p., blz. 437.

aant.

Sousa, die toen ontstonden: 'The Stars and Stripes for ever' b.v., in een vlot majeur, rhythmisch en schetterend. Men won natuurlijk, aanhoudend en onverbiddelijk. Daar was de schilderachtige slag bij Manila op 30 April, gedurende welke Admiraal Dewey zijn manschappen rustig liet ontbijten en dank zij zijn betere bewapening en grotere snelheid de Spaanse vloot, een aantal oudheden ter zee, eenvoudig de Oceaan afveegde met één dode en zeven gewonden aan zijn kant, de ene dode door een zonnesteek. Is het wonder dat Teddy Roosevelt later zou erkennen: 'It wasn't much of a war, but is was the best war we had'? Maar het zou nog schoner worden. De Spaanse vloot van Cervera verscheen immers op de Atlantische Oceaan; er waren in het geheel vier ongeveer bewapende kruisers, die samen niet zoveel metaal konden afschieten als het ene Amerikaanse oorlogschip Oregon en er waren zes torpedojagers, waarvan drie, ook al weer ongeveer, zeewaardig. Op het bericht van zijn komst brak in sommige Atlantische kustplaatsen een paniek uit, hoewel iedereen wist, dat een Amerikaanse haven wel de laatste plaats was, waar Cervera zich zou willen vertonen. Op 3 Juli ontmoette zijn Armada de vloot van Admiraal Sampson, die met zes gewonden minder dan Dewey nieuwe lauweren aan de maritieme historie van zijn land toevoegde; een door mij geraadpleegde schrijver spreekt van 'schitterende duels tussen machtige pantserschepen', waar ik uit mij zelf nooit op zou zijn gekomen. Het leger bleef niet achter, alleen spreken Nevins en Commager van een 'record van bureaucratische corruptie, inefficiency en broddelwerk'; het was zo erg, dat de minister van Oorlog het kabinet uitgejaagd werd en terecht. Ik zou haast in de verleiding komen, vast te stellen, dat dit reusachtige land de kleine dingen altoos klein, de grote altoos groot doet - en dit was wel erg klein. Men had 'door enig verzuim' slechts drie ambulances naar Cuba meegenomen; in Juli was er n.b. 70% malaria en er heerste hevige dysenterie; bovendien was door ander verzuim het leger in dat gloeiende klimaat in de zware blauwe winteruniformen met lange blauwe overjassen uitgedost, zodat op elk van de 289 gesneuvelde of gewonde krijgslieden er dertien aan ziekte bezweken! Het transport van 18.000 man naar Cuba had meer voeten in aarde dan het overzetten van twee millioen naar Frankrijk in de Eerste Wereldoorlog. De aanvoerders waren niet van het hout gesneden van een Washington of Sherman; Generaal W.R. Shafter was zeer jichtig en lag het grootste deel van de tijd spiernaakt in een hangmat, terwijl één soldaat zijn ballonachtig torso (300 pond) moest masseren, een andere met een palmblad koele briesjes langs zijn veelgeplaagd hoofd joeg. De desertie was beschamend groot: op de kleine legermacht, die men had opgeroepen toch nog 5285 man! De vroegere Zuidelijke Generaal Joseph Wheeler zorgde gelukkig voor de comische noot, toen

hij, nog helemaal in het verleden levend, in de hitte van het gevecht zijn troepen aanvuurde met de kreet: ‘Vooruit jongens, de damned Yankees gaan er al van door!’ Een andere attractie was het corps van de ‘Rough Riders’, een geïmproviseerde cavalerie van cowboys, veeweiders, jagers, Indianen, voetballers e.d., waartussen kolonel Th. Roosevelt zich een heldenrol uitmat met het oog op de toekomst[1].

De ‘leuke’ oorlog was ten einde. Weinig doden, weinig kosten, groot prestige en een enorme buit. Stuk voor stuk kan men deze posten bij Spanje op de debetzijde boeken. Het was eigenlijk een zielig geval voor een rijk, waar eenmaal ‘de zon nooit onderging’, en dat nu niet eens Puerto Rico mocht behouden: ‘Deze eis berooft ons van de allerlaatste herinnering aan een roemrijk verleden en drijft ons uit het Westelijk halfrond, dat bevolkt en beschaafd werd door de trotse daden van onze voorouders.’ Maar een nieuwe tijd was aangebroken, een nieuwe geest ontstaan. Ik zou niet gaarne nalaten te vermelden, welk een schitterend werk de Amerikaanse medische wetenschap op het veroverde Cuba heeft verricht; de bestrijding van de gele koorts aldaar is een heldenlied, niet minder. Twee artsen, J.W. Lazear en J. Caroll, lieten zich besmetten en stierven, voordat de stegomya-muskiet als de schuldige werd herkend; onder Gorgas' leiding ging men nu aan het werk en vóór eind 1901 was Havana voor het eerst in anderhalve eeuw koortsvrij![2]. Grote dingen doet men er groot...

De vraag rees nu, wat met de Philippijnen moest gebeuren, welker bewoners zich aan de Amerikaanse zijde hadden geschaard onder leiding van Aguinaldo, deswege de ‘Washington van het Oosten’ geheten. Moest men hun de beloofde onafhankelijkheid inderdaad schenken? Of ze - altoos om hun bestwil - onder Amerikaanse voogdij houden? Het is merkwaardig in welk een mate in die jaren de Angelsaksische imperialistische mystiek de geesten veroverde. Iemand als Th. Roosevelt had haar al in zijn hierboven genoemd ‘Winning of the West’ toegepast, maar vooral de historicus John Fiske leverde een zeer bruikbare synthese van evolutionisme, expansionisme en Angelsaksische mythe, daarmee bewijzend hoe goed ten slotte Spencer's evolutionnaire pacifisme kon samengaan met een militant imperialisme. Meer dan twintigmaal moest hij zijn lezing over ‘Manifest Destiny’ herhalen en overal wekte hij een enthousiasme op, dat hem, hoezeer gewend aan redenaarssucces, toch nog door zijn uitbundigheid verraste. Ook een andere historicus, F.J. Turner, was uitermate gevoelig voor deze Anglo-Amerikaanse voorloper van de Germaanse mystiek onzer jaren en juist toen, in 1899,

1 Nev. Com., blz. 334; J.D. Hicks, t.a.p., blz. 323-324.
2 J.D. Hicks, t.a.p., blz. 339-340.

aant.

werd het publiek sterk gegrepen door de verzen van Kipling en zijn school:

Take up the White Man's burden -
Send forth the best ye breed -
Go bind your sons to exile
To serve your captives' need;
To wait in heavy harness,
On fluttering folk and wild -
Your new-caught sullen peoples,
Half devil and half child.

Hierop meende een spotter toen al:

We've taken up the white man's burden
Of ebony and brown;
Now will you kindly tell us, Rudyard,
How we may put it down?[1].

'Nogal zwakke poëzie, maar er zit wat in van het standpunt van expansie,' meende Teddy Roosevelt echter van het eerste citaat. Inderdaad. Het is immers de poëzie van deze soort die nauwelijks afgerichte abituriënten van Eton en Harvard het zelfvertrouwen schonk om overal, waar monumenten en poëzie van een ander gehalte het bestaan van een eeuwenoude beschaving verrieden, rustig te gaan heersen over de 'halve duivels en halve kinderen', die onder hun superieure voogdij hoorden te staan. Senator Beveridge zei het prozaïscher, maar niet minder duidelijk, toen hij in 1900 te kennen gaf: 'God heeft ons tot de meesters en de regelaars der wereld gesteld om orde te scheppen, waar de chaos heerst, opdat wij een bewind leveren aan wilde en aftandse volken... Wij willen ons deel in de zending van ons ras niet laten varen, vertrouwensman onder God als wij zijn van de beschaving der wereld... Wij zullen onze plicht in de archipel niet verzaken...'[2].

Die plicht was niet zo gemakkelijk te omschrijven en men kan de arme MacKinley niet benijden, van wie dit toch werd verwacht. Ter gelegenheid van Dewey's zegepraal had hij blijk gegeven, op geen tweeduizend mijl precies de Philippijnen op de globe te kunnen aanwijzen en hij stond dus onbevangen tegenover het probleem, maar hij nam toch slaappoeders in. Dat hij 'niet meer ruggegraat had dan een chocoladetaartje', zoals tijdgenoten opmerkten, wordt thans meestal ontkend; er werd echter een enorme druk op hem uitgeoefend. Er was een belangrijke groep die bij monde van een senator van oordeel was 'dat zelfbestuur en bananen niet op hetzelfde stuk land konden groeien'. De zending meende: 'Manila strekt zijn verscheurde en bloedende handen uit en wij moeten

1 Bailey, The Man in the Street, t.a.p., blz. 275.
2 R. Hofstadter, t.a.p., blz. 146-158.

aant.

die grijpen en ons verlossingswerk aanvangen, niet als een stuk politieke ambitie, maar als een ons door God opgedragen taak.' Ik kan het best MacKinley's eigen beschrijving aanhalen van de wijze, waarop hij ten slotte toch tot een besluit kwam (gericht tot zijn Methodistenbroeders):

> 'Ik liep elke avond in de zaal van het Witte Huis tot middernacht toe en ik schaam mij niet te erkennen, mijne Heren, dat ik menige avond neerknielde en God de Almachtige bad om licht en leiding. En op een avond kwam het tot mij, ik weet niet hoe, maar het kwam... 1. We konden ze niet teruggeven aan Spanje, dat ware laf en oneervol. 2. We konden ze niet aan Frankrijk of Duitsland, onze handelsconcurrenten in de Oriënt, geven, dat ware een slechte zaak en verwerpelijk. 3. We konden ze niet aan zichzelf overlaten, want ze waren ongeschikt voor zelfbestuur en dan zou er gauw anarchie komen en wanbestuur erger dan onder Spanje. 4. Er was niets anders over dan ze allemaal te nemen en de Filipino's op te voeden, te beschaven en te kerstenen als onze medemensen, voor wie Christus ook gestorven was. En zo ging ik naar bed en viel in een diepe slaap.'

Het is alleen jammer, dat dit Goddelijke Licht toch niet zo bovenaards van oorsprong is als de goede President ons hier wil aanpraten; het staat wel vast, dat MacKinley gaandeweg voortreffelijk was ingelicht over de economische en strategische betekenis der eilanden, voordat hij zijn besluit nam en het nageslacht kan niet anders dan vraagtekens zetten bij dit zalvende getuigenis van humaniteit, beschaving, vrede en Christelijke idealen. Het is tenminste een hoofdstuk, waar de Amerikaanse historiographie thans niet al te trots op is[1].

Te meer, omdat de Filipino's niet voetstoots overtuigd waren van de hun door de President en anderen toegedichte onmacht tot zelfbestuur. Het was wel zoals een Amerikaanse krant schreef: 'De Filipino's zijn verraderlijk en arglistig. Bovendien willen wij hun land hebben'. Onder Aguinaldo, nu opeens niet meer de Washington van het Oosten, streden zij voor hun vrijheid, een guerrilla van drie jaar, die op 175 millioen dollar kwam te staan en een Amerikaans leger van 120.000 man vereiste. Ontzettende gruwelen vonden hierbij plaats. Toen Generaal 'Hell roaring Jake Smith' het eiland Samar had veroverd, beval hij dit te maken tot een 'howling wilderness': 'Kill everything over ten'. De onvriendelijke krijgsman werd tot straf op pensioen gesteld.

Tijdens de oorlog van 1898 was het voorgekomen dat het meergemelde schip, de 'Oregon', zich had moeten haasten van de Grote Oceaankust naar de Atlantische wateren; het had er achtenzestig dagen over gedaan en sindsdien was de openbare mening in de V.S. wel overtuigd van de wenselijkheid van een kanaal door Midden-Amerika, wat geleid heeft tot de Panama-operette met Teddy Roosevelt als jeune premier. Over een Panamakanaal was al heel wat te doen geweest; men kent de ramp-

1 Bemis, t.a.p., blz. 469; A.H.R. 1931/32, blz. 387; Beards, dl II, blz. 374; Bailey, t.a.p., blz. 195; Mark Twain, A Defense of General Funston (1902).

aant.

zalige mislukking van de Franse Compagnie met haar nasleep van schandalen en slachtoffers. In Washington was men altoos zeer geporteerd geweest voor een Nicaraguakanaal, zodat de voorstanders van het Panama-plan een van de vermaardste lobbyists van zijn tijd in dienst namen, de New Yorkse advocaat W.N. Cromwell (honorarium $800.000). Een van de grootste gangmakers voor Panama was een zekere Philippe Bunau-Varilla, groot crediteur van de Franse maatschappij, speculant met enige aantekeningen in bepaalde politieregisters, die echter door een vorstelijke gift aan M.A. Hanna de ogen van de Republikeinen wist te openen voor de wenselijkheid van zijn kanaal, hetgeen betekende, dat de V.S. de failliete boedel van de Franse maatschappij zouden overnemen. Deze vroeg eerst 109 millioen, dollar dan, maar stelde zich met 40 tevreden, die door Morgan werden overgemaakt aan... ja, aan wie, is nooit helemaal duidelijk geworden; twee Congresenquêtes slaagden er niet in, de identiteit vast te stellen van de Franse aandeelhouders, met dit penninkske afgescheept. Dat Nicaragua ongeschikt bleek moet men - ere wie ere toekomt - op rekening boeken van het ongemeen knappe lobbywerk: iedere senator vond vóór de beslissende stemming op zijn lessenaar een postzegel van dat land met de rokende Mount Momotombo er op, het bewijs dat de bodem daar vulkanisch was. Dat die vulkaan sinds mensenheugenis niet meer werkte en dat de bodem van Panama ook niet zo volmaakt was, kon men natuurlijk op een papiertje van dat formaat kwalijk beklemtonen[1].

Maar toen moest men met Columbia, de eigenares van de kanaalzone, onderhandelen en dat ging niet vlot, aangezien men aan gene zijde een mooie kans zag, het onderste uit de kan te halen. Het kreeg het lid echter op de neus. ‘Damn the law, I want the canal built’, sprak de voortvarende Teddy; hij noemde de Columbiaanse staatslieden ‘mannetjeskonijnen’, ‘krankzinnige en moordzuchtige zwendelaars’, ‘leden van een verdorven apengemeenschap’ enz. enz. Dat alles was taal, die zijn landslieden begrepen en ook wel billijkten en gesteund door de publieke opinie ging hij tot daden over: ‘I took the Canal Zone and let the Congress debate’. Dit is de vermaarde klucht van de ‘Panama-revolutie’. Het arme Columbia trachtte nog de zaak te redden en ontscheepte op 3 November 1903 450 soldaten, aangevoerd door vier generaals, terwijl een eskader van drie kanonneerboten van de zeekant de rechten des vaderlands zou handhaven. Twee liepen er over, maar de derde vuurde enige schoten af, tijdens welke in de stad een Chinees overleed, terwijl een ezel in een slachthuis dodelijk werd gekwetst. Toen was de maat vol: het leger van Panama, nl. 287 brandweerlieden en een 300 arbeiders van de spoorweg, kwam in beweging en nam deze en gene gevangen.

1 Lundberg, t.a.p., blz. 73 vgg.; D.C. Miner, The Fight for the Panama Route (1940).

‘De wereld staat stomverwonderd bij onze heldenmoed,’ riep hun aanvoerder uit. ‘Gisteren nog de slaven van Columbia en vandaag de vrije mannen van Panama. Leve President Roosevelt!’ In zeer snel tempo erkende de laatste de nieuwe staat en Bunau-Varilla, plotseling gezant van deze republiek, sloot met minister Hay het door de V.S. gewenste verdrag, waarbij men ondertekende met inkt uit de pot van Abraham Lincoln; de Panamese diplomaat hield een gloedvolle rede, waarin o.m. voorkwam: ‘Wanneer de Moeder der Amerikaanse naties haar edelmoedige hand zo spontaan over haar laatstgeborene uitstrekt, dan vervolgt ze alleen maar haar nobele zending tot bevrijding en opvoeding der volken.’ Het bleek, dat Columbia van die noblesse het zijne dacht en ook dat menige Latijns-Amerikaanse staat dat wantrouwen deelde; Nevins meent dat ongeduld, aanmatiging en onwetendheid in Washington een groot stuk goodwill hebben bedorven en dat met wat meer plooibaarheid en een paar simpele millioenen meer veel meer ware bereikt. Jaren, veel jaren later, kwam men Columbia op milde wijze tegemoet; boze tongen - waar zijn ze niet? - fluisterden echter, dat er in dat land olie was ontdekt en dat daarom de V.S., zij het ook laat, bakzeil haalden...

Erg fraai is dit alles niet bepaald. Maar ook hier vinden wij naast het ‘menschlich-allzumenschliche’ het grote: de aanleg van het kanaal, dat ik dan nimmer het achtste wereldwonder heb horen noemen, maar niettemin een ontzaglijke prestatie is. Daarvan krijgt men enige indruk bij de lezing van het mooie verzamelwerk ‘The Panamacanal’, in 1916 onder redactie van Goethals verschenen. Deze Goethals is de voornaamste leider van het werk geweest; als hoge militair (hij was kolonel) was hij aan het hoofd gesteld met schier dictatoriale macht; niet zonder reden had Roosevelt juist een soldaat uitgekozen, omdat die niet in geval van ontmoediging kon weglopen. Drieërlei problemen vereisten een oplossing: de technische, de organisatorische en de medische. Van de eerste geven enige indruk de moeilijkheden, die de Culebra-heuvelrug opleverde, waar men op een gronduitgraving van ½ millioen kubieke yards had gerekend; het werden er 100 millioen! De aardverschuivingen in het terrein waren een nachtmerrie. De organisatorische bezwaren hadden vooral betrekking op de ongeveer 40.000 man werkvolk, die er een tien jaar aan arbeidden. Men bedenke dat Panama een heel slechte naam had: de Fransen, die er de zaak in het honderd hadden laten lopen, hadden er 20.000 mensen aan hun lot overgelaten! Jaren duurde het, voordat alles hier goed liep. Maar het werkelijk epische verhaal is ook hier de bestrijding van de ziekten, van liefst twee minotaurussen tegelijk, de gele koorts en de malaria, die Gorgas, ons van Cuba bekend, hier als een moderne Theseus te lijf moest. ‘Weet je wel, Gorgas, dat elke door jou doodgemaakte muskiet ons tien dollar kost?’ vroeg hem een hoge ambte-

naar. Ik zou zijn optrekken tegen deze vijanden der mensheid een 'revival' willen noemen, ware het niet om het uitermate sterke rationele element in deze strijd, waarin hij er b.v. niet voor terugdeinsde, de wijwaterbakjes te desinfecteren. Maar het resultaat was schitterend, er is geen ander woord voor. Weer: in het grote groot...

Op 3 Augustus 1914 voer het eerste schip door het kanaal, een prachtige triomf van menselijke redelijkheid, op hetzelfde tijdstip, dat de Eerste Wereldoorlog, dat symptoom van menselijke onredelijkheid, was aangevangen. In verband daarmee is het nauwelijks nodig op de militairstrategische betekenis van deze verbinding te wijzen. Liever licht ik even de economische met een enkel cijfer toe: de afstand van New York-San Francisco verminderde van 13.135 tot 5262 zeemijl; van Liverpool naar Callao scheelt het 4000, van New York naar Sydney eveneens 4000 zeemijl.

Meer dan eens heb ik in de voorgaande bladzijden gewag gemaakt van de factoren, die richting schonken aan de buitenlandse politiek der V.S. Ik herinner in korte samenvatting aan hun ligging tussen twee oceanen, waardoor ze een gevoel van veiligheid bezaten, waarvan men de invloed, ook op de binnenlandse verhoudingen, nauwelijks kan overschatten - Myrdal noemt deze factor minstens even belangrijk als de meer spectaculaire en dus bekendere van de grens. Ik wijs op de zwakte van hun buren, zowel in het Noorden als in het Zuiden, op de mogelijkheid, binnen de landsgrenzen uitbreiding van woongebied te zoeken, op de democratische opvattingen, die een constante afkeer van monarchen en dictators in het leven hielden, op de grote invloed van de publieke opinie, op de zelfgewilde isolatie, door mannen als Washington en Jefferson op overtuigende wijze verdedigd, op de Monroe-leer ten slotte. Met de toenemende macht der V.S. groeide het aantal leuzen en slagzinnen; ik vermeldde hierboven reeds de 'kruistocht' tegen Spanje. Ik had ook de vredesideologie kunnen noemen, zo geschikt voor de taal van ethiek en sentiment, onder staatslieden gebruikelijk; mochten 'anderen' een politiek van 'bloed en ijzer' voeren, 'wij' daarentegen kwamen op voor de vrede. En dat, terwijl het 'Historical Register of the U.S. Army' van 1903 niet minder dan 114 oorlogen sinds 1775 vermeldt en 8600 grote en kleine gevechten. Dat de V.S. een soort 'vegetarische' buitenlandse politiek zouden hebben gevoerd, is alleen nog wel eens voor binnenlands gebruik bestemd, en dan ook lang niet overal.

Een van de schoonste leuzen is die van 'Manifest Destiny', van de 'Klaarblijkelijke Lotsbestemming', welke wortelt in de achttiende eeuw, in de propaganda van Franklin en Jefferson, ja, al op de Puriteinen teruggaat. Trouwens, Adam Smith had al in 1776 voorspeld, dat de Amerikanen een uitgebreid rijk zouden scheppen, 'een van de grootste en formidabelste, die ooit in de wereld bestonden'. Spotters mogen dan wel eens

aant.

gegrapt hebben over 'Manifest Opportunity' en geleerden als Carl Becker de minder ethische elementen uit deze leuze geloogd, de pers heeft er wel voor gezorgd, dat de Amerikaanse krantenlezer vertrouwd bleef met dit mystieke begrip, al dan niet gevarieerd met equivalenten als daar zijn: 'Natural Right', 'Geographical Predestination', 'Destined Use of the Soil', 'Extension of the Area of Freedom', 'Natural Growth', 'Political Gravitation', 'Inevitable Destiny', 'Paramount Interest', 'World Leadership', enz. Men ziet dat de taal heel wat mogelijkheden biedt om de ethische rechtvaardiging van politieke wensen in te verwoorden. Natuurlijk waren er, zeker in de V.S., sterke tegenbewegingen; men vreesde inbreuk op de traditie, op het credo; men lustte zeker geen koloniën met haar nasleep van bureaucratie, zware lasten, verwikkelingen; er ontstond zelfs een 'Anti-Imperialist League'. Maar steeds meer werden zodanige vreedzame lieden schaakmat gezet als 'timid intellectuals', die zich uitten in 'de bloedarme accenten van wijsgerige pedanterie', heel iets anders dan de 'red-blooded nationalists' die-mannentaalspraken[1].

Het bleek dan ook in de practijk wenselijk de Monroe-leer wat uit te bouwen; ik noemde in dat verband reeds James Blaine, die op 2 October 1889 een groot Panamerikaans Congres bijeenriep in Washington, waar de V.S. als 'Elder Sister' fungeerden. Vóór 1914 vonden vier van dergelijke verzusteringscongressen plaats en daarmee was een politiek in het leven geroepen, rijk aan consequenties ook voor de jongere zusjes, die, de lezer herinnere het zich, eigenlijk de oudste waren. Een bureau in Washington stimuleerde de beoefening van de studie van de Spaanse taal, instellingen en geschiedenis (waarbij de Spaans-Amerikaanse oorlog als betreurenswaardig intermezzo niet helemaal onvermeld mag blijven); wie een beetje vertrouwd is met de historie van Latijns-Amerika in die jaren, weet, dat haar beoefening meer boeiend dan gemakkelijk genoemd mag worden. Niet altoos vond de belangstelling van het Noorden, onvriendelijk als bemoeizucht geïnterpreteerd, in het Zuiden voldoende waardering: zo meenden de Chilenen in 1908 b.v.: 'We don't want any papa'. En de oprichting van de Republiek Panama werd hier en daar ook al met wantrouwen begroet: hodie tibi, cras mihi.

Tegen de eeuw-wending speelden de V.S. in het Verre Oosten nieuwe troeven uit; de 'Open deur'-politiek ten aanzien van China werd ook voor de anderen een niet te minachten richtsnoer, terwijl terzelfder tijd vele bezette eilanden in de Grote Oceaan de grondslagen vormden van een dam, die Amerika tegen het wassende getij van Nippon wilde op-

1 A.K. Weinberg, Manifest Destiny (1935); A.H.R. 1926/27, blz. 795-798 en 1935/36, blz. 776; Samuel Sillen, Dooley, Twain and Imperialism, Masses & Mainstream (Dec. 1948), blz. 6-14.

werpen; het is niet toevallig, dat Roosevelt in 1905 bemiddelde in de oorlog van dit land met Rusland en dat de toen volgende vrede in Portsmouth in de V.S. is gesloten. Evenmin is het helemaal toeval dat voor Amerika de Tweede Wereldoorlog uit de Grote Oceaan is gekomen. Naar de andere kant waarschuwde Brook Adams (in zijn 'American Economic Superiority' van 1900) reeds tegen Rusland in datzelfde Verre Oosten, daarmede een situatie voorspellend, die geen halve eeuw op zich heeft laten wachten[1].

Meer en meer werd de Unie de weg opgedreven van het Imperialisme, welks Amerikaanse vorm te boek staat als 'Dollar Diplomacy', een term, waaraan men dezerzijds ten onrechte een minder aangename bijklank verbindt: ten slotte wil hij niet méér zeggen, dan dat in die politiek het economische motief aanwezig is en de eerste steen mag slechts hij werpen, bij wie dit ontbreekt. De V.S. hebben er evenmin aan kunnen ontkomen als andere industrielanden op zoek naar grondstoffen, markten en ontvangloketten voor kapitaalexport. Dat hierbij transacties en acties van bedenkelijke aard hebben plaatsgevonden, wordt door geen een Amerikaans historicus ontkend, door velen scherp gelaakt, maar terecht door niemand als een speciaal aan zijn land eigen tekortkoming uitgelegd.

Het gedrukte woord heeft als overal tot verspreiding en popularisering van dit imperialisme bijgedragen. Zoals Seeley in zijn 'Expansion of England' de Britten de ogen opende, zodat zij op een ochtend wakker werden en merkten dat zij een wereldrijk waren, zo heeft Admiraal A.T. Mahan (1840-1914) met zijn 'Influence of Sea-Power upon History, 1660-1783' van 1890 zijn landgenoten iets geleerd, dat wij eigenlijk al weten sinds Thucydides. Deze 'Moltke der zee' is de vader van het Amerikaanse imperialisme geworden, dat uiteraard maritiem moest zijn. 'Zelfs onbewoonde koraalriffen in de Caraïbische Zee moeten ons, Amerikanen, belang inboezemen. Tussen Florida en Guyana is er geen enkel eiland, dat wij over het hoofd mogen zien.' En: 'In de Westindische wateren overheersing, in Europa onthouding, in het Verre Oosten samenwerking.' De pers zorgde er wel voor dat de rijkdom dezer gedachten als kleingeld onder de massa in omloop kwam.

In die pers was in de negentiende eeuw een merkwaardige ontwikkeling opgetreden, die door Hocking zeer gelukkig als volgt is geformuleerd: 'in plaats van een worstelend orgaan te zijn dat de meningen van zijn uitgever verspreidt, werd ze een commerciële speculatie, die tegemoet kwam aan de wensen der lezers.'

Twee accenten wil ik hier niet onvermeld laten: de geïllustreerde en de 'gele' pers. Hierboven noemde ik al de wakkere tekenaar Th. Nast, de bestrijder van Tweed; naast hem trad als politiek tekenaar Homer

1 L. Corey, t.a.p., blz. 416; Th. Veblen, t.a.p., blz. 442.

aant.

C. Davenport op de voorgrond. De gele pers is bij uitstek een product van de hierboven genoemde ontwikkeling: het nieuws werd belangrijker dan het hoofdartikel, de adverteerders en abonné's telden meer mee en de krant werd 'big business', resultaat een Pulitzer, een Hearst. De eerste, de man van de 'World', kwam in de jaren tachtig met de 'nieuwe journalistiek', welke o.m. een moderne vorm van reportage omvatte: een dappere of slimme verslaggever vermomt zich of fabriceert valse documenten om toegang te verkrijgen tot een hospitaal of gevangenis: de 'stunt', waarin misdaad en schandaal werden geëxploiteerd binnen het gewijde raam van een 'kruistocht'. Het interview nam sterk toe: had Socrates ze niet reeds in de straten van Athene gegeven? Dat in 1891 de eerste electrocutie in de V.S. plaatsvond, ging ook niet aan deze kranten voorbij; zij werden er spoedig bij toegelaten. Pulitzer moest ten slotte toch de vlag strijken voor W.R. Hearst, de man van wie Charles Beard, ons aller meester, geschreven heeft: 'Hij heeft elke bedorven smaak in het gevlij willen komen en is de vijand geweest van wat ook maar het beste en nobelste in de Amerikaanse traditie is.' De uitvindingen van de telefoon, van de schrijfmachine en van de vulpen droegen bij tot de vervolmaking van het dagbladwezen. Over het peil van deze pers hoef ik na het citaat van Beard nauwelijks uit te weiden. Het past echter, er op te wijzen, dat er ook toen in de V.S. een niet gering aantal onafhankelijke organen heeft bestaan, waarin een ernstige wil tot maatschappelijke hervormingen zich ontplooien kon; zelfs het blad van Pulitzer formuleerde meer dan eens verlangens die in de massa des volks leefden[1]. Het een en ander daarvan zal ik in vogelvlucht behandelen. Zo is het een heel verheugend verschijnsel, dat zich in de laatste periode van de vorige eeuw een reactie heeft voorgedaan op het noodlottige 'spoils-system', dat in de jaren zeventig zelfs werksters van openbare gebouwen met de stembusuitslag deed wisselen. De wens tot 'civil service reform' kwam niet louter van onderen op. Het was niet meer het landelijke Amerika van Jefferson en Jackson; men zag in dat de machine alleen kon doorlopen onder bekwame technici en het denkbeeld van 'iedereen deugt voor elk ambt' had aan algemene geldigheid verloren, zodra voor gespecialiseerde functies geschoolde gemeenschapsdienaren onmisbaar bleken. In 1871 nam men een proef met een examen voor ambtenaren, maar pas de Civil Service Law van 1883, die een paar duizend ambten onttrok aan de verkiezingsbuit, bleek een basis om op voort te bouwen, zodat in 1914 ongeveer twee derde van het totaal buiten directe partij-invloed was komen te staan. Men onderschatte de moeilijkheden niet, die hieraan verbonden waren; wanneer men b.v.

1 F.L. Mott, t.a.p., blz. 442-444 en 448; Macy in 'Civilization', blz. 39; Lundberg, t.a.p., blz. 284-285.

er in slaagde, de weg te versperren voor onbekwame baantjesjagers, bezat men daarmee nog niet meteen een corps van integere en bekwame ambtenaren! Cleveland, in 1885 gekozen op een vooruitstrevend program, waagde het, de 'spoils men' te tarten; een senator van zijn partij, die zich kwam beklagen, moet hij tegemoet gevoerd hebben: 'Ik geloof dat u bedoelt dat ik twee paardendieven per dag moet benoemen in plaats van één'[1]. Onder zijn opvolger Harrison was het weer een tijd helemaal mis; zijn assistent-postmeester schreef tenminste in 1890: 'Ik heb 31.000 van de 55.000 vierde klasse postmeesters vervangen en ik hoop er nog 10.000 meer te remplaceren voordat ik wegga... Voor het eind dezer maand hoop ik vijf zesde van de postmeesters te hebben afgelost... Dan kan ik de oude Simeon aanhalen en zeggen: Laat Uw dienstknecht in vrede gaan'[2].

In 1893 publiceerde President Cleveland echter een bekendmaking, waarin hij meedeelde, dat 'de waarneming zijner openbare plichten en de beperktheid van het menselijke uithoudingsvermogen hem er toe noopten eens en voor altijd alle persoonlijke bezoeken tot het verkrijgen van ambten af te slaan'.

In de eerste jaren der twintigste eeuw kwam in de tijdschriften - niet eens zo zeer in de nieuwsbladen - een geestdriftige propaganda op voor maatschappelijke hervormingen en aan de kaakstelling van euvelen en bederf. Dit kwam natuurlijk niet uit de lucht vallen en wortelt zeer diep in het Amerikaanse verleden, dat te allen tijde een gezonde voorliefde had gekoesterd voor 'de harde feiten' en waarin altoos - Myrdal wijst er op - een hoge mate van wetenschappelijke objectiviteit de norm is geweest; dit, gezien in één perspectief met de evenzeer Amerikaanse voorkeur voor 'kruistochten' en 'revivals' moge enigszins als verklaring dienen van een verschijnsel dat kort na de eeuwwisseling onze aandacht opeist, uitgroeiend tot een hele literatuur van blootlegging en hervorming, die zich als een bosbrand verbreidde; in 1910 hielden zich wel een dozijn tijdschriften met deze arbeid bezig met een lezerskring van 300.000 per stuk! Het begin ligt in de laatste helft der voorgaande eeuw. Juist de slechte toestanden van die periode riepen protesten op; het was wel zonneklaar, hoezeer de politieke partijen beheerst werden door lieden van niet al te aantrekkelijke kwaliteiten, er alleen op uit, om uit die politiek een maximum aan macht en geld te puren; het was ook voor iedereen duidelijk, hoe diep het bederf was ingevreten speciaal in de gemeentelijke administraties; gewetenloze financiers plaatsten voor honderden millioenen aan waardeloze papieren onder argeloze en dus weerloze beleggers; in vele steden waren onbeschrijflijke achterbuurten, heersten

1 Haworth, t.a.p., blz. 166; Beards, History of the United States, blz. 563-564.
2 Bassett, t.a.p., blz. 749.

aant.

armoede, prostitutie, misdaad. De stemming voor dergelijke kruistochten was er en ze kwamen. Men mag in dit verband al melding maken van de grandiose aanvallen van de New York Times op de Tweed-groep; men kan hierbij onderbrengen de 'social gospel movement' van honderden predikanten die zich tegen de uitwassen van het groeiende industrialisme keerden; zelfs kan men dit alles niet los zien van wat men een 'kleinere renaissance in de sociale gedachte van Amerika' heeft genoemd (omstreeks 1900) en waaraan de namen verbonden zijn van o.m. Charles A. Beard, F.J. Turner, Th. Veblen, John Dewey, Franz Boas, Louis D. Brandeis en Oliver Wendell Holmes. In de 'Evening Post' keerde E.L. Godkin, de oprichter trouwens van de 'Nation' (1865), zich tegen Tammany, tegen het spoils-systeem en de hoge tarieven; bij de verkiezingen van 1890 publiceerde deze wakkere journalist niet minder dan negen kolommen met kleine biographieën van de verschillende candidaten; dat alleen was natuurlijk al dodelijk... Als voorlopers kan men al evenzeer de reeds genoemde Henry George en Edward Bellamy beschouwen als ook Henry Desmarest Lloyd; ik citeer uit diens 'Wealth against Commonwealth' de vermaarde aanhef: 'De natuur is rijk, maar overal is de mens, de erfgenaam der natuur, arm... De meerderheid is nooit in staat geweest, genoeg van wat ook te kopen, terwijl deze minderheid (de trusts) te veel van wat ook hebben om te verkopen... Vrijheid brengt rijkdom voort en de rijkdom weer vernietigt de vrijheid.' Men begrijpt hoe deze vereenvoudigingen, in een sterk aphoristische stijl verwoord, er in gingen. Zelfs, hoe vreemd het klinkt, zelfs de gele pers mag hier even bij worden vermeld, aangezien zij, als kampioen van de Kleine Man, ook wel eens uitviel tegen bepaalde lobbyists en monopolisten. De grote beweging begon echter kort na 1900. In een reeks van brillante artikelen viel Lincoln Steffens de gemeentelijke corruptie aan, zoals die heerste in St. Louis, Minneapolis, Pittsburgh ('de hel met het deksel er af'), Philadelphia, artikelen van een hoog gehalte, waarin de misstanden niet op rekening werden geplaatst van het tekortschieten van één of meer bepaalde instellingen, maar verklaard werden uit de 'natuurlijke historie' van de Amerikaanse stad in het algemeen. Terzelfder tijd hervatte Ida Tarbell de aanvallen van H.D. Lloyd op de Standard Oil; R.S. Baker stelde misstanden van de spoorwegen aan de kaak en onthulde de corruptie in bepaalde vakverenigingen; B.J. Hendrick trok op de levensverzekeringen los, C.E. Russell op de beef trust, G.K. Turner op de ontucht in de grote steden, S.H. Adams op de patentgeneesmiddelen, D.H. Phillips op de Senaat enz. enz. De tijdschriften beleefden gouden dagen. Enkele van deze publicaties hebben ook literaire waarde. Ik noem nog eens 'The Octopus' van Frank Norris alsmede zijn 'The Pit', vervolgens Upton Sinclair met zijn 'The Jungle', waardoor men overi-

gens meer schrok van de vreemde omstandigheden, waaronder het vlees werd bereid dan van de arbeidsvoorwaarden: 'Ik mikte op hun hart en ik raakte hun maag,' klaagde de schrijver. Zelfs Roosevelt las het en de humorist 'Mr Dooley' gaf in zijn eigenlijk onvertaalbaar jargon een beschrijving hiervan:

> 'Teddy was bezig met een licht ontbijt en bladerde een beetje in het nieuwe boek. Plotseling sprong hij op van tafel roepend: "Ik ben vergiftigd" en smeet de worstjes uit het raam. Sindsdien is de President, net als wij allemaal, vegetariër geworden.'

Een onderzoek toonde aan, dat het eigenlijk nog erger was dan Sinclair had beschreven en aangezien de verkoop van worstjes e.d. ernstig daalde, kwam het tot aanzienlijke verbeteringen, d.w.z. van hygiënische aard. Lezers van de Odyssee zullen zich overigens wel herinneren, dat de varkenshoeder Eumaios al klaagde over de arbeidsvoorwaarden in zijn bedrijf... Maar in de jaren dertig lustten zeer vele immigranten nòg geen blikvlees omdat ze Upton Sinclair hadden gelezen...

Dit alles ligt nu jaren achter ons en wij hebben thans wat meer oog voor de andere kanten van deze beweging. Er heeft nu eenmaal in die Amerikaanse wereld, zeker in de negentiende eeuw, een grote neiging tot uitersten bestaan; deze krachtige bevolking, gevestigd in een overrijk gebied, losgeslagen van de bindingen van het oude Europa, moest daar wel bijzonder vatbaar voor wezen. En zo ging het kapitalisme tot extremen over (ik heb ze niet onvermeld gelaten), maar het radicalisme al evenzeer. Vervolgens stak er in deze hele kruistochterij een niet onbedenkelijk stuk kapitalisering van sensatiezucht en liep er heel veel Donquichoterie en oppervlakkigheid onderdoor. Ik moest bij de lectuur van sommige van die publicaties wel eens denken aan de Vlaamse reisindrukken van Wilhelm Busch, die tijdens de kermis waarneemt, dat oude vrouwen in een wedstrijd de afschuwelijkste grimassen maken, terwijl zij hun hoofden steken door een voor het venster bevestigde W.C. bril; wie dat het ergst doet, krijgt de prijs. Het verhaal noemt Busch zelf al niet erg delicaat, maar als illustratie van wat ik bedoel kan ik het wel gebruiken. Th. Roosevelt moest niet veel van de hele beweging hebben, ten dele omdat hij toch al niet zo vurig radicaal was, maar ook omdat hij het onzuivere element er maar al te goed in onderkende; hij noemde ze eens (1906) het werk van 'muckrakers', vuilscheppers, naar Bunyan's 'Pilgrim's Progress', die een man met een 'muckrake' schildert, die 'alleen maar naar beneden kan kijken met een mesthark in zijn handen'. Dit woord ging er in als 'geuzen'; het was ook niet zo slecht gevonden, al was het alleen maar omdat de President bij al zijn afschuw erkende, dat er inderdaad vuil lag, dat verwijderd diende te worden. W.G. Sumner beschouwde de 'muckrakers' meer als dwazen: 'het is de grootste

aant.

dwaasheid die een man kan begaan wanneer hij met een lei en griffel ergens gaat zitten, om een nieuwe maatschappij te ontwerpen', te begrijpen van iemand, die als leerling van Herbert Spencer alleen maatschappelijke veranderingen in een geologisch tempo verwachtte; hij deed deze hervormers dan ook af als bemoeials en kwakzalvers, die zich tegen 'natuurlijke gebeurtenissen keerden'. Twee dingen slechts gingen volgens hem de staat aan: 'de eigendom der mannen en de eer der vrouwen.' Het einde van de beweging kwam overigens vrij abrupt tegen 1914; mogelijk zoog de oorlog de publieke opinie, een beetje verdoofd, in andere richting; enkele magazines gingen bankroet of werden door de 'big business' opgekocht en velen ten slotte geloofden dat er nogal wat verbeterd was. Inderdaad, enkele tastbare resultaten zijn wel aanwijsbaar: de 'Pure Food Act', de 'Drug Act', de 'Meat Inspection Act. enz.[1].

Ook op politiek gebied woei een frissere wind door Amerika, een Westenwind, zou men kunnen zeggen om de impulsen, welke de staten uit die streek, ten dele pas laat en aarzelend tot de Unie toegelaten, door het land joegen. Ik herinner aan de opkomst van het Progressivisme van Th. Roosevelt, toen hij als vooruitstrevende candidaat tegenover de eveneens vooruitstrevende Woodrow Wilson stond. Ondanks de scepsis van de doorgewinterde oude politici ('What this country really needs is a good five-cent cigar', sprak een twijfelaar), kwam het tot merkwaardige hervormingen. Zo in de verkiezingszeden, waarin ze in zestien staten vóór 1912 tot invoering van referendum en initiatief leidden. Op 31 Mei 1913 werd het Zeventiende Amendement aan de grondwet toegevoegd, dat de keuze van de senatoren van de wetgevende vergaderingen op het volk overbracht. Toen Galveston in Texas in 1901 door een zware ramp was geteisterd, plaatste men een commissie van vijf aan het hoofd der stad, welke vorm in 1920 al door meer dan vierhonderd andere steden was overgenomen; in Dayton (Ohio) probeerde men het met een 'city-manager', die de leiding had als gold het een onderneming; ook dit verwierf grote populariteit. In elf staten won de 'recall'-beweging het pleit, het van volkswege 'terugroepen' van onbekwame of corrupte ambtenaren; niet altoos voldeed dit middel, aangezien het de onafhankelijke ambtenaar weer erg kwetsbaar maakt. In het begin der eeuw hoorde men ook veel spreken over het 'Oregon'-systeem, een geheel van experimenten, in dat verre gewest ondernomen; de uitvoering liet echter gaandeweg veel te wensen over. Een andere staat, die zeer de aandacht trok, was Wisconsin, waar onder leiding van La Follette zeer ingrijpende democratische hervormingen werden doorgevoerd, waarbij

1 C.C. Regier, The Era of the Muckrakers (1932); A.H.R. 1932/33, blz. 807; Floyd Dell, Upton Sinclair (z.j.), blz. 104 vgg.; Ch.A. Madison, Critics and Crusaders (1946); F.R. Dulles, t.a.p., blz. 59 vgg.; F.L. Mott, t.a.p., blz. 414 vgg.

het merkwaardigst is, hoe de universiteit werd ingeschakeld in dit proces en met haar geleerden de gemeenschap diende - dit is een van de aantrekkelijkste hoofdstukken uit de geschiedenis van de V.S. en een waar elk land trots op zou kunnen zijn! La Follette leidde ook in de Senaat de aanval in op de ongemotiveerd hoge spoortarieven, dit ten bate van reizigers, loonarbeiders en verzenders. Op vreedzame wijze, aldus de Beards, had een overdracht van economische goederen plaats, veel groter dan die van de Franse adel aan de burgers in de beroemde nacht van 4 Augustus 1789. Tekenend is alleen de tegenstand van Roosevelt's intieme vrienden en raadgevers, Aldrich en Lodge; dat heeft de 'vooruitstrevende' Teddy niet veel goeds gedaan. Een wet van 1907 verbood de trusts, verkiezingen te financieren, een van 1911 schreef publicatie van verkiezingsbijdragen voor. In 1913 kreeg met de invoering van het Federal Reserve System een hervorming in het muntwezen zijn beslag; op 25 Februari van hetzelfde jaar schonk het Zestiende Amendement het land eindelijk een progressieve inkomstenbelasting. Hier en daar durfde men van staatswege de 'contractvrijheid' aantasten door voorschriften ten aanzien van werktijden voor arbeiders. Het Hooggerechtshof, nog steeds een vaste burcht van maatschappelijk conservatisme, had het druk...[1].

In een vorig hoofdstuk heb ik gewag gemaakt van de strijd, door de Amerikaanse vrouwen voor haar rechten gevoerd. Hij werd na de Burgeroorlog met kracht hervat. Pas zeer langzaam veroverden zij in enkele staten het kiesrecht; het territorium Wyoming beet de spits af in 1868, Colorado, Utah en Idaho volgden, maar pas in 1920 werd dit recht met het Negentiende Amendement in de hele Unie ingevoerd. Zij bleven intussen hard aan het werk voor allerlei hervormingen en voor ontwikkeling harer sekse.

Wil dat alles nu zeggen, dat daarvóór de Amerikaanse maatschappij er een van mannen is geweest? Geenszins of beter: integendeel. Zeker in de nieuwe tijd is haar positie echter zo versterkt dat men al van een 'feminisatie' van het openbare leven heeft kunnen spreken, van een 'tantocratie', een heerschappij, waar de enorme koopkracht van zoveel millioenen-die-het-geld-uitgeven (door de mannen veelal verdiend) een oorzaak van moet heten, een, niet de oorzaak. Dit stukje arbeidsverdeling, waardoor ook ontstaan, grijpt zeer diep in het Amerikaanse leven in; in toenemende mate komen sindsdien de klachten over de onrijpheid, de jongensachtigheid van de man, in tegenstelling tot zijn voorvaderen in de achttiende eeuw, toen de natie dan jong was, maar de mannen zeker volwassen aandeden. Er is zeker ook in het intellectuele leven een eigenaardige betrokkenheid op het algemene nut aanwezig, die de buitenlander

1 H.U. Faulkner, The Quest for Social Justice (1931), passim; A.H.R. 1931/32, blz. 139; Ferguson, blz. 806-807; Nev. Com., blz. 316-317.

aant.

direct treft; de vrouw immers waardeert dit leven veel meer als instrument tot hervorming en zo heeft Harold Stearns kunnen zeggen dat de intellectuele occupatie van de Amerikaanse vrouw niets anders is dan sociologische activiteit.

Protestoptocht van mannen in New Jersey tegen de candidatuur ener vrouw voor het presidentschap (1884)

Hoe dan ook: 'Der Mann widmet sich den Geschäften, die Frau der Kultur.' Een wereld van, voor en door vrouwen, die al menigeen het woord 'matriarchaat' in de pen heeft gegeven, een Amerikaans noodlot misschien: Cadillac schrijft al in 1695 over de Illinois-Indianen, dat ze heel hard werken en volstrekt niet dulden dat hun vrouwen arbeiden. De 'vrouw op het voetstuk' kennen wij in Europa als sinds de riddermaatschappij en haar caricatuur aan het hof van de Zonnekoning en naarmate de middenklasse-vrouw meer aan economische functie inboette, nam dit verschijnsel, hoe ook gekleurd naar tijd en omgeving, alleen maar toe, maar nergens zo sentimenteel en humorloos als in Amerika, vooral in het Zuiden. Men kent ze uit foto en filmjournaal (op de sterfilm zien ze er wel anders uit!), die bazige, zelfstandige, kordate Kenaus, bij wier aanblik de Europeaan twijfelt, of hij liever in haar armen valt of in haar handen. Men ontmoet ze uiteraard in allerlei kruistochten en bewegingen; zo heeft de in 1889 opgerichte 'Federation of Women's Clubs', met haar twee millioen leden anno 1914, aan de muckrakerspropaganda een zeer werkzaam aandeel genomen. Natuurlijk is generalisering hier uit den boze; diezelfde Europeaan kan tegenover de Amerikaanse vrouw bij nadere kennismaking terugkomen van de hiervoor aangegeven schroom en toegeven, dat, net

als een bekend theoloog omtrent de godsdienst opmerkte, een geringe kennis er vandaan, een grote er naartoe voert. En toch, het is geen jaartal voor de schoolboekjes, maar eigenlijk niet onbelangrijker dan de wetenschap, wanneer Mr X. President werd, het jaar 1919, waarin de eerste werkelijk verleidelijke advertentie in de pers voorkwam, een vrouw voorstellend, die een cigaret vasthoudt. Men heeft er geen idee van, welke taboes hier te overwinnen waren en hoe behoedzaam een dergelijke publicatie werd voorbereid, hoeveel advertenties b.v. eerst aantrekkelijke jongedochters moesten afbeelden, haar vaders, broeders en verloofden smekend, een beetje van die rook in haar richting te blazen. De eerbiedwaardige senator van Utah, de heer Smoot, door vijanden wel eens uitgekreten als een bepaald bijdehandte duitendief, ontketende een kruistocht tegen de ‘sigarettenmaatschappijen, wier God alleen winstbejag is, wier enige beginsel de hebzucht, wier enige bijbel de jaarbalans is’. De zaak was dat de heer Smoot met recht van al dat roken een vermindering van het snoepen verwachtte, hetgeen hem met bezorgdheid vervulde, niet alleen voor de blanke zielen der Amerikaanse meisjes, maar ook voor het welvaren van de Utahse suikerbelangen - het moet voor een Mormoon trouwens toch al een niet te verwerken gedachte geweest zijn, de mogelijkheid van b.v. een vijftigtal rokende gades om zich heen! Dergelijke dingen zijn werkelijk belangrijk, gezien de enorme afmetingen van de verschijnselen. Kan iemand zich de voor sommige artikelen noodlottige catastrofe voorstellen, die optrad met de ‘slanke lijn’-cultus? Of met het onloochenbare feit, dat de Amerikaanse vrouw bij elke nieuwe mode een volgende laag van haar kledij aflegde? Het zegt toch iets, dat in die tijd werd vastgesteld, dat deze in vijftien jaar gezakt was van 19¼ op 7 yards alles bij elkaar! Het is wel een lange weg van de zedigheid, welke Jonathan Edwards' gade geenszins misstaan had, naar deze wereldlijkheid, die, het moet worden erkend, ook niet slecht staat, gepaard als ze veelal gaat met een net niet ontuchtige demonstratie van ‘oomph’. Lezers die dit woord niet in hun lexicon kunnen vinden, wil ik gaarne helpen met de definitie: ‘Een vrouwelijke begeerlijkheid, die met genoegen kan worden beschouwd, maar niet met fatsoen kan worden besproken.’ Hetgeen ik ook maar niet zal proberen.

Ik mag niet van dit onderwerp afstappen zonder even te herinneren aan de ver doorgedreven moedercultus in de V.S., die aanbidding van ‘Mom’, het wezen, dat door Philip Wylie wordt geklassificeerd tussen de Gorgonen, harpijen, sibyllen, schikgodinnen en andere minder prettige dames van m.l. in de mythologie. Deze mom is echter allerminst een mythe, maar een baasspelende ‘derde sekse’. De ‘Moederdag’ heeft vele Europese landen veroverd, maar is uit Amerika afkomstig en in 1914 door het Congres officieel vastgesteld op de tweede Zondag in

aant.

Mei; in 1937, misschien ook in andere jaren, kregen alle officieren van het leger ambtshalve opdracht, hun minderen op die dag een brief naar huis te laten schrijven ‘als een uitdrukking van de liefde en de eerbied, verschuldigd aan de moeders van ons land’. Zij schreven, maar sommigen niet zonder enige bezorgdheid. Het is niet helemaal toevallig dat de werkelijk folkloristische held uit Mark Twain's werk, de jonge Huckleberry Finn, ervan door gaat, omdat ‘Tante Sally zich steeds mijner wil aantrekken en me beschaven en ik kan daar niet tegen’. Het verwondert niet dat in die wereld in 1944 een ‘comic version’ van ‘Lady Chatterley's Lover’ kon worden opgevoerd, maar evenmin dat die Amerikaanse soldaten, losgeslagen en losgelaten, zich in onze wereld, in het Europa van de Tweede Wereldoorlog, tegenover onze vrouwen hier en daar gedroegen, alsof ze een vluchtige, maar felle revanche zochten voor de talloze nederlagen thuis[1].

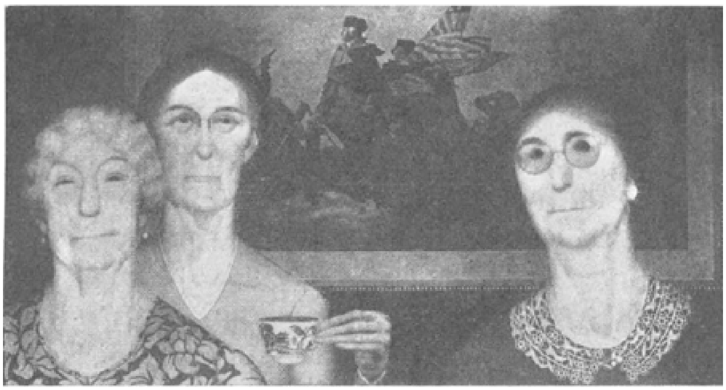

‘Dochters der Revolutie’, op de achtergrond het bekende schilderij ‘Washington vaart de Delaware over’. De ‘Zonen der Revolutie’ maakten in 1940 bezwaar tegen het tentoonstellen van dit schilderij van Grant Wood

Sentimentalists object to towns initially
Because they are made artificially,
But so is vaccination,
While smallpox is an original creation.

Dit is de onschuldige inleiding tot een paar pretentieloze opmerkingen nopens een verschijnsel, dat zich vooral na de Burgeroorlog duidelijker

1 Beards, History of the United States, blz. 587-592; Myrdal, blz. 1073; Stearns in ‘Civilization’, blz. 135; M.C. van Mourik Broekman, De Yankee in denken en doen (1914), blz. 106 vgg.; H.B. Parkes, t.a.p., blz. 250.

De grote brand van Chicago in 1871; hierbij gingen 250 mensenlevens en 17.450 huizen verloren. De stad telde toen al 300.000 inwoners. Naar een litho uit die tijd

aant.

en duidelijker openbaart: de verstedelijking van de Amerikaanse samenleving[1]. In 1790 telden de V.S. zes steden boven 8.000 inwoners, in 1880 286; terwijl in 1820 5% der bevolking in deze steden woonde, was dat in 1880 22%, in 1912 boven 40%. ‘Door industriëlen en speculanten opgebouwd na de ontmaagding ener wildernis zijn steden als St. Louis, Chicago en Pittsburgh nieuwe vormen van menselijke barbaarsheid, waarmee in troosteloosheid alleen de Grote Zoutwoestijn kan worden vergeleken.’ Ze zijn onderling zo gelijk, klaagt Sinclair Lewis, dat het eenvoudig onzinnig is, van de ene naar de andere te verhuizen. Met weemoed bedenkt men bij de aanschouwing dezer gruwelen, hoe kort geleden het nog maar in de geschiedenis der mensheid is, dat er helemaal geen stad bestond, nergens... Zonder daarbij echter te vergeten dat onze hartstochtelijke schilder, Thijs Maris, maar het liefst verwijlde te midden van de eindeloze huizenzeeën van Parijs en Londen en helemaal niet van het land, van de natuur hield... In elk geval, Jefferson's nachtmerrie is werkelijkheid geworden, die opeenhoping van een proletariaat, ver van land, lucht en licht. In 1890 publiceerde een Deense immigrant, Jacob Riis, een boek met de veelzeggende titel: ‘Hoe de andere helft leeft’; het verluidt, dat niemand minder dan Teddy Roosevelt door deze man is wakkergeschud en zijn sociale zending heeft ontdekt. Die ‘andere helft’ bestond voor een wel zeer groot gedeelte uit de immigranten uit alle plattelanden van Europa. Want de Ieren b.v., thuis zo door en door boer, bleven in de Nieuwe Wereld maar liever in de steden plakken; zij kenden het land wel, het land, waarvan de schoonheid gemeenlijk het sterkst spreekt tot de toerist, maar dat voor deze zonen van Erin maar al te vaak honger had betekend. Een van de ontroerendste hoofdstukken uit Michael Gold's ‘Jews without money’ blijft toch altijd nog het dagje naar buiten van een familie die een bos betreedt en zich daar zeer onwennig in beweegt, met uitzondering van de moeder, die zich de natuur uit haar vaderland herinnert en per se op blote voeten wil lopen, net als vroeger, als vroeger... New York City, al in het begin der negentiende eeuw zo snel uitgedijd dat de mensen er eerder waren dan de deuren en vensters, heeft in de tweede helft dier eeuw helemaal die verbijsterende groei doorgemaakt naar de megalopolis, die pessimisten als het eerste stadium hebben gezien van een ontwikkeling die via Parasitopolis en Pathopolis naar Necropolis moet leiden. De ongebreidelde grondspeculatie heeft daar niet veel goeds aan gedaan en in de architectuur van die grote steden weerspiegelt zich wel iets van het minder gunstige beschavingspeil van de heren ‘robber barons’ en hun aanhang. Hun woonhuizen zijn misschien wel het laagtepunt van Ameri-

1 L. Mumford, The City in ‘Civilization’, blz. 3-20; S.A. Queen en L.F. Thomas, The City, A Study in Urbanism in the United States (1939).

kaanse cultuur; een album met plaatjes van gevels en interieurs is een boze droom van stijlloosheid: overladen, rijk, druk, protsig en lelijk, erbarmelijk lelijk.

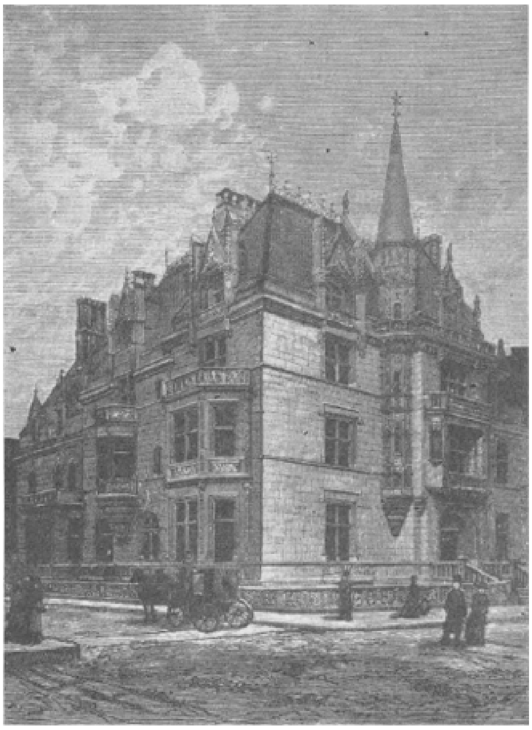

Dit 'château' was het huis van W.K. Vanderbilt aan de Fifth Avenue te New York. De architect R.M. Hunt had zich in dergelijke burchten gespecialiseerd en was dan ook zeer in trek bij de nieuwe rijken van zijn tijd

Er was als enige troost nog wat ruimte voor een stijl, die dan wel niets oorspronkelijks had, maar die tenminste naar geslaagde voorbeelden werkte. Architecten als Richardson, MacKim en White brachten in de troosteloze steden Romaanse, Gothische en dergelijke ge-

bouwen aan, ‘als een man, die zich niet lekker voelt en die kinine slikt in de hoop dat zijn kwaal genoeg op malaria lijkt om te genezen’. Men bouwde zelfs kerken met onafgemaakte torens, zoals men honderd jaar daarvoor in Engelse parken ‘ruïnes’ neerzette. Zo werden kantoor en drukkerij van de N.Y. Herald het stadhuis van Verona, dat juweel van vroege Renaissance; in Washington werd het postkantoor Romaans, het stadhuis klassicistisch, het station klassiek Romeins; de nieuwe gebouwen, die de tijd vereiste, de staatskapitolen, de gerechtshoven, stations en leesbibliotheken, vormden bijeen een atlas van bouwkunst-door-alle-eeuwen-heen. Wanneer de heer G.F. Babbitt de ‘Athletic Club’ in Zenith betreedt, ziet hij een Gothische ingang, een Romeinsimperiale toiletkamer, een conversatiekamer in Spaanse barok, een leeszaal in Chinees Chippendale enzovoorts (ik bekort de opsomming maar). Alleen: de bewoner van een stad, waar een Loire-kasteel het Centraal Station heet en een Gothisch stadhuis het postkantoor, moet erkennen, dat ook in Amsterdam de pot zwart is.

Bovendien: er kwam gaandeweg wat verbetering in. Ten slotte leerde men ook iets van het toepassen van deze stijlen en er kwam zo iets als een meer ‘functionele’ kunst, vooral na het afbranden van Chicago, dat buitenkansje van de jaren zeventig. Men ging toen zakelijk en rationeel te werk aan de wederopbouw en zette stalen skeletten neer, die voor het bouwen in de hoogte geen andere grens meer leken te laten dan de hemel. Die bereikte men dan wel niet, maar men kwam toch een heel eind in de goede richting met de wolkenkrabber, waarvan het eerste exemplaar inderdaad in Chicago verrees (1885). Als manifestatie van rijkdom en macht, als architectonisch equivalent van het pragmatisme wil deze vorm meer imponeren en imponeert daardoor inderdaad minder dan de Gothiek; niettemin schijnt er niemand te zijn, die zich onttrekken kan aan de geweldige indruk van het New Yorkse waterfront, dat San Gimignano en Mont Saint Michel verenigt, zoals het oprijst voor wie de stad van de zee uit nadert; wat de duurte van de grond en de concentratie van het zakenleven vereisten, heeft het menselijk vernuft, dat staal, cement en de lift bedacht, weten te scheppen in een eigen schoonheid, schoonheid van een tijd, die de angst voor Babylonische torens vergeten schijnt te hebben.

Over de sculptuur van dat tijdvak zal ik niet veel kunnen zeggen. Het meest symbolisch er voor is trouwens een stuk import, het Libertybeeld voor de haven van New York, ‘die zwangere dame in haar bronsgekleurde kamerjapon’, mèt de filmdiva Claudette Colbert zeker de grootste vrouw, door Frankrijk aan de Nieuwe Wereld geschonken. Deze 225 ton koper en ijzer (het skelet van de vermaarde Eiffel!) trekken 's zomers zowat 6.000 bezoekers per dag; het was bedoeld als een geschenk in

aant.

1876, het eeuwfeest, maar toen was het nog niet mogelijk, meer dan de rechterarm met de lamp te sturen; de rest kwam later. Deze ‘Lady with the Lamp’ nu vond b.v. de Duitse historicus Karl Lamprecht prachtig, maar ik ken geen vrouwelijk wezen aan gene zijde des Oceaans, dat zozeer het mikpunt is geweest van allerlei zure of gewaagde grapjes als dit, dat volgens Berlage thuishoorde in een periode van lichtkronen, door jonge dames gedragen of pendules, waarmee ‘Vader Tijd’ onder zijn arm wegloopt. In elk geval heeft ze tweemaal zoveel gekost als de Colossus van Rhodus, zegt men in Amerika, waarin men haar graag met dit wereldwonder vergelijkt. ‘Auch auf Sie haben wir nicht gewartet’ stelde een teleurgestelde Duitse immigrant als opschrift voor - neen, ik ga toch maar niet op die grapjes in[1].

Met deze ijzeren nachtmerries versierde men omstreeks 1870 zijn huis

1 K. Lamprecht, t.a.p., blz. 79; H.P. Berlage, Amerikaanse Reisherinneringen (1913), blz. 6.

aant. Een van de kleine, maar toch voelbare, want blijvende rampen van elke oorlog is de neerslag van monumenten en de Burgeroorlog heeft het Amerikaanse volk niet gespaard; het werd een massa-productie van soldaten in brons, steen en ijzer, bij honderden tegelijk soms in dezelfde vorm gemaakt, waarbij het ijzer dan gewoonlijk in een passend kleurtje werd bijgeverfd. Onhandig gemaakt, slecht van verhoudingen, fantasieloos, grof, dom; ik zou luider spreken, indien mijn vaderland en mijn vaderstad in diezelfde tijd zonder oorlog beter voor de dag waren gekomen... Van de herleving van de Amerikaanse beeldhouwkunst tegen 1890 met Ward, Saint-Gaudens, Barnard, MacMonnies heb ik wel enige indruk uit afbeeldingen gekregen. De enige kunstenaar van internationaal aanzien is de schilder Whistler, wiens ‘Moeder’ een standaardplaatje in elke kunsthistorie is; er is verder heel veel navolging van Europa en dan dikwijls op een niet al te hoog plan[1].

Indien er één hoofdstuk is uit het toch al zo machtige geschiedwerk van de Beards, dat men maar niet moet pogen te evenaren, dan is het wel dat, waarin zij het leven van arm en rijk in die periode schilderen. De rijken! In 1861 waren er pas drie millionnairs, in 1897 achtendertig honderd. Toen bezat één tiende van de bevolking negen tiende van het nationale vermogen, bewoonde de pronkhuizen, de ‘châteaux’, ‘manoirs’ als hiervoor genoemd, vol dienaren en overvol, tot barstens toe, van de buit, uit de kastelen, paleizen, abdijen van Europa weggekocht, om niet te gewagen van de Oriënt, die hun de Boeddhas moest afstaan, waar deze rustelozen een zwak voor koesterden. De oude binnenhuissport der genealogie werd steeds meer beoefend en de enkele knorrepot, die mompelde: ‘We are all descended from grandfathers’ werd nauwelijks gehoord in het koor van wie God prezen omdat ze van de nederige ‘Pilgrims’ afstamden. De koersen van deze brave lieden rezen duizelingwekkend hoog boven pari.

Onder de rijken de grote middenklasse van kooplieden, kantoormensen, winkeliers, vrije beroepen enz., in hun degelijke huizen, met stevige meubelen, zwaar en massief. Het is deze groep die van elke vooruitgang in de techniek na aanvankelijk wantrouwen een aangenaam profijt trekt, van de telefoon, de electriciteit, de tram, het betere plaveisel, de riolering, het drinkwater, de brandweer; deze groep, die haar zoons naar de monsterlijk groeiende ‘colleges’ jaagt, om ze klaar te stomen voor de talloze occupaties, die het uitdijend heelal om de melkweg van Wall Street oplevert. Terwijl Knut Hamsum in 1889 vooral getroffen blijkt door de onrust in het leven daar - ‘elke dag is hier een verhuizing’ -, doen boeken als ‘It had to happen’ van Louis Bromfield en ‘Life with Father’ van Clarence Day ons weer wat meer voelen van de gezapige

1 H.U. Faulkner, S.H., blz. 584; Pageant, dl XII, passim.

sfeer van die ‘mauve decade’ (1890-1900), met zijn periferie van licht cynisme en ‘smartness’; men kan zich voorstellen, dat Lord Bryce, die niet zo heel lang daarvoor Amerika bezocht, het nodig heeft gevonden, een hoofdstuk te schrijven met de titel ‘De Genoeglijkheid van het Amerikaanse Leven’, met zijn humor, zijn hulpvaardigheid, onderlinge gelijkheid; er zit iets merkwaardig provinciaals in, dat het anachronisme ‘Biedermeier’ in ons doet opkomen. Er ‘gebeurde’ natuurlijk wel wat. Zo werd Lizzie Borden vrijgesproken nadat ze haar rijke ouders met een bijl had doodgeslagen; zo had de heer Luetgers, worstfabrikant in Chicago, zijn echtgenote kleingesneden in zijn inrichting, zo... Maar waarom zou ik doorgaan? Men griezelde er aangenaam en het leven was er niet minder prettig om.

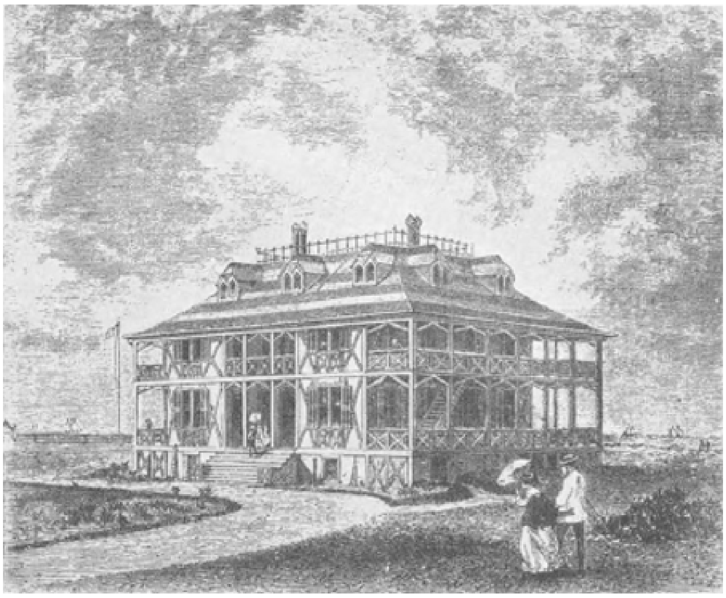

Zomerhuis van President Grant (ong. 1870). Dit nu gold als ‘een zeer smaakvol en aantrekkelijk stukje architectuur’

De achterstraten geven een wel wat ander beeld. Natuurlijk waren de ‘slums’ er afschuwelijk, maar zeker niet erger dan elders ter wereld, dan in Londen b.v.; in de Amerikaanse leefde misschien wat meer hoop, wat meer kans. Men had het stemrecht en ‘bosses’ als Tweed waren eigenlijk vaak een soort buffers tussen rijk en arm, stootblokken, welker

aant.

onderhoud toch altoos goedkoper uitkwam dan relletjes of revoluties; er werd iets voor de armen 'gedaan' en al kunnen wij thans wel vaststellen, dat ze er dubbel en dwars voor betaalden, zij zelf konden zich tenminste wat illusies maken als de man die een loterijbriefje koopt.

Hun hoogtepunt bereiken de Beards, wanneer zij het amusement, de ontspanning van deze bevolking beschrijven, zoals de 'Greatest Show on Earth' van de kijkspelhouder Ph.T. Barnum en de 'Wild West Show' van Colonel Cody of wel 'Buffalo Bill'. De eerste verdient zeker enige regels in een geschiedwerk over de V.S., want hij is er misschien wel de meest karakteristieke vertegenwoordiger van. Zijn lijfspreuk was: 'The American people love to be humbugged' en het daarin neergelegde beginsel heeft hij een leven lang toegepast en wel met groot succes. Het begon toen hij hun de 161-jarige negerin Joice Heth vertoonde, die George Washington nog had gezoogd - een en ander niet zonder 'bewijzen', waar de menigte zich aan kon vergapen; trouwens, de nagels van de oude dame waren 'vele centimeters lang', hetgeen haar echtheid niet weinig verhoogde. Een daverende overwinning behaalde hij met zijn dwerg 'generaal Tom Thumb', als 'Tom Pouce' in Europa vereeuwigd, waarmee hij de beschaafde wereld afreisde; zelfs aan het Engelse hof vertrokken vorstelijke gelaten zich tot een stuiplach: 'A little entertainment seemed to make the whole world kin', merken de Beards op. Men bedenke, dat er hofrouw was en dàt onder Koningin Victoria met haar berucht 'We are *not* amused' bij elke werkelijk aardige mop... Maar deze Moeder van haar Volk lag volkomen radeloos achterover in haar leunstoel, toen 'generaal Tom Thumb' Napoleon imiteerde; zij ontving hem tot driemaal toe achter elkaar. Een schok ging echter door het Britse volk toen het bleek dat de brutale Amerikaan uit de Londense Zoo de olifant Jumbo had gekocht; hij had net zo goed, zegt een tijdgenoot, het Albert Memorial kunnen weghalen. Tevergeefs bezwoer Lord Winchelsea, te dezer zake zeker de spreekbuis der Engelse natie, de meedogenloze Barnum, Jumbo in Londen te laten en genoegen te nemen met Gladstone. Men vergisse zich niet: zijn hele leven lang handhaafde Barnum in dit alles een onberispelijke moraliteit en zelfs vroomheid, zodat hij geen ogenblik de warme steun van geestelijken van alle gezindten, trouwe bezoekers van zijn circus, miste. Een staaltje van de, ongetwijfeld oprechte, religieuze oriëntatie van deze onderneming, blijke uit het gedrukte formulier, dat Barnum aan iedereen zond, die hem om een vrijkaartje vroeg:

VRIJKAARTJES

In Bijbelse Tijden gaf men ook geen vrijkaartjes. Zie de Schrift:

Doch Edom zeide tot hem: Gij zult door mij niet trekken. (Numeri 20:18).

Intocht van de vermaarde olifant Jumbo aan het hoofd van P.T. Barnum's Circus (ong. 1885). Na Jumbo's dood maakte Barnum reclame met ‘zijn treurende weduwe’

Zij namen de veren van de Jordaan in naar Moab en lieten niemand overgaan. (Richteren 3:28).
Want de Belialsman zal voortaan niet meer door u doorgaan. (Nahum 1:15).
Tot in eeuwigheid der eeuwigheden zal niemand daar doorgaan. (Jesaja 34:10).
Dit geslacht zal niet voorbijgaan totdat alle deze dingen zullen zijn geschied. (Marcus 13:30).

aant.

Wacht u dat gij door die plaats niet trekt. (2 Koningen 6:9).
Een land waar niemand woont en waar geen mensenkind doorgaat. (Jeremia 51:43).
Dat er niemand doorgaat vanwege het gedierte. (Ezechiël 14:15).
Ofschoon ze bruisen, zo zullen ze daarover toch niet gaan. (Jeremia 5:22).

Jona gaf de vracht en ging neder in het schip. (Jona 1:3).

Een Engelsman bezoekt Amerika. Tekening van 1890

De spreuk uit Ezechiël getuigt, zo niet van zelfkennis, in elk geval van bescheidenheid[1].

Nog een enkel woord over de Christian Science-beweging van Mary Baker Eddy. De leek die geen contact met haar onderhoudt, kan het wel eens duizelen bij de tegenspraken onder de beoordelingen die van de gloeiendste bewondering tot de felste verwerping variëren. De stichteres is een figuur, die op zichzelf al met stomheid slaat: iemand die op haar zestigste nog kamers dweilt en daarna drie millioen rijk wordt, is iets aparts in een maatschappij, die toch niet arm is aan merkwaardige carrières. De studie van Bates en Dittemore velt een wel zeer zwaar vonnis: door oncritische volgelingen in onzinnige mate vereerd, ontkende zij de realiteit van het Kwaad en werd er zelf door gemarteld; ze onderging lichamelijk lijden en geestelijke ellende in tegenstelling tot het evangelie dat ze beleed. Men bedenke echter dat een wereld als de hare nauwelijks het clair-obscur kende of duldde, dat vergelijkbare figuren wèl placht te omgeven en overwege, hoeveel duizenden bij haar leer baat en bemoediging hebben gevonden tot een nieuw leven toe. Een leer die volgens Stefan Zweig thuishoort in een tijd van kodak, vulpen en andere voorwerpen voor de vestjeszak: 'Het Kwaad is leugen.' Kan het simpeler? Een hygiënische, aseptische God-zonder-hel: is die ook niet van de laatste eeuw?

De historicus voegt het, in elk geval het ontzaglijke succes van deze beweging te erkennen. 'God hath indeed smiled on my church' sprak de stichtster; men zou bijna, zonder blasphemische bedoeling altijd, het woord 'gegrinnikt' de voorkeur geven, want het is een even merk-

1 Beards, dl II, hoofdstuk XXV (The Gilded Age), blz. 383-479; M.R. Werner, Barnum (1923).

aant.

waardige als grandioze triomf geweest. Hierin is gedeeld door haar krant, de in haar soort heel bijzondere ‘Christian Science Monitor’. Bij haar oprichting in 1908 was zij niet zonder spot verwelkomd: Abonné's moesten maar geloven, dat zij in hun bus lag en zij was er, enz. enz. De spot bedaarde spoedig; door of ondanks haar taboes heeft ze een lezerskring verworven, die in zijn kwaliteit en kwantiteit getuigenis aflegt van de kracht der beginselen, door hun blad voorgestaan. Met een kerk als psychologische kliniek achter zich kon men het ‘Have a good time’ tot het richtsnoer ener natie maken[1].

Heeft de Amerikaanse samenleving in het domein des geestes nergens de krachten opgeroepen die haar structureel zelfvertrouwen, gegrond op geloof of onwetendheid, zouden ondermijnen? Werkten ook daar de fermenten, die in Europa zo merkwaardig hebben uitgegist? Algemeen is de klacht van een culturele collaps na 1865. De tijd van Concord was voorbij, het transcendentalisme, wat men zich er ook bij moest voorstellen, opgeborgen op de rommelzolder. De intelligentsia stond beroofd van standaarden en normen, miste een samenhangende maatschappelijke of wijsgerige theorie, waarmee men het zou kunnen opnemen tegen de verbijsterende prestaties van de daadmensen op de markt des levens. Een beschamende capitulatie vond plaats; als Emerson ‘zelfvertrouwen’ had gepreekt, kon men in de ‘robber barons’ niet de ontkenning van het Amerikaanse credo zien, maar veeleer de vervulling, onweerstaanbaar, dus ‘logisch’.

De hoofdpersoon uit Dreiser's ‘Financier’, Frank Cowperwood, ziet eens in een aquarium de strijd tussen een zeekreeft en een inktvis, waarbij de laatste door de eerste wordt opgegeten, en denkt wekenlang over dat schouwspel na. Niet alleen Dreiser heeft de vormende invloed van Herbert Spencer (1820-1903) op het Amerikaanse leven erkend en geschilderd; ik noem in dit verband eveneens Jack London. Dit nu is de leer, die met zijn ‘survival of the fittest’ (van hem en niet van Darwin afkomstig!) de ethische grondslag en de rationalisatie schonk aan de grote en kleine titans van na 1865; dit nu de man die een volkomen laissez faire verdedigt, volkomen staatsonthouding, die alle sociale wetgeving verwerpt evenals alle publieke liefdadigheid, ja, tot de staatspost toe veroordeelt, alsmede het optreden tegen kwakzalverij. Vooral de meer genoemde W.G. Sumner droeg deze heilige beginselen uit. Hij verkondigde dat er maar één keuze was: òf vrijheid plus ongelijkheid plus survival of the fittest, òf onvrijheid, gelijkheid, survival of the un-

1 L.P. van der Does, Christian Science als sociaal verschijnsel (1933); ‘Civilization’, blz. 443-446; A.H.R. 1932/33, blz. 781; E.S. Bates en J.V. Dittemore, Mary Baker Eddy; The Truth and the Tradition (1932); Stefan Zweig, Die Heilung durch den Geist (1932).

fittest. De 'captains of industry', de Morgans, Carnegies, Rockefellers, hadden niet langer de Puriteinse, Calvinistische wijding van hun optreden van node; een socioloog, die millionnairs als 'de bloesem van een op wedijver berustende organisatie' prees, voldeed veel beter, omdat hij niet aan kwam zetten met enig hinderlijk appèl aan naastenliefde en andere verantwoordelijkheden. Tot 1890 zeker was deze Sumner een apostel; de 'survival'-leer heiligde de hardheden der economische jungle en rechtvaardigde de meest beginselloze politiek.

A MYTHICAL KICK COMING.

Satire op de Bijbelcritiek; de figuren zijn geestig getypeerd (omstr. 1900)

Gelukkig waren er ook andere geluiden, meer in harmonie met het credo van Amerika. Reeds vóór de Burgeroorlog valt een deel van de publicaties van L.H. Morgan, de grote anthropoloog, wiens invloed op Marx en Engels algemeen erkend is; het zegt wel iets, dat in 1936 in opdracht van de Sowjet-Unie duizenden photostaten en microfilms van zijn handschriften in de V.S. zijn gemaakt, ten einde tot een complete Russische uitgave van zijn werk te komen. 'Democratie in de regering, broederschap in de maatschappij, gelijkheid in rechten en voorrechten en algemeen verstrekt onderwijs zijn de voorboden van het volgende, hogere plan van de maatschappij, waar ervaring, intelligentie en kennis gestadig naar toe bewegen,' een uitspraak als deze staat wel diametraal tegenover het voorafgaande. Lester Ward, jonger dan Morgan, was de

vader van de 'sociocratie', van de geplande contrôle van de maatschappij door de maatschappij in haar geheel; men zou op deze wijze een begin maken tot afschaffing van de kunstmatige ongelijkheden tussen de mensen; ook hij, hoewel zelf geen socialist, heeft op de socialistische leer zijn stempel gezet. Bij de behandeling der muckrakers heb ik reeds op enkele tegenstanders van Spencer en Sumner gewezen.

Ik kan de lezer verder slechts enkele namen noemen van Amerikaanse denkers, die vooral in de latere helft van dit tijdvak op de voorgrond treden, maar die ik eensdeels te zeer uit de tweede hand ken, anderzijds om het weinige, dat ik van ze gelezen en het vele dat ik niettemin van ze geleerd heb, te zeer vereer, om ze hier als in een Baedeker met een paar sterretjes en een paar cliché-adjectieven te vermelden. Wanneer ik dus naar de handboeken verwijs, kan ik tevens de vrijheid behouden, gewag te maken van de rijke ervaring, die de nadere kennismaking met een enkele onder hen mij is geweest. Ik denk dan allereerst aan William James, wiens in 1902 verschenen 'The Varieties of Religious Experience' een van de wijste en nobelste boeken is, welke ooit in Amerika het licht hebben gezien en, zoals gezegd, ik verwijs voor zijn 'Pragmatism', de naam van zijn ongemeen belangwekkende wijsbegeerte, liever naar een betrouwbaarder gids dan ik vermag te zijn. Hetzelfde merk ik op omtrent George Santayana, wiens 'Persons and Places' een prachtige autobiographie is; het wordt als zodanig echter overtroffen - en ver overtroffen - door een werk dat mij een van de belangrijkste van de nieuwe tijd lijkt: The Education of Henry Adams, dat ongelofelijk boeiende zelfportret. En dan zou ik ten slotte niet gaarne weglaten de Noorse immigrantenzoon Thorstein Veblen, wiens levensroman alleen al een paar alinea's zou wettigen. Zijn 'The Theory of the Leisure-Class' is voor mij een openbaring geweest, niet alleen om de grandioze aanval op de dode gewichten in de Amerikaanse samenleving, maar ook om de spitse, moordende ironie en de ongeëvenaarde oorspronkelijkheid[1].

Laat me bij mijn o zo kleine leest blijven. De lezer geve zich dan maar zelf rekenschap van de betekenis van Royce, van Dewey, van Huneker. Een enkel woord, om die leest dan, van de geschiedwetenschap. Ook hier maar weinig, maar dan, omdat er inderdaad niet zo heel veel van is te vertellen en vooral ook, omdat juist bij deze gildebroeders nogal wat conformisme heeft geheerst. Hun revanche kwam pas later. De z.g. romantische periode van Bancroft, Parkman e.a. was dan voorbij, maar Fiske, Mahan en Lea waren waarlijk geen barricadenbestormers, zeker geen iconoclasten. In 1880 waren er in heel de V.S. maar elf professoren in dit vak en opmerkelijk is dat de historie veelal beoefend is door lieden buiten de eigenlijke hogescholen; ik noem buiten de drie hiervoor

1 H.B. Parkes, t.a.p., blz. 255; R. Hofstadter, t.a.p., passim; The Nation, II, 2. 1936.

aant.

vermeld nog de hier te lande overbekende en terecht vertaalde Motley, de geschiedschrijver van onze Opstand tegen Spanje en verder Rhodes, de laatste 'a gentleman making history his business rather than a business out of history'. Men moest toen wel vermogend zijn om dit aristocratische beroep te kunnen uitoefenen; de resultaten hebben ons thans niet zo heel veel te zeggen, al kan er m.i. wel een korreltje zout bij Shaw's wrede uitspraak, dat 'alle Amerikaanse geschiedenissen tot voor korte tijd niet veel meer waren dan vuilnisbakken van het meest leugenachtige platvloerse krantengeschrijf'. Dat is wat bitter en ook wel overdreven. Ten slotte valt er immers wel wat opwekkenders te vermelden. Tijdens de Wereldtentoonstelling van Chicago hield op 12 Juli 1893 een jonge geleerde, F.J. Turner, een lezing over 'The Significance of the Frontier in American History', een lezing, die zo geweldig insloeg, dat spotters sindsdien de 'American Historical Association' de 'Turner-Verein' noemden. Hier immers was de grens méér dan een streep, meer dan een zone; Turner bedoelde er een maatschappelijk proces mee, eigenlijk hèt maatschappelijke proces, dat Amerika had gevormd in een spanne tijds van drie eeuwen. De grens als motorische factor in de ontwikkeling van de Amerikaanse gemeenschap; zij heeft het historische denken van de geleerden ten diepste beïnvloed (geen behoorlijke literaire faculteit miste voortaan zijn 'frontier specialist') en ook wel het grote lezerspubliek veroverd. In een mate, zou ik hier aan willen toevoegen, die de kijk op de werking van andere krachten niet altoos ten goede is gekomen; hiervoor wees ik al eens op de betekenis van de veilige interoceanische ligging en het zal niet moeilijk vallen, andere factoren te vinden, die in de historie van dat reusachtige land een rol hebben gespeeld. In 1884 was de genoemde American Historical Association tot stand gekomen, die van 1895 af een uitstekend tijdschrift uitgeeft, de American Historical Review; men hoeft maar een blik te slaan op het notenapparaat van dit werk om te beseffen, hoeveel deze periodiek betekent voor al wie de geschiedenis van dat land bestuderen. En onder de 'rustelozen van 1900' ontmoeten wij enkele geleerden, die de diepste invloed op de historiographie hebben uitgeoefend; ik wijs nog eens op Franz Boas, die de anthropologie omhoog stiet van een 'eenlijnige evolutionnaire theorie' tot een bruikbare hulpwetenschap voor de cultuurgeschiedenis, op John Dewey, die de wijsbegeerte smeedde tot een werktuig, dat ook in andere wetenschappen, niet het minst in de geschiedenis, te hanteren is, op Thorstein Veblen, 'die de weg aan wees tot een institutionele analyse van de feiten van het economische leven'[1].

Ook nu wil ik aan het eind van dit hoofdstuk enkele, zeer weinige

1 A.H.R. 1934/35, blz. 441-442.

namen noemen uit de literatuurgeschiedenis van dit tijdperk. Er zijn er heel veel en ik moet mij dan ook erg beperken. Wanneer volgens Goethe het beste, dat de geschiedenis ons geeft, het enthousiasme is, dat ze opwekt, dan ben ik al tevreden, als ik de lezer nieuwsgierig heb gemaakt; gaat hij tot het werk zelf, dan komt dat enthousiasme misschien langs deze weg tòch.

Het moeilijke is, dat er zoveel 'kleine' figuren zijn, voor wie ik een zwak heb en die ik niet graag ongenoemd zou willen laten. Zegt de lezer de naam Lafcadio Hearn nog iets? De zoon van een Engelsman en een Griekse, mismaakt en overgevoelig, zich overal kwetsend aan het luidruchtige gedoe op de Amerikaanse jaarmarkt en terechtgekomen in Japan, waar hij Boeddhist werd en zijn sfeer vond: een exotische nonconformist. Hij heeft misschien meer verstand van en misverstand omtrent Nippon verbreid dan wie ook; wat het misverstand betreft, mag ik misschien alleen een uitzondering maken voor Puccini's verrukkelijke muzikale caricatuur 'Madama Butterfly'. Zijn 'Kokoro' is prachtig, maar ook als misleiding; er was een Hearn, die hardop met Japan dweepte, maar ook een, die het zwijgend haatte en wantrouwde en de historicus is wel verplicht, de tweede minstens evenveel aandacht te schenken als de eerste[1]. Ambrose Bierce heb ik al eens genoemd en ik zou hem hier niet ten tweeden male vermeld hebben, ware het niet om zijn verbitterd en cynisch protest tegen hetzelfde Amerika, dat Hearn ontvluchtte: 'Bitter Bierce'. De opstandige dandy, in de zin, die Baudelaire aan dat woord gaf - opstandig tegen John D. en St. Andrew en de wereld achter en om hen. En tegen deze ontzaglijke machten niets anders, niets meer te bezitten dan een zieke ziel en een spitse pen... Minstens even venijnig en veel meer efficiënt lijkt mij Edith Wharton in haar verzet tegen de vulgaire, geld stukslaande society van New York om de eeuwswisseling; haar 'The House of Mirth' herdenk ik dankbaar als een minder fijne, maar anderzijds krachtiger 'Eline Vere'; de overeenkomst tussen de beide verhalen is vaak treffend.

De groten? Daar is natuurlijk in de eerste plaats Walt Whitman, wiens 'Leaves of Grass' wereldberoemd zijn, werkelijk overal, behalve dan in Amerika. In Japan bestond zelfs een 'Verbond van de Grashalmen' en er is een voortreffelijke Nederlandse vertaling van Maurits Wagenvoort. Met hun sterke stuwing, hun meeslepend rhythme hebben deze verzen de roem van hun maker, de profeet van het democratische Amerika gevestigd. Voor Whitman, zegt Huizinga, is de democratie de bruid als voor Franciscus de armoede[2]. En toch moet men zich afvragen: is hier geen pijnlijk en gevaarlijk zelfbedrog? Zijn stentorstem, die het buiten

1 V. McWilliams, Lafcadio Hearn (1946).
2 J. Huizinga, Mensch en Menigte in Amerika (1918), blz. 164.

aant.

een luidspreker schijnt te kunnen stellen, roept toch al niet de vergelijking met de voor de vogels prekende 'poverello' van Assisi op, maar het is veel erger. Zijn Amerika is, kort gezegd, een abstractie; zijn mensen treden op als het koor in een patriottische opera, aangekleed, vermomd; zijn landschap is onecht. 'Lange tijd voordat Prof. Haushofer de geopolitiek ontdekte, had Whitman de theorie der geopoëzie uitgevonden.' Ruig moesten zijn verzen zijn als het Rotsgebergte, groots als de prairies, diep als de wouden, verheven als de Mississippi; ze zijn met dit alles tot berstens toe opgevuld en missen alle realiteit, alle humor. Met het gevolg dat hij voor zijn land, voor zijn volk niet veel meer heeft kunnen worden dan een naam en een gezicht met een baard. Het verrast dan ook niet dat niemand minder op Walt Whitman leek dan hij zelf; nergens onthullen de geloofsbrieven van de lyricus zo meedogenloos de gekwelde, klein menselijke tegenstelling tot de projectie in de verzen als in dit geval. De zes onwettige kinderen waar hij op stofte hebben net zo min bestaan als de mannelijke man, die hij in zijn gedichten aandient; het zou natuurlijk weinig er toe doen, ware het niet dat het vooral zijn oeuvre is, dat ons, vol als het is met misleiding en verzwijgingen van deze soort, een Amerika wil aanpraten, dat ook nooit bestaan heeft en door het echte evenmin wordt herkend.

Iets van zijn klaroenende levenscultus horen wij na-echoën bij Jack London, ook hij buiten Amerika zeer bewonderd en vertaald. Dit is de aanbidder van het 'natuurlijke' leven, dat de stadsbewoner steeds meer in boeken opzocht en dat hij voor 'natuurlijker' hield, naarmate de kleuren, waarin het werd geschilderd, schriller waren. Hier kan men duidelijk waarnemen welke verwoestingen het sociaal darwinisme van Spencer c.s. in de geesten der Amerikaanse intelligentsia heeft aangericht, blind als ze was voor de kringloop, die macht en kracht definieerde in de termen van 'survival' en deze survival weer verklaarde uit macht en kracht. Jack London doet de huisbakken lezer aangenaam griezelen, kan ons allen in zijn beste werken boeien, maar niet meer meeslepen, daarvoor is dit pseudo-Nietzscheaanse gedoe te onrijp, te doorzichtig. In historisch perspectief heeft hij als figuur echter een nieuwe aantrekking op ons verworven door zijn merkwaardige instabiliteit, door zijn slingerbeweging met een toch wel zeer wijde amplitude, die tussen socialisme en een soort protofascisme in ligt, door zijn voorgaan op een weg, waarop Malraux, Hauptmann en Koestler b.v. hem zouden volgen. Maar zelfs zijn 'Sea-Wolf', dat ik als jongen ademloos las (als feuilleton in een socialistische krant n.b.), overtuigt niet meer; trouwens, Wolf Larsen, de hoofdpersoon, de geweldenaar met zijn tomeloze instincten, de gepassionneerde 'he-man', eindigt verlamd en impotent. Een biecht?

'Ever this Twain is met.' Deze onvertaalbare woordspeling slaat

op een schrijver die men inderdaad in dit tijdvak overal tegenkomt, op Samuel Clemens, die onder de schuilnaam Mark Twain tot in alle uithoeken van de wereld gelezen wordt. Of werd? Ik zou het niet graag uitmaken. Voor Ludwig Lewisohn, critisch als weinigen, is hij 'een eeuwige jongeling en derhalve schepper van de mooiste schelmenroman, die voor eeuwen geschreven is... Hij is ons enig Amerikaans voorbeeld van het minstreeltype, van kunstenaar en sprookspreker - onze balladendichter, verteller van volksverhalen, iemand die het gewone volk kan begrijpen, omdat hij een van de hunnen is, omdat hij iemand is van hun eigen bloed'. Van 'Tom Sawyer' zijn tussen 1875 en 1895 anderhalf millioen exemplaren verkocht (van 'Ben Hur' van Wallace overigens twee millioen!) en zijn 'Huckleberry Finn' is volgens Waldo Frank de epische held van Amerika. Ik geloof dat men hem eigenlijk moet beklagen, dat hij niet als de klassieke dichters heeft kunnen werken met de zo voor de hand liggende natuursymboliek van goden, nymfen en elfen, want de rivier, de Mississippi, is toch eigenlijk de god in een groot deel van zijn beste werk, veel 'echter', veel concreter en voelbaarder dan in dat van Whitman. Maar hij heeft meer beschreven dan die stroom en dan begint overal de critiek. Edgar Lee Masters verwijt hem, dat hij niet de satiricus is geworden van de maatschappij van huichelarij en bederf, waarin hij leefde, gedoemd was te leven, maar dat hij er de clown van wilde zijn, dat hij er mee speelde en niet voor niets als zijn schuilnaam dat 'Mark Twain', twee vaam diep, dus veilig water, koos. Van Wyck Brooks, ook criticus van gezag, ontkent weer juist dat clownskarakter. Een ding is zeker: deze man heeft recht op de naam van humorist, van Amerikaans humorist, misschien als eerste; in hem krijgt de grenshumor vorm, niet langer in een ander soort Engels, maar wel degelijk in een Amerikaans, dat a.h.w. met hem pas geboren wordt. De Mark Twain Association heeft in 1947 een 'Mark Twain'-leerstoel aan de Californische Universiteit gesticht (voor $30.000, staat er bij); het doel is, de studenten uit te leggen, wat humor is (dit overigens heeft Twain niet bedacht). Wat hem op die naam recht geeft is zijn diepe zwaarmoedigheid; 'het is verbazingwekkend, hoeveel mensen Mark Twain beschouwde als dwazen, dieven en rovers'; de slechtheid van het genus humanum deed hem wel eens snakken naar een nieuwe zondvloed, 'zonder uitzondering, zonder ark'. Vooral in twee posthume geschriften, 'The mysterious Stranger' en 'What is Man' heeft hij die misanthropische levenskijk neergelegd. Wat ook de kwaliteit van zijn werken moge zijn, de historicus wil erkennen dat sommige daarvan, zoals de reeds genoemde en verder zijn 'Life on the Mississippi' en 'Roughing It' ons wel vermogen het beeld te geven van een samenleving, waarbinnen het eeuwig menselijke, ons allen eigen, zo wordt gevarieerd door de inwerking van

volkomen andere krachten, dat de voorlichting door een gevoelige, humane kunstenaarsziel ons alleen maar dankbaar stemt.

Eén figuur heb ik tot het laatst bewaard, de grootste: Emily Dickinson. Haar naam komt men in sommige Amerikaanse literatuurgeschiedenissen van vóór 1920 nauwelijks tegen, maar daarna des te vaker. Tijdens haar leven heeft deze kluizenaarster, teruggetrokken in een welhaast kloosterlijke afzondering in een stadje van Nieuw-Engeland, niets uitgegeven, maar thans komen nog steeds nieuwgevonden gedichten van haar te voorschijn, tot honderden tegelijk toe. Er bestaat een Emily Dickinson-cultus, in Amerika en elders, die eensdeels de overdrijving ener genegenheid, dus nog aanvaardbaar is, anderzijds een onrecht, omdat hij te veel van het voorwerp vergt: alsof zelfs de allergrootsten voortdurend en ononderbroken op de hoogte van hun genie hebben gestaan! Er zijn natuurlijk onbeduidende, slechte verzen onder, er zijn veel, heel veel sublieme, van een zuiverheid, een innigheid, die nergens haar weerga vinden. De historicus staat peinzend, met diepe eerbied en bewondering, tegenover dit verheven spel van ironie en tederheid, van schuchterheid en extase, van zelfkennis en illusie, van kracht en fijnheid, alles contrapuntisch door elkaar gestrengeld tot een muziek, die ons, kinderen van een nieuwe eeuw van nog feller klank en nog wreder disharmonie, mateloos ontroert. Het is wel duidelijk: hoe dan ook is hier het ondraaglijke gedragen en daardoor het onuitsprekelijke uitgesproken en het onbereikbare bereikt. In 1886 is zij gestorven, is in het lawaai, de daverende onzinnigheid en laagbijdegrondse rusteloosheid deze van haar tijd verre, stille stem verstomd. Maar ook zij was, neen, is Amerika, onvergankelijk, onsterfelijk.

aant. *Tussen twee Wereldoorlogen*

HET is noch hoffelijk noch verstandig, wanneer een auteur zijn lezers reeds bij de aanhef van een hoofdstuk met klachten tegemoet treedt. Niettemin moet ik op de drempel van dit toch even wijzen op de vele en velerlei moeilijkheden, die juist de 'histoire contemporaine' haar beoefenaars in de weg legt en welker onderlinge verhouding weer een moeilijkheid op zichzelf is[1]. Met deze raadseltaal bedoel ik te wijzen op het merkwaardige samengaan van een teveel en een tekort. Een teveel: omvang en veelsoortigheid der bronnen zijn benauwend, zeker gemeten aan de beperkte arbeidskracht van de bewerker; Amerikaanse boeken lopen al heel gauw in de honderden bladzijden en er zijn talloze van en onder die talloze weer verscheidene onmisbare. Ziedaar het teveel. Het tekort hoef ik nauwelijks aan te geven; van vrijwel alle kwesties, problemen, situaties, omtrent haast alle handelende of niet handelende personen koestert de historicus het enerzijds troostende, anderzijds verontrustende gevoel, dat het nageslacht beter op de hoogte zal zijn dan hij, die niet meer is dan tijdgenoot, ja, dat over een paar jaar al het beeld verschoven kan zijn, erger, nog erger, dat het verschuift terwijl hij aan het werk is. Men schrijft aan een 'V.S. van heden', dat na afsluiting van de tekst een 'V.S. van gisteren' zal zijn, maar wie weet van een 'verkeerd', in elk geval van een ander gisteren. Men zal later tevens allerlei krachten onderkennen, welke in dat heden werken en die de schrijver niet of nauwelijks kan waarnemen. En toch... Er zal later toch ook weer één kleinigheid niet te achterhalen wezen; afstand en nadenken verduidelijken niet alleen, maar verduisteren tevens, het trillende leven zal verstijfd zijn, het persoonlijke vervluchtigd in het patroon, het hier en nu schakel tussen schakels. Men moet maar de moed hebben tot zijn onkunde en onmacht. Ten slotte moet een werk als dit geboren worden, zoals een levend wezen eenmaal geboren wordt; men moet ook nimmer te veel omhelzen: Clio is een dame, die er niet van gediend is, wanneer men 'mal étreint'. De nu volgende hoofdstukken zullen de voorstelling moeten geven van een historisch proces, dat zich in onze eigen tijd vol-

1 Gavin Burns Henderson, Crimean War Diplomacy and Other Historical Essays (1947); hieruit 'A Plea for the Study of Contemporary History', blz. 242-248.

trekt; in die weergave zelf zal zich onontkoombaar een stukje persoonlijke wil en noodzakelijkheid weerspiegelen, sterker nog dan in de voorafgaande hoofdstukken; nog meer zal ik moeten ordenen, d.w.z. kiezen. Wie kiest, verliest, zegt de oude wijsheid. Maar hoe zouden wij ooit kunnen winnen?

Woodrow Wilson

Genoeg onbescheidenheid! Daarvan zou mij trouwens al het feit moeten genezen, dat ik nu net in het eerste part van dit hoofdstuk mij zal moeten bezighouden met de historicus, de gildebroeder dus, aan het hoofd der V.S., hetgeen neer zal komen op de beschrijving van zijn mislukkingen in een practijk, waar zijn theorieën niet op pasten. Alleen dat al zou mij na zoveel theorie moeten matigen...

Er zullen nog heel veel biographieën over Woodrow Wilson het licht zien[1]. Een uitgeworpen profeet wordt gemeenlijk niet met rust gelaten en zeker niet gauw vergeten, vooral niet door hen, die het kapitaal aan vertrouwen en sympathie hebben moeten afschrijven, dat zij eens in hem hadden belegd. Nog altoos schrijft en spreekt men over Wilson, met een vuur, dat doorgaans meer hitte dan licht verspreidt. Het mankeert niet aan formules, aan vereenvoudigingen als 'Een introvert die door de omstandigheden gedwongen was, de rol van een extrovert te spelen' of 'een aanmatigende, onoprechte schoolmeester'; men verwijt hem zijn geestelijke hoogmoed of overmoed en gebrek aan werkelijkheidszin, zijn eigenwijsheid en tekort aan mensenkennis - men verwijt hem heel veel trouwens. In de levensbeschrijving van R.S. Baker, een indrukwekkende arbeid overigens, in de herinneringen van zijn secretaris Tumulty, in het boek van Ruth Cranston komt hij er beter af. Het ongeluk voor Wilson is geweest, dat hij de V.S. heeft moeten leiden tijdens een zeer zware bestaanscrisis. Lincoln heeft dat ook gedaan, F.D. Roosevelt zou dat later nog eens doen. Misslagen en misluk-

1 Bibliographie zur Geschichte der Vereinigten Staaten im Weltkrieg (1940[2]); R.S. Baker, Woodrow Wilson, Life and Letters, 8 dln (1927-1939); H.C.F. Bell, Woodrow Wilson and the People (1945); Ruth Cranston, The Story of Woodrow Wilson (1945); Arthur S. Link, Wilson: The Road to the White House (1947).

kingen zijn het deel geweest van alle drie; ik zou niet gaarne uitmaken, waardoor of waarom Wilson het zwarte schaap heeft moeten worden. Was misschien zijn idealisme té stratosferisch? Miste hij niet te zeer de zin voor betrekkelijkheid, de humor, de milde wijsheid van de andere twee?

Ik herinner er aan dat hij bij de verkiezingen van 1912 als candidaat van de Democratische partij tot President was gekozen; als tegenstander van de progressieve Teddy vertegenwoordigde hij eveneens een vooruitstrevende stroming in zijn partij. Het is merkwaardig dat hij tot aan zijn professoraat in Princeton (geschiedenis en staatsrecht waren zijn vakken) eigenlijk een conservatief, om niet te zeggen, een reactionnair was geweest, anti-Jefferson, aristocratisch, met een tikje Spencer. Van de politiek wist hij eigenlijk maar heel weinig. Maar in Princeton, waar hij hevige conflicten uitvocht met de curatoren en alumni, schoof hij van lieverlede op naar ‘links’; het grappige - en tekenende! - is, dat hij zich verbeeldde, dat hij louter academische hervormingen aanbracht, totdat de pers hem kwam vertellen, dat hij voor ‘de democratie’ vocht. Daarna kwam hij als vooruitstrevend gouverneur van New Jersey in de practische politiek, nog lang de taal van ‘rechts’ sprekend. Deze staat was een paradijs van de ‘bosses’, een Eden van industrieel monopolisme en de korte hervormingsperiode van Wilson bracht hem in de kranten, zodat hij via een ongemeen ingewikkelde intrige in 1912 op de voorgrond kwam en in 1913 naar het Witte Huis ging.

De eerste jaren van zijn bewind staan niet slecht aangeschreven. De Underwood-Act van 1913 verlaagde enigszins de tarieven, een wet op de inkomstenbelasting, uitvloeisel van het hiervoor al genoemde Zestiende Amendement, werd ingevoerd, zonder dat de hemel op aarde viel en de Clayton-Act van 1914 zou, beter dan de Sherman-Act, de trusts verpletteren - en heeft dat evenmin gedaan, hoewel de speaker-zelf van het Huis had gedreigd: ‘Als het aan mij lag, stopte ik de kerkers zo vol met trustmagnaten, dat hun armen en benen buiten de ramen zouden steken.’ Hij was luide toegejuicht, maar er gebeurde niets. Hierboven sprak ik al van het Federal Reserve System; op de Mexicaanse politiek van de President kom ik nog terug. Minister van Buitenlandse Zaken was onze oude vriend W.J. Bryan, groot pacifist, die zo haastig arbitrageverdragen met allerlei kleine staten afsloot, dat een krant spotte: ‘Deze tractaten, gesloten met Zwitserland, Denemarken en Uruguay, zijn een pak van ons hart. De gedachte aan oorlog met hen was afschuwelijk!’[1]. In het algemeen was Amerika niet ontevreden met de ‘kamergeleerde die President was geworden’. In 1917 begon hij dan ook met zijn tweede ambtsperiode, na een verkiezingsstrijd, welke hij onder de leuze: ‘Hij

1 Bailey, t.a.p., blz. 594.

hield ons buiten de oorlog' had gewonnen. Een maand later waren de V.S. in oorlog met Duitsland.

Dit plaatje van 1915 typeert de stemming van vele Amerikanen in het begin van de Eerste Wereldoorlog. Voor het bijschrift vergelijke men blz. 291.

De strijdvraag naar het waardoor en waarom van het ingrijpen van de V.S. in de Eerste Wereldoorlog heeft de gemoederen aldaar beziggehouden tot hun intrede in de Tweede. Ik heb de indruk dat de these van de kruisvaarder, uittrekkend tot redding van het Jeruzalem der democratie, vrijwel verlaten is en als politiek bakersprookje bijgezet. Wèl wordt nog altoos, en terecht, erkend, dat handige geallieerde, onhandige Duitse propaganda de krantenlezer in die richting hebben bewerkt; de Belgische gruwelen, de Lusitania, de onbeperkte duikbootoorlog deden wonderen. Hoe fijn pakte b.v. niet de Northcliffepers van Engeland uit de Amerikaanse pacifist aan! Men bespotte hem niet, o neen, men eerde in hem een nobel, een goedwillend mens, die alleen maar niet kon zien, wat om hem heen gebeurde en bij zijn ontwaken zijn kinderen vermoord, zijn huis verbrand zou vinden... De Amerikanen konden moeilijk hun zwak opgeven, van tijd tot tijd in de staart van de Britse leeuw te knijpen, maar deze knorde welwillend: was er geen grote stamverwantschap? Koning George V leerde baseball spelen en at een Amerikaanse boekweitkoek, welke hij lekker vond. Op 4 Juli 1917 hingen de 'Stars and Stripes' naast de 'Union Jack' van het Britse parlement en de Westminster Abbey. Maar dit alles is toch nog geen antwoord op de vraag: 'Waarom wond het Amerikaanse volk zich zo op bij de oorlog tussen Duitsland en de rest van de wereld?'

Er is echter één antwoord hierop gegeven[1], dat zoveel ingang bij het Amerikaanse volk heeft gevonden, dat het ongeacht zijn juistheid uitvoerige vermelding verdient, al was het alleen maar, omdat men anders onmogelijk tot een goed begrip kan komen van de aarzelende politiek van Amerika in de jaren, voorafgaande aan de Tweede Wereldoorlog. Malbroek was ten oorlog getogen 'om de huid van onze bankiers te redden', ziedaar de drastische conclusie, waartoe de senaatscommissie-Nye bij monde van haar voorzitter kwam en jarenlang leek dat de sleutel van het raadsel, een waarheid, zo evident, dat alleen blinden en geblind-

1 Beards dl III, blz. 408 vgg.

doekten haar konden ontkennen. Het heette dan zó te zijn gegaan: Reeds dadelijk na het uitbreken van het conflict had Bryan de President afwijzend geadviseerd op een verzoek van Morgan, aan de Geallieerden leningen te mogen verstrekken, daar z.i. 'geld de ergste contrabande (was)' en op de duur schuldeiser en schuldenaar zo hecht zou verbinden, dat neutraliteit onmogelijk zou worden. Op 15 Augustus volgde dan ook een daartoe strekkend verbod. In October kreeg Lansing, die Bryan tijdelijk verving, van Wilson verlof, ten behoeve van de naar opdrachten snakkende Amerikaanse conjunctuur, dan geen leningen, maar 'credieten' te verstrekken. Lansing moest deze toestemming verder leiden in de vorm van 'indrukken', welke Wilson had en deze indrukken zonder enige verplichting van de President of de regering 'vooral mondeling overbrengen aan die personen, die het recht hadden ze te vernemen'. En ziet! De rechthebbenden vernamen ze. Geweldige leveranties volgden nu, op crediet dan. Maar eenmaal komt de dag, dat credieten moeten worden terugbetaald en toen bleek dat het Engelse pond slap ging doen, met alle dreigende gevolgen van dien, ook voor de Amerikaanse oorlogsindustrie. Had Engeland dan geen geld meer? Was er geen geweldig buitenlands tegoed, waaruit het putten kon? In elk geval gaf het aan een andere oplossing de voorkeur: in Amerika zelf door de tussenkomst van Amerikaanse banken geld op te nemen en daarmee zijn leveranties te betalen. Hetgeen voor de 'man in the street' daarop neerkwam, dat het geld van de Amerikaanse belegger via die banken (die geenszins afkerig waren van enige commissie) via Engeland in de zakken van de Amerikaanse oorlogsindustrie werd geleid, terwijl datzelfde Engeland zich na de oorlog uit de enorme schuldenlast zou draaien door ze niet te voldoen. De enige moeilijkheid was nu, Wilson over te halen tot opheffing van het leningsverbod. Ook daarvan bestaat een heel simpele lezing, waarvoor men dan weer de 'kamergeleerde' mobiliseert, die geen verstand van de fijnere politieke knepen heeft en die helemaal schichtig wordt gemaakt voor de 'rampzalige gevolgen', welke de handhaving van het veto zou hebben. Op 26 Augustus 1915 deelde hij Lansing mede, dat de regering er voor noch er tegen was, hetgeen weer mondeling moest worden doorgegeven. Dat was niet aan dovemansoren geklopt, want in het voorjaar van 1917 stond er al voor bijna drie milliard dollar op de geallieerde kerfstok.

Maar nog bleek de bloedarmoede van het pond sterling niet overwonnen. Het waren niet veel minder dan noodkreten, die over de Oceaan klonken, waarin boven alles uit de zeer duidelijke van de Londense gezant W.H. Page, die zo onvermoeid de geallieerde zaak voorstond, dat enkele Anglophobe landgenoten zelfs het harde woord 'verraad' mompelden. Nu moet men, het 'eer is teer' indachtig, wel erg voorzichtig

wezen met een woord als dit, maar bij Page zat ongetwijfeld ergens een zwakke plek: niet vermogend genoeg om de kosten zijner ambassade te dragen, nam hij per jaar $25.000 aan van de kopermagnaat Dodge, die grote invloed op Wilson had en bij oorlogsleveranties hevig geïnteresseerd was. Makkelijk had Page het niet met zijn President, die b.v. op 18 Dec. 1916 zijn bekende vredespoging deed tot schrik van de Geallieerden: George V barstte tenminste in tranen uit en weende zeer. Voor Page stond het vast: zou Amerika Engeland niet voldoende en afdoende helpen, dan was het uit met dit land, maar dan stond Amerika zelf voor een economische collaps. Volgens hem bracht de onbeperkte duikbootoorlog de geallieerde militaire positie dusdanig in gevaar, dat de nederlaag en daarmee het eind van de Amerikaanse voorspoed dreigde. Dit was natuurlijk maar een enkele stem, maar aan alle kanten werd Wilson bewerkt, terwijl de pers voor een 'Deus lo volt' zorgde; slechts weinigen, zoals La Follette en Norris[1], bleven immuun voor de oorlogspsychose, die zich gaandeweg van het Amerikaanse volk meester maakte. Daarin speelde de steeds meer 'rücksichtlose' politiek van Duitsland een belangrijke rol, een politiek die de vrijdom ter zee, de Amerikanen zo dierbaar, tot een illusie maakte; het hierover rijzende geschil werd de uiteindelijke aanleiding tot de krijg: 6 April 1917.

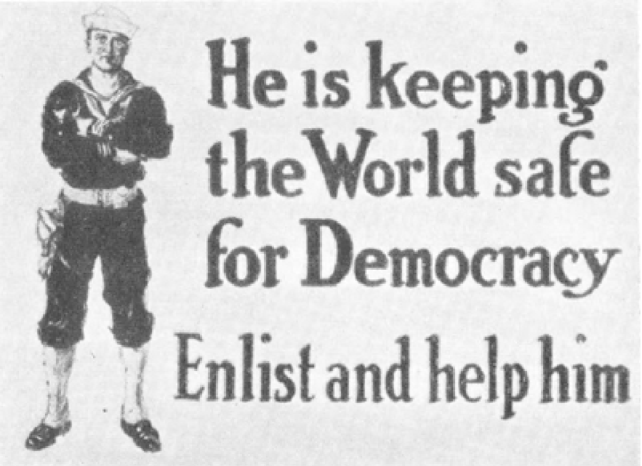

Opwekking tot dienstneming, aanplakbiljet uit de Eerste Wereldoorlog; men vergelijke dit met het biljet, afgebeeld op blz. 299.

1 'The Nation' van 17.7.1937.

aant. Men doet de V.S. geen onrecht, wanneer men de door hen gevoerde oorlogen indeelt in ernstig gevoerde en in kluchtige vertoningen; van deze laatste noem ik die van 1812-1814, die van 1846-1848 en die van 1898, welke drie geen enkel Amerikaans historicus meer au sérieux neemt. Die van 1917 was echter ongetwijfeld echt en het past, te erkennen, dat de soldaten en matrozen des lands een uitstekend figuur hebben geslagen op de slagvelden en op de oceanen. 'Lafayette, we are here!' zou generaal John Pershing, opperbevelhebber van het landingsleger in Frankrijk bij het betreden van dat land hebben gesproken (het was een ondergeschikte, maar dat doet er natuurlijk niet toe). Reeds in het najaar van 1917 stonden er al vele Amerikanen aan het front en toen Foch zijn grote offensief begon, dat de Duitse tegenstand zou breken, was de aanwezigheid van welhaast twee millioen voortreffelijk afgerichte, uitgeruste en weldoorvoede troepen een factor van enorme betekenis. De vloot functionneerde prachtig (onder-minister van Marine: F.D. Roosevelt!) en zette dit leger met minimale verliezen over. Al met al zijn er toch nog vrij veel soldaten gevallen, een 75.000, terwijl het aantal vermisten, gevangenen en gewonden een kwart millioen was. Neen, dit was geenszins 'a comic opera war'.

Dat was ook in Amerika zelf te zien trouwens. De oorlogsmachine draaide er spoedig op volle toeren. Er waren een 4.000 dienstweigeraars, maar verder volgde men Wilson in de krijg, voortgestuwd door een formidabele propaganda, die niet vrij was van de potigste rhetoriek. Evenals elders dekten geestelijken en hoogleraren met hun gezag de domste en lawaaiigste sprookjes[1]; zo nam een predikant de bewering voor zijn rekening, dat syphilitische Duitsers na misbruik van een Frans of Belgisch meisje haar de borsten plachten af te snijden, ten einde hun opvolgers te waarschuwen, dit in het kader van een kruistocht voor de z.g. 'Liberty loans', de oorlogsleningen, niet te verwarren met de 'Liberty cabbage', de nieuwe naam voor 'Sauerkraut'; 'German Measles' werden trouwens 'Liberty Measles'. Anderen verkondigden van kansel of katheder, dat Duitse vliegers vergiftigde suikerklontjes voor kinderen uitstrooiden, dat sadistische Uhlanen de oren van pastoors afknipten, dat het nieuwe Duitse volkslied luidde: 'Hindenburg ist unser Gott' en dat Wagner ver beneden Sousa stond. De zeer eerwaarde Billy Sunday, die ik in ander verband nog zal moeten noemen, barstte na het vernemen van de oorlogsverklaring los in een gebed, dat zo begon: 'Gij weet wel, o Heer, dat er geen enkele natie ter wereld ooit zo infaam, gemeen, hebzuchtig, zinnelijk, bloeddorstig was als de Duitse'; dezelfde voorganger stelde een 'Who's Who' van de hel op, waarin Wilhelm II voorkwam naast Jezebel, Voltaire en Tolstoi. De fraaie hoogleraar Arthur

1 Arthur Ponsonby, Falsehood in Wartime (1928).

Patrick Redfield, de held van Crawford's geestig boek ‘A Man of Learning’, begint zijn eerste oorlogsrede met ‘Jezus zal heersen, wanneer de Duitse regering, het Duitse systeem, het Duitse gezichtspunt, zo nodig het Duitse volk, zullen zijn weggevaagd van het aangezicht der aarde.’ En zelfs de ‘Christian Science Sentinel’, overtuigd van de non-existentie van het Kwaad, verzekerde zijn lezers, dat de bestrijding van Duitsland de wereld van dit kwaad zou bevrijden. Met grote hardhandigheid werden de ‘Espionage Act’ (15 Juni 1917) en de ‘Sedition Act’ (6 Mei 1918) toegepast; er waren wel een tweehonderdduizend verklikkers in functie, en pacifisten, intellectuelen en vooruitstrevenden hadden geen aangenaam leven[1]. De waarlijk niet radicale W.G. Sumner had al eens geklaagd dat ‘Amerikanisme’ ‘de plicht (was) op ons allen gelegd, om toe te juichen, te volgen en te gehoorzamen wat ook maar een heersende kliek van kranten en politici verkiest te zeggen of verlangt te doen’, maar dit had hij nog niet beleefd. In het land, waar John Adams eens de Britse soldaten had verdedigd in een proces wegens wreedheid, waar Alexander Hamilton was opgekomen voor de Loyalisten en Grant voor Lee, regende het straffen voor vergrijpen tegen allerlei wetten en voorschriften, vergrijpen als de volgende: Ds C.H. Waldron, Vermont, kreeg vijftien jaar omdat hij op grond van zijn Christelijke geloofsovertuiging openlijk het wapengeweld had verworpen; D.H. Wallace twintig om zijn anti-oorlogspropaganda; Mrs. Stokes tien, omdat ze had gezegd: ‘Ik ben voor het volk en de regering voor de O.W.-ers’, een vrouw $300 boete, omdat ze had uitgeroepen, dat ze Wilson in de hel wenste en ‘als het aan mij lag dan ging hij er heen ook’. De rechters zagen hierin een dreigement tegen het leven van de President: hoe immers kon hij naar de hel gaan, als hij niet eerst dood was? Een meisje van 21 kreeg vijftien jaar, omdat ze een circulaire had helpen verspreiden, die de Amerikaanse interventie in Rusland afkeurde! Leraren die niet met deze wolven meehuilden, of die de hoop op een spoedige vrede durfden uit te spreken, verloren hun betrekking. De historicus en humanist Charles A. Beard, oprecht vaderlander als weinigen, voorstander van vrije gedachtenuiting, nam zijn ontslag als professor aan de Columbia Universiteit ‘wegens de terreur van een paar obscure en willekeurige curatoren’. Een opdwingapparaat van enorme kracht trechterde de spaargelden der Amerikaanse burgers in de ‘Liberty loans’, maar de commissie-Graham, die later eens een officieel onderzoek voor het Huis van Afgevaardigden heeft ingesteld, weet ons staaltjes te vertellen van de besteding dier gelden, waarop de woorden ‘bedrog, bederf, afpersing, boeverij en verraad’ maar al te vaak toepassing hebben gevonden; ook dit was van onberekenbare invloed op de lust van de natie, een Tweede Wereldoorlog te riskeren.

1 Zachariah Chafee Jr, t.a.p., blz. 339 vgg.

aant.

Het aantal millionnairs, dat in 1914 7509 bedroeg, was in 1917 gestegen tot 11.800, in 1919 tot ongeveer 40.000; men heeft dan ook deze oorlog wel eens voor deze beter gesitueerden als 'de meest constructieve gebeurtenis van na 1865' geprezen. Ook andere dan 'radicale' Amerikanen hebben erkend, dat er een schrille tegenstelling bestond tussen de mildheid die men bij oorlogsopdrachten aan de dag legde en de alom gepreekte zuinigheid, toen men voor de oorlogsveteranen en werklozen had te zorgen. Maar niet alleen de rijksten waren er in deze oorlog op vooruitgegaan; ook de boeren en de laagstgeplaatste loontrekkers, alsmede de voormalige werklozen hadden er zijde bij gesponnen; achterop geraakt waren de loontrekkers, vooral in de niet-oorlogsindustrieën, het gesalarieerde personeel en zij die hun inkomen trokken uit eigendom[1].

Het slot van de 'kruistocht' is weinig opwekkend[2]. De President zelf toog naar Frankrijk om de vrede tot stand te brengen; deze hoogleraar en hoofd van de machtigste mogendheid der wereld wilde daar per se op een dertiende (December) landen, zijnde dertien zijn geluksgetal. Zijn ontvangst in Europa kan men zich nauwelijks indenken: als van een Messias. Er bestaat geen eenstemmigheid ten aanzien van de vraag naar de oorzaak van zijn mislukking, wel omtrent het feit dat hij mislukt is. Ergens onderkent ook welhaast iedereen een brokje eigen schuld; hij duldde alleen 'yes men' in zijn omgeving en prefereerde dan nog boven het contact met die raadgevers het stille contact met God. Zijn bondgenoten - lees: tegenstanders - in Versailles waren niet van de makkelijkste, noch de 'opvliegende, sceptische, neurasthenische oude gorilla' Clemenceau, noch de 'handige advocaat van kwade zaken' Lloyd George. M.i. heeft het nageslacht hem ten onrechte die fouten verweten, die men bij een première kan maken en die dus F.D. Roosevelt bij de reprise heeft kunnen vermijden, zoals bij de voorbereiding van de vrede, t.o.v. de stromingen in de senaat e.d. Misschien dacht hij inderdaad iets te rechtlijnig, miskende hij de werkelijkheid, maar wij, die de gevolgen van Versailles kennen en die uit directe ervaring beseffen, wat een na-oorlogse periode voor vraagstukken doet opkomen, wij zijn wat gematigder in ons oordeel geworden. Van zijn idealen kwam in elk geval niet veel terecht; wat hij in zijn beroemde 'veertien punten' had geprofeteerd, werd op maar gebrekkige wijze vervuld. Maar het ergste moest voor hem persoonlijk wel komen, toen het Amerikaanse volk niet meer achter hem stond. De senaat, volgens de grondwet met de bekrachtiging van alle verdragen belast, liet de President met het zijne en

1 George Soule, Prosperity Decade. From War to Depression, 1917-1929 (1947), blz. 315.
2 Thomas A. Bailey, Woodrow Wilson and the Great Betrayal (1945); Harold Nicolson, Peacemaking 1919, (ed. van 1944); Stephen Bonsal, Unfinished Business (1944).

aant.

met de hele Volkenbond in de kou staan; blijkens de verkiezingen van 1918, die een Republikeinse meerderheid aan deze Democraat hadden opgeleverd, had de stemming van het land zich van hem afgekeerd. Wilson wilde het tractaat nog redden en zette een grote reis op door de V.S., onderweg de duizenden toesprekend met een ontzaglijk veelvoud van de inspanning, welke tegenwoordig vereist wordt om met de radio millioenen te bereiken. Een inspanning die voor hem te zwaar bleek; hij werd ernstig ziek, zodat hij helemaal buiten het politieke leven kwam te staan. Pas onder zijn opvolger kwam het tot een afzonderlijke vrede met Duitsland. De Volkenbond, waar hij voor gestreden had, was er, maar Amerika bleef er buiten en isoleerde zich jarenlang, tot groot nadeel van de gang van zaken in de wereld en ten slotte van Amerika zelf. Wilson stierf, verguisd en vergeten, in 1924; in de laatste jaren hebben wij zijn wederopstanding beleefd, in boeken, tijdschriftartikelen, ja, tot in een zeer kostbare film toe.

Sherwood Anderson, die fijngevoelige wichelroedeloper op de geheimzinnige onderstromingen in de menselijke psyche, heeft in een paar bladzijden van zijn ‘Dark Laughter’ meesterlijk de stemming weergegeven van kort na de wapenstilstand. Men benadert haar misschien nog het best met het woord ‘landerigheid’, het gevoel, optredend na een overmatig gebruik van geestrijke dranken. De Amerikaanse natie was moe van al die holle frazes, moe van al dat idealisme, misselijk van een oorlog, waarin de vurige patriotten thuis zo bereidwillig andermans leven hadden overgehad voor een thans zo weinig heilig blijkende zaak; zij keerde zich af van een vrede, door Mencken zo leugenachtig en onoprecht genoemd, dat zijn ondertekening haast gelijkstond met een nieuwe oorlogsverklaring. ‘Waarom gingen we in 's hemelsnaam in de oorlog?’ een vraag die door het land klonk en die zelfs in de senaat werd gesteld. Aan de vooravond van de tweede wereldkrijg waren er nog vele Amerikanen die in ernst geloofden, dat men tijdens de eerste Frankrijk huur had betaald voor het gebruik van de loopgraven. Men wilde het hele avontuur eigenlijk maar zo gauw mogelijk vergeten. Terwijl na vrijwel elke oorlog (verloren of gewonnen, dat doet er niet toe) de politieke loopbaan van een ‘held’ begint (Washington, Grant, Mac Mahon, Hindenburg), bleef dit na 1919 in de V.S. achterwege; geen mens sprak meer over generaal Pershing. De troepen in Europa hadden maar één gedachte: zo gauw mogelijk naar huis; ‘Lafayette, we are still here’ heette het nu. De demobilisatie was er niet naar, de stemming erg op te beuren; F.L. Paxson[1], die aan dit onderwerp een studie heeft gewijd, is er slecht over te spreken: ‘Er zijn momenten in de geschiedenis der

1 A.H.R. 1938/39, blz. 237-251.

aant.

mobilisatie, waarin de regering der V.S. een gekkenhuis leek, maar bij de demobilisatie ontbrak zelfs het gekkenhuis, waarin de krankzinnigen konden worden opgesloten. Ze liepen vrij rond.' Men krijgt hieruit wel de indruk van een zekere wanorde. De met roem overdekte soldaten gingen weer naar hun haardsteden terug, in enige twijfel, of ze werden begroet als 'helden' of 'as so many pests'. Cincinnatus trad dan wel weer achter de ploeg, maar bevond veelal, dat die ploeg inmiddels door een ingewikkelde machine was vervangen of dat de markt voor zijn producten verdwenen was dank zij de vlijt van lieden, die hun land liever thuis dan in de loopgraven hadden gediend. Dit verschijnsel is natuurlijk niet alleen Amerikaans, maar nergens was de tegenstelling tussen deze normale werkelijkheid en de frazes daarvóór zo schrijnend als in de V.S. Waarbij kwam dat die hele generatie van uitgetrokken groentjes een rijpingsproces had doorgemaakt dat haar een heel eind uit de buurt van de standaarden thuis had gevoerd; allerlei taboes hadden het afgelegd en beperkingen waren van de ene dag op de andere opgeheven, nieuwe emotionele stimulansen hadden een geweldige macht over zielen en zinnen veroverd - en nu moesten ze weer doen, alsof er niets was gebeurd, zich bukken onder een routine die ze hadden ontmaskerd, onder stelregels, die ze hadden doorzien, zich buigen voor goden, aan wie ze zich voelden ontgroeid! 'Der Weg zurück' was in Amerika misschien nog meer onbegaanbaar dan in Duitsland, dat tenminste de oorlog verloren had...

Inmiddels was de nieuwe President, de Republikein Harding, Wilson opgevolgd (1921-1923) Zijn geschiedenis[1], van zijn candidaatsstelling af tot zijn dood toe, is er een, waar de Amerikaanse historiographie, van links zowel als van rechts, in termen over spreekt, die weinig twijfel overlaten, of hier heeft zich nog eenmaal de lijn voortgezet van Presidenten, zoals wij ze uit de negentiende eeuw kennen: van personen, die, op zichzelf integer, door hun gebrek aan inzicht en hun zwakheid van karakter vrij spel laten aan misdadige of weinig scrupuleuze elementen, die hen naar voren schuiven en achter hun rug de kans krijgen. Ik geloof niet dat iemand ooit aan Harding's bonhomie heeft getwijfeld; ze is misschien de voornaamste oorzaak van zijn ongeluk geworden, want als 'een beste kerel om een hele Zaterdagavond mee te pokeren' (persoonsbeschrijving door een zijner vrienden) kon hij die vrienden niets weigeren. De President zelf sprak op een keer in de Persclub openhartig: 'Het is maar goed, dat ik geen meisje ben, want ik zou elk ogenblik zwanger zijn: ik kan geen neen zeggen.' Wanneer dan een ander vriendenwoord ver-

1 S.H. Adams, Incredible Era, The Life and Times of Warren Gamaliel Harding (1929); Karl Schriftgiesser, This Was Normalcy. An Account of Party Politics during Twelve Republican Years, 1920-1932 (1948); F.L. Paxson, Postwar Years. Normalcy, 1918-1923, (1948).

meld wordt, dat hij ‘geen intellectueel zwaargewicht’ was, dan rijst de vraag: hoe in 's hemelsnaam heeft deze man de hoogste post van zijn land kunnen innemen?

Het antwoord hierop vindt men in een klassiek geworden hoofdartikel van de New York Times, dadelijk na zijn candidaatsstelling verschenen en waarin uiting werd gegeven aan de ‘schok’, teweeggebracht door de ‘lafheid en onnozelheid van de kliek’, die deze man naar voren had geschoven. Iedereen wist immers, dat Harding een kleinsteedse krantenbezitter uit Ohio was, van notoire onbekwaamheid, dat hij in de senaat meer dan de helft van de zittingen had gespijbeld, hetgeen hem de bijnaam van de ‘ranzige lijntrekker’ had opgeleverd, dat men zijn voorgeschiedenis maar het best met de mantel der liefde kon bedekken en dat men op die conventie niet een President, maar een man die er uit zag als een President had willen aanwijzen (hij had een knap voorkomen, inderdaad). De ‘oude garde van de senaat’ wilde de man alleen maar gebruiken als beeld-aan-de-voorsteven en een vrijbrief verwerven tot het uitoefenen van allerlei praktijken van zacht gezegd bedenkelijke aard. Met verrassende onbaatzuchtigheid had zijn campagneleider, de Presbyteriaanse ouderling Will Hays (van de Sinclair Oil Company), het maximum van de verkiezingsbijdragen voor het Republikeinse fonds op $1000 gesteld, gelukkig zonder te bepalen, hoe vaak men dit penninkske offeren mocht. De openbare lusteloosheid na de oorlog was echter zo groot, dat meer dan de helft van de kiezers thuis bleef. De Democratische candidaat, vertegenwoordiger van het Wilsonisme, werd echter weggevaagd en zo zat Harding op de plaats van Jefferson en Lincoln. Daar bezocht hem eens de welbekende Dr N.M. Butler en vond hem met het hoofd in de handen bij een stapel rapporten, brieven en memoranda; hij zag er doodsbleek uit en sprak: ‘Ik wist wel dat dit baantje te veel voor me zou zijn.’ Inderdaad, dat was het. Van zijn kabinet immers moest hij het kwalijk hebben; er zaten wel een paar degelijke helpers in, zoals de multimillionnair Mellon, die Financiën had en Hoover (Economische Zaken), maar ook enige lieden, van wie men niet kon uitmaken of ze tot niets of tot alles in staat waren, zoals de minister van Justitie Daugherty, die Mevrouw Harding met ‘Ma’ placht aan te spreken en kind was aan het Witte Huis. De ‘kalme, weldenkende, eerlijke en hooggestemde man, Warren G. Harding’ (woorden van de deskundige bankier Otto Kahn) liet zich, evenals vele voorgangers in en buiten Amerika, voorlichten door een tabakscollege[1]; er werd nogal wat gemeesmuild in Washington over een geheimzinnig groen huisje in K Street, waar het staatshoofd met zijn vrienden vrolijk placht te kouten en waarvan een ooggetuige verhaalt: ‘Geen gerucht kon de werkelijkheid overtreffen: de kamer was vol met

1 Lundberg, t.a.p., blz. 162.

aant.

vrindjes, Daugherty, Jess Smith, Alex Moore en anderen, de lucht vol van tabaksrook; dienbladen met flessen, bevattend elk voorstelbaar whiskymerk, stonden rondom en kaarten en pokerfiches vlak bij de hand - een algemene sfeer van losgeknoopte vesten, voeten op tafel en de kwispedoor aan de kant.' Tot juistere waardering van dit genrestukje diene, dat deze whiskyfuif van de hoogsten in den lande, waaronder de minister van Justitie, plaats vond in een tijd, dat het drankverbod een van die federale wetten was, waarvan de handhaving gezegde magistraat was opgedragen...

Over andere histories, Harding betreffende, zal ik maar zwijgen. Een ding is zeker: dat de au fond goedhartige man ten slotte niet meer opgewassen was tegen zijn taak evenmin als tegen het verraad van hen, die hem hadden gepousseerd, en zijn plotselinge dood in Augustus 1923 verraste geen enkele ingewijde. Het oordeel van de geschiedschrijver kan helaas niet anders luiden dan dat ‘zijn bewind in twee jaar en vijf maanden meer diefstal en schurkachtigheid heeft te zien gegeven dan welke regeringsperiode van Amerika ook’. Over het gesol met het geweldige grafmonument, dat men voor hem oprichtte, ‘omdat hij ons de kracht der broederlijkheid heeft geleerd’, zal ik eveneens maar niet veel zeggen; het was bij de inwijding in 1931 wel duidelijk geworden, dat het méér bedekken moest dan het stoffelijk overschot van de stumper, aan wie men op een onzalig ogenblik de hoogste post des lands had toevertrouwd.

Het is hier wel de plaats, enige woorden te wijden aan de periode, welke met zijn bewind was aangevangen: de ‘fabulous twenties’, de ‘Incredible Era’, een decennium van een heel eigen karakter[1]. Dit stukje geschiedenis der V.S. heeft een sterk sprekend reliëf gekregen en ik meen mij niet te vergissen, wanneer ik vaststel, dat het oordeel van menige krantenlezer van thans nog steeds ten dele berust op de voorstellingen, welke toen omtrent dat rare, krankzinnige, volkomen van de kook zijnde land-aan-de-overkant in Europa opgeld deden. Wij zien nu wel scherper en begrijpen, dat men aan deze zijde zijn onlust, zijn afgunst en andere gevoelens op deze wijze heeft willen legitimeren en wij Nederlanders, in het land van de tulpenhandel en de bubbelcompagnieën, zijn wel dubbel voorzichtig met een neerzien op de dwaasheden van anderen. De historicus althans moge beseffen, dat de dwaasheid veelvormig, onuitputtelijk en continu is, onverbrekelijk als zij verbonden is aan het menselijke, en zijn lezers er aan herinneren, dat een opeenstapeling van onzin als in het toenmalige Amerika ons nog niet het recht geeft, te betwijfelen, dat de overgrote meerderheid der Amerikanen als doodgewone mensen en burgers hun werk hebben gedaan en hun plichten vervuld. Onze afweer-

1 Frederick Lewis Allen, Only Yesterday. An Informal History of the Nineteen-Twenties, 1931; hier aangehaald naar de ‘Bantam Books’-uitgave van 1946.

houding moet ons er verder niet blind voor maken, dat wij in Europa dat zonderlinge Amerika in heel veel hebben nageaapt en zijn films, dansen, muziek, lippenstift, cocktails, blikjes, snelkokende havermout, shirts, sport enz. enz. niet alleen weerloos, maar ook gretig hebben overgenomen.

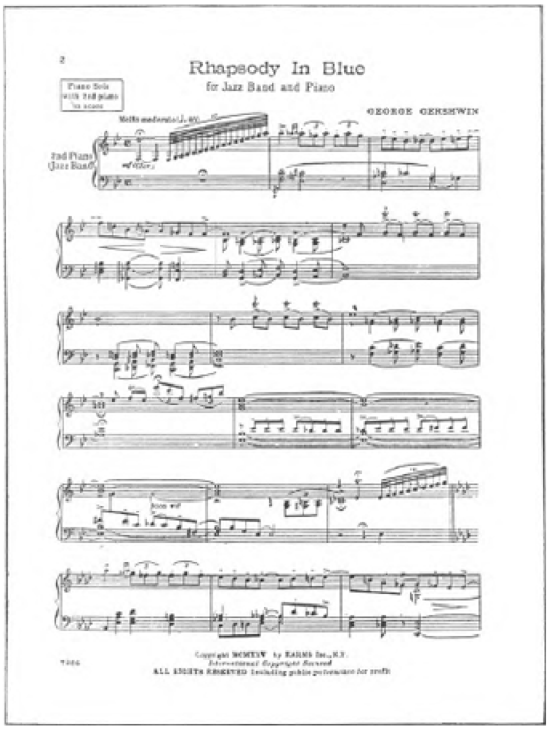

De ‘Rhapsody in Blue’ van Gershwin, 1925

Dit alles dus met nadruk vooropgesteld hebbend, moge ik er op wijzen, dat het een eigenaardige periode was, tòch. En dat ik me niet al te erg

Reclame voor Florida: 'aantrekkelijk voor de belegger'

aant.

verbaasd heb over de mededeling van iemand als Bernard Jaffe[1], dat één op de twintig Amerikanen naar een gesticht voor geesteszieken moest en dat volgens een andere zeer bevoegde in dit land, dat zich gaarne adverteert als het paradijs van ‘gezondheid en evenwicht’, een fantastische hoop krankzinnigen, cocaïnisten, zelfmoordenaars, alcoholisten en gangsters voorkwam. In de volgende bladzijden zal ik menigmaal moeten melding maken van de toestanden en gebeurtenissen tijdens die fabelachtige jaren twintig en wijs thans bij wijze van inleiding op een paar kleinigheden. Het was de tijd van allerlei ‘crazes’ en ‘booms’ b.v.; de ene was nog niet gaan woeden, of de andere kwam er over heen en het wachtwoord was: meedoen! Daar was de Mah Jong-waanzin, gevolgd door de Coué-waanzin, deze weer door de Toetenchamen-waanzin, vlak achter elkaar, contrapuntisch begeleid door het lied der liederen: ‘Yes, We have no bananas’, waarna de kruisraadsel-waanzin losbarstte, gevolgd door de ‘slogan’-craze, waarover Huizinga zulke keurig-gezellige dingen verhaalde; de man die ‘Say it with flowers’ bedacht, won een gouden medaille. Een hoogst aantrekkelijke (ik zou haast zeggen: uittrekkelijke) craze was het ‘strip poker’, een kaartspelletje, waarbij de verliezende partij steeds een kledingstuk meer moest afleggen, tot een einde dat ik aan de fantasie van de lezer overlaat. Dit brengt mij op de craze der Kanaalzwemmers: in 1926 zwom Gertrude Ederle als eerste vrouw in recordtijd van Dover naar Calais en bij haar terugkeer in New York vergeleek burgemeester Jimmy Walker haar met Mozes - vanwege de Rode Zee, en met Caesar - vanwege de Rubicon... Het was de tijd waarin het college-voetbal tot een nationale industrie uitdijde (jaarlijkse ontvangsten 21 millioen dollar!), waarin de bezigheden die diensten leverden (dus niet direct goederen produceerden) in tien jaar tijd van zes tot ruim dertien milliard dollar opbrengst stegen. Midden in deze periode valt de ‘Florida-boom’. Florida bleek plotseling een paradijs. Het regende er nooit - alleen was de ochtenddauw er wel eens zo intens, dat hij de spoorbruggen wegspoelde - maar er was eeuwig zonneschijn en er waren altijd paardenrennen en zo. Een troep handige lieden maakte het Amerikaanse volk eenvoudig gek: koop er een stukje grond, het stijgt zeker in prijs. De reclame-campagne was oorverdovend; W.J. Bryan leende zich er toe, onder een zonnescherm op een vlotje te gaan drijven en voor de mensen aan de kant een lezing te houden over het milde klimaat - dit gevolgd door het niet al te ingetogen dansje van een dame, die zich op dit klimaat had gekleed. De Daily News van Miami gaf eens een keer in 1925 een nummer van 504 bladzijden uit en de lezer kan zich wel de super-superlatieven indenken, waarmee dit Eden werd geadverteerd (‘De Rijkst Gezegende Gemeenschap van de Rijkst Begiftigde

1 Bernard Jaffe, t.a.p., blz. 492; ‘Esprit’, Nov, 1946, blz. 708; Soule, t.a.p., blz. 150/1

De leuke ‘Twenties’: Cabaret

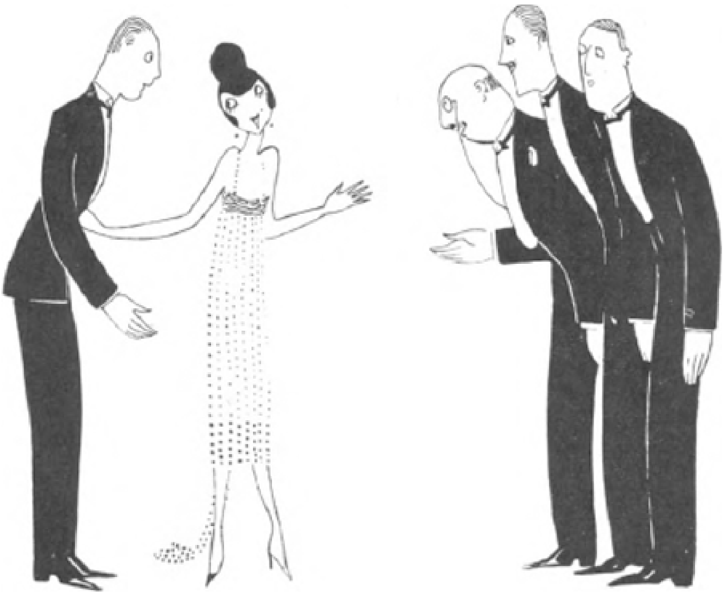

De leuke ‘Twenties’: Dame stelt echtgenoot nummer vier voor aan nummer een, twee en drie

Staat van het Meest Begaafde Volk van het Heelal'). Tienduizenden lieden belegden hun spaarcentjes in een zo zonnig object. Maar toen kwam net als de boze wolf in het sprookje op de ochtend van 18 September 1926 een orkaan, die het blauwe zeewater de straten van Miami in joeg met zulk een kracht, dat een stalen vijfmaster midden op die riante verkeerswegen terechtkwam, vergezeld van een smaldeel van stoomjachten; het was een waanzinnige opeenstapeling van losgerukte bomen, weggewaaide automobielen, afgeslagen daken; een heel villadorp vol snoezige 'cottages' en 'bungalows' verdween van de aardbodem en vierhonderd doden, drieënzestighonderd gewonden en vijftigduizend daklozen kwamen met de onberekenbaar grote schade aan de keerzijde van de rekening te staan. Dit had W.J. Bryan niet voorzien, toen hij, ongetwijfeld Amerika's meest eerbiedwaardige staatsman in die periode, lustig spelemeide op zijn vlotje. Wèl deelde de burgemeester van Miami mee, dat er niets aan de hand was, maar de Amerikaanse spaarder voelde zich bij de neus genomen en wie een gokje wagen wilde, keerde zich af van de 'Zonnige Goudkust Uwer Dromen' naar het veiliger schijnende Wall Street, net als de vrouw die uit angst voor een muis in het hol van een tijger vlucht.

Toen Harding dan aan zijn volk ontvallen was, volgde Calvin Coolidge, de vice-president, hem op. Het bewind van zijn voorganger had bij velen weerzin opgewekt en er kwam, als vaker, een 'derde' partij in de arena, welke in 1924 de meergenoemde vooruitstrevende La Follette candidaat stelde; de radeloosheid van de Democraten blijkt wel daaruit, dat zij de hunne pas konden aanwijzen na 103 stemmingen op hun conventie! Maar ook de Republikeinen vreesden zeer en ontketenden een campagne, die volgens een beëdigde verklaring dan ruim vier millioen dollar zou hebben gekost, maar in werkelijkheid de trustmagnaten en hun aanhang op vijftien à dertig is komen te staan. Coolidge werd echter herkozen: 'Silent Cal', de drager van de veelgeroemde 'Coolidge-prosperity': 'Keep Cool with Coolidge', zoals de verkiezingsslogan had gezegd. Was hij zo 'stil'? Of moet men dat beschouwen als een stukje krantenreclame? Mag men een man 'stil' noemen die een 265 maal per jaar in het publiek sprak en dan vaak niet al te beknopt? Hij was wel een heel ander type dan Harding, niet zo joviaal, maar ook niet zo slordig. Ongetwijfeld nam hij het decorum in acht, zoals het Amerikaanse volk dat wenste bij de hoogste landsdienaar.

'The business of America is business'. Deze vlotte stelregel is het leidende zakenbeginsel van de 'Ongelofelijke Periode' geweest[1].

1 Louis M. Hacker, American Problems of to-day. History of the U.S. since the World War (1938), passim.

aant.

De leuke 'Twenties': Cocktail-party

De leuke 'Twenties': Radio

De Fordney-MacCumber Act van 1921/2 stelde een 'buigzaam' tarief in, dat de invoerrechten zou verhogen of verlagen al naar de wenselijkheid, de boeren en arbeiders te beschermen tegen 'dumping' of 'pauper labor' elders, maar in de practijk merkte men alleen wat van verhogingen: zo werd de aluminium-trust, geleid door ook al een Mellon, aannaam verrast met één daarvan, waardoor men op de duizend procent dividend van 1921 een toegiftje van vijfhonderd kon leggen. Nog erger zou het echter worden met de Hawley-Smoot-Act van 1930, die een Chinese muur oprichtte[1] om allerlei industrieën, zelfs om enkele, die er helemaal niet om hadden gevraagd. Deze wet, uitgevaardigd tijdens de zwaarste crisis van de geschiedenis, bracht 890 verhogingen aan, gemiddeld lopend van 31 tot 34%. Grote opschudding verwekte het, dat in een petitie meer dan duizend economen, practisch alle vooraanstaande omvattend, de President, toen Hoover, verzochten om zijn veto op deze onoordeelkundige wet, die nationaal zowel als internationaal een zware blunder was en waarbij volgens een zeer bezonnen historicus op schaamteloze wijze met allerlei gunsten was omgesprongen. Hoover tekende toch en algemeen is men van mening dat dit tarief de economische stagnatie heeft verergerd. De inkomstenbelasting werd, voor zover ze op de hoogste inkomens drukte, verlaagd, opdat de rijken - aldus tenminste de redenering - meer geld zouden overhouden om in allerlei beleggingen te steken met als gevolg: meer werk voor de arbeiders; deze belastingverlaging wierp die arbeiders dus een zes milliard dollar in de schoot. De trusts beleefden gouden tijden; zij waren alleen bij de wet verboden, maar konden zich verder ongestoord ontwikkelen.

Men heeft die fabelachtige jaren wel eens met de periode der 'robber barons' vergeleken; een enkele historicus vindt ze zelfs erger, omdat de tijdgenoten van Grant dan nog iets tot stand brachten in spoorwegaanleg en landontginning, terwijl de 'carpetbaggers' onder Harding en Coolidge niet eens dat deden. Ik zou het niet gaarne uitmaken. Algemeen is thans wel de erkenning van, de schaamte over onduldbare misbruiken. Daar is het 'veteranenbureau', waar een kwart milliard dollar spoorloos in verdween; aan het hoofd hiervan had Harding de heer Ch. R. Forbes geplaatst, n.b. een voormalig deserteur, die hij eens op een tochtje naar Hawaii had leren kennen als een kundig en joviaal pokerspeler. In twee jaar tijds wist deze vriend genoemd bedrag te verzwendelen; de manier waarop zou een hoofdstuk kunnen vullen. Daar is het 'Prohibition Enforcement Bureau', een rovershol, waar de veertig vrienden van Ali Baba van zouden zijn teruggedeinsd. Enige opschudding buiten de V.S. wekte het 'Teapot Dome'-schandaal, waarbij Fall, let wel, de minister van

1) Broadus Mitchell, Depression Decade, From New Era Through New Deal, 1929-1941 (1947), blz. 72/3; Hicks, t.a.p., blz. 612.

aant.

Binnenlandse Zaken, oliereserves van de vloot in de handen van vrienden bleek te hebben gespeeld. Had een tijdgenoot van Jackson gezegd: 'To the victor belong the spoils', thans heette het veel toepasselijker: 'To the victor belong the oils'. De vertakkingen van dit schandaal leidden heel ver en een groot aantal gangmakers van Harding's candidatuur knipten nerveus met hun ogen in het licht van de hierop gevallen publiciteit. Voor het eerst in de Amerikaanse historie werd een kabinetslid schuldig bevonden aan ambtmisdrijf: Fall werd, jaren later overigens, veroordeeld tot één jaar en 100.000 dollar, terwijl de andere betrokkenen met opgeheven hoofden de gerechtszaal verlieten. En dan te denken dat Harding destijds aan Fall een zetel in het Hooggerechtshof had aangeboden! Coolidge maakte geen geheim van zijn afkeer van... de aanklagers, die alom als 'schandaalschoppers' en als 'moordenaars van goede reputaties' werden gebrandmerkt! Senator Norris was over dit verloop van zaken zo verbitterd, dat hij naar aanleiding van dit alles in overweging gaf, een wet aan te nemen, waarbij iedereen, die boven de honderd millioen bezat, eenvoudig buiten vervolging werd gesteld voor welke misdaad ook, hetgeen toen inderdaad veel weg had van de codificatie van een stukje gewoonterecht. John Gunther, die een beschouwing aan deze 'Teapot Dome' affaire wijdt, besluit echter met de troostrijke opmerking, dat zo iets in het Amerika van thans niet meer mogelijk is.

In 1929, onder Hoover, gebeurde het, dat een zekere W.B. Shearer[1] een eis tot schadevergoeding indiende tegen bepaalde rederijen, die hem nog geld schuldig waren wegens te haren bate gevoerde anti-propaganda op de ontwapeningsconferentie van Genève twee jaar daarvóór. Het geval wekte nogal wat verwondering en de senaat maakte in een boek van een zevenhonderd bladzijden de resultaten ener kleine enquête publiek. Hierbij bleek dat Shearer met alle macht namens zijn opdrachtgevers een overeenstemming tussen de zeemogendheden had pogen te verijdelen en met succes. De ondankbare scheepsmagnaten, ter verantwoording geroepen, leden aan de bekende geheugenstoornissen en onmacht tot klaarheid, waaronder dergelijke lieden in dergelijke omstandigheden wel meer gebukt gaan. Zij konden er echter niet onder uit, dat zij Shearer's lobby hadden gefinancierd en hem vooral als instrument van anti-Britse propaganda hadden gebezigd; verder had de man voor tweeduizend dollar per maand de Hearst-pers gediend en ten slotte in propagandageschriften tegenstanders van bewapening als onnozelen, misleiden, verraders en communisten geschilderd, met als bron van alle kwaad 'Moskou'. Dat sloeg uiteraard in, want in die dagen was 'Moskou' niet erg getapt; wat men Al Capone ook moge verwijten, het geschrevene vergaat niet en deze had dan toch maar geschreven: 'Wij moeten Amerika veilig

1 Beards dl III, blz. 384 vgg.

en onbedorven houden, de werkman beschermen tegen rode literatuur en rode streken; wij moeten zijn geest gezond houden.' Ik ben de laatste om de heer Shearer met Al Capone te vergelijken, maar ook hem bleek na onderzoek niets menselijks vreemd te zijn, tenzij men aanneemt, dat de Amerikaanse politieregisters ook door 'Moskou' werden samengesteld. De arme Hoover, onder wiens bewind deze weinig fraaie zaak in het openbaar werd behandeld, had het lijden; terwijl de dagbladen met geweldige koppen de doopceel van W.B. Shearer lichtten, keken de teleurgestelde scheepsmagnaten naar een waardiger beschermer van hun belangen in het Witte Huis uit en liepen in 1932 met pak en zak over naar F.D. Roosevelt, die bekend stond als meer 'ship minded', scheepsgezind dus en dat ook spoedig in zeer verheugende mate bleek.

Het is tevens onder deze Herbert Hoover (1929-1933) geweest, dat de 'prosperity'-bubbel van Coolidge uit elkaar spatte en dat over de wereld de ontzaglijkste crisis van alle tijden losbarstte, die ten goede of ten kwade een wending zou betekenen in de Amerikaanse historie.

Angst en benauwenis bevangen de geschiedschrijver, die een blik werpt op de kokende oceaan van die tijd, welks bovenmenselijke werking met demonisch geweld zoveel zekerheden heeft verzwolgen. Hij moet bestek maken, een kaart tekenen, stromingen bepalen en wie weet, voorwereldlijke monsters, uit die diepten omhooggewenteld, in hun ware gedaante herkennen, fantomen uitbannen en dat bij de schrikkelijke wanverhouding tussen de grootte der verschijnselen en de geringheid zijner kracht...

De historicus Henry Adams besloot in 1905 het verhaal van zijn leven met het uitspreken van de hoop dat er in 1938, een eeuw na zijn geboorte, een wereld zou zijn, die 'gevoelige en schuchtere naturen zonder een rilling konden beschouwen'. Men zou met de oude Theognis, die sombere Helleen, de doden gelukkig willen prijzen, die 'diep in de schoot der aarde rusten' en in het bijzonder Henry Adams, wie de aanblik van de wereld van 1938 en van de daarop volgende jaren is bespaard gebleven.

Van de drie grote problemen van de moderne samenleving, armoede, ziekte en misdaad, is er in Amerika geen verbijsterender als maatschappelijk verschijnsel dan het eerste. Nu is de voorspoed van dat machtige gemenebest altijd al weinig constant geweest; men heeft berekend, dat er sinds 1790 op elke drie jaar welvaart twee van crisis zijn gekomen. Het karakteristieke van de Amerikaanse armoede is, dat zij tijdens die depressie van 1929 vgg. optrad te midden van overvloed. Het is niet te veel gezegd, dat tussen de rottende en tot vernietiging gedoemde levensmiddelen en andere kostelijke goederen talloze gezinnen van het hoogstnodige waren verstoken, niet in China, Indië of Japan, maar in de economisch verst ontwikkelde mogendheid van de menselijke geschiedenis, het land

van volkssouvereiniteit en democratie. Al vóór het intreden van de grote collaps vernemen wij, dat op de kam der ‘prosperity’ de helft van de mensen geen kans zag, zich te voorzien van de eerste levensbehoeften en dat terwijl de rijkdom des lands van 1900-1929 van 99 tot 360 milliard was gestegen[1]! In 1936 bedroeg het gemiddelde gezinsinkomen $1800, de meerderheid stond onder $1200, twee vijfde van wat als een menswaardig levenspeil mocht gelden. De geschiedschrijver Jennings, een gematigd man, zegt het met eenvoudige woorden:

> ‘...een land van groter rijkdom dan het Verenigde Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland, Italië, Japan en België samen, een land met een nationaal inkomen van meer dan zestig milliard, een land, dat stoft op democratie en vrijheid, - in zulk een land lijden millioenen mensen, lijden werkelijk honger, sterven bij gebrek aan de benodigdheden des levens, niet in staat naar de dokter te gaan voor medische hulp, niet in staat rust te nemen bij ziekte, niet in staat goede kleren te kopen, wanneer onvoldoende kledij ziekte en dood betekenen, niet in staat brandstof te kopen, om hun woningen te verwarmen, niet in staat, hun kinderen behoorlijk te verzorgen opdat zij nuttig werk kunnen doen, niet in staat, zichzelf in zo'n lichamelijke conditie te houden, dat zij behoorlijk kunnen arbeiden, niet in staat iets te genieten van de ontspanningen en genoegens des levens.’

Wel ver, wel heel ver raken wij in het tijdperk, dat dit hoofdstuk omspant, van Jefferson's ideaal af. Hoe monsterlijke proporties had niet het verschijnsel aangenomen, dat hij meer dan wat ook vreesde: de groei der stad! Ongeveer 3500 steden van 2500 of meer inwoners, met een totale bevolking van 63 millioen - arme Jefferson! En dan wat voor steden! Waar is het oude deftige Puriteinse Boston gebleven? Het heeft in John P. Marquand[2] zijn ‘miniatuur Proust’ gevonden, maar is verdwenen, verzwolgen als in een aardbeving. Het hele land lijkt zich te verstedelijken a.h.w., zodat men het zou kunnen indelen in ‘stadsschappen’ van een grotere sociaal-economische realiteit en samenhang dan de verschillende staten; New York heeft in een straal van tachtig km om Manhattan tweehonderdnegentig steden, dorpen en gehuchten binnen zijn stadsrevier gebracht, welker bewoners allen deel kregen aan het New Yorkse leven (arbeid, spelen, winkelen, kranten, onderwijs, slang enz.). Meer dan de helft van alle Amerikanen kwam binnen een uur autorijden van een stad van minstens 100.000 inwoners. Wij kennen ze uit literatuur en film, die stenen mierenhopen, uit ‘Imperial City’ van Elmer Rice, uit ‘Manhattan Transfer’ van Dos Passos, een boek, waar men doodmoe mee ophoudt, alsof men uren lang in het hevigste lawaai heeft moeten

1 E.G. Nourse c.s., America's Capacity to Produce (1934); M. Leven, H.G. Moulton, Clark Warburton, America's Capacity to Consume (1934); Jennings, t.a.p., blz. 740.

2 John P. Marquand, The Late George Apley (1937).

De stad der wolkenkrabbers, door Frans Masereel

doorbrengen, uit de troosteloze romans van James T. Farrell, waarvan ‘A World I never Made’ ons de misère van Chicago onthult. In 1929 waren er in 74 steden ruim vierduizend gebouwen van tien tot twintig verdiepingen en bijna vierhonderd van eenentwintig en meer. New York vooral was de stad der steden: ‘een mythe, waanzinnig rijk, een schitterende vertoning, luidruchtig, meer dan opgewonden, bezeten van ideeën, on-Amerikaans, brutaal geld weggooiend, een rollende bergstroom van mensenzwermen. Dat alles en natuurlijk een skyline’. En een realiteit, zou schrijver dezes daaraan toe willen voegen. Hebben de mensen er altijd haast? Geen wonder: ze moeten er plaats maken voor anderen, want op elke vierkante mijl in deze stad is maar ruimte voor 21.000 personen en in de rechthoek die het geheel vormt wonen meer mensen dan in Arizona, Colorado, Delaware, Idaho, Maine, Montana, Nevada, New Hampshire, New Mexico, N. Dakota, Utah, Vermont en Wyoming bij elkaar. En meer dan zestig nationaliteiten trouwens, waaronder meer Ieren dan in heel Dublin en meer Italianen dan in heel Rome. Alleen al voor deze on-landelijke gemeenschap moeten 117.000 koeien permament worden gemolken en buiten de 3½ millioen maaltijden per dag in allerlei eetgelegenheden nuttigt men thuis voor 1,2 milliard dollar per jaar, meer dan Chicago, Los Angeles en Philadelphia te zamen. Zevenhonderd filmtheaters en acht concertzalen; men koopt er 5.763.000 kranten per dag, waarvan de helft blijft liggen in de ondergrondse; er zijn met ruim twee millioen toestellen een 18.000.000 telefoongesprekken per dag, waarvan 125.000 verkeerd verbonden; het aantal bezoekers, gasten, dagjesmensen e.d. is niet uit te rekenen, maar hun lievelingssouvenir is een miniatuur-beeldje van de in deze bladzijden ietwat gehoonde ‘Liberty’-kolos met er onder ‘To Mother’. Elke 15 minuten is er brand, elke 45 een vals alarm; er blaffen 345.000 honden en men rookt er twintig milliard sigaretten per jaar. Het trekt iedereen aan uit de V.S. zelf; het oude ‘Go West’ heeft zoals gezegd allang moeten wijken voor het nieuwe ‘Go East’ en alleen in het New Yorkse amusementsbedrijf werken 40.000 mensen. Maar ik ben hard op weg, John Gunther[1] na te doen en meen dat de lezer veel meer baat vindt bij de lezing van het origineel. Alleen: in de binnenstad woonde nog één kwart van haar bevolking in krotten of vieze, onveilige huizen, waarin 200.000 kamers zonder daglicht; het was er vol, druk, smerig, benauwd, donker en gezien de t.b.c.-cijfers niet erg gezond. Trouwens, in 1940 hadden in dit rijkste-land-van-de-wereld van 37½ millioen huizen 14 millioen geen W.C., 12 geen badkuip, 11 geen stromend water, 8 geen electriciteit; Detroit, met tweemaal zoveel inwoners als Amsterdam, had twee openlucht-zwembaden en was wegens zijn gebrekkige stadsreiniging ‘de rattenhoofdstad der wereld’, terwijl van Chicago

1 Gunther, t.a.p., blz. 558, 576/77; ook 410.

aant.

ook wel een paar dingen zijn te vertellen, die herinneren aan de naamsafleiding, op een vorige bladzijde gegeven[1]. Het is haast belachelijk bij de oude Schopenhauer te lezen, hoe die zich opwindt over het stadsrumoer van zijn tijd, honderd jaar geleden, vooral over het ergste-van-het-ergste: 'Das ganz infernalische Peitschenklatschen'! Wat zou hij gezegd hebben over de geluidshel van New York, die roofbouw op de zenuwen, zoals Lamprecht klaagde? Men leze slechts de toneelaanwijzing voor 'Street Scene' van Elmer Rice:

> 'Door het hele eerste bedrijf en inderdaad, door het hele stuk heen, is er voortdurend lawaai. De geluiden van de stad rijzen, dalen, vermengen zich: de verre donder van de L-treinen, autosirenes en de fluiten van boten op de rivier; het geratel van vrachtwagens en het onbepaalde gerinkel van metalen; brandweerwagens, ambulances, muziekinstrumenten, de radio, blaffende honden en menselijke stemmen, roepend, twistend en gierend van het lachen. De geluiden zijn getemperd en op de achtergrond, maar zij houden nooit helemaal op.'

Het was blijkbaar nog niet luid genoeg, want in 1947 maakte men er een opera van...

In de vorige bladzijden heb ik bij de beschrijving van de bloei der steden een woord moeten wijden aan de stedelijke corruptie. Het tijdvak, waar dit hoofdstuk aan gewijd is, kan men kwalijk vrij van dat euvel noemen. Een enkele keer droeg ze een inderdaad schilderachtig karakter; ik denk dan aan het bewind van de New Yorkse burgemeester Jimmy Walker tijdens de fabelachtige Twenties; hij bracht kleur en vrolijkheid naar het raadhuis dier stad, maar wat hij er vandaan haalde, moet men ook niet onderschatten; ik geloof dat hem wel het 'record' van corruptie en desorganisatie mag worden toegekend, maar anderzijds moet men toegeven, dat zijn burgemeesterschap de dolste klucht is geweest, die ooit onder het motto 'gemeentepolitiek' in de V.S. is opgevoerd, met hem zelf als fabelachtig fuifnummer, kwakzalver en boemelaar in de hoofdrol. Er zijn maar weinigen geweest die zo opgewekt tenminste om de wetten van hun land hebben gelachen en het hele land lachte met hem mee. Chicago deed echter weinig onder voor New York en sommige provinciesteden staken dit weer naar de kroon. Ik noem als beroemdste voorbeeld Kansas City, onder de deskundige leiding van de 'boss' Tom Pendergast, die tegenstanders slechts met één recept bedreigde: 'I'll break your jaw!' - en dat straffeloos deed ook. Het gevolg was, dat volgens een ingewijde Kansas City met uitzondering van Singapore en Port Said de grootste 'zonde-industrie' van de hele wereld had; mogen wij 'Time' geloven, dan ontspanden Pendergast en zijn vrienden zich van hun arbeid in een sociëteit, waarin kellnerinnen dienst deden met niets - laat mij denken: met redenen - omkleed. Het typeert,

1 Zorbaugh, t.a.p., blz. 5, 69-86.

dat men deze industrieel pas er onder kon krijgen toen men hem wegens belasting-ontduiking naar de cel kon sturen (vgl. Al Capone). Pendergast stierf in 1945, een paar maanden voordat zijn vriend Harry Truman President werd, deze laatste toevoeging uit een van de keurigste kranten van de V.S., uit de New York Times[1]. En wie deze niet gelooft, leze John Gunther er op na.

James J. ('Jimmy') Walker, de vrolijke burgemeester van New York tijdens de 'Fabulous Twenties'.

Tekening van S.J. Woolf

De moerasplant der misdaad kon maar al te welig gedijen in deze bodem. Wie een zwak heeft voor het sprookje van de krantenjongen die toch maar millionnair heeft kunnen worden, bedenke, dat de nuchtere statistieken van Sing-Sing ons leren, dat 69% van zijn gasten ook als krantenjongen zijn begonnen. Die statistieken leren ons nog meer: in 1939 waren er meer dan 4¾ millioen misdadigers in de V.S.; elke dag, let wel: dag, vonden er toen 123 ernstige overvallen, 23 verkrachtingen, 33 moorden, 2258 diefstallen, 814 inbraken, 516 auto-diefstallen en 162 'robberies' plaats, wat allemaal op een vijftien milliard schade werd berekend. Sommige cijfers van 1945 waren nog somberder. In de kranten ontmoeten wij meestal de schilderachtige gangster, in de film eveneens, een asociaal type-met-(vaak)-sympathieke kanten; Maurois[2] trekt zelfs de parallel met de middeleeuwse feodale ridders. In de jaren twintig heetten die ridders in New York Lucky, Waxey, Dixie, Legs, Lepke, Spasm Ison, Cokey Flo, Stone-Faced Peggy, Jenny the Factory, Crazy Moe, Gashouse Lil, Six-Bits, Blue Jaw Magoon en Adabada; deze laatste kon vierkantsvergelijkingen uit zijn hoofd oplossen... Lezers van de in zijn genre onovertroffen Damon Runyon zullen het gevoel hebben, dat ze deze lieden vrij intiem kennen; hun bestaan werd in de jaren dertig wel wat bemoeilijkt door een voortvarende jonge rechterlijke ambtenaar, Th.E. Dewey geheten. Ook in Chicago vond wel eens een kleine opruiming plaats, getuige een berichtje uit de daar verschijnende 'Tribune':

> 'Walter Noak werd gisteren tot levenslang tuchthuis veroordeeld, omdat hij twee

1 Van 9 Mei 1948; Maurice M. Milligan, The Inside Story of the Pendergast Machine (1948).
2 André Maurois, L'Amérique Inattendue (1931).

aant.

dollar had gestolen. De doorvoering der wetten is in Chicago thans zo streng, dat men, behalve voor moord, niet meer door de mazen heen glippen kan.'

Fiorello ('The Little Flower') La Guardia, o.m. burgemeester van New York. Tekening van S.J. Woolf

De 'Recent Social Trends' van 1933 somden een aantal factoren op, die op de misdadigheid daarginds van invloed zijn geweest en die om hun historisch karakter in dit werk niet onvermeld mogen blijven: het extreme individualisme als rest van de grens, de aanbidding van de rijkdom, de beweeglijkheid van de bevolking, de groei der steden met haar ontwortelde boeren en immigranten ('The person most likely to be arrested in Yankee City is a Polish lower-class male around thirty years of age' zeggen Warner-Lunt[1], de snelle maatschappelijke veranderingen, de tradities en gewoonten van verschillende streken, de desorganisatie in het Zuiden na 1865, in het hele land na 1918, de gebrekkigheid van het hele politieke en rechterlijke systeem enz. Hierbij ontbreekt dus Steinmetz' sombere uitspraak dat hij de immoraliteit der mensen zoveel beter begreep dan hun moraliteit... Alsmede de verklaring van Brearley, dat Amerikanen revolvers droegen als potloden, tot in de kerken en bidstonden toe; Sears Roebuck verzonden destijds van dat gevaarlijke speelgoed voor drie millioen dollar per jaar... Een heel apart hoofdstuk is verder het verschijnsel van het 'labor racketeering', de terreur, door z.g. arbeidersleiders in grote steden uitgeoefend zowel op ondernemers als op werklieden, waarbij een heel stelsel van afdrachten, met toepassing van de ongelofelijkste methoden van afpersing en dwang, op de slachtoffers drukte ten bate van obscure (en soms niet eens obscure, maar dan toch niet-achterhaalbare) 'labor-czars'. Alleen in Chicago waren er in 1929 volgens officiële opgaven 75 van die rackets aan het werk en de burgerij legde 136 millioen dollar aan hun voeten, met de gedweeheid welke drie bomaanslagen per week wel weten aan te brengen. Het was echter een nationale industrie, welvarend en nauwelijks riskant. De parallel met de roofridders is nog zo gek niet.

1 W. Lloyd Warner en Paul S. Lunt, The Social Life of A Modern Community (1946[4]) blz. 373; H.C. Brearley, Homicide in the United States (1932), blz. 72.

Aan de zelfkant der samenleving blijken die fabelachtige ‘Twenties’ toch wel enige schaduwzijden te hebben bezeten en de jaren dertig er na al evenzeer. Daar ontmoeten wij b.v. de hobo[1], de zwervende werkman. Hij stond nog niet eens op de onderste sport; beneden hem vinden wij nog altoos de ‘tramp’, die zwerft zonder te werken en de ‘bum’, die zwerft en drinkt. Enige jaren geleden, vóór de oorlog, schatte men het aantal hobo's op meer dan één millioen - ‘every great city has its bohemias and hobohemias’; Chicago is de ‘hobo-hoofdstad’, want elk jaar trokken er naar schatting een 300.000 à 500.000 van die mensen doorheen. De grens had dan een Daniël Boone vergood, de man die tegen de moeilijkheden optornt; dit stuk Amerika, niet zozeer grens, als wel versleten franje, herkent zichzelf in Charlie Chaplin, de man die steeds de nederlaag lijdt. Op hun manier handhaafden die hobo's onder elkaar nog een zekere tucht, hadden nog belangstelling voor lectuur, de krant, Jack London. Er bestonden echter in dit tijdvak nog gevangenissen in de V.S., waar ondanks het hervormingswerk van Th. Mott Osborne en zo, veel anderen martelingen werden toegepast (bloksluiting, hondenjacht)-waar de mensen geheel verdierlijkten en praktijken voorkwamen, die een beschaafd land maar al te gaarne zou verloochenen. Er waren - en zijn helaas! - gestichten voor geesteszieken, die aan Dachau en Buchenwald herinnerden: naakte stumpers, in een hel van stank en vuil bijeengedreven, en op een hongerrantsoen - in een staat als Ohio b.v. met een begrotingsoverschot van 125 millioen dollar! Om dan maar niet te veel uit te weiden over de gewoonte, in het Zuiden in zwang, om ‘weelderige’ negers in dergelijke inrichtingen onder te brengen, of lieden die tegen het proces van Sacco en Vanzetti protesteerden, of de zijde van de Spaanse regering kozen in de burgeroorlog![2] Misschien is het meest troosteloze hoofdstuk uit de beschrijving van een stad als Chicago toch nog de ‘wereld der gemeubileerde kamers’, met haar volslagen vereenzaamde, naamloze bewoners: niemand kent niemand, niemand geeft om wie ook, niemand vraagt, niemand weet iets - de statistiek wijst uit dat de meeste zelfmoordgevallen in die stad in die buurt voorkwamen; een brug over de vijver in het Lincoln Park, in het hartje er van, heette zelfs de ‘Zelfmoord-brug’. In diezelfde stad stierven van de onwettig geboren kinderen de helft van het totaal per jaar; Professor Irving Fisher, die de ‘potentiële waarde’ van elke baby op vierduizend dollar schat, komt op een jaarlijks verlies voor de stad van vier millioen dollar, alleen op dit onderdeel dan.

Dit sociaal pauperisme, deze verkommering heeft in sterke mate de aandacht getrokken. Zij is niet de enige vorm van ‘frustration’ die

1 Zorbaugh, t.a.p. blz. IX, 106; H.B. Parkes, t.a.p. blz. 250/1.

2 Albert Deutsch, The Shame of the Staies, (1948), passim.

Amerika kent; er is een hele literatuur, die ons voorhoudt, dat dit verschijnsel der ‘verijdeling’, der ‘tot niets wording’ speciaal in dat land, in deze tijd door onrechtvaardige wetten en afschuwelijke zeden abnormaal is verergerd. Ik kan er niet over oordelen, zeker niet over de vraag, of nu juist in de V.S. een ongemeen hoog percentage mensen afgesneden was van de mogelijkheid, zich een meer positieve bevrediging hunner behoeften te scheppen, zich naar een betere toekomst door te worstelen. Wèl heb ik mij er over verwonderd, dat speciaal in de jaren dertig, toen de grote crisis zo fel woedde en voor menigeen die toekomst helemaal omwolkt scheen, niet meer het oor te luisteren hebben gelegd aan de lokkende vertogen van de Caliban onzer eeuw, van het fascisme[1]. Daarvoor immers schenen, zou men zeggen, alle voorwaarden aanwezig en het heeft er waarlijk niet aan zodanige bewegingen ontbroken: er zijn er honderden geweest. Robert en Helen Lynd hebben b.v. zulk een beweging geschilderd in hun terecht geprezen studie ‘Middletown’ (Muncie in Indiana), die intensieve diagnose van een stadje in het Midden-Westen. Zij beschrijven o.m. de bloei van de herleefde Ku-Klux-Klan in de jaren twintig; deze zou zelfs een acht à negen millioen leden en medestanders hebben geteld! Zij was volgens hen een uitlaat voor ‘de vele bestendige ontgoochelingen des levens, economische spanningen en maatschappelijke onzekerheid’, een rijke sortering van zondebokken verschaffend, waartegen zich de wrok kon richten. ‘Twee van de krachtigste emotionele stormcentra van Middletown, godsdienst en vaderlandsliefde, werden handig opgemanoeuvreerd uit hun normale onvruchtbaarheid tot een wilde geestdrift van opperste toewijding aan een vervolgde, maar nobele zaak.’ Een ander, niet ongevaarlijk strovuur werd jarenlang aangeblazen door de ‘radio-priester’ Father Coughlin[2], met zijn ‘Shrine of the Little Flower’, waaraan overigens annex een benzine-pompstation (‘Shrine Super Service’) en een warme worststalletje (Shrine Inn). Hij voerde o.m. een heftige campagne tegen het goud en voor het zilver (‘Een Mobilisatie van de Hele Christenheid tegen de God des Gouds’), welke nauwelijks enige schade ondervond van de van regeringswege gedane onthulling, dat zijn secretaresse een onzinnige voorraad van het witte metaal bezat, ‘de grootste in heel Michigan’. Bedenkelijker voor Coughlin was, dat vooraanstaande Katholieken hem een warhoofd noemden en dat Kardinaal O'Connell hem ‘een verkeerde voorstelling van de R.K. opvattingen’ verweet. Als een soortgelijke beweging van gemobiliseerde klein-burgerlijke en proletarische wrok-

1 Carl L. Becker, How New will the Better World Be? (1944), blz. 116/118; John Roy Carlson, Under Cover (1943) en The Plotters (1946).
2 L.M. Hacker, The Shaping enz., blz. 1171.

aant.

gevoelens mag men vermoedelijk die van Huey Long[1] zien, de dictator van wat men de ‘potato legislature’ van Louisiana heeft genoemd, aangezien hij er op blufte, dat hij deze wetgevers als zakken aardappels had gekocht. Een merkwaardige loopbaan: begonnen als verkoper van een middel tegen ‘vrouwenziekten’ ging hij rechten studeren en begaf zich in de politiek. Erg kieskeurig in zijn middelen kan men hem kwalijk noemen evenmin als in zijn taal; van één senator in Louisiana sprak Long tenminste: ‘Ik kocht die knul zo goedkoop dat ik dacht dat ik hem stal’ en zo is er meer politieke folklore uit zijn conversatie te halen. In Robert Penn Warren's ‘All The King's Men’ vindt men een prachtig portret van de man in de figuur van zijn Willy Stark. Ook Long had een panacee voor alle maatschappelijke kwalen: de ‘Deel in onze Rijkdom’-leuze: iedereen zou vijfduizend dollar krijgen met een huis, een betrekking, radio, auto enz. Dat was voor velen heel wat concreter dan de Wederkomst des Heren en rustiger dan de polygamie; Huey Long, die niet rookte, niet dronk-en-zo, werd de grote man, die volgens zijn aanhangers verstand had van alles: van scheepvaart, spoorwegen, bankwezen, bijbelse literatuur, psychologie, handel, openbare nutsbedrijven, Zuidamerikaanse politiek, wereldgeschiedenis, onderwijs, katoen, suiker, rijst en bestrijding van overstromingen; economie vond ik niet in het lijstje en daar sprak hij het meest over. Een niet helemaal opgehelderde politieke moord beroofde Amerika ontijdig van deze veelzijdige redder, hetgeen de betekenis van de man als symptoom niet verkleint, noch zijn gevaar, door hem zelf meesterlijk geformuleerd: ‘Als we ooit in dit land fascisme krijgen, zullen we het anti-fascisme noemen.’ Of ‘National Clean Up’ of ‘Efficiency For Freedom’ zegt Prof. Becker hem na; wie een beetje vertrouwd is met de onthullingen van J.R. Carlson of wie Gunther's beschrijvingen van de cryptofascismen in Californië kent, is er niet zo zeker van dat ‘le Grand Gangster-qui-dort’ erg diep slaapt. En ontwaakt hij, dan kan men Karl Jaspers slechts nazeggen: ‘so ist ein Ende, das für unabsehbare Zeiten hoffnungslos wäre... Es wäre wieder die Primitivität des Despotismus da, aber mit technischen Mitteln’...[2].

Als een zodanige verkapte afweerbeweging heeft wel eens het z.g. Amerikaanse legioen gefungeerd, een vrucht van de demobilisatie van 1919; het recruteerde zijn leden vooral uit oorlogsveteranen ten getale van één millioen. Zijn doel was o.m. ‘de Grondwet der V.S. te verdedigen, wet en orde te handhaven, honderd percent Americanisme te bevorderen, de autocratie zowel van klassen als van massa's te bestrijden’

1 Henry M. Robinson, Fantastic Interim (1943), passim.
2 Denis de Rougemont, Vivre en Amérique (1947), blz. 37; Karl Jaspers, Die Schuldfrage (1946[3]), blz. 74.

enz. Zijn front was veelal gekeerd tegen de vakbeweging en, onder middenklasse-leiding geplaatst, koesterde het een geduchte afkeer van alles wat 'radicaal' was. Dat was in het algemeen iemand[1] die moest worden uitgeroeid en verder: *a.* een pro-Duitser; *b.* een Rus of andere vreemdeling; *c.* een man die bommen in postpakketten verstuurt; *d.* een aanhanger van de vrije liefde; *e.* een schrijver van free verse; *f.* een vervaardiger van kubistische schilderijen; *g.* een lid van de I.W.W.; *h.* een socialist; *i.* een bolsjewiek. Een zekere onklaarheid valt hierin niet helemaal te ontkennen.

Maar daarmee is het Amerikaanse Legioen geen recht gedaan. Er steekt wel degelijk een stukje algemeen menselijke verenigingszucht in, dat in Amerika weer zijn eigen vorm heeft en dat ik juist hier vermeld, omdat het mij voorkomt in de jongste geschiedperiode buiten alle verhouding te zijn toegenomen. Maar Radin[2] maakt al gewag van de onder Indianen eertijds voorkomende neiging, het lidmaatschap te zoeken van zoveel mogelijk clubs, meest militaire, elk met haar eigen gebruiken, voorrechten enz. Wie een bepaald minimum clubs bij elkaar had, ontving zelfs de naam van 'Stinkend Oor'. Er zijn vele 'stinkende oren' in het huidige Amerika.

Waarom werden Babbitt en de weldenkende burgers van 'Zenith' lid van een van die clubs? Laat me Sinclair Lewis, hun aller schepper, het woord geven: 1. Iedereen deed het. 2. Logebroeders werden vaak klanten. 3. Men kon dan in Amerika geen 'Geheimrath' worden, maar dan toch 'High Worthy Recording Scribe' en 'Grand Hoogow', in elk geval iets anders dan Kolonel, Rechter of Professor. 4. Men kon een avond per week van huis. En dan iets, dat Lewis voelbaar maakt zonder het uit te spreken: met de mystieke ceremoniën en fraaie uniformen ontsnapte de middenstander, de gewone burger tenminste éven aan de routine van het dagelijkse leven, dat toch al door al die rationalisatie en mechanisatie op ondraaglijke wijze was geschematiseerd; was hij, klein, onzeker mens, in gezelschap van, samen met andere kleinen en onzekeren. In de grote steden mag men in de lunchclubs als de Rotary, de Kiwanis, de Lions, alle zowat uit de tijd van Wilson, misschien tevens een stukje organisatie van vrije tijd onderkennen; De Tocqueville bracht een eeuw geleden die opvallende 'Vereinsmeierei' in verband met de egaliserende democratie die het individu zozeer neerdrukt, dat hij zijn kracht zoekt in een verbinding met gelijkgezinden. Van andere waarnemers komen juist weer opmerkingen die daarmee niet overeenstemmen, terwijl ik nauwelijks behoef te herinneren aan het veelgeciteerde pioniers-individualisme, dat

1 George Soule in 'Civilization' etc., t.a.p., blz. 271-284; dezelfde in Prosperity Decade, t.a.p., blz. 190.
2 Paul Radin, The Story of the American Indian (1928), blz. 296/7.

aant.

zo krachtig in de Amerikaanse maatschappij zou hebben nagewerkt.

Vooral in de honderden kleine stadjes in de vele 'Westen' 's van de V.S. krioelde het van dergelijke clubs, van de 'Knights of Pytheas', 'Knights of the Maccabees', 'Odd Fellows', 'Elks', 'Eagles', 'Loyal Order of the Moose' e.d. met haar vrouwelijke tegenhangers, te veel om op te noemen. Al deze kwasi-geheime verenigingen hielden parades, van dit, van dat; een auteur meende zelfs het volk in twee klassen te mogen verdelen: de ene, die de optochten hield en de andere, die er naar keek. Een enkele keer lijkt het een beetje kinderachtig: zo vormden de 'Booster's Clubs' een welig tierend misgewas, welker leden verplicht waren voortdurend de lof te zingen van hun woonplaats, ('To boost' betekent opkammen) en zo iets is, behalve zeer onschuldig, juist door zijn algemeenheid een tikje ongerijmd. Een vergelijkbaar verschijnsel is de 'service'. Het begon eigenlijk[1] toen in de eerste tijd van de twintigste eeuw de 'Big Business' zich rekenschap er van gaf, dat ze een niet al te beste pers had en in 1914 nam Rockefeller Ivy Lee in dienst als een 'public relations counsellor', wiens taak was de contrôle van die middelen, waarmee de openbare mening kon worden beïnvloed. Uit die sfeer komt nu de opvatting dat 'business' een 'service' is. Als een prairiebrand greep de leuze 'Ik Dien' om zich heen; het bleek plotseling - en zonneklaar - dat het Amerikaanse zakenleven nooit iets anders had willen nastreven en ook nooit meer iets anders zóu nastreven dan een even onophoudelijke als onverbiddelijke dienst aan de gemeenschap. Er bestaat zelfs een boek van J.M. Cain, las ik ergens, 'The Pathology of Service', waarin men kon vinden, welke beroepen dit wèl deden en welke niet. Wèl: bankiers, apothekers, schooldirecteuren, eigenaars van herenconfectiezaken, hoofdonderwijzers, professoren van derderangs-universiteiten, slagers, zetbazen van Fordgarages, eigenaars van schoenenmagazijnen, handelaars in levensmiddelen, in schoolbenodigdheden, in papier, in ijs, kolen en hout, tandartsen, eigenaars van alcoholvrije café's, agenten in hygiënische corsetten, houders van familiepensions, makelaars in assurantiën, eigenaars van kleine restaurants, reclame-agenten, secretarissen van verenigingen, begrafenisondernemers, fondsagenten en postdirecteuren. Géén service leverden - o, gruwel! - cowboys, acteurs, smokkelaars, operazangers, worstelaars, houthakkers, hoteleigenaars, sportkampioenen, honkbalspelers, schrijvers, journalisten, tussenpersonen, beeldhouwers, acrobaten, soldaten, prostituées, dokters. Met weemoed denkt men aan die Renaissance-burger, die rijk wou zijn: 'solo per non servire'...[2]

Een ander verschijnsel uit deze tijd, dat min of meer in hetzelfde

1 H.B. Parkes, t.a.p., blz. 301.
2 H. Schulte Nordholt, Het Beeld der Renaissance, (1948), blz. 251.

psycho-sociologische vlak ligt, zijn de ‘dagen’ en ‘weken’; ik gewaagde hierboven al van de moederdag, maar de Lynds geven een lijstje uit hun Middletown, de oogst van slechts een jaar, welks opsomming beslist geen grapje is:

> Voorstad-dag, huisdienst-week, Een-uur-aankleden-week, roomijs-week (‘waarom moet ik elke dag roomijs eten?’), waarheids-week (deze uitgaande van de Advertentie-club, doel: vertrouwen aan te brengen door waarheid in advertenties), vaderdag, moederdag, jongensweek (een beweging over de hele natie om het feit te beklemtonen dat onze jongens trouw zijn), zuinigheidsweek (met inbegrip van de bezit-uw-eigen-huis-dag), spaardag, betaal-uw-rekeningen-dag, maak-uw-testament-dag, verzekeringsdag, leef-op-een-budget-dag, deel-met-anderen-dag, mooi-huis-week, opvoeding-week, nationale-film-week, kunstweek, muziekweek, Odd Fellows herstelweek, vreugdeweek (‘Is het de moeite waard, vriendendiensten te bewijzen?’), gebedweek, vader-en-zoon-week, moeder-en-dochter-week, ga-naar-de-kerk-Zondag, Arbeidszondag, Gulden-regel-Zondag (de gouverneur zou gaarne de gulden regel in elk hart bewaard zien en meent dat hij de oplossing brengt voor talrijke moeilijkheden), Saratoga-dag, schoonmaak-en-schilderweek, kinder-gezondheidsweek, tuberculosedag, spuw-niet-week, hospitaal-giften-dag, belastingverlaging-week, brand-voorkomen-week, beleefdheidsweek (de waarde van beleefdheid!), futweek, Grondwetsweek, defensiedag, bloempjesdag.

Gelukkig dat men nog niet op de gedachte van Maanden en Jaren was gekomen! En het schijnt, dat men zich niet gemakkelijk aan deze grapjes onttrok: als de Kamer van Koophandel ergens in een Westers stadje een ‘Glimlach-voor-de-Duivel-week’ zou instellen, aldus een spotter, dan zou men met schildwachten op de straathoeken gaan staan, om er voor te zorgen, dat er geglimlacht werd. O zo!

‘Je kunt geen kolenmijnen exploiteren zonder machinegeweren’, de kernachtige uitspraak van een andere Mellon, welke enig licht werpt op de felheid, waarmee soms de sociale strijd daarginds is gevoerd. Een La Follette-comité van de senaat[1] onthulde, hoe letterlijk men deze woorden diende te nemen; er waren industriële ondernemingen die hele arsenalen met munitie en allerlei gassen er op na hielden, met machinegeweren e.d., ‘genoeg om een oorlogje te voeren’; het Comité voegde daaraan toe, dat het die wapens niet beschouwde als een middel tot bescherming van eigendom, maar als het onderdeel van een politiek, tegen de arbeiders gericht. Over de American Federation of Labor sprak ik reeds hiervoor; aan het begin van dit tijdvak, in 1920, omvatte zij niet meer dan een vijftien percent van de arbeiders en er was nogal wat critiek op haar, niet alleen om haar bezadigde strategie, maar ook om haar exclusiviteit, omdat ze een lange leertijd en een hoog intreegeld eiste, terwijl ze de negers uitsloot. Hierboven heb ik al enige pseudo-legale

1 Broadus Mitchell, t.a.p., blz. 282/3.

wapens vermeld, die de patroons tot hun beschikking hadden; pas in 1932 sloeg de Norris-La Guardia Anti-Injunction-Act hun een daarvan uit handen; dezelfde wet keerde zich tegen de beruchte 'Yellow Dog'-contracten, waarbij de ondergeschikte zich er toe verbinden moest, geen lid ener vakvereniging te worden; hun aantal werd op 1½ millioen geschat. Deze twee staatslieden, Norris en La Guardia, de laatste een van de beste burgemeesters, welke New York ooit heeft gehad, staan zeer eervol aangetekend in de annalen van de Amerikaanse democratie en vooruitgang.

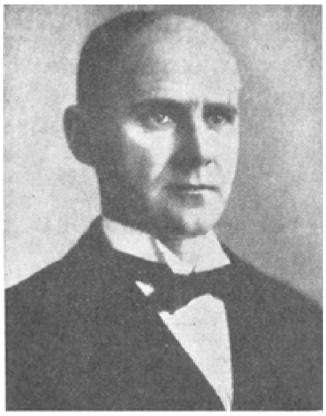

Eugene Debs

Van 1905 tot 1924 heeft er een meer radicale arbeidsorganisatie bestaan, de Industrial Workers of the World, de I.W.W.[1], met als leiders o.m. Eugene V. Debs en W.D. Haywood, welke laatste ver van zijn land, aan de voet van het Kremlin, begraven ligt. In 1912 telde zij 100.000 leden en haar program toont een sterke verwantschap met het Europese syndicalisme. Als principiële anti-militaristen stonden zij in de Eerste Wereldoorlog aan hevige vervolgingen bloot, tot lynchings toe. Zij lieten wèl negers toe en hun strijdbaarheid heeft, ondanks hun geringe aantal, in de industriële wereld heel wat onrust gebaard. Dit alles is ondanks zijn recentheid in zodanige mate tot verleden geworden, dat vrijwel geen enkele Amerikaan aan Eugene V. Debs zijn plaats in het Pantheon der Republiek zal misgunnen; als zo vaak, was ook hier de gevangenis het voorportaal tot deze tempel...

Is het nu waar, dat daarginds de strijd tussen ondernemers en arbeiders een feller aspect heeft gedragen dan in Europa? Het is beweerd; wat Andrew Carnegie[2] 'Triomferende Democratie' noemde, meer triomferend dan democratie overigens, liet bij haar opmars soms een bloedig spoor na, ook, vooral in dit tijdperk. Enkele gevallen hebben hier nogal wat opschudding gewekt, zo de gevangenhouding van de arbeidersleider Tom Mooney, van 1917 tot 1939, tweeëntwintig jaar en op een aanklacht, welker onhoudbaarheid allang bewezen was. Wij, gewend aan

1 R. Chaplin, Wobbly (1948), passim.
2 Nev. Com., t.a.p., blz. 236.

aant.

de terreur der concentratiekampen en aan onrecht op een onzinnig grote schaal, stellen een zo gruwelijk feit in een ander perspectief dan een vorige generatie die te hoop kon lopen om het onrecht, één enkele Jood, kapitein Dreyfus, aangedaan. Het valt ons haast moeilijk de rilling na te voelen die een andere Amerikaanse zaak door de hele wereld heeft doen gaan: die van Sacco en Vanzetti, twee Italiaanse arbeiders, in 1920 volstrekt onschuldig ter dood veroordeeld en in 1927 op de electrische stoel geëxecuteerd ondanks dat een internationaal comité met namen als Benedetto Croce, John Dewey, Th. Dreiser, Maxim Gorki, Sinclair Lewis, Romain Rolland, Bertrand Russell, H.G. Wells en Stefan Zweig, eigenlijk de hele ‘Welt von gestern’, voor hen opkwam[1]. Nog jaren later zou Maxwell Anderson's ‘Winterset’ bewijzen, welke diepe wonden deze tragedie in de Amerikaanse psyche heeft achtergelaten. Er heeft ongetwijfeld een stuk vreemdelingenhaat door dit geval heen gespeeld, maar beide mannen zijn toch in de eerste plaats gevallen als slachtoffers van de ‘roden-jacht’, die als een erfenis jaren na 1919 heeft gewoed, de ‘Big Red Scare’, een geweldige klopjacht, waarin de leiding had Wilson's procureur-generaal, de ‘Fighting Quaker’ Palmer, een ongemakkelijk heer, die overal ‘bolsjies’ zag, klaar staande, om met bommen en gassen de Erfenis der Vaderen te vernielen. Zoals altoos in dat land, ging Amerika eerst van ganser harte mee ter kruistocht, maar toen men een beetje tot bezinning kwam, lachte men de Fighting Quaker uit: De Quaking Fighter, de Faking Fighter, de Quaking Quitter, enz. Dat klonk allemaal erg vrolijk, maar was een slechts geringe troost voor hen die tot veertig jaren gevangenisstraf hadden opgelopen wegens het in bezit hebben van communistische brochures. Th. Dreiser beweert dat hij ‘dozijnen’ van dergelijke gevallen kende, in Californië, in Pennsylvanië enz. enz.

In dit verband mag iets worden gezegd van het instituut der stakingbrekerij, dat een merkwaardige vlucht nam in dit tijdperk. Daar is een zekere Pearl L. Bergoff[2], leider van een zodanige ploeg, over welker samenstelling men zich maar niet al te veel illusies moet maken. De stakingbreker R.J. Coach uit Cleveland wordt het waardige woord toegeschreven: ‘Er zit meer geld in de industrie dan ooit in de misdaad’ en zowel hij als de parel hiervoor genoemd kan men een zekere deskundigheid bij deze vergelijking kwalijk ontzeggen. Bergoff ontving in 1920 712.602 dollar van de Brooklyn Rapid Transit en 1.225.000 van de Erie Railroad; de helft daarvan was zuivere winst. In meer dan driehonderd stakingen heeft hij zijn opbouwende of afbrekende arbeid verricht. Nog steeds stond het Hooggerechtshof, ondanks de aanwezigheid van een paar meer vooruitstrevende rechters, behoedzaam en aarzelend tegenover elk

1 G.L. Joughin en E.M. Morgan, The Legacy of Sacco and Vanzetti, (1948), passim.
2 Edward Levinson, I Break Strikes; The Technique of Pearl L. Bergoff (1935).

symptoom van sociale wetgeving: het vernietigde in 1917 een federale wet op de kinderarbeid, verklaarde in 1920 dividenden voor niet-belastbaar door de regering, in 1923 minimum-lonen voor vrouwen als ongrondwettig evenals in 1924 een wet op het standaardgewicht van brood; het keerde zich in 1925 tegen een wet die de staat van La Follette, Wisconsin, had durven uitvaardigen tegen het ontduiken van successiebelastingen - dit alles in de geest der Vaderen.

De anti-trustbeweging liep in deze jaren wel helemaal in het zand[1]. Nu was dit getij allang gekeerd: de leiders van deze trusts waren van ‘boze’ tot ‘goede’ mensen geworden en speelden virtuoos de rol van zondaren, die na hun bekering zich tot heiligen hadden opgewerkt; de oude John D. was tenminste helemaal tot een nationaal monument geworden. Toen F.D. Roosevelt in 1938 nog eens een enquête liet houden naar de vraag of de economische

1 Mitchell, t.a.p., blz. 361; Thurman W. Arnold, The Folklore of Capitalism (1948[12]; eerste druk: 1937), passim; F. de Vries, Wettelijke Bestrijding van de Concentratie van economische macht in de Verenigde Staten van Amerika, Jb. der Kon. Ned. Akademie v. Wetenschappen 1947-1948, (1948), blz. 133-158.

aant.

concentratie de ‘free enterprise’, dat typisch Amerikaanse systeem, bedreigde, kwam er een antwoord, neergelegd in 31 delen, 6 supplementen en 43 monographieën (kosten ruim een millioen $), dat ik noch in zijn geheel noch gedeeltelijk heb gelezen, maar dat wel schijnt te bevestigen, dat de trusts het niet al te slecht maakten. Er is een veelzeggend lijstje van een vijftien van dergelijke Leviathans, gedateerd 31 Dec. 1935:

NAAM	**JAAR**	**KAPITAAL in millioenen $**
Allied Chemical and Dye Corp.	1920	400.1
Am. Radiator and Standard Sanitary Corp.	1929	159.1
Crown Zellerbach Corp.	1928	101.3
Eastman Kodak Co	1901	168.3
Gulf Oil Corp. (of Pa)	1922	430.2
Internat. Paper and Power Co	1928	881.4
Koppers Co	1924	177.3
Loew's, Inc.	1919	129.3
Pullman, Inc.	1927	258.6
Sinclair Consolidated Oil Corp.	1923	331.1
Standard Oil Co of New Jersey	1882	1.895.0
Texas Corp.	1926	473.8
Tide Water Associated Oil Co	1926	182.8
Union Carbide and Carbon Corp.	1917	336.5
United States Steel Corp.	1901	1.822.4
		7.747.2

Is dit nu werkelijk niet de plaats voor het een of andere toepasselijke citaat, zoals: ‘Les gens que vous tuez se portent assez bien’?

De beweging tegen de immigratie ging in dit tijdperk voort. Na de Wereldoorlog van 1914-1918 gutsten de landverhuizers weer binnen, ruim 900.000 in 1920 - en gutsten de remigranten, toch ook ruim 400.000, er weer uit. De Immigration Quota

Act nu trof tegen dit eerste in 1924 maatregelen: met een enkele wijziging kwam ze hierop neer, dat met ingang van 1929 een totaal van 153.714 landverhuizers toegelaten zou worden; de bewoners van het Amerikaanse vasteland en de eilanden hadden vrije toegang. Men kende elk land hierin een aandeel toe dat berekend werd naar de 'nationale oorsprong' van het Amerikaanse volk in 1920; wanneer b.v. in de census van dat jaar een zesde deel van die bevolking van Duitse oorsprong bleek, dan hield Duitsland het recht op de uitzending van één zesde van 153.714 naar Amerika. De maatregel was onmiskenbaar gericht tegen de instroming van elementen uit Zuid- en Oost-Europa. Wanneer men nu verneemt, dat de remigratie de immigratie in de jaren 1932-1935 overtrof, zou men geneigd zijn, de uitwerking van deze wet te bagatelliseren. Ten onrechte m.i. Met wat

aant.

kennis van de literatuur, van brieven en memoires uit de negentiende eeuw is het veroorloofd, vast te stellen, dat het voor de wereld van toen een feit van enorme betekenis geweest is, dat er ergens op de planeet een groot, vrij land lag, waar men ‘doodgewoon’ heen kon, een gebied, waar men een toevlucht kon vinden, waar men een nieuw leven kon opbouwen, waar men zichzelf zou kunnen zijn, waar men zijn overtollige energie zou kunnen spuien. Een wereld, die dat mist, is veranderd en ook wel verarmd.

Elebben wij tot nu toe ‘kolonisten’ en ‘immigranten’ leren kennen, in de jaren dertig treedt een nieuwe groepering op de voorgrond: de vluchtelingen voor de verschillende soorten van fascisme, die toen ons werelddeel teisterden. Al met al schat men hun aantal op 250.000 en meer; zij onderscheidden zich van voorgaande instromingen door hun bijzonder hoog intellectueel gemiddelde. Het waren verder ook bijna allemaal stadsbewoners; zij brachten hun gezinnen mee, leerden snel en goed Engels, streefden bewust een zo snel mogelijke assimilatie na, want... wilden voor bijna honderd percent niet terug. Deze emigratie was zo selectief, dat Dr Davie[1], die een merkwaardig boek aan hen wijdt, meent dat Hitler's Duitsland, Mussolini's Italië en Franco's Spanje door hun uittocht practisch ‘intellectuele woestijnen’ werden. In elk geval kan men een indruk van de verarming van Europa krijgen, wanneer men kennis neemt van enkele namen, van de violist Adolf Busch, de natuurkundigen Einstein, Fermi en Franck (alle drie Nobelprijswinnaars), de schrijvers Feuchtwanger, Fülöp-Miller, Heinrich en Thomas Mann, de musici Hindemith, Horowitz, Klemperer, Lotte Lehman, Arthur Schnabel, Arnold Schönberg, Igor Stravinsky, Arturo Toscanini, Bruno Walter, de geleerden Malinowski, Otto Marburg, Arthur Rosenberg, de schrijvers Molnar, Remarque, Romains, Werfel, Zweig, de regisseur Max Reinhardt, een kleine bloemlezing uit honderden; in 1944 bevonden zich (gelukkig maar!) meer leidende Duitse wiskundigen in de V.S. dan in Duitsland... Dit kostelijke, onvervangbare bezit heeft Europa op de moedwilligste wijze verspild; men heeft de parallel getrokken met de uittocht van de Griekse geleerden uit Konstantinopel in 1453 naar Italië - daarmede heeft men wel eens de grote tijd der Renaissance laten aanvangen!

De vluchtelingen brachten in die jaren ook veel van hun atmosfeer mede, van hun levensgewoonten en attitudes; een aardige schildering van bepaalde reacties vindt men in Edmund Wilson's veelgenoemd ‘Memoirs of Hecate County’.

Heel Amerika heeft eenmaal uit ‘aliens’ bestaan. Het verbaast

1 Maurice R. Davie, Refugees in America (1947), passim; S. Duggan en B. Drury, The Rescue of Science and Learning, (1948).

aant.

de buitenstaander dan ook altoos weer opnieuw, hoe rechteloos de niet-Amerikanen zijn: zij kunnen aangehouden, verhoord en veroordeeld worden zonder dat de familie er iets van weet en werden en worden vaak uitgewezen naar landen, waar het, zacht uitgedrukt, niet erg gezond voor hen is. Juist bij de lagere klassen is vaak het vooroordeel tegen de 'aliens' nog zeer sterk.

'Mannen van Amerika, het probleem ligt duidelijk voor u. Hier is een ras overgeplant door de misdadige dwaasheid van uw voorouders. Of gij het graag wilt of niet, de millioenen zijn hier en zij zullen hier blijven. Als gij ze niet opheft zullen zij u naar beneden halen.'

Dit zijn de woorden, waarmee dr DuBois een bijdrage over het negervraagstuk afsloot, geschreven in... 1903. Hebben de Amerikanen sindsdien de neger 'opgeheven'? Het eerste, wat ons treffen moet, is dat het probleem zich a.h.w. verplaatst heeft: het Nessuskleed, waar het Zuiden zich niet uit kon wringen, heeft zich thans om het hele land geslagen. Dit ten gevolge van een gebeurtenis, in de geschiedenis van het gekleurde ras daarginds niet veel minder dan een omwenteling: de grote trek naar het Noorden, begonnen in de Eerste Wereldoorlog, de z.g. 'Tweede Emancipatie'.

De oorzaken? De lage katoenprijzen, de boll-weevil, het pachtsysteem, de algemene achteruitzetting, het lynchen, een zware overstroming van de Mississippi en misschien als determinerende: de verhoogde vraag naar deze goedkope werkkrachten, toen in het Noorden de immigratie stokte juist in de tijd dat de conjunctuur (in oorlogstijd!) opleefde. Men begon het oude 'Dixie' te verlaten, men ging er mee door en toen was de trek er, de stroom. Binnen tien jaar keerden twee millioen kleurlingen het Zuiden de rug toe; van een 'home-staying, home-loving race', wat ze immers 'van nature' waren (en hoe goed kende men niet die natuur!), werden zij plotseling het meest beweeglijke volksdeel van de V.S. Het Zuiden voelde het maar al te goed, wat deze uittocht economisch betekende en trachtte hem met wettige en onwettige middelen te belemmeren; Noordelijke agenten, die de negers kwamen lokken, werden zo nodig afgeranseld en opgesloten; anderzijds gaf men hier en daar aan de politie opdracht, 'het gebruikelijke afranselen van negers te beperken'. Maar zelfs deze zachtmoedigheid baatte niet. Vanouds was dit Noorden het 'Beloofde Land' geweest en nu werd het een 'Exodus' daarheen, door God gewild; een schrijver spreekt zelfs van een massapsychose. Welgestelde negers verkochten met groot verlies hun have; artsen, geestelijken, kooplieden, alles trok mee, naar het Kanaän, dat hen zo lang had gewenkt. Eindelijk!

Het viel niet mee. Geen melk en honing wachtten hen daar, maar

aant.

de dienstbaarheid. Ook in het Noorden bleek het wachtwoord: 'Let Jim do it', d.w.z. het zwaarste, vuilste en slechtst betaalde werk. En Jim was tevens 'the last to be hired, the first to be fired'. Dit Noorden kreeg nu de 'good nigger', op een afstand altoos zo sympathiek beschouwd, in zijn naaste omgeving, kwam er mee in contact, waardoor sterke spanningen ontstonden. Ook tussen de negers die allang in het Noorden woonden en hun nieuw aangekomen rasgenoten - dat is maar menselijk. In het algemeen behandelde men de neger nog steeds beter dan het Zuiden, maar in elk bijzonder geval slechter; precies het omgekeerde van de Jekyll-Hyde-verhouding van dat Zuiden, waar men de individuele neger wel mocht, maar het ras vreesde. In het Noorden kende men dan geen lynchpartijen, maar wel 'rassenrelletjes' en die waren voor de slachtoffers ook niet gezond.

Onder de motieven, die de neger tot zijn uittocht hebben bewogen, noemde ik de lynchjustitie, geboren uit 'ein mittelalterlich finsterer, spukhafter Knäuel von dumpfesten Urinstinkten und leiblicher Tagesnot, klug berechneter Agitation und Massenpsychose, von in der Kinderstube zugeflüsterten Geschichten vom Schwarzen Mann und von Groszväterjammer über verlorenes Gut und Unrecht, von hilfloser Wut über den ausdauerden Konkurrenten und der Angst die politische Herrschaft nun auch noch einzubüszen...'.[1] Dit is wel ongeveer de atmosfeer, waarin het lynchen heeft kunnen worden tot 'een vrijwel integrerend deel van onze nationale volkszeden', naar de uitspraak van de mulat Walter White in zijn bitter boek 'Rope and Faggot'. 'Het probleem van het redden van het lichaam van zwart en de ziel van blank Amerika,' zegt de neger-dichter J.W. Johnson. In het bovenstaande ontbreekt niet het sociale motief; stijging van de katoenprijzen en afneming van het aantal lynchgevallen houden met elkaar verband en het is trouwens niet zeldzaam, dat men speciaal stakende negers op deze wijze onschadelijk maakt. Curiositeitshalve vermeld ik de verklaring van H.L. Mencken, die er op wijst, dat het lynchen in de kleine doodse stadjes van het Zuiden de plaats inneemt van een kermis, theater of symphonieorkest elders, misschien beter van de vroegere Romeinse spelen en de auto-da-fé's, van de tegenwoordige stierengevechten en bokswedstrijden. Daar waar in het landelijke Zuiden de economische toestand het slechtst is en de normale emotionele en recreatieve honger bestaat gepaard met de even normale angst voor de neger, is de geschiktste bodem voor deze ellende aanwezig: men lyncht, als er een aanleiding is. Lynchende menigten

1 Lütkens, t.a.p., blz. 163; J. Harmon Chadbourn, Lynching and the Law (1933); Arthur F. Raper, The Tragedy of Lynching (1933); Allison Davis, Burleigh B. Gardner en Mary R. Gardner, Deep South (1946, 3de druk); Münsterberg, t.a.p., blz. 295; W. White, Rope and Faggot. A Biography of Judge Lynch (1929).

aant.

laten zich vaak in alle argeloosheid fotograferen en men kan de prentbriefkaarten kopen ook. Een bekend schilderij stelt een moeder voor, die haar dochtertje omhoogtilt, om haar goed te laten zien. Raper vermeldt de woorden van een domineesvrouw die een ander toeriep: ‘Come, I never did see a nigger burned and I mustn't miss this chance.’ Men leze slechts van Erskine Caldwell ‘Trouble in July’ - de afschuwelijkste herinnering blijft de houding van de overigens goedwillende sheriff, die maar één idee heeft: te gaan vissen, dus uit de buurt blijven, anders wordt hij niet herkozen. White beschuldigt de Kerk in het Zuiden er van, dat zij deze praktijken toegelaten, goedgekeurd, ja, aangemoedigd heeft en zijn felle aanklacht wordt door de bezadigde studie van Myrdal alleen maar bevestigd.

Waarom toch werd de neger gelyncht? Münsterberg, schrijver van een geleerd boek over Amerika, spreekt van ‘de teugelloze zinnelijkheid van de neger die hem steeds weer tot ontuchtige aanvallen op blanke vrouwen drijft.’ Men weet nu tenminste, waar al die mulatten vandaan komen... Het lynchen zal blijven, profeteerde Shufeldt, zolang de neger blijft: hij kan immers zijn instincten niet beheersen... Ook leken in de psychologie kunnen nog wel begrijpen, dat deze dingen heel anders liggen; men leze er Myrdal maar op na. Het is nog niet zo dom van de negers ‘Deep South’, dat ze niet graag in de buurt komen van een huis, waar een blanke vrouw alleen in woont.

Raper kent 3724 lynchgevallen van 1889-1930, hiervan waren meer dan vier vijfde negers. Van de tienduizenden daders, medeplichtigen en toeschouwers zijn er slechts 49 aangeklaagd en... 4 gevonnist. De laatste jaren van ons tijdvak is het aantal gevallen afgenomen, maar de wreedheid van de martelingen is verergerd. Ik waag me niet aan een beschrijving hiervan. Het klassieke model hebben wij trouwens in de dood van de gebroeders De Witt in onze eigen historie.

En de wet? De hierboven genoemde dichter Johnson zegt bijtend: als een neger werd vermoord in China, dan zou President Harding de hele vloot van de V.S. er op af kunnen sturen, maar als dat in Mississippi gebeurt, is hij machteloos. Bij elke lynching wordt de staat zelf gelyncht (Raper). In 1902 gaf een lijkschouwer als uitspraak, dat de lynchers, voor hem gebracht, hun plicht als goede burgers zouden hebben verzaakt, als ze hun slachtoffer hadden ontzien. In 1928 werd in Virginië een anti-lynchwet aangenomen; daar is het misdrijf vrijwel verdwenen. Waar precies ligt hier oorzaak, waar gevolg? Zes jaar eerder heeft een federale wet wel de meerderheid in het Huis van Afgevaardigden, maar niet in de Senaat kunnen krijgen. Nog in 1938, het jaar van Henry Adams, heeft zich dit onwaardige schouwspel herhaald. Men mag echter erkennen, dat de agitatie om zulk een feit heen misschien meer tegen het

lynchen uithaalt dan die wet zelf. Het Zuiden wilde er niet aan; het kon immers zelf wel voor zijn negers zorgen? Trouwens, dit van negerzijde, er zijn zoveel substituten voor het lynchen te vinden; hoe vaak is niet een gevangen kleurling door politiemannen alvast doodgeschoten, al dan niet 'op de vlucht'? In de jongste tijd is het euvel nog geenszins tot staan gekomen, ja, waarschijnlijk weer verergerd; in het lynchproces te Greenville (Juni 1947) werden de door iedereen herkende en aangewezen moordenaars niettemin door de jury onschuldig verklaard; één van hen riep na de vrijspraak uit: 'Ik ga me een maand lang bezatten en ga daarna op voor sheriff!' Eerbied mag men koesteren voor die elementen in Amerika, ook in het Zuiden, die inzien, hoezeer de idealen van vrijheid en vooruitgang door dergelijke misdaden worden geschonden en die met kracht er tegen in gaan, vaak tegen vooroordeel, misverstand en tegenwerking in. Het is een feit, dat de bekend geworden gevallen in Amerika zelf in de vooruitstrevende pers een grote publiciteit krijgen en buiten Amerika hier en daar niet te onderschatten reacties oproepen. Ik denk vooral aan het gebied van de Caraïbische Zee met zijn gekleurde bevolkingen; toen senator McKellar van Tennessee in 1944 opperde, dat de V.S. hun macht over dit hele gebied zouden uitbreiden, schreef de 'Amigo di Curaçao', dat men de verdiensten van deze V.S. niet wilde kleineren, maar dat hun rassentheorieën te sterk roken naar nazisme.

De ook hier te lande veel gelezen dichter Langston Hughes heeft eens een opstel geschreven: 'Wat de neger wil'[1]. Inderdaad, wat wil die neger toch? Het is een heel lijstje, maar van doodgewone dingen. Ten eerste: niet alleen liftjongens, dienstmeisjes e.d. te mogen worden, maar dezelfde kans te krijgen als de andere Amerikanen. Dan: dezelfde mogelijkheden te ontvangen van onderwijs en opvoeding uit de openbare kassen. Vervolgens: fatsoenlijke woningen te krijgen, niet door anderen uitgewoonde, slecht ingerichte dure ghetto's. Hierna: aandeel te ontvangen in het bestuur van staat en gemeente. Ook: een eerlijke behandeling door de rechterlijke macht, gelijkheid dus voor de wet. Ten zesde: dat men de burgerlijke beleefdheid tegen negers in acht neemt, geen 'Jim!', of 'Mary!' of 'Hey you!', maar 'meneer' en 'mevrouw' als ieder ander. En ten slotte gelijk aandeel aan maatschappelijke diensten; toegang b.v. tot openbare parken, scholen, zwembaden, reisgelegenheden, hotels. Al met al niets dat onverenigbaar is met de beginselen van democratie, van Christendom, van fatsoen.

Het is een triest lijstje en zou nog triester worden, wanneer ik aan de hand van Myrdal's geweldige studie de honderden nuanceringen ging opsommen, welke het eigenlijk verbergt; ik zou er bladzijden mee moeten vullen. Het aantal zowel als de aard van de taboes is ongelofelijk.

1 Sylvestre C. Watkins, Anthology of American Negro Literature (1944), blz. 262-265.

Alweer, als enig voorbeeld dan, J.W. Johnson: ‘In het Zuiden kan een blanke heer niet met een negerin eten zonder het gevaar te lopen van ernstig verlies van sociaal prestige; wèl mag hij slapen met een negerin zonder het risico van enige schade voor zijn reputatie.’ Een studie als het meer aangehaalde ‘Deep South’, voortreffelijk om haar geringe affect, laat weinig illusies over de toestand aldaar, evenmin als over de vooruitzichten. De Zuidelijke pachtboeren waren er al voor 1929 slecht aan toe: ze leefden in afgrijselijke krotten, werkten met de hele familie om de pacht te kunnen opbrengen, waren voor de taxatie van de katoenprijs veelal aan de eigenaar overgeleverd en geketend aan de gedwongen winkelnering. Afschuwelijke kinderarbeid, waardeloos onderwijs, gebrek aan elementaire hygiëne, achterstelling en rechteloosheid op elk gebied hebben noodlottige gevolgen gehad en na 1930 is blijkens Myrdal hun toestand nog verergerd. Daar kon het feit niets aan veranderen, dat er tussen de landheer en de ‘good nigger’ dikwijls een sterke solidariteit bleek te bestaan; beide partijen waren gevangen in een sociaal systeem, dat wel leniging, maar geen verbetering mogelijk maakte.

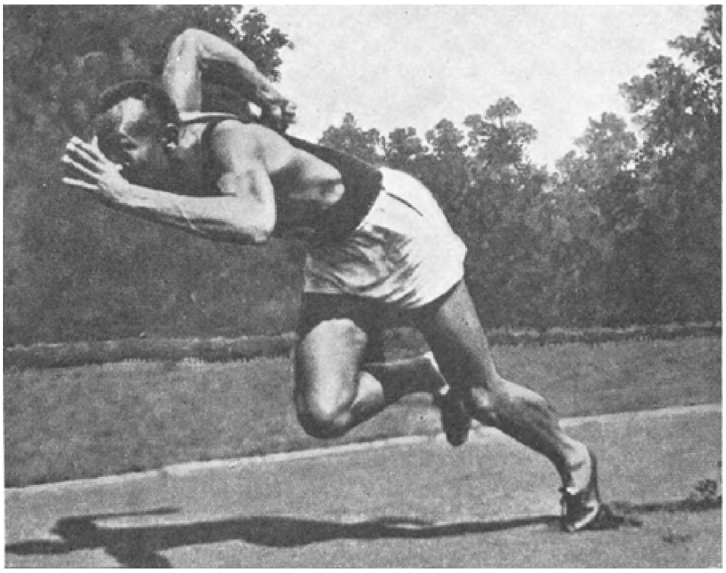

De neger-athleet Jesse Owens won in 1936 op de Olympische spelen te Berlijn de nummers 100, 200 m hardlopen en vèrspringen, alle drie met wereldrecords

Bij duizenden trokken de negers naar de steden, voor hen ‘vergaar-

bakken van vuil, decadentie en armoede'. Een wel buitengewoon somber beeld levert 'Black Metropolis' van Drake-Cayton[1]: de 'zwarte gordel' van Chicago, een stad van 300.000 binnen een stad. Het is gruwelijk, in welke mate de massa's daar de gevolgen dragen van de slechte woningtoestanden, ziekten, misdaad, gebrek aan ontspanning, onvoldoende onderwijs, algemene verzorging en... maatschappelijke exploitatie. En elders stond het met de geürbaniseerde neger niet beter. Washington, de bondsstad, welke Lee maar niet kon innemen tijdens de Burgeroorlog, is veroverd door de Jim Crow - discriminatie - de 250.000 negers wonen er in een weerzinwekkend ghetto, zodat hun gemiddelde leeftijd twaalf jaar onder die der blanke burgers blijft, maar hun tuberculose-cijfers vijfmaal zo hoog zijn. Negerhonden zelfs hebben er hun apart kerkhof en er zijn twee knikker-kampioenschappen, een voor blank en een voor zwart. Dit alles onder de rook van Witte Huis, Kapitool en Hooggerechtshof[2]. De twintig percent van Baltimore, die 'gekleurd' is, moet het stellen met twee percent van de woonruimte daar. Harlem moge zijn schilderachtige zijden hebben, maar alleen een blinde kan de andere niet opmerken. De cijfers voor de misdadigheid van de neger over dit tijdvak zijn zeer ongunstig, waartegenover zij er op wijzen, dat in de geheel-zwarte stad Mound Bayou (Mississippi) in twintig jaar tijds niet één moord is voorgekomen. Bijna evenveel opschudding als de zaak-Sacco en Vanzetti heeft de Scottsboro-affaire van 1931 gewekt, waarbij een zevental negerjongens wegens een aanslag op twee blanke meisjes jarenlang van gerecht tot gerecht werd gesleept en ten slotte toch veroordeeld; ook dit proces vond internationaal een geweldige weerklank.

Eén ding heeft de neger in elk geval in dit tijdvak veroverd. De psychologie, sociologie en anthropologie hebben wel definitief het sprookje van zijn aangeboren minderwaardigheid vernietigd. De historicus behoeft evenmin over zijn taaie leven als over zijn verdwijnen verbaasd te staan. Hij weet maar al te goed, dat 'de barbaren, die volgens Aristoteles nauwelijks tot tien konden tellen, Kant en Shakespeare en Newton hebben voortgebracht', terwijl het volk van Aristoteles in de tijd van Macaulay was 'vervallen tot vreesachtige slavernij en hun taal tot een barbaars jargon', de taal van Homerus en Plato! Zijn diepe overtuiging van de taaiheid van vooroordeel en misverstand veroorlooft hem nog niet, allerlei bijgeloof als eeuwig te beschouwen, zoals de noodzakelijkheid van oorlog, de achterlijkheid van vrouwen, de onopvoedbaarheid der

1 St. Clair Drake en Horace C. Cayton, Black Metropolis: A Study of Negro Life in a Northern City (1945).
2 Segregation in Washington: National Committee on Segregation in the Nation's Capital, Chicago, (1949).

aant.

massa's, de onvermijdelijkheid van armoede. De neger heeft in diezelfde tijd enorm gewonnen aan zelfrespect. Lees de welbekende woorden van James Weldon Johnson:

> ‘De gelofte, die ik heb trachten te handhaven gedurende het grootste deel van mijn leven luidt: Ik zal niet een, of een millioen of honderd millioen bevooroordeelde mensen de kans geven, mijn leven te verwoesten. Ik zal noch aan vooroordeel, noch aan vernederingen, noch aan onrechtvaardigheden toestaan, mij een geestelijke nederlaag te bezorgen. Mijn innerlijk leven is het mijne en ik zal zijn onaantastbaarheid verdedigen en handhaven tegen alle krachten der hel.’

Er groeit een andere neger op; die zich ook vaker ‘neger’ noemt, zoals de Jood minder prijs is gaan stellen op ‘Israëliet’. Een geslacht geleden nog maar pas was verwantschap met blanken voor hem een aanleiding tot zelfverheffing; thans is een taboe aan het ontstaan tegen vermenging en mulattisering. Natuurlijk doen zich hier overdrijvingen voor, b.v. wanneer negermeisjes alleen met zwarte poppen mogen spelen en donkere predikanten verkondigen, dat Adam en Eva in het paradijs-klimaat ongetwijfeld zwart zijn geweest. Beethoven wordt in dit perspectief een mulat en Joseph Haydn eveneens een kleurling[1]. Grote opschudding heeft het tenminste gewekt, toen de N.A.A.C.P. (met niemand minder dan Mevr. Roosevelt in haar bestuur!) in 1948 een stap heeft voorbereid bij de U.N.O. om herstel te krijgen van rechten voor een gemeenschap, die ‘evenveel leden telt als Argentinië en Tsjecho-Slowakije, of heel Scandinavië... Wij zijn groter dan Canada, Saoedi-Arabië, Abessynië, Hongarije of de Nederlanden... en terwijl we ons er over verheugen, dat andere kleine volken hun wensen kunnen kenbaar maken bij de Verenigde Naties, handhaven wij onze mening dat onze stem niet mag worden gesmoord of voorbijgegaan’. De negers hebben rustig het verwijt naast zich neergelegd, dat ze ‘Rusland helpen’ en hun wensen wereldkundig gemaakt. Wat de blanken op hen mogen hebben aan te merken, zij menen dat ons register met twee grote wereldoorlogen (om van de rest niet te spreken) er ook wel wat beter uit kon zien. Men leze onderstaand gedicht van James Edward MacCall, geboren in 1880; door een aanval van typhus tijdens zijn studie blind geworden, heeft hij die nochtans weten te voltooien:

The new negro

He scans the world with calm and fearless eyes,
Conscious within of powers long since forgot;
At every step, new man-made barriers rise
To bar his progress - but he heeds them not.
He stands erect, though tempests round him crash,
Though thunder bursts and billows surge and roll;

1 Roi Ottley, Inside Black America, (1948), blz. 81.

aant.

He laughs and forges on, while lightnings flash
Along the rocky pathway to his goal.
Impassive as a Sphinx, he stares ahead -
Foresees new empires rise and old ones fall;
While caste-mad nations lust for blood to shed,
He sees God's finger writing on the wall.
With soul awakened, wise and strong he stands,
Holding his destiny within his hands.

Tot het ontwaken van het in dit gedicht uitgesproken gevoel heeft zeker de groei bijgedragen van een elite van geleerden en kunstenaars, die in hun werk het bewijs leverden voor de geestelijke mondigheid van de neger. Van oudsher heeft hij een groot deel van de volkskunst en van de volksmuziek van Amerika voortgebracht. Ik zal mij waarlijk niet begeven in de controversen nopens de ‘spirituals’[1] en ben niet blind voor de gevaren, verbonden aan een te simplistische formulering, maar kan toch wel iets navoelen van de ontstemming van J.W. Johnson, die meende, dat men de negers pas deze liederen is gaan afnemen, toen men hun schoonheid had ontdekt. Hij heeft zelf een prachtig gedicht gewijd aan de zangers van deze verrukkelijke muziek; hier is de laatste strofe:

You sang not deeds of heroes or of kings;
No chant of bloody war, no exulting paean
Of arms-won triumphs; but your humble strings
You touched in chord with music empyrean.
You sang far better than you knew: the songs
That for your listeners' hungry hearts sufficed
Still live, - but more than this to you belongs:
You sang a race from wood and stone to Christ.

Gramofoon en radio vooral hebben ons vertrouwd gemaakt met het natuurlijke idioom van dit volk; kan men zich in zijn soort een schoner lied voorstellen dan ‘sometimes I feel like a motherless child’ dat in zijn onuitsprekelijke tederheid aan Middeleeuwse leisen doet denken? Of iets majestatischer dan ‘Go down, Moses’ met zijn grootse mineur-harmonieën? In de blanke wereld heeft de film ‘Green Pastures’ zeer de aandacht getrokken en weinigen die haar gezien hebben zullen het spel van Rex Ingram als de ‘Lawd’ vergeten; het toneelstuk van deze naam liep in de V.S. vijf jaar lang en Richard B. Harrison, die daarin deze moeilijke rol vervulde, stierf 70 jaar oud na de 1657ste opvoering; het heet dat hij de rol niet dan met de uiterste schroom op zich had genomen, maar dat hij, toen hij dan eindelijk de stap had gedaan, in zijn eigen leven diep de invloed van deze keuze onderging en een soort biechtvader van zijn volk heeft kunnen worden; volgens het onmisbare ‘Time’ (4 Oct. 1948) werd zijn 53-jarige collega van de film echter in New York

1 A.L. Lloyd, Black Spirituals and White; The Modern Quarterly, Dec. 1945, blz. 71-88.

aant.

gearresteerd wegens schaking van een 15-jarig meisje... Er is overigens juist op deze film door negers en negervrienden wat critiek uitgeoefend, welke de goede bedoelingen niet miskent, maar meent, dat zij bestaande stereotypen dreigt te bestendigen, die niet alleen een scheeftrekking van de werkelijkheid zijn, maar ook even zovele belemmeringen voor het stellen van de vraag naar de raadzaamheid of de rechtvaardigheid van de wijze, waarop de neger in de kaste-orde is geplaatst. Het bekomt immers geen enkele maatschappelijke groep erg goed, wanneer men haar deugden overdrijft en zeker niet een onderdrukte. Een andere prachtige neger-rol is die van Charles Gilpin in 'The Emperor Jones'' van O'Neill; toen het stuk weer van het repertoire was, kon de man weer... liftjongen worden[1]! Als een caricatuur, zij het een onbedoelde, van de 'Lawd' moge ik de neger vermelden, die zich in hotelregisters placht in te schrijven als 'John Doe, alias God'. Dit nu is de beruchte of beroemde Father Divine, die in 1932 met zijn beweging is begonnen na de 'trucs van het vak' (het zij zonder boze bedoeling, alleen als vertaling, hier gezegd) te hebben geleerd van een evangelist. John Hoshor kent hem in zijn boek 'God in a Rolls Royce' van 1936 twee millioen volgelingen toe, maar in 1940 waren er blijkbaar een heleboel gevallen engelen uit voortgekomen, want toen waren er misschien een 15.000 over. Toen kwam de Hemelse Vader al alléén op Zondag in New York, aangezien men aldaar op de Dag des Heren niet arresteert wegens belastingontduiking; de rest van de week reisde hij met zijn vrouw, een potige blondine uit Montreal, de States rond, waar overal in de neger kwartieren te zijner ere spandoeken hingen met:

FATHER DIVINE IS GOD ALMACHTIG

en meer van dat moois[2]. Zijn enorme inkomsten verklaarde deze Heer te danken aan het feit, dat hem het geld uit de hemel toeviel; men vraagt zich echter af, waarvoor hij het nodig had, aangezien hij op een gegeven tijdstip wel driehonderd engelen er op nahield, die hem alles gaven, wat ze verdienden. Ik zou niet graag de door hem gehouden oefeningen beschrijven, want dat vereist een wel zeer vaardige pen; de hoofdpersoon zelf had daarbij b.v. 'de verstrooide, gepraeoccupeerde houding van een herbergier, in de vroege dagen der drooglegging, die bij het maken van een cocktail zich aldoor afvroeg, wanneer nu de politie zou binnenkomen', een optreden dat van een Allerhoogste alleen maar bevreemden kan. Ik stap er dan ook maar van af en keer liever terug naar lieden, met wie de negers meer eer kunnen inleggen. Onder de uitvoerende kunste-

1 Edith J.R. Isaacs, The Negro in the American Theatre (1947), blz. 63.
2 Roi Ottley, t.a.p., blz. 65 vgg.

aant.

naars dan Marion Anderson en Paul Robeson, deze laatste behalve zanger van internationale reputatie ook jurist, talenkenner en toneelspeler van betekenis. Het aantal negerschrijvers en dichters is te groot, om hier te noemen. Zeer bekend zijn geworden de alleszins fijnzinnige en zuivere lyricus Langston Hughes en de prozaschrijver Richard Wright, wiens 'Native Son' en 'Black Boy' in vele Europese talen, ook in het Nederlands, zijn vertaald. Het eerste werk is de geschiedenis van de negerjongen Bigger Thomas, die wegens het plegen van een dubbele moord ter dood wordt veroordeeld; ook dit een 'American Tragedy', een standaard-voorbeeld van 'frustration'. Een hoogtepunt in het boek is de rede van zijn advocaat, vooral om de wijze, waarop deze het probleem van zijn cliënt stelt. In een voortreffelijke inleiding legt Dorothy Canfield Fisher nog eens de vinger op het maatschappelijke tekort, dat de jonge Thomas naar de electrische stoel heeft gevoerd: opgevoed als een dier, getraind op bepaalde stimuli te reageren, wordt de neger geplaatst in situaties, waarin aan die reacties de weg wordt versperd, met als gevolg neurotische conflicten en abnormale daden[1]. 'The negro genius is imprisoned in the Negro problem', zegt Myrdal. Hoeveel te meer de 'gewone' neger! En de asocialen, de 'cats', de opgeschoten jongens, die aan de hoeken der straten staan, slenteren, niets doen, niets mogen doen, omgeven door de ontzaglijke verlokkingen van een leven, waar ze niet aan mogen deelnemen en des te dieper ontgoocheld, naarmate ze meer hadden verwacht! Samen met Paul Green heeft Wright er een toneelstuk van gemaakt, dat niet zonder ingrijpen van de politie een tijdje lang repertoire heeft kunnen houden. Eigenlijk nog somberder is zijn autobiographie, het bovengenoemde 'Black Boy':

Een neger op een Amerikaanse postzegel: Carver (1943). Booker T. Washington was hem overigens hierin voor geweest

> 'After I had outlived the shocks of childhood, after the habit of reflection had been born in me, I used to mull over the strange absence of real kindness in Negroes, how unstable was our tenderness, how lacking in genuine passion we were, how void of great hope, how timid our joy, how bare our traditions, how hollow our memories, how lacking we were in those intangible sentiments that bind man to man, and how

1 Men leze vooral ook het aan latere drukken toegevoegde 'How "Bigger" was born' van de schrijver.

aant.

> shallow was even our despair. After I had learned other ways of life I used to brood upon the unconscious irony of those who felt that Negroes led so passionai an existence! I saw that what had been taken for our emotional strength was our negative confusions, our flights, our fears, our frenzy under pressure.'

Ik sprak hierboven van een elite van kunstenaars en geleerden en wil een enkel woord wijden aan de tweede groep. Daarin staat ver voorop de 'aardnoten-tovenaar' George Washington Carver (gest. 1943)[1], wiens geboorteplaats in Missouri te zijner ere tot 'nationaal monument' is verklaard door het congres (de geboortedatum van dit slavenkind is niet bekend) en die in 1948 op een postzegel van zijn land is vereeuwigd. Het is haast niet te begrijpen, hoe deze man zich heeft omhoog gewerkt tot de positie van leidende landbouwscheikundige in de V.S. Booker T. Washington riep hem naar Tuskegee, waar hij uit het niets moest gaan bouwen: met een open schuur zonder uitrusting en een paar studenten. Vandaar tot het beste laboratorium van het hele land was geen gemakkelijke weg. Zeker niet voor hem persoonlijk: de grote botanist mocht niet in de parken, de begaafde schilder mocht geen tentoonstelling bezoeken, de muziekminnaar geen uitvoeringen. Maar hij werkte en deed inderdaad wonderen: de 'Zwarte Leonardo'. In 1896, toen hij begon, keek geen mens naar de aardnoot om, maar aan het eind van zijn loopbaan was de daarop gebouwde industrie 200 millioen dollar waard, om niet te spreken van wat hij uitrichtte met zulke nederige producten als zoete aardappelen, leem enz. enz. Kleur- en voedingsstoffen toverde hij te voorschijn, alles ten bate van zijn land, want hij vroeg niets voor zichzelf. Alleen al wat hij de onwetende Zuidelijke boeren leerde omtrent bodembescherming zou hem al het recht geven op de naam van een weldoener des volks. Maar ook anderen leerden van hem; Henry A. Wallace is een zijner studenten! Niet alleen zwart, maar zeker ook blank Amerika mag opzien tegen deze zoon des lands en het verheugt de historicus vast te stellen, dat Carver is groot geworden, niet alleen ondanks, maar zeker ook door Amerika, aangeraakt als hij was door het credo van zelfvertrouwen en menselijke waardigheid, dat in het beste van dit Amerika belichaamd is.

Geëvenaard heeft hem tot nu toe niemand onder zijn volk; de meesten zijn achter en ver achter; 'Who's Who' van 1930 telde slechts 98 negernamen. E pur si muove! Zo is er een merkwaardige belangstelling gegroeid in eigen geschiedenis en daarmee een belangrijke dimensie gewonnen: de negers hebben hun voorouders, hun helden en martelaren ontdekt, zij hebben een hele historische school gesticht en ruimen het puin op dat over hun Afrikaans en Amerikaans verleden ligt; een verleden dat zij moeten kennen om hun toekomst te scheppen. Ook de negerpers is veranderd en in elk geval zowel in kwaliteit als in kwantiteit

1 Rackham Holt, George Washington Carver (1945).

toegenomen; meer dan tweehonderd kranten met een lezerspubliek van twee millioen, een eigen nieuwsagentschap e.d. vormen een verschijnsel dat men niet meer kan verwaarlozen. Ook in de negerkerk openbaren zich kenteringen. In het diepe Zuiden is het conformisme nog groot, ongetwijfeld, daar is de analogie tussen Jehova en de blanke pachtheer nog maar al te vaak de gewoonste zaak ter wereld en pleegt de predikant, veelal schandelijk laag bezoldigd, het bestaande economische systeem te stabiliseren. Het thema is daar tegen vroeger nauwelijks veranderd: het leidende motief van honderden preken blijft, dat grond, kleren, geleerdheid, prestige, geld e.d. er niets op aan komen, maar dat een tevreden en nederig hart alles is; ‘anders komen ze hier in het Zuiden maar in opstand’ erkende een dominee hulpeloos. Hiertegen is, vooral in het Noorden, verzet gerezen; steeds meer verwerpt men een stelsel, dat de blanke groep in deze en de zwarte in de volgende wereld beloont. Naar verluidt werkt de Rooms-Katholieke missie niet zonder succes onder een gemeenschap, die de Protestants-Christe lijke kerken niet altoos naar de voorschriften van het Evangelie zijn tegemoet getreden. Anderzijds zijn er weer zeer hechte bindingen aan deze kerken aanwezig.

Ook in dit tijdvak heeft de Amerikaan zich moeten afvragen: Waarnaartoe met de neger? Hoe kunnen wij dit vraagstuk oplossen?

Het ligt in de menselijke natuur, dat velen zich hiertegenover gedragen als de bewoners van ‘Middletown’ tegenover de corruptie, de slechte melk, de hoge kindersterfte, de werkloosheid, de prostitutie en meer dergelijke misstanden; zij willen die problemen eigenlijk niet oplossen; zij willen er af. Het ‘Pontius-pilatisme’ dus dat zich als opgescheept beschouwt met een sociale, economische, culturele, biologische en politieke lastpost die-er-nu-eenmaal-is, zoals de zandstorm en de overstroming er zijn. Het is zo gemakkelijk, er niets van te weten, niets meer dan de paar overal nageprate gemeenplaatsen, berustend op de overtuiging dat men heus de neger wel ‘kent’. De publiciteit, welke de neger onder blanken geniet, draagt maar al te vaak bij tot de handhaving van deze stereotypen, van deze vooroordelen; voor velen van hen is de enige bron van hun wetenschap omtrent hun zwarte medeburger de misdadenrubriek in de krant. Immers, als een neger een misdaad pleegt laat men bijna nimmer het ras van de dader onvermeld, een ook in Europa niet helemaal onbekend mechanisme.

Men mag daarentegen gelukkig weer erkennen, dat juist van blanke zijde hierin veel verbetering is teweeggebracht. Wetenschap en publicistiek hebben gewedijverd in het rechtzetten van allerlei gevaarlijke en dwaze vooroordelen; een deel daarvan is van literaire aard en zet dus, zij het ook met meer letterkundige bekwaamheid, de traditie van Harriet Beecher Stowe voort. Ik noem het toneelwerk van Paul Green, van

aant.

Mark Connelly, van DuBose Heyward, ik noem de prachtige roman 'Strange Fruit' van Lillian Smith, eveneens voor het toneel bewerkt. Vooral de kleine eenacters van Paul Green, gebundeld onder de titel 'Lonesome Road', behoren tot het beste, wat ooit over, d.w.z. voor de neger is geschreven. Ik vermeld ook de paar heel bijzondere (tussen veel ongenietbare!) verzen van Vachel Lindsay.

Weer andere blanken zijn nog steeds niet teruggekomen van het denkbeeld, dat in een vorige eeuw het aanzijn aan Liberia heeft geschonken: de neger naar Afrika te sturen, naar een eigen land. Juist in de thans beschreven periode kwam een beweging van de negers uit daaraan in belangrijke mate tegemoet, ik bedoel die van Marcus Garvey, met zijn 'The Universal Negro Improvement Association', waarin deze geniale agitator na de Eerste Wereldoorlog de toegenomen onvoldaanheid van rasgenoten kanaliseerde. Volgens hem moesten de negers voor zichzelf zorgen; de blanken schreef hij als ongeneeslijk af. Culturele assimilatie was uit den boze, want onvruchtbaar en verzwakkend; over de hoofden van de hele neger-intelligentsia richtte hij zich tot de doodgewone kleurling en exalteerde diens kleur: zwart betekende mooi, sterk, superieur; God en Jezus waren zwart geweest; Afrika het leidende werelddeel in de menselijke geschiedenis: Egypte, Ethiopië, Timboektoe hadden aan de spits der beschaving gestaan. Terug naar Afrika! Hij stichtte een leger, een Zwarte Kruis, een motor-corps, een jeugdbeweging, een Black Star Line en verkondigde het Afrikaanse Rijk (1921) met Garvey als heerser en een hele adel, waaronder de hertog van de Niger en van Oeganda. (Voordat men om deze namen lacht herinnere men zich de Prins van de Moskwa en de Koning van Rome!). Ik kan niet alles beschrijven, maar wijs er alleen op dat Garvey in 1920-1921 een enorme aanhang onder de zwarte massa's had. En toen stortte de zaak op een triestige wijze ineen; Garvey ging na een dwaas en jammerlijk proces het tuchthuis in en werd na twee jaar als 'alien' verbannen (hij was een West-Indiër); in 1940 stierf hij volkomen vergeten. Grandioze bombast had bedorven, wat als poging, om de arme, onwetende zwarten in beweging te brengen, nimmer is geëvenaard.

Waarnaartoe met de neger? Er bestaat natuurlijk ook een socialistische visie op het probleem, die als uitgangspunt het woord van Marx neemt, dat een neger een neger is, maar onder bepaalde omstandigheden een slaaf wordt. Zij ziet het negerprobleem in Amerika bepaald door het kapitalisme, dat hem eerst uit Afrika in Amerikaanse lijfeigenschap heeft gevoerd, van daaruit in de loonslavernij heeft gedompeld, politiek heeft onrecht, geestelijk vernederd, economisch te kort gedaan en sociaal uitgebannen. Binnen deze visie wordt de onderdrukking van de neger een uiterst gecompliceerde, maar nochtans hoogst reële functie van klasse-

exploitatie, geen rassen-, maar een klassenvraagstuk; het hele gevoel van rassuperioriteit geen biologisch, maar een sociaal bijproduct. Dit is de meest optimistische kijk, maar niet, - en nog lang niet helaas! - de meest gangbare.

Hoe is de neger nu in de laatste jaren gevaren? Enkele aantekeningen moeten ook hier een surrogaat voor honderden bladzijden schenken. De Roosevelts staan in de herinnering van de zwarte Amerikaan zeer gunstig aangeschreven, vooral Mevrouw Roosevelt, die sinds Harriet Beecher Stowe de meestgehate vrouw in het blanke Zuiden was (en is). Maar datzelfde Zuiden was het bolwerk van de Democratische partij, waar haar man de vertegenwoordiger in het Witte Huis van was en maar al te vaak belemmerde de politieke practijk de President datgene te doen, wat hij als mens zeker gaarne had gedaan. Voor zover het Zuiden van de New Deal profiteerde, profiteerde de neger mee, zij het ook lang niet in dezelfde mate als de blanken; het zegt echter wel iets, dat 400.000 gekleurde analphabeten leerden lezen en schrijven in het kader van de werkverschaffing aan onderwijskrachten. Het heeft ook de aandacht getrokken, dat de neger in het Noorden zich te zelfder tijd meer en meer bewust werd van de betekenis van zijn stembiljet; vooral waar er velen in een district of staat woonden, kwamen zij vaak in de gunstige positie, welke men met ‘op de wip’ aanduidt. Zelfs in Zuid-Carolina waren zij van de partij in 1948 dank zij een voorarrest van rechter Waring; toen de bliksem in het huis van diens buurman insloeg, bevestigden volgens ‘Time’ onbekenden een bordje op het zijne met het opschrift: ‘Lieve Heer, hij woont één huis verder’. De vroegere vanzelfsprekende verbondenheid met de Republikeinse partij maakte plaats voor een zorgvuldig afwegen van belangen, niet geheel ongelijk aan de verkiezings-tactiek van de vakbeweging.

Ook heeft de neger voordeel getrokken uit de hoogconjunctuur, die de Tweede Wereldoorlog in het Zuiden met zich meebracht. De werkloze zwarte verdween al even zeer als de werkloze blanke en een nieuwe trek spreidde de negers van het Zuiden uit naar elders, wel een millioen! Een kwart van het totaal woonde in 1945 buiten dat Zuiden en daarvan was meer dan 90% geürbaniseerd! Vooral in het uiterste Noordwesten zijn veel kleurlingen komen wonen, daar voor het eerst. In het Zuiden zelf heeft zich een trek afgespeeld van het land naar de stad. Dit alles met diep ingrijpende gevolgen en niet altoos van de aangenaamste: hier en daar is de dichtheid van bevolking in Chicago te vergelijken met die in Calcutta en in Detroit vond in 1943 de ergste rassenrel sinds 25 jaar plaats... Ook in deze oorlog trok de neger er op uit als soldaat om te strijden voor de vier vrijheden, waarvan hij in zijn eigen land geen enkele deelachtig was; meer dan ooit voelde hij zijn achterstelling en er zit wel

aant.

iets in de bittere woorden van een recruut: 'Als ik sneuvel, laat dan op mijn zerk zetten: Hier rust een zwarte man, die stierf toen hij tegen een gele ter bescherming van een blanke vocht.' Te meer, omdat hij vrezen moest dat velen zijner blanke landgenoten zouden denken, dat de neger, indien goed genoeg om op de slagvelden te sterven, ook wel goed genoeg zou zijn om op de katoenvelden te sterven[1]. Er is dan ook met veel pessimisme gesproken over toegenomen wrijving na het eindigen van de strijd, omdat de neger, alweer in de militaire hiërarchie achteruitgezet, maar anderzijds van groter zelfvertrouwen vervuld, een deel van zijn voormalige gedweeheid zou hebben ingeboet. Op lange termijn horen wij weer optimistische klanken. 'History can be made. It is not necessary to receive it as mere destiny', zegt Myrdal; de bloei der sociale wetenschappen zal het zeker meer en meer mogelijk maken het Amerikaanse credo te verwezenlijken. Daarvóór zal echter nog heel wat water door de oude Mississippi moeten stromen...

De negers waren geenszins de enige onterfden in deze maatschappij. Voor zover zij in het Zuiden woonden, de overgrote meerderheid, deelden zij in de achteruitgang van dit gebied na 1865. 'Het Zuiden heeft het hoogste percentage negers, leden van evangelische kerken, analphabeten, moorden, coca-cola-drinkers en pachtboeren van Amerika,' schrijft D.W. Brogan en ik vrees, dat hij nog een paar maxima of minima) heeft weggelaten. De Burgeroorlog van 1861-1865 had de Noordelijken mèt de overwinning een koloniaal imperium geschonken binnen de landsgrenzen, een Indië, waar zij een drainage van menselijke en natuurlijke rijkdommen hebben toegepast, die tot zeer onbevredigende toestanden heeft moeten leiden. Honderdduizenden jonge mensen verlieten het onbewoonbare land, dat bovendien katoen produceerde, die men niet droeg, tabak, welke men niet rookte, meubels, die men niet gebruikte. John Gunther komt met het krasse geval van de doodgewone burger van Georgië, die sterft: zijn schoenen blijken uit Nieuw-Engeland, zijn onderkleren uit New York, zijn bril uit New Jersey, zijn valse tanden uit Pittsburgh, zijn doodkist uit Michigan, met spijkers uit Connecticut, de begrafenisauto uit Detroit en de dienst werd geleid met behulp van een bijbel, in New York gedrukt van papier uit Maine. Het enige wat de burger zelf tot de begrafenis bijdroeg, was zijn lijk en wat de gemeenschap leverde, was het gat in de grond... Een verarming zonder weerga, een ongekende onwetendheid en analphabetisme, ziekte en ellende, zoals men ze zich haast niet kan voorstellen met woningtoestanden als in de schuilhoeken van de Balkan. Men kan het zich zo goed indenken, het opschrift boven een benzine-station in Arkansas ('Lach-Gas' geheten):

1 James S. Allen, Machines in Cotton, Science and Society, XII, (1947/48), blz. 240-253.

‘Glimlach; U Hoeft Hier Niet Te Blijven, Maar Wij Wel!’

‘Georgia Jungle’, schilderij van Alexander Brook (1939)

In 1929, aan het begin van de grote crisis, woonden hier ruim één vijfde van alle Amerikanen met samen één tiende van het nationale inkomen; de staat Mississippi, voor 83% landbouwgebied en potentieel een van de rijkste agrarische gebieden ter wereld, was toen zo ver, dat zijn twee millioen inwoners aan inkomstenbelasting $130.000 opbrachten. Ook de meest chauvinistische Amerikaan erkent wel de correlatie met geestelijke armoede en onderdrukking aldaar; deze staat vaardigde jarenlang de heer Bilbo naar de senaat af, van wie deze vergadering al in 1910 openlijk bekend had gemaakt, dat hij ‘ongeschikt was om zitting te nemen met fatsoenlijke mensen’; wat kan men echter verwachten van een kiesrecht, dat uit deze grote bevolking slechts een vijfduizend stemmen voldoende laat zijn, om zo iemand te kiezen? Buiten het Zuiden noemt wel niemand in de V.S. zo iets ‘democratie’. De troosteloze ontaarding en verhongering wordt nergens feller geschilderd dan in het werk van Erskine Caldwell, al die tegenspoed, al die onmacht, onbekwaamheid, onnozelheid, ‘frustration’. Ik heb ook een zwak voor het prachtige ‘The Heart Is A Lonely Hunter’ van de zeer jonge Carson McCullers, een boek, dat ik zou willen vergelijken met Sherwood Anderson's ‘Winesburg, Ohio’. Het is leerzaam, kennis te nemen van een advertentie, waarin de actieve Universiteit van Noord-Carolina haar publicaties aankondigde, het is eigenlijk een kleine catalogus van armoe en ellende. En de culturele onvruchtbaarheid, onontkoombaar in een gebied, waar de mensen van intellect uit wegvluchtten of werden weggezogen, was al even schrikbarend. Het is niet minder dan een mirakel, dat er hier en daar tegen het einde van dit tijdvak wel wat is verbeterd, ook dat in deze zo geschikte

aant.

bodem voor demagogie nog niemand met meer succes het experiment van Huey Long heeft nagedaan.

Is Katoen nog langer Koning? Men heeft het ontkend; King Cotton scheen soms inderdaad onttroond. Er is echter zo iets als de marktprijs, alsmede de menselijke vergeetachtigheid, alsmede de correlatie tussen die beide. Toch heeft men hier en daar een andere weg kunnen inslaan; tussen de vele zotte standbeelden, in het Zuiden opgericht, is er wel geen, zo verdiend, als het caricaturale dat staat in Crystal City, middelpunt van de spinazieteelt, voor Popeye, de zeeman, wiens kracht uit het nuttigen van deze groente voortkwam: een van de populairste figuren van de tekenfilm in de jaren dertig. Mèt de gewassen, de bezigheden, de belangstelling, veranderde er natuurlijk meer. Een enkele vooruitstrevende gouverneur (Arnall van Georgië b.v.)[1] bracht er wat leven in de brouwerij; de vakbeweging schoot er wortel, zelfs de C.I.O. met haar programmatische afwijzing van de negerdiscriminatie. En de Tweede Wereldoorlog heeft ook hier geld binnen gepompt; een stroom van honderden millioenen, waaruit allicht ook wel wat, misschien veel, goeds zal bezinken.

Ill fares the land,
To hastening ills a prey,
Where wealth accumulates,
And men decay.

Op dit versje van Goldsmith vond ik ergens het vervolg:

But I can sing
An even sadder fate
Of a land, where wealth decays
And men accumulate.

Ik zou niet gaarne beoordelen, of en in hoeverre dit op het geheel der Amerikaanse landbouw-economie van toepassing was, maar het feit ligt daar, dat de agrarische sector van het bedrijfsleven in het door mij hier beschreven tijdperk van ongeveer een kwart eeuw weinig goede tijden heeft gekend. De prijzen daalden maar al te vaak op afbraakniveau; verkeerde exploitatie, een ziek pachtsysteem en bodemerosie deden de rest. Hele revoluties konden veroorzaakt worden door schijnbaar onbelangrijke oorzaken, zoals het veranderde dieet (meer groente, fruit, melk en suiker), of zoals de slanke lijn-cultus, vooral bij vrouwen, of de betere huisverwarming en arbeidbesparende machines, waardoor minder calorieën uit het voedsel nodig waren enz. enz. Tussen 1920 en 1935 werd een kwart van alle farms wegens schuld verkocht; alleen in 1921 gingen

1 Ellis Gibbs Arnall, The Shore Dimly Seen (1946); Stetson Kennedy, Southern Exposure (1946); David L. Cohn, Where I was Born and Raised (1948).

meer dan 100.000 boeren failliet, terwijl in dat éne jaar 453.000 hunner hun bedrijf moesten opgeven. Het aantal pachters, in 1880 nog 25%, was 42,5% in 1935 en één derde van deze pachtboeren wisselde elk jaar van bedrijf, na uit de grond gehaald te hebben, wat ze maar konden. De door deze pachters veelal benijde eigenaren wisten zich soms al evenmin raad: schulden, hypotheken op land, op vee, op werktuigen, vergalden hun bestaan al evenzeer. Het agrarische inkomen, in 1909 nog 19% van het totaal en tien jaar later zelfs 20½, zakte in 1921 tot 12,6, in 1927 tot 10,4%! Ik weet niet, of er in het Amerikaanse spraakgebruik een uitdrukking voorkomt als 'zo sekuur als de bank', maar dan kan dat nimmer op de landbouwbank slaan, want daarvan gingen in die jaren, die fabelachtige jaren twintig n.b., elk jaar een paar honderd failliet, in 1926 zelfs 976!

In de volgende bladzijden moet ik hier en daar op het Amerikaanse platteland terugkomen, maar op één accent wil ik nu nog even wijzen: op de werkelijk ongelofelijke doordringing van het boerenbedrijf met de moderne techniek, met als gevolg een haast sprookjesachtige opdrijving van efficiency en productiviteit. De rurale noties van vroegere geslachten zijn wel volkomen geantiqueerd in een wereld van tractor en inseminatie, van diepvries en vliegtuig; noch de herders van Theocritus, noch de geruste landman van Poot, noch ten slotte de Pallieter van onze eigen eeuw passen daar meer in. Wanneer in 1789, het jaar van de Franse Revolutie, negentien personen op een boerderij moesten arbeiden, om genoeg voedsel voort te brengen voor zichzelf en voor één stadsbewoner, dan kunnen diezelfde negentien thans het nodige leveren aan zesenzestig stadsbewoners. En dat is nog maar één aspect van de ontwikkeling der techniek.

Utopieën en mythologieën, de dromen van Daedalus en de sprookjes van Sheharazade zijn immers achterhaald[1] door de uitvindingen, ontdekkingen en verzinsels van onze eeuw. Zij hebben het aangezicht der wereld veranderd in een mate en een tempo, die Salomo's scepsis ten aanzien van alle dynamiek onder de zon schijnen te weerleggen. Bevoegderen dan schrijver dezes mogen uitweiden over de betekenis van de intrede van deze ontzaglijke kracht in het leven der mensheid; in deze bladzijden behoort alleen een beschouwing thuis van het verschijnsel in het raam van een bepaald tijdperk. Ik las hierover een verhandeling[2], die meer in het bijzonder betrekking had op het Amerikaanse leven en de inhoud tot onderwerp had van de verkoopscatalogi, door het grote verzendhuis Sears Roebuck tweemaal per jaar in zeven millioen exemplaren aan zijn klanten verzonden, let wel: gratis. Ik kan helaas maar een enkel detail vermelden uit dit 'grootste boek ter wereld'. Zo trof het mij

1 Siegfried Giedion, Mechanization Takes Command (1948).
2 A.W. IJzerman, in: 'Mens en Maatschappij' van 15.3.1942, blz. 85-96.

dat pas in 1924 de huifkar er uit verdween, waarmee de periode een afsluiting kreeg, gedurende welke de pioniers in deze meer schilderachtige dan comfortabele voertuigen een leegstaand Westen binnentrokken. In 1919 komt er voor het eerst de radio in voor, met slechts tien om ruimte en onder het hoofd ‘telegraaf-instrumenten’ het begin ener nieuwe periode! Enige jaren later nam die radio alléén al twintig bladzijden in beslag! De omzet, door dit boek teweeggebracht, bedroeg reeds vóór 1940 een kwart milliard; Sears Roebuck heeft de pioniers aan de grens verlost uit hun ondraaglijk isolement en voorziet de eenzaamste posten van stedelijke gemakken; de Amerikaanse mens, toch al sterk op andere exemplaren van zijn soort aangesloten door post, auto, telefoon, telegraaf, pers, gramofoon, film en radio, kan nu zijn bestaan en zijn onmiddellijke omgeving organiseren in volkomen gelijkvormigheid met die van zijn medemensen. Was in 1910 de mode aan de Westkust altoos één jaar achter bij die van het Oosten, in dit tijdperk kwamen ze helemaal gelijk...

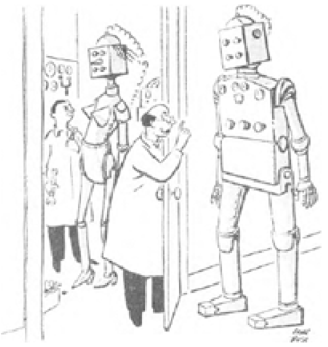

‘Wat loop je hier toch rond te snuffelen! Wacht maar even, we hebben een aardig grapje voor je bedacht’

Wat de historicus benauwt is in de eerste plaats omvang en tempo van dit alles: in 1925 bedroeg het aantal Amerikaanse patenten al 1.397.000, niet veel minder dan die van Engeland, Frankrijk en Duitsland te zamen. Het éne jaar 1932 leverde vijf eerste klasse uitvindingen en ontdekkingen op: het neutron, de zware waterstof, het positron, de alabamine en de eerste practische cyclotron - vier van deze uit Amerika! Want ook dat is een verschijnsel van deze nieuwe geschiedperiode: gewoonlijk is Amerika voor en waar het achter was, kòmt het voor: met de auto, de film, de radio, de chemische industrie, de televisie, nieuwe boekdrukmethoden, de foto-electrische cel, de koelkast, allerlei bevriesmethoden, de stuwdam, velerlei landbouwmachines, nieuwe wijzen van bouwen en de nylon.

Alle records van gevleugelde Nike's en van heksen op de Bloksberg zijn achterhaald door het vliegtuig[1], dat in Juli 1938 in nog geen vier dagen (drie, plus 19 uur en 8 minuten) om de aarde joeg, een record, dat zelf

1 W.F. Ogburn, The Social Effects of Aviation (1946).

sindsdien óók al weer is achterhaald.

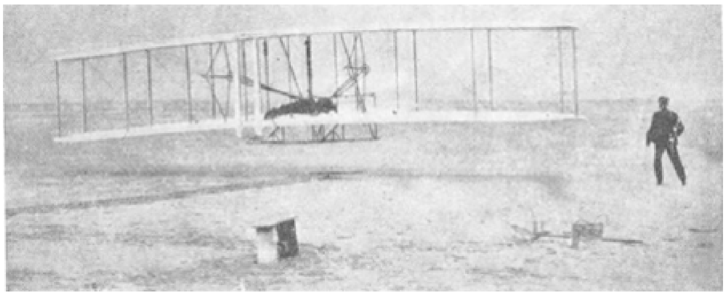

Eerste vlucht van een vliegmachine (17-12-1903); deze duurde ongeveer twaalf seconden

Het toestel van de Wrights (1903) woog maar 750 pond en kwam ternauwernood de lucht in; de 'stratocruiser' van 1945 135.000 en tegen 1950 is er een van één millioen voorspeld. De Wrights vlogen met een snelheid van een kleine vijftig km, thans is men over de duizend heen en heeft men de geluidssnelheid al achterhaald. De eerste luchtpostbrief ging op 15 Mei 1918 van New York naar Washington, men bestreed voor de eerste maal een insectenplaag van het vliegtuig uit in 1921 in Ohio. Een van de beroemdste, 'crazes' van de jaren twintig was die van Lindbergh, die na zijn geslaagde oceaanvlucht in New York bij zijn intocht met 1800 ton papier werd begooid en die 55.000 telegrammen ontving; één daarvan droeg 17.500 namen en werd op een rol van ik-weet-niet-hoeveel-gewicht door tien boodschappenjongens tijdens die intocht achter hem aangedragen. Wanneer men leest dat de normale prijs van een tweepersoonsvliegtuig in 1939 een $ 1250 bedroeg, waarmee men een vervoermiddel bezat dat van 72 tot 155 mijl per uur maakte en een nuttige lading tot 100 pond kon meevoeren, dan verbaast men zich er niet meer over dat enige duizenden boeren in Iowa a.h.w. de weg oversloegen en, de auto negérend, rechtstreeks tot dit Amerikaanse equivalent van het tovertapijt hun toevlucht namen. Het luchtvrachtverkeer van New York uit specialiseerde zich spoedig op dameskleren en -schoenen, op machines, electrische onderdelen, geneesmiddelen, juwelen, kranten, tijdschriften enz.; daarentegen stuurde een confectiefabriek van Californië uit wekelijks duizenden sportcostuums naar New York. Boeren leerden nieuwe ploegmethoden van het vliegtuig uit, nieuwe schoolbloemlezingen bevatten louter stukken, op de luchtvaart betrekking hebbend, te beginnen met Daedalus en Icarus - alleen zal volgens Ogburn het vliegtuig de geboortebeperking in de hand werken, zodat het nut, althans

aant.

de afzet van die bloemlezingen mogelijk wat problematisch wordt. Wie weet of de luchtverzorging, die het reizen in trein of auto, het bureauwerk op een hete dag of het verblijf in een operatiekamer veranderde tot iets, zo niet aangenaams, dan toch draaglijks, wie weet, of ze al niet het vliegtuig inmiddels mede heeft veroverd.

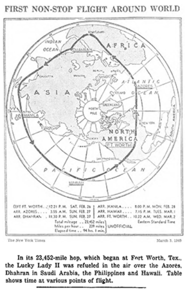
FIRST NON-STOP FLIGHT AROUND WORLD

LEFT FT. WORTH . . 12:21 P.M. SAT. FEB. 26	ARR. MANILA . . . . 8.00 P.M. MON. FEB. 28
ARR. AZORES . . . . 3.55 A.M. SUN. FEB. 27	ARR. HAWAII . . . . 7.15 P.M. TUES. MAR. 1
ARR. DHAHRAN . . 11.30 P.M. SUN. FEB. 27	ARR. FT. WORTH . . 10.22 A.M. WED. MAR. 2

Total mileage . . 23,452 miles
Miles per hour . . 239 miles
Elapsed time . . 94 hrs. 1 min.
UNOFFICIAL
Eastern Standard Time

The New York Times March 3, 1949

In its 23,452-mile hop, which began at Fort Worth, Tex., the Lucky Lady II was refueled in the air over the Azores, Dhahran in Saudi Arabia, the Philippines and Hawaii. Table shows time at various points of flight.

Facsimile van het bericht in de New York Times, betrekking hebbend op de eerste 'non-stop'-vlucht om de wereld (Maart 1949)

Wat verder van de auto[1] te zeggen? Zij heeft de Amerikaanse mens zijn verrassende beweeglijkheid gegeven, waardoor het perpetuum mobile dichter dan ooit bij de oplossing schijnt: 'the pursuit of happiness was transformed into the happiness of pursuit' schrijven Nevins en Commager. Men is er natuurlijk niet af met de Nurkse opmerking, dat ze 'het te grote aantal lieden in te veel wagens vermeerderde, die in te grote haast in te veel richtingen nergens voor niets heengingen'. De Amerikaanse mens, toch al niet erg honkvast, raakte helemaal op drift. Hij ging kamperen, picknicken, toeren, bergbeklimmen, zeilen, jagen, zwemmen, vissen; de hengelsport b.v. nam zulk een vlucht, dat iemand als President Coolidge, die er van gruwde, zich moest laten afbeelden in een paar ongemakkelijke waterlaarzen, een grote hoed en een stijve boord, met een hengel en een glimlach; 12½ millioen vergunningen werden in 1947 uitgereikt en men schat het aantal clandestiene

1 E.D. Kennedy, The Automobile Industry: The Coming of Age of Capitalism's Favorite Child (1941).

vissers op hetzelfde aantal.

Hoofdweg van Washington naar Richmond in 1919, thans een vierbaans-autostrada

Het reizen is volkomen veranderd, men denke aan de prachtige bussen voor verre afstanden (en aan de brillante succesfilm 'It happened one night', hierop gebouwd!), men beklage de spoorwegen, de industrieën van paardentuig, van wagens, de fokkers van muilezels. Maar de auto heeft ook allerlei menselijke activiteit in het leven geroepen in garages, roadstands, toeristenkampen (bepaalde inrichtingen, in beschaafd gezelschap niet met name genoemd, verschenen daar ook, in wel-ingerichte trailers!). Er kwam verkeerspolitie; de post, de contrôle op bosbranden, het recht, de centralisatie van allerlei in Washington, dat alles onderging haar invloed. Het verkeersongeluk nam monsterlijk toe: in 1937 waren er 39.500 doden en bijna anderhalf millioen gekwetsten, met een schade van 1,7 milliard... Het huis veranderde in een paar kamers boven een garage, in een nachtelijke parkeersplaats... De auto ontwijdde de Zondag, schiep eigenlijk het weekeind; deze Zondag, eertijds de Sabbath van rust en stilte, werd de drukste dag van de hele week... Het bezoek aan de nationale parken steeg van 900.000 in 1920 tot 3,2 millioen in 1931. Men liep niet meer en de schoenindustrie bemerkte het: minder mannenschoenen, sjiekere vrouwenschoenen waren vereist. Dat is echter maar één uit tientallen industrieën die er ten diepste door werden beïnvloed. Het reizen en trekken om den brode doet weinig meer denken aan de 'varende ghesellen' en de gildeleerlingen van olim: de Joads, de helden uit Steinbeck's

trieste druivenplukkersepos, kopen natuurlijk een grote vrachtauto, wanneer ze met hun hele gezin uit Oklahoma vandaan westwaarts tijgen; als de auto het opgeeft, is het boek ook meteen uit. Zonder dit nieuwe vervoermiddel waren de voorsteden niet zo uitgedijd, had het hotelwezen zich anders ontwikkeld. De auto heeft de zeden in het algemeen niet onberoerd gelaten. Ik denk nog niet eens aan het feit, dat er in 1940 meer auto's dan badkuipen in de V.S. waren, maar wijs op de enorme verandering in de omgang van de jeugd; de selfstarter vergemakkelijkte het rijden voor de vrouw, vergrootte haar bewegingsvrijheid en bevorderde haar emancipatie. Dat auto en misdaad iets met elkaar hebben uit te staan, behoeft nauwelijks vermelding en evenmin haar relatie tot de buitenlandse politiek, die sindsdien nooit meer haar hardnekkige olielucht heeft kunnen kwijtraken. Reeds in 1922 opperde de bekende socioloog E.A. Ross op een congres van de American Statistical Association de samenhang tussen autoverkeer als vorm van vermaakzoekerij en geboortebeperking: ‘Tien millioen auto's hebben de plaats ingenomen van vijf millioen kinderen.’ Hoeveel dollar dat was, heb ik niet kunnen vinden, maar de lezer kan zelf wel even uitrekenen, hoeveel kinderen verdrongen zijn, wanneer hij verneemt, dat er in 1931 al 26,5 millioen, in 1938 29,7 millioen en in 1947 33,2 millioen auto's waren; men maakte er toen meer dan drie millioen - in één jaar! Er zijn verder nog allerlei belangwekkende verschijnselen van meer psychologische aard. Het treft, dat men in de depressie het laatst van alles de auto afschafte, dat volgens Nevins en Commager in de jaren na 1941 ‘de distributie van banden en benzine meer dan wat ook de gemiddelde Amerikaan deed voelen dat er oorlog was’. Men gebruikte de auto eerder voor het vervoer van groente dan voor begrafenissen, men reed er eerder mee naar zijn zaak dan naar de kerk, maar de luxe was zo spoedig tot noodzaak, tot dé noodzaak geworden, dat deze remmingen snel verdwenen. Zelfs de rassenverhoudingen bleven niet helemaal zonder invloed van de auto. De verkeersvoorschriften golden uiteraard voor blank èn zwart; boven de 25 km snelheid was of werd men gelijk; zodra men echter even stopte om een bloem te plukken of een band te veranderen hervatten de taboes onmiddellijk haar invloed! Er is dank zij de auto een algemene attitude ontstaan, die meer waarde hecht aan snelheid en activiteit dan aan beschouwelijkheid, een ‘auto-mindedness’, die er toe geleid heeft dat ‘de mensen alles ter wereld eerder opgeven (echtgenoten, kleren, baby's, juwelen enz.) dan hun car’. Wanneer een Amerikaan dus zegt: ‘Ze ontvangt geen salaris, gebruikt weinig lak, kost haast niets in onderhoud; het is heel leuk, met haar uit te gaan; ik wil nooit van haar scheiden’, dan is die ‘she’ waarschijnlijk niet zijn vrouw...

Dit troetelkind van Amerika heeft men gulweg verkwikt met een milliardengeschenk in de vorm van duizenden kilometers wegen, uit de publieke kassen bekostigd; geen wonder dat er eenmaal door Henry Ford 100% winst werd gemaakt! Het jaar 1927, toch al overrijk aan gebeurtenissen-voor-krantenkopjes (de executie van Sacco en Vanzetti, de vlucht van Lindbergh, de overstroming van de Mississippi, de bokswedstrijd van Dempsey en Tunney en de sappige Hall-Mills-moord) staat met gulden letters in 's lands annalen: toen bracht Ford zijn nieuwe model A. Vijf dagen lang had de Wijze van Detroit in 2000 dagbladen advertenties over de volle pagina laten zetten en op 2 December (voordien de kroningsdag van Napoleon) kwam dit model te voorschijn; Amerika praatte dagen lang over niets anders, tot de volgende moord of wedstrijd...

De laatste paar decennia is een nieuwe gold-rush opgetreden, alweer naar Californië en wel naar Hollywood, het centrum van de grootste illusie-industrie, die de geschiedenis kent. Het is deze, die in enige tienduizenden ‘palaces’ elke week een 85 of meer millioen mensen onderhoudt, afleidt en vormt, die de mindere man laat communiëren met een andere wereld, zich laat vereenzelvigen met helden, minnaars en millionnairs, alsmede misdadigers (zij het ook nimmer ongestrafte) en hem de strelende ervaring laat opdoen, dat er nog groter sukkels zijn dan hij zelf. Het is hier dat de opgroeiende jeugd een beeld van het leven krijgt vol welgemanierde, welgeklede en keurig minnende mensen en burgers, lenige en gespierde mannen, schone en elegante vrouwen; het is hier waar men de standaarden vindt voor kleding, woninginrichting, taal, manieren. In 1915 begon de zegetocht van de film met ‘The Birth of a Nation’, welke al direct de grootste invloed had op het herleven van de Ku Klux Klan toen; spoedig deed de starfilm haar intrede met Charley Chaplin[1] en Greta Garbo; van 1928 kennen wij de revolutie van de sprekende film. Daar is verder de tekenfilm, die met zijn Mickey Mouse, Popeye, Sneeuwwitje alle vroegere Goliaths, Doornroosjes e.d. in de kinderfantasie verving; daar is de journaalfilm, van ontzaglijke invloed, de reclamefilm, de onderwijsfilm. In het hier menigmaal aangehaalde boek van Ferguson en McHenry vindt de gebruiker achterin een veertien bladzijden gegevens omtrent films, die de daarin behandelde stof doen leven. De film populariseert vaak het boek, al heeft men wel eens spijtig opgemerkt, dat Hollywood het meestal klaarspeelt van een goed boek over een slecht meisje een slechte film over een goed meisje te maken. Want angstvallig wordt er voor gewaakt, dat men in deze geweldige industrie een minimum aan aanstoot geeft hetgeen maar al te vaak tot allerlei zoetsappigheden, leugens en andere ongezonde gevolgen leidt. Wat is allemaal niet verboden in de bioscoop? Een kus langer dan 54 seconden

1 P. Tyler, Chaplin: Last of the Clowns, (1948).

(d.w.z. op het doek), naaktheid, vloeken (boven een bepaalde graad van mannelijke verontwaardiging), minachting voor het leger, ontuchtige kledij, grove dronkenschap en geslachtsziekten, wreedheid jegens kinderen en dieren, spanning tussen kapitaal en arbeid, bloedschande, prostitutie etc. etc.

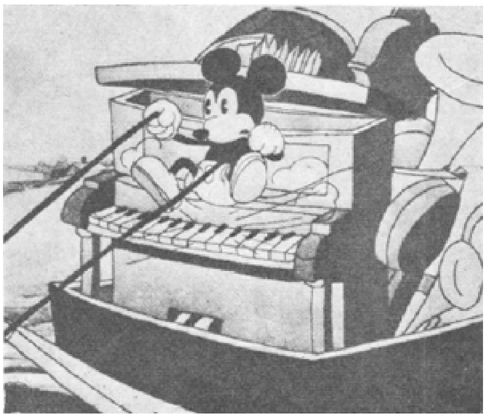

'Mickey-Mouse', uit de tekenfilms van Walt Disney, meer dan twintig jaar lang op het doek, in Amsterdam, Rangoon, Zanzibar, Melbourne...

Enfin, wie het héél goed wil weten, sla het nummer van 'Life' van 11 November 1946 op, waar men een fraaie serie foto's uit niet-Amerikaanse films kan zien met een onderschrift dat hierop neerkomt, dat zo iets 'bij ons' niet mogelijk is. De klacht is al oud, dat films met een sociale strekking het niet gemakkelijk hebben, om er maar niet meer van te zeggen. Van 1936 is het voortreffelijke 'Fury' tegen het lynchen (van een blanke!), van 1939 'Mr. Smith goes to Washington', door de Amerikaanse pers begroet als een triomf van democratie vanwege de daarin voorkomende 'zelfcritiek'. De Beards zeggen echter dat er geen films bestaan die arbeidsconflicten weergeven of de ellende, waar een groot deel van de natie in leefde. Trouwens, zouden de armen, op zoek naar een uurtje vergetelheid, er heen gaan? De klant is en blijft koning, getuige de film met het dubbele slot, zoals Anna Karenina, die zich in de ene versie onder een trein werpt, in de andere haar 'happy ending' bereikt. Laat ons niet te haastig wezen: ook Ibsen's 'Nora' bestaat met twee slotscènes... en 'King Lear' eindigde anderhalve eeuw lang met een bruiloftsmaal met Cordelia als bruidje... Een merkwaardig nevenverschijnsel is de brievenoogst die de sterren en uitgevers van filmbladen ontvangen; hij onthult, soms opzettelijk, maar meestal onbewust, hoe ontzaglijk de inwerking van dit verschijnsel der twintigste eeuw op honderden millioenen is. Een kleine illustratie: toen in hetzelfde 'It happened one night' de held, Clark Gable, zonder 'undershirt' ging, kwam het tot een catastrofale daling in de verkoop van dit onmannelijke kledingstuk en regende het protesten van fabrikanten. Anderzijds wordt er door die fabrikanten wel eens bij voorbaat gezorgd voor de aanmaak van plunje,

De filmdiva Greta Garbo

De neger-acteur Paul Robeson als Othello

die in een komende succesfilm zal worden gedragen. De publiciteit is voor Europese gehemelten wel eens wat zwaar gepeperd; in Januari 1943 drong de 'he-man' Errol Flynn Stalingrad uit het nieuws, toen zijn proces (21 dagen!) op een drievoudige aanklacht wegens 'rape' van minderjarigen dank zij de niets verhelende getuigenverhoren een soort feest in Los Angeles vormde - er vielen vrouwen flauw van opwinding, wanneer de verdachte de gerechtszaal uitging. Flynn kwam vrij, maar zijn naamgenoot Ed Flynn, door half Amerika met hem verward, kon geen gezant in Australië worden: wat reclame is voor de een, is een knauw voor de ander... Tenslotte merken Nevins en Commager op, dat door geen enkel instrument zulk een ontzaglijke invloed op de publieke opinie van de hele wereld wordt uitgeoefend als door de Amerikaanse film, die Amerika propageert, ja, oplegt.

'Hij en Zij' op de film in 1921: Rudolph Valentino en Agnes Ayres in 'De Sheik'

In hetzelfde vlak als de film ligt de radio. Het eerste Amerikaanse station was East Pittsburgh, dat op 2 November 1920 met zijn uitzendingen begon om de verkiezing van W.G. Harding te verkondigen. Spoedig werd de radio een 'craze'. In 1922 werden nog slechts voor zestig millioen dollar aan toestellen verkocht, maar dit liep snel op; in 1925 waren het al vierhonderddertig millioen en in 1929 achthonderdtweeënveertig... Haar meerderjarigheid bereikte de nieuwe vinding in

aant.

1927, toen de bokswedstrijd Dempsey-Tunney in Chicago plaats vond. Er waren immers slechts 145.000 ooggetuigen (van wie twee derde niet eens wist, wie gewonnen had toen het gevecht uit was), maar er waren een veertig millioen die de titanenstrijd aan de luidspreker volgden; hiervan kregen door de spanning vijf een hartverlamming. Nog vijf anderen stierven van de opwinding, maar na afloop. Op 30 October 1938 zorgde Orson Welles voor een climax, toen hij een z.g. landing van Mars-bewoners in New Jersey uitzond; honderden personen kregen zenuwtoevallen en allerwege heerste een paniek...

'Hij en Zij' een kwarteeuw later: Gregory Peck en Ingrid Bergmann in 'Spellbound', 1945

In de meer aangehaalde 'Recent Social Trends' van 1933 staan al een honderdvijftig gevolgen opgesomd, waarmee deze uitvinding de mensheid heeft gezegend, aan welke muizen weer op zichzelf een groot aantal causaal-caudale consequenties vastzit. Ik kan er niet aan denken, ook maar een korte samenvatting van dit alles te geven; bovendien zijn wij nu zoveel verder, dat ik toch onvolledig zou moeten wezen. In 1945 bereikte de radio ongeveer 90% van alle Amerikanen met een kleine zestig millioen toestellen; er waren toen 933 zendstations. Het aantal luisteraars naar Norman Corwin's 'We hold These Truths', op 15 December 1941 uitgezonden, werd op zestig millioen geschat; ik geloof niet dat welke toneelschrijver ook ooit zulk een première heeft

aant.

beleefd[1]. De antisemietische ‘radio-priester’, de ‘microfoon-Messias’ Coughlin ontving honderdduizenden brieven op zijn redevoeringen. ‘Elke dag worden wij gebombardeerd met een ongelofelijke hoop bedrog, stemmingmakerij (openlijk of tersluiks), toespelingen, onzin, misgrepen en laster’, zegt Th.A. Bailey[2] van de radio. Sterk ontwikkeld heeft zich de radio-advertentie, te pas of te onpas door het program gevlochten. Ik zou het niet geloven, werd het niet verteld door Deken Sperry van de Harvard-Universiteit: Op 7 December 1941 werd het radioprogram even onderbroken voor het nieuws, dat de Japanners Pearl Harbor hadden gebombardeerd, maar vlak daarop ging men onverstoorbaar verder: ‘Geef Moeder een paar steunzolen met Kerst, merk...’ Maar die advertentie-‘business’ leverde in 1944 een kleine 200 millioen dollar op, waarvan meer dan een kwart van geneesmiddelen en toiletartikelen; van een commercial producer gaat het verhaal, dat hij in een ‘script’ het ‘Onze Vader’ veranderen wou, omdat het te weinig tijd voor de reclame overliet... Vooral de ‘soap opera’, in het bijzonder bestemd voor de huisvrouw, is berucht; het is een groots moment, wanneer de held, in een fluwelige bariton, de kracht prijst van de bretels, waaraan de heer X, die de senaatsverkiezing niet gehaald heeft, zich heeft opgehangen... Maar het was óók een groots moment toen met Kerst 1937 Arturo Toscanini, de begenadigde dirigent, in de grootste radio-studio van Amerika zijn eerste concert gaf voor een uitverkochte zaal, voorzien van satijnen programma's, vanwege het ritselen, dat de millioenen luisteraars zou kunnen hinderen...

Dit zijn enige technische verworvenheden; in hetzelfde grote werk wordt echter eveneens gewag gemaakt van wat daar ‘social inventions’ heten, meer bedenksels dan uitvindingen, waarvan ik hier ter verduidelijking een paar voorbeelden noem: Wapenstilstandsdag (alsmede de dagen en weken, hiervoor vermeld), City Manager Plan (zie blz. 413), Kinderbewaarplaats, Esperanto, Holding Company (van aandelen), Intelligentietests, Verkoop op afbetaling, Ku Klux Klan, Paspoorten, Rotary-Clubs, Algemeen Kiesrecht. De lezer vindt dit natuurlijk een bont allegaartje, maar ik kan hem verzekeren dat de volledige lijst er nog vreemder uit ziet. Uit eigen aantekeningen zou ik er een enkele aan toe willen voegen. Zo de sigaret, waarvan in 1948 345 milliard in de V.S. zijn opgerookt (tegen 6 milliard sigaren); de ‘Lucky Strike’-campagne van 1928 kostte 20 millioen $ (‘Reach For A Lucky Instead of A Sweet’), maar betekende in elk geval een ramp voor de snoepindustrie en tachtig milliard Luckies als vergoeding hiervoor. Ik vermeld de coca-cola, al is het alleen maar om te verduidelijken, waarom men de

1 Norman Corwin, Selected Radio Plays (1944), blz. 129.
2 Th.A. Bailey. The Man in the Street, t.a.p., blz 311.

aant.

architectuur van Atlanta wel eens rococola heeft genoemd; het is verder de drank, die 'bij 78 onder en 120 boven nul wordt verkocht', dus in de hele wereld. Ik noem de 'Beauty-parlor', waarvan er 100.000 in de V.S. zijn, die in 1947 één milliard dollar inbrachten. De vacantie: zestig millioen mensen in 1946; alleen naar de Nationale Parken verwachtte men dat jaar 25 millioen, om 'te kijken naar water dat valt, stoom, die oprijst uit de aarde op de aangegeven tijd, beren, die poten ophouden en rotsen met fantastische vormen' - dit zure verhaal uit de Britse 'Economist', het blad zonder glimlach. En dan de 'Quiz', de vragenlijst. Moet een man zijn vrouw noemen: *a.* mijn wijfje; *b.* mijn schat; *c.* mijn liefje; *d.* mijn hondje; *e.* Baby; *f.* Vrouw? Eet U uien? Zoudt U naar een nudistenkamp gaan: *a.* met Uw vrouw; *b.* met de kinderen; *c.* om de hygiëne; *d.* voor de opwinding; *e.* om een mooi lichaam te tonen; *f.* uit nieuwsgierigheid? Zo heeft elk volk weer zijn problemen...

Hierbij kan ik wel het best het drooglegginsexperiment vermelden. De geheelonthoudingsbeweging is al meer dan een eeuw oud, maar ontving haar grote impulsen pas na 1865. In het Zuiden was zij misschien een van de antwoorden op de loswrikking van de maatschappij in die jaren, in de Noordelijke gewesten had de zich uitbreidende machinale nijverheid een voorkeur voor nuchtere werklieden. De 'Anti-Saloon-League' ontketende een zeer krachtige propaganda en werkte met een reusachtige lobby; van de kansel, in scholen, overal riep men de Amerikanen op tot het droge Utopia. Bekwame politici vingen de beweging op, vooral op het platteland; de steden, met haar immigranten, boden meer weerstand. De Eerste Wereldoorlog, die besparing van graan vergde, het gebruik van de auto en de mechanisatie in het algemeen begunstigde en een stemming kweekte tegen vele Duitse brouwers, blies haar wind in de zeilen. Luister naar de evangelist Billy Sunday: 'De achterbuurten zullen tot het verleden behoren, van onze gevangenissen zullen we fabrieken maken, de mannen zullen rechtop lopen, de vrouwen glimlachen, de kinderen lachen en de hel zal te huur staan!' Zulke taal is inderdaad een pleidooi voor drooglegging, dunkt mij. Op 28 October 1919 kwam het met de Volstead Act tot een federaal drankverbod, op 16 Januari 1920 nog eens verstevigd door het Achttiende Amendement op de grondwet: 'God's Law.' Kwam nu de hel te huur te staan? Het bleek al dadelijk dat het land er lang niet zo gereed voor was, als men op grond van de oorverdovende propaganda had geloofd; velen betreurden de beperking van hun 'vrijheid'; anderen gingen nu juist drinken, omdat het 'fashionable' of flink stond. De 'saloon' was een mannelijke aangelegenheid geweest; naar de 'speak-easy' ging Moeder méé. Een gruwelijk euvel bleek al spoedig de clandestiene stokerij, welke wetsovertreding zo winstgevend bleek, dat ze overal werd uitgeoefend, zeer tot na-

aant.

deel van de openbare en ambtelijke moraal. Het Departement van Financiën liet het maar al te vaak bij de mooie woorden, die een tekort aan activiteit in de uitvoering van de wet moesten maskeren. Steeds sterker werd de beweging voor herroeping en eindelijk, na lange aarzeling 'the Democrats took the plunge'; in hun program van 1932 beloofden zij, de fout ongedaan te maken en het Achttiende Amendement werd in December 1933 herroepen, na de verkiezingstriomf van F.D. Roosevelt. In enkele Zuidelijke staten handhaaft zich echter de drooglegging. Maar van de bekende komiek Will Rogers is de opmerking dat 'Mississippi zal nat drinken en droop stemmen, zolang ook maar één burger naar de stembus kan wankelen.' En John Gunther deelt mede, dat hij veel heeft zien drinken, in Shanghai, Marseille en Port-Said, maar zoals in Atlanta, Houston of Memphis op Zaterdagavond... 'met officieren in uniform brakend in hotelgangen, zeventienjarige meisjes schreeuwend met zenuwtoevallen in openbare liften en vrouwen van de club-categorie laveloos weggedragen uit de danszaal door ongeinteresseerde kellners...' Maar nog eens: de wet is 'droog'. En blijft het.

'Jij en je onderdrukte begeerten!' Tekening van James Thurber

Een andere 'social invention' is nog veel ouder, maar wordt in onze eeuw toegepast met een intensiteit, die Hannah M. Stone de vergelijking in de pen gegeven heeft met de ontdekking van het vuur, van de electriciteit of met de uitvinding van de boekdrukkunst: de kunstmatige geboortebeperking. Dit boek is niet de plaats om op deze materie in te gaan en ik verwijs naar de wetenschappelijke literatuur over dit onderwerp. En dan te denken, dat men het aantal abortusgevallen op één à twee millioen per jaar schat! De cijfers van de geslachtsziekten zijn eenvoudig verbijsterend, maar nog erger, zo mogelijk, treft de buitenstaander de kille onverbloemdheid, waarmee hier en daar haar bestrijding wordt ter hand genomen: met spandoeken over de straten, waarop opschriften, die niets verzwijgen, maar dan ook niets. Een reportage in 'Life' van 29 April 1946 versloeg de 'anti-syphilisdrive' in Oklahoma-City en is een historisch document, waarschijnlijk een uit vele. De echtscheiding?

aant.

Een Franse moralist moge gezegd hebben, dat er wel 'bons mariages' en geen 'délicieux' bestaan, in Amerika lijkt het soms wel omgekeerd. Dallas County had in 1945 het 'record': 8.012 huwelijken en 7.980 echtscheidingen. Men kent het mooie plaatje met de kleine jongen die tegen het kleine meisje zegt: 'Jouw papa was ook mijn papa, drie papa's geleden.' Reno is, als bekend, het centrum; daar zijn hotels met bellen: één voor het meisje, één voor de knecht, één voor de advocaat. Wat men de Mormonen verbood: de polygamie, beoefent men aldus zelf in serie en dat ondanks het feit, dat op 1 Jan. 1949 in 550 'colleges' 657 cursussen in huwelijksproblemen werden gegeven - het stond heus in de N.Y. Times, het blad-dat-niet-liegt (nr van 16 Jan. 1949). Men zou er haast toe komen, kinderen óók maar als een 'social invention' te behandelen en het 'teen-age-girl' is dat eigenlijk wel. Men bedenke wat de combinatie van twee uitvindingen, van de telefoon en van de auto, betekend moet hebben voor de omgang van de seksen in hun jeugd, wier huis gaandeweg meer parkeerplaats dan thuis werd en herinnere zich de voorstellen tot verbetering van de hier-te-lande veelgelezen rechter Lindsay, oplossingen, welke een beoordelaar zo fantastisch heeft genoemd, dat de 1001-Nacht er een handelsstatistiek bij werd... De vogue van de psychoanalyse in dit tijdvak behoeft geen toelichting: iedereen was 'weg' van Freud. En hier behoort eigenlijk het plaatje bij van de jonge vrouw, die op een divan ligt en wanhopig tegen een vriendin zegt: 'Mijn psychiater begrijpt me niet...'

Weer een maatschappelijk bedenksel, althans combinatie van enige daarvan, was de ommekeer in het koopsysteem, die zich in de jaren na 1920 voltrok en waarbij als belangrijkste veranderingen vermeld worden het sterk toegenomen afbetalingsstelsel (vijf milliard dollar per jaar!), het veelvuldige kopen van 'hand-to-mouth', de verfijning in de advertentie-techniek, de opkomst van de eenheidsprijswinkels en de gestegen geneigdheid van het publiek, proeven te nemen met nieuwe goederen, in massa-productie vervaardigd: radio's, kunstzijde, vrouwenschoenen, fornuizen en electrische apparaten. In Europa hebben veel opzien gewekt (en veel navolging gevonden) de verschillende systemen tot intensivering van de arbeid, zoals het stelsel van de Amerikaanse ingenieur Taylor en de toepassing van de lopende band; verder het standaardisatie-svsteem, dat de veelheid in de productie reduceerde door de vervaardiging van enkele bruikbare en in massa vervaardigde modellen: van 78 pompelmoes- en fruitkorven bleven er 11 over, van 211 flessen 20, van 175 autowielen 4, van 287 banden 4, van 66 straatstenen eveneens 4, van 4500 bestelformulieren 3. Men moge gespot hebben, dat de Amerikaan bij zijn geboorte in een standaardwieg en bij zijn dood in een standaarddoodkist terechtkomt en Duhamel mocht griezelen van de standaard-

filmkus, het feit ligt daar dat de Oude Wereld zonder veel verzet het merendeel van dit alles aanvaard heeft en vaak nog dankbaar ook. Men moge er ook voor oppassen, dergelijke dingen al te gauw als ‘typisch Amerikaans’ te beschouwen; ik ben het helemaal eens met de opmerking van Edward J. O'Brien, dat niets meer gestandaardiseerd is dan de Code Napoléon...

In een zijner studies over Amerika kent Huizinga[1] aan de pers van dat land de cultuurfunctie toe van het drama van Aeschylus: de uiting te zijn, ‘waarin een millioenenvolk zich zijn geestelijke eenheid bewust wordt’. Mag men hier misschien aan toevoegen, dat die pers die geestelijke eenheid tevens suggereert? En zou men, gezien de inhoud dier suggestie en haar strekking, niet tevens van een sociale functie mogen spreken? Aan deze functie tenminste zijn soms heel bittere woorden gewijd, b.v. door Upton Sinclair in zijn ‘Brass Check’ en door niemand minder dan een alleszins bevoegde als Prof. W.E. Hocking. Een macht als deze staat natuurlijk nogal eens onder de schijnwerper: in 1944 waren er 21.859 dagbladen in de V.S. met een oplaag van bijna 47 millioen en Zondagsbladen met 38 millioen lezers. Ik herhaal: dagbladen. Want dan zijn er nog de verbijsterend hoge oplaagcijfers van allerlei andere periodieken, waarvan een deel de Nederlandse leesportefeuilles helpt vullen. Daar is b.v. het ‘Ladies Home Journal’, waar de naam van de veramerikaanste Nederlander Edward Bok aan is verbonden; het Octobernummer van 1946, 264 blz. dik, leverde alleen aan advertenties ruim 2 millioen dollar op en werd verkocht in 4,6 millioen exemplaren. En dat terwijl de prijs kort daarvoor van 15 op 25 cents was gebracht! Meermalen is voor deze bladzijden geput uit ‘Time’ en ‘Life’ met hun ‘texte brillant, édulcoré, anonyme et stérilisé’ (Roy), onmisbare bronnen voor wie iets van Amerika wil weten; deze twee zijn het grote succes van de krantenkoning Henry Luce, die ook ‘Fortune’ uitgeeft, het maandblad voor lezers met meer dan $ 10.000 inkomen - een heleboel trouwens. Een ook in Europa populaire uitgave is ‘Esquire’, het ‘maandblad alléén voor heren’; men zou latere historici willen benijden om een zo volmaakte en amusante geschiedbron, waarvan menig nummer tegen Petronius opweegt, die verslaggever van de zeden van het Neronische Rome. Daar waren (en zijn) allerlei magazines op het gebied van astrologie, erotiek en misdaad; het ‘True Story Magazine’ b.v. met bijna 2½ millioen lezers presenteerde zich aan de zakenwereld als geschikt orgaan voor advertenties, ‘omdat zijn leesstof er op berekend was, de onrust van de werklozen te bedaren’. Tijdens de ‘Coolidge-voorspoed’ maak-

1 Amerika Levend en Denkend (1926), blz. 33; Robert Cantwell, Journalism in ‘America Now’ (1938), blz. 345-355; Dr W.E. Hocking, Freedom of the Press in America (1947); George Seldes, One Thousand Americans (1947).

aant.

ten enkele van de financiële redacteuren van grote bladen hun lezers het hoofd op hol door hun roekeloze reclame voor de twijfelachtigste fondsen. Diezelfde kranten waren tijdens de verkiezingsstrijd van 1936 (Roosevelt-Landon) voor driekwart tegen de eerste, vooral om zijn actie tegen de kinderarbeid, maar het is merkwaardig, hoe weinig het grote publiek zich weer daarvan aantrok: in Chicago, waar eigenlijk de hele pers voor Landon was, behaalde Roosevelt een verpletterende meerderheid. Dit voert mij tot de vermelding van een verschijnsel dat ook in de V.S. de aandacht heeft getrokken: van de toegenomen invloed van 'business' op de krant. Niemand minder dan Henry Luce zelf, een politiek toch wel zéér onverdacht man, heeft in 1947 de uitslag van een onderzoek laten publiceren, dat vele ernstige misstanden blootlegde en de illusie van de 'vrije pers' practisch vernietigde[1]. De leidende Amerikaanse maanden weekbladen stonden volkomen onder invloed van de rijkste en machtigste corporaties van hun land, een feit van ontzaglijke consequenties èn voor Amerika èn voor de wereld.

Is er nog veel te vermelden uit dit tijdperk[2]? Moet ik spreken over de 'Reader's Digest', met haar oplaag van 15 millioen? Over de 'tabloids', die klein-formaat foto-dagbladen, met hun eveneens monsterlijk-grote lezerskring? Een lezerskring, die dag-in, dag-uit zich vertellen laat, dat het leven 'een drievoudig circus was van sport, misdaad en sexualiteit' in plaats van een politieke en sociale worsteling. Steeds minder vond die lezer eigenlijk nieuws in zijn krant; Hocking wijst er op, dat wij allen dank zij de pers, de radio, het onderwijs en de film veel meer te horen krijgen dan vroeger maar dat op een ondergronds blaadje, tijdens de oorlog gedrukt, misschien meer 'vitaal' nieuws stond dan op de 128 bladzijden van een Amerikaans Zaterdagavondblad met al zijn gezelligheid in de vorm van comic strips, Hollywood nieuws en een enorme massa sensatieberichten, geen nieuws, maar prikkel en vaak van de meest bedenkelijke aard, vies en anti-sociaal. Over die comic strips alleen al zou men bladzijden kunnen vullen - en heeft men gevuld. Het toppunt lijkt mij wel de door Roy[3] vermelde Bijbel-in-comic-strips, waarin uit de mond van Eva, die in de appel bijt, een wolkje opstijgt, waarin men kan lezen: 'Gee! It's taste good!' Enige cijfers van populaire figuren uit die strips? Ziehier:

1. 'Jac Palooka' (tekenaar Ham Fisher): 40 millioen lezers.
2. 'Blondie' (tekenaar Chic Young): 35 millioen lezers.
3. 'Li 'l Abner' (tekenaar Al Capp): 32 millioen lezers.

1 A Free and Responsible Press. A General Report on Mass Communication: Newspapers, Radio, Motion Pictures, Magazines and Books. By the Commission on the Freedom of the Press (1947).
2 F.L. Mott, passim.
3 Claude Roy, Clefs pour l'Amérique (1947), blz. 103 vgg.

Dit alles is verder nog onschuldig tegenover de lawine van zinnenprikkelende foto's en verhalen, berustend op de stelling dat het nog-nèt-niet-helemaal-schunnige eerbaarder dan het schunnige is.

Een merkwaardig verschijnsel van de nieuwe tijd is de ‘columnist’, de journalist, die een geregelde bijdrage levert aan een groot aantal kranten tegelijk. Daar is Walter Lippmann met 160 (cijfers van 1938), Dorothy Thompson met 140, Eleanor Roosevelt, de ‘First Lady’ zelf, met 62 en Dale Carnegie met 200; de laatste was het b.v. die onwaardeerlijke zakelijke adviezen placht te geven, waarmee krantenjongens het tot millionnair konden brengen; baatte het hun niet, dan in elk geval toch wel hem. Een zeer bekende columnist is ook Walter Winchell, ‘Little Boy Peep’, die in 1945 via 800 kranten een 25 millioen lezers onthaalde. Zijn ‘gossip-column’ ontzag immers geen enkele intimiteit, geen liefde van twee mensen, geen zwangerschap van een jonge vrouw, geen huwelijksleed - tegen een salaris van een $50.000 per jaar hield hij onafgebroken zijn publiek van dergelijke zaken op de hoogte. Bismarck moet eens gegromd hebben dat men tot handhaving van de Europese vrede een dozijn journalisten moest ophangen - aan zo iets denkt men onwillekeurig, tòch... Drew Pearson bediende te zelfder tijd 18 millioen in 620 kranten; hij genoot de eer, eens door President Roosevelt ‘een chronische leugenaar’ te worden genoemd, waaraan een senator nog ‘infame leugenaar, weerzinwekkende leugenaar en liegende ezel’ toevoegde. De meeste columnists vlogen niet zo hoog; zij ventileerden allerlei standaardnoties, gedachten in blik, dat men van zijn leven moet genieten, maar het geld niet weggooien, dat men wel moest sparen, maar ook uitgeven, dat men zich ontberingen moest opleggen en op afbetaling kopen - ach, Aeschylus!

De Amerikaanse krant is echter geenszins ongenietbaar. Men kon al vóór 1940 niet zonder een beetje afgunst een nummer openvouwen van de New York Times. Een journalist als Alexander Woollcott[1], een super-super, was toch een geweldig fenomeen; hij mocht dan wel eens met onverdunde vitriool schrijven, maar hij betoverde en... hij was ook weer zo, dat hij zijn wekelijkse uitzending à $3.500 per keer opgaf, toen men bezwaar maakte tegen zijn heftig anti-Nazisme. Technisch werd de Amerikaanse krant de eerste ter wereld en het betere magazine was alleszins leesbaar. De Amerikaanse krantenstijl ontwikkelde zich tot iets heel aparts.

Laat ons het immers niet ontkennen: het was toch wel amusant, wanneer van een Zuidelijke politicus rustigjes werd gesproken als van ‘Red Light Bob’, omdat ‘his father started a family fortune by selling furni-

1 Alexander Woollcott, Long, Long Ago (Bantam Books-bloemlezing van 1946); While Rome Burns (Pinguin Ed. van 1947).

aant.

ture to New Orleans sisters of sin'. Het is toch een heerlijk kopje, door Marnix Gijsen geplukt, en betrekking hebbend op een 'poet laureate', die alle interviews afwees: 'King's canary won't chirp.' Of het door de Lynds vermelde (toen de secretaris van een Kamer van Koophandel ergens ontslagen werd wegens een ongeoorloofde verhouding met zijn secretaresse): 'Chamber of Commerce loses its Virginity.'

Laat ons toch van de hoogte onzer Europese verhevenheid niet te diep neerzien op het Amerikaanse gemengde bericht. Het deelt ons mede[1], dat bij San Diego Ray Bartholomew en Helen Tenant op elkaar verliefd werden op het eerste gezicht, hun kleren aantrokken en hun nudistenkolonie verlieten voor hun huwelijksreis. Dat Professor Hubert B. Goodrich van de Wesleyan Universiteit te Middletown (Conn.) een methode had uitgevonden om letters te graveren in goudvissen, dat Professor Lawrence M. Rohrbaugh van de Oklahoma Universiteit de raad gaf, van een wormstekige appel de vrucht weg te gooien en de worm op te eten, zijnde voedzamer (deze twee onder het hoofd 'Onderwijs'). Wij maken kennis met het tienjarige jongetje dat een goederentrein tot stilstand bracht door op de stoker te schieten met vaders revolver en dat tegenover de politie grif erkende, verkeerd te hebben gehandeld, omdat hij de machinist had willen raken. In Kansas City vroeg de achttienjarige Lillian Arlene Bucher echtscheiding aan, omdat haar man tegen haar gezegd had, dat hij 78 was - en hij was 83; in Pittsburgh deed Mrs. Elisabeth A. Rausch hetzelfde, omdat haar man, die haar altijd alléén op Kerstmis sloeg, dat nu ook op andere feestdagen deed. Op 11 Sept. 1947 kwam de Rev. Earnest Wright op het politiebureau van Columbus (Ohio), 'om een kleinigheid te vertellen': hij had n.l. zijn bejaarde moeder met een pook doodgeslagen, omdat 'haar getal, n.l. 709, was verschenen' en aangezien zijn leven 'op een serie getallen berustte', had hij 'geen andere keus gehad'... Hieronder nog een beetje onvertaald en onverkort proza:

> 'Titian-haired, blue eyed *Azadia Newman*, who claims direct descent from both Charlemagne and Alfred the Great and kinship to Mrs. Wallis Warfield Simpson as well, is the first member her of family to work for a living in ten generations. Daughter of...' enz.
>
> 'For uttering profane language, *Chief*, Denver parrot, landed in police-court. His owner, Mrs. May Harris, was not surprised, for, during warm weather, the bird was unusually active at hurling verbal imprecations at passers-by. Mrs. Harris said she had papers to show Chief was 240, has resided and sworn in Denver for seventy-five years. She added that the only way she had tried to cut the swearing was to teach Chief hymns. Police Judge James N. Sabin dismissed the case, suggesting that an occasional hymn should compensate for uproarious, indelicate lapses.'

1 Deze berichten uit de jongste jaargangen van 'Time'; het versje uit 'The American Mercury', Dec. 1947.

aant.

The willowy blonde used to get about 750 fan letters a month. So far, miss Mayo may count in 2.000. Even the Sultan of Morocco, Ben Duis Youssef, has had his attention drawn to the raptures of Virginia Mayo in a bathing suit. 'You are not only a big actress, but a companion in my gay and sad moments', he wrote. 'Please be assured you'll be always for me the most striking proof of God's existence'.
'Gosh', gulped Virginia with a tug at the hem of her bathing suit.

Op het volgende berichtje stoven de journalisten natuurlijk af; het is ook opgenomen in John Gunther's 'Inside U.S.A.':

Gemeenteverordening van een stadje in Arkansas

1. Hereafter, it shall be unlawful for any man and woman, male or female, to be guilty of committing the act of sexual intercourse between themselves at any place within the corporate limits...
2. This shall not apply to married persons, as between themselves, and their husband and wife ('sic!', zegt Gunther) unless of a grossly improper and lascivious nature.

En ten slotte nog in andere vorm en opzet dit:

Local item
door Charles Angoff

He wanted to be like Keats.
To make sure, he married one
Who wanted to be like
Elizabeth Barrett Browning.
Season followed season decorously.
He became a solid citizen,
Respected, responsible, reasonable;
And she joined the Progressive Club.
One night, with the Radio
Playing Schubert,
They shot each other.
The police investigated carefully
And called it a mystery.

Een beschrijving van dit tijdvak ware wel zeer onvolledig zonder enkele aantekeningen betreffende de Amerikaanse kerk, maar ik moet wel dadelijk erkennen dat ik zelfs tot dit weinige niet de moed gevonden had zonder de alleszins deskundige voorlichting van Deken Willard L. Sperry met zijn 'Religion in America' van 1945. Maar al te zeer immers beseft de leek zijn ondeskundigheid tegenover de veelheid en veelsoortigheid van de verschijnselen. In het prachtige verzamelwerk 'Civilization in the United States' van 1922 gaf de redacteur Harold Stearns in zijn inleiding

rekenschap van het feit, dat dit boek, dat dertig aspecten van het Amerikaanse leven weerspiegelde, geen artikel over de godsdienst bevatte,

aant.

aangezien men niemand voor deze taak had kunnen vinden; overal kreeg Stearns te horen, dat echt godsdienstig gevoel uit Amerika was verdwenen en dat de kerk een zuiver sociaal en politiek instituut was geworden. 'Kerken zijn nu merendeels maatschappelijke clubs,' erkende de wijsgeer Hubbard[1] en de heer Babbitt ging naar de zijne als naar 'een echt gemeenschapscentrum. Het bevatte alles behalve een buffet'.

Deze ontwikkeling heeft sterk de aandacht getrokken. Rudolf Heberle zag enig verband tussen de speculatie van de kerken op de gezelligheidsbehoefte van het gehoor en de grote mobiliteit van de bevolking, die op normale wijze die behoefte niet kon bevredigen. Of zou men enig verband moeten zoeken b.v. met het feit, dat in een kerk in de Fifth Avenue de in de muren gebeeldhouwde heiligen de trekken vertonen van haar rijke stichters? Dit is wel eens verondersteld, maar Jodocus Vyt en de kanunnik Van der Paele hebben zich toch ook door Van Eyck laten vereeuwigen op hun geschenken aan een kerk, die allesbehalve gespeend was van diepe gelovigheid! Maar het feit ligt daar, dat 'elke Presbyteriaanse kerk zich zou kunnen vullen met behulp van een paar saxofoons, een jazz-organist en een hoge sopraan'. De 'service'-narigheid, hiervoor gesignaleerd, heeft ook de kerken besmet; 'het Laatste Avondmaal blijkt de Eerste Rotary Club Lunch te zijn geweest' schampert de historicus J.H. Randall en ook Sperry erkent, dat het Heilige daarginds te weinig de aanraking met het wereldse schuwt. Lichtreclames als 'Beleg Uw Geld In God' en 'Geef God Een Kans' bewijzen, hoe weinig H.G. Wells eigenlijk heeft overdreven met de zijne: 'Put Your Money On Your Maker!' of 'Brisk Blessings For Busy Business Men!' of Henry Miller met zijn: 'Good News! God is Love!' Een Europeaan went niet gemakkelijk aan een term als 'to sell christianity'. Gijsen vermeldt uit 'dit land met de meeste kerken en de minste gelovigen' geadverteerde preken als 'How To Love Your Mother-in-law' of 'A Kiss In The Dark' of ook 'Sins Of The Night'. De jacht op records heeft ook de dienst veroverd; er moet er één bestaan van de voorlezing van het hele Oude Testament in achttien uur achter elkaar. Vele kerken 'stroomlijnden zich' naar de eisen des tijds; de leider der Zuidelijke Baptisten erkende, dat hij in zijn persoon moest verenigen de plichten van 'redacteur, persagent, radio-omroeper, predikant en handelsreiziger'. Het gevolg is natuurlijk het optreden van allerlei wonderlijkheden; in de Madison Avenue Zondagsschool moesten de leraressen er om denken nieuwe hoeden aan te schaffen: aldoor de oude was geen reclame. Elders in een godshuis kwam een speciale galerij voor reporters, die bij de collecte zouden worden overgeslagen; weer

1 The Philosophy of Elbert Hubbard (1930), blz. 86; de daarop volgende uitspraak van J.H. Randall in A.H.R. 1929/30, blz. 86.

Monsignor Diomede Falconio, door Thomas Eakins (1844-1916)

elders organiseerde men 'boy and dog'-diensten, waarbij iedere jongen een hond meebracht; weer een andere predikant deelde bij een preek over het Brood des Levens broodjes uit - men moet de consequenties van dit laatste maar niet pogen door te denken. Evenmin als die van de oplossing voor het slechte bezoek aan de Methodistenkerk te Denver: om de veertien dagen bokswedstrijden, aan de preken vastgeknoopt; de teksten zijn mij niet bekend. Time (van 23.8.1948) lichtte ons in omtrent de propaganda van Ds Turner, die een 'religious skywriting' besteld had van elf mijl lang:

Uit een platen-serie tegen rassenvooroordeel, uitgegeven in 1948. Er zijn drie en twintig van zulke platen; zij worden op enorme schaal verspreid

JESUS SAVES

Dit kostte hem tien dollar per woord (gereduceerde prijs; hij kreeg van de luchtvaartmaatschappij een kruis gratis er hij): de redacteur van deze rubriek herinnerde de lezers aan zijn voorloper Constantijn de Grote met zijn bekende letters I.H.S. in het jaar onzes Heren 312...

Dezelfde geest openbaarde zich natuurlijk in de godsdienstige lectuur. In de jaren twintig maakte een geweldige opgang ('non-fiction best-seller' in 1925/26!) 'The Man Nobody Knows' van Bruce Barton. Bruce Barton kende deze Man blijkbaar wel, n.l. Jezus: de reclame-man van alle tijden, de voorloper van het moderne zakenleven. 'Dit boek over Jezus moet iedere zakenman lezen en het aan zijn medevennoten en verkoopsagenten sturen.' Een 'Super-Yankee', die op de bruiloft van Kana 'de situatie wist te redden', opdat voor de gastvrouw 'niet de enige maatschappelijke triomf van haar offerrijk leven werd bedorven'; de man van lage afkomst, wiens persoonlijk magnetisme de rijke Nicodemus aan zijn tafel lokte en wiens biceps spelenderwijs de wisselaars de tempel uitsloeg; de geboren manager, die zijn mensen wist te kiezen en wiens gelijkenissen 'de machtigste advertentie-bijschriften van alle tijden zijn'. 'Elk zijner gesprekken, elk contact tussen zijn en anderer geest is de aandachtige studie van alle verkoopsmanagers waard.' 'Twaalf man

aant.

pikte hij op uit de onderste lagen van het zakenleven en maakte er een organisatie van, die de wereld veroverde... Nergens is er zulk een verbluffend voorbeeld van zakensucces als van deze verkoopsorganisatie.' 'Hij zou heden ten dage een ideale advertentie-man zijn.' Maandenlang tijdens de 'Coolidge-prosperity' las Amerika dit boek. Hoeveel herinnerden zich toen de raad van Emerson, hiervoor vermeld: 'Let us be silent - so we may hear the whisper of the Gods'?

Merkwaardig is, dat in 1945 47,5% van het Amerikaanse volk van geen enkel kerkgenootschap lid was - en dat in een land met zoveel kerken! Daaronder bekleedt een zeer voorname plaats de Rooms-Katholieke[1], die een kleine 25 millioen leden telt en een enorme invloed uitoefent. In 1928 werd voor het eerst een harer aanhangers candidaat gesteld voor het presidentschap, n.l. Al Smith, de zeer populaire gouverneur van New York; in een openbare rede sprak deze zich uit voor volstrekte gewetensvrijheid en voor gelijkheid van alle kerken, maar het is toch mogelijk dat hij, vooral in het Zuiden, sterke anti-papistische weerstanden tegen zich had; in elk geval werd hij niet gekozen. Ik gewaagde al even van de neger-zending. De St. Xavier is een speciaal R.K. negeruniversiteit en het heet, dat vooral het Vaticaan grote belangstelling aan de dag legt voor deze missie-arbeid; de geestelijkheid in de V.S., niet blind voor de sociale consequenties, welke een neger-overgang op grote schaal met zich zou meebrengen, treedt niet zonder behoedzaamheid op en forceert niets. De R.K. Kerk is de enige, mèt de Mormonen en de Christian Scientists, welke in nieuwste tijd vooruitgang boekte.

Gaandeweg hebben zich in de V.S. tussen vier en vijf millioen Joden neergezet, die voor zover zij zich hebben aangepast aan het Amerikaanse, op het gebied van de spiritualiteit weinig hebben gepresteerd; Paul Claudel gewaagt immers van de 'vague lavasse humanitaire' die typerend is voor de rabbinale preken daar en haar geestelijke armoede; er zijn vele 'Jacobs zonder ladder', maar nog meer 'Joden zonder geld'.[2] Dezen hebben al evenmin als de Joden mèt geld gevrijwaard kunnen blijven van de antisemietische aanvallen van het bekende soort[3]. De toon daarvan gaf destijds Henry Ford aan, die al vroeg de bedreiging van de 'Internationale Jood' onthulde, aansprakelijk voor de hoge huren, het tekort aan landarbeiders, jazz, dronkenschap, dobbelzucht en korte rokken. In Neurenberg erkende een van de hoofdschuldigen aan de Duitse tragedie, dat hij bij Ford in de leer was gegaan.

Myrdal schatte het antisemitisme in de V.S. vóór 1940 als iets sterker

1 Th. Maynard, The Story of American Catholicism (1941).
2 M. Kaplan, The Future of the American Jew, (1948).
3 Carey McWilliams, A Mask for Privilege: Antisemitism in America (1948); M.H. Schappes, Myths about Anti-Semitism, Masses & Mainstream, Oct. 1948, blz. 49-61.

dan dat in Duitsland vóór 1933; er waren talrijke organisaties, wier spreekbuis spoedig o.m. Lindbergh was, die 'door had', dat de Joden Amerika de oorlog indreven. Sindsdien is het 'koude pogrom' daar begonnen: allerlei belemmeringen in het zoeken van betrekkingen, in het volgen van onderwijs (tot zelfs de befaamde universiteiten van Columbia en Princeton handhaafden, zij het onder een andere naam, de numerus clausus), in het huren van woningen, in het vinden van ontspanning; Sartre ergerde zich tijdens zijn bezoek aan de hotels die 'restricted' waren en 'aan Joden en honden' de toegang ontzegden, alsmede aan de vele plaatsen, waar zij niet werden geduld. Toen waren er naar schatting al een twaalf millioen bewuste antisemieten daarginds, die zich bij hun propaganda vaker beriepen op het Amerikaanse credo dan Franklin en Jefferson hadden kunnen dromen.

Een zeer moeilijk probleem voor de leek en buitenlander is de welige rijkdom aan allerlei culten en secten, waarvan er in 1936 meer dan 250 warenm, 'een kerkelijke vruchtbaarheid, om iedere theologisch ingestelde Malthus te ontmoedigen,' zegt Sperry. Men vindt ze overal, maar vooral vacantie-oorden lenen zich erg goed tot nieuwe Mekka's; 'elke Oriëntaalse eredienst van Yoga tot Laotse kan geloof, ja, practiserende aanhangers vinden, zolang zijn apostel een grijze baard heeft, er naakt bijloopt en zijn leerstellingen suikert met voldoende welsprekendheid'. Natuurlijk is de Californische zonneschijn een krachtige stimulans; rijkdom en getallen van aanhangers noemt de voor geen kleintje vervaarde John Gunther (hij spreekt van 'crackpot-groups') 'staggering', allen voorzien van zeer revivalistische en sexuele boventonen en semi-, of meer dan semi-fascist. Men mag ze echter niet alle over één kam scheren en spotte niet te gauw met al die verdeeldheid; niet ten onrechte noemt Sperry dit welige, ja, uitbundige sectenwezen een kenmerk van godsdienstige 'contemporarity' en vitaliteit. Het is wel zo, dat millioenen, die in de eerbiedwaardige oude kerken niet de levende warmte, de trillende aanwezigheid hebben gevonden, vatbaar zijn voor alles wat zich zo onmiddellijk en zo tastbaar manifesteert; zo vreemd ons de cultus zelf moge toeschijnen, het gevoel dat de aanhangers er toe brengt, heeft recht, zo niet op ons respect, dan toch op onze voorzichtigheid in beoordeling. Anderzijds meent dezelfde Sperry weer, dat onwetendheid en armoede er de oorzaken van zijn, dat haar slachtoffers 'emotioneel afhankelijk blijven van de machtige kunstmatige stimulus van haar vreemde opvattingen en gewoonten'. Ik wil nederig erkennen, dat ik niet veel begrip bezit voor de 'Fire Baptized Holiness Church of God in the Americas', met haar 59 parochies, welke zich overigens in 1926 verenigde met de 'Mount Moriah Fire Baptized Holiness Church of Knoxville, Tenn.', waar ik ook niet helemaal in kan komen. In de

aant.

jaren dertig bouwde Broeder Ezechiël, eerst herbergier, later profeet, in Laredo in Texas een ark van driehonderd meter lengte voor de 'Rechtvaardigen in Zion', waarin men voor 300 dollar een passagebiljet kon kopen; tweeduizend gingen er grif van de hand. Op Goede Vrijdag immers zou de wereld vergaan en alleen deze rechtvaardigen zouden genade vinden bij de God der Wrake. Op de grote dag kwamen wèl filmoperateurs, om voormelde ondergang voor hun journaal op te nemen, maar deze zelf kwam niet en moest worden verdaagd: Broeder Ezechiël had zich misrekend, in de datum meer dan in de menselijke onnozelheid, mag men aannemen. Benjamin Purnell en vrouw stichtten in de fabelachtige Twenties het 'Davidshuis' van de 'Shiloh' of 'Zevende Boodschapper'-sekte, hetgeen terug moet gaan op een tekst in de Openbaring (10:7). Een speciale attractie van dit huis was de belofte van het eeuwige leven voor de werkelijke gelovigen; vleselijke gemeenschap, ook tussen gehuwden, was er verboden. Quod non licet bovi, licet Iovi; Benjamin Purnell zelf leefde in zijn 'Shiloh-paleis', zoals Deken Sperry spits opmerkt, 'solaced by the society of not unattractive concubines' en in 1925 werd onweerlegbaar bewezen, dat de Man Gods tientallen meisjes in de kolonie had verleid; hij werd veroordeeld en stierf spoedig daarop; aangezien zijn aanhangers zijn opstanding verwachtten, werd de begrafenis met officiële toestemming uitgesteld. Het vervolg van dit verhaal is mij niet bekend.

Als het waar is (het is wel gezegd) dat in Amerika iedere millionnair een god is, dan moet de Oxford-beweging met haar 'God is a millionnaire' in de V.S. gunstige resultaten hebben geboekt. Toch schijnt dit niet helemaal juist, ondanks de belangwekkende 'houseparties' van leider Buchman, een 'vorm van evangelisme, welke de voordelen van mysticisme, mesmerisme, spiritualisme, eroticisme, psycho-analyse en "high-power salesmanship" in zich verenigt'. Deken Sperry, mijn onwaardeerlijke gids, is niet al te geestdriftig over dit 'Salvation Army in a dinner jacket'; ook hem stuitte tegen de borst die eigenaardige combinatie van al te goed geoliede mechaniek en al te hoog ontwikkeld handelsinstinct.

Ik kan er niet aan denken, ook maar bij benadering een overzicht te geven van al die secten. Er zijn er die geloven dat de wereld plat is (die van J.A. Dowie, de fanatieke leider van 'Zion City', bij Chicago), andere die er van overtuigd zijn dat wij aan de binnenkant van de aarde leven, geen enkele die de evolutie-theorie aanvaardt, geen enkele ook, die niet zijn stellingen bewijst met berekeningen, gegrond op de Openbaring. De Revd. Mr. Gordon Miller, leider van de Free Church of God te Summerville (Ga.), schonk aan zijn leerling Mr. Ernest Davis, een 'salvation cocktail' in gelijke delen strychnine, kwikbichloride en

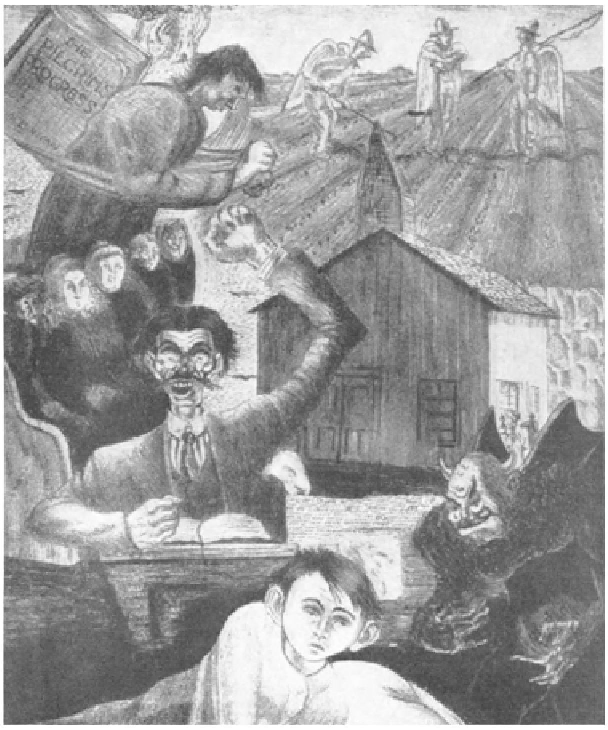

Jeugdherinnering van Carroll Cloar. Opgegroeid in Arkansas, las hij heel jong ‘The Pilgrim's Progress’; de preken van broer Ed (op een halve mijl afstand te horen) maakten diepe indruk op hem. In de hemel gaan de goede bewoners van Arkansas vissen en op het katoenland werken - wee echter, wie in handen van de duivel valt

aant.

cyaankali om de juistheid te bewijzen van Marcus 16:18: 'En al is het dat zij iets dodelijks zullen drinken, dat zal hun niet schaden.' Mr. Davis dronk, bad en ging gitaar spelen, maar stierf spoedig onder hevige pijnen... Het commentaar van de American Mercury laat ik maar achterwege. Dit anno 1947 overigens.

Twee correcties vereist de rechtvaardigheid. Ten eerste zijn er natuurlijk millioenen Amerikanen, wier geestelijk leven volkomen gezond en normaal is en daardoor niet zo sterk de aandacht trekt als de uitzonderingen en uitspattingen, hiervoor vermeld. Vervolgens zijn deze laatste geenszins specifiek Amerikaans; wie wel eens van de opwinding in Fijenoord (1909, naar aanleiding van de komende zondvloed) heeft vernomen, of zich heeft laten inlichten omtrent 'Zwarte Jannetje' van Veenendaal, die niets minder dan de Heilige Geest was, behoudt zich zijn oordeel nog even voor[1].

Na de Eerste Wereldoorlog won in het Zuiden der V.S. het Fundamentalisme veel aanhang, de kruistocht 'om de Bijbel te redden', aanlokkelijk voor velen, die, de kluts kwijt zijnde, snakten naar het houvast van een krachtig gezag en in de moderne ideeën een gevaar ontdekten voor de eerbiedwaardige tradities. De zes 'fundamenten' van deze leer waren de letterlijke inspiratie van het Bijbelwoord, de leer van de zondeval, van Jezus' geboorte uit een Maagd, het berouw, de vergiffenis door het Kruis en de Opstanding. In deze sfeer heeft zich het beruchte 'apenproces' van Dayton in Tennessee afgespeeld.

Op 9 Mei 1925 werd de onderwijzer John Scopes aldaar gearresteerd wegens overtreding van de 'anti-evolutie'-wet in die staat. Het was bedoeld als een proefproces en vermoedelijk ook wel als een poging, om het volkomen onbekende Dayton 'op de kaart te krijgen'. Daar is men wèl in geslaagd. Honderden verslaggevers kwamen in touw en lieten zich persen in de kleine, gloeiend hete gerechtszaal, om in twaalf dagen tijds twee millioen woorden weg te telegraferen; in de straten werden houten aapjes als 'your forefather' rondgevent, boeken over biologie uitgestald, warme worstjes en limonade verkocht. Vlak aan de deur van de gerechtszaal kon men lezen:

> THE KINGDOM OF GOD
>
> The sweetheart love of Jesus Christ and Paradise Street is at hand. Do you want to be a sweet angel? Forty days of prayer. Itemize your sins and iniquities for eternal life. If you come clean, God will talk back to you in voice.

Het Dreamland Circus van Coney Island bood 'Zip' aan als 'missing link', ter verdediging van Scopes; van de kant der Fundamentalisten mobiliseerde men W.J. Bryan, onze 'zilveren ridder van het Westen'.

1 Van der Valk, t.a.p., blz. 220 vgg.

aant.

Men mag aannemen echter dat menigmaal van deze zijde de zucht 'non tali auxilio' is geslaakt, omdat Bryan, door een uiterst gewiekste en geestige advocaat aan een kruisverhoor onderworpen, zijn geloof aan b.v. Jonas en de walvis verdedigde op een wijze, die wel moest bevreemden van een man, die driemaal candidaat voor het presidentschap, minister van Buitenlandse Zaken en leider der Democratische partij was geweest. Het nageslacht kan echter milder oordelen dan de tijdgenoot en beseft, dat Bryan's intuïtie hem de juiste weg wees, waar zijn verstand tekort schoot en dat hij zich van zijn gevoel voor maatschappelijke gerechtigheid uit tegen de meedogenloze consequenties verzette, die Spencer aan Darwin had vastgeknoopt. In elk geval, Scopes kreeg honderd dollar boete, omdat hij 'de kinderen van Tennessee het vooruitzicht op het eeuwige leven had willen ontnemen' en wel door zijn propaganda voor 'dat in de hel geboren, Bijbel-verwoestende, Godheid-van-Christus-loochenende, Duitse rationalisme, bekend als evolutie'. Het voorbeeld vond navolging: ook andere staten in de 'Zwarte Gordel' namen wetten aan tegen de verkondiging van dit zo lapidair gekenschetste leerstuk. André Siegfried geeft als verklaring: 'Wanneer de aap mens kan worden, kan de neger dan niet beweren, dat hij blank kan worden!' Inderdaad, helemaal toeval kan het niet zijn, dat juist in die kleurlingenzone deze opvattingen hebben gezegevierd. In hetzelfde Tennessee kwam later nog een ander stadje 'op de kaart', n.l. Oak Ridge, waar de atoombom is gemaakt. Maar ook daar is van staatswege Darwin uitgebannen, nog steeds...

Twee decoratieve figuren uit die periode heb ik voor het laatst bewaard. De eerste is de Revd. William (zegt-U-maar-Billy) Sunday, een volkse evangelist, die ons door een voorzichtig waarderende studie van dr Van Lonkhuyzen[1] nader is gebracht. Zijn boek bevat mede enige staaltjes uit zijn preken: 'Toen de reus glimlachte en vroeg, wie hij was, zwaaide David zijn slinger in het rond en trof hem op zijn hoofd ("coco") tussen zijn ogen ("between the lamps"). "Raak," zei Goliath, die tegen de vlakte ging en werd uitgeteld.' Of: 'Als je niet kunt geloven, zal ik de Waarheid in je ouwe karkas schieten.' Of ook: 'Ze zeggen dat ik een ouwe gelddief ben, maar, bij God, ze moeten niet hier komen en me dat in mijn gezicht zeggen. Indien je toch hier komt en dat hier zegt, laat dan eerst je portret maken, want je vrouw zal je niet meer kennen, als je thuis komt.' Daarbij sprong de boetprediker op het podium rond als een dolgeworden aap, badend in het zweet. Natuurlijk gingen velen naar hem toe om de afleiding: hoe grover, des te 'lolliger'; anderzijds wist hij duizenden over te halen tot een levenswandel, vrij van liederlijkheid en alcohol; deze boetelingen betraden dan voor de ogen van het hele publiek het 'zaagselpad', de 'saw dust trail', tussen de banken naar

1 J. van Lonkhuyzen, Billy Sunday, (z.j.).

Billy Sunday In Ballet

aant.

het podium, onder zéér luid gezang van alle aanwezigen. Hij kweekte niet weinig leerlingen, zoals de befaamde trombonespeler Homer Rodeheaver, die dit instrument zelfs hanteerde terwijl hij in zee baadde - de engelen des hemels luisterden geroerd, deelde hij zijn aanhangers mede, van welke 250.000 hem de gevraagde vijf dollar schonken. Niemand minder dan John D. placht met hem golf te spelen en psalmen te zingen. Een tweede adept was de bekeerling dr Hyman Appelman, die avond aan avond voor uitverkochte zalen optrad als ‘the little Jew with a big Jesus’.

Allen echter overtrof Aimée, nomen est omen, onze Aimée MacPherson[1], houdster van een ‘welbeklante tabernakel’ in Los Angeles - waren deze spitse woorden niet van Huizinga, men zou ze voor dubbelzinnig houden. Aimée was wel een héél bijzonder product van de parmantige Amerikaanse levensphilosophie dier jaren. Zoals zij een lelijke duivel op het podium achternazat met een hooivork, was in een woord àf. Of zoals zij, in het uniform van verkeersagent, een motor met open knalpot op datzelfde podium liet stilstaan, uitroepend: ‘Stop! U bent op weg naar de Hel!’, dat was eveneens àf. Na haar verscheiden droegen twaalfhonderd door haar ingewijde predikers haar Boodschap verder; men geve zich hier even rekenschap van, voordat men oordele. In elk geval, vergeleken met haar verbleekt Billy Sunday tot een derderangsacteur, schrijft een dappere waarnemer, die haar indeelt in de klasse van Ph.T. Barnum, W.J. Bryan, de boeienkoning Houdini en Greta Garbo. Ik vermeld dit in het nederige bewustzijn, dat een heel boek aan de singuliere gaven dezer vrome vrouw geen recht zou doen wedervaren en stel mij tevreden met de verkneukeling de lezer er op te mogen wijzen, dat in deze etalage van hansworsterij alweer de staatsman paraisseert, driemaal bijna hoofd van de machtigste mogendheid ter wereld en altijd door W.J. Bryan...

Het Amerikaanse onderwijs heeft gedeeld in de algemeen waargenomen kwantitatieve ontwikkeling op zo menig terrein, vooral in de hogere jaren, waarvoor daarginds a.h.w. reuzen-universiteiten ontstonden, waar men àlles leren kon; een spotvogel sprak zelfs van ‘service-stations’, zoals die van Californië met (vóór 1940) 26.000 studenten, die van Minnesota met 15.000 enz. Professor Redfield[2], dat voorbeeld van ‘vastberaden Americanisme, hoge, maar practische moraliteit en gezond, van staatsmanschap getuigend leiderschap in de opvoeding’, voorzag zijn universiteit tenminste van korte scholingscolleges in grofsmederij, boter- en kaasmaken, economie voor het huis, werktuigkunde,

1 Marcus Bach, They Have Found a Faith (1946).
2 Nelson Antrim Crawford, A Man of Learning (1928).

advertentiekennis, zetmachinewerk, verkoopstechniek, tekenen, landelijk leiderschap, timmerwerk, gieterij, warmoezerij, publiciteit, opvoeding en bijenhouden. ‘Time’ van 19 Jan. 1948 verkwikte zijn lezers met de aankondiging van een bridge-cursus aan het Brooklyn-College - misschien is er wel een doctoraat aan verbonden. Reeds eerder vermeldde ik, hoe belangrijk de plaats van de sport is aan dergelijke instituten; een Chinees sprak zelfs van ‘athletiekclubs met gelegenheid tot studie voor zwakkeren’, meer nurkse waarnemers onderscheiden ‘voetbalbarbaren’ en ‘voetnootbarbaren’. Het proces van secularisatie heeft zich onweerstaanbaar voortgezet. In een jaargang van Life (1940) viel tenminste mijn oog op een foto van de modelklas van Yale, bezig met het tekenen van een spiernaakte dame; het artikel begon met de erkenning: ‘Deze foto zou de tien predikanten, die Yale in 1701 gesticht hebben, zeker hebben geschandaliseerd.’ Daar lijkt mij veel voor te zeggen.

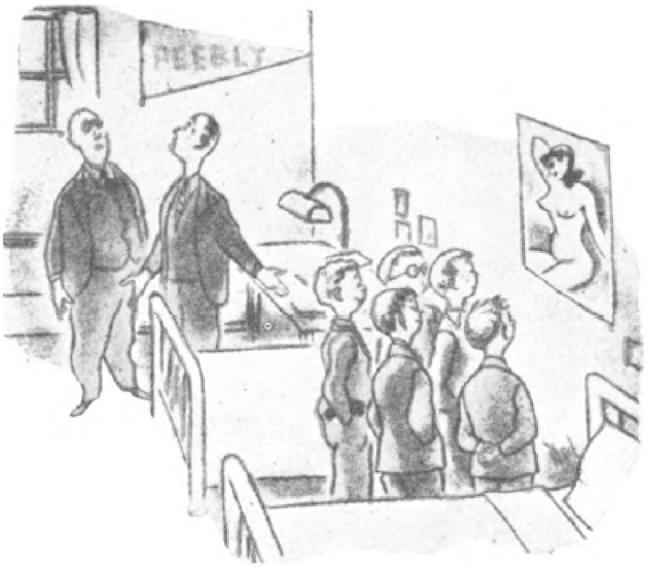

‘We *kunnen* hem niet vragen, het van de muur af te nemen, als het zijn moeder is’. Tekening van Ned Hilton in de ‘New Yorker’

De toegenomen instelling van het Hoger Onderwijs op toekomstig succes heeft hier en daar wel goede gevolgen met zich meegebracht: modernisering, experimenten, toepassing van allerlei tests en differentiatie, maar heeft ook veel critiek uitgelokt, vooral op de kwaliteit van dit onderricht, terwijl niet zelden de klacht werd gehoord van een te sterke verbondenheid aan de ideologieën van de heersende bovenlaag.

Nu is het wel zo dat in de curatoria van de hogescholen de zakenwereld vertegenwoordigd pleegt te zijn in een mate, die in Europa tot nu toe niet bekend is en dit laat niet na, zijn stempel op het onderwijs te drukken, niet altoos ten voordele van een zelfstandige beoefening der wetenschap. In elk geval vindt de lezer van H.K. Beale's boek ‘Are American Teachers Free?’ (van 1936, 900 blz.!) de in de titel gestelde vraag ontkennend beantwoord. Ketterjacht in allerlei vermommingen was schering en inslag. Een tekenend staaltje was de verbeten propaganda, niet zolang geleden gevoerd door de voorstanders van het privaatbezit van openbare nutsbedrijven; boeken, welker schrijvers niet prompt het voordeel daarvan inzagen, heetten ‘unfair’; in schijnbaar objectieve schoollectuur bleek hevig gedokterd in vitale delen; sprekers over ‘neutrale’ onderwerpen betraden de onderwijspodia en lichtten de jeugd in over de voordelen van de particuliere exploitatievorm, erkend zij: in aangename kout. Die kout daalde echter in temperatuur, wanneer het onderwijzend personeel zich niet tot voldoende begrip voor het een en ander kon opwerken.

Claude C. Bowman citeerde in zijn dissertatie over ‘The College Professor in America’ (1938) een satire, welke het ontslag van een drietal hoogleraren tot onderwerp had: een omdat hij in het openbaar de theorie van de ooievaar had in twijfel getrokken, een, omdat hij zonder muilband in de collegezaal was verschenen en de derde, omdat hij zijn assistent veroorloofd had, te denken. Het aantal hoogleraren en andere docenten, dat in deze eeuw ontslagen is wegens hun ‘radicale’ denkbeelden, is ontstellend groot en men vindt er de beste namen onder, wier dragers zich vaak aan geen erger misdrijf hadden bezondigd dan aan het protesteren tegen negermishandeling, overmatige kinderarbeid enz. enz. Wat de buitenstaander in dit zeer rijke land bovendien treft is de paradoxale toestand, dat men er van het onderwijs eigenlijk alles verwacht, terwijl men de onderwijzer bezoldigt als een jammerlijke duvelstoejager. Wat het Bigelow-rapport (acht Amerikaanse delen!) van 1937-1946 daaromtrent uitbracht, is ongelofelijk; de New York Times vermeldde daaruit b.v. dat in vijf jaar tijds 500.000 leerkrachten weggelopen waren naar de industrie; in New York was er een groot verloop naar de Zoo, waar een tweede-klasse oppasser meer verdiende - en meer werd ontzien. In datzelfde jaar moesten zesduizend scholen sluiten en Benjamin Fine, de bekwame onderwijs-redacteur van de N.Y. Times, zeide, dat de Amerikaanse school even erg was vernield als wanneer ze door zware bommenwerpers was weggevaagd. In Missouri was slechts twee % van alle leerkrachten van 1940/1941 nog in functie. Bij sollicitaties vroeg men dan ook maar niet meer of de betrokkene kon lezen en schrijven; als hij rechtop kon staan, was men al tevreden. Wat veel personen van het onderwijs heeft vervreemd, is de aard van de op hen uitgeoefende

contrôle, waar zelfs vingerafdrukken e.d. aan te pas kwamen: vrouwen en mannen moesten plechtig beloven, niet te roken, te drinken of te dansen, zij moesten 'nette' kleren dragen en met 'nette' mensen omgaan...

Dit rijkste land van de wereld telt vele rijken, van de meest uiteenlopende soorten natuurlijk. Men vindt er menige Croesus, Midas en Maecenas onder en zal goed doen, ze niet allemaal over één kam te scheren, zoals Ferdinand Lundberg in zijn overigens voortreffelijk 'Sixty Families', 'mengsel van wetenschappelijk proefschrift en schelmenroman', misschien iets te veel doet. Men vervalt immers nog niet in een eenzijdige verheerlijking van de dollarocratie, wanneer men vaststelt, dat in de door hen beoefende liefdadigheid een stuk Amerikaanse traditie van oude datum steekt, of erkent, dat zij nog niet al te slecht voor de dag zijn gekomen vergeleken met de velerlei Jan Adam Kegge's hier en daar; toen de schatrijke oude John D. nog de doodarme jonge John D. was, gaf hij van zijn paar dollar óók al aan de armen. En heeft men zich daar rekenschap van gegeven, dan mag men nog altoos critisch blijven en de grote en deels wel onvermijdelijke schaduwzijden van al die philanthropie naar voren halen, zoals ze door Lundberg en vóór hem Veblen onbarmhartig zijn gesignaleerd. En dan nog: wanneer men gewag maakt van de eenvoudig verbijsterende feesten, tijdens de zwartste jaren van de crisis in de jaren dertig gegeven, feesten, zo buitensporig dat Senator Norris in het openbaar van zijn afschuw getuigde ('Ik weet niet, hoe ze het hart hadden, het te doen'), dan kan de historicus nog altoos er op wijzen, dat verspilling te midden van ellende niet een specifiek Amerikaans verschijnsel in de geschiedenis is[1].

Die buitensporigheden maken nu eenmaal altijd deel uit van de cultuurgeschiedenis; er zijn hele beschavingen, waarvan wij nauwelijks iets meer weten dan datgene wat de heersende bovenlaag heeft tot stand gebracht of misdaan. Een toekomstig historicus kan in dit Amerika naar hartelust grasduinen. Alleen al een figuur als de krantenkoning Hearst met zijn Californische landgoed van 240.000 acres, waarvan de inrichting op vijftien millioen werd geschat: een grote hal met Siënese banieren en een praalvolle Gothische schoorsteen uit een Frans kasteel; de zestiende-eeuwse refectoriumtafels, Vlaamse tapijten, zeventiende-eeuwse Spaanse kandelabers, Engels zilver, zes gobelins (van 575.000 dollar), een prachtcollectie oude wapens en het doodeigen bed van Kardinaal de Richelieu, alleen dit bij elkaar is al 1001 nacht. Behalve dit stijlvolle geheel transporteerde Hearst eens een heel Spaans kasteel in pakkisten naar New York, terwijl hij eveneens een Beiers dorp liet neerzetten, hopelijk niet aan de

1 M.J. Bonn, t.a.p., blz. 288.

aant.

voet daarvan; verder kocht hij ook een kasteel uit Wales weg en legde een volledige eigen spoorweg aan met drie wagons en een eetwagen, om zijn gasten te vervoeren naar het hoofdgebouw van zijn landgoed.

Lundberg schijnt het verder helemaal niet begrepen te hebben op de beroemde familie Du Pont (bewapeningsindustrie, springstoffen, nylon enz.), waar ook John Gunther een paar bladzijden aan wijdt. Zij immers bezaten meer jachten, pijporgels, zwembaden, landgoederen en badkamers dan welke familie ter wereld ook, ja, meer dienaren dan de Engelse koning, diens hele lijfwacht meegerekend. Het is maar goed, dat George III dit niet heeft beleefd. Zij bezaten verder de hele staat Delaware en nog wat elders ook. Er was in die jaren een soort pijporgel-‘craze’ (immers Jan. Rap en zijn maat beschikten over gramofoon en radio), maar dat van Du Pont was wel iets aparts, het had tenminste 250.000 dollar gekost en telde tienduizend pijpen, zodat het vervoer van dit machtige instrument, dat een capaciteit voor drie kathedralen bezat, veertien spoorwagens vereiste. Anderen, dierenvrienden, besteedden grote bedragen aan honden en katten; het ‘pupfume’ was een speciale odeur die een hond deed ruiken ‘als een bloemenwinkel’; er waren hele reisnécessaires voor de trouwste vriend des mensen in gebruik, met borstels, kammen, vlooienpoeder; er waren speciale schotels voor lang- en kortoren, tailor-made jasjes in alle kleuren en snitten enz. De minderjarige Gloria Vanderbilt mocht in 1935 34.500 dollar uitgeven voor haar kinderlijke behoeften, waaronder 415 voor speelgoed, 153 voor één jurk, 125 voor medische behandeling van een poes, precies evenveel voor Franse les, 1995 voor detectives en 11.515 voor bedienden. Het was in dezelfde tijd overigens dat het gezamenlijke inkomen van ruim vijfhonderd Amerikanen de hele tarwe- en katoenoogst des lands had kunnen opkopen (en nog voldoende overhouden, om er met zijn allen genoeglijk van te leven) en het was niet ver van de datum, waarop de radeloze Joads uit Steinbeck's triestige ‘Druiven der Gramschap’ in het drijfzand der verpaupering verdwenen.

Tot de meer onschuldige vermaken der V.S. behoort de zede, voor een decennium een toepasselijke bijnaam te bedenken. Voor de periode 1930-1940 vond ik o.m. de volgende: ‘Tempestuous Thirties’, ‘Troubled Thirties’, ‘Thunderous Thirties’, ‘Hoity-Toities’ en - bekroond voorstel van Groucho Marx - ‘Threadbare Thirties’; dit alles eigenlijk amerikanismen voor wat in de Schrift de magere jaren heet; na de ‘Coolidge Prosperity’, na de ‘Golden Glow’ van de fabelachtige Twenties een ramp, die de tien plagen, toch allang achterhaald, helemaal tot gemengd nieuws reduceerde.

Het was tijdens deze Thirties geenszins de dood in de pot[1]. Alleen al

1 F.R. Dulles, t.a.p., blz. 454 vgg.; F.L. Mott, t.a.p., blz. 702 vgg.

aant.

de techniek, onverbiddelijk en onweerstaanbaar, hield het leven in de brouwerij gaande met haar zegevierende ‘air-conditioning’, haar ‘plastics’, de cellophaan, de treksluiting, allerlei steeds modernere auto's, trailers; steeds snellere en meer comfortable vliegtuigen wedijverden met de Dionne-vijfling en de bridge-problemen om de openbare aandacht. Als steeds bleef de misdaad triomferen in de krantenkopjes. In 1932 werd het zoontje van Lindbergh ge-‘kidnapped’ en vermoord; de dader, in 1934 gepakt, werd in 1935 berecht en in 1936 ter dood gebracht; bij zijn proces werden elf millioen woorden weggeseind in achtentwintig dagen; het speelde zich af in een sfeer die soms meer van een boerenkermis weg had dan van een Areopagus. De ‘gang’-moord op Jack Lingle, reporter van de ‘Chicago Tribune’, deed in 1930 een ogenblik de hele wereldcrisis vergeten, vooral toen een andere reporter bevond, dat Lingle zelf een gangster was geweest. Al Capone, jarenlang de grootste bendenleider van Chicago, werd in 1931 eindelijk tot elf jaar veroordeeld wegens... belastingontduiking - de zondaar! Maar Jack Diamond werd de dag van zijn zilveren bandietenloopbaan vrijgesproken; die had slechts zijn chauffeur mishandeld; één dag later werd hij echter door een concurrerende gang doodgeschoten op het fuifje, ter ere van deze vrijspraak gegeven. Op 16 Februari 1933 werd de burgemeester van Chicago zelf, Anton Cermak, vermoord, getroffen door een kogel, bestemd voor de naast hem gezeten F.D. Roosevelt. Deze ontsnapte dus, gelukkiger dan onze Huey Long, die in de wandelgangen van zijn congresgebouw neergeschoten (één kogel) werd, voordat zijn lijfwacht kon ingrijpen; deze lijfwacht rekende met de moordenaar af met een machinegeweer (zestig kogels); in New Orleans beweert men, dat zij zelf eerst Huey Long had vermoord en toen een onschuldige afgemaakt. In Californië werden twee blanken, verdacht van misdaad, door een menigte gelyncht; de gouverneur van deze staat sprak de gedenkwaardige woorden: ‘Dit is de beste les, die Californië ooit aan het land heeft gegeven.’ Jack Dillinger, ‘public enemy number one’ werd in 1934 op straat neergelegd door de politie. Een kleine bloemlezing, niet meer.

Er waren ook minder bloederige kopjes in de kranten. Zo bleek het aantal millionnairs van 1929 op 1930, in één jaar tijds dus, met ongeveer 25.000 afgenomen. Zo was toch heel Amerika verrukt over de Canadese vijfling, terwijl een soortgelijk geval in 1833 nauwelijks de aandacht had getrokken; er was toen alleen bekend gemaakt, dat de vader van de kinderen sindsdien met de moeder was gehuwd. De vijfling van 1934 bezorgde het Canadese toeristenverkeer een jaarlijkse bijdrage van twintig millioen dollar... Er was in 1933 een ‘Mae West Craze’ ter ere van een niet al te slanke filmster van oprechte zondigheid, er was het Engelse koninklijke bezoek van 1939, er was het huwelijk van de

aant.

afgetreden Edward VIII met een Amerikaanse uit Baltimore die helemaal in haar eentje het Empire in zijn voegen deed kraken: 'het grootste nieuwsverhaal sinds de Opstanding' (H.L. Mencken). In 1936 sloeg de Duitser Schmeling de neger Joe Louis in de twaalfde ronde knock out tot diepe rouw van Harlem, in 1937 deed Louis het omgekeerde in precies twee minuten, tot uitbundige vreugde van hetzelfde Harlem. En ja, dan was er toch ook nog de economische depressie met haar armoede en werkloosheid.

Toen Sinclair Lewis in 1928 na een afwezigheid van drie jaar weer eens de Fifth Avenue afwandelde (aldus Dorothy Thompson, toen zijn vrouw), voorspelde hij binnen vijf jaar een zeer zware economische crisis: 'Het land is waanzinnig geworden. Ik heb dertig winkelmeisjes geteld met zilvervossen!' Ze droegen zilvervossen, zegt Dorothy Thompson, en ze woonden in krotten[1].

Ik zal niet de economische geschiedenis van na 1918 ophalen. Op 12 November van dat jaar, één dag na de wapenstilstand, waren de telefoonlijnen van Washington uit overbezet geweest, alles vanwege het opzeggen van oorlogsleverantie-contracten, waarvan men binnen vier weken ongeveer twee milliard had geannuleerd. Zulk een inzet gaf eigenlijk de toon aan voor het hele tijdvak: alles even fel, abrupt, zonder geleidelijkheid, schoksgewijs, gaandeweg uitgroeiend tot een economisch delirium, dat alle maat en zelfbeheersing uit het oog verloor. De industriële expansie[2] kende geen grenzen meer; er stonden ten slotte 318.000 benzinepompen langs de wegen, één op 83 auto's; het natuurgas concurreerde tegen het fabrieksgas, de electriciteit maakte de mijnbedrijven weer 'ziek'. Fabrikanten van producten die met het hout wedijverden gaven tweëentwintig millioen uit aan een anti-hout-campagne; de bond van schoenwinkeliers besteedde in 1927 vier millioen aan advertenties: 'Koop meer schoenen in stijl en kleur!' Veertig verschillende voedselgroepen beoorloogden elkaar, b.v. mayonnaise adverteerde tegen boter, cigaretten tegen snoep, suiker adverteerde weer terug. Meer dan vierhonderd tandpasta's, vijfentwintighonderd parfums, evenveel gezichtspoeders bestookten de klant: 'Een poeder voor elke stemming!' Eenheidsprijzenpolitiek en afbetalingssysteem verergerden nog de warwinkel. Een aparte waanzin was de propaganda betreffende de 'voortschrijdende veroudering' van goederen, die bijtijds, d.w.z. lang vóór de versletenheid, moesten worden vervangen door de allernieuwste nieuwigheden; men moest 'buy for change, whim, fancy', men moest kopen, kopen, kopen...

1 Jürgen en Marguerite Kuczynski, Der Fabrikarbeiter in der amerikanischen Wirtschaft (1930).
2 Corey, t.a.p., blz. 167.

Men moest vooral aandelen kopen. Columbus, Washington, Jefferson, Edison hadden gespeculeerd, heette het, waarom hun nazaten niet? Het was veilig; de markt was willig en de 'boom' hield aan. 'Beleggingsanalysten' schreven: 'Zoals er wetten zijn die het heelal regeren, zo zijn er wetten die de speculatie beheersen.' Een grote effectenzaak huurde voor $50 per week een hoogleraar van de Universiteit van Chicago, die in het radio-uurtje als 'Oude Raadgever' ('Old Counselor') adviezen gaf, zo maar... Ook elders verstrekten bezorgde bankiers door radio-sprekers, waaronder nòg een professor, voorlichting en pompten honderden millioenen uit de zakken van luisteraars, dagdromers en spaarders in ruil voor papier, welks schone namen ('eerste hypotheek goud-obligaties' e.d.) later de enige troost opleverden voor zijn volstrekte waardeloosheid. Tienduizenden jongemannen, kersvers van de school, leurden deze obligaties onder het publiek uit met een verkoopsorganisatie achter zich van verrassende doelmatigheid. Toen later de senaat een enquête instelde naar dit alles, opende zich een afgrond van allerlei misleiding en bedrog: 'zelden is een volk zo misleid door diegenen, die verondersteld werden zijn meest ervaren en wijste raadgevers te zijn'. Een amusante verzameling van optimistische voorspellingen van vlak vóór de crash werd later gebundeld door Edward Angly onder de titel 'Oh Yeah?' (1931). Ze is nog niet verouderd.

Dit optimisme was groot. Het vrije spel der economische krachten bewees elke dag zijn bruikbaarheid weer als middel tot sociale gezondheid; de crises, de armoede van vroeger leken voorgoed overwonnen. Het hele land had deel aan het gewin, door het zo vaak verguisde kapitalisme verschaft; beursspeculatie bleek een winstgevende en al met al weinig gevaarlijke sport. Ieder kind kon zien, hoe dwaas en ongemotiveerd de sombere voorspellingen waren van economen uit de school van die aan de Amerikaanse geest zo volstrekt vreemde, waanwijze Marx. Natuurlijk waren er wel enkele 'zonnevlekken'; op de kam der hoogconjunctuur waren er nog altijd twee millioen vervelende werklozen, een verarmd Zuiden, een slecht boerend Westen; er waren zelfs zwartkijkers in eigen gelederen, die de overwoekering van het industriële door het financiële kapitalisme ongaarne zagen en het betreurden dat de winsten niet zozeer in een verhoogde productie alswel in de exploitatie van beleggers werden gezocht. De ongelijkheid in de verdeling der inkomens tekende zich eigenlijk steeds scherper af en er heerste allerwege nog bittere armoede. Maar dit alles werd overstemd door de klare uiteenzettingen van de nieuwe 'prosperity'-candidaat, Herbert Hoover: 'Wij zijn in Amerika dichter bij de definitieve triomf over de armoede dan enig land in de loop zijner historie is geweest. Het armenhuis verdwijnt bij ons. Wij hebben het doel nog niet bereikt, maar als men ons de kans geeft,

dan zullen wij met Gods hulp weldra de dag zien, waarop de armoede uit ons volk zal zijn weggetrokken' enz. enz. Zijn verkiezing werd door de beurs met een fraaie hausse begroet: zes millioen aandelen dwarrelden omhoog in November 1928. Nu begon het pasgoed; de paar bankiers en redacteuren, die waarschuwden, werden in de hoek gezet.

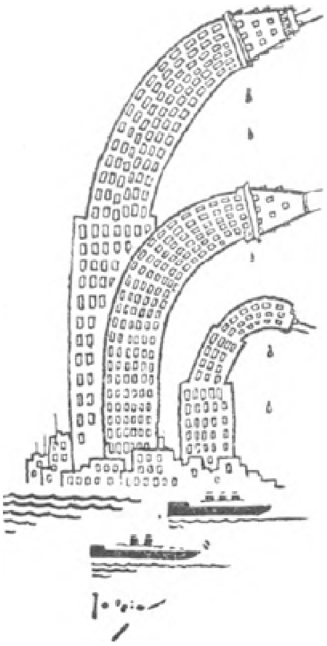

Depressie te New York (1929 vgg.)

In September 1929 stortte het Britse Hatry-concern met een hatelijke plof in elkaar; de aandelen vielen in een paar dagen van 16 op 2 shilling. Het was onprettig; van dat moment afheerste er enige onrust, 'alsof iemand in een concertzaal was gaan hoesten en door anderen was gevolgd'. Op Donderdag 24 October sloeg plotseling met elementaire kracht de wervelstorm neer op; de effectenmarkt en na enige steunpogingen zonk de bodem onder alle koersen weg: de catastrofe. In veertien dagen tijd een Niagara van gemiddeld 496 op 320; alleen al op 29 October, dag van een omzet van 16½ millioen aandelen, was er een val van veertig procent! Had op 1 October de totale beurswaarde van de te New York toegelaten fondsen nog 87 milliard bedragen, op 1 November stond ze al op 55, op 1 Maart 1933 op 19 milliard. Iedereen wou er van af: verkopen, verkopen, verkopen... Tot elke prijs...

Koersval*[1]*:	**Hoogtepunt 1929**	**Dieptepunt 1932**
American Telephone	304	70¼
General Electric	396¼	8½
General Motors	72¾	7⅝
N.Y. Central	256⅜	8¾
Radio	101	2½
U.S. Steel	261¾	21¼

1 F.L. Allen, Since Yesterday (1940), blz. 65.

De stagnatie in het zakenleven, het onontkoombaar gevolg van deze ramp, leidde weer tot een gruwelijke werkloosheid. De preciese cijfers zijn onbekend; het is merkwaardig, dat de Amerikaanse statistiek, die

a.h.w. elk biggetje in Iowa en elk KW-uur van de T.V.A. wist te registreren, nimmer kon opgeven, hoeveel mensen ten gevolge van de crisis werkloos werden. De schattingen lopen dan ook zeer uiteen. Omstreeks 1933 zouden er volgens de Am. Fed. of Labor een kleine veertien millioen zijn geweest, welk aantal door conservatieve beoordelaars dikwijls is overgenomen. Het aantal minderjarigen dat werkloos rondzwierf werd op twee à driehonderdduizend berekend. Detroit, de stad van Henry Ford, verloor in twee jaar tijds zeshonderdduizend inwoners; zo iets zegt misschien meer. Ik laat aan de fantasie van de lezer over wat zich ondanks alle liefdadigheid, hulp en medeleven wel moest afspelen aan honger, ziekte, misdaad, en wel te midden van overvloed. Want, terwijl de werklozen urenlang voor de soeploodsen stonden te wachten, vernietigde men voedsel op nimmer gekende schaal; de Californische Rotary Club, in de crisis alsmaar service leverend, speelde honkbal met 60.000 eieren ten bate van de marktprijs.

Een merkwaardig crisissymptoom was de opkomst van de 'Hoovervilles'[1], zo geheten naar de nieuwe President, geïmproviseerde voorsteden, opgetrokken uit het materiaal dat anders op de belt komt: stukken hout, geteerd papier, enz. In St. Louis telde zo'n stadje in 1932 dertienhonderd mensen; het werd tweemaal door brand en eenmaal door overstroming geteisterd. De Hooverville in Seattle had een vrijwel uitsluitend mannelijke bevolking van boven de dertig, dus 'oud'. Een regenboog van rassen zonder enig vooroordeel; de meesten leefden van uitkeringen, anderen van bedelen en stelen. De afleiding bestond uit kaarten, drinken, filmbezoek, prostitutie en homo-sexualiteit. De grondtoon was er berustend: 'Ik verwacht niet dat ik ooit meer aan het werk ga. Ze zeggen dat ik te oud ben. Daar doe je niets tegen.'

In de steden stonden de trotse symbolen van de voorspoed, de nieuw opgetrokken wolkenkrabbers, ongebruikt; het kantoor van de 'Chrysler'-maatschappij, driehonderd meter hoog, werd verder gebouwd tot driehonderdvijftig, terwijl de aandelen van 125 op 14 vielen; het Empire-State gebouw van vierhonderd meter (tachtig verdiepingen met een toren van zestig meter) leverde als enige inkomsten de dollar op, die de bezoeker voor het uitzicht van het dak neerlegde. Henry Ford betaalde nog steeds hoge lonen, had zelfs opslag gegeven, maar zijn werkweek werd korter en het aantal arbeiders daalde voortdurend.

Er was natuurlijk een zondebok nodig en dat werd Hoover[2], de President, die de armoede zou wegjagen. Eenmaal geprezen als de grote ingenieur, de deskundige, de ziener, werd hij nu de domoor en dwaas,

1 Stuart Alfred Queen en Lewis Frances Thomas, The City. A Study of Urbanism in the United States (1939).
2 Herbert Hoover, Addresses upon the American Road (1946).

afhankelijk van Wall-street, enz. enz.

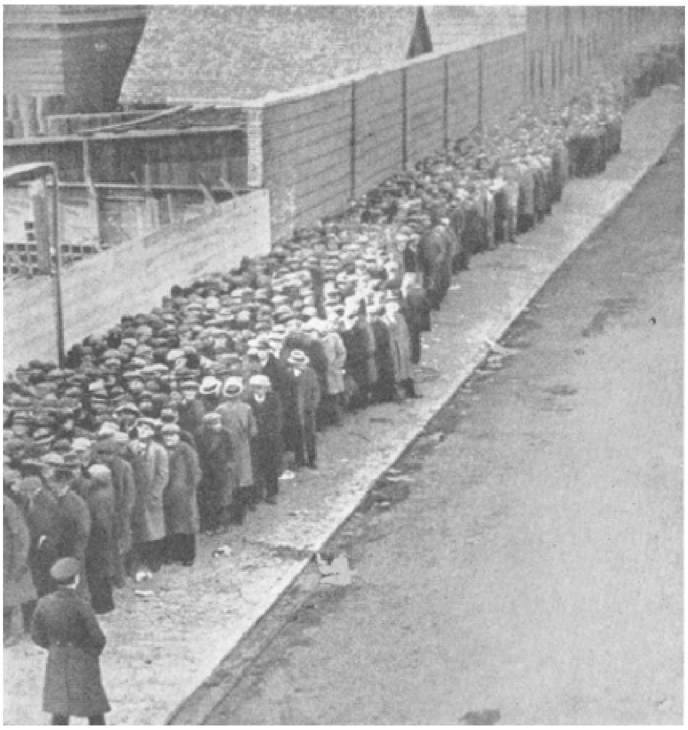

De crisis van 1929. Amerikaanse werklozen wachten op een spijsuitdeling

Dat deze liberaal de crisis als een kwaal beschouwde, die moest uitzieken, nam men hem kwalijk; tegenover een zo grote catastrofe wenste men een mirakel, niets minder. En Hoover was geen man voor een mirakel, natuurlijk niet. Hij deed wat hij kon en dat was meer dan men heeft willen erkennen; hij ontfermde zich vooral over de 'Big Business' ten einde daarmee de kleine man te redden, terwijl zijn opvolger bij die kleine man begon, om de ineenstorting van het grote zakenleven tegen te houden; dit laatste was natuurlijk veel meer spectaculair. Hoover stelde een 'Federal Farm Board' in tot handhaving van de graanprijzen, welke dadelijk een kruistocht tegen de 'overproductie' inzette. Maar Gods toorn rustte blijkbaar op

aant.

Amerika: de beide volgende oogsten waren groter dan ooit. En intussen ging het Departement van Landbouw, gesteund door allerlei scholen en proefstations, er mee door, de boeren bij te brengen, hoe men betere en grotere opbrengsten uit de bodem zou kunnen halen.

Tussen al deze getijdestromingen hadden de grote banken zich gehandhaafd als even zovele rotsen van Gibraltar. De kleinere floreerden niet zo best, maar de lezer weet, dat die nimmer al te voorspoedig waren geweest; vooral op het platteland was men aan haar falen gewend als aan het optreden van hagelbuien en droogten; de hele financiële historie van de V.S. is trouwens een voorbeeld van instabiliteit genoemd, 'the severest possible indictment of our methods'. Maar nu begonnen de grote Leviathans ook een beetje te kwakkelen; het publiek vroeg in toenemende mate zijn saldi op en de onderpanden voor allerlei credieten verloren hun waarde. In October 1932 kondigde de gouverneur van Nevada een 'bank-holiday' af en daarmee was een storm opgestoken, die tot een tornado zou aanwakkeren, al duurde het nog lang, voordat hij de hoogste burchten deed wankelen; in hetzelfde jaar 1932 staakten in totaal vijfduizend banken haar betalingen. In de eerste maanden van 1933 sloten andere haar deuren en de jobstijdingen volgden elkaar op met steeds grotere frequentie; op 4 Maart 1933 om 4.20 's ochtends schreef de gouverneur van New York een moratorium voor twee dagen uit; de grootste stad des rijks en van de wereld, de financiële metropolis ener planetaire economie, rijker dan Golconda, Babylon, Cathay en Eldorado bij elkaar, had gecapituleerd. Enige uren later reed Herbert Hoover met Franklin D. Roosevelt naar de inwijding van deze laatste, in een sfeer van onbestemde angst en verwarring. De grote banken dicht: het was alsof men de engelen voor het Laatste Oordeel zou horen blazen - wat men echter hoorde, was een kalme, warme stem, die rustig vaststelde, dat er geen reden was tot vrees en dat buitengewone maatregelen van zeer ingrijpende aard Amerika uit het moeras zouden halen. Schrijver dezes herinnert zich nog, hoe hij, ondanks het ongewone uur (er is immers een lastig tijdsverschil!) aan de radio luisterend, diep onder de indruk kwam van Roosevelt's intreerede; hoeveel te meer moet dat het geval zijn geweest met de millioenen, die snakten naar een verlossend woord in zoveel tegenspoed en ellende!

Franklin Delano Roosevelt was met een overweldigende meerderheid tot President gekozen en Herbert Hoover de woestijn ingestuurd; slechts zes staten, citadellen van de Republikeinse partij, waren hem trouw gebleven; tweeënveertig hadden zich achter zijn tegenstander geschaard.

‘Kom nu, Stewart! En de dokter heeft je toch *zo* verboden over Roosevelt te praten...’

aant.

The pot was empty,
The cupboard was bare.
I said, Papa
What's the matter here?
I'm waitin' on Roosevelt, son,
Roosevelt, Roosevelt,
Waitin' on Roosevelt, son.

Dit is uit de 'Ballad of Roosevelt' van Langston Hughes en moge voorafgaan aan de beschouwing[1], die ik aan Amerika's grootste President moet wijden. Op het tijdstip zijner verkiezing was hij 51 jaar oud en zoals de naam aanduidt van Nederlandse afkomst. Mij trof in een beschrijving van zijn jeugd, dat hij als jongen van veertien al Mahan had gelezen en een grote belangstelling voor zeezaken is hem altijd bijgebleven. Tijdens Wilson werd hij onderminister van Marine. Het zijn echter twee omstandigheden van persoonlijke aard, die grote invloed op zijn politieke loopbaan hebben uitgeoefend: ten eerste zijn huwelijk met Eleanor Roosevelt, die zich gemakkelijk en schrander in de maatschappij bewoog, veel reisde (in zeven jaar tijds een elf maal de aarde rond!), een wakkere propagandiste voor de staatkunde van haar echtgenoot was, bij tijd en wijle, binnen de grenzen, haar getrokken, een aangenaam nonconformisme ten opzichte van enge Amerikaanse tradities en vooroordelen aan de dag legde en ten slotte een aanzienlijk deel van de 'baby-kissing'-functie van haar man op gracieuze wijze overnam: zonder twijfel de beste 'First Lady' uit de geschiedenis van haar land. En dan is er verder de in 1921 opgetreden kinderverlamming, waar hij zich met door vriend en vijand bewonderde wilskracht over heen heeft weten te zetten; niet alleen ondanks, maar ook door die kwaal is Roosevelt geworden wat hij was.

Geen iconoclast, geen hemelbestormer, natuurlijk niet. Politiek links van het midden, drager van de beste tradities van humaniteit en verdraagzaamheid van zijn volk, begiftigd met een zeer sterk gevoel van sociale verantwoordelijkheid, moed parend aan bezonnenheid, kracht aan soepelheid. Een modern volksleider, modern ook in zijn middelen; hoe fabelachtig hanteerde hij niet de radio? Steeds bereid uit eigen en andermans fouten te leren: hoe verstandig heeft hij b.v. niet Woodrow Wilson's misslagen vermeden! Een buitengewoon gecompliceerd karakter (Churchill sprak van 'infinite subtlety and obscurity'), idealistisch opportunist, vooruitstrevend leider van een deels uitgesproken reacti-

1 Elliott Roosevelt, Zoals Hij het zag (Ned. vertaling van 'As He saw it'), (z.j.); Francis Perkins, The Roosevelt I Knew (1946); Nothing to Fear, The Selected Addresses of Franklin Delano Roosevelt, 1932-1945 (1946); Alden Hatch, Franklin D. Roosevelt, An Informal Biography (1946); Hilton Crane, The Roosevelt Era (1947); R.E. Sherwood, Roosevelt and Hopkins. An Intimate History, (1948).

aant.

onnaire partij, fatsoenlijk speler van het politieke spel, bewust munter van progressieve cliché's en gelukkige formules, welke verwoordden wat in het volk leefde, dat in hem geloofde: ‘We would rather die on our feet than live on our knees,’ ‘The only thing we have to fear is fear itself,’ ‘I see one-third of a nation ill-housed, ill-clad, ill-nourished’ - zij zullen voortleven als de legendarische gezegden van Lincoln. Geen heilige, natuurlijk niet. Ik kan mij een fel requisitoir voorstellen tegen zijn buitenlandse politiek, tegen zijn halfzachtheid op beslissende momenten, tegen de brokken, die hij heeft gemaakt, tegen zijn fouten, de fouten van Willem van Oranje, van Lincoln, van een, die in ontzaglijke stormen op de brug staat en het roer moet hanteren, want ‘navigare necesse est’. Men behoeft dat niet weg te redeneren, al is het alleen maar, omdat het hem niet schaadt. De Nederlander voegt het, in een werk voor Nederlanders bestemd er van te getuigen, wat dit land, tijdens de donkerste jaren van zijn volksbestaan, aan hem dankte: opbeuring, geloof, vertrouwen; het was alweer het wonder van de radio, dat ons, in schuilhoeken en op drift, die verre en zo dichtbije stem deed horen, ons manend, niet te vrezen, ons belovend, dat de hulp op weg was.

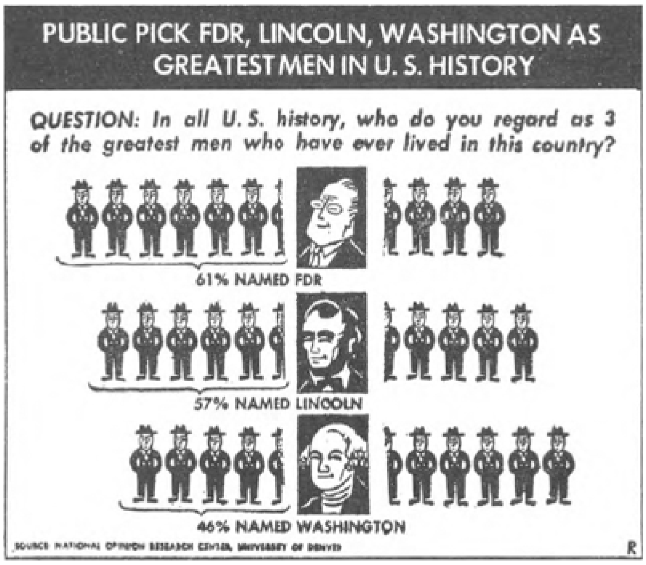

Wie was de grootste Amerikaan? Uitslag van een ‘poll’ (1947)

In een opzicht is zijn loopbaan zeker uniek geweest. In 1936 won hij

aant.

bij zijn herkiezing 46 van de 48 staten, in 1940 bestond hij het te breken met een schijnbaar onaantastbare traditie, door een derde ambtsperiode op zich te nemen en in 1944 droeg het Amerikaanse volk hem voor de vierde maal de leiding van 's lands zaken op. Het is waar: 'iedereen was tegen hem, behalve de kiezers.' Zo iets was nog nimmer geschied en zal niet licht meer geschieden; hier bestond een verbondenheid, waar geen enkele historicus meer aan zal kunnen twijfelen en omtrent welker inhoud alleen de psychologie ons nog eens iets nieuws zal kunnen zeggen.

Aan Roosevelt's naam is voor altijd verbonden de 'New Deal'[1], de grote veldtocht tegen de depressie, waarmede de Amerikaanse samenleving van 1933 af zich een tijdlang ging bewegen in een a.h.w. niet-Euclidische wereld, politiek dan gesproken. Die veldtocht is geleid door de uitvoerende macht der V.S., dat ontzaglijke apparaat met de 'chief' aan het hoofd en verder met zijn ongeveer een half millioen ambtenaren, een van de wonderbaarlijkste organismen van de historie. In de staf van het hoofdkwartier vinden wij de eerste jaren de z.g. 'Brain Trust', een groepje experts, meest hoogleraren, dat zijn chef van advies diende; verder hebben officiële en niet-officiële figuren niet zelden bepaalde maatregelen geïnspireerd, zoals Bernard Baruch, de ervaren 'elder statesman' van de V.S. Het is mogelijk dat de dagboeken van minister Henry Morgenthau hieromtrent nog het een en ander zullen openbaren; wat wij al weten, doet zeker snakken naar meer en bevat het meest belangwekkende antwoord dat ik ooit las op de vaak gestelde vraag, wat toch eigenlijk iemand doet, die een land regeert?

'De enige revolutionnaire gedachte van de New Deal was de verwerping van de idee dat de ellende van de werklozen aan hun eigen zorgeloosheid was te wijten. Vijftien millioen zorgelozen in 1933, terwijl er maar twee millioen in 1929 waren geweest, dat was onzin.' Inderdaad, ik geloof ook, dat er in de New Deal verder geen enkel revolutionnair element heeft gezeten. Zij was het uitvloeisel van een bij uitstek gemiddelde en bemiddelende visie, tussen individualistische en collectivistische in, op de functies van de regering, nog niet aan het socialisme toe, niet zonder scherpe critiek op de 'vrijheid' en het winstmotief als dynamische factoren. De New Deal wilde dan ook aan de essentiële, onmisbare functies van de Amerikaanse regering voor korte of lange tijd enige toevoegen; zij wilde die regering laten stimuleren, reguleren, plannen; die regering moest zich bemoeien met de werkloosheid, met de 'social security'; ten slotte moest die regering bovenal het vertrouwen opwekken en het geloof herstellen.

Misschien was Roosevelt juist de man voor dit program. Een man van zeer weinig beginselen, maar wiens humanitaire persoonlijkheid dat gemis

1 Ferguson passim, Beards III, Mitchell.

vergoedde. Geen fanaticus, geen dromer, maar ook geen platvloerse nuchterling; een man, die in staat was allerlei problemen op allerlei manieren aan te vallen, als ‘iemand die geen tijd heeft om te mikken, en dus een schot hagel afvuurt in plaats van een kogel’. Hij wilde het kapitalisme zeker niet met een kogel raken, hoogstens met een paar hagelkorreltjes. Toen op 4 Maart 1933 het bankwezen der V.S. amechtig terneerlag, had hij, zegt men, het voorgoed onder de staat kunnen brengen, waar het volgens velen behoorde, maar hij stelde zich er mee tevreden, de paniek te beëindigen en hielp het weer op de been. Werkelijk fundamentele veranderingen in de maatschappelijke orde heeft hij niet willen teweegbrengen; nergens heeft hij b.v. de productiemiddelen onteigend. Men heeft hem er voor geprezen en gelaakt; ik geloof dat men zowel de lof als de critiek thans achterwege mag laten. Ik zou zelfs niet gaarne een antwoord geven op de vraag, of die New Deal Amerika uit het moeras heeft geholpen; Mitchell meent dat ze dan wel het zelfvertrouwen heeft hersteld, het fatalisme doen verdwijnen, maar dat pas de oorlogsconjunctuur de werkelijke overwinning op de werkloosheid heeft gebracht en dan nog met middelen, die erger waren dan de kwaal. Volgens ‘De Tijd’ van 26 Januari 1939 leefden toen acht millioen gezinnen ‘aan de grens van de honger met een jaarinkomen van maximaal $800’, elf millioen ‘leverden een gestadig gevecht met de armoede’, acht millioen ‘hadden een min of meer verzekerd middenstandsbestaan, terwijl slechts achthonderdduizend een bestaan hadden met behoorlijke spaarmogelijkheden’...[1] Wanneer ik dat gezicht zie, die redevoeringen nog eens overlees, de namen van zijn medewerkers voor mijn geest haal, rijst bij mij nog een heel andere vraag: hebben Roosevelt en zijn medewerkers, in hun erkenning van de macht, die het ‘brood’ op de menigte uitoefent en niet aarzelend te werken met ‘het wonder, het mysterie, het gezag’, hebben zij, in hun greep naar de aardse macht, misschien toch niet iets nagestreefd van wat Dostojewski's Groot-inquisiteur voor ogen stond: inziend, hoe weinig de mensen in staat zijn tot het vrijwillig besluit Christus te volgen, uit medelijden die mensen van alle nood bevrijd door voor hen te handelen? Is er trouwens waar ter wereld ooit een andere ‘New Deal’ geweest?

De ‘blauwe adelaar’, uitgereikt aan die Amerikaanse ondernemers die de arbeidswetten van de ‘New Deal’ aanvaardden

1 Aangehaald in het Economisch Bericht van Heldring & Pierson, Pierson & Co, van Maart 1946.

aant. De historicus staat thans voor de taak, enkele bijzonderheden omtrent die New Deal te vermelden. Men schrikke niet van het alphabet, dat thans te voorschijn zal komen: er werden immers zoveel wetten aangenomen, commissies ingesteld, besluiten uitgevaardigd, dat men wel zijn toevlucht moest nemen tot allerlei afkortingen (overigens kan men ook hier de grondgedachten in drie R's uitdrukken: ‘Relief, Recovery, Reform’).

Door een prompte devaluatie poogde de President de last der schuldenaars te verlichten in de trant van Solon's ‘seisachtheia’ (schuldafschudding). De N.R.A., door onwilligen *N*ever *R*oosevelt *A*gain genoemd, of NIRA, de National Industrial Recovery Act, van Juni 1933 gaf de President enige contrôle over de industrie, regelde de verschillende bedrijfstakken door ‘codes’ met als naaste doelstellingen de breideling van moorddadige concurrentie en de verzoening van patroons en arbeiders in een stelsel van collectieve arbeidscontracten; de Wagner Labor Regulations Act van 1935 omschreef de rechten der werklieden nader, met name dat van het vormen van vakverenigingen. Hierin had art. 7a van de NIRA al voorzien zonder passende waarborgen; nu werden sancties tegen weerstrevende patroons in het vooruitzicht gesteld. De PWA (Public Works Administration) schiep gelegenheid tot arbeid door de uitvoering op grote schaal van openbare werken, waarbij een vier milliard aan ruim 25.000 projecten is besteed; een prachtige fotoreportage in ‘Life’[1] gaf een zeer bevredigende indruk van merendeels fraaie en gedurfde utiliteitsbouw. De WPA (Works Progress Administration) van 1935 regelde de werkverschaffing; einde 1938 telde zij bijna drie millioen man en was er meer dan vijf milliard uitgegeven; in het geheel waren er meer dan 250.000 projecten goedgekeurd; terwijl de PWA alleen veroorloofde werkvolk in dienst te nemen, dat niet in ‘de steun’ was, bedoelde de WPA juist de gesteunden aan het werk te zetten; de grens tussen beide is niet altoos duidelijk[2]. De National Housing Act deed een eerste poging, het inderdaad nijpende tekort aan behoorlijke huizen aan te vullen en daarmee de conjunctuur in de bouwnijverheid aan te blazen; het tot stand gebrachte ging echter niet zelden de koopkracht te boven van hen voor wie deze woningen in de eerste plaats waren bedoeld. Ook de geschiedenis van na de Tweede Wereldoorlog bewijst wel, dat dit probleem tot de moeilijkste behoort van alle. Een van de steunpilaren van de New Deal was de AAA, de Agricultural Adjustments Act van 1933. Ik geloof niet dat er over een sector van Roosevelt's program zwaarder is gevochten dan over deze. Eensdeels toejuiching: de regering had de oude politiek van laissez faire opgegeven en zich eindelijk met de boeren bemoeid; een groot aantal maatregelen

1 Van 1 April 1940.
2 Sherwood, t.a.p., blz. 70.

aant.

waren de landbouw ten goede gekomen. Anderzijds critiek: men schonk de boeren subsidies en onderscheidingen in ruil voor inkrimping van de door hen bewerkte velden en door koop en opslag van 'op het ogenblik onverkoopbare overschotten'; men beloonde dus lieden er voor, dat zij 'bepaalde diensten aan de gemeenschap niet presteerden'. In de zomer van 1933 ontving een neger uit Georgië op het Witte Huis een medaille: hij had als eerste zijn katoenoogst ondergeploegd; misschien, zegt Mitchell, moest de man eerst wel geld lenen voor een fatsoenlijk hemd, om zijn onderscheiding in ontvangst te kunnen nemen. Het grappige was, dat de Zuidelijke muilezel, eeuwenlang met slaag er toe opgeleid, om niet op katoen te trappen, tegen deze geestelijke ommekeer niet opkon en weigerde; 'een politiek, die de minister van Landbouw goed leek, werd afgewezen door de muilezel op het katoenveld'. Ter bereiking van de 'geplande schaarste' en de daarvan verwachte agrarische prijsstijging werden zes millioen varkens afgeslacht, die, voor een groot deel als kunstmest verwerkt, de productie omhoogjoegen en de schaarste al evenzeer tegen gingen als de wetenschap en de techniek al sinds mensenheugenis poogden te doen. Geen katoen, geen vlees en millioenen op een onmenswaardig bestaanspeil - hier schuilt wel een enkele paradox. Ik vervolg maar liever mijn opsomming met de vermelding van het CCC ('Civilian Conservation Corps'), dat meer dan driehonderdduizend jonge mensen in kampen aan het werk zette tot bestrijding van bosbranden, van bodemuitputting, van overstromingen (900 kampen in totaal); de NYA (National Youth Administration) hielp jongelui van 17-24 jaar aan bijwerk om hun studie te betalen. Allerlei wetten strekkend tot het verschaffen van 'Social Security' deden Amerika een achterstand to.v. vele Europese landen inhalen, die van dit rijke land maar al te vaak had bevreemd.

Merkwaardig is, dat het meest aan de belangstelling der wereld heeft geappelleerd dat deel van de New Deal, dat eigenlijk aan de periferie lag: de vermaarde T.V.A., de arbeid aan de Tennessee-vallei[1]. Er is reden te veronderstellen, dat men de Roosevelt-era later het meest zal eren om dit werk, dat geen 'overvloed uit schaarste' nastreefde, maar doodgewoon meer voedsel, meer kleren, beter onderdak, comfort en ontspanning langs normale weg. 'It was a social resurrection', zegt een schrijver bewonderend en een ereplaats in de Amerikaanse annalen blijve bewaard, zowel voor de pionier van deze grootse arbeid, senator George W. Norris, als voor de intelligente leider, David E. Lilienthal, burgers, waar elk land trots op zou zijn!

De grondgedachte van de T.V.A. roept even de puzzle van de cirkel-

1 Julian Huxley, De Wondervallei (1944); David E. Lilienthal, T.V.A., (1944); Willson Whitman, David Lilienthal (1947).

kwadratuur in ons op: met een minimum aan staatsbemoeiing, dus met een maximum aan vrijheid, een geweldig plan uit te voeren tot nut van het algemeen. Een verzoening dus van conventie en noodzakelijkheid. Die conventie bestreek liefst drie geweldige sectoren: de bestaande indeling in staten, de politieke patronage en de particuliere industrie; de noodzakelijkheid blijkt het best uit wat de T.V.A. op haar program had staan:

> 'Behalve de primaire functies: scheepvaart, waterstandscontrôle en stroomproductie, omvat het bosbouw, chemische installaties, anti-erosie-maatregelen, het verbeteren van landbouwmethodes, onmiddellijke en toegepaste onderzoekingen, ontspanning, visserij, stedenbouw, publiciteit, malariabestrijding, constructies van allerlei aard, natuurbescherming, behuizing, toezicht, aanmoedigen van coöperatie en industrialisatie, wegenbouw, regelen van scheeps-, lucht-, en wegverkeer, hospitaalzorg, politie en brandweer, opleiden van personeel, electriciteitsdistributie en opvoeding'.

En dat alles dus om de Tennessee-rivier heen, een onaangename, lastige en gevaarlijke stroom van een kleine 1500 km lengte, op een gebied van zowat 3½ maal Nederland met een bevolking van 2½ millioen, tussen achterlijk en zeer achterlijk in. Het inkomenpeil van die bevolking steeg in tien jaar tijds met 75%. De stad Tupelo (Miss.) gebruikte per hoofd eerst 49 kw uur à 7,4 cent per maand, na vijf jaar T.V.A. 1,64 à 1,67; vóór de T.V.A. had in Mississippi een boerderij op honderd electriciteit, in Georgië een op zesendertig, in Tennessee een op vijfentwintig, in Alabama evenveel; na tien jaar T.V.A. waren deze cijfers een op vijf. Het is mij uiteraard niet mogelijk, in kort bestek de ontzaglijke revolutie weer te geven, welke dit gebied doormaakt; men moet er echter eveneens aan herinneren, dat dank zij de T.V.A.-stroom in Oak Ridge de atoombom kon worden gemaakt: uit maximale opbouw weer maximale vernietiging...

De T.V.A. staat niet op zichzelf. Op vele andere plaatsen vindt men geweldige constructies; als enig ander voorbeeld noem ik de Boulder Dam, die de Colorado temde, een werk niet minder grandioos dan het Panamakanaal; zij bewaart genoeg water, om de hele oppervlakte van Engeland haast een voet diep te bedekken en een potentiële capaciteit van tien milliard kw uur. De naam van Norris is tevens verbonden aan de REA, de Rural Electrification Administration, die aan coöperaties van boeren en bewoners van kleine steden goedkoop geld voorschiet; sinds het begin van deze REA is het aantal farms met electrische stroom toegenomen van 11 tot 57%. Wat dat aan welvaart, geluk en vrijheid heeft opgeleverd, kan men niet in cijfers uitdrukken.

Dit is de plaats, om even op de noodzakelijkheid van dergelijke werkzaamheden te wijzen. In de periode, waar dit hoofdstuk betrekking op

aant.

heeft, tekent zich immers steeds duidelijker de dreiging af van de ontzaglijke natuurramp, die boven de V.S. hangt: de bodem-erosie[1]. Zorgeloos, onbekwaam en onwetenschappelijk gebruik van de grond hebben haar veroorzaakt; men heeft eeuwenlang de landbouwmethoden van West-Europa, geschikt voor het daar heersende klimaat, toegepast in een gebied met heel andere regenval en winden, met het noodlottigste gevolg. De rivieren in het Zuiden, zestig jaar geleden nog helder, zijn thans rood en voeren de bodem van hele staten naar zee; de grote bossen die de heuvels bedekten zijn roekeloos vernield en de kale bodem houdt geen water. Een grond, die in zijn vruchtbaarheid met Frankrijk werd vergeleken! De dolzinnige bodem-uitputting in het Midden-Westen heeft daar de ‘dust-bowl’ geschapen. De nieuwe wereld is a.h.w. afgeroomd, ‘men drinkt thans de melk en onze kinderen zullen straks misschien aan de kraan toe zijn’ merkte een boetprofeet op. Immers, ‘nations last as long as their topsoils last’ en wanneer dit alles zo doorgaat, wordt Amerika, het rijkste land van de wereld, in snel tempo een ‘have-not’, terecht een schrikbeeld. Drie milliard ton grond, genoeg om een goederentrein achttien maal de evenaar om te vullen, werden elk jaar vernield en weggeblazen. De afschuwelijke zandstorm van 1934 joeg alleen al 300 millioen ton bovengrond van Texas, Oklahoma, Colorado en Kansas de Atlantische oceaan in; aan de kust was de hemel helemaal verduisterd... John Gunther vermeldt een paar cynische grapjes over dit verschijnsel: b.v. van de boer, die op het kantoor van een bankier aan het onderhandelen is over een hypotheek op zijn boerderij en dan net die farm ziet voorbijwaaien en meer dergelijke. De ontzettende overstromingen van de Mississippi openden de ogen van velen voor de noodzakelijkheid iets te doen. Er waren grote weerstanden te overwinnen; men kent het onverschillige woord van een congresman: ‘Wat heeft het nageslacht voor mij gedaan?’

Ere wie ere toekomt: het grote initiatief tot verbetering is uitgegaan van de eerste Roosevelt, de vaak verguisde Teddy; sinds de ambtsaanvaarding van de tweede heeft deze beweging vaart en kracht gekregen; zij richt zich niet alleen op de bodem, maar op alle natuurschatten in de ruimste zin des woords en draagt al vrucht, al is er veel zo reddeloos ‘uitgewoond’ dat herstel niet meer mogelijk is.

Erger dan de bodem-erosie is wat men de menselijke erosie heeft genoemd: de vlucht van honderdduizenden menselijke wezens als voor een pest: hun armzalige bezittingen op allerlei vehikels ladend en wegtrekkend naar elders. Men schat het aantal vluchtelingen uit het Midden-Westen naar Californië alleen op driehonderdduizend in een

1 Ward Shepard, Food or Famine. The Challenge of Erosion (1945); William Vogt, Road to Survival, (1948).

paar jaar tijds. Daar kwamen ze aangereden in hun rammelende auto's, streken neer in krotten ‘welke varkens beneden hun stand zouden vinden’, bestolen en afgezet door iedereen, genoegen nemend met lonen, waar Mexicanen en Filipino's voor wegliepen en de Chinezen en Japanners voor bedankten; zij vonden er slavernij in plaats van het land en de arbeid, waar ze op hadden gehoopt. In 1939 vond in de San Joaquin Vallei hun eerste grote staking plaats, hun eerste poging van verzet tegen een ondraaglijk geworden toestand.

In Nederland heeft nogal wat opzien gebaard het werk van John Steinbeck, ‘De Druiven der Gramschap’, dat aan deze stommen een stem heeft verleend. Het is ook in Amerika enorm verkocht en was hier en daar in Californië niet toevallig verboden; ook elders was men er niet altoos even verrukt van, maar dan op grond van stilistische kwaliteiten. Voor ons is het belangrijkste dat naar aanleiding van het gerucht om dit werk een comité-La Follette een onderzoek heeft ingesteld, dat tot de conclusie leidde, dat Steinbeck geenszins had overdreven, integendeel, dat de toestand eigenlijk nog veel erger was. Het is haast ongelofelijk, maar in 1943, dus midden in de oorlog, moeten nog altijd een twee millioen mensen in de V.S. onderweg zijn geweest, vooral ook door de snelle industrialisatie van de landbouw. Men moet van Steinbeck's boek een heel behoorlijke film hebben gemaakt ‘de dapperste sociale film, die Hollywood ooit heeft voortgebracht’; het verluidt dat de eerste vertoning plaats vond voor een bijzonder sjiek publiek, getooid met briljanten en orchideeën en op de eerste drie rijen zaten naar recht en reden de vertegenwoordigers van het bankconcern, dat deze film had gefinancierd en dat toevallig hetzelfde was dat deze Joads van hun erf had gejaagd. Mogen wij de Engelse (behoudende) ‘Economist’ geloven, dan zullen er in de naaste toekomst nog heel wat anderen op drift raken, want men staat nog maar pas aan het begin van het herstel en de weg is lang, terwijl de maatschappijvorm van Amerika weinig meewerkt, om het zacht te zeggen. Anderzijds leven er juist in dit volk weer een idealisme en een kracht, die zo geen bergen kunnen verzetten dan toch woestijnen vruchtbaar maken.

Het eerste Congres van Roosevelt, het ‘N.R.A.-congres’, mocht met voldoening op zijn arbeid terugzien en het Huis sloot dan ook de zittingsperiode af met een sluiting, die men zich in Londen evenmin kan voorstellen als in Den Haag: afgevaardigden brachten van het spreekgestoelte comische ‘songs’ ten gehore, er was een revue van 22 nummers en een marinekapel - een leven als een oordeel. Maar het nuchtere verhaal van de New Deal ware verder onvolledig zonder de vermelding, dat het Hooggerechtshof in zijn eerste periode zijn rol van legislatief blok aan het been is blijven spelen. De ingrijpendste wetten,

waar men jaren voor had gestreden en die nu met moeite tot stand waren gebracht (de NIRA, de T.V.A., de AAA, verschillende sociale wetten) werden vernietigd, sommige n.b. met vijf tegen vier stemmen.

'De lelijke kant van 1940'

Dit maakte het hervormingswerk dan wel niet ongedaan, maar belemmerde het in zulk een mate, dat Roosevelt, gesterkt door de enorme meerderheid van zijn eerste herkiezing, op 5 Februari 1937 de publieke opinie verraste met een zeer ingrijpend plan tot hervorming van deze Areopagus, die zich als een rem op alle vooruitgang had gedragen[1]. De weerslag was merkwaardig. Velen die toch met hart en ziel achter de 'chief' stonden, bleken niettemin bevangen in de traditie van het onaantastbare 'Supreme Court', dat nimmer 'een rubberstempel van de Executieve' mocht worden; voor zijn tegenstanders heette hij doodgewoon in opstand tegen God, 'the Red Man in the White House'. Roosevelt besefte dat hij het taboe-karakter van de 'nine old men' had onderschat en zag van zijn boze voornemens af. Het vervolg hierop was verrassend; in het aldus door de openbare mening geschraagde hof brak zich gaandeweg een liberaler tendenz baan, vooral toen Roosevelt na het verdwijnen van enkele fossielen voor aanvulling van vooruitstrevender juristen zorgdroeg, zodat de President ondanks zijn gang naar Canossa met de overwinning ging strijken. Men oordele: terwijl het hof tussen 7 Januari 1935 en 25 Mei 1936 twaalf congresbesluiten ongedaan had gemaakt, luidt dit cijfer van 1937 tot eind 1944... nul! Men mag erkennen dat dit Hooggerechtshof zich in die jaren juist meer en meer een verde-

1 C.H. Prittchett, The Roosevelt Court. A Study in Judicial Politics and Values 1937-1947, (1948).

aant.

diger van sociale vooruitgang en burgerlijke vrijheden toonde, een feit van onberekenbare betekenis voor de geschiedenis der V.S.

Rest mij, in dit verband te gewagen van een merkwaardige ontwikkeling in de vakbeweging. Een aantal vakverenigingen, ontevreden over de politiek van de American Federation of Labor, met name over haar uitsluiting van ongeschoolden, vormde op 9 Nov. 1935 het 'Committee for Industrial Organization', later 'Congress of Industrial Organizations' geheten (CIO), de eerste jaren onder leiding van John Lewis. Deze mijnwerkerszoon uit Iowa was in de vakbeweging omhoog gekomen en was geenszins het type van een barricadebestormer, zelfs had hij achter Harding gestaan en het radicalisme in zijn eigen mijnwerkersbond altijd bestreden. Een belangrijke rol speelde naast hem Sydney Hillman, een immigrantenzoon, leider van de grote vakbond der kledingindustrie, vooral na 1940, toen Lewis, teleurgesteld door Roosevelt, zich uit het CIO terugtrok. In 1938 telde dit reeds een vier millioen leden tegen de A.F. of L. (toen) 3,3; het paste moderne stakingsmethoden toe, zoals de uit Frankrijk overgewaaide 'Sit-Down Strike'. Het moet een groots moment zijn geweest, toen betogers van het CIO in het hartje van Carnegie's tempel, het centrum van 'Big Steel', de verklaring oplazen van de onvervreemdbare rechten der arbeiders en daarna opmarcheerden naar de graven van de slachtoffers van het conflict van veertig jaar geleden, toen hun makkers nog waren neergeschoten door de zouaven van St. Andrew. Een groots moment en een sensatie, die nog sterker werd, toen 'Big Steel' zich in Maart 1937 verzoende met het voldongen feit van het industrieel unionisme; een maand later legde de 'General Motors', de onvermurwbare, het hoofd in de schoot.

Het valt de historicus onzer dagen heel wat gemakkelijker, de buitenlandse politiek der V.S. te behandelen dan de arme man, die dat b.v. aan de vooravond van Pearl Harbor moest doen, zoals men een lange som eerder uit krijgt, wanneer men het antwoord weet dan wanneer men dit nog zelf moet zoeken. Wij trekken oudergewoonte rustig de krachtlijnen in de richting, welke de gebeurtenissen hebben genomen en hechten dus een 'zin' aan die gebeurtenissen, niet geheel argeloos, maar ook niet zonder een gevoel van veiligheid; de gevolgen draven gedwee achter de oorzaken aan en alles komt uit.

Het typeert, dat S.F. Bemis, de bekende geschiedschrijver, het ingrijpen van Woodrow Wilson in de Eerste Wereldoorlog achteraf een 'Strange Interlude' noemt. Evenals Engeland na 1815 trok men zich na de 'kruistocht voor de democratie' in de V.S. terug uit de sfeer van zoveel onverstand en twist en het isolationisme, als 'wijsheid der Vaderen' vereerd, herkreeg zijn greep op Amerika. Voor de zoveelste

aant.

maal was het gebleken: die Europese oorlogen brachten niets dan narigheid en geen enkel gewin; Tom Paine had het al in 1776 gezegd ('Het werkelijke belang van Amerika brengt mee, dat het zich buiten Europese conflicten houdt'); 'al die onweegbare, onmeetbare, onzichtbare imponderabilia en neergeslagen gevoelsbezinksels van een groei van eeuwen in afgescheiden levensruimten', dat kon de Amerikaanse ongecompliceerde gelijkheid niet bevatten en naarmate men meer last en minder voordeel er van had, zette zich dit gebrek aan begrip in de alchemie van het nationale bewustzijn alleen maar des te vlotter om in een deugdzame afkeer van zoveel nonsens. Europa was 'raar', 'dwaas'; men kon het nauwelijks van Columbus begrijpen, ik zei het reeds, dat hij terugging daarnaartoe, toen hij eenmaal 'hier' was...

Het kwam niet van één kant. In 1918 had Europa het als de redder der wereld begroet, in 1920 sprak men reeds van Oom Shylock. Meer en meer ontwikkelde zich de weerzin tegen de schuldeiser met zijn hoge tariefmuren en agressieve zakenmethoden, immigratiebeperking en enorm economisch potentieel. In het psychologische zette zich deze afkeer om in een afwijzing van wat men als 'americanisme' wenste te beschouwen, van alles, wat als indruisend tegen eigen gewoonten, oordelen en vooroordelen werd gevoeld, althans gevonnist. Meestal met weinig succes, want men kon de opmars van de film, de auto, de benzinepomp, het veiligheidsscheermes, de vulpen, de schrijfmachine en meer dergelijke standaarddragers van dat americanisme toch niet tegenhouden. Men critiseerde de 'geldwolf' met zijn 'zowaar helpe mij dollar almachtig', de toerist, die hele provincies in één dag 'deed', de technicus, die 'alleen in cijfers dacht', de betweter, de opschepper. Punch schreef zacht-boosaardig: 'We weten wel, dat een Amerikaan de Magna Charta tekende, dat een andere de ploeg, het wiel en de spade heeft uitgevonden, dat een Amerikaan Amerika heeft ontdekt, dat Amerikanen de oorspronkelijke bewoners van Palestina waren en dat Amerika de wereld heeft geschapen.' Speldeprikjes, maar verraderlijke.

Amerika hield zich dus zoveel mogelijk buiten alles[1] en men kan thans rustig erkennen, dat die onthouding de chaos, waar het zich verre van hield, alleen maar heeft verergerd, zodat het zich begrijpelijkerwijs steeds méér aan alles onttrok: een vicieuze cirkel. Des te 'vicieuzer', omdat het nonsens was. In 1942 zou Wendell Willkie zijn mooie 'One World' schrijven, dat wijze boek van een doodgewone Amerikaan, die in 160 vlieguren een kleine 50.000 km had afgelegd en begrepen had dat 'our thinking in the future must be world-wide'. Dat had het Amerikaanse denken al na 1920 moeten zijn, want reeds toen was de wereld al 'een' en Amerika met veel meer planetaire problemen vervlochten

1 Raoul de Roussy de Sales, L'Amérique entre en guerre (1948), blz. 37, 163.

dan het wilde beseffen. De ‘sterren en strepen’ wapperden nu eenmaal buiten het Amerikaanse vasteland en geen mens die er meer aan dacht, ze te strijken - en terug had hier alleen tot stand kunnen komen na een structuurverandering in de maatschappij zelf en dan in een richting, lijnrecht tegenovergesteld aan die, waarin zij zich bewoog.

Een enkele factor maakte die terugkeer tot de arcadische rust van eertijds helemaal illusoir: van een debiteur-natie was Amerika een crediteurnatie geworden. Zo iets klinkt alsof ik mededeelde, dat op de vloed ergens de eb was gevolgd, maar ook de leek in economicis kan wel begrijpen, dat achter deze simpele formule een buitengewoon ingewikkeld en onoverzichtelijk proces schuilgaat, waarvan ik gemakshalve alleen het resultaat heb vermeld. Vooral de Eerste Wereldoorlog had deze ontwikkeling versneld en wat de Tweede in dit opzicht heeft teweeggebracht is buitenlands nieuws in elk nummer van onze krant.

De regeringen van na die Eerste Wereldoorlog, die van Harding, Coolidge en Hoover, konden zich ondanks alle gepredikte abstinentie toch niet geheel onthouden van het voeren van een, soms krachtige, buitenlandse politiek. Harding handelde tegenover de Philippijnen b.v. niet anders dan MacKinley; men had die archipel van ruim 7000 eilanden dan in 1916 gedeeltelijk zelfbestuur gegeven, maar ook hij liet haar niet los: ‘Wij behoren daarheen te gaan met dezelfde gedachte die Hem leidde, die een verlossingsplan voor de wereld meebracht... Hij verzamelde Zijn discipelen om Zich heen en sprak: Gaat uit en predikt het Evangelie aan alle naties der aarde.’ Men heeft wel eens betwijfeld, of Harding deze verheffende sentimenten had gekoesterd, indien de publieke opinie in zijn land niet geschokt was door de agressieve tendenzen, die men in de staatkunde van Tokio meende te onderkennen, vooral door de inbreuk, die de Mikado zich tijdens de Eerste Wereldoorlog op het ‘open deur’-beginsel had veroorloofd (de z.g. 21 eisen van 18 Mei 1915). In 1922 bracht de regering-Harding echter het Verdrag van Washington tot stand, een ‘Versailles van het Verre Oosten’. Hierbij werden de bezittingen in de Grote Oceaan voor onveranderlijk verklaard en de onschendbaarheid van China vastgesteld; verder werden de vlootsterkten tussen de drie mogendheden gestabiliseerd op 5:5:3, met Engeland en de V.S. als gelijkwaardig en Japan als minste; niet zonder reden spotte de gezant van dit laatste land, dat 5:5:3 hem in de oren klonk als ‘Rolls Royce: Rolls Royce: Ford’. Het wereldbewustzijn, nog steeds vervuld van de negentiende-eeuwse Pax Britannica, moest zich meer en meer rekenschap geven van de aanwezigheid ener Pax Americana; dit werd nog geaccentueerd door het Kellogg-Pact van 1928, zo geheten naar Coolidge's minister van Buitenlandse Zaken, een pact, dat de oorlog zou uitbannen, een ‘international kiss’, zoals een

aant.

senator zei - en als de meeste kussen van niet al te langdurige uitwerking. De dynamiek der internationale verhoudingen onttrok ook vrij spoedig de kracht aan het Verdrag van Washington; in 1931 viel Japan Mantsjoerije binnen, trad in 1935 uit de Volkenbond en zegde in hetzelfde jaar het Verdrag op; in 1937 begon de Japanse opmars in Noorden Midden-China, waar het in 1940 een Chinese tegenregering vestigde. De V.S. kozen natuurlijk partij voor China, zo erkende men niet de 'puppet-state' Mantsjoekwo (over de 'puppet-state' Panama van 1903 zweeg men maar wijselijk) en het is deze Amerikaanse China-politiek geweest, die rechtstreeks naar Pearl Harbor heeft geleid.

Een tweede belangensfeer van de Verenigde Staten was Latijns Amerika. Bailey wijst op het 'ironische feit' dat Woodrow Wilson, de grootste pacifist der Amerikaanse geschiedenis, op dit terrein meer gewapende interventies op zijn naam heeft staan dan welke voorganger ook; een pacificatie van Haïti in 1915 leidde er toe, dat Amerikaanse mariniers meer dan tweeduizend inwoners van dat eiland doodschoten...

In 1911 had een welgeslaagde revolutie in Mexico een einde gemaakt aan het bewind van Porfirio Diaz, die in de laatste jaren zijner regering, tussen de Scylla der Engelse en de Charybdis der Amerikaanse belangen doorzeilend, een beetje te dicht in de buurt van de eerste was gekomen, zodat op het bericht van zijn vervanging door Madero de aandelen der Standard Oil 50% omhoog wiekten. Dit vrolijke schouwspel openbaart ons tevens de aard dier belangen: eindelijk had men dan de schat der Azteken gevonden, geen goud, geen zilver, maar olie, door Cortés al bij religieuze plechtigheden opgemerkt, maar toen natuurlijk niet op haar waarde onderkend. Was de komst van Madero een Amerikaans winstpunt, na korte tijd verhief zich tegen hem Huerta; Madero werd door een 'verdwaalde kogel' getroffen en Engeland had weer de leiding. Woodrow Wilson was er wel de man voor, om in welgekozen woorden de ontstemming zijner landgenoten te formuleren: 'Wij kunnen geen sympathie koesteren voor lieden die zich van de macht meester maken om hun persoonlijke belangen en eerzucht te bevredigen.' En Albert Fall, dezelfde die in het 'Teapot Dome'-schandaal als bekend de olievoorraden van de Amerikaanse vloot zou verkwanselen, sloot zich daarbij aan: 'De V.S. moeten er voor zorgen, dat in dat ongelukkige land orde en vrede komen en dat er flinke, fatsoenlijke en vaderlandslievende lieden in het bestuur treden.' Aan dit ideaal beantwoordde Huerta in slechts zeer bescheiden mate, bleek het en onder militaire pressie van Amerika ruimde hij het veld. Carranza, meer een man naar de smaak van Fall, werd President, maar beet in de hand, die hem had gevoed. De zaak immers was, dat er in 1911 heel wat meer gebeurd was dan de vervanging van de ene President door de andere; het Mexicaanse volk,

hoe primitief en ongeletterd ook, was in beweging gekomen en wenste, wat elk volk vroeg of laat wensen moet: vrijheid, het recht zijn eigen zaken te behartigen zonder inmenging van vreemden, zelfstandigheid. In de grondwet van 1917 werd het vrijmoedige beginsel opgenomen, dat Mexico rechtens eigenaar was van de delfstoffen in zijn bodem, dus ook van de petroleum. Ik zal niet alle phases schilderen van de niet geheel verkwikkelijke strijd, die daarop volgde en die de Brits-Amerikaanse betrekkingen niet ten goede kwam. Ten slotte raakte de regering-Coolidge tot het inzicht dat het met onwillige honden kwaad hazen vangen is en probeerde het met vriendelijker middelen; men zond zelfs Amerika's beste humorist, Will Rogers, er heen, maar ook die kon niet veel uitrichten tegen de in het Mexicaanse volk gewekte vrijheidstendenzen; deze hebben er toe geleid dat President Cardenas in Maart 1938 de onteigening der buitenlandse olie-belangen tot stand bracht, een belangrijke stap op de weg naar de uiteindelijke economische ontvoogding van dit volk; op 2 December 1939 verklaarde het Mexicaanse Hooggerechtshof deze onteigening te zijn geschied in overeenstemming met de grondwet.

In 1924 werden van ongeveer de helft van de Latijns-Amerikaanse republieken de financiën in de een of andere vorm door de V.S. beheerd, een merkwaardige verhouding. Dat Amerika zijn invloedssfeer in de Caraïbische Zee verruimde, ligt voor de hand; na de Spaans-Amerikaanse Oorlog van 1898 kon men hier niet terug. Werkten daar vroeger slechts twee factoren, nl. suiker en slaven, thans noemt Blanshard[1] er vier: suiker, bananen, toeristen en militaire bases. De banaan heeft, vooral na de uitvinding van moderne ventilatie- en koelmethoden, in deze streken het leven volkomen omgekeerd: ‘de United Fruit Company, de machtige trust, kapte er bossen, legde grote terreinen droog, bouwde er arbeiderswoningen, hospitalen, legde spoorwegen en havens aan, bestreed gele koorts en malaria, veroorzaakte volksverplaatsingen en bracht een economische wederopbloei, waar achteruitgang dreigde door het verval van oudere cultures. “The Great White Fleet” der United Fruit Company brengt jaarlijks meer dan 60 millioen trossen bananen in de Ver. St.’ (Den Hollander). In de rest van Amerika spelen ook andere grondstoffen en voedingsproducten een rol van betekenis (tin, rubber, mangaan, vanadium, koffie enz.); vaak stonden hier Britse en Amerikaanse belangen zo scherp tegenover elkaar, dat men heeft kunnen beweren, dat de z.g. Chaco-oorlog (1932-1935) tussen Bolivia en Paraguay er in werkelijkheid een geweest is tussen deze twee groten over de ruggen der kleinen. Een zeer verfijnde leningspolitiek ketende de jongere leden van

1 Paul Blanshard, Democracy and Empire in the Caribbean (1947), blz. 8; voor het volgende citaat ENSIE, V, blz. 313.

aant.

het grote gezin aan de 'oudere zuster'; wie hier echter van Shylock spreken wil, verdiepe zich eerst een uurtje in de geschiedenis van de Europese staten en hun debiteuren, het negentiende-eeuwse Egypte b.v.

De Panamerikaanse[1] conferenties gingen ook in deze eeuw voort, zonder dat de kleine staten helemaal hun gevoel van onbehagen jegens Washington verloren; ideologisch kleedde zich deze afkeer vaak in een weerstand van de rijke R.K. en Latijnse tradities aldaar tegen het meer 'materialistische' en 'utilitaristische' karakter der 'Yanqui'-'Barbaren', die verstoken heetten van alle besef van geestelijke en aesthetische waarden. Men zou zich echter vergissen, indien men dit intellectuele verzet los zag van zijn materiële basis. Ten slotte was er in de jaren dertig ook nog wel iets van sociale opstandigheid waar te nemen; ook anderen dan intellectuelen vervulde het met bezorgdheid, dat hun land zich eenzijdig ontwikkelde tot grondstoffen-leverancier en dat hun inen uitvoer gecontroleerd werden door één staat, of juister uitgedrukt, door de monopolisten van die ene staat, hetgeen fraaie termen als 'souvereiniteit' en 'onafhankelijk' tot zinledige frazes dreigde te herleiden. De regering-Roosevelt heeft in elk geval het klavier der Panamerikaanse relaties met het zachte pedaal bespeeld, hetgeen wel eens het ongeduld van meer haastig gebakerden opwekte: 'A sixteen-inch gun is the best God-damned salesman in Christ's world' moet een voorbarige wel eens hebben uitgeroepen. Dit was zeker niet naar het hart gesproken van de President, die alle hoekjes van het Caraïbische Zeegebied uit reizen kende en in zijn grondige afkeer van alle kolonialisme zo ver ging, dat hij de voorkeur gaf aan autonomie-met-slechte-regeringen boven inmenging zijnerzijds. De hierbovengenoemde Blanshard is van mening dat zeker het Roosevelt-bewind lof toekomt voor een voogdij in die streken, die hij als edelmoedig en fatsoenlijk kenschetst.

In 1936 stelde de Panamerikaanse conferentie van Buenos-Aires de 'Continentale Solidariteit' vast: 'iedere handeling, welke de vrede in Amerika zou kunnen verstoren, raakt elk der Amerikaanse republieken'. De vele conferenties, daarna gehouden, hebben niet veel meer gedaan, dan de Monroe-leer op deze wijze verder uit te bouwen; ik meen dat ik mij onthouden mag van een opsomming, al is het jammer van de zoetvloeiende namen (Chapultepec, Petropolis enz.); deze laatste (van 1947) zette het recht van iedere deelnemer, te interveniëren bij aanval op een hunner, om in een 'verplichting', al hoefde geen enkele staat zijn strijdmacht te gebruiken zonder toestemming. Ook naar het Noorden toe legden de V.S. een begrijpelijke belangstelling aan de dag voor Canada, niet altoos tot volkomen tevredenheid van Engeland; zo heeft dit laatste

1 Quincy Wright (Ed.), A Foreign Policy for the United States (1947), blz. 227; Roussy de Sales, t.a.p., blz. 321.

aant.

land op zijn best ‘bonne mine à mauvais jeu’ gezet bij de verschillende militaire en economische overeenkomsten tussen deze twee landen, die zacht gezegd de samenhang binnen het ‘jolly old Empire’ niet hebben versterkt, al is daarmee nog niet gezegd, dat Canada zéér hard op weg is, de negenenveertigste staat in de Unie te worden, zoals men hier en daar binnen die Unie al meende of voorgaf waar te nemen.

Toen Roosevelt in 1933 het Witte Huis betrad, was er in de V.S. nog altijd een zeer sterke stroming, welke afzijdigheid in de buitenlandse politiek als de hoogste wijsheid beschouwde, ook, neen, juist in de steeds dreigender Europese constellatie, die met toenemende duidelijkheid de waarschijnlijkheid van een Tweede Wereldoorlog openbaarde. ‘Laat ons er in 's hemelsnaam buiten blijven!’ ‘Laat ons op onze eigen zaken letten!’; deze leuzen sloegen wèl in onder een publiek dat zich maar al te goed de ontgoocheling van 1919 vgg. herinnerde[1]. Zij vonden een klankbodem in het pacifisme, dat in de V.S. al van oude datum is en in de regel een meer ethisch-emotioneel karakter heeft gedragen, althans zelden een diep begrip toonde voor de politieke realiteiten van de historische ontwikkeling en maar al te vaak zijn eigen onvruchtbaarheid bezegelde door een hardnekkig vasthouden aan de zienswijze dat oorlogen door boze mensen in clubfauteuils worden uitgebroed. Hiermede is zijn invloed op de publieke opinie natuurlijk niet ontkend. Het was ook gaandeweg wel iedereen duidelijk geworden, dat de schulden uit de vorige Wereldoorlog moesten worden afgeschreven en de Johnson Act van 1934 zou een herhaling van dat feit onmogelijk maken door eens en voor altijd in de V.S. de verkoop te verbieden van obligaties ten laste van die regeringen, die in dezen in gebreke waren gebleven. De resultaten van de enquete-Nye, hiervoor aangegeven, maakten de stemming rijp voor de z.g. Neutraliteitswet van 1935, waarmee men de fouten van 1914-1917 hoopte te voorkomen en aldus buiten een toekomstige oorlog blijven; in 1936 en 1937 werd ze nog verscherpt. Zij verbood o.m. de uitvoer van krijgsmateriaal naar oorlogvoerende landen, goederentransport daarheen met handelsschepen onder Amerikaanse vlag alsmede alle credietverlening, al met al niet veel anders dan de ‘Maginot’-mentaliteit, die Frankrijk zo slecht bekomen is - velen verbeeldden zich dat bij gevaar aan de Amerikaanse kust de vloot zich daarvoor zou opstellen als een voetbalelftal voor het doel bij een vrije schop. Het was alsof men in een vacuum leefde, op een eiland van veiligheid midden in een dolgeworden wereld. De zeer populaire Lindbergh wakkerde deze stemming aan en druppelde nog een ander gevaarlijk gif in de oren van het volk: ‘We kunnen het niet. Hitler is te sterk. Handen thuis! Bemoei je er niet mee!” Dit tot Pearl Harbor toe...

1 J. Gunther, t.a.p., blz. 286.

aant. En nu Roosevelt[1]. Het is niet gemakkelijk, zijn politiek tot één formule te herleiden. Misschien is nog het meest te zeggen voor de opvatting van Frederick L. Schuman, dat hij wèl het verantwoordelijkheidsgevoel en ook het inzicht bezat, maar dat hij met handen en voeten gebonden was aan een congres, dat de macht had, maar minder verantwoordelijkheidsgevoel en nog minder, veel minder, inzicht, terwijl bij het grote publiek geen van drieën aanwezig was. Zijn activiteit bestond dan ook vooral uit woorden, niet uit daden; daadloosheid was, of leek, het meest safe. Was hij die weerhaan, die rattenvanger, die men van hem gemaakt heeft? Men zij voorzichtig met dergelijke etiketten en geve zich rekenschap van de eigenaardige positie van een man, die bij al zijn overwicht niettemin eens in de vier jaar een herkiezing van node had, wilde hij de door hem voorgestane politiek haar continuïteit garanderen. Een schrikkelijk dilemma: òf Amerika laten slapen en het blootstellen aan een ramp òf het wakkerschudden en zijn verkiezingsnederlaag in 1940 (voor zijn derde ambtstermijn!) riskeren, met alle voor dat Amerika afschuwelijke gevolgen. Bailey vergelijkt hem met een dokter, die de patiënt om diens bestwil wel leugentjes moet vertellen; Nero kon zijn moeder, vrouw enz. straffeloos vermoorden, maar moest toch ook zijn ideaal om toneelspeler te worden opgeven vanwege de ongunstige reactie van het publiek. Ik moet erkennen, dat ik het evenals Schlesinger Jr. betreur, van gevoelen te verschillen met een man, van wie ook ik zoveel heb geleerd: van Charles A. Beard. Deze vonnist F.D. Roosevelt m.i. veel te streng en vereenvoudigt het probleem op ontoelaatbare wijze, door de President allerlei onoprechtheid, uitvluchten en valse voorspiegelingen te verwijten - alsof in deze situatie en in die tijd wie ook aan het hoofd der V.S. anders had gekund of beter! Schlesinger citeert terecht de beroemde woorden van Thomas Jefferson:

> 'To lose our country by a scrupulous adherence to written law, would be to lose the law itself, with life, liberty, property and all those who are enjoying them with us: thus absurdly sacrificing the end to the means... The line of discrimination between cases may be difficult; but the good officer is bound to draw it at his own peril, and throw himself on the justice of his country and the rectitude of his motives.'

Roosevelt was zeker die 'good officer'. Op 5 October 1937 gaf hij bij zijn z.g. 'Quarantaine'-rede, gehouden in Chicago, het hartje van

1 Frederick L. Schuman, Night over Europe. The Diplomacy of Nemesis, 1939-1940 (1941); Charles A. Beard, American Foreign Policy in the Making, 1932-1940, A Study in Responsibilities (1946); Dezelfde, President Roosevelt and the Coming of War, 1941 (1948); vgl. Arthur Schlesinger Jr in de N.Y.T. Book Review van 11 April 1948, blz. 4; Thomas A. Bailey, The Man in the Street, The Impact of American Public Opinion on Foreign Policy (1948); Roussy de Sales, passim (o.a. blz. 183 en 243); Sherwood, passim; H.L. Stimson en McG. Bundy, On Active Service in Peace and War (1948), passim.

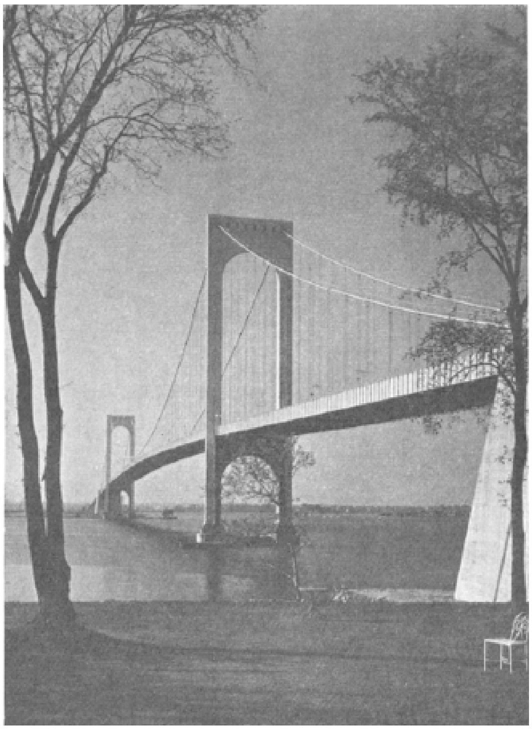

De Bronx-Whitestone-Bridge in New York

het isolationisme, al eigenlijk het niet-inmengingsbeginsel prijs en wel met zijn scherpe aanval op Duitsland, Italië en Japan en in November 1939 werd de Neutraliteitswet in voor deze drie landen ongunstige zin gewijzigd, al moest de 'Cash and Carry'-clausule de teleurstellingen van de vorige oorlog voorkomen. In Juni daarvoor hadden trouwens de 'Chief' en koning George VI in het bassin van het Witte Huis als vrienden rondgezwommen en met hun echtgenoten samen 'hot dogs' genuttigd. Voorzichtig, omzichtig, trachtte de President zijn volk op te voeden en de ogen te openen voor de plichten, welke een wereldmacht ook dan te vervullen blijven, wanneer zij zich alleen voor haar rechten interesseert.

De lezer zal wel niet de indruk hebben gekregen, dat de periode tussen de twee Wereldoorlogen, dus wat Carr de 'Twenty Years' Crisis' noemt, in Amerika een van stilstand is geweest. Integendeel, de dynamiek van deze tijd is ook daar als een onweerstaanbare wervelstorm over allerlei heilige waarheden en onaantastbare tradities heengevaren; verborgen krachten en verholen fermenten hebben de hevigste werking uitgeoefend. Men heeft het woord cultuurcrisis gebruikt, misschien wel als een parallel van de economische op te vatten en zeker niet buiten haar invloed gebleven. Ten dele was zij zeker ook een voortzetting van de beweging, in het begin dezer eeuw waargenomen, maar anders dan zij was deze vrijwel gespeend van het vertrouwen dat de 'muckrakers' en hun geestverwanten bezield had. Integendeel; de optimistische zekerheid omtrent de voortreffelijkheid van eigen inzichten, idealen, utopieën en overtuigingen, het geloof aan het 'land of the free', aan het 'asyl voor de onderdrukten', aan de 'onbeperkte mogelijkheid voor iedereen', aan de 'heiligheid van de arbeid', aan 'God's own country' (ik doe maar een greep!) - zij werden critisch bekeken en niet zelden verworpen.

Allerwegen klonk de klacht over de 'gestroomlijnde kerken', over de vele godsdienstige surrogaten, over het gebrek aan adem bij het Christendom tegenover de vlucht der moderne wetenschappen, in een sfeer van abstracte krachtvelden en krachtontladingen, in een maatschappij van schablonen en formules. Schenkt het ons enig tegenwicht tegen de vertechnisering op alle levensterreinen of moeten wij maar niet liever uitzien naar een nieuwe ethiek, die het succes en het meesterschap die wijding verleent, welke appelleert aan de gevoelens en de gedachten van de moderne mens? De vraag is gesteld. Twijfel, ongeloof allerwegen; in literatuur, pers, wetenschap, in andere sectoren van het geestesleven zich uitend op vele wijzen, mild, vinnig, rauw, verontwaardigd, maar altoos boeiend en niet zelden overtuigend.

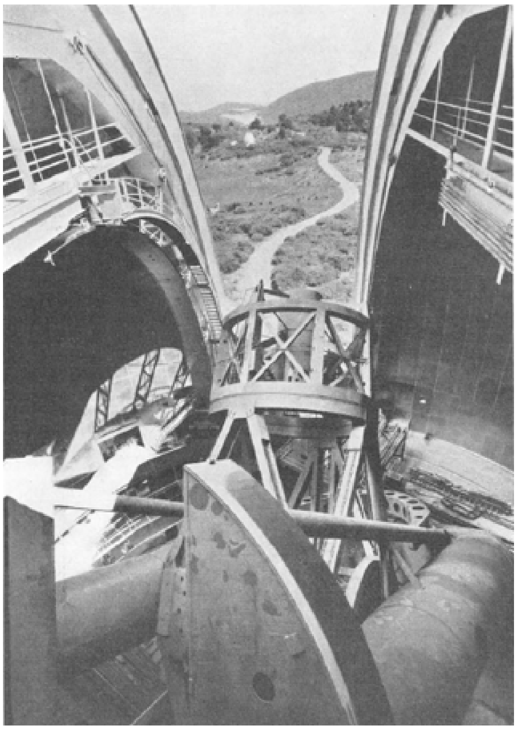

Op de top van Palomar Mountain in Californië bevindt zich de grootste spiegeltelescoop ter wereld

aant. Schrijver dezes is in de verste verte niet de oppermens, die dit weidse panorama overziet. Hij kan - en binnen het bestek van dit boek is het ook niet anders mogelijk - slechts enkele aantekeningen overdragen. Hij ziet er van af, omtrent *de* wetenschap, *de* wijsbegeerte, *de* beeldende kunsten en *de* muziek de uittreksels uit of parafrazes op de meeste gebruikte handboeken door te geven, die de lezer immers hoogstens van zijn goede wil overtuigen. Hij beperkt zich met de berusting en de onvoldaanheid, die de wetenschapsmens passen, tot het kleine gebied der letterkunde en historiographie, waarvan hij ook al niet meer dan een paar provincies heeft bereisd, met een oppervlakkigheid, wrelke hem iets heeft doen begrijpen van Karl Lamprecht's gelofte ‘sub conditione Jacobi’ (dus: ‘Zo de Here wil en wij leven’) op de Amerikaanse cultuurgeschiedenis, die hem voor de geest zweefde, in twaalf à vijftien jaren terug te komen.

In de hierboven aangegeven beweging hebben een paar tijdschriften en standaardwerken baanbrekend werk verricht. De voorhoede bestond uit de ‘beschaafde minderheid’, wier cynisme, pessimisme en wanhoop zich uitten in een hard en destructief gelach, meedogenloos en geestig, gericht vooral tegen wat Mencken en zijn vrienden de ‘Booboisie’ noemden, met de geslaagde afleidingen ‘Boobarian’, ‘Booberati’ en ‘Homo Boobiens’. Het was niet geheel ongelijk aan het ‘Shocking as a Fine Art’ zoals in de jaren negentig in Londen werd beoefend, of aan de felle aanval van Flaubert op ‘Monsieur Thiers’ en consorten daarvóór, maar het was veel moorddadiger. Ik denk hierbij vooral aan de ‘American Mercury’ van deze H.L. Mencken, een tijdschrift waarin de huichelarij, bederf en kleinburgerlijke zelfgenoegzaamheid op onnavolgbaar geestige en levendige wijze werden doorgehaald en de afgoden dezer eeuw werden gehoond in een taal, Juvenalis waardig. Iets rustiger van toon was de ‘New Republic’, van vlak voor de catastrofe van 1914, nog iets meer de herleefde ‘Nation’, de laatste onder Oscar Garrison Villard. Daarnaast zagen enkele verzamelwerken het licht, waarvan ik hier te lande helaas maar een enkel kon raadplegen; gelukkig was daaronder het prachtige ‘Civilization in the United States, an inquiry by thirty Americans’, samengesteld onder leiding van Harold E. Stearns, een ‘Bijbel van ontevredenen’, waaruit ik meer dan één tekst heb getrokken (1922).

De redacteur deelde mede, dat alle dertig bijdragen een drietal hoofdthemata als uitgangspunt hadden genomen: de scherpe tegenstelling tussen practijk en preek in het Amerikaanse leven, de nog ongevormde eenheid van zijn beschaving (het ‘veeltalig hotel’) en de afschuwelijke ‘uithongering van gevoel en schoonheidsbehoefte’. Zijn deze klachten gegrond? Er was een hele literatuur, die ze herhaalde en die in vitaliteit en

aant.

gevarieerdheid, in kracht, stijl en rijkdom bij geen enkele ter wereld achterstond:

> American Muse, whose strong and diverse heart
> So many men have tried to understand.[1]

Slechts enkele namen hier. Zo de dichter Edgar Lee Masters met zijn beide bundels 'The Spoon River Anthology' van 1915, met een vervolg van 1924. 'Spoon River' is een Westers stadje, dat geschilderd wordt op oorspronkelijke wijze, nl. in de grafschriften van zijn bewoners, d.w.z. openhartige monologen van wie op het kerkhof op de bekende conventionele wijze de mond was gesnoerd, 'embryo's als 't ware van romans en novellen, een donker, grimmig realistisch beeld van het leven in het dorp, een leven doorwoekerd van valsheid en huichelarij, nijd en naijver'. Hier is een veteraan uit de Burgeroorlog aan het woord:

> Dit noemt gij een Republiek,
> Waar geluk wordt opgejaagd, genot wordt gedood,
> Gedachte geworgd en het vrije woord wordt gesmoord;
> En waar ziekte, leugen, diefstal en huichelarij
> Worden aangemoedigd en gesterkt door het Grote Beest?
> En waar Domheid, de eunuch, ten troon zit,
> Zich vermakend met het doodslaan van vliegen
> Met een scepter van lood!

In 1938 publiceerde Archibald MacLeish zijn 'Land of the Free', bijschriften bij foto's die onverbloemd de reusachtige afstand openbaarden tussen ideaal en werkelijkheid in Amerika na tien jaar crisis. Een ontzaglijke aanklacht, waaruit een sterk sociaal bewustzijn sprak; volgens Van Kranendonk werd zijn werk in het algemeen gedragen door een onwrikbaar geloof in de toekomst van zijn land en een vast vertrouwen op de heilzaamheid der democratische beginselen.

Men zou deze en andere dichters van hun groep 'naturalistisch' kunnen noemen. Ditzelfde naturalisme was in het Amerikaanse proza buitengewoon rijk en gevarieerd vertegenwoordigd ondanks onze Van Deyssel, die het in het begin dezer eeuw al dood verklaard had. Het heeft van zijn Europese voorgangers veel geleerd; zo had het met de besten van hen (Zola, Ibsen, Strindberg) gemeen het verzet tegen de illusie en de leugen, de zin voor de menselijke waardigheid, het medelijden met de maatschappelijk onterfden, de deernis met de schuldeloze slachtoffers van een overmachtig noodlot; bovendien was zijn blik gescherpt door de moderne psychologie. Van diezelfde Europese voorgangers verschilde het misschien daarin dat het ook in zijn somberste

1 Stephen Vincent Benét, John Brown's Body (1927), blz. 3. Zie ook A.G. van Kranendonk, Geschiedenis van de Amerikaanse Literatuur, dl II (1947); Alfred Kazin, On Native Grounds (1942); Lewisohn, passim; Beards III, passim.

uitingen en hevigste iconoclasme nog altoos fris bleef, jong, dapper, viriel...

Het monument van het Amerikaanse naturalisme lijkt mij: 'An American Tragedy' van Theodore Dreiser, voor mij wel *de* Amerikaanse tragedie: in haar sombere grootsheid, haar aangrijpende tragiek de aanklacht zonder weerga tegen een samenleving waarin zulk een noodlot zich op deze wijze heeft moeten voltrekken: de ondergang van één mens, een doodgewone, onbeduidende jongen, maar zozeer door de kunst van de schrijver tot symbool geworden, dat wij het feit ervaren als de ondergang van een hele wereld. En toch was het niet meer dan een van de duizenden moorden, daarginds elk jaar gepleegd, deze ergens in Herkimer, N.Y. neergelegd in een griffieverslag en door de aanraking van een groot en machtig kunstenaar - het grote type van de plebejische artist, zoals Farrell Dreiser genoemd heeft - omgezet in een ontzaglijk treurspel, zich afspelend tegen de achtergrond van een kosmos. Merkwaardig genoeg is Dreiser 'kleinburgerlijk' genoemd door iemand op wie ik zelf zeker dit woord van toepassing acht: op de hier te lande veel meer gelezen Upton Sinclair, de schrijver van 'The Jungle,', 'Oil', 'The Brass Check' en meer dergelijke aanklachten, voor de jongere generatie misschien ietwat te veel van een pedant en preker, om haar schadeloos te stellen voor het gebrek aan leven en realiteit, waaronder zijn figuren lijden - figuren, die dan wel vertolkers van denkbeelden, goed of slecht, rijk of arm zijn, maar aan wie net een onweegbare kleinigheid ontbreekt, waardoor ze menselijke wezens zouden zijn. Het schrille naturalisme van John Dos Passos onthult meedogenloos de desolate boedel van de Amerikaanse samenleving, waarin de enkele mens als door een wervelstorm wordt meegesleurd en tenslotte ergens neergeworpen en vertrapt, overweldigd door krachten, te gigantisch voor zijn kleine begrip. Is zijn 'U.S.A.' een betrouwbaar rapport van de Amerikaanse geschiedenis van 1898 tot 1929? Ja en neen natuurlijk; deze machtige verbeelding van een ineenstortende maatschappij en van daarmee ondergaande mensen is het grootse visioen van een waarheid, die niet alleszins historisch behoeft te wezen om toch 'waar' te zijn. Ernest Hemingway schonk ons in zijn 'A Farewell To Arms' de m.i. beste Amerikaanse oorlogsroman en in zijn 'For Whom The Bell Tolls' het hooglied van de Spaanse Burgeroorlog en een van de nobelste verdedigingen van de menselijke waardigheid, die ik ken. De korte verhalen van Ring Lardner onthullen met ijzige bitterheid het menselijke tekort in zijn eindeloos variabele verschijningsvormen: wreedheid, dwaasheid, domheid, huichelarij; 'naast hem wordt Dreiser vriendelijk, Anderson een publiciteitsagent voor het dorp en Lewis een brave Rotarian'; voor deze misanthroop waren alle mensen Yahoos, troosteloze ellendelingen, zwak, laf en ge-

meen. Van Sherwood Anderson vereer ik (het woord is niet te groot) bovenal zijn 'Winesburg, Ohio', die triestige variaties op het bekende thema van de verkommerde menselijkheid en het gedwarsboomde streven naar geluk; zonder zijn voorgaan is eigenlijk de inderdaad prachtige bundel short stories van William Saroyan (The Daring Young Man on the Flying Trapeze) nauwelijks denkbaar, evenmin als het reeds hiervoor genoemde 'The Heart is a Lonely Hunter', het aangrijpende werk van Carson McCullers.

Sherwood Anderson

Ernest Hemingway

Dit is geen literatuurgeschiedenis en ik moet mij beperken, de lezer verwijzend naar de uitstekende beschouwingen aan deze overrijke stof gewijd door Alfred Kazin en door de Nederlander Van Kranendonk. Daarin zullen voor hem leven en gestalte krijgen namen als William Faulkner, Erskine Caldwell, James T. Farrell, Henry Miller, Th. Wolfe, E.E. Cummings, Howard Fast en zoveel anderen; daarin zal hij

de 'lost generation' van na 1919 leren kennen, in wier oeuvre die periode is benaderd met die slaapwandelende zekerheid, die de wanhoop en de bewonde-

aant.

ring tevens van de chroniqueur is.

Sinclair Lewis

In West-Europa is van al deze schrijvers Sinclair Lewis een tijd lang het meest gelezen, zozeer, dat het beeld van Amerika hier in zeer sterke mate door de lectuur van zijn werk bepaald was. De titels van zijn eerste boeken ‘,Main Street’, ‘Babbitt’, onmiddellijk in het Amerikaanse spraakgebruik opgenomen, werden vrij spoedig gemeengoed onder de Europese intelligentsia. ‘Babbitt’ toonde ons de opper-philister in de Amerikaanse provinciestad, een experiment, op veel lager plan herhaald in ‘The Man Who Knew Coolidge’; het is de vraag, in hoeverre onze appreciatie van deze figuur een stukje niet erkende depreciatie van zijn land moest verbergen. Het staat m.i. toch achter bij ‘Arrowsmith’, misschien ook, omdat dit ons de troost schenkt van de aanwezigheid van een drietal persoonlijkheden, staande boven de enghartigen en domkoppen hunner omgeving: de titelheld, die zichzelf blijft voorhouden ‘The loyalty of dissent, the faith of being very doubtful, the gospel of not bawling gospels, the wisdom of admitting the probable ignorance, of one's self and of everybody else’, verder zijn frisse, dappere vrouw, een verademing na vele andere, en bovenal Professor Max Gottlieb, het type van de onomkoopbare waarheidszoeker, door collega's dan ook uitgemaakt voor ‘Mephisto, Diabolist, Killjoy, Pessimist, Destructive Critic, Flippant Cynic, Scientific Bounder, Lacking in Dignity and Seriousness, Intellectual Snob, Pacifist, Anarchist, Atheist, Jew’, al met al wel zo ongeveer wat Amerika anno 1949 veel korter een ‘communist’ noemt. Heel anders van geest is zijn ‘Elmer Gantry’, de aanval op de Aimée's en Billy Sunday's van zijn tijd, meer satire dan roman, om niet te zeggen caricatuur. Groot opzien baarde zijn behandeling van het Amerikaanse fascisme in zijn ‘It Can't Happen Here’, de krachtmeting van democratie en demagogie; de Beards vermelden, dat dit boek onder de hoede van de WPA voor het toneel is bewerkt en ‘voor de eerste maal in de geschiedenis van het Amerikaanse theater

rees het gordijn tegelijkertijd op eenentwintig tonelen in achttien steden van de Atlantische tot de Stille Oceaan, voorstellende eenentwintig verschillende versies van een nieuw stuk van een belangrijk Amerikaans schrijver'. Men geve zich hier even rustig rekenschap van alsmede van het feit dat het maar niet lukte uit dit boek de film te maken, die aan de hele wereld de strijd van de Amerikaanse democratie tegen het fascisme zou laten zien...

Misschien is Lewis tevens een geschikte overgangsfiguur naar een domein, dat ik niet gaarne onbesproken zou laten, dat van de Amerikaanse humor[1]. Deze is immers van een werkelijk onbeschrijfelijke rijkdom. Men moet er van houden: hij is niet als de Engelse, niet behoedzaam, niet zachtmoedig, niet bescheiden; hij is als Amerika zelf, ongelofelijk vitaal, chaotisch, verrassend, spits, vol dissonanten en opstandigheid, chaos, waanzin, dodelijke ernst; de prachtige bloemlezing van de beide Whites heeft men dan ook terecht vergeleken met John Gunther's 'Inside U.S.A.' en uit die bloemlezing hebben de samenstellers bewust een paar dozijn genres weggelaten. Ik moet aan deze zelfbeheersing trachten een voorbeeld te nemen en zal dus alleen maar een paar namen noemen. Zo van de sublieme, wijze tekenaars en grote artisten Charles Addams, James Thurber en Steinberg, de enfants terribles hunner beschaving. Zo noem ik Damon Runyon, wiens as terecht van een vliegtuig uit is neergestrooid boven hetzelfde Broadway, dat hij voor ons bevolkt

1 Modern American Humor, selected by Michael Barsley (1946[3]); E.B. en Katherine S. White, A Subtreasury of American Humor (1946).

aant.

heeft men zijn 'guys' en 'dolls' in een taal, die verdiend 'runyonese' is genoemd; vlak voor zijn dood noemde hij zich 'een man, die veinsde grappig te zijn om dingen te kunnen uitspreken, die, in ernst gezegd, verboden zouden worden' - de lezer zal dit type wel herkennen. Ik noem Ogden Nash, met zijn verbijsterende rijmtechniek. Maar één kunstenares vermeld ik héél apart; ik wil hier getuigen van mijn diepe eerbied en bewondering voor het proza en de poëzie van Dorothy Parker in de overtuiging, dat enkele van haar verzen en verhalen tot het mooiste, tot het fijnste behoren, dat ooit op twee halfronden is geschreven; zij is voor mij het unieke bewijs van de waarheid dat 'hearts that are delicate and kind and tongues that are neither - these make the finest company in the world'.

'Nog twee maanden precies en dan kunnen we weer uit de Boekenclub'

Er is natuurlijk een 'literature of escapism' (ik noemde al Willa Cather), maar in het algemeen heeft de crisis van de afgelopen periode de schrijvers niet onberoerd gelaten. In 1935 vond in New York het eerste congres plaats van Amerikaanse revolutionnaire auteurs onder voorzitterschap van Waldo Frank; aanwezig waren o.m. Dreiser, Dos Passos, Van Wyck Brooks, Caldwell, Gold, Steinbeck e.a.; als uitvloeisel van deze bijeenkomst verscheen kort daarna de 'Anthology of Proletarian Literature in the United States', waaraan meer dan vijftig schrijvers medegewerkt hadden. De laatste jaren voor 1940 was er echter een voelbare reactie opgetreden, waarin meer en meer experimenten werden ontmoedigd en premies gesteld op conformisme; er rezen niet

weinig klachten over obscurantisme en ketterjacht. Allerlei begeleidende verschijnselen traden hierbij op, zo de ‘Hollywoodization’ van de literatuur, die zelfs de meest begaafde schrijvers niet onberoerd heeft gelaten, zoals Saroyan, Hemingway, Lewis; hadden zij eenmaal van de celluloidpot de smaak beetgekregen, dan legden zij de lier in de brandkast; waarom ook niet eens met suikerwater geschreven, wanneer dat honderdduizenden oplevert? In dit verband moet ik uiteraard even melding maken van de ‘Boekenclubs’, die al met al over de vijf millioen leden tellen en wier invloed zacht gezegd ook zijn bedenkelijke kanten heeft.[1] Zij zijn echter niet alléén aansprakelijk voor het succes van Angela Thirkell's ‘Love Among the Ruins’ (1948), niet te verwarren met ‘Love Among the Ruins’ van Elmer Davis (1935), met ‘Love Among the Ruins’ van Victor Kutchin (1925), met ‘Love Among the Ruins’ van Warwick Deeping (1904) of met ‘Love Among the Ruins’ van Robert Browning (1855) - dit uit de N.Y. Times. Er was na de rumoerige Twenties een zekere loomheid en lauwheid; het is de moeite waard, om de bundel ‘America Now’ van 1938 te vergelijken met die van 1922, hiervoor genoemd; de redactie is dezelfde, maar het mildste, wat men er van zeggen kan, is, dat de bijdragen vervelen; allerlei themata van maatschappelijke en geestelijke armoede, in die van 1922, schenen behandeld tijdens de hevigste crisis der geschiedenis ten enenmale aan actualiteit te hebben ingeboet en de opstandigheid van toen had plaatsgemaakt voor een conformisme van bijna orthodox karakter...

De nieuwe tijd schiep ook een nieuwe geschiedschrijving. Om te beginnen was er als vrucht van het oorlogschauvinisme de herleefde historische belangstelling, die het aanzijn schonk aan een aantal seriewerken, waaruit ik noem de ‘Chronicles of America’ (50 delen, 1918-1921, zeer ongelijk van waarde), de ‘Pageant of America’ (15 delen, 1926-1929, een ideale platenatlas) en de ‘Dictionary of American Biography’ (20 delen, 1928-1936).

Naast dit kwantitatieve verschil met vroeger een kwalitatief. De Amerikaanse historicus ontdekte a.h.w. de sociaal-economische geschiedenis en toen hij haar eenmaal ontdekt had, vloog hij er op af en was er nauwelijks van weg te slaan. Gelukkig maar, want dit nieuwe element heeft deze historiographie ongemeen verrijkt.

Maar er was meer. De waardige Henry Ford moet eens gezegd hebben: ‘History is bunk’, geschiedenis is boerenbedrog, gezwets. De lezer begrijpt, wat ‘to debunk’ betekent, het is het - meestal hardhandig -

1 Adriaan van der Veen, Cultuur en Commercialisme in Amerika, De Vlaamse Gids (1948), blz. 577-590.

uitkloppen van het zaagsel, waarmee een heleboel dingen ten enenmale zijn opgevuld, het loshaken van halo's om geheiligde hoofden. Eenmaal in zwang werd ook dat een rage, een ‘craze’; een hele school van historici en wat zich daarvoor hield, trok de afgodsbeelden uit hun nissen (‘De mortuis nil nisi debunkum’ spotte Schlesinger) en trapte de heilige huisjes in elkaar. Vooral de biographie leende zich daartoe en men had sommige nationale figuren in de V.S. op een zo hoog voetstuk geplaatst, dat de val wel erg diep moest zijn: ‘George Washington was een kaartspeler, een kampioen-vloeker, hij distilleerde whisky en danste eens drie uur achter elkaar zonder ophouden met de vrouw van zijn voornaamste generaal’ - men ergerde zich, maar men likkebaarde ook. Het was een Umwertung aller Werte, want terwijl de Groten in hun hemd kwamen te staan, werden de schurken aangekleed; alles was anders, alles was sensationeel, hevig, extreem, zoals steeds daarginds. Deze orkaan slingerde echter niet alleen een aantal aureolen over het plaveisel de goot in, maar bleek achteraf-ruimte te hebben gemaakt voor modern en verdienstelijk werk; de geschiedwetenschap, door nieuwe probleemstellingen verrijkt, door de sociologie bevrucht, betrad nieuwe banen.

In een geschiedwerk moge met iets meer dan gewone nadruk er op aangedrongen worden, dat men zich door eigen lectuur overtuige. Overtuige van de juistheid van J.H. Randall's conclusie: ‘Er is over de historische wereld een frisse kracht tot interpretatie gekomen, een nieuw inzicht, een grotere vindingrijkheid, een toenemende waardering van menselijke factoren, een begrip voor economische en sociale krachten en een meer verfijnde gedachtengang in het overwegen van door de tijd uitgesleten veronderstellingen, die aan de geschiedschrijvers een nieuwe toon en een nieuwe oriëntatie hebben gegeven.’ Ik gewaagde al enige malen van de betekenis van F.J. Turner's ontdekking van de grens als motorische factor; een zijner begaafdste leerlingen was J.T. Adams, wiens ‘Epic of America’ terecht in het Nederlands is vertaald. Ch. Andrews schiep voor ons een nieuw beeld van het koloniale tijdperk evenals A.M. Schlesinger en C.H. Van Tyne van de periode, voorafgaande aan de negentiende eeuw. J.F. Jameson behandelde ‘The American Revolution considered as a social movement’ (1926) en W.E. Dodd ontmaskerde de mythe van het ‘Old South’. J. Harvey Robinson schonk ons brillante en in verlichte geest geconcipieerde synthesen, L.M. Hacker zorgvuldig gedistancieerde overzichten van onze eigen tijdsgeschiedenis. Robinson toonde zich tevens een onvervaard kampioen tegen het Bryanisme en allerlei minder verkapt conservatisme. H.E. Barnes predikte de ‘new history’ in zijn merkwaardige ‘History of Historical Writing’ van 1937; deze ‘nieuwe historie’ verplichtte haar beoefenaren tot grondige voorstudie in biologie, anthropogeographie, psychologie en

sociologie: ‘Het mag vrijelijk worden toegegeven, dat de voornaamste geschiedschrijvers van de nieuwe school zij zullen zijn, die als James Harvey Robinson boven hun wetenschappelijke precisie en grote geleerdheid een hoge graad van scheppende bekwaamheid bezitten in dat type van kunstzinnigheid, dat wezenlijk is voor de bekwame reconstructie van beschavingen en het doordachte opsporen van de geboorte van ideeën en instellingen.’

Barnes noemt J.H. Robinson als voorbeeld, niet zonder recht. Er is echter één geschiedschrijver, die in nog sterkere mate beantwoordt aan het ideaal, door de ‘New History’ gesteld en dat is Charles A. Beard, met zijn gade de schepper van de magistrale ‘Rise of American Civilization’, misschien wel de schoonste en machtigste synthese die de Amerikaanse historiographie kent en waarvan ik niet dan met de diepste eerbied en bewondering melding maak. De vier eigenschappen, die B. Russell de belangrijkste acht voor de socioloog, bezit de historicus Beard: vitaliteit, moed, schranderheid en gevoeligheid; hierbij komen nog een onbegrijpelijke werkkracht en productiviteit, een beeldende stijl en een diepe zin voor de menselijke waardigheid - had Amerika de oorlog verloren, dan zou hij bij het dozijn geweest zijn dat de overwinnende Nazi's op de binnenplaats van de gevangenis van Philadelphia hadden opgehangen, spotte Time laatst nog. Wie tegen de paar duizend bladzijden van zijn hoofdwerk opziet, leze zijn ‘Written History as an Act of Faith’[1], een half vel druks, om de ontroerende ervaring te beleven die de ontmoeting met een nobel en wijs mens ons schenken kan. Er is nogal wat strijd geweest over de vraag, of Beard's wereldbeschouwing de naam ‘Marxis-, tisch’ verdient, over zijn relativisme, over wat hij dankt aan Hobbes, Madison, Marx, Machiavelli, Locke of Aristoteles. Morris Zucker, zelf een belangrijk en gepassioneerd theoreticus, heeft hem aangevallen met al de kracht en de hartstocht, waar een groot tegenstander recht op heeft en de kabbalist, gericht op symbool, verdiept in visioen, staat wel eens met aarzeling - en niet zonder weemoed - tegenover zooveel klaarheid. Er zullen echter niet veel historici zijn, die de economische interpretatie van de geschiedenis hebben toegepast als Beard, met begrip er voor, dat een zodanige interpretatie niet alleen maar betekent het leggen van een accent op de economische factoren, en slechts waarde heeft, wanneer zij het uitvloeisel is van een levens- en wereldbeschouwing, die binnen het kader van de economische krachten allerlei spelingen erkent van toeval en menselijk ingrijpen en zich bewust blijft van het betrekkelijke zowel in het hier en nu als in het ginds en altoos.

1 A.H.R. 1933-1934, blz. 219-229. Zie ook zijn ‘That Noble Dream’, A.H.R. 1935-1936, blz. 74-87 en de reeds genoemde werken van M. Zucker, Field, blz. 288 vgg., Periods, blz. 295 en 309-312.

Pearl Harbor en verder

De 7de December 1941 beloofde een rustige Zondag te worden, althans in Washington. Het was zonnig weer en men was goed gemutst; President Roosevelt zat met zijn vriend Harry Hopkins, 'Harry the Hop', zijn 'Grijze Eminentie', een beetje uit te blazen van de vermoeiende week en werkte, in hemdsmouwen en zonder das, aan zijn lang verwaarloosde postzegelverzameling. Het mocht. Alle ochtendbladen hadden in grote opmaak het bericht geplaatst van Frank Knox, de minister van Marine: dat de vloot op alles, maar dan ook op alles was voorbereid. Om kwart voor twee (de President zat juist een appel te schillen) ging de telefoon. Aan de andere kant van de lijn kwam dezelfde Frank Knox, die dringend de Chief moest spreken en het bericht doorgaf van de CINCPAC (Commander in chief Pacific Fleet), inhoudend, dat de Japanners onverhoeds de Amerikaanse vloot bij Pearl Harbor hadden aangevallen - het was géén manoeuvre, had de CINCPAC meegeseind. De President legde zijn appel neer en nam de telefoon weer van de haak, om Cordell Hull, zijn minister van Buitenlandse Zaken, de waarschuwing door te geven. Of de waardige Tennesseeër, in een blokhut geboren en met allerlei volkse gezegden behept, hierop met zijn geliefde 'Jes*us* Kwyst' heeft gereageerd, vermeldt de historie niet; wel echter dat vrijwel onmiddellijk een machine op volle toeren ging draaien, die pas in de zomer van 1945, met de overgave van Japan, tot rust kwam. Nog diezelfde Zondagmiddag b.v. informeerde Roosevelt tot driemaal toe, of men aan het Panamakanaal paraat was. Men was het, nú was men het.

Voor ons ligt Pearl Harbor thans gebed in een stroom van gebeurtenissen, die zijn eerste versnelling had gekregen op een andere Zondag, nl. op de 3de September 1939, toen Engeland en Frankrijk de oorlog aan Hitler hadden verklaard. Wij kunnen thans, achteraf, wel zeggen, dat het probleem voor ons minder geweest is, of Amerika in die oorlog zou meedoen, dan wel, hoelang het er buiten zou kunnen blijven. Hierboven gewaagde ik al van de 'cash and carry'-verzachting in de neutraliteits-wetgeving. Maar de publieke opinie was nog lang niet zo ver als de President, die zich niet kon voorstellen, dat de misdadigers, psychopaten en

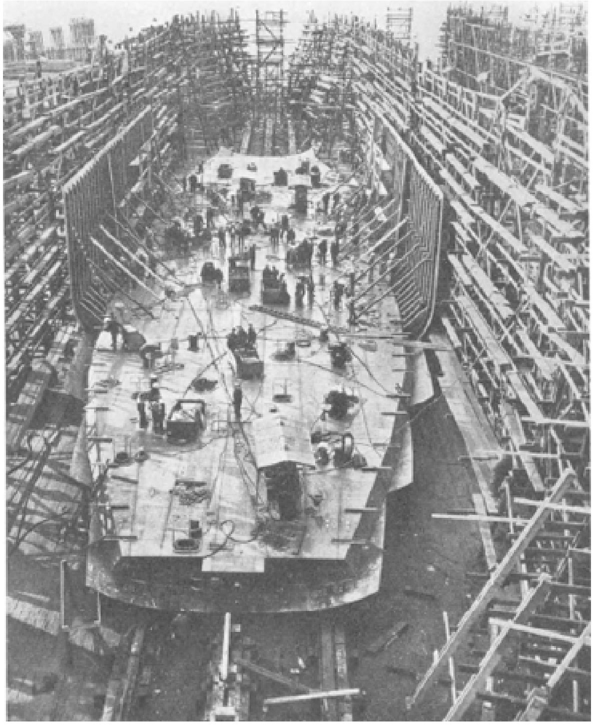

Het eerste ‘Victory’-schip wordt gebouwd, nummer één van een reeks van 434, met stoomturbines van 6000 of 8500 apk, hoofdafmetingen 133 × 18.90 × 11.60 m; verder 14 vijftons laadbomen en 2 voor 40 ton

aant.

avonturiers aan het hoofd der z.g. ‘As-mogendheden’ Amerika ongemoeid zouden laten, zodra zij hun doel in Europa hadden bereikt.

The New York Times.

LATE CITY EDITION

JAPAN WARS ON U. S. AND BRITAIN; MAKES SUDDEN ATTACK ON HAWAII; HEAVY FIGHTING AT SEA REPORTED

GUAM BOMBED; ARMY SHIP IS SUNK

U. S. Fliers Head North From Manila— Battleship Oklahoma Set Afire by Torpedo Planes at Honolulu

De krantenkoppen na Pearl Harbor. Facsimile

Na de ineenstorting van Frankrijk en de Slag boven Brittannië tekende zich in die publieke opinie enige kentering af; de volksvertegenwoordiging voteerde tenminste astronomische bedragen voor een snelle bewapening en legde zich schoorvoetend bij de uitbreiding van de conscriptie neer (in het Huis met één stem meerderheid!). En toch zegt het iets, dat men deze diep ingrijpende maatregel thans aanvaard had veertien maanden vóór de oorlogsverklaring: in 1917 pas zes weken er na! Op 3 September 1940 vond de ‘Destroyer-Deal’ plaats: Engeland kreeg vijftig verouderde torpedojagers in ruil tegen door de V.S. ‘gepachte’ bases op Newfoundland, Brits Guyana en vele Westindische eilanden; ook zonder kaart beseft men wel de betekenis van deze maatregel voor de verdediging van het Westelijk Halfrond. Kort er na werd Franklin D. Roosevelt voor de derde maal tot President gekozen, na een levendige campagne tegen Wendell Willkie, de Republikeinse candidaat, in vele opzichten zijn geestverwant. ‘Your boys are not going to be sent into any foreign wars’, luidde een van Roosevelt's verkiezingsbeloften, een leuze, die tegen de loop der feiten al even machteloos bleek als die van Woodrow Wilson anno 1916. Eenmaal herkozen, zette Roosevelt zijn politiek krachtig voort. De eerste belangrijke vrucht hiervan was de vermaarde ‘Leen- en Pachtwet’, genummerd H.R. 1776 (een symbolisch getal); hierbij werd verdedigingsmateriaal van allerlei aard, wapens, voedsel en schepen zonder betaling ter beschikking gesteld van andere regeringen, waar ook ter wereld, ‘voor doeleinden van wezenlijk belang voor de verdediging van de Verenigde Staten’. Er was niet geringe tegenstand te overwinnen:

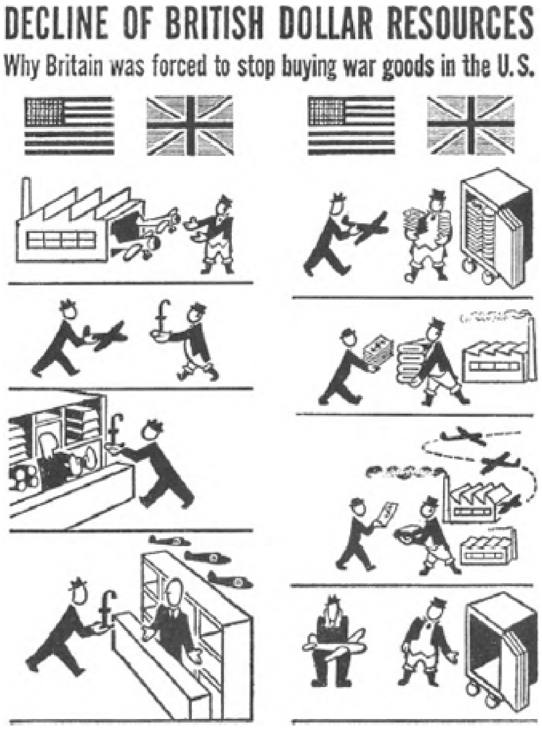

Propaganda voor de ‘Leen- en Pachtwet’: John Bull heeft in 1940 van alles nodig, maar komt in de V.S. niet ver met ponden: in Engeland zelf koopt hij voor ponden ook niets, want de productie is op de oorlog gericht. Hij betaalt in de V.S. met dollars, die hij krijgt voor zijn goederenexport daarheen, maar die export is door de oorlog te gering. Tenslotte is hij door zijn dollars heen en kan in Amerika niets meer kopen.
Conclusie...

aant.

'oorlogsuitrusting uitlenen is net zo iets als kauwgom uitlenen,' merkte een senator snedig op; een andere, de heer Wheeler, meende, dat deze wet 'één op de vier Amerikaanse jongens zou onderploegen'.

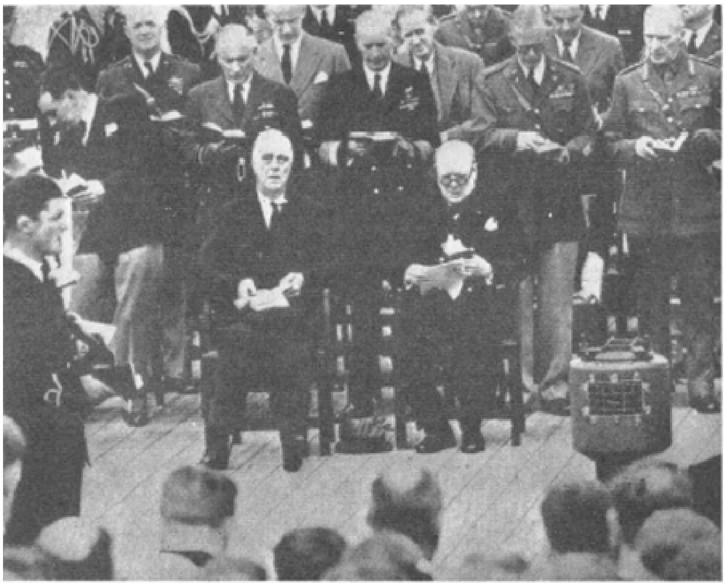

Roosevelt en Churchill psalmenzingend aan boord van 'The Prince of Wales' op 10 Augustus 1941; zij zongen 'O God, Our Help in Ages Past', 'Onward, Christian Soldiers' en 'Eternal Father, Strong to Save'

De reactie van 'F.D.R.' was ondubbelzinnig: 'Dit is het meest onwaarachtige, gemene, onvaderlandslievende openbare gezegde van mijn hele generatie. *Quote me on that.*'. De wet kwam er door en nog geen half uur na de ondertekening begon de stroom van goederen en wapens, in de eerste plaats natuurlijk naar het benarde Engeland. Dank zij deze hulp kon dit land vrijwel zijn hele export-industrie, waarmee het voor dollars arbeidde, op de krijg richten en een klein millioen mensen meer 'in het veld brengen'; Churchill sprak tenminste van 'een nieuwe Magna Charta'. Eigenlijk was dit, op 11 Maart 1941, al de oorlogsverklaring. De verhouding tot Duitsland werd steeds grimmiger; de bezetting van Groenland en IJsland, de uitbreiding van de leen- en pachthulp naar Rusland toe, de order om 'op zicht te schieten' op vijandelijke duikboten (ik kies maar het voornaamste) waren nauwelijks nog aan deze zijde van de

aant.

openlijke oorlog. In Augustus 1941 vond de historische ontmoeting tussen Roosevelt en Churchill op de Atlantische Oceaan plaats; zij stelden aldaar het z.g. Atlantische Handvest op, een beginselverklaring, lijnrecht tegen het Nazisme gericht en in vele opzichten herinnerend aan het program van Woodrow Wilson in de Eerste Wereldoorlog.

En toch zou de oorlog voor de V.S. niet van de Atlantische zijde komen, maar van de andere, van de Grote Oceaan uit. De betrekkingen tot Japan waren er in de jaren dertig niet op vooruitgegaan; ik zal de lange en pijnlijke historie van deze verslechting maar niet ophalen; zooals Roosevelt er jarenlang mee doorging 'babying then along' was niet bepaald verheven, om niet te zeggen: jammerlijk. Toen op 27 September 1940 het omhoogstrevende Nippon een bondgenootschap sloot met Duitsland en Italië, behoefde niemand zich meer af te vragen, waar het stond. Op 13 Februari 1941 legde de nieuwe Japanse gezant zijn eerste bezoek af bij Cordell Hull; het duurde de 'record' tijd van vier minuten - men had groeten gewisseld, heette het in het officiële communiqué. Wat men binnen dit minimum aan tijd meer had kunnen doen, is mij althans niet duidelijk. Onder leiding van de heer Tojo, 'het scheermes' bijgenaamd, streefde een militaire groep in Tokio er steeds openlijker naar, de problemen van het Verre Oosten in Japanse geest op te lossen. Op 17 November 1941 nog seinde Ambassadeur Grew van Tokio uit, dat men een onverwachte aanval van de Japanse vloot kon verwachten. Geen maand later kwam hij, onverwachts...

In de winter van 1945/6 heeft een congrescommissie deze zaak onderzocht en haar bevindingen neergelegd in een publicatie van een veertigtal delen. De verhoren, die eenenzeventig dagen duurden, vullen 5650 bladzijden... Er werd een grote mate van verantwoordelijkheid voor de catastrofe toegekend aan Admiraal Kimmel en Generaal Short, die elkaar dan lieve briefjes hadden geschreven ('Mustapha' Kimmel aan 'Betty' Short), maar die een nauwelijks begrijpelijke zorgeloosheid aan de dag hadden gelegd in een situatie als deze. Het is de buitenstaander tenminste een raadsel, hoe men zo heeft kunnen omspringen met onderschepte Japanse code-telegrammen als toen is geschied. Hoe het in Washington toeging wordt door niets beter verhelderd dan door het feit, dat Roosevelt zelf op een ogenblik tegen de niets vermoedende Donald Nelson a.h.w. langs zijn neus weg er van gewaagde, dat de krijg elke dag kon uitbreken - en Nelson was belast met de leiding van de hele industriële mobilisatie van de V.S.! 'Een langdurige, zeer ingewikkelde en nauwelijks ontwarbare verstrengeling van toeval, pech, misverstand, gebrek aan fantasie, overdreven vertrouwen - ziedaar Pearl Harbor,' schrijft Millis. Vooral Roosevelt heeft het moeten ontgelden; een minderheids-

aant.

rapport van de bovengenoemde commissie doet hem ernstig verwijten van nalatigheid die in den lande nogal wat weerklank hebben gevonden, vooral echter bij ongeveer dezelfden, die hem vóór Pearl Harbor plachten voor de voeten te gooien, dat hij te veel deed. Hier ligt echter een probleem dat zeker niet alleen historisch is.

Van Japanse zijde mocht men met het begin van de krijg tevreden zijn: een deel van de Pacific Vloot van de V.S., de zware bommenwerpers, het Engelse eskader bij Singapore, zij zouden aan de nagestreefde oplossing van de Aziatische problemen geen strobreed meer in de weg leggen; Tojo en Tokio waren voldaan. Ook met recht? Het was inderdaad een zware slag voor Amerika, maar geen 'knock out'; grote schade, maar geen onherstelbare. Toen de Amerikaanse publieke opinie na de aanval op dit 'Gibraltar van de Pacific' wakker was geworden, was men meteen klaar wakker ook. De tallozen, die volgens Sumner Welles zich tot dat ogenblik meer in het vraagstuk hadden verdiept van de gelijkenis tussen de snorretjes van Charlie Chaplin en Adolf Hitler, de velen, die dachten dat de Mikado 'Harakiri' heette (nog niet eens zo gek achteraf), zij werden zich van het ene op het andere uur er van bewust, dat hier iets anders op het spel stond. Hadden de Duitsers Londen of Parijs met de grond gelijk gemaakt, men zou even geschrokken zijn, gevolgd door een 'and so what?' Maar dit was toch wel anders. Vele isolationisten, waaronder niet weinige, die de Britse gezant Lord Halifax in Detroit met eieren en tomaten hadden bekogeld, erkenden ongelijk: 'The only thing now to do is to lick hell out of them', sprak Senator Wheeler thans. Men kreeg laat, maar niet te laat, begrip voor de aloude waarheid, door Somerset Maugham opnieuw verwoord, dat een volk dat meer om zijn gemak dan om zijn vrijheid denkt, zijn vrijheid zal verliezen en zijn gemak bovendien. Amerika was bereid, voor die vrijheid te vechten, veel kalmer en zakelijker dan in 1917, lang niet in die overspannen sfeer van kruistocht en revival, maar misschien daardoor alleen maar des te doeltreffender en met des te meer succes.

En nu de oorlog. De historicus van thans kan soms met weemoed en afgunst denken aan zijn voorgangers, die hun legers lieten uittrekken, hun vloten uitvaren, slagen winnen, een vrede lieten sluiten en in het rustige gevoel, hun plicht gedaan te hebben, hun pen neerlegden. Zij konden ook dikwijls niet anders, doordat hun bronnen maar al te vaak alleen deze poëzie bevatten en het proza daarachter verwaarloosden. In onze nuchtere eeuw liggen deze dingen wel heel anders. De in Amerika ontworpen officiële oorlogsgeschiedenis is geprojecteerd op negenennegentig delen, waarvan er b.v. aan de technische diensten alleen al achtentwintig zullen worden gewijd. Van de hele serie zijn, voor zo ver mij

bekend op het ogenblik, pas twee delen verschenen - nummer 99 moet in 1952 klaar zijn...

Het wordt nergens ontkend, dat Amerika vóór Pearl Harbor hier en daar, in meerdere of mindere mate, is te kort geschoten. Maar na die verstoorde Zondag gordde de hele natie zich aan tot een prestatie, die dan wel overal het merk van alle mensenwerk draagt, maar die ik in de wereldgeschiedenis ondanks alles eenvoudig uniek acht. In een minimum van tijd schakelden de Amerikanen zich geestelijk en materieel om naar de oorlog en pakten die aan met een kracht, een durf, een overleg, waar ik geen superlatieven meer voor over heb. De industriële mobilisatie voltrok zich met fantastische snelheid; alle activiteiten in nijverheid, landbouw, handel, verkeer, onderwijs, wetenschap, financiën, richtten zich soepel, gewillig en efficiënt op het ene grote doel. De oorlogsproductie, in 1940 nog verwaarloosbaar gering, was in 1942 gelijk aan die van de vijand, in 1943 anderhalf, en 1944 meer dan twee maal zo groot; terecht bracht Stalin in Teheran een toast uit 'op haar, zonder welke wij de oorlog hadden verloren'. De leiders stelden eisen, die men in normale tijden zou hebben weggehoond als belachelijk en die thans werden vervuld als vanzelfsprekend. Aan het hoofd natuurlijk de President, met enorme bevoegdheden bekleed; naast hem een corps van medewerkers, alsof ze allen op een patroon waren gemodelleerd: in hemdsmouwen, met een sigaar in hun mond, clean-shaven, zakelijk, maar een voor een kalmweg en onophoudelijk mirakelen wrochtend. Het meest treffende hiervan is wel dat zij een waanzinnig grote oorlogsproductie opbouwden zonder de lopende civiele consumptie, als geheel genomen, aanzienlijk te beperken. Zeker, men moest zich het een en ander ontzeggen; er ontstond voor de burger een voelbaar te kort aan benzine, fietsen, auto's, suiker, vlees, vet, sigaretten, treksluitingen, scheermessen, schrijfmachines enz. enz. Van het sombere decreet, waarbij roomijs in slechts tien smaken mocht worden bereid (de eerste slag) was het een steeds dalende weg geweest tot de beslissing, waarbij - in Januari i945 - alle renbanen werden gesloten; men had in 1944, het jaar van de invasie in Normandië, daar nog, wettig of onwettig, drie en een half milliard dollars vergokt en de balorige eigenaars maakten vele van hun prachtige dieren maar af. Men vergelijke dit alles echter een ogenblik met b.v. de toestand in het eveneens onbezette Engeland! In de V.S. nam de consumptie over het geheel genomen niet af, maar toe en dat tijdens een oorlog, die een dertig millioen volwassen en volwaardige burgers naar zich toetrok; het levenspeil steeg, terwijl men intussen de sterkste vloot, de sterkste luchtmacht, het bijna sterkste leger ter wereld onderhield, terwijl men van zijn overvloed met volle handen aan zijn verbondenen schonk - hier schiet het voorstellingsvermogen tekort.

Spelenderwijs overwon men de moeilijkste technische problemen. Het Douglas (A-20)-vliegtuig, dat in 1940 nog honderd werklieden vereiste, maakte men in 1944 met negen; bij de Lockheed (P-38) was de verhouding tweehonderdtweeëndertig en elf; de vliegtuigproductie leverde in 1942 48.000, in 1943 86.000, in 1944 96.000 stuks; tot Juni 1945 in totaal 294.000, waarvan 100.000 bommenwerpers... Een schip liep in evenveel dagen van stapel als er vroeger maanden van node waren en men maakte er ook een honderdduizend (vóór 1940 waren er 4500); Tom Paine had het al gezegd in zijn 'Common Sense': 'Geen land ter wereld ligt zo gunstig of is zo uit zichzelf in staat tot het bouwen van een vloot als Amerika'. De synthetische rubber maakte Amerika onafhankelijk van invoer en dat, terwijl een bommenwerper 2200 pond, een slagschip 150.000 pond van dit materiaal aankon. In twee jaar tijds belegde men een even groot kapitaal in de fabricage van deze onmisbare grondstof als men in de hele wereld alle voorgaande jaren in plantages had gestoken; tienduizend geschoolde werklieden leverden evenveel af als negen millioen Aziaten! Ik gewaagde hierboven van de technische diensten, maar er waren ook andere, die samen nog een kleine veertig delen van de grote oorlogsgeschiedenis zullen opeisen. Daar is de medische b.v. die de soldaten als 'menselijke speldenkussens' naar de meest besmette fronten zond, die nieuwe wegen insloeg van wondbehandeling - men geve er zich alleen even rekenschap van, welke ongelofelijke verhouding er b.v. in de zo romantisch geschilderde Napoleontische oorlogen bestond tussen het aantal werkelijk gesneuvelden en dat van de slachtoffers van ziekten en kwetsuren, om te begrijpen, wat hier moet zijn gepresteerd; alweer komt het woord 'mirakel' mij uit de pen, elk ander is onrechtvaardig. Allerlei uitvindingen werden gedaan of thans toegepast, waarvan vele ook na de oorlog van zeer groot nut zouden blijken: nieuwe synthetische stoffen, plastics, radar, lichte metaalalliages, benzine van hoog octaangehalte, de gasturbine, staalhard glas, penicilline, het schroefloze vliegtuig, allerlei televisie-methoden, de atoombom. De wetenschap, de toegepaste zowel als de theoretische, vierde ongekende triomfen; bedrijfsleiders gingen weer college lopen en professoren richtten zich op de practijk. Vele 'displaced scholars' werkten mee en men leest niet zonder enig leedvermaak een brief van Admiraal Dönitz (dd. 14 Dec. 1943), waarin hij de tegenspoed zijner onderzeeërs toeschrijft aan de 'wetenschappelijke voorsprong der Angelsaksen'. Alles kon aldoor sneller, beter en goedkoper:

> 'Prof. A. de Haas bericht over een ijskastenfabriek, die een opdracht kreeg, machinegeweren te vervaardigen, welke de directie nog nooit had gezien. Men bracht 500 verbeteringen in het ontwerp aan, bespaarde 25% aan materiaal, produceerde vijfmaal de toegezegde hoeveelheid met tweemaal het aantal arbeiders en

> leverde het product af tegen één derde van de oorspronkelijk gecalculeerde prijs.'

De 'Leen en Pacht' kwam thans pas goed op dreef; bij duizenden en tienduizenden gingen de tanks, de jeeps, de vliegtuigen, de vrachtwagens, de schepen, de machinerieën, de tonnen voedsel en explosieven naar de bondgenoten; ook de organisatie en het vervoer van dit alles zou een paar boekdelen kunnen vullen. Wat de financiën, die zenuw van de oorlog, betreft, beperk ik mij tot de vermelding dat men gaandeweg een kwart milliard dollar per dag uitgaf. De werklozen, in 1939 nog millioenen, verdwenen natuurlijk van de straat, de depressie was voorbij. Moet men met Mitchell deze oorlog een verdiepte depressie noemen, gedurende welke een dertig millioen burgers arbeidden aan een grandioos vernietigingsprogram en zou het van een economisch gezichtspunt gezien inderdaad niet voordeliger geweest zijn als men die dertig millioen had laten luieren? In elk geval, nu hadden ze arbeid en algemeen is de erkenning, dat 'Labor' loyaal heeft meegewerkt aan het winnen van de oorlog, al zijn conflicten natuurlijk niet uitgebleven.

Zowel de binnenlandse als de buitenlandse politiek gingen door. De verkiezingen van 1942 brachten een aanzienlijke verschuiving naar rechts, welke in 1944 een versterkt accent kreeg, toen de vice-president Wallace moest wijken voor de meer behoudende Harry S. Truman. Het was evenals in 1940 een krachtmeting tussen F.D. Roosevelt, thans voor de vierde maal, en een Republikein, de jonge Thomas Dewey; het resultaat was een overwinning voor de President, die echter niet al te lang na deze zegepraal, op 12 April 1945, geen maand vóór de ineenstorting van Duitsland, de ogen sloot, door de hele beschaafde wereld betreurd. Men kan waarlijk niet zeggen, dat hij zich tijdens deze oorlog had ontzien; men denke alleen aan de conferenties, door hem ver van zijn land bijgewoond: de meest bereisde President van de V.S. met zijn ongeveer 500.000 km, meest door de lucht. Het is de moeite waard, zich in dit verband nog even de storm te herinneren, die opstak, toen Woodrow Wilson in 1918 in strijd met de 'heiligste' tradities zijn land verliet om de ene conferentie van Versailles bij te wonen. Maar een President, die viermaal achtereen door zijn medeburgers naar het Witte Huis was gezonden, kon zich wel wat veroorloven...

En nu de oorlog zelf, de eigenlijke strijd, te land, ter zee, in de lucht; het ene nog geweldiger en onbeschrijflijker dan het andere. Ter wille van de overzichtelijkheid breng ik een ruimtelijke onderscheiding aan in Atlantisch en in Pacific strijdtoneel. Een brandend probleem op het eerste actieterrein was de Duitse onderzeeër, die tot bij de mond van de Mississippi opereerde en enorme schade aanrichtte. Wonderen werden echter met wonderen beantwoord en de Atlantische Oceaan gaandeweg beheerst, zoals het een binnenzee, een Angelsaksische dan, betaamde.

aant.

Niet gaarne zou ik de lezer het laconieke telegram van een Amerikaanse piloot onthouden, luidend: ‘Sighted sub, sank same’, wat al even aardig allitereert als het klassieke ‘veni, vidi, vici’. Al spoedig verschenen de Amerikaanse vliegers boven Europa, boven bezet gebied en boven de Duitse steden, met tientallen en van lieverlede met honderden tegelijk. Op 8 November 1942 vond de landing in Noord-Afrika plaats onder bevel van Dwight David (‘Ike’) Eisenhower. ‘Binnen een week ben ik een leeuw of een luis,’ sprak deze koelbloedige krijgsman; wat hij was, bleek al spoedig niet twijfelachtig. In Mei 1943 gaven de As-troepen op dit gevechtsterrein zich over. Enige maanden later landden de verbondenen op Sicilië en trokken langzaam naar het Noorden, zodat ze begin Juni 1944 als eerste Europese hoofdstad Rome bevrijdden uit de Duitse greep. Reeds toen hadden zich, naast enkele begrijpelijke tekortkomingen, de voortreffelijke kwaliteiten van de Amerikaanse oorlogvoering geopenbaard, zo nieuw en modern, dat Eisenhower van zijn tegenstanders hetzelfde verwijt oogstte als Napoleon eenmaal van de zijne: dat hij geen verstand van de krijgskunde had. De Amerikaanse methode was immers de opeenhoping van zulk een overweldigende massa van wapens en voorraden, dat de zegepraal met een minimum aan menselijke verliezen te verwachten was; de oorlog werd meer en meer een probleem van ingenieur en manager, meer business dan kunst, buitengewoon geschikt voor een mensenslag als dat daarginds, dat drie eeuwen training in practische aanpak achter zich had en, zonder moreel bij wie ook achter te staan, weinig belemmering ondervond van abstracte noties als ‘Führertreue’ en meer dergelijke, die aan de andere kant alle gezonde zelfcritiek verstikten. Het waren veelal ‘homines novi’: in ‘Who's Who’ van 1939 mist men de namen Eisenhower, Bradley, Patton, Stillwell, Halsey en Nimitz!

‘Generaal Ike’: Eisenhower als opperbevelhebber

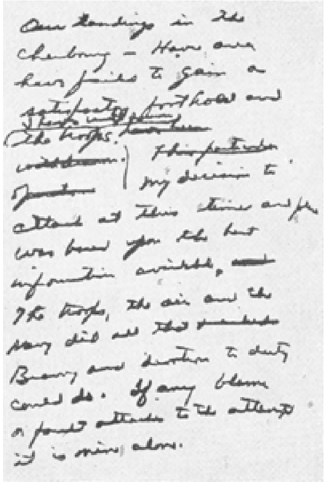
Our landings in the
Cherbourg – Havre area
have failed to gain a
satisfactory foothold and
the troops.
My decision to
attack at this time and place
was based upon the best
information available.
The troops, the air and the
Navy did all that bravery
and devotion to duty
could do. If any blame
or fault attaches to the attempt
it is mine alone.

Ontwerp van een proclamatie van Eisenhower, ingeval van een mislukking van de invasie in Normandië

De topprestatie van de Atlantische oorlog was natuurlijk de onvergetelijke operatie-OVERLORD, de landing op ‘D-Day’, 6 Juni 1944, ook deze onder Eisenhower, een man, wiens alom erkende eigenschappen deze keuze ten volle wettigden: eerlijkheid, goed humeur, onbaatzuchtigheid, volharding, morele moed alsmede de tact om aan het hoofd te staan van een staf van veeltalige en ook anderszins hoog ontwikkelde ego's. Men kan zeggen, dat hier niet minder dan de toekomst ener wereld op het spel stond en Roosevelt vertolkte toen als aangewezen woordvoerdervan een hele mensheid ons aller gevoelens in een gebed, dat naast de Onafhankelijkheidsverklaring en de Rede van Gettysburg voor altijd een plaats behouden moet in onze gemeenschappelijke annalen:

> ‘Almachtige God, onze zonen, de trots onzer natie, zijn heden uitgetogen voor een grootse poging, een worsteling tot behoud van ons Gemenebest, onze godsdienst en onze beschaving en om een lijdende mensheid te bevrijden.
> Leidt Gij hen recht voorwaarts en in waarheid: geeft kracht aan hun wapenen, dapperheid aan hun harten, standvastigheid aan hun geloof.
> Zij zullen Uw zegeningen van node hebben. Hun weg zal lang en hard zijn... Sommigen hunner zullen nimmer terugkeren, neemt hen op, Vader, en ontvangt hen, Uw heldhaftige zonen, in Uw koninkrijk...
> En O, Heer, geeft ons geloof... Laat de scherpte van onze geest nimmer bot worden...
> Met Uw zegen zullen wij de overwinning wegdragen over de duivelse krachten van onze vijanden. Helpt ons de apostelen van hebzucht en rasvooroordeel te verslaan. Leidt ons tot het redden van ons land en mèt onze zusternaties tot een wereldeenheid, die een zekere vrede waarborgt - een vrede, die door de lagen van onwaardigen niet meer in gevaar kan worden gebracht. En een vrede, die alle mensen zal laten leven in vrijheid, de rechtvaardige vruchten oogstend van hun eerlijke arbeid.
> Uw wil geschiede, Almachtige God.
> Amen.’

Wie onzer herinnert zich niet, wat toen volgde? In vier weken tijds stonden één millioen prima bewapende en uitgeruste soldaten aan de kust van Normandië, doorbraken de zwaar geadverteerde 'Atlantik Wall', bevrijdden Parijs, verjoegen de vijand uit België en drongen door naar de Duitse grens; een wanhopig winteroffensief werd nuchter en deskundig afgeslagen - dit alles gepaard met steeds heviger bombardementen van de Duitse steden. En dan dat voorjaar van 1945, de opmars naar de Rijn, waar een Amerikaan van Nederlandse afkomst als eerste de niet-vernielde brug bij Remagen overtrok en daarna elke dag de inneming van een of meer grote steden, rusteloos en onweerstaanbaar, totdat de trotse 'Wehrmacht' uit elkaar was geslagen en op 7 Mei de knock out volgde met de onvoorwaardelijke overgave te land, ter zee en in de lucht in het hoofdkwartier te Reims.

'Mik tussen hun ogen, Joe. Soms vallen ze je aan als ze gewond zijn'. Bill Mauldin is de populairste tekenaar van de Tweede Wereldoorlog; zijn twee soldaten, Willie en Joe, zijn ongecompliceerde, ruige kerels, voor wie deze oorlog een karwei is, dat nu eenmaal moet worden opgeknapt

De strijd in de Pacific was zeker niet minder spectaculair. Ook hier was de grote lijn van een defensief naar een offensief. Het eerste was de bittere vrucht van de rampen van Pearl Harbor, de Philippijnen en Singapore: men moest redden, wat er te redden viel. Hele werelddelen stonden op het spel, Azië, Australië. De eerste belangrijke krachtmeting vond hier plaats in de Koraalzee in Mei 1942, tussen twee vloten, die geen enkel schot op elkaar losten (omdat ze elkaar helemaal niet zagen), maar door de wederzijdse luchtmachten werden bestookt. Voor het eerst in bijna vijf eeuwen leden de Japanners hier met 37 gezonken of be-

schadigde schepen een maritieme nederlaag.

Amerikaanse soldaten in actie op Bougainville in de Pacific

Zij werd gevolgd door die bij Midway, een nog zwaardere (Juni) en die bij Guadalcanal, alweer zwaarder (November), duur 24 minuten, maar een van de verbitterdste zeeslagen der geschiedenis. Het initiatief was sindsdien meer en meer aan de Amerikaanse zijde, maar men moet wel een kaart voor zich nemen, om de portée van deze woorden te vatten. Het is eveneens verstandig het begrip ‘zeeslag’ hier te ontdoen van alle associaties aan Salamis, Lepanto, Kijkduin en Trafalgar... Onder leiding van een geheel nieuw slag van vlootvoogden en veldheren, MacArthur, Nimitz, Halsey, begon nu een langdurige periode van ‘eiland-wippen’, van archipel tot archipel, met 300 zeemijl-laarzen, met de dubbele doelstelling: de herovering van het verlorene en de insluiting van Japan. Men vergete hierbij b.v. evenmin een ‘kleinigheid’ als het Chinese strijdtoneel; hier werd begin 1945 een volledig leger met wapens, bagage, muilezels enz. enz. per vliegtuig van Indië uit de Himalaya over heen gezonden... Op 20 October 1944 landde MacArthur weer op de Philippijnen, die na hete strijd werden ontworsteld aan de Japanse greep. De hele Pacific stond in vlammen; het moge dan waar

aant.

zijn, erkent generaal Marshall, chef van de Amerikaanse generale staf, laconiek, dat geen natie een oorlog aan twee fronten tegelijk voeren kan, 'maar wij waren nu eenmaal gedwongen, aan een heleboel fronten tegelijk te vechten'. Het moest, dus gebeurde het, niet zonder grote tegenslagen maar in het algemeen met klimmend succes en ook hier onophoudelijk soms, in de vier dimensies van land, zee, lucht en onderzee. Hele Japanse vloten verdwenen in één keer naar de zeebodem, het ene eiland na het andere viel, archipellen en atollen, jungles en vulkanen werden schoongeveegd en steeds dichter naderden de geweldige bommenwerpers, de B 29, de 'B san', zoals de Japanners zeiden, het hoofdeiland. Reeds had MacArthur twee plannen uitgewerkt, het OLYMPIC voor de herfst van 1945 en het CORONET voor de lente van 1946, toen de krijg hier een zeer dramatische wending nam.

Hierboven heb ik al even gesproken over de grote rol, door de wetenschap in deze oorlog gespeeld. Een grote groep van geleerden, waaronder niet weinigen, aan de Europese terreur ontsnapt, had zich beziggehouden met voorbereidselen tot de z.g. atoombom, waarmee de eerste proef werd genomen in een woestijn in Nieuw Mexico (zomer 1945); de resultaten waren boven verwachting. Nog maanden later kwam 'Time' met berichten, zoals dat van een zwarte kat, die op ongelofelijk veel km afstand verder half wit was geworden en dat van een man, die de regering in rechten wou aanspreken, omdat met zijn zwarte baard hetzelfde was gebeurd. De ernst van het geval was voor de Japanners; op 6 Augustus viel de eerste bom op de militaire basis Hirosjima, drie dagen later de tweede op Nagasaki, beide keren met vernietigende gevolgen. Een paar dagen daarop volgde Japan het Duitse voorbeeld en was het 'V.J.-Day' (15 Aug.). Het kwam eigenlijk nog plotseling, zodat men hier en daar zelfs van een 'sneak surrender' sprak; mogelijk is die abrupte overgang van oorlog naar vrede, van gevaar naar veiligheid, de oorzaak geweest van de merkwaardige uitbundigheid, waarmee hier en daar dit einde is gevierd. In San Francisco leek het tenminste, of de stad door een tweede grote aardbeving was getroffen: duizenden gebroken ruiten, brandende autobussen, omgegooide trams, honderden gewonden en enkele doden; dozijnen jonge dames dansten spiernaakt in de straten, nadat ze òf zelf haar kleren hadden uitgetrokken (het was zomers warm) òf door mariniers en zeelieden er van waren ontdaan; duizenden kinderen zwierven dronken door de stad of lagen er laveloos in de goten, na hele veldslagen te hebben geleverd met flessen en glazen. In Sioux Falls, waar John Gunther het feest meemaakte, moet het ook een beetje luidruchtig zijn toegegaan: 'het uitrukken van een openbare drinkfontein met wortel en tak en haar bij wijze van grap door de straten meesleuren was nog maar een rustige episode in het geheel.' Maar men moet anderzijds ook

weer bedenken, dat dit de viering was van de grootste overwinning in de grootste oorlog van de hele geschiedenis...

‘Wat ik zo leuk aan U vind, is dat U zo anders bent’. De Amerikaanse soldaat in Japan (1947)

Ik geloof niet, dat er één land in Europa tegen Hitler gestreden heeft, waar men niet de soldaten en partisanen bemoedigde met de belofte, dat het na de victorie ànders zou zijn, anders en beter. De oorlog zou ons een les hebben geleerd en we zouden een mooiere wereld maken, samen maken: een wereld, waar men in leven kon. In Amerika was het veelal omgekeerd: daar beloofde men de strijders, dat ze hun land zouden terugvinden precies zoals het geweest was, toen ze er uit trokken: de terugkeer van de fronten zou daar een terugkeer tot de ‘normalcy’ zijn. Tussen deze beide beloften is een sprekend verschil; het enige wat ze gemeen hebben is haar onvervulbaarheid. Zowel de ene als de andere voorstelling is een illusie en Carl Becker, de nobele Amerikaanse historicus en humanist, noemt de tweede de gevaarlijkste. Het is mogelijk, maar wij in Europa hebben heel wat te stellen met de eerste, dat is kwalijk te ontkennen...

Maar wij kunnen wel begrijpen, dat de ‘G.I’, de Amerikaanse soldaat, onmogelijk zijn wereld-van-vóór-Pearl Harbor hervindt, hoeveel te meer een man als Carl Becker, die van vlakbij heeft kunnen waarnemen, met welk een huiveringwekkende vaart zijn land en zijn volk zich van dat punt hebben wegbewogen. Een beweging, die onomkeerbaar is en dus nooit meer ongedaan kan worden gemaakt, al ligt het in de menselijke natuur, zo iets ondanks alles weer te proberen. Men kan niet naar 1941 terug, ja, op het ogenblik dat ik dit schrijf, kan men zelfs niet eens meer terug naar V.J.-Day. Men leze het voortreffelijke boek van

Alvin H. Hansen over ‘Amerika's rol in de wereldhuishouding’, terecht in het Nederlands vertaald, men zal er veel uit leren, maar vooral de niet bedoelde les, dat zulk een boek tegenwoordig al heel snel veroudert...

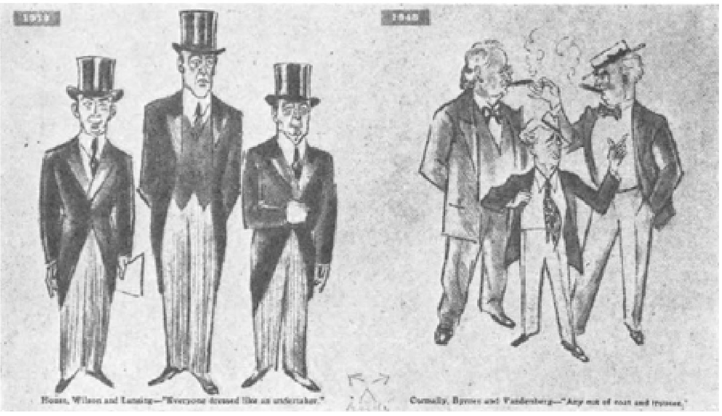

Amerikaanse vredesonderhandelaars na de Eerste en na de Tweede Wereldoorlog. Tekening van Derso en Kelen

Deze oorlog heeft de meeste deelnemers deerlijk verzwakt en enkele verwoest en geruïneerd; de moderne vernietigingsmiddelen hebben hun werk gedaan, overal, behalve, voor zover het de grote mogendheden betreft, in Amerika. Dat is niet alleen onbeschadigd gebleven, maar er in economisch opzicht op vooruitgegaan; in grondstoffen, industriële capaciteit, wetenschappelijke kennis, efficiency, geschoolde arbeid staat het sindsdien aan de spits der mensheid, met alle anderen ver, maar dan ook ver achter zich. ‘Der Stolz und der Neid der Menschheit,’ zei Niebuhr van het negentiende-eeuwse Engeland; wat Engeland toen was, is Amerika thans; de parallel is trouwens meermalen getrokken. Men stare zich niet blind op de Atlantische Oceaan: het vliegtuig naar New York kost niet meer tijd dan vroeger de Kanaalboot. Anderzijds is die Oceaan weer net groot genoeg, om de V.S. dan niet onkwetsbaar te maken, maar toch nog altijd die grote mate van veiligheid te schenken, welke Engeland eertijds bezat. Evenals de landgenoten van Phileas Fogg anno Jules Verne zijn de Amerikanen van thans schatrijk en te vinden voor elke fantasie; evenals de tijdgenoten van Richard Cobden en John Bright geven ze ons goede raad en koesteren nobele ideeën, welker toepasbaarheid ons wel eens wat hoofdbreken pleegt te bezorgen. Hetzelfde Engeland, dat niet al te zachtmoedig met Ierland en India omsprong, legde grote sympathie aan de dag voor het streven naar vrijheid van

aant.

volken (Italianen, Polen) waar andere heersers nu weer niet al te zachtmoedig mee omgingen; ook deze discrepantie heeft men de V.S. wel eens verweten. Engeland was een voorbeeld van liefdadigheid; men schonk b.v. kapitalen aan William Booth en zijn Heilsleger en vocht fanatiek, tot de laatste schans, tegen elk spoortje van sociale verzekering dat dit soort philanthropie zou overbodig maken; analogieën in de V.S. zijn niet zo onvindbaar als de vrienden van dat land wel eens wensen. Toen Friedrich Engels honderd jaar geleden in Londen kwam, schrok hij van ‘die brutale Gleichgültigkeit, die gefühllose Isolierung jedes einzelnen auf seine Privatinteressen’, van ‘die Auflösung der Menschheit in Monaden’ aldaar - dergelijke geluiden bereiken ons ook wel eens uit Amerika. Het enige grote, diep ingrijpende verschil is dat Engeland toen een vrijhandelsland was, dat zijn schuldenaars de kans gaf, hun schulden te betalen met allerlei goederen, terwijl de debiteuren van Amerika deze onmogelijk over de hoge tariefmuren kunnen heentillen. Ik stel dit alleen maar vast, zonder uit te maken, welke schuldenaars er het best aan toe zijn...

Engeland placht zich enige tientallen jaren te zonnen in zijn ‘splendid isolation’. Wij beseffen thans wel, dat daar zelfs in politieke hoogtijdagen wel wat aan ontbrak, maar in zekere mate heeft ze bestaan. Voor het hedendaagse Amerika is het isolationisme voorbij, verdwenen met de isolatie. Men moge er dan, evenals de Joden naar de Egyptische vleespotten, naar terugverlangen hier en daar, maar men leeft er voortaan onherroepelijk in de ‘One World’. Het boek met die titel, van de hiervoor genoemde Wendell Willkie, met honderdduizenden exemplaren verkocht, heeft de Amerikaan wel duidelijk gemaakt, dat er in Korea of Turkije, in de Antarctis of Transvaal, in Queensland, Berlijn, Dakar, Delhi en Rio de Janeiro niets kan gebeuren, of het raakt het belang van zijn land. Het is uitgesloten, dat hij zich als na 1919 uit het vuige gewoel dezer sterflijken terugtrekt binnen de hoge rust zijner grenzen om daarbinnen dat belang te behartigen - dat was na 1919 al een illusie, zoals men gezien heeft. En thans helemaal. ‘The tragedy of wars is that peace is made by the survivors’, inderdaad, maar Amerika zal zich aan de protagonistenrol in deze tragedie niet kunnen onttrekken. Wat daarvoor vereist wordt aan staatsmanswijsheid, aan paraatheid, aan inzicht leert ons de krant van elke dag; een kostelijk kopje als ‘Big 4 Fail To Disagree’ zegt al genoeg: een enkele maal speelden ze het niet klaar, het oneens te zijn. De krant van alledag immers leert ons, dat de verhouding tot Rusland, voorheen nauwelijks een vraag ‘Public Problem Number One’ is geworden. Sinds de Revolutie van 1917 had ze veel te wensen overgelaten en daar had Roosevelt's erkenning van de Sovjetregering geen blijvende verbetering in aangebracht. Vooral in 1940,

aant.

tijdens de Russisch-Finse oorlog, stonden de Russische papieren heel laag; een golf van sympathie voor het kleine Finland ‘,underdog’ èn keurige schuldenaar, ging door de States: het gevoelige hart van de filmster Paulette Godard werd zelfs zo diep geraakt, dat zij haar nachtjapon voor hun heilige zaak afstond. Maar toen viel Hitler Rusland binnen en daarmede kwam een tijdelijke kentering: ‘Uncle Joe’ (Stalin) kreeg een betere pers en in St. Louis voerde Vladimir Golschman de ouverture ‘1812’ van Tsjaikofski uit met twee echte kanonnen in de finale - alsof het stuk zelf al niet hard genoeg klinkt... Roosevelt ‘praatte’ met Stalin, men vertelde elkaar grapjes, in Teheran, in Yalta. Helaas, nauwelijks had Duitsland gecapituleerd, of de tegenstellingen kwamen weer te voorschijn, tegenstellingen, die thans de politiek van van onze planeet beheersen, blijkens - ik herhaal het - de krant van letterlijk alledag.

De oorlog heeft natuurlijk in Amerika zelf enorme verschuivingen teweeggebracht, welke nog niet geheel te overzien, laat staan te waarderen vallen. Er moesten dertig millioen eerst op die oorlog en daarna op de vrede worden overgeschakeld; alleen dit al verbijsterend grote processen! De aardrijkskunde des lands is omgekeerd. Het is niet zo dwaas, als men in Los Angeles voorspelt, dat deze stad over een jaar of vijftien de grootste van de wereld zal zijn; de grootste bankier, Giannini, woonde tenminste al aand e Westkust, waar honderdduizenden zijn neergestreken en dozijnen nieuwe industrieën zijn ontstaan. Het gezicht van de V.S. heeft zich naar de Pacific gewend in een mate, die de Europese eigenliefde niet helemaal behaagt. Maar ook buiten Californië is er wat veranderd, zo in Texas, een staat zo groot als Frankrijk, waar olie en veeteelt alleen al in Houston tientallen multi-millionnairs hebben voortgebracht, die zich wegens de daar geheven ‘zeer edelmoedige belastingen’ (ik citeer het onverdachte ‘Life’) ook na de oorlog een aangenaam bestaan weten te verzekeren. Hele industrieën zijn van de ene dag op de andere allerwegen uit de grond geschoten en gouden regens zijn neergedaald, waar Danaë niet van heeft kunnen dromen; tot in het Zuiden heeft men er vele droppen van opgevangen, heeft men zich opgeknapt, wat meubels gekocht, de huizen geschilderd, van allerlei aangeschaft en de smaak van een ietwat menswaardig leven beetgekregen. Met welke gevolgen?

Wat zegt men van het volgende krantenberichtje van April 1946:

> De verjaardag van Roosevelt's dood werd in het land en in de hele wereld op passende wijze herdacht. Een uur lang onderbrak het Congres zelfs het afbreken van het program van de betreurde President en luisterde naar de aan hem gebrachte lof.

Een beetje wrang, inderdaad. Wrang, maar wel duidelijk en niet on-

aant.

juist. Van de 'New Deal' is niet veel over, van de wetgeving niet en evenmin van wat ik de sfeer zou willen noemen. Of ze voorgoed van het toneel is, wie zal het zeggen? Zal de 'underdog' die er thans nauwelijks naar taalt, er niet weer om vragen, wanneer er een herhaling van de crisis komt? Want tot de conservatiefste publicisten in Amerika en elders zijn het van 1945 af niet moede geworden, op die mogelijkheid te wijzen, met een nadruk soms, alsof men heel hard wou afkloppen; op V.J.-Dag voorspelde Sidney Hillman binnen twee maanden een werkloosheid van tien millioen en hij was niet de enige. Wijst dit op een misschien overdreven bezorgdheid, van andere zijde propageert men weer lustig de 'Free Enterprise' van vóór 1929, een leuze, die veel weerklank vindt, niet het minst bij diegenen, die geloven dat deze magische term eigenlijk het recht van vrij te spreken betekent of vrijhandel of iets van die aard. Misschien was President Truman hun tolk toen hij in Maart 1947 uitriep dat de V.S. op die 'Free Enterprise' nog meer prijs stelden dan op vrede... Laissez-Faire of Laissez-Fairyland?

De Amerikaan in China. Tekening van Steinberg

En toch, ook hier is geen terug, ook hier heeft de oorlog wijzigingen veroorzaakt die Amerika niet meer ongedaan zal kunnen maken. Zelfs het machtige en in elk geval lijvige pleidooi (twee delen van 1120 bladzijden), op last van de N.A.M., de bekende National Association of Manufacturers, samengesteld als een 'vital message for every red-blooded believer in American democracy', zal dat niet kunnen: deze klok draait niet terug. Ik geloof dat er aan de rode bloedlichaampjes van de N.Y. Herald Tribune niet zo heel veel mankeert, maar zelfs deze veelgelezen krant uitte haar twijfel in een paar artikelen, die zinnen bevatten als: 'In dit land van Free Enterprise hadden wij in 1943 al een half millioen minder ondernemingen dan in 1941' en: 'de dollars der regering kwamen bij milliarden tegelijk merendeels bij Big Business terecht' en

Truman; op de piano de filmster Lauren Bacall. De Amerikaanse burger stelt er geen prijs op, dat zijn president hoog boven hem troont. Dit aardige kiekje is genomen na afloop van het jaarlijkse persdiner van 1945

aant.

ook: 'de senaat heeft een zijner commissies opgedragen de kansen van 'survival' (cursief gedrukt) voor de kleine ondernemingen te bestuderen'. Dit alles toegelicht met een belangwekkend cijfermateriaal met als slotvraag het welbekende 'Kleine Man, Wat Nu?' Wij herinneren ons maar al te goed het antwoord, dat de kleine man in Duitsland op deze vraag indertijd gegeven heeft. Van vele zijden is vastgesteld, dat het monopolisme in de V.S. tijdens de Tweede Wereldoorlog ontzaglijk is vooruitgegaan en het ontbreekt niet aan stemmen, die een nadere bezinning op de inhoud van die 'vrijheid' een algemeen belang noemen. Meer en meer immers schijnt een proces zich te voltrekken, ruim een halve eeuw geleden zo geschetst: 'Het productieproces en haast de hele handel zijn onder de beschikkingsmacht van weinig mensen geraakt, zodat een verdwijnend kleine laag van zeer vermogende lieden een brede massa van bezitlozen in haast slaafse afhankelijkheid houdt' (Paus Leo XIII in 'Rerum Novarum'). De groten worden groter, dat is zeker. Maar de kleinen?

Het is nauwelijks aan te nemen, dat Roosevelt deze ontwikkeling had kunnen (of willen) remmen; het zou onrechtvaardig zijn, dit te verwachten van zijn opvolger. President Truman is in de politiek naar voren gekomen als senator van Missouri en wel met een 60.000 'ghost votes' in 1934 'gemaakt' door de Pendergast-'machine' in Kansas City, die behoefte voelde aan een onkreukbaar man tussen veel kreukbaars. Als senator verwierf Truman zich een goede naam, werd in 1944 vice-president en na 12 April 1945 President. 'Homespun and plain as an old shoe' is een aardig oordeel over hem: de 'gewone man' als President, de eenvoudige man uit de provinciestad, waar zoveel Amerikanen zichzelf in herkennen; 'To Err is Truman' of 'Delirium Trumans' zijn de onvriendelijke grapjes, die ook de besten niet bespaard plegen te worden. Het was een zware taak voor hem, zijn koers te moeten zoeken in de na-oorlogse periode en tevens leiding te geven: een enkele keer, waar tegenhouden nodig was, poogde hij te remmen, maar met weinig resultaat.

Het bekendste voorbeeld is de Taft-Hartley-Act van 1947, de breuk met de vooruitstrevende Wagner- en Norris-La Guardia-Acts, door de vakbeweging als 'een stuk slavernij' begroet, als 'een worgwet'. Bepaald bevorderlijk voor deze vakbeweging kan ik haar kwalijk noemen, dat is waar. Evenmin heeft de President paal en perk kunnen stellen aan de jacht op 'deloyale' Amerikanen, een herleving van de 'Red Hysteria' van de jaren twintig, door H.S. Commager gebrandmerkt als een van de jammerlijkste hoofdstukken uit de geschiedenis der Amerikaanse democratie:

> aant. ‘Laat ons toch vooral niet vergeten, dat onze hele traditie er een is van protest en verzet en dat het dwaas is, de rebellen van het verleden te vieren, Jefferson en Paine, Emerson en Thoreau, wanneer wij de rebellen van thans het zwijgen opleggen.’

‘Un-American Committees are Un-American’ luidt het vonnis van de conservatieve journalist Bert Andrews, die protest aantekende tegen wat hij ‘de heksenjacht in Washington’ noemde. Nu is het wel zo, dat allerlei als ‘On-Amerikaans’ veroordeelde en vervolgde activiteiten in de practijk zich maar al te vaak openbaren als geringe en soms zeer geringe afwijkingen in conformisme van standaarden, gesteld door de hierboven genoemde N.A.M. en verwante organisaties, wier onbetwiste vaderlandsliefde haar nog niet het recht verstrekt, zichzelf op dit terrein een onfeilbaar monopolie toe te kennen.

Het is echter niet te boud, vast te stellen, dat het Amerikaanse volk, na een korte wending naar rechts, bij de verkiezingen van 1948, zich in meer vooruitstrevende zin heeft uitgesproken, zeker (dit wordt algemeen erkend) tegen de Taft-Hartley-Act en toch ook wel tegen de heksenjacht in Washington. Deze verkiezing leverde een merkwaardige verrassing op: de overgrote meerderheid van de pers, de ‘polls’, de radio en andere beïnvloeders of weerspiegelaars (bij beide termen past een vraagteken!) van de publieke opinie had een schitterende zegepraal voorspeld aan de Republikeinse candidaat Dewey, wiens verkiezing een uitgemaakte zaak leek, maar de overwinning bleef aan de ‘man uit Missouri’. Of moet men haar beschouwen als een posthume triomf van zijn voorganger en is de geconstateerde ‘Decline and Fall of the Roosevelt Empire’ nog niet zover voortgeschreden als men had verondersteld? Ook hier heeft een derde partij, die van Henry Wallace, behept met een ‘FDRdipus complex’ nog wel, niet veel voet aan de grond gekregen.

Op 4 Juni 1947 hield George Marshall, minister van Buitenlandse Zaken, in de Harvard Universiteit een toespraak, de richtlijnen behelzend van een plan tot hulpverlening op grote schaal aan de Europese landen met het doel hun economische ineenstorting te voorkomen. Men mag dit ‘Marshall-plan’ (de naam heeft burgerrecht gekregen) veilig het belangrijkste feit noemen voor de geschiedenis van de verhouding Amerika-Europa sinds 1945. De historicus moet er dus wel melding van maken; het oordeel er over zal, evenals overal en altoos in de geschiedenis, later wel geveld worden, niet onverzeld van de bekende logificatio post eventa, ons mensen zo eigen. Lof of blaam, verheerlijking of verguizing zullen dan ook hier aan het eind staan van een als objectief beschouwde ineenschakeling van oorzaken en gevolgen en men zal ook ten aanzien van dit Marshall-plan eenmaal de wereldgeschiedenis zelf als het wereldgericht aanvaarden. Tot die tijd toe heeft die historicus niet

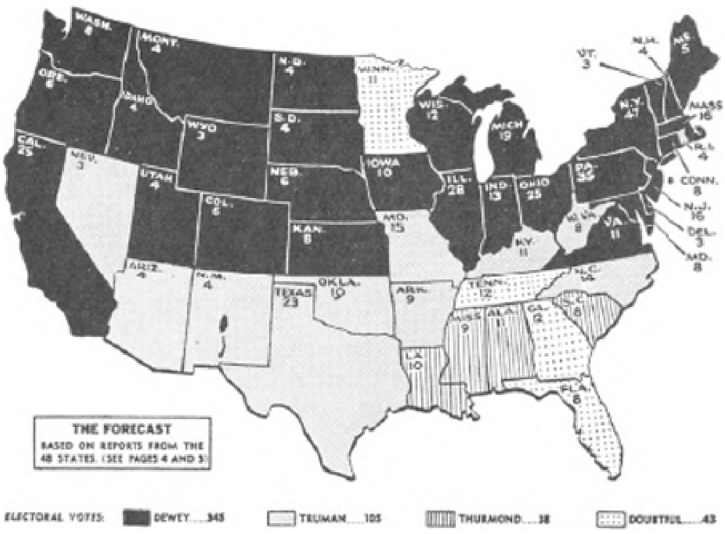

De Presidentsverkiezing van 1948. De voorspelling van de ‘New York Times’, afgedrukt aan de vooravond

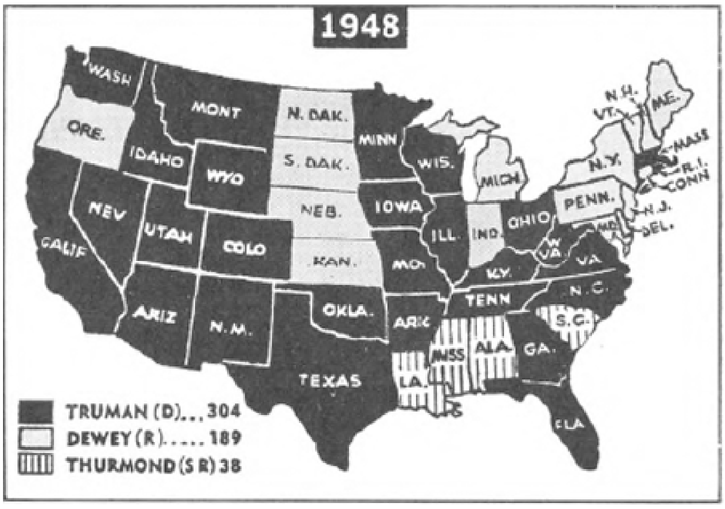

De uitslag

aant.

veel meer te doen dan een paar nuchtere, alom erkende feiten te vermelden en verder, al is het maar ter wille van de curiositeit, de voornaamste visies, dat wil in dit geval zeggen: voorspellingen, te registreren. Die feiten beperk ik tot twee volstrekt onomstotelijke: nl. dat Oost-Europa de aangeboden hulp in deze vorm niet heeft aangenomen en dat de hulpverlening zelf reeds is aangevangen.

Generaal Marshall.
Tekening van S.J. Woolf

Wie de interpretaties van dit Marshall-plan bestudeert, neemt al spoedig waar, dat in de grootste verheerlijking hier en daar nog wel enige reserve doorklinkt en in de felste verwerping nog enige waardering; Britse Tories immers aanvaardden gretig de geboden kans zonder critiek op de voorwaarden geheel en al achterwege te laten, terwijl ‘Kominform’-communisten deze voorwaarden veroordeelden zonder de grondgedachte van de verstrekte hulp af te wijzen. Het is een wonderlijke scala, een merkwaardig spectrum.

Een opinie-onderzoek in Frankrijk wees b.v. uit, dat de helft der ondervraagden daar Marshall de bedoeling toeschreef op deze wijze een Amerikaanse depressie te voorkomen, hier en daar begeleid door de argwanende formule, dat hij tegelijk met de goederen werkloosheid exporteerde, dus: ‘La Faillite, nous voici’. Van andere zijde heeft men hiertegen stelling genomen, door te wijzen op de in dit plan voorziene export van productiegoederen, alsmede op het argument, dat ook de uitvoer van consumptiegoederen in de Amerikaanse industriële en agrarische activiteit een nauwelijks voelbare fluctuatie zal teweegbrengen; komt een nieuwe crisis, zo redeneerde men hier, dan zal dit plan daar al heel weinig aan kunnen veranderen. Al evenzeer zijn de meningen verdeeld over de vraag, in hoeverre het plan in zijn doorwerking de Amerikaanse spaarder, op zoek naar beleggingsmogelijkheden, iets te bieden heeft. Van links heeft men naar het Communistisch Manifest verwezen, waarin al honderd jaar geleden is uitgesproken, dat ‘de bourgeoisie niet geschikt is om te heersen, omdat ze niet in staat is, een bestaan te verzekeren aan haar slaaf binnen zijn slavernij, omdat ze niet voor-

komen kan, dat hij in zulk een toestand verzinkt, dat ze hem moet voeden in plaats van door hem gevoed te worden'. Of deze analogie illustratieve dan wel argumentatieve waarde heeft (of misschien in het geheel geen waarde), daaromtrent bestaat geen eensluidend oordeel - hetgeen de lezer wel niet zal verbazen.

'En nu gij deze rustige, met klimop begroeide muren gaat verlaten om de harde werkelijkheid des levens in het gelaat te zien...' Vele gedemobiliseerden keerden naar de Universiteit terug, maar waren inmiddels getrouwd. Plaatje van 1947

Zij die haar bezigen zijn ook veelal overtuigd, dat de hele 'via dollarosa' een mobilisatie tegen Rusland is en moet worden gewaardeerd als een stuk buitenlandse politiek, in het perspectief

dus van b.v. de op grond van de z.g. 'Truman-leer' na 1945 o.m. aan Turkije en Griekenland verleende Amerikaanse bijstand, maar dan op een enorme schaal. Op dit punt zeker zal de latere interpretatie afhangen van de ontwikkeling der feiten.

'Man of the Year': President Truman in 1945

Van den beginne af waren er zeer velen in West-Europa, die met algehele of gedeeltelijke erkenning van enkele hiervoorgenoemde aspecten een zeer grote, ja, overwegende plaats toekenden aan de overwegingen van humaniteit, van practisch idealisme, zo diep geworteld in de Amerikaanse geest. Dat de hulpverlening niet zonder voorwaarden plaats heeft (de Quakers hielpen nimmer anders) sluit niet uit voor hen, dat er een stuk Amerikaanse traditie van de nobelste en aanvaardbaarste soort uit spreekt, een geesteshouding, die in de beste perioden van de historie van dat land creatief werkzaam is geweest, iets van de 'Amerikaanse droom', van het 'Amerikaanse credo'.

Vrienden en vijanden van het Amerikaanse volk ontmoeten elkaar gelukkig nog altoos in de erkenning van de realiteit van deze 'droom', van dit 'credo', zodat het ons voegt, aan het eind van deze bladzijden gekomen, ons nog even op hun inhoud te bezinnen.

Wij hebben immers thans het heden bereikt, dat rusteloos raakpunt tussen de onbegrensdheden van gisteren en morgen, van verleden en toekomst. Geen enkeling, geen gemeenschap, of zij hebben wel in beide richtingen hun heilsvizioenen geprojecteerd, hun paradijzen en utopieën, hun Gouden Eeuwen en Duizendjarige Rijken, in al hun veelkleurigheid en veelvormigheid een in de menselijke historie o zo normaal verschijnsel.

Naar het verleden kent de Amerikaanse historie dergelijke projecties

niet; zelfs de romantische verheerlijking van het 'Old South' kan de behoefte aan een Gouden Eeuw niet bevredigen. Men richt zich echter des te meer op de toekomst, bezield door, zo niet bezeten van, de wetenschap dat men daar in snel tempo naar toe beweegt. Wat ook de aard van die dynamische krachten moge zijn, zij alle arbeiden onder de inwerking van een machtig sociaal ethos, van een inspirerende illusie, van een mythe.

Men heeft herhaaldelijk de elementen van deze ideologie geanalyseerd en men kan ze als het volgt opsommen:

1. *Vrijheid:* Het recht te leven zoals men wil, de tolerantie als levensstijl.
2. *Democratie:* Het recht van een volk, zijn eigen lot te bepalen; het geloof in de creatieve activiteit van vrije mannen en vrouwen.
3. *Gelijkheid:* Het recht van allen op een gelijkelijk deel in de vruchten van de vooruitgang, gepaard met de overtuiging, dat verschillen in ras e.d. geen maatschappelijke ongelijkheid rechtvaardigen en welke gemeenschap ook van de hoogste verworvenheden der beschaving mogen uitsluiten.
4. *Massa-welzijn:* Recht van allen op de goede dingen des levens; afschaffing van de armoede.
5. '*Opportunity*': Gelijke kans en gelegenheid voor allen in economisch en politiek opzicht. Geen gelijkheid dus van sociale en economische beloningen onafhankelijk van iemands bekwaamheid en vlijt.
6. *Opvoeding:* Ieder heeft recht op een behoorlijke opleiding; een goed opgeleid volk zal des te beter een progressieve oplossing van zijn vraagstukken plannen.
7. *Afschaffing van klassescheidingen.*
8. '*Limited Government*': Een zo gering mogelijke inmenging van de staat, berustend op het geloof in de scheppende werkzaamheid van het volk, wanneer dit eenmaal in vrijheid en verantwoordelijkheid is opgevoed.
9. *Vrede:* Recht op vrede en vreedzame oplossing van geschillen.
10. *Menselijke Waardigheid:* De noodzakelijkheid, de menselijke persoonlijkheid te ontwikkelen en te beschermen, daarbij de behoeften van die enkeling verzoenend met die der gemeenschap op een basis van vrijheid, rechtvaardigheid en welvaart.

Deze 'Amerikaanse Droom' is door de nobelsten uit dit volk gekoesterd. Tweehonderd jaar geleden schreef een vergeten burger: 'De vooruitgang van de menselijke kennis gaat als de zon van Oost naar West; door Azië en Europa heen is zij thans aan de Oostkust van Amerika aangeland. De kunsten en wetenschappen zullen het gelaat der natuur wijzi-

aant.

gen in haar tocht van hier over de Alleghanies naar de Westelijke Oceaan. O, Gij ongeboren inwoners van Amerika, wanneer Uw ogen de zon beschouwen wanneer zij twee of drie eeuwen langer de seizoenen is rondgegaan, dan zult Gij weten, dat wij Anno Domini 1758 van Uw tijden droomden...' Jonathan Edwards zocht al bij de Profeten bewijzen er voor dat de grote vervullingen in Amerika moesten plaatsvinden. Want 'de eilanden zullen Mij verwachten' stond reeds in Jesaja (60:9); de Wedergeboorte zou in de Nieuwe Wereld moeten geschieden. Het klinkt niet zo heel veel anders wanneer Emerson de Noord- en Zuidgrens der Unie in onbekende oceanen en ijswoestijnen plaatst, haar Oostgrens bij de opgaande zon, haar Westgrens bij het Laatste Oordeel. Het is een geloof berustend op de overtuiging van de menselijke volmaakbaarheid, op het vertrouwen in de mogelijkheden die liggen besloten in de menselijke persoonlijkheid. Is het vervulbaar? Nergens klinkt de twijfel daaraan sterker dan in Amerika zelf. Men zegt spijtig, dat de 'regering van het volk, voor het volk' een van Abe Lincoln's 'goeie moppen' was; Sherwood Anderson klaagt er over dat zoveel levens worden verstikt als jonge bomen door slingerplanten: 'de slingerplanten zijn oude gedachten en geloven, geplant door gestorvenen'. Myrdal wijst op de werking van 'allerlei persoonlijke en locale belangen, economische, sociale en sexuele afgunst, overwegingen van gemeenschapsprestige en conformiteit, groepsvooroordelen tegen personen of typen, allerlei soorten van de meest uiteenlopende behoeften, impulsen en gewoonten'. Laski weer op de monsterachtige kapitalistische kolos, 'monolithisch van structuur, onweerstaanbaar in zijn streven, geheel gericht op de zegepraal van het financiële kapitaal over de hele wereld'. De namen van Myrdal en Laski mogen ons echter niet die doen vergeten van de talloze Amerikanen, die onophoudelijk en rusteloos hun eigen fouten aan de kaak stellen in hun strijd voor een beter land en een betere wereld. Er is in dit Amerikaanse credo zeker iets van een 'quia absurdum'; de wetenschap dat het omzetten van vizioenen in realiteiten een proces is, waarin altoos en alom de zekerheden van vandaag weer de vragen van morgen zullen blijken. Indien er echter één wijsheid is, die Amerika veroverd heeft, dan is het die, dat het niet erg is, wanneer een horizon wijkt, zolang men er maar heen marcheert.

Vertalingen

1 En het land, dat Cathay had moeten zijn, besloot de U.S.A. te worden.

4 Door duizenden jaren heen kunnen wij nog steeds het schemerende beeld waarnemen van een wonderbaarlijk eiland, waarvan Homerus ons met alle luister van zijn onsterfelijke poëzie vertelt; het is Scheria. Waar ligt dit wonderbaarlijke eiland? Men heeft wel verondersteld, dat Corcyra of Corfu er in te herkennen zijn; doch Scheria leidt het droomleven van de mythe, stamt uit dezelfde wonderbaarlijke droomaardrijkskunde, die in alle tijden de fantasie heeft verleid. In deze regionen verwijlt de fantasie graag en daardoor ontstaan deze fabelgebieden als het ware van zelf.

4 Een witte glans rust boven land en zee
En geurend zweeft de aether zonder wolken.
Een Elysium verborgen in de boezem van de Oceaan.

5 In Xanadu beval Kublai Khan een statige vreugdekoepel te bouwen, waar de heilige rivier, Alph, door spelonken, niet te meten voor de mens, stroomde naar een zonloze zee.

5 Om de tijd en de zwaarmoedigheid te doden.

5 Ter wille van de liefde.

6 God wil het.

12 Veroveraars.

13 Toen hij met zijn arendsogen
Over de Stille Oceaan staarde - en al zijn mannen
keken elkaar aan, zich in de wildste gissingen verdiepend -
Zwijgend, op een piek in Dariën. (Panama).

25 Yeesten: krijgstochten.

29 Luther bracht Duitsland in opschudding, maar Francis Drake bracht het weer tot rust: hij schonk ons de aardappel.

30 Haar geologische ouderdom gaat ons niets aan.

32 Waar had hij anders heen kunnen gaan?

33 ‘Verhandeling over de oorsprong der Amerikaanse volken.’

34 Als een donderslag bij heldere hemel.

36 Herostratus maakte zich onsterfelijk, doordat hij een vermaarde tempel in brand stak.

36 Vreemd! Uit de wonderbaarlijke tijd, waarin men nog aan wonderen geloofde, klinkt thans in mijn geest voortdurend de geschiedenis van Don Juan Ponce de Leon, die Florida ontdekte, doch jarenlang tevergeefs zocht naar het wondereiland van zijn diepste verlangens: Bimini!

37 Goed water! Goed land! Wie daar belandt, verlaat het nimmermeer, want dit land is het ware Bimini.

39 Een treuriger en wijzer man.

40 Beati possidentes: gelukkige bezitters.

40 Shatterbrain: hersenschokker.

41 Frankrijk bezat eertijds in Noord-Amerika een groot rijk, dat zich uitstrekte van Labra-

dor tot Florida en van de Atlantische kusten tot de verste meren van Opper-Canada.

41 Het is een diamant uit Canada.

41 Duivelseiland en Jonkvrouweneiland.

43 'Aan hem, die het nieuwe eiland gevonden heeft: 10 pond.'

44 Kampioen van Israël, uitgezonden om de Philistijnen te beroven.

46 De wet straft de man of de vrouw, die de gans van de meent steelt, maar laat de grotere schurk, die de meent van de gans steelt, op vrije voeten.

48 Vrolijk Oud Engeland.

49 Small gentry: lage adel.

51 '...nu op de boeg,
dan middelscheeps, op 't dek, in elke hut,
ontzetting vlammend;'

51 Quum coimus: toen wij ons verenigden.

53 'Een voortreffelijke en schone stad.'

54 Ay, noem het heilige grond, de bodem, die zij het eerst betraden;
Wat zij er vonden hebben zij onbezoedeld gelaten, -
de vrijheid om God te eren.

55 Emblem of virtue: symbool van deugd.

60 Starving time: hongertijd.

62 Gevangenis en paleis, weelde en gebrek.

63 Iets, dat men nauwelijks te hoog kan prijzen.

65 Eerst vielen zij op hun knieën en daarna op de inboorlingen (aan).

68 Indian file: eendenmars.

70 De gemene schurken, de wrede Indianen.

71 Ze allemaal doden en scalperen, klein en groot.

71 Onze waardige kapitein Lovewell, stierf onder dezen,
Zij doodden luitenant Robbins en verwondden de goede, jonge Frye,
Die onze Engelse kapelaan was; hij vermoordde vele Indianen
En enkelen hunner scalpeerde hij, terwijl de kogels om zijn oren vlogen.

72 Er waren duizend gelegenheden
Om van hun Onwetendheid gebruik te maken;
Maar het Grote Middel, dat ik gebruik, is Rum.

72 Voor uw dronkenschap, 10 shilling.

73 De diepe rust, die voortkomt uit Gods zuivere wezen
Neemt bezit van ons hart en van onze zinnen -
En zo in God genezen:
Zullen wij ook altijd bij hem zijn.

74 Wie is dan de Amerikaan, die nieuwe mens?

74 Hoe vreemd schijnt het! Deze Hebreeërs in hun graven,
Dicht bij de hoofdstraat van deze schone havenstad,
Geluidloos naast de altijd ruisende golven,
Roerloos te midden van dit voortdurend bewegen.
Gesloten zijn de poorten van hun Synagoge,
Geen Psalmen van David breken thans de stilte,
Geen Rabbijn leest de oude Decaloog
In de grootse taal der profeten.

75 Een Hollands oorlogsschip, dat ons twintig negers verkocht.
77 Vereniging voor de Propaganda van het Evangelie.
79 Vier-en-twintig zwarte vrouwen kunnen uit zichzelf nog niet één mulatten-jongen maken.

82 Slaven kunnen niet ademhalen in Engeland; op het moment, dat hun longen onze lucht ontvangen, zijn zij vrij;
Zij zetten voet op onze bodem en hun kluisters vallen af.
83 Vertaling titel: De godsdienstige achtergrond van de Amerikaanse beschaving.
83 De andersdenkende geest der Anglo-Amerikanen.
84 Vertaling titel: Grootma noemde het vleselijk.
86 Een zeer innige aanbidder Gods op mystieke wijze.
89 In mijn gebieden zijn zulke vrouwen niet.
97 Dat eerloze en schunnige boek.
97 Zegevierend gezond verstand.
98 Laten wij stil zijn, opdat wij het gefluister der goden kunnen horen.
En: Haak uw wagen aan een ster. (De uitdrukking ‘to hitch one's wagon to a star’ betekent ‘er een sterkere voorspannen’).
Nihil Alienum = Niets menselijks (is mij vreemd).
99
De brave oude Noach plantte het eerst de wingerd,
En herstelde zijn moreel door de wijn er van te drinken,
Hij keurde terecht het drinken van Water af,
Omdat hij wist, dat de gehele mensheid, door dit te drinken, zou sterven.

99 Vrije spel van gedachte, wetenschap en literatuur, beheerst door het gezond verstand. De opmerking der Beards luidt in vertaling: Hij voorzag bijna de richting, die de twintigste eeuw zou inslaan.
99 Hij ontrukte de hemel de bliksem, de tyrannen de scepter.
100
Hij spijst met de goden boven
Liet ons hier alleen
Opdat wij zijn daden loven
En hem ter aarde bestellen.

101 Philosophische en politieke geschiedenis der koloniën en van de Europese handel in de beide Indiën.
102 De Carolinische zaligheid van het niets te doen hebben.
108 Vis, bont, hout.
108 Pirate Laureate: De gelauwerde zeerover.
112 Portage: draagplaats, waar boten etc. gedragen moesten worden.
115 De goede koning Henri (Hendrik IV].
120 Woudloper, risicoloper.
121 De Expansie van Engeland.
122 De oorlog van koning William, van koningin Anne en van koning George.
123 Ontheemde mensen.
123 Hij behaalde, voortdurend fouten makend, zijn triomf.
125 De Amerikaanse kolonies kwamen in opstand, niet omdat zij onderdrukt werden, maar omdat zij vrij waren.
131 Niet: zelfregering, maar: wie zou in het land zelf regeren.
132 Afschuwelijke plagen van de samenleving.
132 Wij, het volk. (De eerste woorden van de Onafhankelijkheidsverklaring).
133 Zo altijd de Tyrannen!
133 Zich bij de spits houden.
135 Geen paperij.
136 Geen belasting zonder vertegenwoordiging.

140 De tijden, waarin de zielen der mensen op de proef worden gesteld.
De zomer-soldaat en de zonneschijn-patriot.
140 God behoede de Rechten van de Mens.

140 De Eeuw der Rede.
142 Het volk is niet geordineerd voor koningen, maar koningen voor het volk.
144 Lezen, schrijven, rekenen.
145 Hij vloekte als een engel uit de hemel.
146 Plechtig boerenbedrog, nationale verveling.
146 Ik kan geen leugen vertellen, pa; ik heb hem omgehakt met een bijl.
150 De aarde heeft bobbels, als het water heeft
en deze zijn evenzo.
153 Vervloekt zij hij, die er goed van denkt.
153 Omhelst elkaar op zijn Frans!
154 Toen het Engeland niet lukte er doorheen te scharrelen.
157 Vergadering van halfgoden.
159 Contrôle en evenwicht.
159 Allemaal cheques en geen balansen.
161 Dikwijls kunnen een fles wijn, een goed diner en een meisje van niet al te verheven soort de tijd voor mij vullen. Of: de scepticus kan geen pessimist zijn.
162 Nationale fatsoenlijkheid, waarneming der godsdienstplichten en een mentaliteit van zaken-zijn-zaken.
169 Wat mijn beginselen betreft, ben ik er trots op, zo iets er niet op na te houden; ik ben geen Whig, geen Tory; ik ben doodgewoon: een candidaat.
169

> Sommige politici zijn republikeins, anderen democratisch
> En zij voeren een dramatische strijd,
> Maar uitgezonderd de naam
> Zijn zij volkomen hetzelfde.

171 Behalve, dat hij hoereert noch drinkt.
171 Hij heeft Europa geraden.
172 De universele mens.
180 Verwikkelingen met het buitenland.
180

> Marat gebruikte, naar wij weten
> een badkuip en werd
> daardoor uit de weg geruimd
> door Charlotte Corday.

181 De grootste zaak in onroerende goederen der geschiedenis.
182 Oceaan in zicht! O! Welk een vreugde!
183 Vervloekte schurk.
184 Van de grote namen, die ons voor ogen staan, was generaal Boone, de oerwoudbewoner van Kentucky, de gelukkigste van alle stervelingen, waar ook ter wereld...
Misdaad bleef verre van hem, - deze wordt niet uit eenzaamheid geboren; zijn gezondheid liet hem niet in de steek, - want deze zetelt in de zelden betreden wildernissen...
184 Broeders, om het allemaal met één woord te zeggen, de Hemel is een soort Kentucky.
190 Bewegende ster - slecht land.
190 Trek naar het Westen, jonge man, trek naar het Westen.
190 Deze wouden, even oud als de wereld, die alleen al een beeld geven van de schepping, zoals deze uit Gods handen is gekomen.

191 Primum vivere: Eerst leven (en daarna philosopheren).

194

> Kom hongerig, dorstig, in lompen, naakt,
> Kom vies, kom smerig, kom zoals je bent.

196 Indien gij een liefelijk schiereiland zoekt, zie om u heen.

197 Poverello: arme.

198 Die heerlijke appeltjes.

200 Oorlogsvalken.
201 Het in gevaar verkerende vaderland.
201 Periode van welwillendheid. (‘Bad feeling’: onwelwillendheid).
203 De oude welbespraakte man.
203 ‘Oerwoudsmannen’.
205 Aan de overwinnaar behoort de buit.
208 De landkaartenoorlog.
208 Eig. onbekend renpaard.
208 Wie is Polk?
209 Er zat een oorlog met iemand in de lucht.
209 Een naar Texas verdwenene.
209 Ons land is groter dan het hunne en dus zijn zijn rechten groter
En slechts om hen te bevrijden halen wij de haan over.

209 Van nature een onversaagde strijder, maar helemaal geen generaal.
209 De oude ruwe en rappe.
212 Het Oosten is het Oosten en het Westen is San Francisco.
213 Wat zegt hij?
214 Ik zal spoedig in Frisco zijn
En dan zal ik om mij heen kijken
En als ik de goudhopen daar zie
Zal ik ze van de grond oprapen.
Oh huil maar niet Susanna,
huil maar niet om mij!
Ik ga naar Californië
Met een wasbekken op mijn knie.
Oh huil maar niet, want ze hebben mij verteld
dat in het land waar wij naar toe gaan
ze de grote dikke goudklompen
in brokken gewoon van de grond oprapen.

219 Katoen-machine (gin-engine).
219 De Yankee-uitvindersgeest.
221 Handels-prinsen.
222 Verdediging van de Rechten der Vrouwen.
226 Een katje met een geheim wapen.
228 Het is een land vol van begoocheling,
Waarop de Vrijheid bij het overvliegen
Verlokkend haar schaduw laat vallen.

229 Dat oude Europa verveelt me.
229 Voortgedreven door hartstochten en tegenspoed.
229 Daar aan de overkant van de zee, waar men eeuwen achter is, Orpheus en Lycurgus te spelen.
229 Vrij zal hij zijn!
229 Er is daar geen koning.
230 Dikwijls speel ik met de gedachte
naar Amerika te varen,
Naar de grote vrijheidsstal
Bewoond door gelijkheidsvlegels.
Maar ik ben een beetje bang voor een land,

Waar de mensen tabak kauwen
Waar zij zonder koning kegelen

Waar zij zonder kwispedoor spuwen.

232 Elk land is goed genoeg voor mij, na zoveel water.

232 Naar het Westen, naar het Westen, naar het land van de Vrijheid
Waar de machtige Missouri naar de zee stroomt;
Waar een man een man is, als hij bereid is aan te pakken
En waar ook de nederigsten de vruchten der aarde mogen verzamelen.
Waar kinderen een zegen zijn en hij, die de meeste bezit
Hulp heeft om zijn fortuin te maken - rijkdommen om op te bluffen
Waar de jeugd kan juichen en de ouden kunnen rusten,
Weg, ver weg, naar het land van het Westen.

234 Op heter daad.

234 ‘Ik houd niet van mannen,’ zei zij kortweg.
‘Nou, waarom,’ zei ik. ‘Zij zijn een nogal belangrijk deel van de bevolking. Ik zou niet goed weten, hoe we het zonder hen moesten stellen.’

239 Verschijningen.

239 Smith was geenszins een succesvol leider, maar een goede profeet.

240 Een onverholen lollige, oude schijnheilige.

241 In Salt Lake City huwen haast alle mooie Mormoonse vrouwen jong (Young).

242 Brigham Young's vernietigende Engelen.

242 De Opvoeding van Henry Adams.

242 Bijna een Hel op Aarde, een Stad vol van Leugens.

243 Lezen tast de geest aan.

244 De aardappel-Don Quichote.

246 De Amerikaanse Vereniging tot Bevordering der Wetenschap.

248 De zaden der goddelijke kracht zijn nog in ons.
Goden zijn we, barden, heiligen, helden, als we willen.

255 Achttien millioen van de grootste nullen, die men ooit in de wereld heeft gezien.

256 Melville verliet de veilige en gestoffeerde wereld der conventies en stelde zich bloot aan de naaktheid van het leven, dood, kracht, kwaad, liefde, eeuwigheid.

262 Zorgen komen, zorgen gaan.
Ik heb mijn deel in de smarten gehad.
Gaandeweg worden de tijden beter,
Maar dan komt mijn tijd om te sterven.

265 Terwijl zij de sterren nog als in een droombeeld ziet.

266 Weg, weg - verkocht en weg,
Naar het donkere en eenzame rijstmoeras,
Van Virginia's heuvels en wateren weg, -
Wat een verdriet heb ik, mijn dochters zijn gestolen!

266 Moeder, gaat Massa ons morgen verkopen?
Ja, mijn kind, Ja, mijn kind, Ja, mijn kind.
Ons verkopen ginds in Georgia?
Ja, ja, ja.
Ons verkopen ginds in Georgia?
Ja, ja, ja.
Oh, waak en bid,
Vaarwel moeder,
Ik moet u verlaten
Vaarwel,

Vaarwel moeder,
Ik moet u verlaten,

Vaarwel.
Oh, waak en bid...

268 De tijd voor de oorlog.
268 Breng mij terug naar mijn moeder in Elseneur.
269 Nikker-vraagstuk.
270 Arm blank uitschot.
271 De Dreigende Crisis in het Zuiden.
273 Het ononderdrukbare conflict.
277 Een verdoemde misdaad.
277 De meest door de menigte (mob) vervolgde man van Amerika.
279 Ondergrondse spoorweg.
281 Het werd door God geschreven.
283 Niet alleen de vijand, maar ook de Defoe (Robinson Crusoe) van de slavernij.
285 Vrije Grond Partij.
287 En als we leven, zullen we de slaven bevrijden,
En als we sterven, zullen we sterven.
Maar God heeft voor Zijn heiligen een graf gegraven
Verder dan de Westelijke hemel.

288 John Brown's lichaam ligt te vergaan in het graf
Maar zijn ziel marcheert verder.
De sterren des hemels blikken vriendelijk neer
Op het graf van de oude John Brown.

Hij ging om een soldaat te zijn in het leger des Heren,
Zijn ziel marcheert verder.
John Brown's ransel is op zijn rug gebonden,
Zijn ziel marcheert verder.
Zijn geliefde lammeren zullen hem op de weg ontmoeten,
En zij zullen verder marcheren.
Wij zullen Jeff Davis aan een zure appelboom ophangen,
Wanneer wij opmarcheren.

288 Vrije boerderijen.
290 Lincoln had altijd plezier in honden.
291 Uit mij, onwaardige en onbekende
Klinken de trillingen van onsterfelijke muziek:
‘Met kwaadwilligheid tegenover niemand, met milddadigheid tegenover allen.’
Uit mij straalt de vergevingsgezindheid van millioenen tegenover millioenen,
En het weldadige gelaat van een natie
Met rechtvaardigheid en waarachtigheid.
Ik ben Anne Rutledge, die onder dit onkruid slaapt,
In leven de geliefde van Abraham Lincoln,
Onverbrekelijk met hem verbonden, niet door huwelijk,
Maar door scheiding.
Bloei eeuwig, O Republiek,
Op het stof, dat mijn boezem bedekt.

293 Aanstootgevende verhalen.
295 Caroline, Caroline, kind van de zon.

295 Burgeroorlog; Oorlog tussen de staten; Opstand.
298 Mensen met gewetensbezwaren.
298 Een oorlog van de rijken en een strijd van de armen.

300 Onvoorwaardelijke overgave.
300 Een whisky-oorlog.
300 Stomme slager.
300 Gedood te worden en dan je naam verkeerd gespeld in de kranten te krijgen.
301 De verloren zaak.
301 Het kan me niet schelen, wat wie dan ook er van zegt, oorlog is zinloos edoe.
302 Verhalen uit de Burgeroorlog
306 Zeg negers, hebben jullie de baas
Met de snor op zijn gezicht
Deze morgen langs de weg zien gaan?
Toen hij de plantage verliet?
Hij zag de rook boven de rivier
Waar de oorlogsschepen van Lincoln lagen.
Hij greep zijn hoed en verdween erg plotseling
En ik vermoed, dat hij er vandoor is.
De baas is weggelopen, ha, ha!
De negers blijven achter, ho, ho!
Thans moet het koninkrijk wel komen.
En het Jubeljaar!

306 Ik vrij, ik vrij,
Ik vrij als een hond,
Ik vrij, tot ik er dol van word
Glorie Hallelujah!

307 De Mars naar de Zee.
307 Georgia laten janken.
308 Lincoln, die zes voet mat op zijn kousenvoeten,
De schrale, lange man, onbuigzaam en hardnekkig als een notenhouten balk
Wiens handen altijd te groot waren voor witte glacé handschoenen,
Wiens humor bestond in een berenhuiden zak vol droge, ongelofelijke verhalen,
Wiens verweerd gezicht even eenvoudig was als een omgeploegde akker.

312 De economische gevolgen van de oorlog.
314 Wee de overwonnenen!
314 Het veroverde Griekenland veroverde de overwinnaar.
315 Gejaagd door de wind.
315 Ze maakten er een film van en hij was ‘gegaan met de wind’.
317 Leveler: Voorstander van gelijkheid.
319 De weg naar de vrijheid.
319 Diefstal en politieke knoeierijen.
324 Dat een neger niet kan stemmen.
327 Nationale Vereniging voor het Vooruitbrengen van Kleurlingen.
327 De grappigste man, die ik ooit gezien heb en de treurigste man, die ik ooit heb gekend.
327 John Henry had een klein vrouwtje
Haar naam was Polly Ann;
Op de dag, dat John Henry dood neerviel
Sloeg Polly Ann op het staal als een man.
Ze brachten zijn lichaam naar Washington

Ze droegen het over het land
Mensen uit het Oosten en mensen uit het Westen
Zij weenden om de staal-drijvende man.

330 Politiek, die geld opbrengt, is plaatselijke politiek.

331 Breng alles bij elkaar, verdeel het en mondje dicht.
333 Schande der Steden.
333 Half-piraten-ondernemers en roofbaronnen.
334 De mens is de mens een wolf.
334 Verdien geld, mijn zoon, eerlijk als je kunt, maar verdien geld.
335 De wet? Wat maal ik om de wet? Heb ik niet de macht?
335 Het publiek kan voor mijn part naar de hel lopen.
335 Niets is verloren, behalve de eer; En: Wij zijn bemodderd en vuil tot aan onze knieën en voor de rest geld.
336 Groot-doenerij en een loop-naar-de-duivel-mentaliteit.
339 Het vervloekste land onder de zon.

340 Ga niet weg, blijf thuis als je kunt,
Blijf weg uit de stad, die ze Cheyenne noemen,
Want de grote Walipe of Comache Bills
Zullen op de trieste zwarte heuvels je haar oplichten. (Scalperen).

340 Prairie, metaalzoeker, veedrijver, ploeg, paniek, plannen maken.
340 Geen tronken, geen stenen.

341 Waar je verder kunt lopen en minder zien,
Waar meer kreken zijn en minder water,
Waar meer koeien zijn en minder melk,
Waar meer klimaat is en minder regen,
Waar meer horizon is en minder bomen,
Dan op enige andere plek van de Unie.

342 Het veekoninkrijk.

344 Je moeder werd ginds in Texas opgevoed,
Waar het jimson-kruid en de zandklitten groeien;
Nu zullen we je vullen met vijgenkruid en ‘cholla’
Tot je klaar bent voor de weg naar Idaho.
  Whoopee ti yi yo, schiet op hondjes.
  Het is jullie ongeluk en niet het mijne.
  Whoopee to yi yo, schiet op hondjes,
  Want je weet, dat Woyming jullie nieuwe tehuis zal zijn.
Oh, jullie zult soep zijn voor oom Sam's Indianen;
Vlees, heleboel vlees! hoor ik ze al schreeuwen.
Schiet op, schiet op, schiet op hondjes,
Zo langzamerhand worden jullie vlees-stieren.
  Whoopee, enz.

345 Wanneer het laatste vrije pad, een stijf, afgeschut laantje is
En op onze graven onkruid groeit gedurende vergeetachtige Meimaanden,
Dan zult ge rijker en grootser heersen,
Gij mensenmoeder, die de wereld zal prijzen.
En uw zonen zullen u liefhebben en voor u zuchten,
Werken en strijden en sterven voor u,
Maar zij, die u het meest liefhebben, zullen nimmer begrijpen,
Op welke wijze wij u hebben bemind, jong, jong land.

345 Over de vlakten waar eens de Indiaan en de verkenner zwierven
Zet thans de Zweed met zijn drankadem rijtjes koolplanten uit.

345 Het verleden, dat men betréurt.

345 Een onbeschrijfelijk schepsel, klierig, met wezelogen, een smalle borst, een ronde rug en een afzichtelijk uiterlijk, kortom met het voorkomen van een zwakzinnig kropmens.

347 In de strijd (burgeroorlog) geboren.
348 Bestrijders van de honger.
349 Het uitvinderstalent der Yankees.
349 Wij vertrouwden op God en in Kansas gingen wij kapot.
350 Het ligt alles in het nimmer veranderende domein van het verleden - dit land van mijn jeugd. Zijn bekoring en zijn wonderlijke macht kunnen niet terugkeren dan in een herinneringsdroom van een dichter. Geen geld, geen spoortrein kan ons er naar terugvoeren. Het bestond niet in de werkelijkheid - het was een toverwereld geboren uit de trillende vereniging van jeugd en vuur, van muziek en de stemmen der klagende winden - een vereniging, die nimmer meer kan terugkomen tot u of mij, vader, oom, broeder, zolang niet de ravijnweiden weer bloeien, ongeschonden door spade of ploeg.
351 Een gemeenschap, waarin iedereen iedereen kent.
351 De volgroeide bloem van help-je-zelf-mentaliteit en begerigheid, gestandaardiseerd op Amerikaans peil... De kleine stad is een van de grote Amerikaanse instellingen, misschien de grootste in die zin, dat zij een groter aandeel dan welke andere instelling ook bezat en blijft bezitten in de vorming van de openbare mening en van het karakter der Amerikaanse cultuur.
357 Buffel Schemering

De buffels zijn verdwenen.
En zij, die de buffels zagen zijn verdwenen.
Zij, die de buffels bij duizenden zagen en hoe zij met hun hoeven
de prairiezoden tot stof trapten, terwijl hun grote koppen neerhingen
Als zij in een grote schemerige stoet voortstapten.
Zij, die de buffels zagen zijn verdwenen.
En de buffels zijn verdwenen.

357 Elke Indiaan is een slechte Indiaan, alleen een dode Indiaan is een goede Indiaan.
360 Minder koren kweken en meer gedonder.
363 De Edele Orde van de Ridders van de Arbeid.
363 Een idealist, hervormer, filantroop, windbuil, renegaat, oplichter, bedrieger, ophitser, eenzelvige, navelkijker, charlatan, goedkoop politicus, overloper, ophitser van het janhagel en sentimentele janker.
365 Carnegie's politiek ten aanzien van de arbeiders was door en door slecht.
366 Welwillend vaderschap.
367 Verachting van het Hof.
367 De leerstelling van de samenzwering.
372 U drukt op de knop en wij doen de rest.
376 Geld stinkt niet en Olie stinkt niet.
376 Een middel om geld te verdienen, niet om goederen te maken.
376 Het verhaal van een groot monopolie.
377 De Nieuwe Vrijheid.
379 Wie beheerst deze staat?
380 Hoe beter het ons gaat, des te hoger is het cijfer van de emigratie. Even verder: ‘Alleen gegoede mensen emigreren (tegenspraak van links)... Het zijn niet de armsten die wegtrekken, dat is een volkomen foutieve opvatting en de omgekeerde voorstelling van de werkelijke toestand (Bravo! van rechts)’...
382 De Smeltkroes.

383 Immigratie is de oprechtste vorm van vleierij.
383 Ik ben gelukkig. Ik ben ook gelukkig. Maar gelukkig zijn wij niet.
384 De blinde sprak:

'Kijk naar de Joden.'
En ik zag
Rosenwald, die het zaad der cultuur zaaide in de Zwarte Belt (negerstreek),
Michelson, die de zwerftochten van onzichtbare werelden navorste,
Brandeis, die de ogen der onwetenden opende voor de Grondwet,
Boas, die de eenderheid der mensen zichtbaar maakte.
De blinde sprak:
'Kijk naar de Italianen.'
En ik zag
La Guardia, die vorm gaf aan de kosmos van het opeengestapelde Manhattan,
Brumidi, die gloed gaf aan de fresco's van 'Washington te Yorktown' in het Capitool,
Caruso, die de Alpine ketens van het drama beklom, steunend op zijn zang,
Toscanini, die de muziek der sferen betoverend op de aarde deed klinken.
De blinde sprak:
'Kijk naar de Chinezen.'
En ik zag
Lin Yutang, die het Charter der Wereld uitschreeuwde in de wildernis der blanken,
Dr Tsjen, die in de Lilly Laboratoria de wegen der bacteriën in kaart bracht,
Lu Cong, die de planten-tapijten weefde in het Departement van Landbouw,
Mevrouw Tsjang Kai Tsjek, die tolkte tussen Oost en West.
De blinde sprak:
'Kijk naar de Bohemers.'
En ik zag
Sikorsky, die de geheimtaal-blauwdrukken van het luchtverkeer maakte,
Stokowski, die de magie der symfonieën met een stokje bedwong,
Zvak, die de kathedraal van St. Patrick deed verrijzen in een woud van wolkenkrabbers,
Dvorak, die de veelzijdige ziel van de Nieuwe Wereld in zich borg.
De blinde sprak:
'Kijk naar de negers.'
En ik zag
Zwarte Sampson, die met een zeis de Hessen neermaaide bij Brandywine,
Marian Anderson, die continenten in haar ban ving met de talisman van haar kunst,
Douglass, die hartstochtelijke redevoeringen voor de vrijheid hield op grafstenen,
Soldaat Brooks, die aan de voeten van MacArthur stierf op Bataan.

Noot: Kikes, Dagos, Chinks, Bohunks en Niggers zijn scheldwoorden voor Joden, Italianen, Chinezen, Bohemers en Negers.

385 Weet Niets.

386 Wet tot Uitsluiting van Chinezen.

387 God's eigen land.

388 Blaine, Blaine, James G. Blaine,
Die enorme leugenaar uit de staat Maine,
Verbrandt deze brief!

en:

Ma! Ma! Waar is mijn pa?
Hij is naar het Witte Huis
Ha! Ha! Ha!

389 Hoera voor Maria,
Hoera voor het jong
We stemden op Grover
En zijn daar verd... blij om.

389 Grover! Grover!
Alles is voorbij!

389 Het nieuws deed hem deugd.
389 Jongens, laten we even ernstig zijn, hier komt een idioot.
389 Ik begreep niet hoe die schedel die kolossale hoeveelheden onwetendheid kon bevatten, die hij in zo rijke, ja, overweldigende overvloed uitkraamde - daarin openbaarde zich de almacht Gods!
390 Prairie-wreker, bergleeuw,
Bryan, Bryan, Bryan, Bryan,
Reusachtige troubadour, sprekend als een belegeringskanon,
Plymouth Rock verpletterend met zijn kogels uit het Westen.

390 De zakenman, die in de politiek is om de zakenwereld te beschermen.
392 Onze held is een man van de vrede,
Hij smeekt altijd gereed te zijn;
Zijn zwaard rust in zijn schede,
Maar goede genade, wat kan het snorken.

392 Een rechtvaardig deel.
394 Episodisch en inconsequent.
397 Absenteïsme, d.w.z. de toestand, waarbij de meerwaarde wordt genoten buiten de plaats, waar ze wordt opgebracht.
397 Onvolwassen zeehonden.
398 Liliuokalani, geeft ons je kleine bruine hannie.
399 Vergeet de Maine niet!
399 Het schitterende oorlogje.
399 Het was hun eigen kleine demonstratie voor onafhankelijkheid, fair spel en hiep hiep hoera democratie, tegen alles wat tyranniek, verraderlijk en stinkend was in de Oude Wereld.
400 Het leek niet veel op een oorlog, maar het was de beste oorlog, die wij ooit gevoerd hebben.
402 Neemt de last van de blanke op u,
Zendt uw beste telgen uit,
Stuurt uw zoons naar de vreemde,
Om de behoeften te dienen van hen, die gevangen zijn;
Om zwaar geharnast,
Rusteloze en wilde mensen te dienen
Die pas gevangen, nukkige volken,
Ten dele duivels, ten dele kinderen.
Wij hebben de last van de blanke op ons genomen,
Van ebbenhout en bruin,
Wil je ons nu eens zeggen, Rudyard,
Hoe we hem kunnen neerzetten?

403 Een afschuwelijke wildernis: doodt iedereen boven de tien.
404 Vervloekt zij de wet, ik wil dat dat kanaal wordt aangelegd.
404 Ik nam de kanaal-zone en liet het Congres rustig debatteren.
407 Natuurlijk Recht, Geografische Voorbestemdheid, Voorbestemd gebruik van de Bodem, Uitbreiding van het Gebied der Vrijheid, Natuurlijke Groei, Politieke

Zwaartekracht, Onvermijdelijke Voorbeschiktheid, Allesoverheersend Belang, Wereld Leiderschap.
407 Bedeesde intellectuelen; warmbloedige nationalisten.
407 Oudere Zuster.
407 Wij willen helemaal geen papa hebben.
407 Heden Gij, morgen ik.
409 Hervorming van het bestuursapparaat.

411 De beweging van het sociaal evangelie.
413 Wat dit land eigenlijk nodig heeft is een goede vijf cents-sigaar.
415 De man wijdt zich aan de zaken en de vrouw aan de cultuur.
417 Sentimentele mensen hebben eigenlijk bezwaar tegen steden,
Omdat ze kunstmatig gemaakt zijn,
Maar zo is het met de vaccinatie ook gesteld,
Terwijl pokken een oorspronkelijke schepping is.

419 Joden zonder Geld.
419 Grote stad, via stad der parasieten en der zieken naar stad der doden.
422 Ook op U hebben wij niet gewacht.
423 Wij stammen allemaal van grootvaders af.
425 Het Grootste Kijkspel ter wereld.
425 Het Amerikaanse volk houdt er van bedot te worden.
425 Een klein beetje vermaak maakt heel de wereld tot een grote familie.
425 Wij vinden het *niet* aardig.
427 God heeft inderdaad over mijn kerk geglimlacht.
428 Vermaak je maar!
428 Het overblijven van de sterkste.
431 Een heer, die zich meer met de geschiedenis bezig hield dan dat hij een zaakje uit de geschiedenis maakte.
431 De Betekenis van de Grens in de Amerikaanse Geschiedenis.
433 Overal ontmoet men deze Twain. (De woordspeling berust op het versje East is East and West is West and never this *twain* will meet. - Oost is Oost en West is West en nimmer zullen deze twee elkaar ontmoeten).
436 Geschiedenis van de tegenwoordige tijd.
436 Qui trop embrasse, mal étreint, wie te veel wil doen, doet het niet goed.
442 Lafayette, hier zijn wij.
442 Een Comische opera-oorlog.
444 Ja-broers.
445 Lafayette, we zijn er nog steeds.
446 Als even zo vele pesten.
446 De weg terug.
448 Het ongelofelijke tijdperk.
451 Zeg het met bloemen.
454 Zwijgzame Cal; Coolidge voorspoed; Houdt het hoofd koel met Coolidge!
454 De zaken van Amerika zijn zaken.
456 Aan de overwinnaar behoort de olie (woordspeling met spoils, zie vert. blz. 205).
461 Dat helse gekletter van zwepen.
461 Ik breek je kaken!
463 De mannelijke Pool van om de dertig jaren uit de laagste sociale klasse wordt in Yankee City het vaakst gearresteerd.
466 Aardappel-wetgeving.
466 Nationale Schoonmaak of Krachtdadigheid ten behoeve van de Vrijheid.
466 De Grote Gangster-die-slaapt.

466 Dan zou een stadium bereikt zijn, dat voor onafzienbare tijd geen uitzicht bood... Het zou weer een tijdperk zijn van primitief despotisme, maar dan met technische middelen.
468 Alleen om niet te dienen.
471 De Grote Angst voor de Roden.
471 De Bevende Vechter, de Bedriegende Vechter, de Bevende Opgever.
473 De lieden, die gij gedood hebt, maken het redelijk goed.

474 Vreemdelingen.
475 Honkvast, zijn huis liefhebbend ras.
476 De laatste, die in dienst genomen wordt en de eerste, die ontslagen word.
476 Een Middeleeuws duister, griezelig kluwen van morbide oerinstincten en de lichamelijke nood van alledag, slim berekende agitatie en massa-psychose steunend op in de kinderkamer toegefluisterde geschiedenissen over de zwarte man en op het gejammer van grootvader over het verloren goed en het onrecht, van hulpeloze woede over de volhardende concurrent en de angst de politieke heerschappij ook nog eens te verliezen.
476 Touw en brandstapel.
477 Kom, ik heb nog nooit een neger zien branden en deze keer wil ik toch niet missen.
481 **De nieuwe neger**

Hij bekijkt de wereld met kalme ogen, zonder vrees,
Waaruit de bewustheid blijkt van krachten, die sinds lang vergeten zijn;
Bij elke stap verrijzen nieuwe, door mensen opgerichte barrières.
Om zijn vooruitgang te belemmeren - maar hij bekommert er zich niet om.
Hij blijft rechtop staan, ook als rondom hem stormen losbarsten,
Donderslagen rollen en stortzeeën oprijzen en voortwentelen;
Hij lacht en baant zich een weg, terwijl bliksemstralen flitsen
Langs het rotsige pad naar zijn doel.
Onverstoorbaar als een Sfinx, blijft hij zijn blik vooruit richten -
Voor zijn geestesoog ziet hij nieuwe rijken verrijzen en oude ineenstorten;
Terwijl krankzinnige kaste-naties dorsten naar bloed om te vergieten,
Ziet hij Gods vinger op de muur schrijven,
Zijn ziel is ontwaakt, daar staat hij wijs en sterk,
En houdt zijn eigen lot in zijn handen.

482 Gij bezongt geen daden van helden of koningen;
Gij zongt geen liederen van bloedige oorlogen, geen overdreven lofzang
Op overwinningen, met wapens bevochten; maar de eenvoudige snaren,
Beroerdet gij tot accoorden bij hemelse muziek.
Gij zongt veel beter dan gij wist; de liederen, die de dorstende
Harten van uw luisteraars laafden
Leven nog steeds - maar u komt nog een grotere eer toe:
Gij zongt een ras van hout en steen naar Christus toe.

482 Soms voel ik mij als een moederloos kind.
483 Keizer Jones.
484 Het genie van de neger zit gevangen in het negerprobleem.
484 Toen ik de schokken van mijn prille jeugd had overleefd, toen de gewoonte om over de dingen na te denken in mij geboren was, placht ik te piekeren over de wonderlijke afwezigheid van werkelijke vriendelijkheid bij negers; toen bedacht ik, hoe onstandvastig onze tederheid is, hoezeer wij zuivere hartstochten ontberen, hoe weinig hoop wij hebben, hoe timide onze vreugde is, hoe armelijk onze tradities, hoe leeg onze herinneringen, hoezeer wij die ontastbare gevoelens, welke de ene mens aan de andere binden, missen, hoe oppervlakkig zelfs onze wanhoop is. Toen ik andere levenswijzen had leren kennen dacht ik vaak na over de onbewuste ironie van hen die menen, dat negers een zo gepassioneerd bestaan leiden! Ik zag, dat hetgeen werd opgevat als een sterk gevoelsleven,

onze verwarring is en onze vlucht, onze angst en onze waanzin door voortdurende druk.

485 En toch beweegt zij!

487 De vereniging tot algehele verbetering van de toestand der negers.

489 De geschiedenis kan geschapen worden. Het is niet nodig haar als een zuivere lotsbestemming te aanvaarden.

491 Slecht vergaat het het land,
Ten prooi aan snel komende kwalen,
Waar de rijkdom toeneemt,
En de mensen afnemen.
Maar ik kan nog een
Triester lot bezingen
Van een land, waar de rijkdom achteruitgaat
En de mensen toenemen.

495 Het achternajagen van geluk werd vervangen door het geluk van het achternajagen.
503 Van deze waarheden zijn wij overtuigd.
504 Neemt een Lucky in plaats van een snoepje.
505 De Anti-Kroeg Liga.
505 Clandestiene kroeg.
506 De democraten waagden de sprong.
507 Wel ‘goede huwelijken’, maar geen ‘heerlijke’.
507 Een meisje, welks leeftijd op -teen uitgaat, dus van thirteen (dertien) tot en met nineteen (negentien).
509 Sjonge, dat smaakt goed!
511 Rode Lamp Bob... omdat zijn vader de grondslag legde voor een familiefortuin door huisraad te verkopen aan de zondige zusjes van New Orleans.
511 De kanarie van de koning weigert te tjilpen.
511 Kamer van Koophandel verliest Maagdelijkheid.
511 De Titiaan-harige, blauw-ogige A.N., die beweert in rechte lijn af te stammen van Karel de Grote zowel als van Alfred de Grote en eveneens familie te zijn van Mrs. S is de eerste in haar familie sinds tien geslachten, die voor haar brood werkt.
511 Wegens het uiten van goddeloze taal moest Chief, papegaai te Denver, voor de rechtbank verschijnen. Zijn eigenares, Mrs. H., was niet verwonderd, want bij warm weer was de vogel op ongewone wijze bezig verwensingen te slingeren aan het adres van voorbijgangers. Mrs. S. beweerde dat zij papieren bezat, welke konden aantonen, dat Chief 240 jaren oud was en al vijf-en-zeventig jaren in Denver woonde en vloekte. Zij voegde hieraan toe, dat de enige manier waarop zij getracht had Chief's vloeken te stuiten, was, hem psalmen te leren. Rechter S. liet de zaak lopen in overweging gevend, dat een extra psalm zo nu en dan zou moeten opwegen tegen luidruchtige en onkiese afdwalingen.
512 De slanke blondine ontving gewoonlijk een 750 brieven per maand van bewonderaars. Tot nu toe mag Miss Mayo er 2000 tellen. Zelfs de Sultan van Marokko liet zijn belangstelling uitgaan naar de schoonheden van Virginia Mayo-in-badpak. ‘U bent niet alleen een grote actrice, maar mij een metgezellin in mijn opgewekte en sombere ogenblikken’, schreef hij. ‘Weest er asjeblieft van overtuigd, dat U voor mij altoos een van de doorslaggevende bewijzen zult wezen van het bestaan Gods.’ ‘Tjonge!’ schrikte Virginia met een ruk aan de zoom van haar badpak.
512 1. Het zal in het vervolg verboden zijn voor enige man of vrouw, mannelijk of vrouwelijk, zich schuldig te maken aan de daad van

sexuele gemeenschap op enige plaats binnen de grenzen van de gemeente...

2. Dit is niet van toepassing op gehuwde personen onderling en tussen man en vrouw (sic! zegt Gunther) tenzij het op grof onfatsoenlijke en lichtzinnige wijze geschiedt.

512 **Plaatselijk bericht**
door Charles Angoff

Hij wilde zijn als Keats.
Om daar zeker van te zijn huwde hij iemand,
Die wilde zijn als

Elizabeth Barrett Browning.
De seizoenen volgden elkaar op, zoals het betaamt.
Hij werd een braaf burger,
Gerespecteerd, verantwoordelijk en redelijk;
En zij werd lid van de Progressive Club.
Op een avond, toen de radio
Schubert speelde,
Schoten zij elkander dood.
De politie stelde een nauwkeurig onderzoek in
En noemde het een mysterie.

513 Belegt uw geld bij uw Schepper! Flinke Zegeningen voor ijverige Zakenlieden. Goed nieuws! God is Liefde!

513 Het Christendom aan de man brengen.

513 Hoe heb ik mijn schoonmoeder lief. Een kus in het Donker. Nachtelijke Zonden.

516 Vaag humanitair gepraat.

516 Groepen van dwazen.

518 Wat aan een rund niet toegestaan is, is aan Jupiter wel toegestaan.

518 Getroost door de omgang met niet onaantrekkelijke concubines.

518 Het Heilsleger in smoking.

520 HET KONINKRIJK GODS
De beminnelijke liefde van Jezus Christus en Paradijsstraat is binnen uw bereik. Wilt u een lieve engel worden? Veertig dagen bidden. Telt uw zonden en onrechtvaardigheden op voor het eeuwige leven. Als u ‘schoon’ bent zal God verder hoorbaar met u spreken.

521 Niet met zulke hulp.

523 De kleine Jood met een grote Jezus.

523 De naam is een voorteken.

527 Stormachtige, zorgvolle, donderachtige, dertiger jaren; afgezaagde dertiger jaren.

528 Staatsvijand nummer één.

529 Koop voor de verandering, om de gril, de inbeelding.

534 De strengste veroordeling van onze methoden.

536 De pot was leeg en
De kast was leeg.
Ik zei, papa,
Wat is hier aan de hand?
Ik wacht op Roosevelt, zoon,
Roosevelt, Roosevelt,
Ik wacht op Roosevelt, zoon.

536 Eindeloze fijnheid en duisterheid.

537 Wij zullen eerder op onze voeten sterven dan op onze knieën leven.
Het enige wat wij te vrezen hebben is de vrees zelf.
Ik zie, dat een derde van een volk slecht gehuisvest is, slecht gekleed en slecht gevoed.

537 Varen is noodzakelijk.

538 Sociale veiligheid.

540 Ondersteuning, herstel, hervorming.

540 Nooit meer Roosevelt.
541 Het was een sociale wederopstanding.
543 Stof-bekken.
543 Landen kunnen zo lang bestaan als de bovenlaag van hun bodem bestaat.
546 Wonderlijk tussenspel.
547 In de toekomst moet ons denken de wereld omspannen.

549 Marionettenstaat.
551 Een zestien-centimeter kanon is voor de donder de beste verkoper op Gods aardbodem.
552 Een vrolijk gezicht bij een kwalijke ervaring.
553 Wanneer wij ons land verloren door al te scrupuleus aan de letter van de wet vast te houden, zouden wij de wet zelf te niet doen te zamen met het leven, de vrijheden, het eigendom en allen, die met ons daarvan genieten; wij zouden op absurde wijze het doel aan de middelen opofferen... In bepaalde gevallen kan het moeilijk zijn de grens tussen goed en kwaad te trekken, maar de goede staatsman moet haar op eigen risico trekken en zich verlaten op de rechtvaardigheid van zijn land en de oprechtheid van zijn motieven.
557 Choqueren als een schone kunst.
558

> Muze van Amerika, wier sterk en veelzijdig hart
> Zovelen hebben gepoogd te verstaan.

561 De trouw aan de eigen afwijkende mening, het geloof in de diepe twijfel, het evangelie, dat men geen evangelies moet afdraaien, de wijsheid van de erkenning, dat men onwetend kan zijn betreffende zichzelf en anderen.
561 Mefisto, Duivelsknecht, Spelbederver, Pessimist, Afbrekende Criticus, Wufte Cynicus, Wetenschappelijke Poen, Tekortschietende in Waardigheid en Ernst, Intellectuele Snob, Pacifist, Anarchist, Atheïst, Jood.
563 Een hart, dat fijngevoelig is en vriendelijk en een tong, die geen van beide is - daar kan men het beste mee te doen hebben.
563 De letterkunde, die de wereld wenst te ontvluchten.
569 De jongemannen zullen niet naar oorlogen in vreemde landen worden gestuurd.
571 Je moogt me hierop citeren.
572 Ze zoet houden.
573 Het enige wat we nu nog kunnen doen is op ze los slaan.
577 Zag onderzeeboot bracht die tot zinken.
581 Geniepige overgave.
584 Schitterende afzondering.
584 De tragedie van oorlogen is dat de vrede gemaakt wordt door de overlevenden.
584 Grote Vier kunnen het niet eens worden.
584 Openbaar Probleem Nummer Een.
585 De zwakkere partij.
586 Een belangrijke boodschap voor elke waarachtige gelover in de Amerikaanse democratie.
588 Huisbakken en eenvoudig als een oude schoen.
588 Vergissen is des Trumans. Truman-krankzinnigheid.
589 Neergang en val van het Roosevelt Rijk.
589 Een logische verklaring nà de feiten.
591 Bankroet, hier zijn wij.
595 Omdat het onzinnig is.

Boekenlijst

I. ALGEMENE WERKEN

ADAMS, J.T., The Epic of America, 1941. (vert.: De geschiedenis van Amerika, 1946); BASSETT, J.S., A Short History of the United States, 1920; BEARD, C.A. en M.R., A Basic History of the United States, 1944; BEARD, C.A. en M.R., History of the United States, 1942; BENIANS, E.A., The United States, a Historical Sketch, 1943; BROWN, R.H., Historical Geography of the United States, 1948; BUTTERFIELD, R., The American Past. A History of the United States from Concord to Hiroshima, 1775-1945, 1947; CHANNING, E., History of the United States, 7 dln, 1906-1932; COLENBRANDER, H.T., De geschiedenis der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, z.j.; COMMAGER, H.S., (ed.), Documents of American History, 2 dln, 1940; Dictionary of American Biography, 20 dln, 1928-1936; Dictionary of American History, 6 dln, 1942; ELSON, H.W., History of the United States of America, 1918; FAULKNER, H.U., A Short History of the American People, 1938; FORMAN, J.E., A History of the American People, 1922; GABRIEL, R.H., (ed.), The Pageant of America, 15 dln, 1925-1929; HART, A.B., (ed.), Source Book of American History, 1925; JOHNSON, E., (ed.), The Chronicles of America Series, 50 dln, 1918-1921; MCMASTER, J.B., A History of the People of the United States, 8 dln, 1890-1913; MORISON, S.E., The Oxford History of the United States, 1783-1917, 2 dln, 1927; MUZZEY, D.S., The American Adventure, 2 dln, 1927; NEVINS, A., en H.S. COMMAGER, The Pocket History of the United States, 1942 (vert.: Beknopte geschiedenis der Verenigde Staten van Amerika, 1948); PAULLIN, C.O., Atlas of the Historical Geography of the United States, 1932; SCHLESINGER, A.M., en D.R. FOX (eds), A History of American Life, 12 dln, 1927-1944; SMITH, J.R., North America, 1924; WINSOR, J., Narrative and criticai History of America, 7 dln, 1884-1889; WOOD, C., A Complete History of the United States, 1942; WOODWARD, W.E., A New American History, 1938; ZUCKER, M., The Philosophy of American History, 2 dln, 1945.

II. ONTDEKKINGSGESCHIEDENIS EN LATIJNS AMERIKA

BALEN, W.J. VAN, De ontdekking van de wereld, 2 dln, 1932; BOLTON, H.E., The Spanish Borderlands, 1921; BOURNE, E.G., Spain in America, 1450-1850, 1904; BREBNER, J.B., The Explorers of North America, 1937; BROUWER, J., Hernán Cortés en Monteczuma, 1933; CROW, J.A., The Epic of Latin America, 1946; CUNOW, H., Geschichte und Kultur des Inkareiches, 1937; DIFFIE, B.W., Latin-American Civilization. Colonial Period, 1945; FRIEDERICI, G., Der Charakter der Entdeckung und Eroberung Amerikas durch die Europäer, 3 dln, 1925-1936; HAMILTON, E.J., American Treasure and the Prize Revolution in Spain, 1501-1650, 1935; HARING, C.H., The Spanish Empire in America, 1947; HAUGEN, E., Voyages to Vinland, 1942; HILDEBRANDT, A.S., Magellan, 1925; HOWE, S.E., In Quest of Spices, 1946; KIRKPATRICK, F.A., The Spanish Conquistadors, 1934; KRETSCHMER, K., Die Entdeckung Amerikas in ihrer Bedeutung für die Geschichte des Weltbildes, 1892; LYNAM, E., (ed.), Richard Hakluyt and his Successors, 1946; MADARIAGA, S. de, The Rise of the Spanish American Empire, 1947; MADARIAGA, S. de, Vida del muy magnífico señor

Don Cristóbal Colón, 1947; MORISON, S.E., Columbus, 1942; ORTIZ, F., Cuban counterpoint: tobacco and sugar, 1947; POHL, F.J., Amerigo Vespucci, Pilot Major, 1944; QUINN, D.B., Raleigh and the British Empire, 1948; RICHMAN, I.B., The Spanish Conquerors, 1919; SHEPHERD, W.R., The Hispanic Nations of the New World, 1919; VERHOOG, P., Guanahaní again, 1947; WILLIAMSON, J.A., The Age of Drake, 1946; WOOD, W., Elizabethan Sea-Dogs, 1919; WRIGHT, L.B., Religion and Empire: The Alliance between Piety and Commerce in English Expansion, 1558-1625, 1943.

III. ± 1600-1763.

ANDREWS, C.M., The Colonial Period of American History, 4 dln, 1934-1938; ANDREWS, C.M., The Fathers of New England, 1919; ANDREWS, C.M., Colonial Folkways, 1919; BISHOP, M., Champlain: The Life of Fortitude, 1948; BONNER, W.H., Pirate Laureate. The Life and Legends of Captain Kidd, 1947; CAMPBELL, D., The Puritan in Holland, England and America, 2 dln, 1899; CLARK, C.U., Voyageurs, robes noires et coureurs de bois, 1934; COULTER, E.M., Georgia. A Short History, 1947; ETTINGER, A.A.,

James Edward Oglethorpe, Imperial Idealist, 1936; FISHER, S.G., The Quaker Colonies, 1919; FISKE, J., New France and New England, 1902; GOODWIN, M.W., Dutch and English on the Hudson, 1919; L'HONORÉ NABER, S.P., Henry Hudson's Reize etc. 1609, 1921; HULL, W.I., William Penn and the Dutch Quaker-migration to Pennsylvania, 1935; JOHNSTON, M., Pioneers of the Old South, 1918; LOWER, A.R.M., Colony to Nation. A history of Canada, 1946; MILLER, P., The Puritans, 1938; MUNRO, W.B., Crusaders of New France, 1918; NETTELS, P., The Roots of American Civilization: A History of American Colonial Life, 1938; PLOOIJ, D., The Pilgrim Fathers from A Dutch Point of View, 1932; SMITH, A.E., Colonists in Bondage, 1948; WERTENBAKER, T.J., The Puritan Oligarchy, 1947; WIEDER, F.C., De stichting van New York in Juli 1625, 1925; WILLISON, G.F., Saints and Strangers, 1946; WRONG, G.M., The Conquest of New France, 1918.

IV. VRIJHEIDSOORLOG

BECKER, C.L., The Declaration of Independence, 1922; BECKER, C.L., The Eve of the Revolution, 1918; BOWMAN, A., The Morale of the American Revolutionary Army, 1943; FORD, H.J., Washington and his Colleagues, 1921; GIPSON, L.H., The Great War for the Empire. The Years of Defeat, 1754-1757, 1946; GOTTSCHALK, L., Lafayette comes to America, 1935; GOTTSCHALK, L., Lafayette and the Close of the American Revolution, 1942; GREENE, E.B., The Revolutionary Generation 1763-1790, 1943; JAMESON, J.F., The American Revolution considered as a Social Movement, 1926; MILLER, J.C., Origins of the American Revolution, 1943; MILLER, J.C., Triumph of Freedom, 1948; PALMER, J.M., General von Steuben, 1937; SCHLESINGER, A.M., The Colonial Merchants and the American Revolution 1763-1776, 1917; SPIEGEL, K., Kulturgeschichtliche Grundlagen der Amerikanischen Revolution, 1931; VAN TYNE, C.H., The American Revolution 1776-1783, 1905; VAN TYNE, C.H., The Founding of the American Republic, 1922; WRONG, G.M., Washington and his Comrades in Arms, 1918.

V. 1783-1860

ARMSTRONG, M.K., The Early Empire Builders of the Great West, 1901; BILL, A.H., Rehearsal for conflict: The War with Mexico, 1846-1848, 1947; JOHNSON, A., Jefferson and his Colleagues, 1919; KEMBLE, J.H., The Panama Route, 1848-1869, 1943; OGG, F.A., The Old Northwest, 1919; OGG, F.A., The Reign of Andrew Jackson, 1919; PAINE, R.D., The old merchant marine, 1921; PAINE, R.D., The fight for a free sea, 1921; PAUL, R.W., California Gold, 1947; SCHLESINGER JR., A.M., The Age of Jackson, 1945; STEPHENSON, N.W., Texas and the Mexican War, 1919; WALWORTH, A., Black Ships off Japan, 1946.

VI. 1860-1865

BAGLEY, W.C., Soil Exhaustion and the Civil War, 1942; BELPERRON, P., La Guerre de Sécession, 1861-1865, 1947; COLE, A.C., The Irrepressible Conflict 1850-1865, 1934; DODD, W.E., The Cotton Kingdom, 1919; FITE, E.D., Social and Industrial Conditions in the North during the Civil War, 1910; FONER, P.S., Business and Slavery: the New York Merchants and the Irrepressible Conflict, 1941; HENDRICK, B.J., Lincoln's War Cabinet, 1946; MACY, J., The Anti-Slavery

Crusade, 1919; MARTIN, E.W., The Standard of Living in 1860, 1942; MEADE, R.D., J.P. Benjamin, 1943; NEVINS, A., Ordeal of the Union, 2 dln, 1947; NICHOLS, R.F., The Disruption of American Democracy, 1948; PAXSON, F.L., The American Civil War, 1912; STEPHENSON, N.W., Abraham Lincoln and the Union, 1918; STEPHENSON, N.W., The Day of the Confederacy, 1919; WOOD, W., Captains of the Civil War, 1921; WRIGHT, E.N., Conscientious Objectors in the Civil War, 1931.

VII. 1865-1914

ALLEN, J.S., Reconstruction, the Battle for Democracy, 1865-1876, 1937; FAULKNER, H.U., The Quest for Social Justice, 1931; FERGUSON, E., Cuba, 1946; FISH, C.R., The Path of Empire, 1919; FLEMING, W.L., A Chronicle of the Reunion of the States, 1919; FORD, H.J., The Cleveland Era, 1919; HACKER, L.M., en B.B. KENDRICK, The United States since 1865, 1932; HAWORTH, P.L., The United States in Our Own Times, 1865-1920, 1920; HICKS, J.D., The American Nation, a History of the United States from 1865 to the Present, 1945; HOWLAND, H., Theodore Roosevelt and His Times, 1921; HYDE, H.M., Mexican Empire. The History of Maximilian and Carlota of Mexico, 1946; KOUWENHOVEN, J.A., Adventures of America 1857-1900. A Pictorial Record from Harper's Weekly, 1938; MACK, G., The Land Divided: A History of the Panama Canal and other Isthmian canal Projects, 1944; MINER, C., The Fight for the Panama Route, 1940; NEVINS, A., The Emergence of Modern America, 1865-1878, 1927; OBERHOLTZER, E.P., A History of the United States Since the Civil War, 5 dln, 1918-1937; PRATT, J.W., Expansionists of 1898, 1936; RANDALL, J.G., The Civil War and Reconstruction, 1937; REGIER, C.C., The Era of the Muckrakers, 1932; SIMKINS, F.B., The South, old and new, 1948; STEWART, W., Henry Meiggs, Yankee Pizarro, 1946.

VIII. 1914-1939

ADAMS, S.H., Incredible Era. The Life and Times of Warren Gamaliel Harding, 1939; ALLEN, F.L., Only Yesterday, (Pocket Book Ed.) 1946; ALLEN, F.L., Since Yesterday, 1940; BONSAL, S., Unfinished Business, 1944; CRANE, M., The Roosevelt Era, 1947; DULLES, F.R., Twentieth Century America, 1945; DUMOND, D.L., America in Our Time, 1896-1946, 1947; HACKER, L.M., American Problems of today, History of the United States since the World War, 1938; HACKER, L.M., A Short History of the New Deal, 1935; HUGH-JONES, E.M. en E.A. RADICE, An American Experiment, 1936; HULL, C., Memoirs of -, 2 dln, 1948; LECHARTIER, G., Intrigues et diplomatie à Washington, 1914-1917, 1919; LILIENTHAL, D.E., TVA. Democracy on the March, 1944; MITCHELL, B., Depression Decade. From New Era through New Deal, 1929-1941, 1947; MORISON, S.E., The Rising Sun in the Pacific 1931-1942, 1948; ODEGARD, P.H., Pressure Politics, the Story of the Anti-Saloon League, 1928; PAXSON, F.L., Postwar Years, 1918-1923, 1948; ROGERS, A., en F.L. ALLEN, I Remember Distinctly. A Family Album of the American People, 1918-1941, 1947; SCHRIFTGIESER, K., This Was Normalcy, 1948; SEYMOUR, C., Woodrow Wilson and the World War, 1921; SOULE, G., Prosperity Decade. From War to Depression, 1917-1929, 1947; WECTER, D., The Age of the Great Depression, 1948; WHITE, W.A., A Puritan in Babylon. The Story of Calvin Coolidge, 1938.

IX. TWEEDE WERELDOORLOG

Advances in Military Medicine (Science in World War II), 2 dln. 1948; BEARD, C.A., President Roosevelt and the Coming of War 1941, 1948; BUTCHER, H.C., My Three Years with Eisenhower, 1946; BYRNES, J.F., Speaking Frankly, 1947; CATTON, B., The War Lords of Washington. The Inside History of Big Business versus the People in World War II, 1948; DAVIS, F., en E.K. LINDLEY, How War Came, 1942; DOUGLASS, F., Ten Eventful Years. A Record of Events of the Years preceding, including and following World War II, 4 dln, 1947; EISENHOWER, D.D., Crusade in Europe, 1948; GOODMAN, J., (ed.), While You Were Gone, 1946; GREENFIELD, K.R., R.R. PALMER, en B.I. Wiley, The Organisation of Ground Combat Troops, 1947. United States Army in World War II; PALMER, R.R., B.I. WILEY en W.R. KEAST, The Procurement and Training of Ground Combat Troops, 1948, United States Army in World War II; PULESTON, W.D., The Influence of Sea Power in World War II, 1947; PYLE, E., Here is Your War, 1945; SHERWOOD, R.E., Roosevelt and Hopkins. An Intimate History, 1948; STETTINIUS JR., E.R., Lend-Lease, 1944; STIMSON, H.L. en McG. BUNDY, On Active Service in Peace and War, 1948.

X. STAATSINRICHTING

BEARD, C.A., American Goverment and Politics, 1941; BEARD, C.A., An Economic Interpretation of the Constitution of the United States, 1913 (nieuwe ed. 1935); BEARD, C.A., The Enduring Federalist, 1947; BEARD, C.A. en W., The American Leviathan. The Republic in the Machine Age, 1930; BECK, J.M., The Constitution of the United States, 1922; BINKLEY, W.E., American Political Parties: Their Natural History, 1945; BINKLEY, W.E., President and Congress,

1947; BROGAN, D.W., The American Political System, 1943; BROGAN, D.W., Politics and Law in the U.S., 1941; CORWIN, E.S., John Marshall and the Constitution, 1919; CORWIN, E.S., The President, Office and Powers, 1941; CURTIS JR., C.P., Lions under the Throne, 1947; FARRAND, M., The Fathers of the Constitution, 1921; FERGUSON, J.H., en E. MCHENRY, The American System of Government, 1947; FLYNN, E.J., You're the Boss, 1947; GALLOWAY, G.B., Congress at the Crossroads, 1946; GOOCH, R.K., Manual of Government in the United States, 1939; HAINES, C.G., The Role of the Supreme Court in American Government and Politics, 1789-1835, 1944; HENDRICK, B.J., Bulwark of the Republic. A Biography of the Constitution, 1937; HERMANS, J.L., Het aandeel van Engeland aan de vorming van het staatswezen der Noord-Amerikaanse Unie, 1941; HESSELTINE, W.B., The Rise and Fall of Third Parties, 1948; KECSKEMETI, P., Political Thought in America (in: Political Thought The European tradition by J.P. Mayer, X, 367-428), 1939; KELLY, A.H. en W.A. HERBISON, The American Constitution, 1948; KEY, V.O., Political Parties and Pressure Groups, 1942; LASKI, H.J., The American Presidency, 1940; MILLIGAN, M, M., The Inside Story of the Pendergast Machine, 1948; ORTH, S.P., The Boss and the Machine, 1919; OSTROGORSKI, M., Democracy and the Party System in the United States, 1910; POLAK, M.V., Schets van het Amerikaansche Uniestaatsrecht, 1940; PRITCHETT, C.H., The Roosevelt Court; a Study in Judicial Politics and Values, 1937-1947, 1948; REDDIG, W.M., Tom's Town, 1947; ROBINSON, E.E., The Evolution of American Political Parties. A Sketch of Party Development, 1924; STEIN, C.W., The Third Term Tradition, 1943; SWISHER, C.B., The Growth of Constitutional Power in the United States, 1945; Van Doren, C., The Great Rehearsal. The Story of the Making and Ratifying of the Constitution of the United States, 1947; WARREN, C., The Supreme Court in United States History, 2 dln, 1935; ZELLER, B., Pressure Politics in New York, 1937.

XI. VERHOUDING TOT DE BUITENWERELD

BAILEY, T.A., A Diplomatic History of the American People, 1946; BAILEY, T.A., The Man in the Street. The Impact of American Public Opinion on Foreign Policy, 1948; BEARD, C.A., American Foreign Policy in the Making, 1946; BEARD, C.A., The Idea of National Interest. An Analytical Study in American Foreign

Policy, 1934; BEMIS, S.F., A Diplomatic History of the United States, 1937; BERNSTEIN, D., The Philippine Story, 1947; BLANSHARD, P., Democracy and Empire in the Caribbean, 1947; CHILDS, J.R., American Foreign Service, 1947; DAVIES, J.E., Mission to Moscow, 1944; DENISON, J.H., Emotional Currents in American History, 1932; DENNY, L., We fight for oil, 1930; DULLES, F.R., China and America. The Story of their Relations since 1784, 1946; DULLES, F.R., The Road to Teheran. The Story of Russia and America 1781-1943, 1945; HARRIS, S.E., The European Recovery Program, 1948; LATANE, J.H., A history of American foreign policy, 1927; LATOURETTE, K.S., The United States Moves Across the Pacific, 1946; LIPPMANN, W., United States Foreign Policy: Shield of the Republic, 1943; MORGAN, T., Hawaii. A Century of Economic Change 1778-1876, 1948; NEARING, S., en J. FREEMAN, Dollar Diplomacy, 1929; NICOLSON, H., Peacemaking 1919, 1944; PERKINS, D., The Monroe Doctrine 1823-1907, 3 dln, 1932-1937; ROSTOW, W.W., The American Diplomatic Revolution, 1946; SHEPARDSON, W.H., The United States in World Affairs, 1939; WEINBERG, A.K., Manifest Destiny. A Study of Nationalist Expansionism in American History, 1935; WELLES, S., The Time for Decision, 1944; WILLKIE, W., One World, 1943; WRIGHT, Q., (ed.), A Foreign Policy for the United States, 1947.

XII. ECONOMISCHE ONTWIKKELING

ADAMS, J.T., Big Business in a Democracy, 1945; ALLEN, W.H., Rockefeller; Giant, Dwarf, Symbol, 1930; ANDREWS, W., The Vanderbilt Legend. The Story of the Vanderbilt Family, 1794-1940, 1941; ARNOLD, T.W., The Folklore of Capitalism, 1948 (1e dr. 1937); BIEHL, M., Die Wirtschaft des Fernen Westens, 1929; BOGART, E.L., Economic History of the American People, 1930; BOGART, E.L. en C.M. THOMPSON, Reading in the Economic History of the United States of America, 1916; BOTSFORD, H., The Valley of Oil, 1946; BUCK, S.J., The Agrarian Crusade: a Chronicle of the Farmer in Politics, 1920; CARNEGIE, A., Autobiography of......, 1920; COCHRAN, T.C. en W. MILLER, The Age of Enterprise: a Social History of Industrial America, 1942; COMAN, K., The Industrial History of the United States, 1917; COREY, L., The Decline of American Capitalism, 1935; DANA, J., A.P. GIANNINI: Giant in the West, 1947; DUTTON, W.S., Du Pont: one hundred and forty years, 1942; EDISON, T.A., The Diary and Sundry Observations of -, 1948; ELLIOTT, C.N., Conservation of American Resources, 1940; FAULKNER, H.U., American Economic History, 1929; GIEDION, S., Mechanization Takes Command, 1948; HANSEN, A.H., Amerika's Rol in de wereldhuishouding, 1947; HENDRICK, B.J., The Age of Big Business, 1919; HICKS, J.D., The Populist Revolt: a History of the Farmer's Alliance and the People's Party, 1931; HULBERT, A.B., The Paths of Inland Commerce, 1919; JACKS, G.V. en R.O. WHITE, Vanishing Lands, 1939; JENNINGS, W.W., A History of Economic Progress in the United States, 1925; JOSEPHSON, M., The Robber Barons, 1934; LANE, W.J., Commodore Vanderbilt, 1942; LARSON, H.M., Guide for the Study of American Business History and Suggestions for their Use, 1948; LIPPINCOTT, I., Economic Development of the United States, 1921; LODGE, R.C., Philosophy of Business, 1945; LUNDBERG, F., America's Sixty Families, 1940; LUNDBERG, F., Imperial Hearst, 1936;

MOODY, J., The Masters of Capital, 1919; MOODY, J., The Railroad Builders, 1919; MORUS, R.L., Wie sie grosz und reich wurden, 1927; MYERS, G., History of the great American Fortunes, 1936; NEVINS, A., John D. Rockefeller. The Heroic Age of American Enterprise, 2 dln, 1941; OGBURN, W.F., The Social Effects of Aviation, 1946; RICHARDS, W.C., The Last Billionaire: Henry Ford, 1947; SHEPARD, W., Food or Famine; the Challenge of Erosion, 1945; SIMONS, A.M., The American Farmer, 1902; SWARD, K., The Legend of Henry Ford, 1948; TAIT JR., S.W., The Wildcatters: An Informal History of Oilhunting in America, 1946; TAUSSIG, F.W., Tariff History of the United States, 1931; THOMPSON, H., The Age of Invention, 1919; VOGT, W., Road to Survival, 1948; WILDES, H.E., Lonely Midas: The Story of Stephen Girard, 1943; WRIGHT, C.W., Economic History of the United States, 1941.

XIII. SOCIALE PROBLEMEN

ALLEN, R.S., Our Fair City, 1947; ASBURY, H., Misdaad en bendewezen in New York, bew. door Luc Willink, 1930; ASBURY, H., Sucker's Progress. An Informal History of Gambling in America from the Colonies to Canfield, 1938; BREARLEY, H.C., Homicide in the United States, 1932; CALHOUN, A.W., A Social History of the American Family, 2 dln, 1917-1918; CARLSON, J.R., The Plotters, 1946; DEUTSCH, A., The Shame of the States, 1948; GUNTHER, J., Inside U.S.A., 1947 (Ned. vert. 1948); HEBERLE, R., Über die Mobilität der Bevölkerung in den Vereinigten Staaten, 1929; HOLLANDER, A.N.J. DEN, De landelijke arme blanken in het Zuiden der Vereenigde Staten, 1933; HUTTON, G., Midwest at Noon, 1946; LÜTKENS, C., Staat und Gesellschaft in Amerika. Zur Soziologie des amerikanischen Kapitalismus, 1929; LYND, R.S. en H.M., Middletown, 1929; LYND, R.S. en H.M., Middletown in Transition, 1937; MCWILLIAMS, C., A Mask for Privilege: Anti-Semitism in America, 1948; ODUM, H.W., Southern regions of the United States, 1936; ODUM H.W., The Way of the South, 1947; Our Cities, their Role in the National Economy, 1937, (United States National Resources Committee); The Problems of a Changing Population, 1938; QUEEN, S.A. en L.F. THOMAS, The city. A study of Urbanism in the United States, 1939; RECKLESS, W.C., Vice in Chicago, 1933; Recent Social Trends, 2 dln, 1933; SHALER, N.S., Nature and Man in America, 1916; SHANNON, F.A., The Farmer's Last Frontier, 1945; SIMONS, A.M.,

Social Forces in American History, 1913; SIMONS, A.M., Class Struggles in America, 1906; VEBLEN, T., Absentee Ownership and Business Enterprise in Recent Times. The Case of America, 1923; WARNER, W.L. en P.S. LUNT, The Social Life of a Modern Community, 1946; ZORBAUGH, H.W., The Gold Coast and the Slum, 1944.

XIV. INDIANEN
BARNES, N., American Indian Verse; Characteristics of Style, 1922; BISSELL, B., The American Indian in English Literature of the Eighteenth Century, 1925; FRIEDERICI, G., Indianer und Anglo-Amerikaner, 1900; H.H. (Helen Hunt Jackson), A Century of Dishonor, 1881; HUNTINGDON, E., The Red Man's Continent, 1919; KROEBER, A.L., Cultural and Natural Areas of Native North America, 1939; LINDQUIST, G.E.C., The Red Man in the United States, 1923; MARTIN, P.S., G.I. QUIMBY en D. COLLIER, Indians before Columbus: Twenty Thousand Years of North American History Revealed by Archaeology, 1947; MORGAN, L.H., The American Beaver and his Works, 1868; MORGAN, L.H., The League of the Iroquois, 1851; MORLEY, S.G., The Ancient Maya, 1946; PECKHAM, H.H., Pontiac and the Indian Uprising, 1947; RADIN, P., The Story of the American Indian 1928; SCHMITT, M.F. en D. BROWN, Fighting Indians of the West, 1948; SEYMOUR, F.W., The Story of the Red Man, 1929; STARKEY, M.L., The Cherokee Nation, 1946; WISSLER, C., The American Indian, 1922; WISSLER, C., Indians of the United States; Four Centuries of Their History and Culture, 1940.

XV. NEGERVRAAGSTUK
APTHEKER, H., American Negro Slave Revolts, 1943; APTHEKER, H., Essays in the History of the American Negro, 1945; BONTEMPS, A. en L. HUGHES (eds.), The Poetry of the Negro 1746-1949, 1949; BOTKIN, B.A., Lay My Burden Down, 1945; BRAWLEY, B., Paul Lawrence Dunbar, 1937; BRAWLEY, B., A Social History of the American Negro, 1921; CHADBOURN, J.H., Lynching and the Law, 1933; COX, O.C., Caste, Class and Race, 1948; DAVIS, A., B.B. en M.R. GARDNER, Deep South, 1946; DONNAN. E., Documents illustrative of the Slave Trade to America, dl. I, 1441-1700, 1930; DRAKE, ST. CLAIR en H. CAYTON Black Metropolis, 1945; DOUGLASS, F., The Life and Time of Frederick Douglass, Written by Himself, 1881; DUBOIS, W.E.B., Color and Democracy: Colonies and Peace, 1945; DUBOIS, W.E.B., The Gift of Black Folk. The Negroes in the Making of America, 1924; EMBREE, E.R., American Negroes: a Handbook, 1942; FORD, J.W., The Negro and the Democratic Front, 1933; FULLER, E., A Star Pointed North, 1946; FURR, A., Democracy's Negroes, 1947; GAINES, F.P., The Southern Plantation, 1928; GRAHAM, S., Children of the Slaves, 1920; GREENE, L.J., The Negro in Colonial New England, 1620-1776, 1942; GYSIN, B., To Master - A long Goodnight, 1947; HARRIS, A.L., The Negro as Capitalist: a Study of Banking and Business among American Negroes, 1936; HAYWOOD, H., Negro Liberation, 1948; HERSKOVITS, M.J., The Myth of the Negro Past, 1941; HOLT, R., George Washington Carver, 1945; HUBERICH, C.H., The Political and Legislative History of Liberia, 1947; ISAACS, E.J.R., The Negro in the American Theatre, 1947; JOHNSON, C.S., The Negro in

American Civilization, 1931; JOHNSON, C.S., Patterns of Negro Segregation, 1943; JONES, L.G.E., Negro Schools in the Southern States, 1928; KANE, H.T., Plantation Parade, 1945; LOGAN, R.W., What the Negro Wants, 1944; LOGAN, S., A Negro's Faith in America, 1946; MATHEWS, B., Booker T. Washington: Educator and Interracial Interpreter 1948; MELLON, M.T., Early American Views on Negro Slavery, 1934; MOON, H.L., Balance of Power. The Negro Vote, 1948; MYRDAL, G., An American Dilemma, 1944; OTTLEY, R., Black Odyssey, 1948; OTTLEY, R., Inside Black America, 1948; PHILLIPS, U.B., Plantation and Frontier 1649-1863, 2 dln, 1910; RAPER, A.F., The Tragedy of Lynching, 1933; WASHINGTON, B.T., Up from Slavery, 1910; WATKINS, S.C., (ed.), Anthology of American Negro Literature, 1944; WEAVER, R.C., The Negro Ghetto, 1948; WESLEY, C.H., Negro Labor in the United States, 1850-1925, 1927; WHITE, W., Rope and Faggot. A Biography of Judge Lynch, 1929; WILEY, B.I., Southern Negroes, 1861-1865, 1938; WILLIAMS, E., Capitalism and Slavery, 1945; WILSON, C.M., Liberia, 1947; WOODSON, C.G., The Negro in Our History, 1922; WYNDHAM, H.A., The Atlantic and Slavery, 1935.

XVI. IMMIGRATIE

ADAMIC, L., A Nation of Nations, 1945; BERCOVICI, K., Around the World in New York, 1924; BOK, E., The Americanization of Edward Bok, 1920; BOWEN, F.C., A Century of Atlantic Travel, 1830-1930, 1930; BOWERS, D.F., (ed.), Foreign influences in American Life: Essays and Critical Bibliographies, 1944; BROWN, L.G., Immigration, Cultural Conflicts and Social Adjustments, 1933; COMMONS, J.R., Races and Immigrants in America, 1920; DAVIE, M.R., Refugees in America, 1947; DUGGAN, S. en B. DRURY, The Rescue of Science and Learning, 1948; HANSEN, M.L., The Immigrant in American History, 1942; HANSEN, M.L., The Atlantic Migration, 1607-1860, 1945; HINTE, J. VAN, Nederlanders in Amerika, 2 dln, 1928; HYMA, A. Albertus C. van Raalte and his Dutch Settlements in the U.S., 1947; ORTH, S.P., Our Foreigners, 1920; STEPHENSON, G.M., A History of American Immigration, 1926; WÄTJEN, H., Aus der Frühzeit des Nordatlantikverkehrs, 1932.

XVII. ARBEIDERSBEWEGING EN SOCIALISME

BRISSENDEN, P.F., The I.W.W.: A Study of American Syndicalism, 1920; CHAPLIN, R., Wobbly, 1948; COMMONS, J.R., (e.a.), History of Labor in the United States, 4 dln, 1918-1935; FONER, P.S., History of the Labor Movement in the U.S.A., 1947; FRANKFURTER, F. en N. GREENE, The Labor Injunction, 1930; HILLQUIT, M., History of Socialism in the United States, 1903; HUBERMAN, L., The Labor Spy Racket, 1937; JOUGHIN, G.L., en E.M. MORGAN, The Legacy of Sacco and Vanzetti, 1948; KUCZYNSKI, J. en M., Der Fabrikarbeiter in der amerikanischen Wirtschaft, 1930; LEVENBACH, M.G., Arbeid in Amerika. De sociale beweging in de Vereenigde Staten, 1926; LEVINSON, E., I Break Strikes, 1935; LINDSEY, A., The Pullman Strike, 1942; MORAIS, H.M. en W. CAHN, Gene Debs, 1948; ORTH, S.P., The Armies of Labor, 1919; SEIDMAN, H., Labor Czars, 1938; STOLBERG, B., The Story of the C.I.O., 1938.

XVIII. TREK NAAR HET WESTEN

BAKELESS, J., Lewis and Clark, Partners in Discovery, 1947; GAGERN, F., VON, Das Grenzerbuch, 1927; HAMMER, L.V., Short Grass and Longhorns, 1945; HOUGH, E., The Passing of the Frontier, 1918; KINCAID, R.L., The Wilderness Road, 1947; LEMONNIER, L., Cavelier de la Salle et l'exploration du Mississipi, 1942; MORA, J., Trail Dust and Saddle Leather. A Book about the American Cowboy, 1946; PAXSON, F.L., History of the American Frontier, 1763-1893, 1929; SKINNER, C.L., Adventurers of Oregon, 1919; SKINNER, C.L., Pioneers of the Old Southwest, 1918; TURNER, F.J., The Frontier in American History, 1920; WEBB, W.P., The Great Plains, 1931; WHITE, S.E., The Forty-Niners, 1918.

XIX. CULTUUR

AGAR, H., Land of the Free, 1935; BEALE, H.K., Are American Teachers Free? Analysis of Restraints upon the Freedom of Teaching in American Schools, 1936; BEARD, C.A. en M.R., The Rise of American Civilization, 4 dln, 1927-1942; BOER, TJ. DE, Amerikaansche Denkers, 1934; BOTKIN, B.A., The American People in Their Stories, Legends, Tales, Traditions, Ballads and Songs, 1946; BOTKIN, B.A., A Treasury of American Folklore, 1944; BOWMAN, C.C., The College Professor in America, 1938; BOYNTON, P.H., A History of American Literature, 1919; BROMBERG, P., Amerikaanse Architectuur, 1946; CROWTHER, J.G., Famous American Men of Science, 2 dln, 1944; CURTI, M., The Growth of American Thought, 1943; DELL, F., Upton Sinclair, A Study in Social Protest, 1927; FLEXNER, J.Th., American Painting. First Flowers of Our Wilderness, 1947; FRANK, W., The New America, 1922; HACKER, L.M., The Shaping of the American Tradition, 2 dln, 1947; HOCKING, W.E., Freedom of the Press in America, 1947; HOFSTADTER, R., Social Darwinism in American Thought, 1860-1915, 1945; HUETIG, M.D., Economic Control of the Motion Picture Industry, 1944; JAFFE, B., Men of Science in America, 1944; KAZIN, A., On Native Grounds, 1942; KIMBALL, TH., Jefferson and the First Monuments of the Classical Revival in America, z.j.; KRANENDONK, A.G. VAN, Geschiedenis van de Amerikaanse Literatuur, 2 dln, 1946-1947; LEHMANN-HAUPT, H., Das

Amerikanische Buchwesen, 1907; LEWISOHN, L., The Story of American Literature, 1939; MACK, E.M., Mark Twain in Nevada, 1947; MICHAUD, R., Littérature Américaine, 1928; MICHAUD, R., Le Roman américain d'aujourd'hui, 1926; MOTT, F.L., American Journalism, 1690-1940, 1947; MUMFORD, L., Herman Melville, 1929; ODUM, H.W., (e.a.), American Masters of Social Science, 1926; PAINE, A.B., Th. Nast. His Period and his Pictures, 1904; PARKES, H.B., The American Experience, 1947; PARKMAN, F., The Journals of -, 1947 (ed. M. Wade); PARRINGTON, V.L., Main Currents in American Thought, 1927-1930; PERRY, B., The American Spirit in Literature, 1918; Press, A Free and Responsible - 1947; ROSTEN, L.C., Hollywood, 1941; SAVELLE, M., The Foundations of American Civilization, 1942; SAVELLE, M., Seeds of Liberty. The Genesis of the American Mind, 1948; SCUDDER, T., Concord, American Town, 1947; SEGDWICK, W.E., H. Melville. The Tragedy of Mind, 1945; SIMON, J., H. Melville: Marin, Métaphysicien, Poète, 1939; SLOSSON, E.E., The American Spirit in Education, 1921; STEARNS, H.E., (ed.), Civilization in the U.S., an inquiry by thirty Americans, 1922; STEARNS, H.E. (ed.), America Now, 1938; STRUIK, D.J., Yankee Science in the Making, 1948; THORP, M., America at the Movies, 1939; TYLER, P., Chaplin, Last of the Clowns, 1948; VAN WYCK BROOKS, The Flowering of New England, 1936; VAN WYCK BROOKS, New England, Indian Summer, 1865-1915, 1940; VAN WYCK BROOKS, The World of Washington Irving, 1944; WRIGHT, L.B., The Atlantic Frontier. Colonial American Civilization, 1607-1763, 1947.

XX. GODSDIENST EN KERKEN

ANDERSON, E.H., A Brief History of the Church of Jesus Christ of the Latter Day Saints, 1925; BATES, E.S. en J.V. DITTEMORE, Mary Baker Eddy: The Truth and the Tradition, 1932; BRODIE, F.M., No Man Knows My History: The Life of Joseph Smith, 1945; DOES, L.P. VAN DER, Christian Science als Sociaal Verschijnsel, 1933; GRINSTEIN, H., The Rise of the Jewish Community of New York 1654-1860, 1945; HALL, T.C., The Religious Background of American Culture, 1930; HUNTER, M.R., Brigham Young, The Colonizer, 1941; JAMES, W., The Varieties of Religious Experience, 1913; KAPLAN, M., The Future of the American Jew, 1948; LINN, W.A., The Story of the Mormons, 1902; LONKHUYZEN, J. VAN, Billy Sunday, z.j.; MAYNARD, TH., The Story of American Catholicism, 1941; MEYER, E., Ursprung und

Geschichte der Mormonen, 1912; MORGAN, D.L., The Great Salt Lake, 1947; NICHOL, F.D., The Midnight Cry, 1944; RIDDERBOS, J., De Theologie van Jonathan Edwards, 1907; SHENK, J.B. en CH.S. RICE, Meet the Amish, 1947; SPERRY, W.L., Religion in America, 1945; VALK, M.H.A. VAN DER, De profeet der Mormonen, Joseph Smith Jr., 1921.

XXI EUROPA OVER AMERIKA

BONN, M.J., Die Kultur der Vereinigten Staaten von Amerika, 1930; BOUTMY, E., Eléments d'une psychologie politique du peuple américain, 1920; BROGAN, D.W., The American Character, 1944; BROGAN, D.W., U.S.A., 1944; BRYCE, J., The American Commonwealth, 2 dln. 1914 (berdruk); CASSERES, J.M. DE, Het Andere Amerika, 1939; FEILER, A., Amerika-Europa. Erfahrungen einer Reise, 1926; GOLDBERGER, L.M., Das Land der unbegrenzten Möglichkeiten, 1905; GIJSEN, M., Ontdek Amerika, z.j.; HUIZINGA, J., Mensch en Menigte in Amerika, 1918; HUIZINGA, J., Amerika Levend en Denkend. Losse Opmerkingen, 1926; KEYSERLING, H., Amerika. Der Aufgang einer neuen Welt. 1930; LAMPRECHT, K., Americana, 1906; LEROY-BEAULIEU, P., Les Etats-Unis au XXe siècle, 1904; MEYER, E., Die Vereinigten Staaten von Amerika. Geschichte, Kultur, Verfassung und Politik, 1920; MOURIK BROEKMAN, M.C., VAN, De Yankee in Denken en Doen, 1914; MÜNSTERBERG, H., Die Amerikaner, 2 dln., 1912; POLAK, M.V., Amerika, 1946; ROUGEMONT, D. DE, Vivre en Amérique, 1947; ROY, C., Clefs pour l'Amérique, 1947; SIEGFRIED, A., Amerika, 1927; SPOERRI, W.T., The Old World and the New, 1937; STEINMETZ, R., Menschenleven in Amerika, 1939.

XXII ENIGE AUTOBIOGRAPHIEËN EN BIOGRAPHIEËN

ADAMS, H., The Education of Henry Adams, 1918; CHINARD, G., Thomas Jefferson, The Apostle of Americanism, 1929; CRANSTON, R., The Story of Woodrow Wilson, 1945; CRESSON, W.P., James Monroe, 1947; CURRENT, R.N., Old Thad Stevens. A Story of Ambition, 1942; FRANKLIN, B., Autobiographical Writings, (ed. C. Van Doren), 1945; FREEMAN, D.S., George Washington, 2 dln., 1948; JEFFERSON, TH., Autobiography, 1743-1790 (ed. P.L. Ford), 1914; KIMBALL, M., Jefferson, 1943; LEWIS, J., Th. Paine, Author of the Declaration of Independence, 1947; LEWIS, L., Sherman: Fighting Prophet, 1932; LEWIS, M.S., Legends that Libel Lincoln, 1946; LINK, A.S., Wilson: The Road to the White House, 1947; MALONE, D., Jefferson, the Virginian, 1948; MAYO, B., Jefferson Himself, 1942; MEREDITH, R., Mr. Lincoln's Camera Man, 1946; PADOVER, S.K., Jefferson, 1942; PAINE, TH., The Complete Writing of -, 2 dln. (ed. P.S. Foner), 1945; PRINGLE, H.F., Theodore Roosevelt, 1931; RANDALL, J.G., Lincoln, the President: Springfield to Gettysburg, 2 dln, 1945; RANDALL, J.G., Lincoln and the South, 1946; RANDALL, J.G., Lincoln, the Liberal Statesman, 1947; REINHARDT, W., George Washington, 1931; ROOSEVELT, F.D., His Personal Letters, 1905-1928, 1948; SANTAYANA, G., Persons and Places, 1944; SCHACHNER, N., Alexander Hamilton, 1946; VANDENBERG, A.H., Alexander Hamilton, the Greatest American, 1924; VAN DOREN, C., Benjamin Franklin, 1938; WASHINGTON, G., Basic Writings of -, 1948; WERNER, M.R., P.T. Barnum, 1923; WHITMAN, W., David Lilienthal, 1947; WOODWARD, W.E.,

Tom Paine, America's Godfather, 1945; WOODWARD, W.E., George Washington: The Image and the Man, 1926.

XXI HET AMERIKAANSE CREDO
BECKER, C.L., How New Will the Better World Be, 1944; BECKER, C.L., Freedom and Responsability in the American Way of Life, 1945; BRIE, F., Die Anfänge des Amerikanismus, 1939; CHAFEE JR., Z., Free Speech in the United States, 1946; COHEN, M., The Faith of a Liberal, 1946; DEWEY, J., Problems of Men, 1946; DUNHAM, B., Man Against Myth, 1947; HALLGREN, M.A., Landscape of Freedom. A Story of American Liberty and Bigotry, 1941; HOFSTADTER, R., The American Political Tradition and the Men Who Made It, 1948; LASKI, H.J., The American Democracy, 1948; MADISON, CH.A., Critics and Crusaders: A Century of American Protest, 1946; VOSSLER, O., Die amerikanischen Revolutionsideale in ihrem Verhältnis zu den europäischen, 1929; WILTSE, CH.M., The Jeffersonian Tradition in American Democracy, 1935.

Register

AAA, 540
Aardappel, 29, 34, 321
Aardewerk, 14, 35, 104
Aardnoot, 349, 485
Abolitionisten, 82, 377
Acadia, 122
Adams, A., 141, 152
Adams, Ch.F., 301, 304
Adams, H., 242, 270, 430, 457
Adams, J., 104, 127, 129, 132, 139, 164, 180, 228, 251, 262, 443
Adams, J.Q., 164, 180, 202, 203
Adams, J.T., 565
Adams, S., 138, 158
Addams, Ch., 562
Adventisten, 234
Afbetalingssysteem, 507
Afgescheidenen, 198, 230
Aguinaldo, 401/3
Alabama, 196, 284, 294, 314, 319, 322, 326
Alabamakwestie, 304
Alaska, 202, 396/7
Alcott, A., 237, 244, 248
Alexander VI, 40
Aliens, 474, 487
Alleghanies, 134 183, 321
Altgelt, J.P., 365, 391
Aluminium, 369, 455
Amana, 236
Amendementen, 158, 305, 322, 367, 413, 414 505/6
Am. Fed. of Labor, 363, 469, 546
Am. Hist. Ass., 431
Am. Hist. Rev., 431
Am. Legion, 466
Am. Mercury, 557
Am. Phil. Soc., 99
Am. System, 206
Amish, 64
Anarchisten, 365
Anderson, Marion, 385, 484
Anderson, Maxwell, 471
Anderson, Sherwood, 197, 351, 445, 560, 595
Andrews, Ch., 565
Annapolis, 102, 104
Anti-Federalisten, 171
Antilla, 4

Anti-Saloon-League, 505
Antisemitisme, 323, 516
Apachen, 354, 357
Apenproces, 520
Appleseed, J., 197
Arbeid, 93, 111, 114, 327
Arizona, 210, 347
Arkansas, 196, 295, 299, 322, 324, 384, 489, 512, 519
Armoede, 114, 157, 222, 411, 423, 424, 457, 480, 489, 530/1, 545, 565
Arthur, Pres., 387
Asbury, F., 192
Asientoverdrag, 80, 122
Assumption, 177
Astor, Fam., 231
Atahualpa, 20
Atala, 41, 229
Atlanta, 307, 327, 505/6
Atlantisch Handvest, 571/72
Atoombom, 521, 542, 575, 581
Audubon, J.J., 245
Auto, 352, 372, 494/7, 546, 574
Avalon, 4
Azteken, 18, 27

Backwoodsmen, 120, 191, 203
Bacon, (opstand), 111
Baekeland, L.H., 369
Bakeliet, 369
Baker, Polly, 97
Baker, R., 234
Baker, R.S., 411, 437
Balboa, 12
Baltimore, 59, 208, 480
Bananen, 402, 550
Bancroft, 125, 131/2, 246, 248
Banken, 310, 492, 534, 539
Baptisten, 94, 274, 513
Barbados, 114
Barnes, H.E., 565
Barnum, P.T., 253, 425, 523
Barton, B., 515/6
Baruch, B., 538
Beard, Ch., en M., 127, 409, 411, 443, 553, 566
Beaumarchais, 151/2
Beauty-Parlors, 505
Becker, C.L., 466, 580
Beeldhouwkunst, 251, 421
Beethoven, 101, 103, 243, 253, 481
Beissel, 73

Bell, A. Graham, 369
Bellamy, Ed., 362, 411

Benét, S.V., 287
Benjamin, J.P., 301
Bennett, J.G., 248
Bevers, 113, 119
Beveridge, Sen., 378, 402
Bibliotheken, 102
Bierce, A., 170, 302, 338, 432
Billings, 148
Billy the Kid, 345
Bimini, 36
Bisons, 356
Black Hawk, 199
Bladensburg, 20
Blaine, J.G., 328/9, 350, 387, 397, 407
Bland, J., 327
Bliksemafleider, 99, 133, 369
Blizzard, 341
Bloedhonden, 27, 307
Blokhut, 163, 203, 207, 387
Boas, F., 384, 411, 431
Boekaniers, 62, 115, 335
Boekenclubs, 564
Bok, E., 508
Bolívar, S., 202
Boll-weevil, 321, 475
Booms, 308, 451, 530
Boone, D., 120, 184, 245, 464
Bosses, 332
Boston, 56, 104, 151, 201, 251, 381, 458
Boston tea party, 137
Boulder Dam, 542
Bouwkunst, 16, 24, 104, 173, 251, 270, 419, 424, 540, 554
Bowie, J., 209
Braddock, Gen., 122
Bradford, W., 96, 102
Brain Trust, 538
Brandaen, Sinte, 4, 32
Brandeis, L.D., 411
Brandewijn, 72
Brant, J., 154
Brazilië, 25
Breton, Kaap, 41
Brillat-Savarin, 227
Brissot, 101
Brook, A. 490
Brook Farm, 237
Brown, J., 286/7

Brownists, 53
Bruce, Sen., 320
Bryan, W.J., 389, 438, 451/2, 520/1, 523
Bryant, W.C., 211
Buchanan, Pres., 286, 295
Buffalo-Bill, 345, 336, 425
Buitenlandse Dienst, 329, 394, 502
Buitenlandse politiek, 182, 184, 202, 209, 394, 406, 546, 584
Bunau-Varilla, Ph., 404
Bundling, 91
Burgoyne, Gen., 149/51
Bijgeloof, 68, 102, 194, 335, 350
Byron, 184, 197, 253

Cabell, 387
Cabeza De Vaca, 37
Caboto, 43
Cabral, 25
Cacao, 29
Caldwell, Ch., 319
Caldwell, E., 477, 490, 563
Calhoun, J., 206, 275
Californië, 39, 44, 210, 285, 375, 385, 466, 471, 494, 498, 517, 523, 526, 528, 532, 543/4, 585
Canada, 41, 117, 135, 209, 528, 551
Capone, Al., 456, 528
Cardiff-mens, 33
Carleton, M.A., 348
Carlyle, Th., 237, 255, 269, 333
Carnegie, A., 232, 334, 365, 375, 395, 470, 546
Carpet-Baggers, 315
Carroll, J., 401
Carson, Kid, 345
Cartier, J., 41
Carver, G.W., 349, 484, 485
Casas, Las, 26, 28
Cash and Carry, 555, 567
Cathay, 1, 5
Cather, Willa, 350, 563
Cavaliers, 52, 268
CCC, 541
Cellophaan, 528
Census, 156
Cervera, Adm., 400
Champlain, S., de, 115
Channing, W.E., 243, 248
Chaplin, Ch., 396, 464, 498, 573
Charleston, 61, 81, 102, 266
Chateaubriand, 40, 100, 190, 196, 228

Checks and Balances, 160
Cherokees, 199
Chicago, 156, 226, 310, 336, 343, 418, 421, 460, 463, 464, 480, 488, 503, 509, 528, 553
Chief Joseph, 357
China, 213, 215, 336, 384, 386, 407, 549, 584
Chinooks, 199
Christian Science, 427, 516
Chr. Sc. Monitor, 428
Churchill, Winston, 537, 571
CIO, 491, 546
City Manager, 413
Civil Service Law, 409
Clark, G.R., 153
Clay, Henry, 200, 205/7, 284/5
Clayton-anti-trust Act, 377, 438
Clemenceau, 318, 444
Cleveland, Pres., 165, 333, 366, 387, 396, 410
Clinton, Gen., 149
Cloar, C., 519
Coalitie-oorlogen, 181, 219
Coffin, L., 281
Coleridge, 5, 228
Coligny, Adm., 42
Columbia, 25, 30, 404
Columbia Universiteit, 106, 443, 517
Columbus, Chr., 1, 9, 323, 374

Columnists, 510
Comanchen, 354
Comic Strips, 509
Compromis-1850, 285
Comstock Lode, 339
Concord, 248
Confederatie, 295
Congres, 166, 329, 544
Connecticut, 166, 229, 511
Connelly, M., 487
Conquistadores, 12
Conspiracy, Doctrine of, 367
Contractarbeid, 309, 379, 386
Contractslaven, 46
Cooke, J., 331, 334
Coolidge, Pres., 453/6, 495, 550
Cooper, J.F. 68, 71, 116, 123, 180, 184, 253, 333
Copley, J.S., 103
Cornwallis, Gen., 154
Coronado, 38
Corruptie, 157, 222, 319/29, 337, 355, 379, 396, 400, 410, 443, 447, 455, 461, 486
Cortereal, 40
Cortés, 7, 15, 39
Cotton, J., 85
Cotton Gin, 219, 260, 369
Coughlin, Father, 465, 504
Cowboy, 343
Crazes, 451
Crediteurenstaat, 548, 584
Credit-Mobilier, 329, 338
Credo, Amerikaans, 175, 326, 485, 489, 571, 591
Creeks, 51, 173
Crises, 202, 207, 225, 286, 337, 530, 586, 591
Crockett, Davy, 195, 204
Cromwell, Oliver, 48, 60, 80, 317
Cuba, 272, 398, 401
Cumberland Gap, 185, 201
Currency Act, 129
Curtis, Vice-Pres., 358
Custer, Gen., 357
Cuzco, 20

Damon, B., 84
Dante, 8, 98, 194, 256
Darwin, Ch., 374, 428, 520
Davenport, H.C., 409

Davis, J., 291, 295, 301, 316
Debiteurenstaat, 548, 584
Debs, E., 389, 470
Debunking, 565/6
Decanisora, 117
D-Day, 578
Defoe, 48, 107, 283
Delaware, 62, 64, 259, 295, 363
Democraten, 171, 361, 388, 488
Democratie, 84, 93, 158, 175, 195, 312, 429, 470, 594
Desertie, 298, 339, 400
Detroit, 124, 460, 488, 532, 573
Dewey, Adm., 400
Dewey, J., 411, 431, 471
Dewey, Th., E., 462, 576, 589
Dewitt Clinton, 225
Diamond, J., 528
Diaz, B., 19
Diaz, P., 395, 549
Dickens, Ch., 53, 190, 206, 229, 276
Dickinson, Emily, 255, *435*
Dienstplicht, 298, 442
Diepvries, 492
Dillinger, J., 528
Dingley-tarief, 378
Dionne-vijfling, 528
Disney, W., 499
Dissenters, 83
Dixie, 268
Dodd, W.E., 565
Donnelly, I., 361
Dooley, Mr., 407, 412
Doopsgezinden, 73, 349
Dos Passos, J., 458, 559, 562
Douglas, S., 286/8
Douglass, F., 267, 320, *325*, 385
Drake, F., 29, 44
Drake, Ir., 375
Drankbestrijding, 198, 243, 277, 328, 378, 448, 455, *505*
Dreiser, Th., 334, 428, 471, *559*, 563
Drew, D., 334/5
Drukpersvrijheid, 107, 509
Dry Farming, 349
DuBois, Dr W.B., 327, 475
Du Bose Heyward, 487
Dunbar, P.L., 327
Du Pont, 527
Dustin, H., 70/1
Dwight, T., 180

Eakins, Th., 515
Eastman, G., 372
Eaton, N., 105
Echtscheidingen, 506
Eddy, M.B., 203, 427
Edison, Th.A., 369, *370*, 374
Edwards, J., 85, 243, 595
Eisenhower, D.D., 577/8
Eldorado, 1, 30, 45, 339
Electriciteit, 374, 542
Eliot, J., 69, 79
Eliot, T.S., 387
Elisabeth, 44, 81
Ellislsland, 386
Embargo, 183
Emerson, R.W., 84, 98, 224, 237, *248*, 288, 428, 589, 595
Enclosures, 46
Engeland, *43*, vgg., 121, *125* vgg., 183, 209, 212, 304, 439, 583
Ephrata, 73
Erie-Kanaal, 225
Erie-spoorweg, 335/7
Erosie, 53, 113, 272, 347, 491, *545*
Escapism, 387, 563
Excise Bill, 177

Exotisme, 229
Expatriatie, 387

Fall, A., 455/6, 549
Farewell Address, 179
Farragut, Adm., 302
Farrell, J.T., 458
Fascisme, 465, 517, 561
Fast, H., 319
Father Divine, 483
Fauna, 30, 113, 342, 397
Federalisten, 171, 179
Federai Reserve System, 414, 438
Field, C., 370
Fillmore, Pres., 210, 247, 285
Film, 315, 352, 415, 482/3, 491, 496, *498*, 512, 518, 528, 544, 561, 585, 587
Fiske, J., 1, 401
Pitch, J., 226, 369
Flora, 9, 30
Florida, 36, 65, 154, 196, 202, 294, 450/2
Folklore, 71, 195, 291/2, 321, 327, 343, 371/2, 375, 519
Ford, H., 124, 324, *371*, 498, 516, 532, 564
Fordney Mccumber Tarief, 455
Forefather's Day, 54
Forest, Lee de, 369
Fort Sumter, 295
Foster, St., 253
Fotografie, 289, 292, 298, 359, 372
Founding Fathers, 158
Fourier, 237
Frankrijk, *41*, *122*, 134, 183, 394
Franklin, B., 46, 48, 73, 86, 90, 92, 93, 97, 103, 104, 111, 126, 131, 133, *150/4*, 246, 259, 406
Franse Revolutie, 179, 202
Freedmen's bureau, 318
Free Enterprise, 586
Free Soil Party, 285
Freud, 87, 506/7
Frontenac, 119
Frustration, 464, 484, 557, 595
Fuller, M., 222, 237
Fulton, R., 225, 369
Fundamentalisme, 520

Gabriël, 266
Gadsden-Koop, 156, 210
Gallatin, Minister, 225

Garbo, Greta, 498, 500, 523
Garfield, Pres., 338, 387
Garibaldi, 301
Garland, H., 350
Garrick, 86
Garrison, W.L., 277, 285, 294
Garvey, M., 487
Geboortebeperking, 495, 506
Gele Koorts, 401, 405
Genealogie, 104, 213, 423
Geneeskunde, 99, 106, 173, 243, 246, 298, 401, 405, 575
General Motors, 546
George III, 133, 154
George, H., 362, 411
Georgië, 64, 199, 294, 307, 490/1
Germantown, 64
Geronimo, 357
Geschiedwetenschap, 246, 430, 564/6, 573/4
Gettysburg, 300, 303, 312, 578
Gevangenissen, 48, 64, 184, 220, 462, 464
Giannini, A.P. 585
Gilbert, 45, 49
Gilpin, G., 483
Girard, S., 221
Gladstone, 160, 304, 425
Glidden, J.F., 349
Gloeilamp, 369, 372
Godkin, E.L., 411
Godsdienst, 49, 91, 193, 233, 274, 306, 334, 425, 509, 512, 555
Goethals, Kol., 405
Goethe, 4, 100, 122, 173, 229, 243, 327, 375, 432
Gold, M., 419, 563
Gold-Rush, 212, 253
Gompers, S., 363
Goodyear, Ch., 369, 374
Gorgas, Dr, 401, 405
Goud, 7, 10, 22, 28, 30, 37, 212, 339, 396, 465
Graanbouw, 305, 347, 370
Graft, 329
Grammarschool, 104
Gramofoon, 369, 372
Gran Chaco-Oorlog, 550
Grangerbeweging, 360
Grant, U.S., 300, 307, 328, 335, 424, 443
Greenbacks, 360
Green, P., 486/7
Greene, Gen., 147
Greenock, H., 251
Green Pastures, 482

Grens, 72, 189, 245, 362, 431
Grenville, 134
Grimké, Gezusters, 279
Grondwet, 158
Groot, H., de, 33, 102
Guanahaní, 10

Hacker, L.M., 565
Hakluyt, R., 44, 50, 102
Hall, Ch., M., 369
Hamilton, A., 149, 159, 168, *171*, 176, 180, 218 310, 443
Hamilton, Gouv., 153
Hampstead, J., 110
Hanna, M.A., 390, 404
Harding, W.G., 163, *446*, 502, 548
Harlan, Rechter, 389
Harmonists, 236
Harrison, Sr., Pres., 199, 207
Harrison Jr., Pres., 372, 389, 410
Harrison, R.B., 482
Harte, B., 350
Harvard-Universiteit, 105, 138, 276, 278, 374, 402
Hatch Act, 348
Hawaii, 397, 572/3

Hawkins, 81
Hawley-Smoot Tarief, 455
Hawthorne, N., 84, 91, 206, 224, 237, 248
Hayes, Pres., 328
Hayne, R., 206
Haywood, W.D., 470
Hearn, L., 432
Hearst, W.R., 391, 398, 409, 526
Hegel, 30
Heine, H., 10, 29, 36, 230, 390/1
Heinemann, B., 236
Heksenprocessen, 102
Held, Th., D., 277
Helvétius, Mme, 152/3
Hemingway, E., 559, 564
Hendrik VII, 43
Hendrik VIII, 43
Henry, John, 327
Henry, Joseph, 246
Henry, O., 340, 350
Hernhutters, 65
Hicks, E., 250
Hildreth, R., 247
Hill, J.J., 334, 346, 358
Hillman, S. 546, 586
Hobo's, 464
Hollywood, 498, 564
Holmes, O.W. Jr, 162, 411
Homestead Act, 288, *310*, 336, 338, 355, 358, 362
Hongarije, 233, 247
Hooggerechtshof, 161, 286, 324, 367, 371, 389, 414, 471, 544
Hooker, Gen., 301
Hoover, H., 333, 447, 455, 457, 530, 532
Hoovervilles, 532
Hopkins, H., 567
Hopkins, J., 60
Houdon, 146, 173/4, 245
Houtindustrie, 104, 109, 113
Howard, Gen., 319, 327
Howard-Universiteit, 326
Howe, E., 219, 369
Howe, Gen., 149
Hudson, 57
Hugenoten, 42, 62
Hughes, L., 478, 484, 536
Huifkar, 493
Huis van Afgevaardigden, 166

Hull, C., 567, 572
Humor, 268, 327, 434, *562*
Hurons, 101, 116
Hutchinson, A., 56, 94
Huxley, T.S., 374

Idaho, 347, 414
Ieren, 232, 363, 385, 419
Illinois, 196, 284, 287, 332, 366, 386
Immigratie, 46, 72, 228, 242/3, 298, 310, 351, 379, 473
Imperialisme, 176, 362, 401, 406
Inca's, 23
Indiana, 196, 284, 465
Indianen, *34*, 62, *65*, 66, 70, 100, 106, 117, 153, 173, 182, 184, *198*, 225, 296, 299, 337, *352*, 415, 467
Indian Bureau, 355
Indian Fighters, 71
Indian File, 68, 190, 233
Indian Summer, 198
Indigo, 76
Individualisme, 84, 88, 195, 233, 362
Industrie, 110, 176, 206, 218, 249, 296, 309, 321, 322, 370, 496, 507, 529, 574, 586
Industriële revolutie, 80, 205, 218, 321
Initiatief, 165/6, 413
Injunction, 367, 389, 470
Inkomstenbelasting, 309, 361, 363, 389, 414, 438, 455
Iowa, 196, 233, 247, 338, 494
Irokezen, 116/7
Irving, W., 253
Isabella, 9
Isolationisme, 180, 546, 552, 573, 584
IWW, 470

Jackson, A., *200/3*, 245, 251, 265
Jackson, 'Stonewall', 92, 300
Jamaica, 115, 181
James, H., 387
James, Jesse, 345
James, W., 392, 420
Jameson, J.F., 565
Japan, 6, 215, 386, 432, 548, 572, 579
Jefferson, Th., 101, 139, 142, 158, 161, 164, 168, *172*, *179/80*, 187, 198, 205, 243, 245, 251, 263, 273, 406, 553, 589
Jenkins' ear, (Oorlog), 122, 134
Jeugd, 497/8, 507
Jezuïeten, 82, 307
Jim Crow, 276, 323
Joden, 9, 31, 74, 221, 252, 301, 334, 385, 419, 516

Johns Hopkins Universiteit, 374
Johnson, A., 316
Johnson, J.W., 476/9, 480/1
Johnson Act, 552
Juárez, B., 394
Jubilee singers, 263

Kaapvaart, 109
Kabeljauwvangst, 108
Kafka, F., 98
Kalb, Gen., 152
Kalm, P., 119, 127
Kano, 35, 68, 112
Kansas, 38, 196, 286, 324, 338, 347, 349, 543
Kansas-Nebraska-Act, 286
Kapitalisme, 47, 172, 309 310, 361, 368/9, 374, 487, 586
Karel I, 52, 59, 115
Karel II, 60
Katholicisme, 27, 135, 192, 334, 388, 465, 486, 516
Katoen, 260, 286, 303, 305, 321, 491, 541
Kearney, 385
Kellogg-Pact, 548

Kelk, C.J., 376
Kemble, Fanny, 263
Kentucky, 184, 191, 291, 295, 302
Ketterjacht 180, 442, 471, 525, 564, 588
Kidd, Captain, 109
Kiesrecht, 167, 323, 488
Kinderarbeid, 111, 220, 472, 479, 525
King Philip's War, 70
King's College, 106
Kino, Pater, 39
Kipling, R., 402
Kleine Stad, 328, *350/2*, 588
Klondyke, 396
Knights of Labor, 363
Know Nothing-Beweging, 385
Knox, Gen., 147
Kossuth, 247
Kosziusko, Th., 152, 317
Ku Klux Klan, 322, 325, 365, 498

Labadisten, 73
Labor Rackets, 463
Lafayette, 152, 224, 442, 445
La Follette, 378, 393, 413, 441, 453, 469, 544
La Guardia, 384, 463, 470
Lampell, M. 308
Landbouw, 30, 34, 68, 111, 347, 349, 358, 370, 491, 533, 534, 540, 541, 543
Lardner, Ring, 559
La Salle, R.R., de, 117
Laurens, H., 81
Lazear, J.W., 401
Lease, M.E., 361
Lederkous, 184
Lee, Ann, 234
Lee, R., 92, 287, 295, 300, 308, 443
Leen- en Pachtwet, 567/9, 574
Leiden, 54
Leif Erikson, 33, 323
Lenau, N., 228
Letterkunde, 253, 327, 350/2, 558/64
Lewis, J., 546
Lewis, M., 182, 246
Lewis, S., 351, 381, 419/21, 467, 471, 513, 529, 561, 563
Lexington, 138, 150
Liberator, 277
Liberia, 284, 487
Lift, 369, 374

Lilienthal, D.E., 541
Liliuokalani, 397
Lincoln, A., 191, 205, 230, *287/9*, 307, 312, 327, 537, 595
Lind, J., 253
Lindbergh, Ch., A., 494, 517, 528, 552
Lindsay, V., 366, 390, 487
Lippmann, W., 510
Liverpool, 80, 406
Leger, 147, 157, 575/7
Llano Estacado, 39
Lloyd, H.D., 376, 411
Lloyd, J., 43
Lobbies, 378, 404, 456, 505
Locke, J., 43
Log Rolling, 329
London, J., 428, *433*, 464
Long, H., 466, 528
Longfellow, H.W., 74, 85, 116, 122, 224, 248, 253, 279
Los Angeles, 214, 379, 502, 585
Louis, J., 529
Louisiana (Gebied), 117, 181
Louisiana (Staat), 196, 261, 294, 322, 366
Lowell, J.R., 168, 209, 224, 248
Loyalisten, 131, 305
Lucas, Eliza, 76
Luce, H., 508/9
Luchtballons, 213, 298
Luchtrem, 369
Luchtverzorging, 495, 528
Lundy, 278/9
Lynchen, 297, 324, 470, 476, 499, 528

MacArthur, Gen., 580
MacCall, J.E. 481
MacClellan, Gen., 301
MacCormick, 219, 297, 369
MacCullers, C., 490, 560
MacKay, 297
Mackenzie, A., 183
MacKinley, Pres., 390, 398, 402
MacKinley-Tarief, 378
MacLeish, A., 558
Macpherson, Aimée, 234, 523, 561
Madison, J., 159, 171, 183, 201, 223, 273
Madoc, 32
Magazines, 107, 345, 411, 413, 508
Magelhaens, 14
Mahan, Adm., 408
Main Street, 314, 351

Maine, 170, 196, 284
Maine (schip), 399
Maïs, 15, 34, 177, 321, 370
Mandanen, 33, 199
Mandencultuur, 35
Mandeville, J., 5
Manhattan, 58
Manifest Destiny, 401, 406
Manilla, 400
Mann, H., 243
Manon Lescaut, 118, 245
March To Sea, 307
Marlowe, 44
Marquand, J.P., 91, 458
Marsh, O., 31
Marshall, Gen., 580, 589/91
Marshall-Plan, 589/91
Marshall, J., *161*, 200, 291
Marskramers, 112
Marx, K., 305, 362, 429, 487, 530, 566
Maryland, 59, 102, 104, 295, 357
Massachusetts, 49, 56, 128, 138, 244, 298, 381
Masters, E.L., 291, 558
Mather, C., 83, 85, 89, 97, 106, 243
Mauldin, B., 577
Mauve-Decade, 424

Maximiliaan, 394
May, K., 189, 215, 254, 352
Maya, 15
Mayflower, 54, 102
Mayflower-Compact, 54
Meade, Gen., 303
Meiggs, H., 395
Melasse, 79, 109, 128, 136
Mellon, Fam., 311, 447, 455, 469
Melville H., 84, 256
Mencken, H.L., 163, 476, 557
Mercantilisme, 128
Mergenthaler, O., 369
Merrymount, 96
Methodisme, 193, 274, 515
Mexico, 15, 209, 212, 394, 549
Mexicaans Avontuur, 394
Michigan, 196, 226, 231, 236, 465
Miller, J. 350
Miller, S.F., 162
Miller, W., 235, 277
Millionnairs, 423, 444, 526, 528, 588
Mills, C., 251
Minuit, P., 58
Minnesota, 33, 338, 351, 355, 370, 388, 523
Misdadigheid, 340, 462, 471, 480, 497, 508/9, 528
Mississippi (R.), 37, 117, 196, 340, 434, 543
Mississippi (Staat), 196, 284, 294, 319, 322, 477, 490, 506
Missouri (R.), 182, 184, 190
Missouri (Staat), 196, 284, 295, 485, 525
Missouri-Compromis, 284, 286
Mitchell, M., 315
Moederdag, 416, 469
Molly Maguires, 363
Monroe, J., 201, 273, 551
Monroeleer, 202, 395, 406/7
Montalvo, 39
Montana, 338/9, 340, 347
Montcalm, 123
Montesquieu, 160, 221, 274
Montezuma, 18
Monticello, 173
Montreal, 41
Mooney, Tom, 470
Moore, E., 222
More, Th., 24, 46
Morgan, H., 115, 335

Morgan, J.P., 335, 404, 440
Morgan, L., H., 117, 429
Morgenthau, H., 538
Mormonen, 31, *237*, 277, 349, 516
Morse, S., 209, 369
Morton, 96
Motley, J.L., 125, 247/8, 329, 431
Mount Dragon, 97
Mount Vernon, 105, 145, 383
Mozart, 103, 253
Muckrakers, 412, 555
Mühlenberg, 147
Muziek, 89, 102, 110, 173, 192, 193, 251, 283, 288, 308, 321, 343, 345, 449, 474, 482, 504, 527, 585
Myrdal, G., 74

NAACP, 327, 481
Napoleon I, 133, 140, 181, 229, 508
Napoleon III, 394
Narvaez, 37
Nash, Ogden, 1, 169, 563
Nast, Th., 330/1, 408
Nation, The, 411, 557
Nationaliteiten, 383
Nebraska, 38, 286, 347, 349, 351, 361, 390
Nederland, 58, 153, 337
Negers, 28, *74*, 159, 319/20, 367, 385, 475, 497, 516
Neo-Classicisme, 251
Neutraliteitswetten, 552, 555, 567
Nevada, 167, 213, 339, 347
New Deal, 176, 205, 488, 538, 586
Newfoundland, 40, 45, 569
New Freedom, 377
New-Hampshire, 64
New-Jersey, 64, 415, 438, 503
New-Mexico, 210, 285, 347, 581
New Orleans, 118, 201, 264
New Republic, 557
New York, 151, 156, 176, 225, 228, 272, 295, 297, 298, 330, 388, 406, 419, 458, 494/5, 531, 534, 562/3
New York Sun, 248, 331
New York Times, 331, 411, 447, 507, 510, 569, 590
Nez Percés, 357
Nicaragua, 404
Nicollet, 117
Nieuw Amsterdam, 58
Nieuw Engeland, 82, 92, 101, 108, 129, 142, 215, 347
Nieuw Frankrijk, 119
Nieuw Nederland, 57, 65

NIRA, 540
Noord-Carolina, 45, 60, 102, 291, 295, 319, 322, 325, 490
Noord-Dakota, 338, 347, 350
Noordwest, Doorvaart, 41/44, 183
Noormannen, 33
Norris, F., 360, 411
Norris, Sen., 441, 456, 470, 526, 541/2
Norris-La Guardia-Act, 470, 588
Noyes, J.H., 237
NRA, 540
Nullificatie, 179, 206
NYA, 541
Nye, Sen., 439, 552

Oera Linda Bok, 31
Oglethorpe, J., 64
Ohio (R.), 153, 184, 190, 196
Ohio (Staat), 196, 464, 511
Oklahoma, 347, 357, 506, 511, 543
Old South, 268, 314, 594
Onafhankelijkheidsverklaring, 106, 128, 139, *142*, 154, 259, 578

Onderwijs, 78, 104, 141, 187, 243, 325/6, 374, 443, 488, 494, 498, 511, 523, 592
Oneida, 237
Onkerkelijkheid, 516
Ontvluchte Slavenwet, 285
Ontwaken, Groot, 86, 104, 112
Oorlog, (1812-1814), 201
Oorlog, (1898), *399*, 407, 550
Oorlogsschulden, 552
Ordonnanties, 187
Oregon, 211, 397
Oregon System, 413
Oregon Trail, 211
Overlord, Operatie, 578
Overtocht, 231, 232, 380
Owens, J., 479
Oxford-Beweging, 518

Paard, 30, 353
Pacific, 13/4, 182, 397, 407, 548, 572, 579
Pacifisme, 406, 552
Paine, Th., 49, 132, *139*, 154, 158, 327, 547, 575, 589
Panama, 12/4, 115, 403, 549
Panamakanaal, 211, 403, 407
Panamerikaanse Congressen, 407, 511
Papiergeld, 112, 129, 149, 309, 360
Parker, D., 563
Parkman, F., 247/8
Partijconventies, 164, 328
Partijen, 168, 205, 364, 376, 378, 454
Passage, Middle, 80
Payne-Aldrich-Tarief, 378
Peale, Ch., 245
Pearl Harbor, 504, 552, 567, 572/3
Pearson, D., 510
Pelshandel, 109, 120, 135, 221
Pendergast, Th., 461, 588
Penn, W., 62, 66
Pennsylvania Dutch, 64
Pennsylvanië, 62, 101, 132, 259, 318, 331, 365, 471
Pepys, S., 60, 62
Pequods, 56, 71
Perry, M.C., 215
Pers, 107, 126, 164, 199, 222, 230, 247, 267, 358, 369, 398, 408, 416, 428, 451, 478, 485, 498, *508*, 587
Pershing, Gen., 442
Peru, 14/5, 20, 23, 395

Petroleum, 374, 375, 405, 456, 497, 549
Philadelphia, 62, 99, 100, 107, 138, 151, 158, 227, 331, 369, 411
Philanthropie, 221, 526
Philhellenen, 202
Philippijnen, 401, 403, 548, 580
Phillips, W. 278, 294
Pierce, Pres., 286
Pilgrims, 53, 68
Pinzon, Gebrs., 9
Pioniers, 187, 193, 341, 358
Pithole City, 375
Pittsburgh, 184, 364/5, 411, 419, 511
Pizarro, F., 13, 15, *20*, 396
Plains, 340, 352
Plockhoy, 59
Plymouth, 54, 102
Pocahontas, 51
Poe, E.A., 60, 84, *254*
Polk, Pres., 208
Polo, Marco, 5, 375
Polygamie, 240, 507
Ponce de Leon, 36
Ponte, L. da, 253
Pontiac, 124, 135
Poor Whites, 111, 270
Populisten, 361/3, 389
Portages, 112
Portsmouth, 56
Post, 113, 484
Powderly, T., 363
Powers, H., 251
Prairie-Indianen, 35/6, *353*
Prehistorie, 30, 353
Prescott, W.H., 247/8
President, 162, 208, 317, 410, 446
Priester Johannes, 8
Prikkeldraad, 348/9
Princeton-Universiteit, 106, 438, 517
Pringle, J., 133
Proclamatie 1763, 135
Proclamatie 1863, 305
Prospectors, 215, 339
Providence, 56, 94
Psycho-Analyse, 506/7
Pueblos, 35, 39, 347
Puerto Rico, 401
Pulitzer, 398, 409
Pullman, 366
Pullman-staking, 366

Puriteinen, 53, 55, 79, *82*, 89, 97, 243/4
Purnell, B., 518
PWA, 540

Quakers, 63, 81, 87, 100, 124, 227, 281, 593
Quarantaine Rede, 553
Quebec, 41, 116, 123
Quebec Act, 135
Quebec, Slag bij, 123
Quetzelcoatl, 18
Quito, 20
Quit Rent, 129, 157
Quiz, 505

Raalte, A.C. van, 189
Rabelais, 42, 107, 293
Radio, 352, 369, 452, 465, 493, *502*, 530, 534
Raleigh, W., 45, 52, 102
Randall, J.H., 565
Rasdiscriminatie (zie: neger), 358, 385, 515
Raynal, Abbé, 101
REA, 542
Recall, 413
Rechtspraak, 47, 219, 243, 334, 376, 409, 477
Reconstruction, 315
Referendum, 413

Reformatie, 46
Remigratie, 55, 229, 387, 473
Reno, 507
Republikeinen, 171, 177, 338, 387, 398, 488
Revival, 193, 277, 361, 406
Revolver, 369
Rhode Island, 56, 137, 143
Rhodes, J.F., 431
Rice, E., 458
Richmond, 295, 302, 308
Roanoke, 45
Robber Barons, 334, 419
Roberval, 41
Robeson, P., 484, 501
Robinson, E., 308
Robinson, J.H., 565/6
Rochambeau, Gen., 153
Rockefeller, J.D. 334, *375*, 393, 468, 472, 523, 526
Rölvaag, O., 342, 350, 358
Rogers, W., 506, 550
Romantiek, 228, 243, 249
Roosevelt, Mevr., 481, 488, 510, 536
Roosevelt, F.D., II., 166, 176, 333, 442, 457, 472, 506, 509, 528, *534*, 545, 551, 569, 576, 578, 585
Roosevelt, Th., 292, 365, 376, *391*, *401/5*, 409, 412, 414, 419, 543
Rotsgebergte, 31, 339/40
Rough Riders, 401
Routledge, Ann, 291
Rubber, 369, 374, 550, 574
Ruilhandel, 72, 111
Rum, 65, 72, 79, 124
Runensteen, 33
Runyon, D., 462, *562*
Rush, B., 106, 148
Rusland, 202, 396/7, 408, 429, 456, 481, 571, 584
Rijst, 76, 260

Sacagawea, 182
Sacco en Vanzetti, 464, 471
Salem, 102
Salt Lake City, 239/41
Sampson, Adm., 400
Sandburg, C., 290, 357, 282
San Francisco, 156, 212, 253, 386, 406, 581
Santayana, G., 430
Saratoga, 151/3
Saroyan, W., 1, 560, 564

Scalawags, 316
Scheepsbouw, 8, 43, 109, 128, 456, 568
Scheepvaartwet, 128
Schilderkunst, 103, 252, 417, 423, 490, 514
Schiller, 100, 148
Schlesinger, A.M. - Sr, 565
Schley, Adm., 400
Schots-Ieren, 72, 194
Schrijfmachine, 369, 372, 409
Schubert, F. 254
Scott, Dred, 286
Scott, Gen., 210
Scott, W., 194, 197, 252, 268, 292
Scottsboro-Proces, 480
Sears Roebuck, 492/3
Secten, 63, 233, 517
Seeley, J.R., 121, 408
Sekseprobleem, 236
Senaat, 166
Sequoia, 199
Service-Cultus, 468, 513
Seume, J.G., 148
Seward, Min., 273, 288, 396
Shafter, Gen., 400
Shakers, 234
Shakespeare, 4, 7, 44, 51, 98, 102, 150, 253, 256, 268, 283, 290, 293, 499, 501
Shaw, G.B., 191, 237, 431
Shawnees, 198
Shays, D., 158
Shearer, W.B., 456
Sheridan, Gen., 302, 357
Sherman, Gen., 300, 307, 387
Sherman-Antitrustwet, 365, 376
Sholes, C.L., 369
Sigaretten, 416, 504, 529, 574
Sinclair, U., 159, 411, 508, 559
Sint Laurens, 4, 41
Sint Xavier-Universiteit, 516
Sioux, 100, 226, 354
Sitting Bull, 355/8
Slanke Lijn-Cultus, 416, 491
Slater, J., 218
Slauerhoff, J.J., 3
Slavenfokkerij, 78, 262
Slavenhandel, 25, 56, 79, 81, 260 vgg
Slavernij, 28, 46, 51, 56, 76, 77, 259, 305
Smeltkroes, 74, 382
Smith, Adam, 1, 137, 142, 172, 406
Smith, Al., 516

Smith, John, 51
Smith, Joseph, 31, 237
Smith, Lillian, 487
Smith, L.P., 387
Smithsonian Institution, 246
Smokkelhandel, 129
Sociale Strijd, 111, 141, 204, 220, 222, 278, 293, 309, 321, 361, 469, 499
Social Gospel Movement, 411
Socialisme, 361, 362, 430
Social Security, 541
Soto, H. de, 37
Sousa, 400
Spanje, 1, *9 vgg*, *35 vgg*, 202, 398, 401
Sparks, J., 146, 248
Specerijen, 7
Spencer, H., 114, 401, 428, 433, 438, 521
Spiriting, 47
Spirituals, 482
Spoils System, 205, 208, 409
Spoorwegen, 336, 346, 360/1, 411, 496
Sport, 89, 451, 479, 495, 503, 509, 524, 529
Squanto, 54
Squatters, 134
Stakingen, 222, 364, 366, 471, 544, 546

Stamp Act, 129, 135
Standardisering, 507
Standard Oil, 376, 411, 473
Standish, M., 102
Statistiek, 532
Stark, Gen., 147
St. Clair, Gen., 147
Steden, De Zeven, 4, 38
Stedenvorming, 52, 56, 62, 84, 94, 175, 176, 190, 226, 272, 417, 458, 488
Steffens, L., 333, 411
Steinbeck, J., 497, 527, 544, 563
Steinberg, 562, 586
Stephens, A., 274
Stephens, J.L., 16
Steuben, Gen., 148
Stevens, Th., 317
Stoomboot, 226, 369
Stowe, H.B., 281, 311
Strang, J.J., 235
Strike, 329
Stuart, G., 146, 201
Stuyvesant, P., 58
Suiker, 29, 68, 136, 261, 389, 529, 550
Sully, Th., 252
Sumner, Sen., 317
Sumner, W.G., 412, 428, 443
Sumter, Gen., 191
Sunday, Billy, 442, 505, 521/3, 561
Suriname, 282
Swedenborg, 197
Swift, J., 12, 100, 184, 256

Tabak, 29, *51*, 111, 259, 321
Taft, Pres., 378, 393
Taft-Hartley-Act, 588
Talleyrand, 172, 181, 227, 243
Tammany, 62, 332
Tarbell, Ida, 411
Tarieven, 176, 206/8, 218, 288, 310, 377, 393, 411, 438, 454, 584
Tarkington, B., 352
Taylor, Gen., 209
Taylor-System, 507
Teapot-Dome-Schandaal, 455
Techniek, 99, 173, 219, 297, 336, 349, 368, 405, *492*, 528
Tecumseh, 198
Tekentaal, 353
Telefoon, 369, 372, 409, 460

Telegraaf, 208, 298, 369
Televisie, 575
Tennessee, 189, 196, 204, 295, 316, 322, 520, 542,
Tenochtitlan, 18
Texas, 196, 209, 294, 322, 342, 349, 379, 518, 543, 585
Textielkunst (en-Industrie), 8, 104, 219, 499
Thompson, D., 510, 529
Thoreau, D.H., 84, *249*, 288, 589
Thirties, 527
Thurber, J., 506, 562
Tippecanoe, 199, 207
Tocqueville, 219, 467
Tolson, M., 384
Toneel, 102, 253, 268, 283, 327, 482/3, 487, 503, 562
Tordesillas, Verdrag van, 40
Toscanelli, 8
Toscanini, Arturo, 384, 474, 504
Touro, J., 221
Tractor, 370, 492
Transatlantische Kabel, 370
Transcendentalisten, 237, 249, 428
Transculturatie, 29
Treksluiting, 528, 574
Truman, H.S., 462, 576, 586/8, 590/3
Trusts, 195, *376*, 389, 411, 414, 438, 455, 472
Truth, S., 265
Tubman, H., 280/1
Turgot, 181
Turner, F.J., 401, 411, 431, 566
Turner, Nat, 266
Tuskegee, 326, 485
TVA, 541
Twain, M., 47, 268, 339, 365, 369, 417, *433*
Tweed, 330/1, 392, 408
Twenties, 448
Tyler, Pres., 201, 215

Uitvindingen, 219, 297, 349, 368, 372, 492/3, 504, 575
Ulloa, 39
Un-American Activities, 588/9
Uncas, 68
Underground Railroad, 279
Underwood-Act, 438
Unitarisme, 243, 277
United Fruit Cy, 550
Universiteit van Chicago, 530
Universiteit van Pennsylvanië, 244
Universiteit van Virginia, 173, 245, 275
Universiteit van Wisconsin, 414

UNO, 481
Utah, 210, 239, 242, 285, 336, 347, 414, 416
Utopieën, 233

Vakbeweging, 222, 310, 363, 368, 411, 469, 540, 546, 576, 588
Valley Forge, 145, 148
Van Buren, Pres., 207
Vanderbilt, 334/5, 420, 529
Van Tyne, C.H., 565
Veblen, Th., 163, 351, 376, 396, 411, 430, 431
V.E.-Day, 579
Veeteelt, 30, 185, 321, 343
Vega, Lope de, 19
Venetië, 5, 40
Venezuela, 25
Verdraagzaamheid, 60, 63, 87, 174
Verenigingen, 322, *467*
Verhulst, W., 58
Verkeer, 24, 112, 161, 196, *224*, 296, 370, 406, *495/6*
Vermont, 170, 185
Verrazzano, G., de, 41, 57
Versailles, 154, 444

Verspilling, 113
Vesey, D., 266
Vespucci, Amerigo, 10/11
Vestdijk, S., 115
Veto, 165, 286
Vice-President, 166
Vicksburg, 302
Villard, O.G., 557
Vincennes, 153
Virginië, 43, *50*, 52, 82, 92, 102, 111, 129, 133, 243, 266, 268, 295, 302, 477
Visvangst, 108, 396
V.J. - Day, 581
Vliegtuig, 369, 374, *493*
Vloot, 303, 400, 548, 575
Vluchtelingen, 474
Volkenbond, 445
Volstead Act, 505
Voltaire, 30, 66, 100/2, 107, 153, 180, 197, 221, 327, 442
Vrouw, 49, 51, 72, 102, 141, 190, 211, 222, 234, 243, 265, 305, 341, 414, 497
Vrijheidsbeeld, 421, 460
Vulpen, 409

Wagner-Act, 540, 588
Walker, J., 451, 461/2
Wallace, H.A., 485, 576, 589
Wallstreet, 59, 176, 314, 453
Walvisvaart, 108
Wampoengeld, 112
Waneta, 354
Ward, A., 88, 234
Ward, L., 429
Ward, N., 200
Warren, R.P., 466
Washington, B.T., 326, 485
Washington, G., 46, 52, 123, 133, 138, 143, *144*, 163, 168, 176, 227, 245, 251, 259, 273, 401, 403, 537, 565
Washington (Staat), 338, 347
Washington (Stad), 177, 201, 220, 326, 407, 480, 496
Waterwegen, 225
Wayne, Gen., 185
Weber, M., 114, 205
Webster, D., 206/10, 285
Weems, Parson, 146
Weken en Dagen, 469
Wereldoorlog, Eerste, 439, 470, 548, 567
Wereldoorlog, Tweede, 417, 488, 497, 548, 568
West, B., 103

West, Mae, 528
Westen, Trek naar, 72, 185, 187, 211
West-Indië, 114, 181, 478, 485
Westindische Compagnie, 58
Westinghouse Rem, 369
West-Virginië, 271, 295
Wetenschap, 99, 245, 348, 474, 485
Wetsbederf, 338, 367
Wetteloosheid, 190
Wharton, E., 423, 432
Wheeler, J., 400
Wheeler, Sen., 571/3
Wheeler, W.B., 378
Wheeler-Howard, Act, 358
Whigs, 206
Whisky, 177, 300, 317, 328, 353, 397, 448
Whistler, 387, 423
Whitefield, G., 81, 86
Whitman, W., 165, 432
Whitney, E., 219, 260, 369
Wildcatters, 275
Wilde, Nobele, 23, 100, 239, 247
Wilkinson, J., 234
William And Mary, 105
Williams, B., 327
Williams, R., 56, 87, 94, 142
Willkie, W., 547, 569, 584
Wilson, E., 474
Wilson, W., 160, 333, 377, 393, *437*, 471, 549, 572, 576, 583
Winchell, W., 510
Windmolen, 349
Winland, 33
Winthrop, J., 49, 56, 96, 102
Wisconsin, 196, 338, 413, 472
Woestijn, 211, 341
Wolfe, Gen., 123, 151
Wolkenkrabbers, 374, 421, 459, 532
Woninginrichting, 104, 422, 423, 498
Wood, F., 330
Wood, G., 417
Wood, J., 219
Woollcott, A., 510
Woudloper, 119, 191
WPA, 540, 562
Wright, Gebrs., 369, 374, 414
Wright, R., 484
Wyoming, 347, 363, 414

Yale Universiteit, 105/6, 137, 180, 374, 524

Young, B., 239
Yorktown, 154

IJzer- en Staalindustrie, 110, 296, 321, 365, 370, 546

Zangwill, I., 382
Zending, 8, 49, 65, 69, 119, 121, 154, 192, 353, 397, 402, 516
Zenger, P., 107
Zevenjarige Oorlog, 122, 136
Ziekten, 30 71, 99, 189, 199, 353, 401, 405, 480, 506
Zilver, 22, 28, 339, 389, 465
Zimmermann, 73
Zoar-Secte, 236
Zucker, M., 566
Zuid-Carolina, 60, 76/8, 132, 260, 294, 307, 319, 322, 488
Zuid-Dakota, 347

De Illustraties

De cijfers verwijzen naar de bladzijden

The Pageant of America: 57, 61, 68, 68, 70, 73, 76, 85, 95, 106, 107, 108, 109, 116, 120, 136, 140, 150, 168, 185, 190, 193, 199, 211, 212, 240, 244, 255, 260, 261, 277, 282, 299, 303, 311, 322, 336, 342, 354, 429, 439, 441, 449.
The New York Times: II, 167, 186, 198, 269, 287, 312, 330, 359, 371, 381, 392, 418, 426, 427, 462, 463, 493, 495, 499, 502, 503, 506, 515, 522, 537, 564, 569, 577, 582, 583, 590, 591, 592, 593
Presser-Weersma, Platenatlas voor de Algemene Geschiedenis (N.V. Noordhoff): 63, 80, 104, 143, 323, 335, 353, 364, 370, 386, 459, 494, 531, 533, 539
J. Presser, De Tachtigjarige Oorlog: 29, 115.
W.J. van Balen, De Ontdekking der Wereld: 5, 6, 11, 14, 19, 21, 23, 26, 27, 28, 32, 38, 39, 113, 183
Winkler Prins' Encyclopaedie: 10, 17, 25, 105, 207, 250, 479, 554
Ill. London News: 13, 48/9, 67, 145, 174, 175
The Studio: 24
Ensie: 113
R. Butterfield, The American Past: 126, 165, 178, 213, 216, 235, 239, 264, 279, 331, 388, 415, 470, 571
J.A. Kouwenhoven, Adventures of America 1857-1900: 196, 211, 227, 297, 316, 337, 344, 346, 355, 356, 420, 422, 424
A. Rogers en F.L. Allen, I Remember Distinctly: 315, 450, 452, 453, 496, 535
Life: 417, 490, 519, 561, 562
P.M.: 545
Bill Maulden, Up Front: 577
E.R. Stettinius, Lend Lease: 570
J.D. Hicks, The American Nation: 348
Die Woche: 289
The Modern Quarterly: 192
The American Antiquarian Society: 98, 188, 220
L. Lemonnier, Cavelier De La Salle: 118
M.L. Hansen, The Atlantic Migration: 231, 232
Masses & Mainstream: 280
Allan Nevins, John D. Rockefeller: 472
Nerman, Caricature: 500, 501
Bennett A. Cerf, The Pocket Book Of Cartoons: 524
Steinberg, Cartoons: 561, 584
N. Morton, New England's Memorial: 55
Associated Press: 437
Drake Well Memorial Park (Titusville, Pennsylvania): 373
Signal Corps Foto (Bureau of Public Relations): 580
American Jewish Historical Society: 252
Diversen: 15, 223, 228, 326, 484, 514, 556, 568, 578